This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Digitized by Google

GAA
B68
Boekzaal

Digitized by Google

Digitized by Google

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

Protestantsche Kerken,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor JULIJ 1834.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXXIV.

De prijs is 30 Cents.

Digitized by Google

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
922243 A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1937 L

Digitized by Google

Printed in the Netherlands

BOEKBESCHOUWING.

GESCHIEDENIS der Menschheid naar den Bijbel. Door H. MUNTINGHE. *Nieuwe Uitgave. Drie Deelen. Te* Rotterdam, *bij* de Wed. J. Allart, 1831. *Eerste Deel IV en* 214 *Bladzz. Tweede Deel* 208 *en* 112 *Bladzz. Derde Deel* 260 *en* 131 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is: Eerste Deel f* 2: 75. *Tweede Deel f* 3: 30. *Derde Deel f* 3: 30.

Toen de nu wijlen geleerde en geliefde Hoogleeraar H. MUNTINGHE, het eerste deel van dit belangrijk werk uitgaf, verklaarde hij nog onzeker te zijn, tot hoe vele deelen hetzelve zou uitloopen, en beloofde, dat hij alle zorg zoude dragen, om noch door te groote beknoptheid duister te zijn, noch door te ver gerekte langwijligheid te vervelen, en betuigde: het zal mij de ruimste dankstof aan God opleveren, indien deze mijne arbeid door zijnen zegen, dien ik over denzelven ootmoedig afbidde, eenigzins dienstbaar moge zijn aan de bevordering van opregte en verlichte hoogachting voor onzen dierbaren Bijbel, aan de meerdere opheldering van de heerlijke, daarin geopenbaarde godsdienst en aan de uitbreiding van allerlei nuttige kundigheden, opregte godsvrucht en zuivere deugd.

Digitized by Google

Het heeft Hem mogen gebeuren om niet alleen dit werk ten einde te brengen, maar ook te ontwaren, dat hetzelve met veel genoegen ontvangen, en door deskundigen op hoogen prijs geschat wierd. Ongetwijfeld heeft hij er veel nut mede gesticht, en zijn naam zal door hetzelve nog bij de late nakomelingschap in zegening zijn. Waardig, zeer waardig is het aangeprezen te worden aan allen, die, beminnaren van het goede en schoone, den Bijbel als het dierbaarste kleinood beschouwen en daarvan het bedoelde gebruik verlangen te maken.

Het is een goed teeken, dat zulke waar als hier geleverd wordt, nog altijd goeden aftrek heeft, en dat eene tweede uitgave noodzakelijk geworden en gegeven is.

Voor hen, die met deze boekdeelen nog niet bekend zijn, zal het zeker niet ondienstig zijn, bij deze aankondiging der tweede uitgave, dat wij het oogmerk en ontwerp dezes werks met des beroemden Schrijvers eigene woorden opgeven, en daar dit tot verdere aanprijzing zeker zal medewerken, willen wij ons gaarne die geringe moeite geven. Men zal nu, dus schreef de zoo nuttig werkzame Hoogleeraar, zekerlijk vragen, wat dan eigenlijk mijn bijzonder oogmerk zij? Om die vraag te beantwoorden, zal ik den lezer kortelijk schetsen, wat ik voorgenomen heb, of liever wat ik wensch, hun zoo veel in mijn vermogen is in dit werk te leveren. Mijn doel is hoofdzakelijk te onder-

zoe-

Digitized by Google

zoeken, wat ons de Bijbelsche geschiedenis oplevert, met betrekking tot den oorsprong en den trapswijzen voortgang van de verstandelijke en zedelijke beschaving des menschdoms. De Bijbelsche geschiedenis zal dus meer door mij vooronderstelt, dan wel behandeld worden; uitgenomen in zoo verre dezelve op mijn hoofdontwerp betrekking heeft. Ook strekt zich mijn plan, gelijk elk ziet, verder uit, dan eene enkele geschiedenis van de godsdienst. Ik wenschte om mij wat uitvoeriger te verklaren, voor zoo verre mij de Bijbel daartoe aanleiding geeft, tot de eerste kindschheid van het menschelijk vernuft op te klimmen en onderscheidelijk te toonen, hoe en door welke middelen hetzelve zich ontwikkeld hebbe, — insgelijks hoe, of en door welke middelen het soms weder verdonkerd en bedorven, maar dan ook weder opgehelderd en hersteld zij. Ik zal ten dien einde trachten aan te wijzen, wat ons de Bijbel van den oorsprong, den ondergang of de vertraging van verscheidene kunsten en wetenschappen berigt. Daarenboven zal ik, volgens die zelfde berigten, trachten te toonen, hoe het menschdom oorspronkelijk door den Schepper tot eene *maatschappelijke* zamenleving gevormd zij; welke de eerste beginselen van dat maatschappelijk leven geweest zijn; hoe hetzelve, eerst tot bijzondere huisgezinnen bepaald, zich daarna tot bijzondere geslachten hebbe uitgebreid, en langzamerhand bijzondere

Digitized by Google

regeringsvormen hebbe voortgebragt, wier opkomst, vorderingen, wijzigingen en verordeningen, in zoo verre zij met de beschaving des menschdoms in eenig verband staan, ik tevens zal trachten aan te wijzen, — ik zal u daartoe moeten leiden in de tenten en huisgezinnen der eerste Aardbewoners, u bekend maken met hunne zeden en gewoonten, met hunne vatbaarheden en kundigheden, met hunne kunsten en wetenschappen, met hunnen smaak en gevoel, en vooral ook met hunne zedelijke en godsdienstige begrippen; omtrent de laatste zal ik trachten te toonen, hoe dezelve steeds geëvenredigd waren met den trap der verstandelijke beschaving, en wederkeerig der laatste op de eerste geweest zij; hoe ook God in zijne openbaringen aan het menschdom zich hier naar rigtte, en welk een vermogen, oorlogen, omwentelingen, volksverhuizingen en andere omstandigheden op de vorming, misvorming of hervorming van het vernuft, het hart, de zeden en de godsdienst gehad hebben. Ik zal dit alles, en wat hiertoe verder moge behooren, niet slechts trachten aan te toonen met betrekking tot hen, welke ons het Bijbelsch geschiedverhaal, als met eene Goddelijke openbaring begunstigd, voorstelt, maar ook tevens zoeken aan te wijzen, welke de invloed van hunne kundigheden, zeden, lotgevallen en openbaringen, het zij onmiddelijk, het zij middelijk op andere volkeren, op navolgende landen

den en zelfs op onze tijden geweest zij. Insgelijks zal ik den staat der beschaving van andere gelijktijdige volkeren met die der hunne trachten in vergelijking te brengen, om daaruit dan af te leiden, waarin zij, die begunstigden van den waren God, Jehova, andere volkeren, en waarin tevens andere volkeren hem overtroffen. Dit alles dus tot op den tijd der verschijning van onzen gezegenden Verlosser op aarde in dier voege afgehandeld hebbende; zal ik achten mijn oogmerk bereikt, en mijne tegenwoordige taak afgewerkt te hebben. Ik zoude het gezegde nog verder kunnen uitbreiden, indien hetzelve niet reeds genoeg ware, om mijne lezeren eenig denkbeeld te geven van mijne meening, wanneer ik dit werk betitel: *Geschiedenis der menschheid naar den Bijbel.*

De geschiedenis hier behandeld, is in vier tijdperken, niet ongewoon noch ongepast, verdeeld, waarvan het *eerste* gaat van de wereldschepping tot op den zondvloed, het *tweede* van den zondvloed tot op ABRAHAM, het *derde* van ABRAHAM tot op MOZES, en het *vierde* van MOZES tot op JEZUS CHRISTUS.

De drie eerste tijdperken worden in deze eerste deelen afgehandeld, en ieder deel heeft een aanhangsel en achter aan een aantal aanmerkingen, welke de waarde van dit werk niet weinig verhoogen en deszelfs Schrijver zeer tot eere verstrekken. Wij voor ons hadden echter

Digitized by Google

wel gewenscht, dat men deselve op hare plaats onder de pagina's bij deze tweede uitgave gesteld had, tot gemak voor den gebruiker en om ze niet te doen vergeten.

Eene opzettelijke beoordeeling verwacht men zeker nu van ons niet, en wij zullen daarom ook in geene bijzonderheden treden. Alleen meenen wij te moeten doen opmerken, dat de Heer MUNTINGHE menigwerf bij gissing zijn bijzonder gevoelen, over een en ander punt, heeft opgegeven, met de redenen waarom, zonder daarom te willen doen schijnen, dat men hem in deze eenig gezag zou hebben toe te kennen; waarom hij dan ook anderer gedachten niet zelden herinnert, en alzoo de geoefende en begeerigen lezer in de gelegenheid heeft willen stellen, om zelf te onderzoeken en te toetsen. Men zou dus niet alleen niet verstandig handelen, met overal den Schrijver blindelings te volgen, maar ook strijdig te werk gaan, met des geleerden en tevens zedigen Schrijvers doel. Veel komt hier voor, dat voor onderscheidene uitlegging en opvatting vatbaar is, en het is dus bij het gebruik van een werk als dit is, zeer noodig dat men proeve en onderzoeke.

En vroeger en tevens later is over onderscheidene hier behandelde onderwerpen geschreven, hetwelk bij eene nadere beoordeeling verdient in overweging genomen te worden, en het dient ter aanbeveling, dat MUNTINGHE, van 't geen anderen voor hem gewerkt en ge-

le-

Digitized by Google

leverd hebben, als MEINERS, *Grundriss der geschichte der menschheit.* ISELIN, *Geschichte der Menschheit;* en HESS om geene andere namen nu te noemen, oordeelkundig gebruik gemaakt en derzelver namen en schriften ook dikwerf aangewezen heeft.

Met het tweede tijdperk vangt het tweede deel aan, hetwelk met het derde besloten wordt. Na tot voorbereiding een algemeen overzigt van de geschiedenis in dit tijdperk gegeven te hebben, treedt MUNTINGHE terstond ter zake, en volgt deze wijze van behandeling, die wij weder met zijne eigene woorden willen opgeven. *Eerst* zullen wij (*H.* I.) onze aandacht bepalen bij de verstandelijke beschaving des menschdoms door handwerken, kunsten en wetenschappen. Ten *tweeden*, (*H.* II.) zullen wij het maatschappelijk leven gedurende dit tijdvak gadeslaan, en daarbij tevens op den vorm van regering des menschdoms in hetzelve letten.

Hierna zullen wij (*H.* III.) het huiselijk leven der menschen van dit tijdvak nasporen, om daarbij tevens hunne bijzondere zeden en gewoonten, in zoo verre die invloed op de geschiedenis der menschheid hebben, te beschouwen.

De godsdienstige en zedelijke beschaving zal daarna ten vierde (*H.* IV.) onze naauwkeurige overweging tot zich trekken; terwijl wij, ten vijfden, (*H.* V.) met eenige aanmerkingen over den trapswijzen voortgang der beschaving en

Digitized by Google

over derzelver gelijkheid en ongelijkheid bij verschillende volkeren, en wat ons verder mogt voorkomen, hetwelk tot de voorgaande stukken niet kon gebragt worden, zullen eindigen.

In het eerste Hoofdst. wordt alzoo gehandeld over akkerbouw, veehoederij, verbouwen van boomen en tuinvruchten, de jagt, visscherij, spijsbereiding, uitvinding van het vuur, gebruik van water en wijn, olie, het spinnen, weven, nasijen en verwen van onderscheidene stoffen, manier om kleeden te wasschen, bewaring van levensmiddelen, bouwkunde, het bearbeiden der metalen en edele gesteenten, staat der bergwerken, het beeldwerk maken, het gebruik en stempelen van geld, het maken van glas, zang-, toon- en danskunst; dichtkunst, voornamelijk bij de Hebreeuwen en Arabieren, bijzonder over het boek Job en Bileams godspraken, (bij welke gelegenheid de Uitgever met regt eene uitlating in de eerste uitgave aangevuld heeft) het letterschrift, de kunst van meten en wegen; de wetenschappen, als Tijdrekenkunde, Aardrijkskunde, Scheikunde en Geneeskunde.

Ter handhaving van eene goede orde wordt in het *tweede* Hoofdst. 1. de staat der maatschappij, op zich zelve aangemerkt, beschouwd. 2. onderzocht wat er medegewerkt heeft, om de maatschappij in kleinere, zoowel als grootere kringen, van tijd tot tijd naauwer te vereenigen en langzamerhand verder uit te breiden;

den; 3. de aandacht bepaald hij de wijze, op welke de reeds gevestigde maatschappij bestuurd, bewaard en bevestigd wordt; 4. een blik geworpen op de storing der vereeniging van de kleinere of grootere gedeelten der maatschappij door twisten en oorlogen: en eindelijk, 5. de inbreuk nagespoord, welke er al zeer vroeg op de geheiligde regten der maatschappij, door de dwingelandij der aanzienlijken en inzonderheid door de slavernij, gemaakt werd.

De Hoogl. heeft in het *derde* Hoofdst. geoordeeld, om hier ook gemelde redenen, alles wat ons van de zeden en gewoonten van dit tijdperk bekend is, tot deze vijf hoofdzaken te moeten brengen: kinderlijke eenvoudigheid, heerschende zinnelijkheid, gebrek aan kieschheid en fijnheid van smaak en gevoel, overmatige levendigheid van hartstogten en gastvrijheid.

Na eenige voorbereidende aanmerkingen, beschouw HUNTINGME in het 4de Hoofdst. de godsdienst en de zeden van dit tijdperk, de roeping van ABRAHAM; het goddelijk onderwijs aangaande de leer van eene toekomstige verlossing, de kennis van God, en der Voorzienigheid, de bijzondere aanwijzing door God aan de aartsvaderen gedaan; dadelijke belooningen en straffen; geloof aan een toekomend leven; oogmerk van het boek Job; volksmeening nopens den staat na den dood; zedekunde van dit tijdperk, en trap voor kennis en zedelijkheid.

In

Digitized by Google

In het Vde Hoofdst. wordt eerst het oog gevestigd op die volkeren, welke uit de gewijde of ongewijde geschiedenis, in dit tijdperk bekend waren, alleen met het doel, om den verschillenden trap der beschaving, waarop zij stonden, na te sporen, en dan volgen eenige gemengde aanmerkingen, daaruit, en uit alles wat verder van dit geheele tijdperk gezegd is, afgeleid.

De lezer ziet dus, wat en hoe veel hier behandeld voorkomt; hij zal gelooven, dat het zeer den moeite waardig is, hierover den Hoogl. ook na zijnen dood te hooren, en ongetwijfeld hierdoor opgewekt worden tot de aandachtige lezing, waarvan hij zich veel goeds belooven mag.

Binnen kort hopen wij ook van de overige deelen verslag te doen,

---

De JONGE CHRISTEN; of eene gemeenzame onderwijzing in des Christens pligt. Door JACOB ABBOTT, *Hoofd-Onderwijzer in de school van den berg* Vernon, *te* Boston *in* Amerika. *Uit het Engelsch vertaald door* ADR. VAN DEINSE, *Emeritus Predikant van* Ostende *en* Nieuwpoort. *Te* Rotterdam, *bij* Mensing en van Westreenen, 1834. XX *en* 388 *Bladzz, In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3: 60.

De Eerw. VAN DEINSE, heeft deze overzetting

ting gemaakt, naar de goedkope Engelsche uitgave door het Engelsche Godsdienstig-Traktaatgenootschap in het verledene jaar bezorgd; en verklaart zich zoo veel mogelijk aan den auteur gehouden te hebben, zich slechts hier en daar eene kleine vrijheid veroorlovende, met iets weg te laten of te veranderen. Hij verklaart volkomen overtuigd te zijn, dat dit uitheemsche voortbrengsel, ook op den Nederlandsche bodem, onder den Goddelijken zegen, zal kunnen dienen tot bevordering van regt christelijke beginsels en gedragingen, en wenscht, dat deze uitgave zal strekken, om geloof, hoop en liefde te doen toenemen.

Eene breedvoerige opgave van den inhoud, in 18 Bladzijden, gaat voorat. Naardien zij ons al te groot is voorgekomen, deelen wij hier slechts den hoofdinhoud der hoofdstukken mede. *Hoofdst.* I. Belijdenis van misdaden. *Hoofdst.* II. De Vriend. *Hoofdst.* III. Het Gebed. *Hoofdst.* IV. Gevolgen van pligtverzuim. *Hoofdst.* V. Bijna een Christen te zijn. *Hoofdst.* VI. Bezwaren in de godsdienst. *Hoofdst.* VII. Bewijzen voor de waarheid van het Christendom. *Hoofdst.* VIII. Oefening in den Bijbel. *Hoofdst.* IX. De dag des Heeren. *Hoofdst.* X. Beproeving en Voorbereiding. *Hoofdst.* XI. Vordering in Godzaligheid. *Hoofdst.* XII. Besluit.

Wij kunnen verklaren, dit boekdeel met genoegen gelezen te hebben, en prijzen dus dezelfs

Digitized by Google

zelfs lezing uit overtuiging aan. Er is veel uit te leeren, en men zal, wanneer men het met een goed oogmerk leert, er zeker voordeel uit trekken: De behandeling van zaken is niet de meest gewone, en er kunnen hier en daar ook wel aanmerkingen op gemaakt worden, maar er heerscht overal een zoo goede geest, en alles is zoo eenvoudig, overtuigend en hartelijk voorgedragen, dat men er mede ingenomen wordt en den Schrijver hoog acht en dankt. Het is de Bijbel, waarvoor de lezer ongevoelig meer en meer wordt ingenomen, waarvan hem de echt en zekerheid niet alleen, maar ook en wel voornamelijk het leerzame, het verbeterende en troostrijke op zoodanige wijze, afwisselend hier is voorgesteld, dat het niet wel kan nalaten te stichten.

Door een aantal voorbeelden niet minder dan door ernstige voorstellen en redeneringen, wordt het hier gegeven onderrigt medegedeeld, en men zal voorzeker geen reden vinden om te klagen, over dorheid, stroefheid en geestelooshéid. Het boek is ingerigt voor een groot publiek en kan voor alle standen, rangen en gesteldheden dienen. Jonge lieden ontvangen hier goeden raad; volwassenen een uitmuntend bestuur, bejaarden eene gepaste leiding, en menig woord dient bij uitnemendheid voor afgewekenen, gevallenen, bekommerden en die behoefte aan licht, waarheid, opbeuring en zielenvoedsel gevoelen. Met hoogen ernst, maar ook met warme liefde, ar-

heidt

Digitized by Google

leidt de Schrijver hier aan het waarachtig heil, zijner medemenschen; men gevoelt het, hoewel hij het meent, hoe zeker hij overtuigd is en dat hij alleen het wezenlijk geluk zijner natuurgenoten beoogt.

Nergens schrikt hij af, maar overal doet hij, als een getrouw dienaar van Christus, den onbekrompenen weldadigen geest van het Goddelijk Evangelie uithoeren. Hij spreekt naar de behoeften van zijne lezeren, en laat zich door zijne menschkunde leiden, in zijn gemoedelijk bestuur.

Zie hier een staal tot bevestiging:

»Het proefondervindelijke bewijs voor de waarheid van het Christendom is dat bewijs, hetwelk, zoo als ik reeds heb te kennen gegeven, ontstaat uit dezelfs zedelijk vermogen op het menschelijke hart. Dit is het meest overtuigende van alle. Het werkt regtstreeks. Hier wordt geen omslagtig onderzoek gevorderd van getuigen, om de waarheid uit te verschen; geen lastig indringen in de duisternis der oudetijden, en geene vermoeijende vergelijking van zaken en waarheden, welke eener Goddelijke Openbaring waardig kunnen worden gerekend. Alles ligt duidelijk voor ons. Wij kunnen het gemakkelijk onderzoeken; want het bewijs is in het oog loopend en komt ons telkens voor."

»Ik heb reeds opgemerkt, dat ik deze soort van bewijs veel geschikter beschouwe, om een diepen indruk op het gemoed te maken, dan de

Digitized by Google

de beide voorgaande soorten, door mij beschreven, wegens het moeijelijke voor zulken, wier leven aan de beoefening der wetenschappen niet is toegewijd, om gebeurtenissen, achttien honderd jaren geleden, voorgevallen, met eenigen grond te kunnen beoordeelen. Ook heb ik door mannen, allezins bevoegd om de waarheid des Christendoms uit te vorschen, dikwijls hooren aanmerken, dat het vermogen des Bijbels, om slaven der zonden tot God, de deugd en het geluk terug te brengen, een' veel sterkeren indruk op hen gemaakt heeft ten bewijze van deszelfs Goddelijken oorsprong, dan de meest uitgewerkte redeneringen der geleerden hadden kunnen doen. Dit moet nu zóó zijn, niet alleen in het geval van het Christendom, maar in alle dergelijke gevallen."

» Veronderstelt, dat eene aanstekende ziekte te Amsterdam was ontstaan. Zij woedt gedurende verscheidene maanden — doet alle beroeps-bezigheden stilstaan — drijft allen, die vlugten kunnen, buiten de stad, en verspreidt schrik en dood in de huisgezinnen, die moeten blijven. Men verneemt, dat in het verafgelegen gewest der Aarde een geneesmiddel voor die ziekte is ontdekt geworden. Verbeelden wij ons dat het in China is geweest. In vorigen tijd heeft dezelfde ziekte ook in Canton geheerscht; in deszelfs nabijheid heeft men eene plant gevonden, welke een zeker geneesmiddel voor die ziekte opleverde. Het zou de zieken genezen,

en

Digitized by Google

vi de gezonden beveiligen. Men rust een schip uit, en zendt het naar China, om van daar een' genoegzamen voorraad van dit geneesmiddel te halen. Na verloop van den noodigen tijd tot het doen der reize, krijgt men de tijding, dat het schip behouden te Texel is aangekomen. Het spoedt zich naar Amsterdam, En het duurt niet lang, dat het geneesmiddel, naar hetwelk allen zoo angstig verlangd hadden, in de stad verkrijgbaar wordt gesteld. Wat zal nu in zulk een geval het Amsterdamsche volk doen? Zal het met angstvalligheid de scheepsbevelhebbers willen onderzoeken, om zich te overtuigen, dat zij niet bedriegelijk een nig onecht middel hebben ingevoerd? Zal men het geneesmiddel zelve ter zijde leggen, de zieken laten sterven en de gezonden ziek laten worden, terwijl men de bewijzen onderzoekt of het schip wezenlijk in China is geweest, en of de scheepsbevelhebbers waarlijk hetzelfde middel, om hetwelk te halen zij waren afgezonden, hebben aangebragt. Neen, al zoodanige onderzoekingen zal men aan de reeders van het schip overlaten. Het gros der bevolking zou niet dralen, om zich het middel aan te schaffen, met belangstelling vragende: » zal dit ons ge» nezen?" En niettegenstaande de twijfelarij of den tegenstand van eenige weinigen, die bij eene andere behandeling der ziekte belang mogten hebben, zou het aangebragte geneesmiddel, zoodra het op de proef heilzaam was bevon-

Digitized by Google

den, door alle zieken in de geheele stad gebruikt worden. (1)

» Zal nu een mensch, die steeds onder de magt en heerschappij der zonde verkeert, be-

gan-

(1) Een ander zinnebeeldig vorstel, hiermede overeenkomende, zij hier bijgevoegd: hetzelve is genomen uit „ *Claudius, of fragmenten uit den Waandelkeer Bede*, verzameld door J. P. SPRENGER VAN EIJK in zijnen Fakkel, derde jaargang, MDCCCXXVII. bladz. 11 en 12.

Analogie en Ongelaof.

Eens was er een edele, wiens vrienden en aanverwanten, door eenige ligtzinnigheid, hunne vrijheid verloren hadden, en in een vreemd land in eene akelige gevangenis geraakt waren. Hij konde hen in zulken nood niet zien, zonder het voornemen op te vatten om hen te bevrijden.

De gevangenis was sterk verzekerd en naar binnen gesloten, terwijl niemand den sleutel had.

Toen de edele, na verloop van een' geruimen tijd en het aanwenden van veel moeite, denzelven had weten te krijgen, bond hij den sleutel aan de handen en voeten en overreikte hij aan de gevangenen den sleutel door een tralievenster, ten einde daarmede hunnen kerker te ontsluiten, en met hem, naar het hunne weder te keeren; doch zij zetten zich neder, om den sleutel van alle kanten te bezien en over denzelven onderling te raadplegen. Hun werd toegeroepen, dat de sleutel diende om te ontsluiten, en dat de tijd voors kort was; maar zij bleven bij het hunne, keken en overlegden, en eenigen begonnen zelfs aan den sleutel te verbeteren, en daaraan af en toe te doen.

Toen hij nu niet meer in het slot paste, stonden zij verlegen en wisten niet wat er mede aan te vangen. Sommigen vermaakten zich daarmede, hechten er over en zeiden: *de sleutel is geen sleutel, en wij hebben er ook geen' noodig!*

gunstigd met het groote middel, hetwelk duizenden behouden heeft, duizenden dagelijks behoudt, en hetwelk geheel in zijn bereik is, om er ook door behouden te kunnen worden; — zal hij zijnen tijd verspillen met bespiegelingen en onderzoekingen aangaande de wijze, waarop het Christendom in de wereld is gekomen, in plaats van terstond van hetzelve gebruik te maken, als het heilzaamste middel tegen alle zonde en lijden? Neen! hij neme slechts de proef van dit middel! Het maakte anderen Godvruchtig en gelukkig; en het zal u ook zóó maken. Komt, en laat u door hetzelve behouden; daarna moogt gij op uw gemak onderzoeken, hoe het in de wereld kwam."

» In het zoo even verondersteldé geval heb ik gesproken van de twijfelarij of den tegenstand van zulken, die bij eenige andere behandeling der ziekte belang mogten hebben. Verondersteld, dat één van deze lieden, uit eigenbelang wenschende de ellende zijner natuurgenooten te laten voortduren, in een' afgelegen' hoek der stad mogt komen en dáár een paar kinderen, door de ziekte aangetast, vinden."

» De moeder keert juist terug van de plaats, wáár het geneesmiddel *om niet* wordt uitgedeeld, en heeft er eene genoegzame hoeveelheid van voor hare lijdende jongens gekregen. Vol vreugde en met bevende hand wil zij haren kinderen het geneesmiddel toedienen; maar hare hand wordt tegengehouden door den be-

Digitized by Google

zoeker, die haar zegt: »wacht! hoe weet gij dat dit een goed middel tegen deze ziekte is? Ik geloof, dat men ons bedriegen wil. Dat schip kwam nooit van China. Ik geloof, dat schipper en volk hebben zamengestemd, om het algemeen te misleiden. In allen gevalle, gij hebt geen bewijs van het tegendeel. Gij hebt de papieren niet onderzocht; gij hebt geene bewijsstukken gezien; gij hebt geene getuigen gehoord. Als gij verstandig wilt handelen, moet gij deze zaak nog wat nader overwegen, alvorens uw vertrouwen te stellen op een geneesmiddel, hetwelk waarschijnlijk bij de uitkomst zal blijken bedriegelijk en onecht te zijn."

»Wat zou het antwoord zijn? De moeder, indien zij er iets op zou antwoorden, zou eenvoudig dit zeggen: »Ik heb geen tijd, om eenige bewijsstukken of getuigen te onderzoeken — mijne kinderen liggen op sterven. Behalve dit, honderden in deze stad zijn door dit middel genezen, en het geneest nog honderden meer. Ja, ik zelve ben ziek geweest, en het heeft mij genezen. Dit is het bewijs, waarop ik mij verlaat. Ik geloof; dat het hen zal behouden; ik behoef geen ander bewijs."

»Dit zoude zij hoofdzakelijk zeggen; en zij, die van zonde wenschen bevrijd te worden, moeten hetzelfde zeggen. Gij lijdt nu aan het zonde-kwaad, en gij zult er namaals nog meer van lijden; niets dan het Christendom is in staat, om er u van te verlossen. Men slaagt er in, als

Digitized by Google

als men er de proef van neemt. Veronderstelt nu, dat een ongeloovige of een onderzoekend mensch, verlangende dat de zonde en haar lijden in de maatschappij blijven voortduren, u zoude zeggen: „deze Godsdienst is enkel bedrog; men zoekt u te misleiden." Gij behoeft met hem niet te treden in eenig onderzoek naar bewijsstukken en getuigen. Gij hebt slechts te antwoorden: het Christendom redde anderen, en maakte hen Godvruchtig en gelukkig; en ik hoop dat het ook mij zal redden."

„Maar ik moet het bewijs, dat het Christendom het vermogen heeft, om van zonde te verlossen, en dat het dit vermogen nog in de wereld uitoefent, duidelijker voorstellen. „En hoe zal ik dit nu aantoonen?" dacht ik, toen ik aan dit gedeelte mijns onderwerps gekomen was. „Hoe zal ik, bijzonder voor jonge lieden, de zedelijke kracht des Christendoms duidelijk en overtuigend voordragen?" Ik dacht eerst aan den hoogen rang van kennis en beschaving, welken alle Christen-volken bereikt hadden; en ik besloot alzoo aan te toonen, indien ik kon, dat de driften en zonden der menschen, aan zich zelven overgelaten, de welvaart der maatschappij niet alleen altijd verstoorden, maar haar ook in barbaarschheid deden wegzinken, en haar in onderwerping aan het meest willekeurige gezag brachten. Onder de duizende volken, welke deze Aarde bewoond hebben, maken slechts weinige hiervan eene uit-

Digitized by Google

uitzondering. Het Christendom betougelt deze driften, en louterd den mensch zoo zeer, dat zijn gemoed vrij wordt; en dan breiden zich de vermogens, welke God hem gegeven heeft, verder uit. De Godsdienst ontheft hem van den last, onder welke hij gebukt gaat; en aldus zijn de Christen-volken tot zulk eene magt en vrijheid gerezen, welke geene andere maatschappijen ooit hebben bereikt. Er bestaat geen onbeschaafd Christen-volk op den aardbodem. Een onbeschaafd Christen-volk is eene tegenstrijdigheid."

» Maar het kwam mij voor, dat zulk een algemeen overzigt niet geschikt was, om eenen diepen indruk op het gemoed te maken, en daarom keurde ik het beter mijnen lezers eenige bijzondere gevallen voor te dragen, welke door iedereen gemakkelijk kunnen waargenomen worden. Er is naauwelijks eene stad in elk Christen-land, waar men niet eenige zegepralen van het Evangelie ziet. Hier wordt een ondeugend mensch op den regten weg gebragt; — ginds wordt een ligtzinnig en toomeloos jongeling bedachtzaam en onderworpen gemaakt door de kracht van den Bijbel. Zoodanige gevallen gebeuren er menigmaal; en indien ieder van mijne lezers met oplettendheid wilde nagaan, welk geval hem wel eens is voorgekomen, hij zou er eene overtuigende proeve in vinden, dat de Bijbel werenlijk een middel tegen de zonde is."

Had het hier en daar wat kunnen bekort worden,

Digitized by Google

dan, voor sommigen lezers zou het dan zeker nog aangenamer geweest zijn, ofzoovel het gebeuren waardig dat het door onzen Eerw. Landgenoot in zijnen tijd van rust, wierd overgebragt.

De Protestantsch-Evangelische KERK, wat zij is, voornamelijk in Nederland, tot 's menschen geluk Te Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1834. *VIII en* 128 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f.* 1 : 25.

Het werkje: *de Roomsch Katholijke Kerk in Oud Nederland; gelijk zij is, zijn kan en wegen moest*, in het vorige jaar te *Amsterdam*, bij den uitgever hier genoemd, uitgekomen (1) en vervolgens herdrukt, heeft veel aanleiding tot nadenken gegeven. De ongenoemde Schrijver van het boekje, dat wij heden voor ons hebben, las en herlas ook hetzelve:

» Deszelfs belanrijke inhoud, (zegt hij in het Voorberigt,) bragt mij deze gedachten gedurig voor den geest. De schrijver erkent, dat bij zijne niet Roomschgezinde landgenooten beschaving en veredeling heerschen, en, ofschoon hij het al met geene woorden uitdrukt, bevat hij er toch in, dat de Protestantsch-Evangelische Kerk tot des menschen geluk werkt: dit drong mij te zeggen, gezegende Kerkhervorming!"

» Ver-

(1) Men vergelijke onze Beschouwing voor Aug. 1833. pag. 160. en verv.

Digitized by Google

» Verder kwam ik er toe, een aan den [illegible] trekken op te teekenen, of de laatste werkelijk daartoe leidt. Mijn *resultaat* werd dit, dat ik in deze schets (zeerzeker eene beter versnedene pen, dan de mijne waardig!) de omtrekken voor eene heerlijke schilderij zag, welke geenszins de vrucht mijner verbeelding, maar waarheid is. Dit spoorde mij aan, het ontworpene voor mij zelven verder uit te werken, elk stuk, voor zoo verre dit onder een algemeen oogpunt geschieden konde, te onderzoeken, en het gevondene ter neder te stellen. Nimmer kan ik ontkennen, dat het geheel mij bekoorde."

» Door iets in de zamenleving, dat ik niet gedacht had, en hier ook niet voegelijk verhalen kan, kreeg ik aanleiding, mijn geschrift ter perse te geven, waartoe ik geenszins had sluiten konde, zonder het beheerlijk nagezien en verbeterd te hebben, dewijl ik het slechts voor eigen genoegen geschreven had."

» Moge dit werkje, de eersteling van mij, welke nimmer voor het publiek hen opgebreden, nog eene beoordeeling waardig geacht worden; ik vraag eene inschikkelijke teregtwijzing, zoo ik de waarheid heb gemist."

De Schrijver behandelt hier de volgende rubrieken: Godsdienst naar het Evangelie en hare strekking. De vorming des Leeraars, van zijne eerste opleiding af tot het afleggen van zijn examen en beroepbaarstelling. De Leeraar, als he-

Digitized by Google

hebbende van Gods woord, in zijne verschillende betrekkingen, als tot de Gemeente, tot zijne Ambtgenooten, en in zijne dagelijksche bezigheden. De Predikant volksleeraar, geheel bijzonder onderwijs, katechetisch onderwijs, de prediking des Evangelies, openbaren godsdienst en aanleiding voor den Leeraar, om naar eene groote Gemeente over te gaan. De Evangeliedienaar, echtgenoot en vader. Uitwerking der prediking van het Evangelie tot algemeen geluk. Volksgodsdienstigheid. Volksdeugden: toeleg tot beschaving en veredeling van den mensch, echte vrijheidszucht, ondergeschiktheid aan orde en wet, stille onderwerping aan de drukkende lasten, volksnijverheid, des volks schranderheid in onderscheidene vakken, weldadigheid, verdraagzaamheid; en Besluit.

Wij verklaren gaarne dit deeltje met veel genoegen gelezen te hebben, en roemen zeer den goeden geest, welke daarin heerscht. Het verdient gekend en deszelfs inhoud ter harte genomen te worden. De hier gegevene schets is naar het leven en te gelijk levendig geteekend; overal treft men hoogen ernst aan, zonder eenige hatelijkheid of schampere bejegeningen zelfs van de Roomschgezinden. De Schrijver heeft wel de waarheid niet verzwegen, en hier en daar ook, wanneer dit niet wel vermijd kon worden, tegenstellingen gebezigd, om de voordeelen der Evangelische heilzdenis, welke door geen menschelijk gedrag ontsteld en bedorven wordt,

Digitized by Google

te doen uitkomen; maar zulks echter meestal aan zijne lezers ter verdere bevestiging overgelaten, en zich altoos met opmerkzaamheid en verschoonend uitgedrukt, dat zelfs de Roomsche voorstander eener eigendunkelijke kerkleer er zich niet, dan ter zijner verbetering of beschouwing althans aan ergeren kan.

't Is waar, zijne schets is wel wat gunstig geschilderd, en zijn tafereel is niet boven alle uitzondering verheven, trouwens hij doet zelf zulks ook wel gevoelen, maar zoo men al soms het al te voordeelige mogt willen afkeuren, zal men toch moeten erkennen, dat over 't algemeen aan de waarheid gehoorzaamd is, en dat men met grond wenschen en ook verwachten mag, dat de lezing hier en daar tot verbetering leiden en meerdere verwezenlijking baren zal. Zoo wel Studenten en Leeraars als Gemeenten en Overheden mogen dan dit nuttig geschrift lezen, dat de eer op eene allezins kiesche wijze handhaaft, van het oude Nederland en de daarin bloeijende Protestantsche Kerk, met de bij ons bloeijende instigtingen, en dat kort en goed, in eenige trekken, den gezegenden invloed schetst van het eenvoudig en hartelijk geloof aan het onschatbaar Evangelie, iets dat vooral in onze dagen wel openlijk mag bewezen worden. Mogt de lezing ook onder Gods zegen medewerken, om den voortgang van een kwaad te stuiten, dat door maar al

te

te wolen helaas thans bedreven wordt, en nergens anders toe dienen kan, dan om verbitteringen, liefdeloosheid, verwijdering en haat te baren!

Proeve eener ***VERHANDELING*** *over het wezen, den aard en de eigenschap der zoogenaamde Antipathie, met opperring der vraag: of dezelve als eene aangeboren eigenschap kan worden beschouwd? — Dan wel of zij uit opvoeding, gewoonte, of andere maatschappelijke betrekkingen ontstaat? — zoodanig, dat er gegronde hoop zij, om dezelve onder aanvoering van gepaste middelen, te kunnen bestrijden? Door Mr.* J. H. VAN DER SCHAAFF. Te Amsterdam, *bij* A. Vink, 1832. 113 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1 : 25.

Het letteroefenend Gezelschap: *tot Nut en Beschaving*, gaf bij het Programma der prijsvragen voor 1827, ter beantwoording op: daar vele menschen door eenen zekeren weerzin, waarvan zij zich zelve meestal geene reden weten te geven, tegen bijzondere personen onregtvaardig worden, ja daar over het algemeen alles ons mishaagt in hen, die persoonlijk ons mishagen; zoo wordt gevraagd: — Wat is zedelijk beschouwd, weerzin of *Antipathie?* Is dezelve aan aangeboren, of ontstaat zij uit opvoeding,

ding, gewoonte of betrekkingen in de maatschappij. Is die weerzin te keer te gaan, of uit te roeijen? En zoo ja, welke zijn dan de geschikste middelen, om zulke reeds vroegtijdig te bewerkstelligen?

Deze vraag trok bijzonder des Schrijvers aandacht, en hij besloot, het te beproeven, om daarop een antwoord in te zenden. Het behaalde denwerwinningsprijs niet, maar de beoordeelaars besloten echter hun rapport met deze woorden: om deze redenen hebben wij geoordeeld, en vermeend, dit stuk inmiddels niet te mogen bekroonen, ofschoon het anderzins wezenlijke verdiensten bezit, vermits men er treffende waarheden en grondige redeneringen in aantreft, en uit het gansche stuk blijkt, dat de Schrijver over zijn onderwerp lang heeft nagedacht, en al het geen er betrekking toe heeft, trachten bijeen te zamelen.

De gegevene aanmerkingen, heeft VAN DER SCHAAF zich ten nutte gemaakt, zoo veel hem dit noodig voor kwam, zijn stuk andermaal bewerkt en geoordeeld hetzelve als proeve, schoon dan niet bekroond, in 't licht te moeten geven.

Wij hebben deze proeve inderdaad niet onbelangrijk gevonden. Er komen, hoezeer dan ook bekend, hier echter juiste aanmerkingen in voor, en 't meest vinden wij te prijzen het kenmerkelijk doel, om den lezer op zijne hoede te doen zijn, van zich met den onberedeneerden en niet zelden geheel ongegronden weerzin, niet te laten verleiden

voe-

voeren tot eene onregtvaardige beoordeeling en smadelijke bejegening van anderen, die welligt, wanneer wij ze beter leerden kennen, door ons hoog geacht zouden worden. Geen hier ook van de gelaatkunde, haar ge- en misbruik gezegd en omtrent de vooroordeelen herinnerd wordt, komt onzes erachtens bij dit onderwijs zeer te pas. Evenwel is het ons toch voorgekomen, dat de schrijver wat veel omhaalt, wel eens in herhalingen valt, wat meer gestreng in zijne orde van behandeling had moeten te werk gaan, en dat hij ook, in het bijbrengen van voorbeelden, veel te wenschen heeft overgelaten.

Niet als eene volledige behandeling, maar als proeve, kunnen wij dit stukje dan ter lezing aanbevelen.

GESCHIEDENIS van Rusland en PETER DEN GROOTE, door den Generaal GRAAF DE SEGUR. Schrijver der Geschiedenis van NAPOLEON en het groote Leger, gedurende het jaar 1812. Twee Deelen. Te 's Gravenhage, bij A. Kloots, 1830. Eerste Deel XXXVII en 283 Bladzz. Tweede Deel XXX en 324 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is: Eerste Deel f 3:— Tweede Deel f 3:50.

„Het is (zegt de Graaf:) eene behoefte voor de meesten onzer, om niet dan in matig den staatkundigen en wijsgerigen gang der groote natien tot op onzen leeftijd te hebben aan te leeren."

Zie

» Zie daar waarom ik, de kleine bijzondere heiden weglatende, mij slechts op de zamenvoeging van den *Russischen* colossus bevlijtigd heb. Ik heb zijnen aanwas niet dan in zijne gewigtigste aanstalten, (1) zijnen gang niet dan in zijne grootste bewegingen, gemeenl te moeten volgen. Met andere woorden, ik heb den grond of den geest zijner wijdloopige geschiedenis trachten op te sporen; ik heb die pogen zamen te trekken en te verkleinen, — die in een schier beknopt bestek willen zamen vatten; ik heb mij toegelegd, om dit tafereel in leesbaar schrift voor beide kunnen en elken leeftijd aanschouwelijk te maken."

» Welligt heb ik, door eene zoo moeijelijke naspeuring, eene nieuwe lichtstraal in deze geschiedkundige bouwvallen doen doordringen. Doch, wanneer ik ook zelfs niet dan eenige bakens mogt gesteld hebben, zou mijn werk niet nutteloos zijn. Ik zou mij te vreden houden met eenen korten en regtstreekschen weg te hebben aangewezen, waarop betere verstanden eenmaal konden afgaan. Het zou voor mij voldoende zijn, het ware ontwerp dezer geschiedenis te hebben gemaakt, daarvan de groote kluwe ontward, en in handen gesteld te hebben van inlanders, die meer dan ik van nabij den draad der detgevallen konnen voorvaderen kunnen vanthouden."

» Reeds

(1) Een *Onduitsch woord!* Rec.

Reeds hebben verscheidene schrijvers dit onderwerp behandeld. Echter is deszelfs eerste gedeelte ons misschien niet gemeenzaam genoeg, om zonder gevaar van niet algemeen begrepen te zullen worden, daarover te kunnen redekavelen. Ik heb dus gemeend, vooraf, in eenige regelen, den zamenhang der voornaamste geheurtenissen te moeten aanwijzen, en in het geheugen terug te roepen de reeks van Vorsten uit het eerste stamhuis, die met den meesten luister dit zoo uitgebreid en verafgelegen tooneel betraden. Na dan alzoo beproefd te hebben, den voornamen draad der geschiedenis van *Rusland*, tot op PETER DEN EERSTE, te ontwikkelen, vast te houden en te volgen, zal ik eindigen met het tafereel der regering van dezen grooten man, en alzoo aan den titel van dit werk, en het oogmerk, dat ik mij voorgesteld heb, trachten te voldoen."

De lezer kent dus nu het oogmerk van den Schrijver en weet wat hij hier verwachten kan. Daar nu DE SEGUR in de gelegenheid geweest is, om met *Rusland* meer dan menig ander Schrijver bekend te worden, en hij als Schrijver gunstig ook bekend staat, zal dit te meer tot de lezing opwekken. Hij heeft, door indeeling in boeken en hoofdstukken, voor een genoegzaam aantal rustpunten wel gezorgd en den lezer in staat gesteld, door eene breedvoerige opgave van den inhoud en de bijzonderheden, voor elk deel,

Digitized by Google

om vooraf een kort overzigt zich eigen te maken.

Vele merkwaardige bijzonderheden zijn hier aangeteekend, bij de vermelding van de oude Russische geschiedenis, als aangaande Vorst WLADEMIR, die in 980 den troon veroverde:

» Zijne wanstaltige grootheid, (leest men hier onder andere,) en de weerklank zijner groote veldslagen trokken evenwel de aandacht der naburige godsdienstgezindten: vier van dezelve haasteden zich om elkander zijne bekeering te betwisten; doch WLADIMIR wederstond het Mahomedaansche, wijl het den wijn verbood, *onmisbaar voor de Russen*, zeide hij; *en die hen vrolijk maakte*; het katholijke dat hem de *Duitschers* aanboden, ter oorzaake van hunnen Paus, eenen aardschen God, hetgeen hem eene ongehoorde zaak toeschreen; het jodendom, dewijl zij zonder vaderland waren, en dat het hem niet verstandig voorkwam om van landloopers, door den hemel gestraft, raad intewinnen, of zich genegen te betoonen, hunne straf met hen te deelen. Gelijktijdig echter bepaalde de Grieksche godsdienst, (1) welke

(1) De Grieksche scheuring begon in 857, toen de bisschop PHOTIUS den Paus NIKOLAAS denlsten in den ban deed, uit hoofde dat de kerk van Rome gebood dat men op Zaturdag zou vasten, dat zij toestond melkspijs in den vastentijd te gebruiken, de eerste week van dien tijd afkortte, hetthuwelijk aan de Priesters verbood, hun veroorloofde den baard te scheren, en eindelijk, voor-

ke zijne grootmoeder OLGA beleden had, en die hem een wijsgeer van *Bijzantium* kwam prediken, zijne aandacht; hij vergaderde den raad, won het gevoelen zijner *Boijards*, van de oudsten des volks in, en zond er tien om deze godsdiensten tot in derzelver kerken dieper te onderzoeken."

» Men verzekert dat de *Slavoniërs*, tot hiertoe, ondanks hunnen BELI-BOG en TCHERNO-BOG, (witten en zwarten God), (1) en het geen zij van de ijveraars van ZOROASTER (2) en

voorschreef, dat de Heiligé Geest niet alleen van den Vader maar ook van den Zoon uitging. De andere geschillen bestonden over de Avondmaalsviering onder de twee gedaanten van brood en wijn, over den doop door indompeling, en omdat de kerkgebeden en de geheele Grieksche kerkdienst in de volkstaal werden voorgedragen. SCHR.-

(1) Persoonsverbeeldingen van *licht* en *duisternis*, die zeer ond zijn, gelijk elk weet. Het gros des volks, zegt MUNTINGHE, diende overal vele goden: terwijl elk land zijne bijzondere godheden had, wier natuur en geaardheid geëvenredigd was naar de natuur en geaardheid der volkeren, die hen dienden. VERT.

(2) Deze oostersche wijsgeer, uit de oudste tijden, hetzij hij een *Meder*, hetzij een *Perziaan* geweest zijn moge, hetzij hij in een ander gedeelte der oostersche wereld geleefd hebbe, moet in zijnen tijd zeer hoog geëerd zijn geweest, en groot gezag gehad hebben onder meer dan één volk. Waarschijnlijk stelde hij oorspronkelijk de Godheid in één wezen voor, dat alles geschapen heeft, hetwelk onafhankelijk, onverderfelijk, eeuwig, ondeelbaar, onvergelijkelijk en de Bestierder van alles goeds (het *licht*) was; leerende, dat

Digitized by Google

en van ODIN (1) hadden kunnen weten, nog zelfs geen denkbeeld hadden van het bestaan en van eene gestadige worsteling van een goed en kwaad beginsel. Deze heidenen hadden eene fabelleer gelijk aan alle andere, doch met andere benamingen; zij vergoodden namelijk hunne hartstogten en alle voornaame voorwerpen van hunne vrees en hoop."

» Intusschen vertrokken de afgezanten van den grootvorst; het waren eenvoudige lieden; zij

dat het kwaad (de *duisternis*) niet van God komt, maar van eene andere oorzaak, en dat er eindelijk eene gestadige twist is tusschen het licht en de duisternis (het *goed* en het *kwaad*). Doch toen de zinlijke volkeren deze figuurlijke taal der wijsgeeren niet meer verstonden, was er niets natuurlijker, dan dat zij, de beelden met hetgeen door dezelve afgebeeld werd verwarrende, alles eigenlijk opvatteden. En zoo werd de grond gelegd tot de buitensporige uitvloeijingen uit de godheid, die ook wederom alle als personen werden voorgesteld; met één woord, zoo verkreeg men een meer of meer bearbeid stelsel van godsdienstleer, gegrond op *licht* en *duisternis*. Vergelijk MUNTINGHE, in zijn aangehaald werk.

(1) ODIN of WODAN was bij de oude *Scythen* en later bij de *Germanen* de God des krijgs; gelijk MARS zulks was bij de *Grieken* en *Romeinen*. WODAN werd door de *Germanen*, zoo ook door de *Vriezen* hoogelijk vereerd. Men denke aan RADBOUD II, die na zijnen dood liever in het *zalige gewest* van WODAN, dan bij de gedoopten in den *Hemel* der *Christenen* wilde zijn.

Aangaande *de Noordsche* of *Odinische Godenleer* vindt men in No. 6. van DE MENTOR, weekblad enz., eene verhandeling, die de vereering dier goden duidelijk voorstelt. VERD.

Digitized by Google

zij kwamen terug. De Mahomedaansche en de Katholijke godsdienst slechts in de behoeftige en barbaarsche gewesten gezien hebbende, terwijl zij de Grieksche in hare prachtige hoofdstad en met al hare praal versierd in oogenschouw genomen hadden, was hunne keuze niet twijfelachtig. WLADIMIR, weldra overtuigd, begaf zich naar *Cherson*, veroverde priesters en heiligdommen; ontrukte vervolgens, door zijne bedreigingen, aan het Grieksche rijk eene prinses, die hij trouwde, en omhelsde het Christendom"

Dat, verder, het eerste Russische wetboek geschreven werd in 1018, 't welk eerst slechts voor NOVOGOROD diende, en waarvan eene herinnering aan den inhoud hier ter regter plaatse geschied is enz. Het tweede boek behelst het tweede tijdvak van 1054—1236. Het derde tijdvak van 1237—1462 is behandeld in het derde boek, aan welks slot SEGUR niet ten onregte deze aanmerking als slotsom plaatste:

» Vier eeuwen van rampspoeden, uit de verdeeling der magt geboren, hadden de onvermijdelijke noodzakelijkheid der zamentrekking van magt aangetoond. Dit eene denkbeeld, hetwelk de Grootvorsten uit het stamhuis van *Moskou* elkanderen getrouwelijk overbragten, was genoegzaam om het verpletterde rijk weder op te rigten, — zoo veel vermag een standvastige en opgevolgde wil! Dit denkbeeld heerschte twee honderd zeventig jaren; doch zich uit-

Digitized by Google

breidende naar mate het minder tegenstand ontmoette, overschreedde het deszelfs doel, en en bragt de gruwzaamste dwingelandij te weeg, welke men zich met mogelijkheid verbeelden kan.

In het IVde boek schetst SEGUR het vierde tijdvak van 1462—1613. Over den geest der geschiedenis van de Russische Geestelijkheid, die van het volk en van den adel, wordt in het *vijfde* boek meer opzettelijk gehandeld, en hetzelve besloten met eene vergelijking van *Polen* en *Rusland*.

Het *zesde* boek begint met een terugzigt op de doorgeloopen zeven en een halve eeuwen, en levert een beredeneerd overzigt, door de verschillende tijdvakken heen, van de soms ontroering, soms verbazing wekkende oude Russische Geschiedenis.

Het *zevende boek* vermeldt de eerste lotgevallen van PETER DEN GROOTEN, zijne geboorte, zijne hoedanigheden, vorming, komst tot den troon en regering in de XVIIde en XVIIIde eeuwen, maar ook de geduchte zwarigheden, waarmede hij te strijden had, om zijn groot ontwerp ten uitvoer te brengen.

Dit onderwerp wordt vervolgd in het *achtste* boek en de aandacht bezig gehouden door eene levendige herinnering van des grooten CZAARS bemoeijingen en bedrijven, en eene aanwijzing van een aantal gebeurtenissen, tegen, met en door hem voorgevallen. Deze herinne-

rin-

Digitized by Google

ring gaat tevens vergezeld van eene beoordeeling, waarin SEGUR met de meeste onpartijdigheid zocht te werk te gaan, terwijl hij geenszins het berispelijke verzwijgt, in het karakter en de verrigtingen van den grooten CZAAR doorstralende, alhoewel hij zich bevlijtigt, om hem in zijne grootheid regt te doen kennen.

SEGUR vervolgt de geschiedenis van PETER en van zijn Rijk, in de volgende boeken, en schetst ons den in meer dan een opzigt zeer merkwaardigen Vorst zoodanig, dat men erkennen moet, dat hij juist de man was, om eene zoo groote verandering ten goede voor *Rusland* daar te stellen, als de geschiedenis ons leert, dat door hem als middel in Gods hand geschied is. Het op zich zelve zeker zoo vreemd, ja bijna als onverklaarbaar voorkomend verschijnsel, als de daadzaak, dat de CZAAR, wiens inkomsten bij zijne komst tot de regering slechts eenige millioenen franken beliepen, na meer dan twintig jaren geoorloogd te hebben, verklaren kon: dat hij nog wel een en twintig jaren dezen oorlog had kunnen volhouden, zonder schulden te maken, en dat de schatkist daarenboven vol was, is hier onder andere ook den Schrijver geschiedkundig toegelicht, schoon geenszins in alles tot eere van het wonder zijnes tijds.

Men volgt den bekwamen beschouwer en die tevens zoo wel de pen weet te voeren, met genoegen, vindt doorgaans in zijne tusschen in

Digitized by Google

gevlochten' aanmerkingen eene helder- en snee digheid, welke bevalt, en is te vreden over menige aanwijzing, door hem gegeven.

Het laatste, of twaalfde boek, hetwelk ons de laatste lotgevallen en den dood van den Russischen Alleenheerscher in het 43ste jaar zijner regering, het 53ste van zijn leven, den 28sten Jan. 1725, met een aantal bijzonderheden verrijkt, mededeelt, zal voor menigen lezer zeker niet het minst gewigtige zijn.

Wij betuigen ook gaarne dit werk van den Graaf met veel goedkeuring gelezen te hebben, en prijzen het den beminnaar van de Geschiedenis aan. Hetzelve is met veel zorg oordeelkundig bewerkt, behelst verscheidene nuttige wenken, is ook geenszins ontbloot van goede lessen, en bevat sommige edele beginsels; hoewel men ook hier en daar de vrijheid moet nemen, om van den Schrijver te verschillen. Iets tot een proefje willende mededeelen, kiezen wij daartoe het begin van het twaalfde boek:

» Deze groote man is intusschen zijn einde nabij. Het wordt tijd, dat wij meer tot zijn vroeger inwendig leven doordringen, indien er ten minste voor dit kolossaal wezen ooit een ander inwendig dan dat van zijn uitgebreid rijk bestond. In der daad, hij had, in tegenstelling van zoo vele hedendaagsche helden, geene twee onderscheidene levens, het eene afgezonderd, het andere openbaar; hij had er slechts een. Hij was van binnen zoo als van buiten,

en

Digitized by Google

en leefde onder de menschen zonder zich de moeite te geven iets te verheelen, zonder zelfs te vreezen zijne zwakheden te zullen vertoonen; het zij uit hoogmoed van erfelijken zelfheerscher, die niet gedoogde zich voor zijne slaven te ontzien; hetzij uit onbeschaafde rondborstigheid van zeden, of wel uit een overmaat van vertrouwen op de regten, welke zijn scheppende geest hem verschafte, en de overtuiging, dat al het goede, hetwelk hij aan zijn rijk deed, in staat was om alles weder goed te maken."

» Om kort te gaan, hij leefde in het openbaar, dewijl hij niet dan voor het algemeen welzijn meende te moeten leven."

» En het is waar, dat, wanneer hij, meer dan elk ander despoot, zeggen kon: *ik ben de Staat*, zulks is, om dat in plaats van slechts hem in den Staat te zien, de Staat integendeel alles voor hem was."

» Temt hij de natuur, het geschiedt niet om groote paleizen voor zich te kunnen bouwen; hij bewoont er geen: het is om aan *Rusland* eene stad van oorlog en koophandel te schenken. Bedwingt hij de elementen, zijn doel is geenszins om zijner zinnelijke lusten eene frissche lucht en kunstige waterleidingen te bezorgen, maar om aan de *Russische* scheepvaart, en van het *Noorden* tot het *Zuiden* van zijn rijk, eenen weg te midden der wijduitgestrekte *Moskovische* landen te openen. Havens, vestingen en schepen zijn zijne paleizen; hij heeft

Digitized by Google

dezelve, of gesticht, of met zijne handen gebouwd, of zelf op den vijand genomen; en zelf bewoonde en verdedigde hij die, of voerde daarover het bevel."

» Wanneer hij met groote kosten wegen baant, zijn het er geene van prachtige en nutteloze waranden, maar wegen door zijn land, die hij, het eerst, in *wersten* (1) verdeelde, en op welke hij posthuizen en herbergen heeft aangelegd."

» Te gelijker tijd dat hij zich prachtlievend vertoonde in de kosten van algemeene nuttigheid, heeft men hem den Staat niet zien bederven; met door eene schaamtelooze weelde de tallooze dwalingen zijner zinnelijke lusten te verbreiden, welke, zonder dezelve te verontschuldigen, zijne herkules-sterkte aanvoert."

» Zijne manieren, zijne zeden, zijn wel is waar ruw, maar eenvoudig, onbewimpeld, natuurlijk, gelijk die van ieder mensch, wien een groot doel bekoort, die onbeschroomd, regtstreeks op hetzelve aangaat, en waartoe alle vermogens worden aangekweekt, om hetzelve op de kleingeestige opgeblazenheid van den hoogmoed of de verwaandheid te bereiken."

» In zijn nederig huis van *Petersburg*, een huis, hetwelk thans een eenvoudig handwerksman naauwelijks geschikt zoude vinden, maken een

(1) *Russische* mijlen, waarvan er zeven in eene *Duitsche* mijl bevat zijn.

een bed, eene stoel, eene tafel, eene drahibank en eenige boeken al zijnen huisraad uit."

» Buiten zijne hoofdplaatsen, dienen hem het dek van een schip, de plank eener stulp, de naakte grond tot een leger; soms van stroo, wanneer hij het aantreft; zoo niet, legt hij zijn hoofd op zijnen ordonnans-officier, dien hij dwars voor zich heeft doen nederleggen, en wiens pligt het is, onbewegelijk en gevoelloos in die stelling te blijven liggen, even als het stuk huisraad, dat dezelve vervangt."

» Alles in hem drijft de weelde terug, en strekt zich naar het nuttige uit: zijne kleederen zijn zonder sieraad, en zelfs van een grof laken, maar net bewerkt; zijn stevig en boersch schoeisel is verscheidene keeren versteld geworden."

» Op zijne gewoonlijk sobere tafel is hem alles dienstig, behalve de visch, welke deze zeevorst nooit heeft kunnen verdragen. Voor het overige zijn zijne dagelijksche spijzen, aan welke hij de voorkeur geeft, die van het volk. Hij eet weinig, maar dikwijls, overal waar hij zich bevindt, en met ieder een."

» Hij drinkt echter buitensporig, uit gewoonte, met smaak, misschien uit ijdelen roem. Het zijn de jammerlijke bacchusfeesten, hoewel niet zoo menigvuldig als men denken zoude, waarop men hem te dikwijls door eene of schandelijke of woedende dronkenschap overwonnen zag, doch waarbij hij, sterker zijnde dan zijne

Digitized by Google

buitensporigheid, meestal zijn verstand behield, en de vermetele woorden, welke de onmatigheid zijnen gasten inboezemde, geduldiglijk verdroeg."

» Zijne inwendige hofhouding bestaat slechts uit eenige ordonnans-officieren; de weelde is door wetten tegen dezelve daaruit verbannen: men ziet daar geen zilverwerk. Hij bedient zich zelven, staat ten vier ure des morgens op, en steekt zijn vuur met eigene handen aan."

» PETRI is zijne gewone handteekening. (1) zijne vermaken, wanneer hij zijne dienstzaken heeft afgedaan, zijn, om met de grootste sterrenkundigen van *Europa*, met de aardrijkskundigen, die hij in zijne provincien verspreid heeft, briefwisseling te houden; kaarten en grondteekeningen af te schetsen, en zich tot den bekwaamsten kunstdraaijer van zijn rijk te maken."

» Zelf vertaalde hij de grondregelen van dat handwerk, zoo mede die der bouworde van LECLERC, en der kunst om sluis- en molenwerken te vervaardigen. Ook liet hij eene menigte van nuttige boeken in het *Russisch* overzetten

(1) Wij zijn in de gelegenheid geweest, 's Keizers eigene handteekening aan te treffen, zoo als dezelve, naauwkeurig overgebragt, voorkomt onder zijne tegen over den titel staande afbeelding, welke het oorspronkelijke, tot onze bevreemding, niet vertoont, en die, naar de plaat van eenen *Russischen* hofgraveur van 1761, dus mede aan deze vertaling is toegevoegd.

Digitized by Google

ten. Wanneer men in die vertalingen, gelijk eens in die van PUFFENDORF, voor de *Russische* natie harde plaatsen had gemeend te moeten verzachten, liet PETER die weder verbeteren; en, den vertaler bestraffende, riep hij uit: *Dat hij zijne onderdanen niet wil vleijen, maar onderwijzen, hun vooral wil aantoonen, wat zij geweest zijn, en hoe de buitenlanders over hen dachten, ten einde hen aan te sporen, om, door hunne inspanningen, het oordeel van* Europa *te veranderen.*"

» Eene menigte van met zijne hand geschreven opstellen, aanteekeningen en ontwerpen bestaan nog; de stijl derzelve is beknopt, schilderachtig, krachtvol; de redenering juist en ineen gedrongen; de gedachte groot. Zij omvatten de wereld; zij toonen het meerendeel der veroveringen van allerlei aard, welke *Rusland* sedert hem gemaakt heeft, aan, en zelfs andere veroveringen, naar welke de stoutmoedige scheppingsgeest van dit rijk nog niet heeft durven dingen."

Niet altoos is hier de stijl en constructie even zuiver en goed; eenige taalfouten ontsieren de overzetting; wij gelooven, dat de hier en daar voorkomende stroefheden aan den Vertaler moeten toegekend worden.

VER-

Digitized by Google

VERHANDELING over het nut van de Gezlei uit Beenderen, als voedsel voor den Mensch. Door C. A. BERGSMA, *Math. Mag., Phil. Nat. et Med. Doct., Hoogleeraar te* Utrecht. *Te* Utrecht *bij* J. G. van Terveen *en Zoon*, 1833. 40 *Bladzz. In gr.* 8*vo*. *De prijs is* 50 *Cents.*

De Hoogleeraar BERGSMA heeft dit onderwerp geschied-, oordeel- en rekenkundig behandeld, en wij achten deze zijne verhandeling aanprijzing waardig. Wij hopen, dat deze zijne menschlievende poging aanleiding zal geven tot verdere beproeving, en den meest gewenschten uitslag, ten voordeele vooral voor behoeftigen, voortbrengen. Ter bevordering hiervan geven wij ons gaarne de moeite, het volgende af te schrijven:

» Volgens eene berekening over vijf jaren, kan men aannemen, dat in *Utrecht* jaarlijks het vleesch gebruikt wordt van 3000 runderen, van 3500 kalveren en van 3000 schapen, behalve het varkensvleesch. gevogelte en wild. Naar eene berekening van vier jaren, is het gemiddelde gewigt van een runderbeest 427 Ned. ponden, van een kalf 85 en van een schaap 45 Ned. ponden. Als wij de helft daarvan voor

het

Digitized by Google

het gewigt van het vleesch en de beenderen aannemen, dan vind ik, dat er jaarlijks 852000 Ned. ponden vleesch gebruikt wordt. Daar nu een tiende van het gewigt van het beest, ten naaste bij, de hoeveelheid beenderen bepaalt, zoo kan men het bedrag daarvan op 170400 Ned. ponden stellen. Deze hoeveelheid bevat 51120 Ned. ponden drooge gelei, dus zal men daarvan meer dan 5 millioenen portiën bouillon kunnen gereed maken en dit zoude dagelijks 14000 portiën opleveren. En van die hoeveelheid beenderen zoude men jaarlijks nog 17000 Ned. pond. vet kunnen verzamelen. Als wij nu bedenken, dat daarvan evenwel niets gebruikt wordt, maar dat er alleen hier ter stede zooveel weggeworpen wordt, als toereikende zoude zijn om 14000 menschen voor een groot gedeelte te voeden, dan verbeeld ik mij, dat deze zaak wel verdient verder overwogen te worden. Men zoude de voeding met zoodanige gelei kunnen invoeren bij de militairen, in alle inrigtingen voor armen en zieken, en daardoor met eene groote besparing, hun gewoon voedsel aanmerkelijk verbeteren."

Eene achter aan gevoegde plaat, voorstellende de door D'ARCET uitgevondene bewerking, verdiende hier wel, met de gegevene toelichtingen, hare plaats.

Bij-

Beknopt OVERZIGT *der Vaderlandsche Geschiedenis, van den vroegsten tijd tot op onze dagen. Door* J. KWANTES. *Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1833. 150 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is* 60 *Cents.*

De Onderwijzer KWANTES heeft, bij het zamenstellen van dit Vaderlandsch Geschiedboekje, getracht, het merkwaardigste zoo kort en beknopt mogelijk voor te dragen, om de jeugd onze zoo schoone geschiedenis gemakkelijk en tevens diep in het geheugen te prenten. Hij heeft zelf alzoo zijn oogmerk uitgedrukt. Ondertusschen doet het ons leed, dat wij hem geenszins kunnen geluk wenschen, met het wel slagen in deze. Hij heeft wel een aantal bijzonderheden in zekere tijdorde opgegeven, beginnende met de aankomst der Batavieren, en eindigende met de terugkomst onzer dappere verdedigers der Citadel van *Antwerpen* in 1833. Maar hij is hier te kort in zijne behandeling en elders veel te breedvoerig. Hij heeft bij het optellen van bijzonderheden niet altoos de naauwkeurigheid oordeelkundig in acht genomen, en soms zelfs ook de wetten der juiste naauwkeurigheid en der geschiedenis geschonden.

Het zou ons te lang opheuden, om dit alles aan te wijzen. Het is ons voorgekomen, dat

KWAN-

Digitized by Google

KWANTES zich de opgenomene taak te ligt heeft voorgesteld, en dat er te weinig moeite en tijd toe door hem besteed is. Het is waarlijk ieders zaak, vooral thans niet, om eene beknopte Vaderlandsche Geschiedenis te schrijven, al is het ook maar voor de jeugd!

Bij nader indenken en verdere oefening, waartoe wij hem aangemoedigd willen hebben, zal hij de gebreken zelf ontdekken en welligt met er tijd iets beters in de plaats kunnen leveren.

Friesch JIERBOECKJEN *foar it Jier* 1834. *trog it Friesch Genoatschip foar Schijd-, Adheijte- in Taalkinde. Fijfde Jiergong. To* Lieauwerd, *bij* G. T. N. Suringar. In klein 8vo. *De prijs is* 70 *Cents.*

Deze Almanak eerst laat aan ons bezorgd zijnde, hebben wij er niet eerder melding van kunnen maken.

Behalve het geen gewoonlijk in zulk een tijdschrift voorkomt, bevat het achter aan geplaatste een nog al uitvoerig mengelwerk; 't welk aanvangt met een kort overzigt over de geschiedenis van *Vriesland*, tot het jaar 1814, ten vervolge op het eerste stuk door A. VAN HALMAAL, waarin men het goede oogmerk niet miskennen zal, en voorts, onder het rubriek *Taalkunde*, zes, en nog zes andere stukjes, van gemengden inhoud, als toevoegsel levert.

Of-

Ofschoon met den Heer VAN HALMAAL toe stemmende, dat het noch mogelijk noch nuttig schijnt, de oude epregte Vriessche taal weder in te voeren, doen wij evenwel hulde aan den ijver en de kunde van den Eerw. J. H. HALBERTSMA, in zijn stukje over de Friesche spelling, hier ook geplaatst, aangewend: ten einde den bajert van zigtbare vormen, onder welke zich de taal zoo ruw en walgelijk aan ontaalkundigen voordeed, voor een meer geregeld en beschaafd aanzien plaats te doen maken, en alzoo te voldoen, aan het verlangen van die liefhebbers der Vriessche taal, die hem meermalen betuigden, door de verwarring in de spelling, van het schrijven in het Vriesch terug te zijn gehouden.

Hierop volgen nog vier stukjes van J. H. HALBERTSMA, waarvan de bijzonderheid omtrent FOCKE SJOERDS en de lentezang het meest ons bevielen. De Hindeloper vastenavond (door S. O. ROOSJEN,) van eenen vrolijken inhoud, behelst de toejuiching van de ontworpene spelling op het tegenwoordig Hindelopersch. De zes overige stukjes zijn van A. TELTING, J. ROORDA, S. P. TRESLING, J. BR. en J. D. ANKRINGA. Het klaaglied eener moeder over den dood van haar kindje lazen wij met een bijzonder genoegen. Wij wenschen het Vriesch Genootschap, voor geschied, oudheid en taalkunde, voorts toe, dat het verder gelukkig moge slagen.

MEN-

MENGEL-WERK.

VERGELIJKING TUSSCHEN HET OUD EN HEDENDAAGSCH PIETISME.

(*Vervolg. en Slot van Bladz.* 754.)

Na dat wij, in het eerste gedeelte, de oorzaken en gevolgen van het oude Pietisme opgegeven hebben, willen wij nu

II. Eenige punten van vergelijking tusschen het toenmalig en hedendaagsch Pietisme u, M. H! aantoonen. Waarheid moge het zijn, dat er tusschen het oude en hedendaagsche Pietisme, vooral ten aanzien van beider oorsprong, een groot verschil is, wij zullen toch ook vele punten vinden, waarin zij overeenkomen. Ja, hoe *paradox* het ook schijnen moge, den oorsprong uit dezelfde bron af te leiden: mij dunkt, in zeker opzigt komen toch ook beide hierin overeen. Ofschoon het waar is, dat juist overdreven steile regtzinnigheid, de daaruit veroorzaakte aanhoudende twisten, en de droogo, onvruchtbare en geheel onchristelijke wijze, waarop men zelfs den volken het Evangelie verkondigde, de oorzaken waren, waarom aan zoo velen het Pietisme welkom was, en hetzelve zich zoo snel uitbreidde; ofschoon de steile orthodoxen ook dezelfs hevigste tegenstanders waren, en bij de hedendaagsche Pietisten juist het tegendeel van dit alles plaats heeft, daar

Digitized by Google

de meerdere verlichting, de toenemende verdraagzaamheid, waardoor de leerstoelen nu niet meer van de namen *isten* en *anen* weergalmen, en het afnemen der steile orthodoxie van vroegeren tijd, hun juist een doorn in het oog is, dewijl zij toch bij uitnemendheid den naam van regtzinnig willen dragen; ofschoon dit alles waarheid is, dunkt mij toch, dat in zeker opzigt hier eenige overeenkomst plaats heeft. Of zouden wij het Indifferentisme, dat zich niet zelden onder den schoonschijnenden naam van verdraagzaamheid verbergt, niet als eene reden mogen beschouwen, waaruit het hedendaagsche Pietisme ontstaat? Wij moeten toch belijden, dat, zoo ook al niet onder de Leeraars, altaans zeer zeker onder het algemeen, het Indifferentisme, onder den naam van verdraagzaamheid, de overhand genomen heeft. Indifferent of zelfs verdraagzaam waren de Orthodoxen in het geheel niet, en ik wil nu deze vergelijking niet anders dan in zeker derde hebben gebezigd. Even zoo namelijk, als de steile Orthodoxie, met al den aankleve van dien, de heerschende geest des tijds, en daardoor de oorzaak van het oude Pietismus was; evenzoo is in zeker opzigt het Indifferentisme nu de heerschende tijdgeest, en daardoor mede de oorzaak van het hedendaagsche Pietismus. Een ander punt van vergelijking, schoon ook slechts in zeker opzigt, zijn de mannen, die veleer aan het hoofd van het oude Pietismus stun-

Digitized by Google

stonden, en zij, die nu de voornaamste steunsels van het hedendaagsche in ons Vaderland zijn. Waar moge het zijn, dat de hedendaagsche hoofden van het Pietismus, niet met mannen als SPENER, FRANKE, ANTON, ja zelfs met ARNOLD niet kunnen vergeleken worden; intusschen tellen wij onder hen toch ook mannen, die door braafheid en godvruchtige zeden uitmunten; mannen, wier namen in de geschiedenis der letteren met eere bekend staan, en aan welke blinde partijzucht alleen hunnen welverdienden roem zou kunnen ontrooven. Meer echter dan in dit alles, komen zij in de volgende punten overeen; en wel

a. In hunne uitbreidingszucht. De oude Pietisten poogden door allerlei middelen, door hunne afgevaardigden, door boeken, als anderzins, overal aanhangelingen te winnen. Daartoe was het ook, dat zij overal vrome gezelschappen oprigtten; daartoe was het, dat zelfs menschen, die in het geheel geen opleiding tot prediken hadden, zich overal in deze vrome gezelschappen tot Leeraars opwierpen, en door allerlei uiterlijke vrome gebaarden de oplettendheid der menigte tot zich zochten te trekken. En gebruiken onze hedendaagsche Pietisten wel andere middelen? Worden ook niet van hen boeken in menigte, met aanklagten tegen de leer der kerk in het algemeen opgevuld, met het doel om hunne gevoelens te verspreiden en overal vrome gezelschappen op te rigten, ver-

Digitized by Google

spreid? En zien wij ook nu niet, even als bij het oude Pietisme, overal in die vergaderingen zoogenaamde *oefenaars* optreden, welke meestal menschen zijn, die geene de minste opleiding gehad hebben, die zich geheel, zoo als zij het noemen, aan het gevoel en de leiding des geestes overgeven?

b. Een ander punt van vergelijking is gelegen in hun oordeel, dat zij in het algemeen over de Leeraars vellen. Gingen ja wel FRANKE en ANTON niet in alle opzigten zoo ver, om de menschen tot argwaan tegen de Leeraars in het algemeen op te wekken; — door hunne stelling echter, dat onbekeerde Predikanten, met geene mogelijkheid den weg der zaligheid aan anderen vruchtbaar verkondigen konden, gaven zij daartoe ten minste zeer veel aanleiding. Ongemeen veel verder ging echter ARNOLD, en zij, die hem aanhingen, door de leer, die in de openbare kerken geleerd wierd, als in den grond bedorven en dus schadelijk te verklaren, alleen die der Pietistische Leeraars uitgezonderd? En is het zoo ook niet met onze hedendaagsche Pietisten? Is het niet daartoe, dat zij zoo vele Predikanten voor onregtzinnig, dus, naar hunne meening, voor zielverderfelijk verklaren; ten einde dus deze Leeraars bij hunne Gemeenten al het vertrouwen, en derhalve ook alle vrucht van hunnen arbeid te ontnemen? Ja, gaan niet zelfs sommigen hierin zoo verre, dat zij de Predikanten, die niet naar hunne gevoelens predi-

Digitized by Google

diken, voor *verscheurende wolven*, voor *valsche Profeten* verklaren? Ook zelfs ten opzigte der gevolgen, zien wij overeenstemming, dat, namelijk, even als bij het oude Pietisme, daar, waar zoodanige vrome gezelschappen worden opgerigt, het vertrouwen jegens den Leeraar bij hen, die daaraan deelnemen, afneemt, en het bijwonen van de openbare Godsdienst verminderd wordt. Wij zien, dat bij hen, even als toen, de opwekkingen en vermaningen van de Leeraar geenen invloed hebben, om dat zij hem voor eenen onbekeerde houden, wiens woorden dus ten dezen opzigte niet waar kunnen zijn.

c. Een derde punt van vergelijking is de geestelijke hoogmoed, die velen gemeen hebben. Wij willen, ja wel een FRANKE, een SCHADE, ja zelfs een ARNOLD niet van hoogmoed beschuldigen, daar zij mannen waren, die door hunne reine godsvrucht zich boven alle verdenking verre verheven hebben; evenmin willen wij alle hedendaagsche Pietisten daarvan beschuldigen. Intusschen leert ons toch de ondervinding, dat velen hunner, onder den schijn van nederigheid, met eenen ondragelijken hoogmoed vervuld zijn. Zij zelve toch beschouwen zich, als gunstelingen en uitverkorenen van God, en al de anderen voor enkele wereldlingen, die gewis het oordeel van God niet ontloopen zullen. Van daar de liefdeloosheid, waarmede zoowel de oude als hedendaagsche Pietisten al de anderen behandelden en behandelen, die zij toch als ver-

Digitized by Google

worpelingen van God aanzien: van daar dat stout veroordeelen en verdoemen, dat zoo wel de onde als hedendaagsche Pietisten met elkander gemeen hebben; en van daar ook, dat snoode huichelaars, onder het mom van vroomheid, zoo zij slechts met hen instemden of instemmen, bij hen ingang vonden of vinden.

d. Een vierde punt van vergelijking is in sommige mijstieke leerstukken, die beide gemeen hebben. Immers, ofschoon wij hier niet alles, wat sommige Pietisten geleerd hebben, op rekening van allen moeten zetten, en de zuivere Pietisten, zoo als b. v. SPENER, FRANKE, ANTON en anderen, van de andere meer mystieke, zoo als b. v. SCHADE, BÖSE en ARNOLD, en deze wederom van de volslagen dweepers, die uit hunnen aanhang voortsproten, zoo als b. v. DIPPEL, PETERSEN, HOBARG en anderen, moeten onderscheiden, is het toch ook waarheid, dat zelfs FRANKE, niet geheel van mijstiekerij is vrij te pleiten. Immers reeds de stelling van FRANKE c. s., dat de wijsbegeerte en de menschelijke geleerdheid in het algemeen, niet noodzakelijk, ja zelfs schadelijk waren voor de godsdienst, moest voor alle mijstiekerij de deur openstellen; meer echter nog zijne gevoelens over de bekeering, die hij meer in eene innerlijke beweging des gemoeds, en daarmede verbondene uiterlijke droefgeestige vertooning (*Zerknirschung*, zoo als hij het noemt), dan wel in redelijke overtuiging stelde. Hierbij kwam nog het gevoelen van FRANKE c. s. over som-

Digitized by Google

kommige, op zich zelve beschouwd, onverschillige daden, daar hij toch, in de klasse van zondige en ongeoorloofde daden, verscheidene vermaken en uitspanningen plaatste, bedrijven, die alleen goed of kwaad zijn, naar de gesteldheid dergenen, die dezelve met voorzigtigheid gebruikten of onmatig misbruikten; b. v. het tooneelspel, het lezen van wereldlijke boeken enz. Veel verder dan FRANKE en ANTON, ging GEORG BÖSE, Leeraar te *Soraw*, wiens gevoelen daarop neder kwam, — dat God zijne genade en vergevingsgezindheid niet zou doen blijken aan zoodanigen, wier onverbeterlijke hardnekkigheid hij van eeuwigheid voorzien had. Terwijl eindelijk G. ARNOLD, in zijne schriften; vooral echter in *Kerken-* en *Ketterhistorie*, zelfs de grootste mijstiekerij zocht te verdedigen, om nu van hen, die tot volslagen dweeperij overgingen, niet te spreken. In allen gevalle lieten toch de zuivernte Pietisten het te veel op het inwendig gevoel, of zoo als zij het noemden; het inwendig getuigenis des geestes aankomen; en gelijk het gewoonlijk gaat, de meer onkundige menigte begreep meestal de meening van hunne hoofden verkeerd, stelde al ras hunne vroomheid in inwendige gevoelens en uiterlijke droefgeestigheid, en geloofde bovendien, dat niemand waarlijk Christen zijn kon, ten zij hij vooraf door een bijzondere bestiering des geestes, tot overtuiging zijner zonden gekomen was, en, om mij zoo uit te drukken, bijkans wanhopig was ge-

Digitized by Google

werden, (*Zerknirscht*, verbrijzeld, gelijk zij het noemden.) Uit dit alles nu blijkt, mijns bedunkens, hunne overeenkomst met de hedendaagsche Pietisten ten duidelijkste, schoon wij voorzeker ook deze, evenmin als de oude Pietisten, alle op eene lijn kunnen plaatsen. In het algemeen hebben ook zij van wijsbegeerte en menschelijke geleerdheid de laagste gedachten, verachten alle rede en verlichting, ja wat meer is, sommigen schrijven dit zelfs aan den duivel toe. In uiterlijkheden zijn zij meestal, even als de oude Pietisten, zeer gestreng, en keuren alle vermaken, al waren zij ook nog zoo onschuldig, hoogelijk af. Godsvrucht en vroomheid stellen zij, even als de oude Pietisten, meer in aandoeningen des gemoeds en in uiterlijke droefgeestigheid, dan in zedelijke overtuiging en reine pligtsbetrachting; terwijl eindelijk, even als bij de oude Pietisten, 's Menschen verdorvenheid en onmagt, waaruit hij niet dan door krachtdadige hulp des Geestes Gods kan gered worden, de leer van eene onvoorwaardelijke verkiezing en verwerping, en dit alles wel op eene overdrevene wijze, de hoofdinhoud van hun stelsel is. En gelijk velen van de oude Pietisten zich op buitengewone openbaringen beriepen, zoo schromen ook althans sommigen der hedendaagsche niet er voor uit komen, dat zij met hoogere Goddelijke Openbaringen begunstigd werden.

Wij zouden nu nog wel meerdere punten van ver-

Digitized by Google

vergelijking tusschen beide kunnen vinden, zoo als b. v. hunne gevoeléns over het waardig en onwaardig gebruik des H. Avondmaals, over het kerk gaan; enz. Wij zouden hierbij het hedendaagsch Pietisme in *Duitschland*, dat, in hoe veel punten het met hetgeen in ons Vaderland heerscht overeen komt, in sommige opzigten nog al verschilt, kunnen aanhalen; dan wij vreezen U. M. H. reeds te lang opgehouden te hebben, en wij zullen dus ten slotte:

III. Hieruit eenige resultaten opzamelen, wat wij namelijk van het Pietisme te vreezen en te hopen hebben. Mij dunkt toch dat, vermits beide de verschijningen, zoo wel het oude als hedendaagsche Pietisme, bij al het verschil, evenwel vele punten van overeenkomst hebben, wij met waarschijnlijkheid daaruit ook kunnen opmaken, dat de gevolgen in de toekomst ook min of meer dezelfde zijn zullen. Hiervan worden wij te meer overtuigd, wanneer wij in aanmerking nemen, dat ook vroegere mijstieke aanhangen, bij voorbeeld, voor de hervorming, reeds min of meer dezelfde gevolgen gehad hebben, die het Pietisme naderhand gehad heeft.

a. Een eerste gevolg, dat wij hieruit afleiden, is, dat het Pietisme meer en meer zal toenemen. Even als het oude Pietisme, zal het waarschijnlijk zich overal uitbreiden, en door geschriften, vrome gezelschappen enz. zich alom zoeken te vestigen. Ook daar, waar het

Digitized by Google

tot nu toe niet dan in naam bekend is, zal het waarschijnlijk eerlang aanhangers vinden, die gedeeltelijk weggesleept door uiterlijk godsdienstig aanzien, gedeeltelijk door deszelfs duistere mijstieke denkbeelden, die, (dit kan geenszins ontkend worden) het min verlichte gedeelte des volks in het algemeen behagen, gedeeltelijk echter ook door opzettelijke pogingen van proselijtenmakerij, tot hetzelve worden overgehaald. Daar het bovendien waarheid is, dat de uitersten na aan elkander grenzen, en, gelijk wij reeds vroeger hebben aangemerkt, het Indifferentisme maar al te veel is ingeslopen, zullen wij het waarschijnlijk zien gebeuren, dat juist een gedeelte van deze Indifferentisten aan het Pietisme zich zal aansluiten, en hetzelve meerdere uitgebreidheid en sterkte geven. Denken wij dus vooral niet, dat het slechts eene voorbijgaande verschijning is, maar laten wij het, door vroegere ondervinding geleerd, daarvoor houden, dat hetzelve op verre na deszelfs hoogte nog niet bereikt heeft, en wij welligt in de toekomst eenen harden strijd met hetzelve zullen te strijden hebben.

b. Een tweede gevolg is intusschen ook, dat het Pietisme, wanneer het eerst eene zekere hoogte bereikt heeft, zich onderling verdeelen zal, eene verdeeldheid, die trouwens nu reeds aanvankelijk zigtbaar is. Terwijl een gedeelte meer bedaard voortgaat, en zich minder van het pad der rede verwijdert, zal het anders meer

meer en meer tot uitersten overgaan, en eindelijk in volslagene fanatieke dweeperij eindigen. Bij dezen zullen gezigten, droomen, openbaringen toenemen; zij zullen niet ophouden de wrake Gods tegen allen, die het wagen durven eenigzins van hen te verschillen, aan te kondigen, terwijl de eerste zich over deze hunne medebroeders zullen schamen, en zich meer en meer van hunne gemeenschap onttrekken. Het gevolg van dit alles zal zijn, dat het betere gedeelte zich allengskens meer en meer aan de openbare kerk zal aansluiten, en zich eindelijk weder geheel met haar zal vereenigen, en dat, daar alle buitensporigheid niet lang kan stand houden, de meer fanatieker gaande weg zullen verminderen, en eindelijk geheel weder verdwijnen. Bij deze gevolgen mogen wij, dunkt mij

c. Als een derde gevolg aanmerken, dat alles tot een wezenlijk heil voor het Christendom zal uitloopen. Door den tegenstand aangevuurd, zullen eindelijk velen uit het Indifferentisme worden opgewekt, en een nieuw leven in de kerk worden aangebragt. Zij, die tot nu toe om de godsdienst zich niet bekommerden, zullen allengskens meer en meer door haar worden bezield, en alle onverschilligheid varen laten. En is op zich zelf beschouwd het mijstieisme, zoo het slechts niet geheel tot uitersten overgaat, duizendmaal beter dan laauwheid en geheele onverschilligheid in de godsdienst, hoe zul-

Digitized by Google

zullen wij dan niet, zoo wij het ook al niet mogten beleven, wanneer nu eens het Mijsticisme geheel zal verdwenen zijn, en waarachtige godsdienstigheid weder in de harten van alle Christenen herleven zal, hoe zullen dan niet zij, die dat gezegend tijdstip beleven, dien tijd zegenen, waarin door het Pietisme de godsdienst bij zoo velen uit den doodslaap is opgewekt. Even gelijk als na den hevigsten donder de liefelijke zon weder te voorschijn komt, de lucht gezuiverd is, en de aarde op nieuw vruchtbaarheid ontvangen heeft; zoo zal ook, wanneer eerst de hevigste neiging tot het Pietisme zal verbroken zijn, het Christendom op nieuw leven en vruchtbaarheid geschonken worden. De Voorzienigheid toch, die het kwade der menschen ten goede weet te leiden, zal ook uit dit alles heilzame, en voor het waarachtig Christendom weldadige gevolgen weten te voorschijn te brengen. Eindelijk

d. Moet hieruit voortvloeijen, dat wij ons voor alles, wat slechts naar eenige vervolging gelijkt, moeten wachten. Toen door den tegenstand der Godgeleerden en de burgerlijke magt het Pietisme begon onderdrukt te worden, toen begon hetzelve eerst meer en meer de overhand te nemen. In het algemeen toch tracht de mensch naar het verbodene, en zoo derhalve aan het hedendaagsche Pietisme een andere, dan op overtuiging en rede gegronde, tegenstand geboden wordt, zou dit in het geheel niet dienen

om

Digitized by Google

om hetzelve te verhinderen, maar integendeel om daaraan meerderen wasdom te geven. Waar moge het zijn, dat zoodanige menschen, in het algemeen, niet voor overtuiging vatbaar zijn, juist om dat zij zich zelven, als door den geest verlicht, of, zoo als zij het noemen, als geestelijke menschen beschouwen, terwijl zij de anderen, ook wanneer zij hen zelfs voor kundige en brave menschen houden, als natuurlijke menschen beschouwen, waardoor zij dan niets anders verstaan, als niet door dien geest verlicht te zijn, en dus aan dwaling onderhevig. Wantrouwen tegen al wat niet met hen gelijk denkt, bezielt hen meestal, en dat wantrouwen moet natuurlijk uitwerken, dat wij in het algemeen eene onverzettelijke stijfzinnigheid aantreffen. Geenszins M. H.! zou ik het dus raadzaam achten, om door kerkelijke censuren hen tegen te streven, aangezien zij zich alsdan al ras voor martelaars voor de goede zaak zouden houden; evenmin om hen met verachting te behandelen. Liever, dunkt mij, moesten wij ons, zoo min mogelijk, met hen inlaten, vermits in het algemeen onze pogingen, om hen te overtuigen, vruchteloos zijn zullen; maar, zoo dit al eens gebeuren moet, dan met zachtmoedigheid en tevens met ernst, hun het gevaarlijke en nadeelige van hunne denkwijze onder het oog brengen, en zoo wij soms bemerken, dat wij met huichelaars te doen hebben, vooral *argumenta ad hominem* gebruiken. Dan zullen

len wij, zoo ook al niet het vertrouwen, evenwel toch de achting dezer lieden wegdragen, en daardoor niet zelden de verdere uitbreiding verhinderen. Zij, die nog niet daarmede zijn besmet, moeten wij voornamelijk tot eene heldere kennis van JEZUS leer zoeken te brengen, en niet door magtspreuken, maar voornamelijk door Bijbelsche bewijzen hen van het nadeelige en verderfelijke van het Pietisme zoeken te overtuigen. Zoo zullen wij hen leeren, den besten tegenstand aan hetzelve te bieden, en wanneer wij ook al niet geheel van hetzelve in onze Gemeenten verschoond blijven, althans velen tegen hetzelve beveiligen.

Zietdaar, M. H.! mijne gedachten over den tegenwoordigen tijd. Nogmaals vraag ik verschooning voor het gebrekkige, dat hierin gevonden wordt, terwijl ik over het geheel vertrouw, dat uwe denkbeelden met de mijne hier in overeenstemmen.

GROOTE VADERLANDSLIEFDE.

Reeds een jaar lang belegerde EDUARD III, Koning van *Engeland*, in eenen oorlog tegen de Franschen, de stad *Calais*, welke aan de zeeëngte van dezen naam ligt, die *Frankrijk* en *Engeland* van elkander scheidt. De brave burgers verdedigden, uit trouwe verkleefdheid aan hunnen koning, de stad op het hardnekkigst,

en

Digitized by Google

en alle ondernemingen van EDUARD stieten het hoofd tegen hunnen onbetembaren moed.

De koning was zeer verstoord op de dappere burgers. In zijn toorn dreigde hij de stad, zoodra hij dezelve meester zoude geworden zijn, te zullen vernielen. Hij versterkte zijn leger, en maakte de vreesselijkste toebereidselen, om de stad te veroveren, het koste, wat het wilde.

In *Calais* woedde reeds de schrikkelijkste hongersnood, en nog slechts eenige dagen konde zich de stad staande houden, daar de dapperste verdedigers uit gebrek aan levensmiddelen omkwamen. Nu eerst wilde men met den vertoornden koning over de overgave in onderhandeling treden.

In den beginne wilde de koning niets van onderhandelingen hooren; nog veel minder wilde hij aan de inwoners genade schenken. Herhaalde malen dreigde hij, dat hij de gansche stad, die buitendien weldra door den hongersnood in zijne magt zoude komen, der plundering prijs geven, en de inwoners over de kling wilde laten springen.

Toen stelden hem de afgezanten uit de stad voor, dat de krijgsheld, zelfs in zijne vijanden, den moed en de trouw aan hunnen koning eeren moest, en dat EDUARD het gewisselijk in zijne onderdanen prijzen zoude, wanneer zij, met gelijken moed en trouwe verkleefdheid, eene stad tegen zijne vijanden verdedigden.

Ook deze voorstellingen konden den toorn

des

Digitized by Google

des konings niet tot bedaren brengen. Hij zend de afgezanten naar de stad terug, met het besluit, dat hij de inwoners slechts onder die voorwaarde genade zoude schenken, wanneer zij zes van de voornaamsten aan hem uitleverden, om als zoenoffers voor de overige te sterven.

Met angstige bezorgdheid wachtten de inwoners van *Calais*, de afgezanten uit het leger des konings terug. Zij kwamen aan, en maakten de harde voorwaarde der overgave bekend.

Toen veranderde de stomme smart in luide klagten. De vrouwen liepen rond met loshangende haren, en jammerden over hare zonen en echtgenooten. Overal hoorde men de vraag: » wie zal zich vrijwillig voor zijn mede-burgers » en vrienden opofferen? Wie zal vrijwillig ster- » ven, opdat zijne mede-burgers het leven be- » houden kunnen?"

Daar trad de opperste Bevelhebber der stad, EUSTACE SAINT PIERRE, in het midden van het vergaderde volk, en sprak:

» Dappere inwoners van *Calais!* Gij denkt » te edel, om slechts eenen enkelen uwer mede- » burgers en vrienden aan den dood te willen » overgeven, ten einde u zelven te redden; » en toch moet uw leven en de stad van plun- » dering en vernieling gered worden. Wien de » deugd liever is dan het leven, wie den koning » en het vaderland meer bemint dan zich zel- » ven, biede zich thans tot offer voor zijne me- » de-burgers aan. Ik geef mij zelf als zoenof-

» fer

» fer over; slechts vijf gezellen heb ik noodig: » wie volgt mij?"

» Ik, ik volg mijnen vader tot in den dood!" riep des Bevelhebbers edele zoon, een bloeijende jongeling, terwijl hij terstond door de verzamelde volksmenigte heen drong, en zich bij zijnen vader voegde.

» Ach! gij, mijn zoon! gij wijdt u ter dood voor uwe medeburgers!" riep de vader met smart uit; » moet ik dan tweemaal ten offer ver» strekken! Doch, wie als offer der deugd; » wie voor zijne medeburgers sterft," voegde de vader er met gelatenheid en ontroering bij; » heeft het schoonste doel des levens bereikt!"

Het voorbeeld van den edelmoedigen vader en zoon werkte. De voornaamsten der stad traden op hunne zijde, en waren bereid, zich voor hunne medeburgers op te offeren. Het lot moest onder hen beslissen, wie de eer zou hebben, zijn leven aan het vaderland te wijden.

Met ketenen beladen, in rouwkleederen, met neêrgebogen hoofden, trokken deze zes, de Bevelhebber en zijn zoon aan hun hoofd, naar het leger des Koning. De tranen en het jammergeschrei van alle inwoners van *Calais* vergezelde hen. Zij gaven de sleutels der stad aan den Koning over, en smeekten om genade voor dezelve.

De Koning ontving hen met harde woorden, en ontbrandde in toorn op hun gezigt; onder het juist deze zes edelen waren, die de overige in-

Digitized by Google

inwoners tot de hardnekkigste verdediging aangespoord, en verboden hadden, om ooit van overgave te spreken.

De Koning beval hen ter dood te brengen. Juist kwam EDUARD's edele gemalin in het leger aan. Zij vernam, wat er gebeurd was, en waartoe het misnoegen en de toorn den Koning verleid hadden. Zij zeide tot degene, die het doodvonnis aan de zes edele mannen moesten voltrekken, dat het haar smartte, dat men hare aankomst met eene gruweldaad bevlekte, en verzocht de teregtstelling eenige oogenblikken te vertragen.

Zij ijlde naar den Koning, bad en bezwoer hem, de trouw aan Koning en Vaderland, die zelfs in den vijand prijzenswaardig is, niet in de edelsten van *Calais*, die zijne achting en niet zijnen toorn verdienden, te straffen, noch hare aankomst met menschen-offers te vieren.

De toorn des Konings werd door de zachte woorden en de verstandige voorstellingen der Koningin bevredigd, en hij sprak het woord: » Genade!" uit. De edelen waren vrij, en keerden vol blijdschap naar de stad terug.

VOORBEELD VAN BELANGELOOSHEID.

De Ridder BAYARD, de man zonder vrees noch blaam, had vernomen, dat de Spaansche Generaal GONSALVO, van *Cordova*, geld ter uit-

Digitized by Google

uitbetaling der soldij aan zijne soldaten, op twee wagens naar *Napels* zond. Hij leide zich met twintig dappere Franschen in eene hinderlaag, en zond ook nog eenen zijner officieren met vijf en twintig man af, om op de eene of andere plaats op de geldwagens te loeren, ingeval zij hem mogten ontgaan. Zij vielen echter den Ridder BAYARD in handen, die de gansche bedekking van het geldtransport op de vlugt geslagen, en zulk een geweldig leven gemaakt had, als of het geheele Fransche leger in aantogt was. Slechts de betaalmeester, die zich van het hem aanvertrouwde geld niet verwijderde, werd met de wagens gevangen genomen. Er bevonden zich op dezelve 15000 dukaten.

De afgezondene officier, TARDIEU genaamd, kwam juist van zijnen strooptogt terug, toen de goudstukken aan eenen hoop op tafel lagen, in de tent van BAYARD. TARDIEU krabde zich achter de ooren, dat hem de schoone vangst ontgaan was, en zeide tot BAYARD: „Kameraad! ik heb ook regt op dezen buit, want ik heb mede geholpen, terwijl ik op de loer lag."

„Ja, antwoordde BAYARD, gij waart wel bij de onderneming, doch niet bij de vangst; gij waart immers als ondergeschikt officier door mij uitgezonden."

Dit antwoord verdroot den officier, en hij klaagde bij den Generaal, die echter den buit aan BAYARD toewees, daar deze, door kloeke maat-

Digitized by Google

regelen en eene moedige uitvoering denzelven aan den vijand ontnomen had.

BAYARD voerde den klager nog eens bij de dukaten, en zeide vriendelijk lachend: » Kameraad! zijn dat niet de heerlijkste goudstukken, die gij in uw leven bij elkander gezien hebt?"

» Eene schoone som," antwoordde TARDIEU, » had ik de helft daarvan, dan was ik voor mijn gansche leven geborgen."

» Als er niet meer toe behoort," hervatte BAYARD, » om u voor uw gansche leven gelukkig te maken, zoo behoeft gij niet treurig te zijn, dat gij de vangst niet gemaakt hebt. Ridder BAYARD deelt met zijne kameraden. De helft behoort u. Ik geef u dezelve van harte gaarne, daar het toeval zoowel u als mij den buit had kunnen toevoeren."

Nadat de deeling geschied was, liet de Ridder zijne manschappen voorkomen, en deelde de tweede helft onder hen uit. De gevangene Spaansche betaalmeester ontstelde over BAYARD's milddadigheid, die aan verkwisting grensde, en vreesde, dat hij zich thans door hem zoude laten betalen, hem geheel en al uitplunderen, en een groot losgeld van hem vorderen. Ridder BAYARD liet hem echter niet lang in deze angstige onzekerheid, terwijl hij zeide: » Als soldaat was ik verpligt, uwen heer, onzen vijand, door het wegnemen van dit geld afbreuk te doen. Ik verheug mij om mijne wapenbroeders,

die

Digitized by Google

die alleen het voordeel daar van hebben, dat mij het waagstuk gelukt is. Wat u zelf toebehoort, laat ik onaangeroerd, en ik zal zorgen, dat gij terstond naar uw leger wordt terug gebragt."

Er werdt een trompetter geroepen, die den betaalmeester tot aan het Spaansche leger vergezellen moest.

TARDIEU maakte een goed gebruik van de dukaten, die hij door BAYARDS grootmoedigheid verkregen had. Toen de vrede gesloten was, huwde hij, en zijne nakomelingen zijn immers welgestelde lieden geweest, en hebben zich tot onze tijden voortgeplant.

DOOD VAN HANNAH MORE.

Deze Eerwaardige Christinne, van welke in ons Vaderland onderscheidene Schriften bekend zijn, (als de *Godsdienst voor het hart*, *het karakter van den Apostel Paulus* en *de ongehuwde, die eene gade zoekt*) is den 7den September des vorigen jaars, in den ouderdom van 89 jaren overleden, na eene langdurige en zware krankheid.

Een engelsch Dagblad, *the London Record* zegt van haar: » weinige personen hebben eene zoo hooge mate van achting verworven bij het publiek als deze Dame. In hare jongere jaren trok zij de algemeene aandacht door hare letterkundige bekwaamheden. Zeer vele mannen

Digitized by Google

van naam, die toen leefden, gelijk JOHNSON, BURKE, REYNOLDS en anderen, vereerden haar met hunne vriendschap. Maar, innigh vertuigd, dat het leven aan den mensch voornamelijk geschonken is, om het te besteden tot eer van God en het welzijn onzer naasten, en daarenboven volkomen overtuigd, dat er geene vrede in de uur des doods, geen geluk in de eeuwigheid mogelijk zijn, dan alleen voor dezulken, *die werken, terwijl het dag is*, onttrok *Mistress* HANNAH MORE, zich aan de cirkels der mode en der Letterkunde. Zij zette zich neder in de nabijheid van *Bristol*, waar zij zich geheel toewijdde aan christelijke weldadigheid, en het schrijven van werken, welker eenig doel is de godsdienstige beschaving en verbetering van het menschdom. Zij wist in de aanzienlijkste en laagste kringen der zamenleving met dezelfde gemakkelijkheid te spreken.

In hare schriften vindt men eene verhevenheid en eenvoudigheid van stijl, steeds gepast voor de zaken, die door haar worden behandeld, en de talrijke herdrukken van hare werken getuigen het, hoe het publiek de voortreffelijkheid en nuttigheid van alles, dat uit hare pen kwam, op prijs wist te stellen. Hare levenswandel was het afdruksel van hare hoog ernstige godsdienstige beginselen. Zij was de ziel van eenen grooten vriendenkring, welken zij verlichtte door haar geoefend verstand, stichtte door haar voorbeeld, en aan zich verbond

door

door de standvastigheid harer gevoelens. Zij leefde en wandelde als het ware in eenen dampkring van liefde. Zij stichtte vele scholen voor het onderwijs en de opvoeding van kinderen. Het was hare vreugde, barmhartigheid te oefenen, en vele uren in den omtrek waren de armen de voorwerpen van hare teedere liefdezorg. In deze werken des geloofs en der liefde is zij langen tijd ondersteund geworden door een viertal zusters, die haar beminden en bewonderden. Het was een huisgezin, dat uitmuntte in allerlei Christelijke deugden.

De laatste ziekte van *Mistress* MORE, ging gepaard met ijlhoofdigheid; doch niet te min openbaarde zich ook toen nog de heilzame invloed harer godsdienstige gezindheden. In heldere oogenblikken bad zij met vuur; heerlijke betuigingen eener levendige hoop hoorde men uit haren mond, en met de meeste hartelijkheid dankte zij hare vrienden, die bij haar smartelijk krankbed waakten. De steller dezes had gelegenheid op den morgen van den dag harer laatste ziekte, zich met deze vrome vrouw te onderhouden. Zij betuigde hem met den meesten ernst, eene Discipelinne van Christus te zijn; met groote ootmoedigheid er bij voegende, dat zij haar heil alleen van hem verwachtte, en alleen zich verliet op zijne beloften. *Mistress* HANNAH zal lang leven door hare schriften, niet slechts als eene der grootste vernuften,

Digitized by Google

maar ook als eene der beste en nederigste weldoensters van het menschdom.

Hare nalatenschap van 80000 Guldens heeft zij deels vermaakt aan godsdienstige gestichten, deels bestemd tot werken van barmhartigheid.

VOORBEELD VAN KINDERLYKE LIEFDE.

Het volgende voorbeeld van kinderlijke liefde is zeldzaam en merkwaardig.

In *Japan*, waar men bij de opvoeding der kinderen vooral daarop let, om hun den meesten eerbied, liefde en dankbaarheid jegens hunne ouderen in te boezemen, woonde eene Weduwe, die drie zoonen had. Deze waren hare rijkdom; want voor het overige was zij zoo behoeftig, dat zij leven moest, van het geen deze met hunne handen verdienden. Daar dit echter tot hun aller onderhoud niet genoegzaam was, kwamen de drie broeders, om hunne Moeder te redden, tot het zeldzaamste besluit. De regering had sedert eenigen tijd bekend gemaakt, dat elk, die eenen roover op de openbare wegen aanhield, en in handen van het Gerigt leverde, eene aanzienlijke belooning zoude genieten. Zij spraken dan met elkanderen af dat een hunner zich voor roover uitgeven zoude, dat de anderen dien voor den Regter zouden brengen. Zij gaven zich aan de beslissing van het lot over, dat den jongsten tref;

zij-

Digitized by Google

zijne broeders bonden hem, en bragten hem als een misdadiger weg. De Regter ondervraagde hem, en hij beleed op staande voet, dat hij zich aan roof had schuldig gemaakt; men bragt hem in de gevangenis. Daar echter hun hart, door het brengen van zulk een offer, zoo veel leed, vonden zij middel, om bij hunnen broeder in de gevangenis te komen, en, daar zij meenden van niemand gezien of gehoord te worden, gaven zij zich te zamen aan hun gevoel over; doch zij waren niet geheel zonder getuigen. Een opziener hoorde op eenigen afstand hunne klaagtoonen, en werd daardoor zeer geroerd. Hij liet dadelijk de beide aangevers nasporen, om naar de ware gesteldheid der zaak te vernemen. Men bragt hem berigt, dat de beide jonge lieden in een huis waren gegaan, en daar aan eene vrouw, die hunne Moeder moest zijn, de zaak verhaald hadden; dat deze vrouw daarop jammerlijk was beginnen te weenen, en aan hare zoonen bevolen had, om het geld aanstonds terug te brengen, daar zij liever van honger sterven, dan haar leven met verlies van haren zoon behouden wilde.

Toen dit den Regter geboodschapt werd, werd deszelfs hart met innig medelijden vervuld. Hij liet den gevangenen voor zich komen, begon zijne vragen op nieuw, en, daar hij zag, dat dezelve in de bekentenis zijner voorgewende misdaad standvastig volhardde, ontdekte hij hem, dat hij alles wist. Hij omhelsde hem teder

der; en gaf den Keizer zelven berigt van dit geval. De Keizer was door deze grootmoedige daad zoo diep getroffen, dat hij de drie broeders verlangde te zien, hen met lof overladde, den jongsten een jaarlijksch inkomen van vijfhonderd, en aan elk der beide anderen van honderd en vijftig dukaten verzekerde.

DE INSPRAAK VAN HET BLOED.

Een wilde, welke behoorde tot de volksstam der Chakta's, sprak eens zeer slecht van de Franschen, en zeide, dat zij de Colapissa's als slaven en honden behandelden. Een ander, welke tot de laatste natie behoorde, vond zich daardoor beleedigd, en in eene opwelling van gramschap, sloeg hij den eersten dood, en nam de vlugt naar *Nieuw Orleans*. De natie der Chakta's, welke dezen moord wilde wreeken, zond Gezanten naar *Nieuw Orleans*, en eischte de uitlevering van den doodslager. Zij wezen alle geschenken van de hand, die hun werden aangeboden, om de zaak in der minne te schikken, en dreigden eindelijk het dorp der Colapissa's in brand te zullen steken, als men bleef weigeren aan hunnen eisch te voldoen. Men was dus genoodzaakt hem uit te leveren.

PICHU-MINGO, zoo heette het ongelukkige slagtoffer, zag dus eenen zekeren dood te gemoet. De verzamelde Chakta's namen hem in hun

hun midden, en maakten zich gereed om hunne wraak te volvoeren, terwijl de Colapissa's daarbij insgelijks tegenwoordig waren. PICHU-MINGO hield, naar de gewoonten dezer volken, staande eene aanspraak, en zeide onder anderen: » Ik ben een dapper man, en vrees den dood niet; maar ik beef voor het lot mijner vrouw, mijner vier onvolwassene kinderen en mijner ouders, die ik alleen door mijne jagt onderhield. Ik beveel hen aan de voorzorg der Franschen, dewijl ik het offer ben van de verdedeiging hunner eer."

Naauwelijks had hij dit gezegd, of zijn oude vader, die hierbij tegenwoordig was, trad in het midden der beide natien te voorschijn, en sprak. » Sterft mijn zoon, dan valt er een dapper man. Daar hij echter nog jong en sterk is, is het beter, dat hij blijft leven om voor zijne moeder, vrouw en kinderen te zorgen. Ik heb mijne loopbaan welhaast volbragt, en lang genoeg geleefd; ik wensch, dat mijn zoon mijnen ouderdom bereiken, en zijne kleinkinderen opvoeden mag. Ik ben tot niets meer van nut, en eenige jaren levens minder of meerder zijn mij zeer onverschillig. Ik heb als een man geleefd; als een man wil ik sterven, en begeer daarom in zijne plaats te treden, en voor hem te sterven."

De gansche familie des grijsaards zwom in tranen, toen hij zoo sprak, en omhelsde hem.

Hij nam zijne kleinkinderen in zijne armen, be-

Digitized by Google

beval ze aan de zorg der Franschen, en vermaande de kleinen, om aan deze natie altijd getrouw te blijven. Hierop ging hij naar de bloedverwanten van den vermoorden, bood hun zijn hoofd aan, en werd zonder eenige bedenking als offer voor zijnen zoon aangenomen. Zulk eene plaatsvervanging is bij deze volken zeer gebruikelijk; het is niet noodig, dat de moordenaar zelf gedood wordt, zoo maar een zijner bloedverwanten, of zelfs een zijner natie voor hem in plaats treedt.

De edelmoedige Vader legde zijn grijs hoofd op eenen ouden boomstam, en weldra was hetzelve van zijn ligchaam gescheiden. Alles was door dezen dood verzoend. De jonge wilde moest het hoofd zijns vaders overhandigen; en toen hij hetzelve van den grond opnam, zeide hij: » vergeef mij uwen dood, en gedenk mijner in het land der zielen."

EENE VROME FAMILIE.

In de Charleotown Mercury vindt men het verhaal van een bejaarde Dame, wier kalm en opgeruimd voorkomen het woord schijnt te logenstraffen: dat de mensch niet dan tot lijden zoude geboren zijn. Zij heet *Mistress* SARA LAUWTON. Onlangs werd het 77ste jaar van hare geboorte gevierd. In den vroegen morgen zag men eene menigte van paarden en rijtuigen voor den deur van haar huis. Kinde-

Digitized by Google

ren, kleinkinderen, achterkleinkinderen, verdrongen zich voor den armstoel der eerwaardige Grootmoeder, om haren moederlijken zegen te ontvangen. Zij lachte en weende; het waren tranen van liefde, het was een lach van bijna bovenaardsche vreugde. De familie hief meer dan een' lofzang aan ter eere van Hem, die hen zoo grootelijks heweldadigde, en dien zij beminden en dienden. » Mijne kinderen!" zeide de oude vrouw, toen zij hen allen verzameld zag, » mijne kinderen! lang heb ik verlangd naar dezen dag, om u hier alle vereenigd te zien, voor ik sterf, en nu erken ik, dat men hier beneden een voorsmaak hebben kan van den hemel. De Heer heeft voor mij wonderen van liefde gedaan! Hij heeft mij vier en tachtig afstammelingen gegeven, en hetgeen mijne onuitsprekelijke dankbaarheid waardig is, al mijne kinderen en al mijne volwassene kleinkinderen, zijn Christenen, die openlijk de belijdenis van hun geloof hebben afgelegd. Niemand hunner heeft ooit de familie schande aangedaan, maar alle hebben toegebragt tot het geluk mijns levens. Ook zij, die door het huwelijk in onze familie zijn ingelijfd, zijn insgelijks oprecht Christenen, uitgezonderd één. De oudste en de jongste mijner zoonen zijn Bedienaars der Heiligen Godsdienst. Twee mijner kleindochters zijn aan Predikanten gehuwd; den schoonzoon heb ik verloren, die dezelfde bediening had gekoren.

» zen. O! als ik u allen rondom mij aanschouw, » dan is mijn hart vol van blijde dankbaarheid » jegens God. Welke zegeningen heeft Hij uitge- » stort over mijne kinderen en kleinkinderen! » Welk een troost en vreugde mij bereid in mij- » ne oude dagen! Dat God voortga u te ze- » genen, mijne dierbare kinderen!" Zij liet nu een lessenaar aanbrengen, waarop een groote Bijbel en een Gezangboek lagen. De oudste zoon, een man tusschen de 50 en 60 jaren oud, opende den Bijbel en las: *En gij, mijn zoon Salomo! ken den God uwer vaderen, en dien Hem met een volkomen hart; indien gij Hem zoekt, zal hij door u gevonden worden.* Hij sprak over dezen tekst met eene ernst en eenen zalving, die natuurlijk door de omstandigheden werden te weeg gebragt, en aller harten deelden in de levendige aandoeningen van den Redenaar. Zijn veel jongere broeder besloot de dienst met een ootmoedig en vurig gebed. Gedurende den maaltijd zeide het gelaat der vrome Dame veel meer, dan eene menschelijke taal kon uitdrukken, hoe zij hoopte, dat allen, die met haar aan tafel zaten, zich eens aan de bruiloft des Lams in den hemel zouden vereenigen. Ongetwijfeld klommen hare gebeden, die zij op dezen dag ontboezemde, tot den troon van Gods genade, en hare familie zal nog gezegend worden, wanneer zij reeds rust in het stille graf, waar haar godvruchtige man eene zalige opstanding te gemoet slaimert.

Digitized by Google

MOSES REDDING.

Exod. II: 1—10.

Toen heerschzucht, dwinglandij en staatslist samen-
spanden,
En 't menschelijk gevoel uit MEMPHIS hof verbanden,
Werd in 't Egijptisch rijk het schrikbevel gehoord.
»'t Hebreeuwsche man'lijk zaad word' in den stroom ver-
smoord."
Als dond'rend klonk die stem door *Gozens* vruchtbre
dreven;
En 't angstig noodgeschrei werd hemelwaarts geheven
Door JACOB's zuchtend kroost, in slavenbeei gekneld,
En bakkend onder 't wee van moordzucht en geweld. —
De vrome JOCHEBED, uit LEVI voortgesproten,
Ziet in dien bangen tijd haar moedervreugd vergooten;
Zij baart haar derde spruit; een telg, bevallig, schoon:
Maar folt'rend is 't voor 't hart — de liev'ling is een
zoon! —
De Nijlstroom is welligt reeds boven 't peil gewassen,
't Verraad zal nu zoo ligt geen moedertrouw verrassen;
Zij neemt, in God gesterkt, grootmoedig 't stout besluit,
»Het teedre wichtje word' den moord'naar niet ten buit."
't Geloof aan 't Albestuur verdrijft haar bange zorgen. —
't Geheim wordt niet ontdekt, de liev'ling blijft verborgen;
En, dertien weken lang, door liefde naauw bewaakt,
Wordt door het moederhart het reinst genot gesmaakt. —
Thans wijkt de Nijl terug, tot binnen zijne boorden;
De moordlust waart op nieuw door 'uitgestrekte oorden,
Langs d' opgedroogde weg, in FARAO's gebied,
Daar z' Israels talrijk kroost met helschen blik bespiedt.
Nu klimt de nood ten top; 't wordt AMRAMS gade banger;
Zij bergt voor 't vloekgespan haar zuig'ling nu niet
langer.
Ach! 't wicht met smart gebaard, en aan de borst gevoed
Met eigen hand (o schrik) te storten in den vloed!
Wie kan naar eisch 't gevoel eens moeders hier be-
schrijven;
De godsvrucht doet alleen haar kalm en staande blijven;
JEHOVA is haar steun, waarop zij zich verlaat;
Maar bij 't gebed neemt z' ook een eed'le list te baat,
't Papijrus wordt geplukt, gedroogd, met lijm bestreken,
Naauwlettend zaamgehecht, om schomm'lend niet te
breken,
En hare liefdezorg, die niets tot nut vergeet,
Huwt vlijt aan schranderheid, en 't hulkje is gereed. —
Nu is 't aandoenlijk uur, het scheidingsuur gekomen,
Nog eens het kind gelaafd, gekust, in d' arm genomen,
Nog

Nog eens, misschien voor 't laatst, aan 't kloppend hart
gekneld,
Terwijl een tranenbeek haar schreijend oog ontwelt. —
Haar vlugge geest, heeft thans MORIA's kruin bestegen;
Zij peinst bij *Bethels* steen op d'uitkomst van Gods wegen,
Zij toeft in *Hebrons* dal, ziet *Dothan* in 't verschiet;
En 't stil geloof aanbidt: Jehova's wil geschied'! —
Nu blikt zij hemelwaarts, dan op haar zuig'ling weder,
En legt haar dierbaar pand in 't biezen schuitje neder,
Zij ijlt rivierwaarts heen met d'onwaardeerbren schat;
Weltigt nabij de plaats van 't Vorstelijke bad.
Hier zoekt z'een veil'ge reé, waar golfslag niet kan
schaden,
Om hare kostbre vracht nu ongemerkt te ontladen,
En de uitgekozen plek is 't lommer van den zoom,
Daar 't schelfriet welig tiert aan d'oever van den stroom:
Hier zal d'onnozelheid op Gods genade drijven;
Doch zeltbehoud verbiedt haar langer hier te blijven;
Zij gaat, beveelt het kind aan 's Hemels hoede en magt,
En stelt, om luist berigt, hier MIRJAM op de wacht. —
Daar komt de rijks Prinses in staatsie aangetreden;
('tVerschroeijend zonnenvuur verhit haar teedre leden,)
Verzeld van maagdenstoet, met oostersch grootschen
zwier,
Kiest zij 't wandelpad langs d'oever der rivier,
Om, in 't verkoelend nat, zich badend' te verfrisschen;
Zij ziet het biezen schuitje, en wenkt om 't op te visschen;
Een rappe maagd snelt heen, waadt weldra in den Nijl;
Grijpt 't bootje met beleid, en keert in aller ijl.
De vracht schijnt wigtig, hoor! het is een levend wezen!
Nieuwsgierigheid staat thans op elks gelaat te lezen;
Men ligt het luchtig dek, en, roerend is 't gezicht,
Men vindt, dat men niet dacht, een schoon aanminnig
wicht;
De traantjes paarlen langs de roozenroode wangen,
Misschien om lafenis aan 's moeders borst t'ontvangen;
d'Egijptische Prinses, bewogen door 't geween,
Zegt, »Ach! de vond'ling is een zoontje der Hebréen!"
(De dochter des Monarchs is eed'ler dan haar vader.)
Nu rept zich zustertrouw, en MIRJAM treedt haar nader,
En zegt: »beveel mij slechts, indien 't uw wil gedoogt,
En 'k haal een Hebreinn', die u dat jongske zoogt!" —
Het toegesnikte *ja*, zoo gretig opgevangen,
Is spoorslag voor de maagd, — de moeder, vol verlangen,
Ijlt op den eersten wenk met hare dochter meé,
En dankt reeds JAKOBS God voor 't hooren van haar
beé. —
ó! Zalig oogenblik, haar liev'ling weer te aanschouwen!
Des Koning dochter schenkt ze als voedster haar ver-
trouwen,
JOCHEBED kweekt haar kind, haar moedertrouw ten loon;
Haar MOZES is gered, en der Vorstinne zoon.

AKA-

Digitized by Google

AKADEMIE-NIEUWS.

UTRECHT.

Den 25sten Junij werd de Heer IKOF. FRANC. GUIL. VAN COOTH, Utrechtenaar, met veel lof bevorderd tot *juris Rom. et hodierni Doctor*, nadat hij, in de groote gehoorzaal der Akademie, had verdedigd zijne *Dissertatio Juridica, de jure publico privatorum pactis non mutando.*

Den volgenden dag verkreeg de Heer JOHANNES HERMANUS MOLKENBOER, Amsterdammer, dezelfde waardigheid met veel lof, na terzelfder plaatse te hebben verdedigd zijne *Dissertatio Juridica, de rescindenda transactione.*

Den 28sten Junij werden tot *Juris Romani et hodierni Doctores*, bevorderd de Heeren: OTTO WILHELMUS DOMINICUS DAEMS, Maastrichtenaar, met lof, en PETRUS MARIUS GERARDUS VAN HEES, Utrechtenaar, met veel lof, nadat zij, in genoemde Gehoorzaal, hadden verdedigd, de eerste zijne *Dissertatio Juridica, de actionibus, quae ex delicto nascuntur;* de tweede zijn *Specimen Philosophico-Juridicum; de juris absoluti usu, ex necessitate moderando.*

SCHOOL-NIEUWS.

HAARLEM.

Den 24sten Junij 1834. Heden werd alhier de gewone halfjarige Promotie der Leerlingen van de Latijnsche Scholen, en Prijsuitdeeling aan de boven hunne medeleerlingen uitmuntende

Digitized by Google

Jongelingen gehouden. Bij deze gelegenheid spraken drie voortreffelijke Jongelingen, welke naar de Akademie bevorderd werden, de door hen zelve in de Latijnsche taal opgestelde voordragten uit, van de eerste orde der eerste klasse: CORNELIS DE PRILL MORELL, die over GALENUS *als allervoortreffelijkst Geneesheer*; en H. GERLINGS, *Cornelisz*, die *over den ondergang van Carthago* handelde; en van de tweede orde dier klasse, met overspringing der eerste: GERRIT DE VRIES, *Abrahamsz.* die, in dichtmaat, *den lof van Haarlem als een zeer uitlokkende en geschikte verblijfplaats der Zanggodinnen* bezong; waarna de Rector, de Heer J. VENHUIZEN PEERLKAMP, den Wel Edel Achtb. Heer J. VAN WALRÉ, wegens de gewigtige diensten door Zijn Ed. gedurende vijf en twintig jaren in betrekking van Curator aan dit Gijmnasium bewezen, en als zoodanig onlangs eervol ontslagen, regtmatige hulde toebragt, en den in deszelfs plaats aangestelden Wel Ed. Achtb. Heer B. C. DE LANGE. met zijnen post van Curator dezer Scholen geluk wenschte.

Hierna ging de Rector over tot de bevordering tot hoogere klassen en ordes, en de uitdeeling der prijzen. Uit de eerste orde van de eerste klasse werden met prijzen beschonken, en naar de Akademie bevorderd; C. W. DE PRILL MORELL, H. GERLINGS, CZ. en uit de tweede orde: G. DE VRIES, AZ.; van de derde orde gingen over naar de tweede: H. STROES, met een prijs en J. F. T. VAN VALKENBURG; van de vierde orde naar de derde: K. VAN AMSTEL, met een prijs, A. W. VAN CAMPEN, R. H. ARNTZENIUS en G. H. BRUINING. Uit de eerste orde van de tweede klasse, werd naar de vierde orde van de eerste klasse bevorderd, en met een prijs begiftigd: H. C. MICHAËLIS. Uit de tweede orde

naar

Digitized by Google

naar de eerste: P. VAN MEURS, met een prijs, F. P. H. COELEN en J. A. ENSCHEDÉ. Uit de eerste orde van de derde klasse gingen over naar de tweede orde van de derde klasse: J. S. VAN STAVEREN, met een prijs, A. C. KRUSEMAN, P. J. EVERS SOER en J. C. DETHMEYER; van de tweede orde naar de eerste: M. DE VRIES, met een prijs, en L. H. BUSE. Uit de eerste orde van de vierde klasse naar de tweede orde van de derde klasse: B. C. CORNELISSEN, met een prijs. Uit de tweede orde ging over naar de eerste met een prijs: P. T. OTTEN; en van de derde naar de tweede: C. J. ENSCHEDÉ, met een prijs.

Op het aan de Latijnsche Scholen verbonden Instituut van fraaije Letteren en Wetenschappen ontvingen de drie jongelingen, die, van de eerste orde, of die der verdiensten, naar de Akademie bevorderd wordende, het Instituut verlieten, een prijs van algemeene goedkeuring, over hun gehouden gedrag en gemaakte vorderingen, gedurende den loop van het onderwijs, waarvoor de eerste, G. DE VRIES, *Abrahamsz.* in het Engelsch; de beide anderen, H. GERLINGS, *Cornelisz.* en C. W. DE PRILL MORELL, in het Fransch, hunnen dank betuigden. Op die zelfde orde ontving P. VAN MEURS, een prijs in de Talen en Wetenschappen, en A. W. VAN CAMPEN, in de Wetenschappen, van welken P. VAN MEURS, zoo voor zich, als uit naam van zijne medeleerlingen, voor de toegelegde belooningen, eene dankzegging in de Fransche taal uitsprak.

Van de tweede orde ging over naar de eerste: M. DE VRIES, met prijzen in de Talen, Mathesis en Wetenschappen. Op dezelfde orde ontving G. J. BRUINING, een prijs in de Wetenschappen. Van de derde orde ging over naar

Digitized by Google

de tweede: E. VAN AMSTEL, met een prijs in de Talen en Wetenschappen. Uit dezelfde orde ontving L. H. BUSE, een prijs in de Mathesis, en H. C. MICHAËLIS, in de Mathesis. Van de vierde orde gingen over naar de derde: J. S. VAN STAVEREN, met een prijs in de Talen; J. F. T. VAN VALKENBURG, met een getuigschrift in de Talen en een prijs in de Mathesis, en J. A. ENSCHÉDÉ. Uit dezelfde orde ontving B. C. CORNELISSEN, een prijs in de Wetenschappen. Uit de vijfde orde ontving P. J. EVERS SOER, een prijs in de Talen, en T. C. J. ENSCHEDÉ, in de Mathesis. Uit de zesde orde ontving P. F. OTTEN, een prijs in de Talen en in de Mathesis.

HARLINGEN.

Op den 20sten Junij heeft alhier het gewoon halfjarig examen en de plegtige promotie der Latijnsche Schooljeugd plaats gehad.

Nadat het onderzoek naar de gemaakte vorderingen, zoo in de Grieksche en Latijnsche talen, als in andere wetenschappen, in tegenwoordigheid der Ed. Achtbare Regering en Schoolarchen, des voormiddags in de beste orde en tot algemeen genoegen was afgeloopen, geschiedde namiddags de openlijke promotie en uitdeeling der prijzen.

De Rector, de Heer J. H. A. WEYTINGH, opende deze plegtigheid met eene prolusio ter inleiding tot de te houdene redevoeringen; waar op twee verdienstelijke Jongelingen, F. S. NOYON en J. A. TONTEIN, afscheid van de School namen, met de door hen zelve opgesteide redevoeringen, de eerste: *de causis belli Peloponnesiaci deque ipso bello*: en de tweede: *de quibusdam locis e vita Dionis Syracusani, e quibus patet eum Platonem audivisse*: door welke beide de aangenaamste proe-

ven

ven van hunne gemaakte vorderingen gaven, terwijl hun, na deselve zeer gelukkig en tot aller genoegen uitgesproken te hebben, praemia promotionis geschenken werden.

Vervolgens werden bevorderd: van de tweede tot de eerste klasse de 1ste orde, E. W. PETERSEN; van de derde tot de eerste klasse de 2de orde J. FONTEIN TUINHOUT en L. POPTA, en van de vijfde naar de vierde klasse G. BOLMAN, W. J. FONTEIN en J. VAN ASSEN.

Met prijzen werden begiftigd E. W. PETERSEN, J. FONTEIN TUINHOUT en G. BOLMAN; ook werden aan L. POPTA, W. J. FONTEIN en J. VAN ASSEN, loffelijke getuigschriften uitgereikt. Op eene bevallige wijze betuigden zij hunnen dank, waarmede, terwijl elk zeer voldaan terugkeerde, deze plegtigheid eindigde.

DOKKUM.

Den 26sten Junij 1834. Heden is alhier de gewone Promotie en Prijsuitdeeling aan de Leerlingen der Latijnsche school gehouden.

De Rector J. H. WARREN, opende deze plegtigheid met eene korte aanspraak, waarin hij aanwees, hoe nuttig het zij, op voorvaderlijke wijze openlijke bevorderingen en prijsuitdeelingen aan de Latijnsche Scholen te houden.

Vervolgens werden drie leerlingen der hoogste klasse, B. L. COCK, F. DE BOER en B. K. SICCAMA, met grooten lof naar de Hoogeschool bevorderd. Aan allen was een prijs toegekend, terwijl B. L. COCK, daarenboven, eenen prijs wegens buitengewone vorderingen in de Griekische taal behaald had. Beide eerstgenoemden deden daarop eene, grootendeels door hen zelve ontworpene en uitgewerkte, Redetoeering, B. L. COCK, *over Achilles*, F. DE BOER, *over Hector*, zoo als die Helden door Homerus worden voorgesteld; — hunne redevoeringen eindigende

met gepaste aanspraken aan Curatoren, den Rector en hunne medeleerlingen. Ook S. K. SICCAMA, zou eene dergelijke Redevoering gehouden hebben, en wel *over Ulijsses*, maar werd daarin door ongesteldheid verhinderd. De Rector, zulks vermeldende, bedankte in zijnen naam Curatoren, ook voor het thans aan hem toegewezen boekgeschenk.

Onder de overige leerlingen werden bevorderd; van de tweede naar de eerste klasse D. W. VAN KUIJK, met een prijs. Van de derde naar de tweede klasse: D. DE BOER, met een prijs, en E. D. S. VAN KLEFFENS en J. W. VAN PEIJMA, met loffelijke getuigschriften. Van de vierde naar de derde klasse: K. W. VAN DER WEIDE, met een prijs; en van de vijfde naar de vierde klasse, J. CANNEGIETER, mede met een prijs. Zij, die prijzen ontvangen hadden, betuigden daarvoor aan Curatoren, in Latijnsche dichtregelen, hunnen dank.

De Rector besloot de plegtigheid met aanspraken en een Nederduitsch dichtstuk; het bekend verhaal van Hercules op den tweesprong voorstellende; — aan het slot van 't welk hij bijzonder het woord rigtte tot de drie jonge lieden, die thans de school verlieten, hen opwekkende het voorbeeld te volgen van den jeugdigen Hercules.

GRONINGEN.

Den 10den Julij. Nadat, op den 7den dezer, het gewoon halfjarig examen der leerlingen van onze Latijnsche scholen gehouden was, had heden de openbare prijsuitdeeling en bevordering naar hoogere klassen plaats. Na eene korte voorafspraak van den Rector, beklom de verdienstelijke leerling H. VERSTEEGH het spreekgestoelte, en sprak zijne declamatio: *de Quinto Horatio Flacco*, d. i.

over

over den dichter Q. Horatius Flaccus, met bevalligheid en eene gepaste vrijmoedigheid uit. Hij werd daarop met den Latijnschen en Griekschen prijs begiftigd, en met zijne verdienstelijke medeleerlingen, E. SCHRÖDER LAGE, S. RONNER en J. TRIP, naar de Akademische lessen bevorderd. Van de benedenste orde der eerste klasse, gingen tot de bovenste orde over: U. H. MEIJER, H. F. VAN HERWERDEN, W. VAN HAAGEN, A. C. VAN MAARSEVEEN, M. H. HOOGELANDT, S. R. OOMKENS en P. VAN DER HELM. Van de tweede klasse werden bevorderd naar de tweede orde der eerste klasse: W. C. J. J. CREMERS, (met den Latijnschen en Griekschen prijs), P. J. KOETS, E. TONKES, F. J. WICHERS en P. J. BRUINWOLD RIEDEL. Van de eerste orde der derde klasse gingen naar de tweede klasse over: A. HECKER, W. DOORENBOS, (beide met den Latijnschen prijs), A. N. BROUWER HUIZINGA, F. U. H. REIGER, F. L. VAN BONSBEECK, O. HORRIUS DE HAAS, N. VAN HASSELT, H. J. C. BEKENKAMP, J. L. NIEMEKS, H. NIEMEIJER, G. GEERTSEMA en A. F. WICHERS; op deze orde verwierf A. HECKER den Griekschen prijs. Van de tweede orde der derde klasse gingen naar de eerste over: J. H. DINCKGREVE (met den Latijnschen en Griekschen prijs), S. P. VAN HEEMSTRA, S. GOCKINGA en H. VAN OLST. Van de eerste orde der vierde klasse werden tot de tweede orde der derde klasse bevorderd: A. DIEMONT (met den Latijnschen prijs), N. HOFMAN, W. FOCKENS MEIJER en E. ABBRING; op deze orde werd W. FOCKENS MEIJER met den Griekschen prijs begiftigd. Van de tweede orde der vierde klasse werden naar de eerste orde bevorderd: G. R. VOORMEULEN VAN BOEKEREN (met den Latijnschen en Griekschen prijs), A. L. BRUGMA, P. SMIT DE KLEME,

Digitized by Google

E. D. H. SCHUTTER, G. DRIESMAN en J. VAN MAAGEN. Van de vijfde klasse werden bevorderd naar de tweede orde der vierde klasse: C. F. DE HARTOGH (welke den Latijnschen en Griekschen prijs ontving), en L. J. A. WICHERS. Met getuigschriften van vlijt en goed gedrag werden begiftigd op de vierde klasse: P. SMIT DE KLEMP, E. D. H. SCHUTTER en G. DRIESMAN. In de Geschied- en Aardrijkskunde verwierven prijzen: eerste klasse U. H. MEIJER, tweede klasse A. HECKER, derde klasse A. DIEMONT, vierde klasse A. L. BRUGSMA, welke tevens den prijs voor de Nieuwe Aardrijkskunde ontving. In de Fabelkunde: eerste klasse P. J. KOETS, tweede klasse A. HECKER, derde klasse W. BOCKENS MEIJER en E. ABBRING. In de Wiskunde: eerste klasse U. H. MEIJER, tweede klasse A. HECKER, derde klasse A. L. BRUGSMA. Door de leerlingen, die met eenen Latijnschen prijs werden begiftigd, werden hunne *gratiarum actiones* aan H. H. Curatoren met bevalligheid en vrijmoedigheid opgezegd. De plegtigheid werd met muzijk begonnen, afgewisseld en besloten.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

Bij vonnis van het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, van den 7den Mei l. l. is

THE-

THEOPHILE AUGUSTE LE FEVRE DE MONTIGNY, Predikant te *Elburg*, van zijne dienst ontzet.

ARNHEM.

EDE. *Zie* Julij 1833.

NIJMEGEN.

NEERBOSCH, HUS EN BALGOY. Op den 15den Junij l. l. gaf onze Leeraar J. G. EVERWYN, ons kennis van het overlijden zijnes Voorgangers, den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. STOLK, die, sedert den jare 1801 tot den jare 1822, eerst alleen te *Balgoij*, vervolgens ook te *Neerbosch* en *Hus*, het Evangelie der zaligheid verkondigd heeft; en, na eene genotene ruste van den jare 1822 af, op den 7den Junij l. l. in zijnen Heer, in den ouderdom van ruim 72 jaren, ontslapen is. Onze Leeraar bepaalde ons bij deze gelegenheid bij de onzekerheid van den dag onzes doods, naar aanleiding van *Gen.* XXVII: vs. 2b., en wekte ons op, om den afgestorvenen Leeraar tot ons nut te blijven gedenken, en de genade Gods niet te vergeefs te ontvangen.

OOIJ EN PERSINGEN, den 23sten Junij 1834. Aandoenlijk en indrukwekkend was wederom de godsdienstige plegtigheid, die gisteren middag ten één uur, in de Kerk der Hervormde Gemeente op deze Heerlijkheid plaats vond. Drie Korporaals van de 4de Komp. 1ste Batt. 2de Afd. Groningerlandsche Schutterij, met name J. H. BIJMOLT van *Slochteren*; W. W. NOORLAG, van de *Wilderbank*, en J. L. BLAAUW, van *Slochteren*, die eenigen tijd te voren, door Ds. BLANKHART, Pred. dezer Gemeente, in de geloofs- en zedeleer onderwezen waren, gaven in het openbaar, door bondige en gepaste antwoorden, de voldoendste bewijzen van hunne door vlijt en ijver gemaakte vorderingen; zoodat zij, na eene on-

Digitized by Google

dervraging van ruim twee uren, door eene korte, maar hartelijke toespraak, naar aanleiding van *Kolos.* II: 6., tot leden onzer Hervormde Gemeente, door hunnen onderwijzer werden verklaard. Na het voorlezen en doen beantwoorden van de drie gewone vragen, werd deze plegtigheid, die met gebed en het zingen van toepasselijke verzen geopend was, besloten met dankzegging.

ZUTPHEN.

ZUTPHEN. Zie Junij 1834.

HARDERWIJK.

ERMELO vakant. Zie Nov. 1833.

ELBURG vakant. Zie hier boven.

HATTEM vakant. Zie Junij 1834.

ZUID-HOLLAND.

ROTTERDAM.

SCHIEDAM, den 29sten Junij 1834. Onze Leeraar, Ds. G. A. VAN LIMBURG BROUWER, Th. Dr. maakte ons den 19den dezer maand bekend, dat hij eene beroeping had ontvangen naar de Gemeente van *Amsterdam*, en heden vernamen wij van hem, dat hij besloten had, die roeping op te volgen. Zoo dat

SCHIEDAM staat vakant te worden.

MAASSLUIS, den 29sten Junij. Onze Gemeente heeft het berigt ontvangen, dat Ds. J. F. KUYPER, Predikant te *Geervliet*, onze beroeping, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatien, heeft aangenomen.

LEIDEN.

BODEGRAVEN, den 6den Julij 1834. Heden had alhier eene treffende plegtigheid plaats. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer G. ROMYN, vierde voor eene groote schare, zoo uit deze Gemeente, als van elders zamengevloeid, denkbare gedachtenis van zijne vervulde vijf en twintig jarige predikdienst, in de Gemeenten van

Digitized by Google

van *Zuilichem* en *Nieuwaal*, *Poortugaal* en *Bedegraven*, met de woorden van Paulus, 2 *Cor.* 1: 12. welke zijn Wel Eerw. naar het oogmerk dezer bijeenkomst, zeer doelmatig behandelde, terwijl hij ons tevens eene korte schets gaf van zijnen afgelegden levensweg, in welken wij dankbaar de liefderijke zorg van zijnen hemelschen Vader mogten opmerken, die zijn Wel Eerw. meer vreugde dan droefheid heeft doen genieten.

God spare nog vele jaren onzen vrandigen Leeraar! Dat hij, zoo als hij tot nu toe getrouw bleef in de vervulling zijner belangrijke pligten, kracht moge behouden, om in het nieuw ingetreden tijdvak zijner bediening, het Evangelie van onzen Heer zoo ijverig te blijven verkondigen, opdat, door de eenvoudige voordragt van hetzelve, velen onzer gewonnen mogen worden voor het Koningrijk der Hemelen, en zijn Wel Eerw. daarvoor eenmaal het loon ontvange, weggelegd voor hen, die, getrouw aan hunne verpligting en aan de genade Gods, in de wereld verkeerd hebben.

WOERDEN staat vakant te worden. Zie Junij 1833.

ALPHEN. Zie Mei 1834.

DORDRECHT.

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND vakant. Zie Maart 1834.

GOUDA.

GOUDERAK, den 29sten Junij. Op heden vernamen wij van onzen Leeraar, H. BRON, dat hij zich verpligt had gevonden voor de beroeping naar de Gemeente te *Brielle*, waarvan hij ons op den 15den dezer maand kennisgaf, te bedanken; terwijl hij zich bij vernieuwing aan ons verbond, met eene Leerrede over *Phil.* 1: 9—11.

GROOT AMMERS staat vakant te worden. Zie Junij 1834.

LAN-

Digitized by Google

LANGERAK BEZUIDEN DE LEK staat vakant te worden.

BERKENWOUDE. Zie Mei 1834.

BRIELLE.

GEERVLIET, den 27sten Junij. Onze Leeraar, Ds. J. F. KUYPER, heeft heden zijne beroeping naar de Gemeente van *Maasluis*, onder inwachting der vereischte approbatien aangenomen.

Dus GEERVLIET staat vakant te worden.

ZUIDLAND, den 6den Julij. Onze Leeraar Ds. J. VERAPRILLE, gaf ons heden berigt, dat hij voor eene beroeping naar de Gemeente van *Westkapelle*, eenige dagen te voren ontvangen, had bedankt, en predikte bij die gelegenheid over *Phil.* I: 25, 26. *En dit vertrouw en weet ik, dat ik zal blijven en met u alle zal verblijven tot uwe bevordering en blijdschap des geloofs, opdat uwe roem in Christus Jezus overvloedig zij aan mij door uwe tegenwoordigheid wederom bij u.*

BRIELLE, den 10den Julij. Ook Ds. BRON, te *Gouderak*, heeft voor de beroeping naar deze Gemeente bedankt. Dien ten gevolge is de Eerw. Kerkenraad heden bijeengekomen, tot het formeren eener nieuwe nominatie, waarop geplaatst zijn:

DD. N. H. TATUM ZUBLI, Theol. Doct. te *Renswoude*. W. P. S. BOUMAN, te *Voorhout* en *Kage*. J. H. STUFFKEN, Theol. Doct. te *Haaften*. N. VAN DER TUUK ADRIANI, Theol. Doct. te *Deyl* en *Enspijk*. D. W. DE ROO, te *Meerdijk*. J. BOON, te *Sommeledijk*. J. G. BETZ, te *Wijchen* en *Leur*. M. L. REYERKERK, te *Heeswijk*. D. PYZEL, te *Elkum*, H. A. AITTON, te *Monster*. J. GERRITSEN, te *Zoelen*, en A. BIBEN, te *Edam*.

NIEUWENHOORN staat vakant te worden. Zie Junij 1834.

NOORD-

Digitized by Google

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM, den 27sten Julij. Heden ontvingen wij het bericht, dat Ds. G. A. VAN LIMBURG BROUWER, Theol. Doct. en Pred. te *Schiedam*, de beroeping herwaarts, onder inwachting der noodige goedkeuringen, had aangenomen.

ALKMAAR.

WESTERSCHELLING, den 6den Julij 1833. Nadat onze, door zijne Majesteit goedgunstig Emeritus verklaarde Leeraar, J. C. VAN KAMMEN, van zijne betrekking op de Klassis van *Alkmaar*, den Kerkenraad en de Gemeente alhier, van wege het Klassikaal Bestuur van *Alkmaar* behoorlijk was losgemaakt, heeft zijn WelEerw., na eene dienst van ongeveer zeven en dertig jaren, zijn werk in de Gemeente des Heeren heden geëindigd, met eene Leerrede over *Hand. XX: 32b. En nu, Broeders, ik beveel u Gode en de woorden zijner genade.*

Deze plegtigheid werd verhoogd door eene buitengewoon talrijke vergadering, waaronder de Wel Ed. Gestr. Heer Kommandant van Zijner Majesteits Brik, *de Geer*, met de Officieren en Manschappen der hier gestationeerde Oorlogsvaartuigen. Ook waren hier tegenwoordig de Wel Eerw. Heeren M. G. FOLMAN, Pred. te *Midsland* en J. BAKKER, Leeraar bij de Doopsgezinden alhier.

WESTERSCHELLING, den 7den Julij. Heden werd, uit een te voren gemaakt drietal, waarop geplaatst waren de Eerw. Heeren:

DD. J. C. PH. OTTO, J. ENOMK en R. SANDERS, Handidaten bij onderscheidene Provinciale Kerkbesturen, met meerderheid van stemmen, onder bestuur van den Consulent, Ds. H.

Digitized by Google

G. POLMAN, Pred. te *Midsland*, beroepen Ds. J. C. PH. OTTO, Kand. bij het Prov. Kerkb. van *Noord-Holland*, aan wien de beroepingsbrief dadelijk is toegezonden.

ZUIDZIJDE EN EENIGENBURG. Zoo ras eene zaak in geschil betrekkelijk den *Eenigenburg*, van Gouvernements wege finaal beslist zal zijn, is de Kerkenraad voornemens, ter vervulling der bestaande vakature, *niet* eenen Kandidaat, maar eenen Predikant te beroepen.

ZUIDZIJDE EN EENIGENBURG vakant. Zie Dec. 1832.

E D A M.

MONNIKENDAM vakant. Zie Jan. 1834.

Z E E L A N D.

MIDDELBURG.

MIDDELBURG, den 13den Junij 1833. Nadat Ds. T. C. R. HUYDECOPER, Th. Doct. alhier beroepen, voor die beroeping bedankt had, is heden, door den breeden Kerkenraad, andermaal een Twaalftal geformeerd, bestaande uit de volgende Predikanten:

DD. D. VAN HEIJST. Th. Doct. te *Gouda*. J. J. W. VAN STAVEREN, te *Westzaandam*. N. E. ERNST VETTEN, te *Renesse* en *Noordwelle*. J. H. GUNNING, te *Hoorn*. G. A. VAN LIMBURG BROUWER, Th. Doct. te *Schiedam*. J. T. VAN DEN HEUVEL, te *Cortgeen*. H. J. KROM, in de *Willemstad*. W. TERHOOIJ APEL, te *Vlissingen*, J. OVERMAN, te *Schiedam*. J. RADERMACHER SCHORER, te *Harderwijk*. A. A. C. BONNET, te *Maassluis*; en W. W. VAN BEUSEKOM, te *Amersfoort*.

Uit

Uit dit Twaalftal is, den 27sten Junij 1834, gestemd het volgende zes- en drietal:

Zestal:

DD. VAN HEIJST, Th. Doct. J. S. VAN DER HEUVEL, J. OVERMAN, J. RADERMACHER SCHORER, J. H. GUENING EN W. TERNOOIJ APEL.

Drietal:

DD. D. VAN HEIJST, Th. Doct. J. OVERMAN EN J. RADERMACHER SCHORER.

En is uit dit Drietal, op den 6den Julij l. l., beroepen, Ds. J. RADERMACHER SCHORER, Pred. te *Harderwijk*, aan wien van dit beroep dadelijk is kennis gegeven.

WESTKAPELLE, den 20sten Junij 1834. Ter vervulling der vakature, ontstaan, door het overlijden van Ds. S. LUIJMES, heeft de Kerkenraad, na verkregene handopening, onder voorzitting van den Consulent, en met medestemming van den gekwalificeerden van den Ambachtsheer, gemaakt dit Zestal:

DD. J. VERSPRILLE, te *Zuidland*. J. F. W. KONINGSFELDT, te *Meliskerke*. B. FIJNEBUIK, te *Zoutelande*. H. J. VAN INGEN, te *Ouderkerk* in *Duiveland*. N. BORSBOOM, te *Axel* en *Zuiddorpe*; en J. WANROOIJ, te *Arnemuiden*.

Drietal:

DD. J. VERSPRILLE, B. FIJNEBUIK en N. BORSBOOM.

Waaruit beroepen is, Ds. J. VERSPRILLE, Pred. te *Zuidland*, die dit beroep in beraad heeft genomen.

BIGGEN of BEKERKE, den 22sten Junij 1834. Onze Leeraar, Ds. J. VAN RHEE, beroepen naar de Gemeente van *Veen* bij *Heusden*, nam heden openlijk van ons afscheid, met

Digitized by Google

met eene Leerrede over *Jes.* XVII 10; na dat zijne Eerw. voorafvan zijne betrekkingen op de Klassis van *Middelburg* en op de Gemeente van *Biggenkerke*, door het daartoe Gecommitteerd Lid van het Klassik. Bestuur van *Middelburg*, Ds. H. M. BOUVIN, Pred. te *Koudekerke*, in tegenwoordigheid van den Consulent, Ds. B. FIJNEBUIK, Pred. te *Zoutelande*, ontslagen was. Zoo dat

BEKERKE vakant is.

GOES.

'S HEER ABTS EN SINOUTSKERKE. Heden den 6den Julij 1834. gedacht onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. J. SCHILHAM, bij de namiddagsgodsdienstoefening openlijk met dankzegging aan God, aan de hulp en den zegen, door hem, gedurende vijf en twintig jaar, genoten, in de H. Evangeliebediening te *Oudendijk*, *Asch*, *Groot Zundert* en *Rysbergen*, *Fort Bath*, *Rilland* en *Bath* en alhier, met eene Leerrede over 2 *Cor.* I: 3. God spare zijn Wel Eerw. nog lang onze Gemeente tot nut, en het ontbreke hem nimmer aan bijstand en zegen!

KOLIJNSPLAAT vakant. Zie Maart 1834.

U T R E C H T.

UTRECHT.

KOCKENGEN, den 17den Junij. Den 8sten dezer werd deze Gemeente bedroefd, door het overlijden van haren Leeraar, den Wel Eerw. zeer gel. Heer JACOBUS EILSHEMIUS SCHRIKKER. Ds. G. J. VAN DER KUYP, Pred. te *Brenkelen*, die den 15den daaraanvolgende alhier nog eene liefdebeurt zou waarnemen, en bij vriendelijke schikking met den Consulent dezelve ver-

Digitized by Google

vervulde, gaf ons hiervan in de voorafspraak kennis, ons, naar aanleiding van dit aandoenlijk sterfgeval van onzen nog jeugdigen Leeraar, zoo bij de kennisgeving zelve, als in de toepassing zijner Leerrede, opwekkende, om, in onderwerping aan Gods beschikking, voornamelijk te staan naar eene tijdige voorbereiding voor de eeuwigheid.

De Heer voorzie gunstig in de belangen van deze Gemeente, daar door dit sterfgeval

KOCKENGEN vakant is geworden.

AMERSFOORT.

AMERSFOORT, den 6den Julij 1834. Heden had onze Gemeente het genoegen, bij de plegtige verkondiging van den dood onzes gezegenden Verlossers, de Nachtmaalstafel gedekt te zien met een nieuw stel damast Tafelgoed, ter vervanging van dat, hetwelk waarschijnlijk reeds sedert het merkwaardig jaar 1674 is gebruikt geweest. Tot een blijk van achting voor onze Leeraars, van welwillendheid jegens onze Gemeente en van eerbied voor de openbare godsdienst, is dit geschenk gedaan door een aanzienlijk lid onzer Gemeente; aan hetwelk uit genade dit bewijs der Christelijke liefde moge vergolden worden door een ruim genot dier zegeningen, welke door den verzoenenden dood van Hem, wien wij in het Avondmaal vereeren, voor zondaren zijn aangebragt.

VUURSCHE. Het beroep van Ds. J. WILDSCHUT de vereischte approbatien reeds verkregen hebbende, wordt zijn Eerw. met verlangen door ons te gemoet gezien.

WOUDENBERG staat vakant te worden. Zie Junij 1834.

WIJK.

LEERSUM. Zie Junij 1834.

Digitized by Google

VRIESLAND.

HARLINGEN.

WITMARSUM, den 22sten Junij 1834. Wij, en velen met ons, mogten op dezen dag deelen in de dankbare vreugde van onzen Leeraar, Ds. J. CAHAIS, daar wij bij de namiddaggodsdienstoefening gedachtenis mogten vieren van zijn Eerw.'s vijf en twintig jarig dienstwerk onderons, na reeds vroeger in de Gemeente onzes Heeren te *Lutkewierum* werkzaam geweest te zijn. De bij deze gelegenheid behandelde tekst was *Ps.* LXXI: 17. *o God! gij hebt mij geleerd van mijner jeugd aan; en tot nog toe verkondig ik uwe wonderen.* Door eene aanzienlijk vergadering, waaronder eenige Predikanten en inwoners van naburige dorpen, werd aan deze godsdienstige feestviering bijzondere luister bijgezet. Wij wenschen en bidden, dat deze onze Leeraar verder en nog langen tijd onder ons moge zijn en blijven, die hij tot hiertoe geweest is, en waarom wij hem hoogachten.

WOMMELS en HIJDAARD vakant. Zie Mei 1834.

SNEEK.

OOSTHEM, den 31sten Maart 1834. Nadat onze Leeraar, C. WITTEVEEN, ons reeds voorheen kennis had gegeven, eene beroeping ontvangen te hebben naar de Gemeente van *Harderwijk*, en, na beraad, dezelve te hebben aangenomen; en nadat hij, op den 27sten Maart l. l., van zijne betrekking als Herder en Leeraar in deze Gemeente, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, den Wel Eerw. Heer P. VAN BORSSUM WAALKENS, Pred. te *IJsbrechtum*, c. a. in tegenwoordigheid van den Consulent, was losgemaakt, nam zijn Eerw. heden voormiddag, den tweeden Paaschdag, van ons afscheid, predikende bij die gelegenheid over *Joan.* XVII: 11*b*. *Heilige Vader! bewaar ze in uwen naam!*

OOST-

Digitized by Google

OOSTHEM, den 21sten Junij 1834. Ds. A. W. BUNING, Pred. te *Oostermeer*, c. a. heeft voor de beroeping, ingevolge de stemming van Hervormde Floreenpligtigen, den 29sten Mei j. l. alhier op zijn Eerw. uitgebragt, na beraad, bedankt.

Dus blijft als nog

OOSTHEM vakant.

DOKKUM.

DROGEHAM, den 13den Julij 1834. De Kandidaat, S. VAN VELZEN, heeft de beroeping tot Pred. alhier aangenomen.

METZLAWIER EN NYAWIER. Aan den Kerkeraad is handopening verleend ter vervulling van de vakature alhier, ontstaan door het overlijden van Ds. M. KIM.

EE vakant. Zie Mei 1834.

ENGWIERUM vakant. Zie Mei 1834.

OVER-IJSSEL.

ZWOLLE.

WELSUM. Zie Mei 1834.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

GRONINGEN. Tot vervulling der door den dood van Ds. J. RUTGERS, opengevallene Leerhaarsplaats, is, uit het te voren gemelde twaalftal, den 18den Junij gemaakt het volgende zestal:

DD. L. SCHUKKING, Predd. te *Zuidwolde*, G. A. VAN LIMBURG BROUWER, Theol. Doct. te *Schiedam*, M. HEFTING, te *Godlinze*, W. TERWEIJ, te *Winschoten*, B. TE GEMPT, te *Batenburg en Niftrik*, en A. RUTGERS, Th. Doct. te *Breede*.

En den 24sten Junij dit drietal:

A. RUTGERS, Th. Doct. M. HEFTING en G. A. VAN LIMBURG BROUWER, Th. Doct.

Uit dit drietal is den 1sten Julij beroepen de

Digitized by Google
922243

Wel Eerw. Heer G. A. VAN LIMBURG BROUWER, Th. Dr. Pred. te *Schiedam*, van wien echter spoedig het berigt is ontvangen, dat deze beroeping bij zijn Wel Eerw. niet in aanmerking konde komen, vermits zijn Wel Eerw. reeds den 26sten der vorige maand eene beroeping naar *Amsterdam* had aangenomen.

Het beroepingswerk hervat zijnde, is op den 10den Julij het twaalftal aangevuld, met Ds. H. T. ROSKES, Pred. te *Thamen aan den Amstel*, en daarna terstond het drietal met denzelfden volledig gemaakt.

LUTKEGAST, den 18den Junij 1834. Heden is alhier, ter vervulling van de vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. E. F. WESTERHOFF, naar *Sebaldsburen*, door den Kerkenraad tot Herder en Leeraar beroepen, de Heer R. A. BENTHEM SYPKENS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, welke deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, heeft aangenomen.

ENGELBERT. Zie Junij 1834.

NIEZIJL vakant. Zie Junij 1833.

GROOTEGAST EN DOESUM vakant. Zie Nov. 1833.

WINSCHOTEN.

ZELLINGEN. Den 25sten Junij 1834, overleed alhier, in den ouderdom van ruim 59 jaren, de Wel Eerw. zeer gel. Heer Ds. H. G. LEEMHUIS, betreurd door eene weduwe, acht kinderen en twee behuwdkinderen. De Heer E. A. CAPPENBERG, Pred. te *ter Apel*, als Consulent dezer Gemeente, op den 6den Julij l. l. de eerste predikbeurt, na de begravenis van onzen Leeraar, onder ons vervullende, bepaalde ons, naar aanleiding van *Pred.* IX: 10. bij dit sterfgeval, op eene met de tijdsgelegenheid overeenkomstige wijze, wekte ons op, om het

Digitized by Google

het Evangelie, hetwelk de overledene als Leeraar ruim 32 jaren onder ons gepredikt heeft, getrouw te behartigen, de gedachte des doods steeds in ons levendig te houden, en ons langs den weg van geloof en deugd voor te bereiden voor de eeuwige zaligheid des hemels.

Het annus gratiae zal voor de weduwe, door den Ring van *Bellingwolde*, vervuld worden. Zoo dat nu

ZELLINGEN vakant is.

APPINGEDAM.

APPINGEDAM, den 15den Junij 1834. Nadat onze Leeraar, Ds. H. J. HITJER, van hier naar *Emden* beroepen, op den 11den dezer maand van zijne betrekking op de Gemeente en de Klassis van *Appingedam* behoorlijk was ontslagen, nam hij heden afscheid van ons, en bepaalde ons te dezer gelegenheid, naar aanleiding van 1 *Joh.* II: 28. bij de hartelijke en duurzame verbindtenis met Christus, in haar gewigt en troost, bij het scheiden van Leeraar en Gemeente. Dus is

APPINGEDAM vakant.

MEETHUIZEN vakant. Zie April 1834.

MIDDELSTUM

OOSTERNIELAND EN OLDENZIJL vakant. Zie Nov. 1833

NOORD-BRABAND.

BREDA.

OSSENDRECHT, den 6den Julij 1834. Op heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer M. F. NIERMEIJER, Kand. bij het Prov. Kerkbestuur van *Over-IJssel*, in de dienst der Gemeente ingezegend, door zijnen Oom, den Wel Eerw. Heer J. F. RUPPEL, Pred. te *Westbroek* en *Achttienhoven*, aan wien de Consulent, J. SMYTEGELT VAN DER HOEK,

Digitized by Google

Pred. te *Bergen op Zoom*, dat werk, op vriendelijk verzoek, had afgestaan. De Bevestiger had tot tekst 2 *Tim.* II: 3. *Gij dan lijdt verdrukkingen, als een goed krijgsknecht van Jezus Christus.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, ook door den broeder van onzen nieuwen Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. F. NIERMEIJER, Pred. te *Jutphaas*; en door onzen vorigen Leeraar, den Wel Eerw. Heer K. VAN RINTELN, Pred. te *Veenhuizen*. De Bevestigde begon zijn dienstwerk, met 2 *Cor.* I 24*b*. *Wij zijn medewerkers uwer blijdschap.*

HOOGE ZWALUWE vakant. Zie Maart 1834.

HEUSDEN.

VEEN, den 7den Julij. Onze van *Bekerke* beroepen Leeraar, Ds. J. VAN RHEE, werd heden (bij vriendelijken afstand van den Consulent, Ds. B. VAN VEEN, Pred. te *Aalburg* en *Heesbeen*) onder ons bevestigd, door Ds. J. P. SCHOLTE, Pred. te *Doveren* en *Genderen*, met eene Leerrede over *Hand.* XVIII: 9, 10. De Bevestigde aanvaardde zijne bediening met eene Intreerede over *Eph.* VI: 19, 20*b*.

EINDHOVEN.

DEURNE, den 25sten Mei. Negen en zeventig Onderofficieren en Soldaten, van het 1ste Batt. der 18de Afd. Nat. Infanterie, welke gedurende bijna vier maanden door onzen Leeraar; Ds. D. VALKENBURG, meestal dagelijks, waren onderwezen in de gronden der christelijke geloofs- en zedeleer, zijn alhier, op belijdenis des geloofs, in hunne betrekking, als Leden der Gemeente onzes Heeren, openlijk bevestigd. Negen van dezelve, meerendeels van doopsgezinde familiën afkomstig, werden gedoopt; en al-

Digitized by Google

zien vierden daarna het H. Avondmaal. Deze plegtigheid, begeleid door het uitmuntende muzijk dezer Afdeeling, welke met de beste onzer Armeé kan wedijveren, was voor de talrijke schaar der toehoorderen, zoowel als voor de belanghebbenden alleraandoenlijkst, en wekte bij elken welgezinden heilige gevoelens en aangename gewaarwordingen op, welke wij wenschen dat hun bestendig mogen bijblijven. Een achtenswaardige grijsaard, de Sergeant-Sapeur JUON, van zijne jeugd af deelgenoot van NAPOLEONS veldtogten van *Egypte* tot *Naarden*, wien zelden de gelegenheid te beurt viel, om het godsdienstig onderwijs te genieten, was aan het hoofd der nieuw aangenomen Leden, en met 12 zijner kameraden de tolk van aller erkentenis, voor het genoten onderwijs, en de daardoor voor hun verkregen voorregten, aan het Lidmaatschap verbonden. Hij overhandigde in aller naam den Leeraar een aanzienlijk geschenk in zilver, onder de levendigste aandoeningen, bij gelegenheid der uitdeeling van Attestatiën en Bijbeltjes, voor welke laatsten hij ook de erkentelijk opgeofferde penningen, bij zijne kameraden inzamelde. Ruste des Heeren zegen op dit werk!

SOMEREN, den 6den Junij 1834. Heden had alhier eene belangrijke plegtigheid plaats. Zes en twintig manschappen van het 1ste Batt. der 2de Afd. Geldersche Schutterij, die gedurende eenigen tijd godsdienstig onderwijs hadden ontvangen van onzen Leeraar, Ds. J. H. S. VAN LAMZWEERDE SCHULLER, werden, na afgelegde belijdenis van hun geloof, openlijk als Lidmaten der Hervormde Kerk bevestigd.

Ditzelfde gebeurde hier ook den 23sten Feb. l. l., met een en dertig manschappen van het 1ste Batt. der 7de Afd. Infanterie; zoodat wij

Digitized by Google

ons heden ten tweedenmale mogten verheugen in eene plegtigheid, die voorzeker een aangenaam bewijs oplevert van de godsdienstige belangstelling, welke onder onze vaderlandsche krijgslieden gevonden wordt.

ASTEN, den 8sten Junij 1834. Ook, thans weder mogt onze Gemeente het genoegen smaken, met 54 Militairen van het 2de Batt. der 18de Afd. Infanterie, het H. Avondmaal te vieren. Genoemde manschappen waren den vorigen Zondag, na afgelegde geloofsbelijdenis, als Ledematen der Hervormde Kerk bevestigd geworden, met eene Leerrede over 1 *Tim.* VI: 12; op welken dag onze godsdienstige vreugde nog verhoogd werd, daar onze Leeraar, Ds. M. NIEMEIJER, aan *zes* van hun den H. Doop mogt toedienen. Deze gevoelvolle plegtigheid zal, bij Leeraar en Gemeente lang in het geheugen bewaard blijven; terwijl wij God bidden, dat dezelve aan de harten der gedoopten en bevestigden moge geheiligd worden, zoodat zij opwassen in kennis, deugd en godzaligheid.

DRENTHE.

ASSEN.

RODEN vakant. Zie Mei 1834.

LIMBURG enz.

BRUSSEL, den 9den Julij. Sedert zondag den 29sten der vorige maand, is alhier eene tweede Protestantsche Kerk geopend. Sedert eenigen tijd werd deze stad bezocht door een volijverig Leeraar, Parijsenaar van geboorte, Roomsch Ka-

Digitized by Google

Katholijk van oorsprong, maar die thans Leeraar is in de omstreken van *Brussel*, en eene welsprekende voordragt bezit, Ds. BOUCHER. Deze vatte het denkbeeld op, om een Lokaal te huren, vond daartoe bijval en ondersteuning bij eenige Godsdienstvrienden, en verbond zich, om eenmaal 's maands in het gehuurde Lokaal, (Rue Verte N°. 7.) zijnde een grootestal, het Evangelie te verkondigen; hetwelk den 29sten Junij, 's namiddags ten 3, en 's avonds ten 6 ure, in de Fransche taal plaats had. Laatstleden zondag werd hij in dat werk ondersteund, door den Wel Eerw. Heer MARZIALS, Pred. te *Rijssel*, die voor eene talrijke schare van omtrent 600 toehoorders, grootendeels Katholijken, hetzelfde werk verrigtte, en ook heden avond ten 7 ure in gemeld Lokaal predikte voor een honderdtal toehoorders, meestal vrouwen van den fatsoenlijken stand.

Dezelfde Predikant kondigde af, dat hij den volgenden zondag om tien ure in het Engelsch, en des namiddags ten half twee, en des avonds ten zes ure in het Fransch zou prediken; terwijl om half twaalf, en des namiddags om vier ure in het Hoogduitsch zou gepredikt worden, door den Predikant SCHELER, Bibliothecaris van LEOPOLD, en die daartoe de goedkeurende toestemming van zijn begunstiger bekomen heeft. Deze Predikant is uit *Saxen-Coburg*.

Uit de dagbladen is bekend, hoe de Abt HELSEN, sedert eenige dagen, het voorwerp van vervolging en mishandeling van den opgeruid gemeen geweest is. Die mishandelingen zijn eindelijk te keer gegaan, en thans heeft hij twee militaire schildwachten voor zijne woning. De Predikant GOEDKOOP, dezen moedigen man bezoekende, vond hem, ten gevolge der mis-

Digitized by Google

handelingen ziek te bed, afschoon hij den voorgaanden zondag nog in het Vlaamsch en Fransch zijn dienstwerk verrigt had. Hij was vol moed, geloofde, dat de mishandelingen hem aangedaan medewerken zouden, aan de bevordering der goede zaak des Heeren in *België*, en beval zich bij het afscheid nemen dringend aan de voorbede van gemelden Predikant.

Ongeacht die mishandelingen, was zijne dienst nog talrijk bezocht. Een groot deel van deze toehoorders had zich des avonds in de boven vermelde Godsdienstoefening *Rue Verte* bevonden. Zonderling verschijnsel, dat benevens de oprigting van Bijbel-Genootschappen, zoo te *Brussel* en *Dour*, als ook te *Antwerpen*, *Gent* en *Maria Hoorebeeke*, welligt ook te *Brugge*, en zeker te *Luik*, de opmerkzaamheid, de deelneming en de voorbidding van den echten Christen moet opwekken, en waarvan later bijzondere berigten, onder het rubriek van Bijbel-Genootschappen, zullen medegedeeld worden.

HEMIXHEM, (Provincie *Antwerpen.*) den 2den Julij. Heden had alhier eene plegtige begrafenis plaats, van wijlen Mevrouw de Weduwe BAUWENS, Engelsche van afkomst, en Protestantsch van Geloofsbelijdenis, moeder van *den Directeur van den arbeid*, in de Gevangenis *St. Bernard.* De Predikant GOEDKOOP geroepen zijnde, om de overledene in hare laatste oogenblikken bij te staan, en daartoe opzettelijk, doch, helaas! te laat overgekomen, daar hem de brief 24 uren later, dan had moeten geschieden, was ter hand gesteld, verzelde de begrafenis, met den Eerw. Heer LOEKE, Predikant der Engelsche Episcopalen te *Antwerpen.* Na dat deze de liturgie der Engelsche Kerk in die tale gelezen had, heeft de Predikant

Digitized by Google

kant GOEDKOOP, ten aanhoore van het talrijk gevolg, de familiebetrekkingen en geemploijeerden der Gevangenis *St. Bernard*, op weinige na alle Katholiek, alsmede van de Dorpsmenigte, welke toegevloeid was, eene aanspraak in de landtaal gehouden, waarin deze bijzonderheid voorkwam, dat ons in den grooten dag des gerigts, niet gevraagd zal worden, of wij Protestanten of Katholijken zijn geweest, maar of wij Jezus Christus den gekruisten gekend, vertrouwd, bemind en gehoorzaamd hebben, en dat elk sterfgeval, ook het tegenwoordige, waarin de overledene door een onverwacht toeval in weinige dagen afgesneden werd, ons moest aansporen, om die groote vraag bevestigend te kunnen beantwoorden.

Onder de nieuwsgierige toehoorders bevond zich ook eene grijze geestelijke, welke daar zijn pensioen verteert, en van tijd tot tijd mis de leest.

Het was een feestdag voor gemelden. Predikant, gelegenheid te hebben, op het Kerkhof van een Dorp, enkel door Katholijken bewoond, onder den blooten Hemel, Jezus als de opstanding en het leven aan Katholijken te verkondigen, die alles met Godsdienstige aandacht en met ongedekte hoofden aanhoorden. Het was hem hoogst aangenaam, aan het sterfhuis terug gekomen, van het talrijk gevolg de instemming te vernemen, met die stelling, welke in dit berigt is medegedeeld. De Predikant bediende zich van deze gelegenheid, om tevens in den vroegen morgen voor de gevangenen te prediken, die in de aanstaande week (D. V.) na dat hij 's Zondags te *Antwerpen* gepredikt zal hebben, te gelijk met de overige gevangenissen, het gewone maandelijksche herderlijk bezoek zullen ontvangen, en die zich verheugd be-

Digitized by Google

betoonden, door deze gelegenheid eene Godsdienstoefening te meer genoten te hebben.

WAALSCHE KERK.

VOORBURG vakant.
NYMEGEN vakant. Zie Mei 1834.
ARNHEM. Zie Mei 1834.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

AMSTERDAM, den 25sten Junij 1834. In de vergadering van het Collegie van Professor en Curatoren van het Seminarium der Remonstranten, is op heden, na afgelegd peremtoir examen, tot de predikdienst bevorderd de Heer JACOB BRESTER.

NIEUWKOOP, den 22sten Junij 1834. Nadat onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer C. O. G. DE RIDDER, ons den 15den l. l., berigt had, dat zijn Eerw. een beroep had ontvangen naar de Gemeente van *Boskoop*, mogten wij heden van zijn Eerw. vernemen, dat hij besloten had voor dit beroep te bedanken; terwijl zijn Eerw. in de Leerrede ter voorbereiding tot het H. Avondmaal, zich op nieuw aan ons verbond, daarbij tot tekst nemende 2 *Joh.* IV: 11. *Geliefden! indien God ons alzoo lief heeft gehad, zoo zijn ook wij schuldig malkanderen lief te hebben.*

BOSKOOP, den 1sten Julij 1834. Nadat de Kerkeraad, ter voorziening in de alhier bestaande vakature, op den 12den Junij l. l., tot Leeraar dezer Gemeente beroepen had den Wel Eerw. Heer C. O. G. DE RIDDER, Pred. te *Nieuwkoop*, die echter na beraad voor dit beroep heeft

Digitized by Google

heeft bedankt, is vervolgens beroepen de Eerw. Heer J. BRESTER, Proponent bij de Remonstrantsche Broederschap.

HAARLEM
WADDINGSVEEN en vakant.
MOORDRECHT

'S GRAVENHAGE vakant. Zie Oct. 1832.

FREDERIKSTAD AAN DEN EIDER vakant. Zie Jan. 1833.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

UTRECHT, den 25sten Mei. Onze van *Monnikendam* beroepene Leeraar, Ds. G. C. E. KICHERER, werd heden, in de voormiddaggodsdienst, in de heilige dienst onder ons bevestigd, door zijnen Ambtgenoot Ds. J. DECKER ZIMMERMAN, en deed daarop, des avonds, zijne intrede. De bevestiger predikte over 1 *Cor.* XVI: 10. *Zoo Timotheus komt, ziet, dat hij zonder vreeze bij u zij; want hij verrigt ook het werk des Heeren, gelijk ik.* De tekst der intreerede was 1 *Petr.* V: 2 en 3. *Weidt de kudde van Christus, die u bevolen is, en ziet wel toe, niet gedwongen, maar gewillig; niet om schandelijk gewin, maar van grond des harten; niet als die over het volk heerschen, maar als van voorbeelden der kudde.*

CULENBORG, den 11den Junij. Uit het bevorens gemaakt vijftal, bestaande uit de Proponenten F. C. BUHRMANN, A. G. A. GERING, J. C. SCHULTZ JACOBI, P. J. V. DUSSEAU en F. J. DOMELA NIEUWENHUIS, Theol. Doct., is alhier, (na dat de laatstgenoemde, sedert te *Monnikendam* beroepen, voor de nominatie bedankt had,) op heden beroepen, de Wel Eerw.

zeer

Digitized by Google

zeer gel. Heer J. C. SCHULTZ JACOBI, die, sedert, deze beroeping, in afwachting der Kerkelijke en Koninklijke goedkeuring, ook reeds heeft aangenomen, en eerlang, na zijne inzegening, bij ons verwacht wordt.

LEYDEN, den 22sten Junij 1834. Heden werd van wege de Sijnodale Commissie onzer Kerk alhier, plegtig tot de heilige dienst ingezegend de Proponent F. J. DOMELA NIEUWENHUIS, Theol. Doctor, beroepen Predikant te *Monnikendam*. De Wel Eerw. Heer H. J. MATTHES, oudste Predikant dezer Gemeente, hield ter voorbereiding der plegtigheid eene doelmatige Leerrede over 2 *Timoth*. I: 14. waarna de aanspraak ter inwijding van den beroepenen tot het Predikambt gedaan werd; door diens Vader, den Hoog Eerw. Heer J. NIEUWENHUIS, Hoogleeraar en Medelid der Sijnodale Commissie; wordende zijn Hoog Eerw. in de oplegging der handen bijgestaan, behalve door den bovengenoemden Predikant H. J. MATTHES, door de Wel Eerw. Heeren C. SIEDENBURG, rustend Predikant, J. SCHULTZ, Predikant in *'s Hage*, en buitengewoon Lid der meergemelde Sijnodale Commissie, en F. L. RETEMEYER, jongsten Predikant in deze Gemeente.

MONNIKENDAM, den 6den Julij 1834. Heden morgen werd onze Leeraar F. J. DOMELA NIEUWENHUIS, Theol. Doct. onder ons bevestigd, door zijnen Vader, den Hoogleeraar J. NIEUWENHUIS, van *Leijden*, met eene Leerrede over *Rom*. XIV: 19. *Daarom, laat ons jagen naar hetgeen tot den vrede, en tot onderlinge stichting dient*. De bevestigde aanvaardde des middags zijne dienst, prediken de over 2 *Cor*. V: 20*a*. *Zoo zijn wij nu bo-*

den

den in Christus plaats, want God vermaant door ons.

'S GRAVENHAGE vakant. Zie Mei 1834.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

EMDEN, den 30sten Junij. Nadat onze van de Gemeente van *Appingadam* geroepene Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. J. HITJER, reeds op vrijdag den 27sten dezer, naar eene bij ons stand grijpende gewoonte, eene Leerrede, ter Inleiding en Bevestiging in den grooten Kerkenraad, naar *Matth.* XX: 1—14, voor de Gemeente gehouden had, is zijn Wel Eerw. op gisteren, door onzen oudsten Leeraar, den Hoog Eerw. Heer H. MACKAIJ, plegtig in de Gemeente bevestigd, met 2 *Cor.* V: 18. *Alle deze zijn uit God, enz.* Waarop s' avonds van dien dag, de Bevestigde zijne intrede gedaan heeft, met *Hand.* XVIII: 9, 10. *En de Heer zeide tot Paulus, door een gezigt in den nacht: En zijt niet bevreesd, maar enz.*

EMDEN, den 1sten Julij. In eene gewone zitting van den Hoog Eerw. Oostvrieschen Coetus van heden, is de Wel Eerw. Heer, M. HERBORG, Kand bij het Prov. Kerkb. van *Vrieland*, door den Hoog Eerw. Heer Voorzitter geëxamineerd; met het gunstig gevolg, dat zijn Wel Eerw. ook onder het getal der Kandidaten van onzen Coetus, met veel ruimte, is aangenomen.

GROOTWOLDE. Deze Gemeente, door het afsterven van haren Leeraar E. P. SPARRINGA vakant geworden zijnde, hebben stemgeregtigden, ter vervulling daarvan eene Nominatie gemaakt,

Digitized by Google

maakt, bestaande uit de Wel Eerw. Heeren: D. G. VEENHUIS, Pred. te *Logumer Voorwerk*. U. H. PENNING en U. E. BAKKER, Kandidaten bij den *Oostvriesschen* Coetus, en is de laatste aldaar tot Predikant beroepen; die dan ook reeds in de volgende maand, pro Ministerio, zal geëxamineerd worden.

KAMPEN vakant. Zie Mei. 1833.

FREEPSUM vakant. Zie Oct. 1833.

OLDERSUM tweede Predikantsplaats vakant.

KREITS SIJNODE DUISBURG.

SCHERMBEEK. Eene Predikantsplaats vakant. Zie Jan. 1831.

GARTROP vakant. Zie Oct. 1832.

CORRESPONDENTIE.

Het Dichtstuk, *Hagar in de woestijn*, heeft weinige innerlijke schoonheden en strijdt hier en daar tegen de geschiedenis. Het wordt daarom min geschikt ter plaatsing geoordeeld.

Bemoediging. Over dit onderwerp zijn meermalen Dichtstukjes gemaakt en geplaatst, en daar het nu ingezondene onder dien titel de vroegere niet overtreft, ontsla men ons van de overneming.

God. Welk een onderwerp voor den mensch om te bezingen! Zoo als het stukje, hierover ingezonden, ingerigt is, had het nog veel uitgebreider kunnen worden, zonder eenigzins te beantwoorden aan het verheven onderwerp. Het kan dus niet geplaatst worden, even min, als het bijgevoegde *Ex tempore*, dat deszelfs oorsprong duidelijk openbaart.

De Redactie.

L E-

Digitized by Google

LEVENSBERIGTEN.

NOORD-HOLLAND.

Ds. ENGELBERTUS MARINUS DORPER, werd op den 19den November 1781, te *Amsterdam*, geboren, uit ouders van den zeer deftigen burgerstand, den Wel Edelen Heere E. M. DORPER, en Vrouwe M. RYPLAND. Vroegtijdig ontwikkelden zich zijne verstandelijke vermogens zoo voordeelig, dat zijn Vader besloot zijnen Zoon tot de studiën op te leiden, en wel bepaaldelijk tot de Godgeleerdheid, omdat zich in den veelbelovenden knaap eene bijzondere neiging tot het predikambt openbaarde. Ruim twaalf jaren oud zijnde, werd hij op de Latijnsche School in *'s Gravenhage* besteld, en, na in de onderscheidene klassen derzelve, uitnemende vorderingen gemaakt te hebben, den 4den Maart 1799 tot het bijwonen van het hooger onderwijs bekwaam gekeurd. Hij keerde alzoo naar zijne geboortestad terug, maakte drie jaren lang gebruik van de lessen, die er door de toenmalige Hoogleeraren der doorluchtige School, in de Oude Letterkunde, Oostersche talen en Godgeleerdheid gegeven werden, en vertrok vervolgens in 1802 naar *Utrecht*, om aldaar zijne studiën voort te zetten en te voltooijen. Zijn doel voortreffelijk bereikt hebbende, verliet hij in 1805 de Hooge School, en eindigde zijne loopbaan ter zijner inleiding tot het Predikambt, met het schrijven eener Dissertatio Exegetico-Theologica de notione formularum βασιλεια των ουρανων, του Θεου et του χριστου. Dit welgeschreven stuk werd door hem, onder voorzitting van den

Digitized by Google

Hoogleeraar VAN NUIS KLINKENBERG, op den 17den Junij 1806, te *Amsterdam*, in de groote Gehoorzaal van het *Athenaeum*, openlijk en krachtig verdedigd.

Reeds vóór dien tijd, (den 29sten Mei) was DORPER, te *Nederhorst* (*den Berg*) als Predikant beroepen, en werd er, den 14den September daaraan volgende, door Professor VAN NUIS KLINKENBERG, in de H. dienst bevestigd; begon zijn predikwerk met eene Leerrede over 1 *Thess.* V: 25. *Broeders! bidt voor ons!* en heeft, zoo veel zijne ligchaamskrachten hem dit toelieten, zijne Ambtsbediening met voorbeeldige getrouwheid, tien jaren lang, in zijne Gemeente waargenomen. Toen was het hem niet langer mogelijk, van wege de gedurig steeds toenemende verzwakking zijner ingewanden, en de overgevoeligheid van zijn zenuwgestel. Hij zag zich verpligt zijne dienst neder te leggen, en, daar hij tot het houden eener afscheidsrede van zijne Gemeente, zelfs buiten staat was, werd die treurige taak, op zijn verzoek, door zijnen vriend en nabuur Ds. VAN VOORTHUISEN, in zijnen naam, verrigt.

Nu besloot hij, zich in zijne Vaderstad met der woon te vestigen, ook dewijl hij daar zoo veel te beter geneeskundige hulp erlangen kon. In de stille hoop, van nog eens zijn Ambtswerk te zullen kunnen hervatten, bediende hij zich getrouwelijk van dezelve. Maar niets mogt baten. Hij ging gestadig terug. In den zomer van 1832, voegde zich bij zijne steeds toenemende kwalen, waterzucht, die, schoon wel na eene en andere kunstbewerking voorbijgaande, zijn reeds zoo zwak ligchaamsgestel aanmerkelijk ondermijnde, en mede oorzaak werd, dat de beklagenswaardige man op den 18den Febr. l. l. zijn leven, na een langdurig

rig en smartelijk lijden, in den onderdom van bijna twee en vijftig jaren en drie maanden, eindigde.

Steller dezes heeft hem van nabij gekend, en kan, schoon niet geroepen, om als lofredenaar van DORPER op te treden, hem de vereerende getuigenis niet onthouden, dat hij een man was van een vlug verstand, juist oordeel, en geestig vernuft, hetwelk echter altijd, ook in zijne gezondste levensdagen, de palen der welvoegelijkheid en betamelijkheid scherp in het oog hield. — Wat zijn hart betreft, kenmerkte hij zich door nederigheid, bescheidenheid, openhartigheid, getrouwheid aan roeping en pligt; welke deugden bij hem voortvloeiden uit een welgegrond en dankbaar geloof aan God zijnen Vader en CHRISTUS JEZUS zijnen Heer. — Zijn lijden droeg hij met stille onderwerping: alleenlijk deed het hem wel eens moeite, dat hij door dezen en genen, die hem minder juist kenden, somtijds uit een verkeerd oogpunt beschouwd werd. Vooral griefde het hem meermalen, dat hij in het werk zijns Heeren niet meer had *kunnen* uitvoeren, dan hij verrigt heeft. Inderdaad toch was hij een ijverig man. Daar van kunnen, behalve zijne reeds genoemde Dissertatie ten de ten jare 1814. door hem uitgegevene *Leerrede, aanspraak en dankgebed bij gelegenheid van den Dankdag wegens den algemeenen vrede, den 20sten van Hooimaand* 1814. nog getuigen: de door hem in 1822. bezorgde uitgave der *Leerredenen*, nagelaten door zijnen, helaas! te vroeg gestorven vriend J. J. SCHOLTEN, in leven Pred. te *Haarlem*, — vele en velerleie van zijne hand oorspronkelijke stukken, door hem in onderscheidene vaderlandsche dagbladen en tijdschriften, schoon, of alleen met de voorletters

Digitized by Google

van zijnen naam, of geheel naamloos geplaatst, en laatstelijk in 1833. zijne met algemeene goedkeuring ontvangene geschriften, — het eene getiteld: *de voordeelen van den Belgischen opstand voor Holland en zijnen Koning*; het andere: *Gods Voorzienigheid, Nederland ten goede gedachtig in den tiendaagschen veldtogt.* Buiten en behalve dit alles is er nog veel arbeids van den ijverigen DORPER in zijne papieren nagelaten — en onder dien arbeid ook het een en ander, dat door hem voor de drukpers bestemd was; maar, daar tijd en gelegenheid den lijdenden man tot dus verre nog ontbroken hadden, om het geschrevene behoorlijk na te zien, en hij nooit met zijn eigen werk overmatig ingenomen was, heeft hij belast, dat zijne nablijvende schriften na zijnen dood moesten verbrand worden, aan welk bevel dan ook, ofschoon met weerzin, is voldaan geworden.

Ruste de waardige man van zijnen arbeid en van zijne smarten, en zijn loon zij groot in de hemelen bij God en zijnen Heer! —

U T R E C H T.

Op den 13den Februarij overleed alhier de Wel Eerw. zeer gel. Heer SAMUEL VAN BEUNINGEN, rustend Leeraar der Hervormde Gemeente. Wat hij was en deed als mensch en Christen, Echtgenoot en Vader, Vriend en Leeraar, maakt hem in deze verzameling van levensberigten eene eervolle plaats waardig. En arbeidde hij, gedurende bijna eene halve eeuw, in vijf Gemeenten in de bediening des Evangelies, dank zij den Heer der Gemeente, die

Digitized by Google

die zijn hart reeds in zijne jeugd neigde, om dezelve te aanvaarden!

Geboren te *Amsterdam*, op den 1sten April 1760, uit godvruchtige ouders, werd hij, in de stad zijner geboorte, gedurende een tijdvak van zes jaren, voor het hooger onderwijs voorbereid zijnde, in 1776, Akademieburger te *Utrecht*, in 1782 Proponent bij het Hervormd Kerkgenootschap, en kort daarop tot Predikant beroepen te *Woudenberg*, in welke Gemeente, als mede in die van *Oud Beijerland*, *IJsselmonde* en *Hoorn*, hij met zigtbaren zegen werkzaam was, tot dat hij in het jaar 1789 alhier als Herder en Leeraar werd bevestigd. Het was in deze Gemeente, dat hij ruim 42 jaar met getrouwheid en opgewektheid arbeidde; en genoot hij, sedert den aanvang van 1832, door ligchaamszwakheid buiten staat gesteld om zijn werk voort te zetten, eene welverdiende rust, zoo bleek nog welk eene liefde hij voor ons bleef koesteren, uit het in druk geven van zijne gedachtenisrede, gehouden bij de vervulling eener veertigjarige Evangeliedienst, in de Gemeente van *Utrecht*, die, benevens eene laatste Leerrede over 1 *Petr.* I: 24, 25. op aanzoek van velen, in het licht verscheen.

In het jaar 1782 begaf hij zich in den echt met Mejufvrouw ANNA JACOBA VAN SOMEREN, uit welk huwelijk, eenmaal met zes kinderen gezegend, slechts eene Dochter overig is. De andere kinderen ontsliepen, of in hunne vroegere jeugd, of in meer gevorderden leeftijd! Maar vooral griefde den nu overledene diep het gemis van zijne twee oudste lievelingen, van welke zijn zoon, Predikant te *Harlingen*, reeds in het jaar 1813 stierf, en zijne Dochter, gehuwd met den Wel Eerw. Heer D. H. WILDSCHUT, Pred. te *Amsterdam*, in 1826, aan

Digitized by Google

haren Echtgenoot en een viertal kinderen ontrukt werd. En werd hij ook bovendien, door het verlies van zijne waardige Echtgenote, in het begin van het jaar 1817 bedroefd, hij trachtte met Christelijke onderwerping en gelatenheid in beoefening te brengen, wat hij anderen leerde, steeds dankbaar zijnde voor de weldaden en zegeningen, die hij van zijnen God ontving. Zoo werd bijzonder de avond van zijn leven verzangenaamd door de liefde en zorg eener tweede gade, Mejufvrouw GEERTRUIDA MARGARETHA MOORREES, met welke hij nog meer dan vijftien aren vereenigd was, en die in zijne toenemende zwakheid hem onafgebrokene oplettendheden bewees.

Gods genade beloone al de liefdezorg, die de ontslapene eens van zijne nagelatene betrekkingen genoot, terwijl zijne asch zacht in ons midden ruste, zijne gedachtenis ons heilig blijve en hij steeds leve, ook door de Evangeliedienst van een waardig nageslacht!

GRONINGEN.

De Nederduitsche Hervormde Gemeente te *Groningen* zou, onder de Levensberigten van overledene Dienaren der Vaderlandsche kerk ongaarne de vermelding missen van haren Leeraar JOHANNES RUTGERS. Zij heeft den man te zeer geächt en bemind, heeft te veel van hem en door hem genoten, en gevoelt het verlies zijner werkzaamheid in haar midden te diep, om niet zijner nagedachtenis openlijk hulde te doen, en hem niet zoo zeer als iemand, eene plaats waardig te keuren onder de mannen, van wier leven en werkzaamheid in dit Tijdschrift eenig berigt wordt medegedeeld.

JO-

Digitized by Google

JOHANNES RUTGERS was geboren *te Leeuwarden*, den 19den Oct. 1758, uit hoogstachtingswaardige ouders, den Pred. P. RUTGERS en Vrouwe N. MOENS. Toen zijn vader in 1762 als Pred. naar *Utrecht* vertrokken was, genoot hij aldaar zijne verdere opleiding. Van zijn zevende jaar af, tot zijn Proponent worden toe, deelde hij in het onderwijs van den diepdenkenden HINLOPEN, van welken man en het aan hem verschuldigde, hij levenslang met dankbare ingenomenheid sprak. Na de Latijnsche scholen te hebben doorgeloopen, werd hij met zijn vijftiende jaar student, en genoot de lessen van de Hoogleeraren HENNERT, RAU, TIJDEMAN, SEGAAR, BONNET en anderen. Gedurende dien zevenjarigen Akademietijd, genoot hij mede voedsel voor zijn verstand en hart, in den omgang met eenige mede-studenten, met welken hij wekelijks gezet zamenkwam, om, na gebeden te hebben, zich onderling vertrouwelijk te onderhouden over de vordering hunner kennis en de belangstelling hunner harten in de waarheden van het Evangelie. Als Proponent naar *Ootmarsum* beroepen, en aldaar den 5den Aug. 1781 bevestigd, was hij gedurende vijf jaren met zijnen Ambtgenoot VAN LOO, in voorbeeldige eensgezindheid werkzaam. In 1786 te *Heusden* beroepen, arbeidde hij ook daar met veel genoegen tot in het jaar 1794; toen hij eene beroeping naar *Kampen* opvolgde, na in 1792 voor eene beroeping naar *Medemblik* bedankt te hebben. In October 1797 van *Kampen* herwaarts beroepen, aanvaardde hij hier zijn werk den 25sten Maart 1798, met 1 *Kor.* I: 25.

In het volgende jaar huwde hij met Mejufvrouw J. BRUGMANS, dochter van wijlen den Hoogleeraar

Digitized by Google

A. BRUGMANS en vrouwe J. P. MANGER. In 1802, werd hij naar *Amsterdam* beroepen; dan de liefde en betrekking tusschen Leeraar en Gemeente was te groot, om te scheiden; hetgeen nogmaals bleek bij eene beroeping naar *'s Hage*, in 1804. Gedurende de jaren 1803—1805, was hij mede werkzaam in de Commissie uit alle de Synoden der Nederlandsche Hervormde Gemeenten, tot het verzamelen en vervaardigen van het Evangelisch Gezangboek, en gedurende vele jaren School-Opziener van het tweede District der Provincie *Groningen*.

Hoe zeer dikwijls aangezocht, vooral bij en na het houden zijner vervolg-leerredenen over *Matth.* V, VI, VII, om iets van zijnen arbeid in het licht te geven, konde hij daartoe echter nooit besluiten. Zijne laatste Leerrede hield hij met veel opgewektheid en vlugheid, op den eersten Paaschdag dezes jaars. Een paar dagen daarna greep eene gevatte koude hem zoo hevig aan, dat hij, veertien dagen later, in den nacht tusschen den 14den en 15den April, bezweek. Kalm en vol vertrouwen op zijnen God en zijnen Heer, entsliep hij, beweend door zijne echtgenote, vijf zonen en eene dochter. De drie oudste zonen zijn reeds als Leeraars geplaatst bij de Gemeenten *Baflo-Raskwerd*, *Breede* en *Feerwerd*, allen in deze Provincie, terwijl de vierde in het verleden jaar Kandidaat voor de H. Dienst, en de jongste onlangs Kandidaat in de Godgeleerdheid geworden is. Zijn dood wekte algemeen blijkbare, hartelijke en smartelijke deelneming. Eene Commissie uit den breeden Kerkenraad kwam het ten grave begeleiden van het lijk door de geheele vergadering aanbieden; eene andere het vergezellen der begravenis door de kinderen

van

Digitized by Google

van de school, van welke hij Mede-Commissaris was; terwijl de vele, van het begin zijner dienst onder ons af door hem onderwezene, leerlingen het werk der dragers wenschten te verrigten, en vrouwelijke leerlingen zich tot eenige voor haar geschikte werkzaamheid verleenden. Het verzoek der eerstgenoemde, om, als blijk van achting en liefde, een grafsteen voor hunnen Leeraar te laten vervaardigen, werd hun toegestaan. Uit naam der Ambtgenooten des overledenen, werd het lijk ten grave gevolgd door de Predikanten HENDRIKSZ en VAN HERWERDEN, welke ook beide op de begraafplaats een woord tot de rondom het graf geschaarde menigte spraken.

Onder het smartelijk gevoel, van hetgeen de Gemeente in RUTGERS verloren heeft, moet en wil zij den Heer danken, dat Hij haar dien man gaf, en 36 jaren lang spaarde. Met heldere begrippen van het Evangelie, vereenigde zich in hem eene schrandere kennis van het menschelijke hart, en de gemoedelijkste ijver voor de hoogste belangen der aan zijn onderwijs en zijne herderlijke leiding toevertrouwden; een ijver, die hem tot het laatste toe, ook onder het afnemen zijner krachten, bleef bezielen, en vaak boven zijn vermogen deed werkzaam zijn. Zijne Leerredenen onderscheidden zich door eenvoudige duidelijkheid en den toon der hartelijkste liefde. Door echt christelijke nederigheid, bescheidenheid en minzaamheid, trok hij allen tot zich, en hield hen aan zich verbonden. Veel heeft de Gemeente aan hem te danken; zij wenscht het niet te vergeten, en de vrucht van zijn pogen op den duur te behouden. Mogt zijn geest ook in hem wonen, die zijne plaats weder bij haar zal vervullen! Dat geve

Digitized by Google

de Heer, die alle harten beheerscht, en zoo werde het weemoedig aandenken aan den entslapenen bij Gemeente en Ambtgenooten niet uitgewischt, maar veeleer levendig gehouden, tot op den tijd, wanneer velen zijn roem zijn zullen in den dag des Heeren Jezus!

LONDON.

LEVENS-BERIGT aangaande den Wel Eerw. zeer gel. Heer JAN WERNINCK, *S. S. Theol. Doct., in leven Predikant bij de Nederlandsche Ambassade in* Groot-Brittannië *en Emeritus Predikant der Nederduitsche Hervormde Gemeente te* London.

Op den 27sten April l. l. des morgens ten 5 uren, overleed te *Camberwell*, bij *London*, de Wel Eerw. zeer gel. Heer JAN WERNINCK, S. S. Theol. Doct. en Predikant bij de Nederduitsche Ambassade in *Groot-Brittanië*, Lid van het Zeeuwsche Genootschap, corresponderend Lid der tweede klasse van het Koninklijk Nederlandsche Instituut, en rustend Predikant der Nederduitsche Hervormde Gemeente alhier. Op den morgen van den 30sten October 1831, werd hij, ten huize van eenen zijner Vrienden, door een hevigen aanval van beroerte, plotseling van spraak en bewustheid beroofd, en de geheele regterzijde des ligchaams verlamd, nadat hij voor weinige oogenblikken, met meer dan gewonen ernst en aandrang gepredikt had, over de schoone woorden, *Matth.* XI: 33. *Zoekt eerst*

eerst het Koningrijk Gods en zijne gerechtigheid en alle deze dingen zullen u toegeworpen worden.

Ofschoon door dit treurig voorval geheel buiten staat gesteld zijnde zijne bediening waar te nemen, bleef bij eene gedeeltelijke herstelling toch altijd de wensch, en zelfs de hope bij hem levendig, om nog weder in de dienst des Goddelijken Meesters te mogen werkzaam zijn. Doch de voortduring der ziekte en toenemende verzwakking deden hem eindelijk die hoop opgeven, en in December des vorigen jaars, ontving de Kerkeraad onzer Gemeente met aandoening een berigt, waarbij hij zijn ambt nederlegde. Na dien tijd hebben wij hem niet lang meer mogen behouden. Vier maanden daarna eindigde hij zijn nuttig en werkzaam leven, in den ouderdom van bijna 62 jaren, diep beweend door zijn gezin en vrienden, betreurd door allen die den braven man in zijn edel karakter gekend hebben. Op den 6den Mei werd het stoffelijk overschot van onzen ontslapenen Leeraar, met plegtigheid bijgezet in eene der Grafkelders onzer Kerk. De predikstoel en zitplaatsen waren met zwart behangen. Al de Leden van den Kerkeraad met eenige der Buitenlandsche Consuls, hadden zich vereenigd, om het Lijk bij deszelfs aankomst in de Kerk te ontvangen, en naar het Graf te geleiden. Ook de Buitenlandsche Predikanten der Hoogduitsche en Fransche Gemeente binnen deze stad waren tegenwoordig, om den waardigen afgestorvenen de laatste eer te bewijzen, en hielden de slippen van het rouwkleed, terwijl het lijk, gevolgd door weenende betrekkingen en vrienden des overledenen, onder toepasselijk Treur-Muzijk naar het Graf werd gedragen. De alhier gebruikelijke lijkdienst werd door onzen waardi-

Digitized by Google

digen en beminden Leeraar Ds. H. GEHLE, wegens den grooten toevloed zoo van Inboorlingen als vrienden, in de Engelsche taal verrigt. Plegtig en treffend was de wijze, waarop met zigtbare deelneming en eerbiedige stilte elk een zich beijverde, om den man, die zich in zijn leven aller achting had verworven, thans naar de rustplaats der dooden te begeleiden; doch meer dan dit alles spraken de tranen, die aan velen oog ontrolden: zij getuigden het, dat de entslapene niet slechts geëerd en geacht, maar dat hij oprecht bemind, dat hij de vriend hunner zielen was geweest. Op den volgenden zondag morgen werd, door Ds. GEHLE, eene lijkrede gehouden, naar aanleiding van *Openb.* XIV: 13*b*. *Hunne werken volgen met hen.*

De eerste standplaats des overledenen was *Kalslagen*, (onder de voormalige Klassis van *Woerden* en *Over-Rhijnland*,) alwaar, hij op den 6den November 1796. zijne intrede predikte met *Handel.* XX: 24. *Maar ik achte op geen ding, noch houde mijn leven niet dierbaar voor mij zelve, op dat ik mijnen loop met blijdschap mag volbrenge, en de dienst, welke ik van den Heere* JEZUS *ontvangen heb, om te betuigen het Evangelie der genade Gods.*

Na zes jaren aldaar het Evangelie verkondigd te hebben, werd hij, in 1802, naar *London* beroepen, en met voorbeeldige trouw heeft hij, gedurende den gerumen tijd van 31 jaren, deze Gemeente door leer en wandel opgebouwd.

Ook als Schrijver is WERNINCK niet onbekend; behalve eenige kleine opschriften hebben wij van hem:

Het leven van GEORGE WASHINGTON, uit deszelfs oorspronkelijke papieren, onder toezigt

zigt van BUSHROD WASHINGTON, zamengesteld door JOHN MARSHALL, uit het engelsch vertaald, 10 deelen, *Haarlem*, 1305. — Onderzoekingen naar den toestand des Christendoms in *Azië*, benevens eenige berigten aangaande de overzettingen der H. Schrift in de Oostersche Talen, door Dr. CLAUDIUS BUCHANAN, volgens de negende uitgave uit het Engelsch vertaald, en met eenige aanteekeningen vermeerderd, *Haarl.* en *Rotterd.* 1814. — Onderzoekingen naar den toestand des Christendoms in *Zuid-Afrika*, getrokken uit de reis van den Eerw. Heer J. CAMPBELL, en uit de brieven der Zendelingen tot het einde van het jaar 1815. *Gróning.* 1817. Gedenkstukken uit het leven van Dr. CLAUDIUS BUCHANER, voormalig Predikant te *Calcutta*, bijeengebragt door den Eerw. Heer HUGO PEARSON, volgens de tweede uitgave, uit het Engelsch vertaald en met eene bijlage vermeerderd, III Deelen, *Haarl.* 1818. — *Twenty four sermons on practical subjets Translated from the works of the most eminent French and Dutch Protestant Ministers in Holland. London* 1823. — *A new pocket Dictionary of the Butch and Englisch Languages with a vocabulary of proper names, Geographical, Historical etc. in two Parts. London* 1824.

Daarenboven had hij nog eene Engelsche vertaling van het uitmuntende werk van BROES: *Geschiedenis van den invloed der Engelsche Kerk in Nederland enz*, voor de drukpers gereed gemaakt, hetwelk echter niet in het licht verschenen is.

Doch waardoor zich zijn leven in het bijzonder voordeelig onderscheidde, waren de veelvuldige daden van die werkzame menschlievendheid,

Digitized by Google

heid, welke een hoofdtrek in zijn karakter was. Een ijverig voorstander van verscheidene weldadige Genootschappen binnen deze stad zijnde, was hij zelfs van een derzelve, waar den noodlijdenden en verlatenen vreemdeling raad en ondersteuning worden verleend, een der eerste en werkzaamste oprigters. Ook bij de vreesselijkste rampen, welke inzonderheid in 1807 en 1825 het Vaderland troffen, heeft hij, door het overzenden van aanzienlijke bijdragen van Hollands vrienden in deze stad, veel tot derzelver leeniging toegebragt.

Bij ons zullen zijne lessen en zijn voorbeeld nog lang in zegening blijven; met regt betreuren wij het verlies van den waardigen Leeraar, den zorgenden Echtgenoot en Vader, den gullen vriend, den aangenamen man in de zamenleving; doch vertroosten ons tevens met de Christelijke hope, dat hij nu reeds aanvankelijk eene genadige vergelding geniet van dien God, die den strijd des geloofs en den arbeid der liefde gewisselijk niet onvergolden laat.

✡

Nasm.

Digitized by Google

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing, onder welke der Provinciale Kerkbesturen hun Eerw's geëxamineerd zijn.

GELDERLAND.

M. van Selms.
P. B. Tichler.
W. A. van Meurs.
P. K. Begemann.
C. Conradi.
P. M. Lamping.
J. van der Ven.
A. H. Pareau.
G. H. Brand.
P. E. Faure.
A. W. M. Jongeneel.
C. A. Moot.
P. N. Ham.
T. van de Beek.
A. de Ronde Bresser.
C. Krabbe.
H. Boot.

ZUID-HOLLAND.

G. J. C. Harmsen.
P. A. van der Hoeven.
G. D. J. Schotel.
C. van Schaick, Jr.
P. Wijnsouw.
A. W. Vermeij.
J. A. Buddingh, Theol. Doct.
D. C. van Leeuwen Boomkamp.
A. ten Bosch, Abrz.
A. C. Hanegraaf.
A. J. C. van Blokhuizen.
C. Langeweg.
G. J. Gimberg.
F. J. J. A. Junius.

A.

Digitized by Google

A. Brummelkamp.
O. A. van Druten.

NOORD-HOLLAND.

P. van Bonga.
D. Moolhuizen Phz.
J. P. H. Hulstein.
J. H. Tersteeg.
W. A. Immink.
J. Maks.
E. H. Cats.
H. M. van Loon.
M. Macalester Loup.
H. J. de Haan Hugenholtz.

ZEELAND.

J. C. F. van Sandick.
H, W. C. Ilcken.
G. J. Brandt Wijsmuller.
J. P. Ott.
B. Haagedoorn.
M. C. van Houten.
P. Wolters.
J. Middelkoop.
G. J. Brinkman.
A. Drost.
C. N. de Graaff, Theol. Doct.
A. van Simmeren.

UTRECHT.

J. J. Lepping.
A. Campagne.
H. D. Bonebakker.
L. O. Reijerkerk.
G. J. Molengraaf.
C. J. Trip.
G. Vrolijk.
C. F. van Setten.
H. A. Laan.
J. Koster.
A. C. Stucki.

L,

Digitized by Google

L. van Haaften.
G. N. de Voogt.
J. G, Zimmerman.
J. Post. Gz.
P. Blok Entink.
A. van den Ham van Heijst.
Z. M. van Kuijk.
A. G. van Moock.

VRIESLAND.

J. F. Dons.
H. H. Slot.
H. van der Helm.
T. Oosterbeek.
C. Boon, Theol. Doct.
K.H.B.Haselhoff Roelfsema, Rector te Zevenaar.
T. E. Heinecken.
M. Herborg.
H. N. la Clé.
S. K. Thoden van Velzen.
J. Kremer.
D. R. Jonker.
G. Kruna.
E. A. Metelerkamp Cappenberg.

OVER-IJSSEL.

J. Binneweg.
J. van Soelen.
F. W. E. Snel.
H. Greve.
J. A. van Walsem.
B. Terwogt.
J. Scheuer.
C. Moot.
J. A. M. Mensinga.
A. P. Geelvink.
H. Garnerus.
H. N. Mulder.
P. W. van Rossem.
J. Was.
H. H. Schiff.

Digitized by Google

J. G. Dorn Seiffen.
B. van der Voort.
D. M. Paré.
C. Ribbius.
J. Agema.
P. Adama, Abrz.
J. Buijs.

GRONINGEN.

A. Visscher.
E. U. Thoden van Velzen.
S. F. van Hasselt.
S. J. Rutgers.
H. W. H. Dannenbergh.
L. Tiddens.
B. Sanders.
E. Huisinga.
F. J. Stroman de Grave.
H. Offerhaus.
J. Witkop.

NOORD-BRABAND.

H. C. van Doorn.
J. F. Fullink.
J. Westhoff, Jz.
H. G. Janssen.
P. H. J. Lulofs.
F. W. van Andel Weijers.
J. J. Boele.
P. C. Froon.
J. H. Coenraadts.
J. B. Hoon.
A. Verweij.
J. M. van Leeuwen van Duivenbode.
C. Swalue.
J. Snoek.
E. C. van der Zaag.
G. van Gerrevink.

DRENTHE.

H. Gooszen.
C. E. Gravemeijer.
A. Okken Dreesman.

Digitized by Google

W. Wijbenga.
N. Hommes.
J. de Vries.
J. Woldringh.
C. Meijer.
J. Steen.
P. Wieringa, Ger. fr.
W. de Vries, J. fr.
J. F. Thiens Ahresch, Guil. fil.
A. Leemhuis, H. G. fil. Herm. et Ger. fr.
P. Buisman, D. Z. H. K. fr.

Naamlijst der DD. Kandidaten, onder het ressort der Waalsche Commissie.

P. H. O. Deeleman.
E. A. Zubli.
A. J. Verweijde.
N. A. Franchimont.
V. H. Guije.
J. A. van Hamel.
A. A. T. Mounier, Dan. fil.
B. Croll.

Naamlijst der DD. Kandidaten, die in het tweede vierde deel van het Jaar 1834, tot Predikanten beroepen zijn.

P. W. NAGEL. (overleden.)
A. H. C. VAN SERUS, te *Berkenwoude.*
J. F. LANTZENDORFFER, te *Wolkum.*
J. W. SURINGAR, Theol. Doct. te *Gulpen*, e. a.
J. WILDERBEEK, te *Kuinre*.
T. C. H. HISPELBLOM BEIJER, te *Leersum.*
S. VAN VELZEN, te *Drogeham.*
J. R. FOLKERS, te *Engelbert.*
J. C. PH. OTTO, te *Westerscheiling.*
H. R. BENTHEM SIJPERNS, te *Luttegeest.*

Digitized by Google

Naamlijst der DD. Kandidaten, onder het ressort der Waalsche Commissie, die in het tweede vierde deel van het jaar 1834, tot Predikanten zijn beroepen.

J. F. G. KRONENBERG, te *Arnhem.*

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Evangeliesch-Luthersche Kerk.

G. C. Buhrman.
A. G. A. Gehing.
P. J. V. Dusseau.
D. J. Berntrop.
J. A. Eilers Koch.
J. C. Loch.
J. C. Manssen.
H. C. Milliës.
C. Diederichs Vichoff.
J. Crietee.
C. M. Moes.
W. D. Statius Muller.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Evangelische Luthersche Kerk, welke in het tweede vierde deel van het Jaar 1834, tot Predikanten zijn beroepen.

F. J. D. NIEUWENHUIS, Theol. Doct. te *Monnikendam.*

J. C. SCHULTZ JACOBI, te *Culenborg.*

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Herstelde Evangeliesch-Luthersche Kerk.

H. Kerkhoff.
H. Joosten.
W. H. Thorbecke.

Naamlijst der DD. Kandidaten bij de Remonstrantsche Broederschap.

J. Brester.

Naam-

Naamlijst der DD. Kandidaten (Buitenlandsche) bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing, onder welke Klasse hun Eerw. geëxamineerd zijn.

OOSTVRIESLAND.

... Schilling.
A. P. Geelvink.
U. H. Penning.
W. Janssen.
L. Muller.
G. O. Dreesman.
B. Sanders.
E. Huijsinga.
H. Garnerus.
G. Haijunga.
H. H. Coster.
D. B. Piepersberg.
M. Herborg.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

M. J. Iken.

Naamlijst der DD. Kandidaten, die in het tweede vierdedeel van het jaar 1834, (Buitenlandsch) tot Predikanten beroepen zijn.

U. E. BAKKER, te *Grootwolde.*

NB. *Zoo er in deze Naamlijsten der DD. Kandidaten iets abusiefs mogt geplaatst zijn, verzoekt men daarvan opgave te hebben, bij de uitgevers dezes.*

BERIGT.

Een Kandidaat tot de H. dienst biedt zich aan, ter waarneming van de Predikdienst en het overige Pastorale werk, zoowel in eene Gemeente ten platte Lande, als in eene of andere liefst kleine Stad. Adres bij de Uitgevers dezes, onder gefrankeerde brieven, Lr. A.

Digitized by Google

LETTER-NIEUWS.

De Boekhandelaar J. Aarinksen te *Amsterdam*, geeft uit:

Brieven aan Jongelingen, geschreven door J. C. LAVATER, met Gebeden en Gezangen van LAVATER en GELLERT; derde verbeterde Uitgave, door bezorging van den Hoogleeraar J. HERINGA, EZ. welke in een voorberigt dit werkje aan Nederlandsche Jongelingen aanbeveelt. De prijs is *f* 1: 10.

GOEDKOOPE AFLEVERING.

De Erven F. Bohn te *Haarlem*, door aankoop eigenaars geworden van YPEY en DERMOUT, geschiedenis der *Nederlandsche Hervormde Kerk*, zien zich in staat gesteld, om dit werk tegen *f* 12, 50, in plaats van *f* 35, 45 af te leveren; aparte Deelen, zoo ver de voorraad strekt, tegen *f* 1: 80.

Bij Mosschert en Höweker, Boekverkoopers op de Leidengracht, No. 55. te *Amsterdam*, is uitgegeven:

Sermons sur quelques textes de l'Ecriture sainte, par J. C. J. SECRETAN, second pasteur de l'Eglise wallonne de la Haije, *f* 3: 60.

Iets over de Psalmen; uit het Hoogduitsch vertaald, en met een nasleepje vermeerderd door M. R. SCHOLTE, Gereformeerd Predikant te *Doveren* en *Genderen*, in het land van *Heusden*, 40 Cents.

Bij I. C. van Terveen en Zoon, Boekverkoopers te *Utrecht*, is weder van de pers gekomen en alom verwonden:

Berige aanguende zeven stellingen, betreffende de Formulieren van eenigheid der Gehoorn, in de Nederlandsche Hervormde Kerk, onlangs verdedigd, onder voorzitting van den Utrechtschen Hoogleeraar der Godgeleerdheid, Jo-

Digitized by Google

DOCIUS HERINGA ELIZA'S ZOON. nu nader door hem verklaard. In gr. 8vo. à f 1: —

Bovengem. zijn eigenaars geworden van het voor de Fransche Scholen zeer geschikte werkje: Petits Poèmes à l'usage de l'enfance traduits *de Jerome van Alphen par A. Clavareau*, membre de la Société Litt. de *Leyde*, chev. de l'ordre du Lion des Pays Bas, à 50 Cents.

Bij G. van Dijk, Boekverkoper te *Amsterdam*, zijn tot de daarbij geftelde verminderde prijzen de volgende belangrijke Boeken te bekomen:

G. DE HAAS, Praktikaal Vertoog aangaande de uitnemendheid van de leer der Verzoening.
In plaats van f 2:60. nu f 1:80.

——— ——— over de Romeinen, 3 deelen.
In plaats van f 8:60. nu f 4:50.

C. W. OEMLER, de Christen in zijne grootheid beschouwd, 2 deelen. In plaats van f 3:20. nu f 2:50.

J. H. REGENBOGEN, verdediging van de geopenbaarde Godsdienst, 2 deelen.
In plaats van f 5:60. nu f 3:—

P. J. RESLER, de ware Godsdienstigheid, geen Dweeperij.
In plaats van f 2:— nu f 1:25.

——— ——— de invloed van den Heiligen Geest op de ware Godsdienstigheid, geen Geestdrijverij.
In plaats van f 1:80. nu f 1:—

Of de beide deelen van RESLER, te zamen f 2:—

J. F. JACOBI, over de Vorming, Leer en Wandel, der Leeraars van den Protestantschen Godsdienst, 50 Cents.

Kleine Catechismus, zeer duidelijk het Christelijk Geloof in zich bevattende, opgesteld in 1562. door Z. URSINUS, à 20 Cents.

Bovengenoemde Boekhandelaar zal binnen kort weder eene Verkooping van Boeken houden, waarbij een groot aantal der beste Uitlegkundige en Godgeleerde Werken. Iemand hier iets bij te voegen hebbende, wordt bij de eerste gelegenheid de inzending verzocht. De Verkooper recommandeert zich daartoe aan Weduwen of Erfgenamen van overledene of aan rustende Predikanten, verzoeken spoedig opmaak of inzending der Boeken, welke dagelijks bij hem ontvangen worden.

Digitized by Google

Bij den Boekhandelaar C. L. Schleijer, te *Amsterdam*, is heden van de pers gekomen en alom verzonden:

De verovering van Bacharach, en Alexius en Irene; Historisch-Romantische verhalen door F. W. LIPS, uit het Hoogduitsch. Met gegraveerden titel en vignet.

Dit in dezen tijd zoo belangrijk werk schetst de zeden en gewoonten der Inwoners van *Duitschland*, kort na de Reformatie, zoo klaar en duidelijk, dat het weldadige daarvan op de zeden der voorstanders van dezelve, duidelijk in het oog valt.

Bij C. van der Post, Jr. Boekverkooper te *Utrecht*, is heden uitgegeven:

Overzigt der Evangelien van *Mattheus*, *Markus* en *Lucas*, benevens de gelijkluidende plaatsen van *Johannes*, naar de Sijnopsis van *Griesbach* en *Roediger*, en den tekst der Staten overzetting a *f* 2:80.

Iets tot verligting van het sterven en tot bevestiging in het geloof aan Gods Voorzienigheid, door eenen vier en zeventig jarigen grijsaard, met eene Voorrede van Dr. AMMON. Uit het hoogduitsch vertaald door H. BERKENBOSCH, Predikant *aan de Meern*, a *f* 1:10.

Vroeger uitgegeven: Chronologisch Overzigt der Nederl. Vorsten, door den Hoogleeraar L. G. VISSER, loopende van CAESAR, tot den jare 1830. folio in 2 afl. *f* 5:60.

Bij de Erven F. Bohn te *Haarlem*, en alom is te bekomen:

N. G. VAN KAMPEN, *Geschiedkundig Gedenkboek van Neêrlands Moed en Trouw gedurende den Belgischen Opstand*, met 2 uitstaande platen en eene uitvoerige (voor dit werk opzettelijk gegraveerde) kaart van het tooneel des oorlogs; in één deel kompleet. NB. De kaart van *België* is ook afzonderlijk te bekomen.

Bij dezelfde Uitgevers is kortelings gedrukt:

N. DE GRAAFF, *het Evangelie, de weg der Zaligheid*; een Christelijk Huisboek, 1e deel.

H.

Digitized by Google

H. POLMAN, AZ. *Jezus in Gethsemané en aan het Kruis.*

N. G. VAN KAMPEN, Geschiedenis der Nederlanders buiten *Europa*, 3 deelen, 4 stukken, met platen.

———————, Geschiedenis van den vijftienjarigen vrede in *Europa*, sedert 1815—1830, 2 deelen.

——————— Invloed van *Nederland* op het overige *Europa*.

——————— Bloemlezing uit Nederlandsche Prozaschrijvers, 1e stuk.

H. DOEFF, Herinneringen uit *Japan*.

K. F. BECKER, Algemeene Geschiedenis, 14e, 15e en 16e deel.

Brieven van eenen Afgestorvenen; Tafereelen uit *Engeland*, *Wales*, *Ierland* en *Frankrijk*, 4 deelen, met platen en kaart.

R. L. BULWER, *de Roover*, 2 deelen met vignetten.

C. SPINDLER, *de Non van Gnadenzell*, 2 deelen.

Bij J. Oomkens te *Groningen* is gedrukt, en bij W. Brave Jr. te *Amsterdam*, en verder alom te bekomen:

I. H. C. VAN HALL, *Elementa Botanices*, in usum Lectionum Academicarum, In gr. 8vo. *f* 2: 25.

II. R. POSTHUMUS, *het St. Simonisme en Christendom*, in verband gebragt met de tegenwoordige Kerkelijke Bewegingen, vooral bij de Hervormden in *Nederland*. In gr. 8vo a 70 Cents.

III. Mr. M. S. GRATAMA, *Schets van het wetenschappelijk leven en de geleerde verdiensten* van wijlen Mr. GABINUS DE WAL, Hoogleeraar in de Regtsgeleerdheid te *Groningen* In gr. 8vo. a 40 Cents.

IV. *De vriendelijke Vraag* van eenen Vriendenking aan Ds. DE COCK. beantwoord uit DAMEAR, tweede druk, in gr. 8vo à 40 Cents.

V *Over de Formulieren van Eenigheid*, in de Hervormde Kerk van *Nederland*, geschreven uit DAMEAR, zijnde een vervolg van bovenstaande, in gr. 8vo. a 80 Cents.

VI. J SIMON, *Dichtstukjes*, postformaat a 80 Cents.

VII. H. BIELEVELT, *Onderwijs in de Christelijke Godsdienstleer*, naar de belijdenis der Hervormden, vooral ten dienste van jonge lieden uit den beschaafden stand, in gr. 8vo à 35 Cents

Digitized by Google

G. T. N Suringer, te *Leeuwarden*, heeft uitgegeven en eigeneen verzonden:

De tweede druk van den bundel Liedjes van CLAUDIUS, door H. TOLLENS, CZ. Met acht vignetten, gegraveerd door BENDORP en VELYN, *f* 3 : 90.

De Ondergang der eerste Waereld, door Mr. W. BILDERDIJK, tweede druk, 8vo *f* 1 : 50.

PETER DE GROOTE, *Czar van Rusland*, treurspel, door Mr. A. VAN HALMAEL, met gr. 8vo. *f* 1 : 40.

De hooge Feesten en derzelver oorsprong en herkomst, door F. J. DOMELA NIEUWENHUIS, *f* 2 : 40.

BERIGT

eener Nederduitsche Uitgave van het Fransche Werk, getiteld: *Gil Blas de Santillane*, door LE SAGE

Onder de zeldzaamheden in onze Hollandsche letterkunde, behoort gewis het boven aangekondigde klassieke werk, waarvan trouwens niet dan eene verouderde, thans geheel onbruikbare vertaling in het Nederduitsch bestaat; een werk intusschen, hetwelk in meest alle Europesche talen steeds voorhande is, wijl hetzelve, bij eene aangenime lectuur, voor de karakterkunde onontbeerlijk wordt geacht, en zoo veel menschenkennis en ware levenswijsheid bevat, dat niet ligt iemand in eenig voorval of betrekking zou kunnen komen, waarin hij *Gil Blas* niet met vrucht zou kunnen raadplegen; waarom ongetwijfeld vele geleerden dit werk altijd bij de hand houden, hetzelve jaarlijks eenmaal lezen, of het, in hunne bibliotheken, onder de meesterstukken van uitheemsche vernuften plaatsen.

De ondergeteekende, vermoedende, dat velen zijner geeerde landgenooten zich dit onderhoudende en leerzame boek zullen willen aanschaffen, heeft het voornemen, *Gil Blas de Santillana*, door eene bekwame hand vertaald, op eene min kostbare wijze, in een nieuw gewaad te voorschijn te doen treden; het werk namelijk, in zes kleiu octavo deelen, ieder van ongeveer 250 à 300 bladzijden, kleine letterdruk, versierd met fraaije titelplaten, uit te geven, en bij alle boekhandelaren verkrijgbaar te stellen, bij inteekening, tot ultimo Julij aanstaande, à *f* 1 : 25. buiten inteekening à *f* 1 : 50. per deel; en alzoo tegen eenen halven cent de bladzijde, vertrouwende, dat eene ruime deelneming of vooruitbestelling, waarmar de oplage geregeld kan worden, hem hiertoe genoegzaam zal in staat stellen.

's Gravenhage, A. KLOOTS,
Mei 1824. Boekhandelaar.

BE.

Digitized by Google

BERIGT AAN BEOEFENAAREN DER BOUWKUNST.

Door de Ondergeteekende, Boekhandelaren te *Amsterdam*, is eene Inteekening geopend (waarvan de Prospectus tot Proef en Inteekenlijst bij alle Boekhandelaren des Rijks gratis te bekomen is,) op het te *London* Maandelijks uitkomende *Architectural Magazine*, &c. en welks Vertaling reeds begonnen is, met oogmerk om dat Werk, op gelijke wijze als in *Engeland*, in het Nederduitsch onder den titel van

Nederlandsch Bouwkunstig Magazijn of Tijdschrift tot verbetering, nut en voordeel in de Bouw-, Timmer- en Heelkouwkunst en Meubelering,

benevens onderscheiden Kunsten en Ambachten daarmede in betrekking stande, hier te Lande uit te geven; ieder stuk voorzien van een aantal Houtsnee-Figuren, door Nederlanders bearbeid en voorts alle zoodanige bijdragen als hun door eenige ervaren Mannen zijn toegezegd, waardoor zij in staat zijn den Inschrijvers tot eenen matigen prijs, te gelijker tijd met de kern der Engelsche en andere Buitenlandsche Schrijvers over den Hedendaagschen Smaak in eenig vak, met dien van ons Vaderland bekend te maken.

De Ondergeteekende vast besloten hebbende, het plan onbekrompen te volvoeren, rekenen dan ook niet zonder grond op de medehulp en deelneming van allen, die voor den bloei der Kunsten, op oud vaderlijken grond gekweekt, gevoel genoeg bezitten, om aan deze onderneming, door bijdragen van de ontwikkeling hunne genie's, meerder waarde bij te zetten.

Amsterdam, 30 Junij 1824. M. SCHOORVELD en SOON.

Bij J. G. van Terveen en Zoon, Boekverkoopers te *Utrecht*, is heden van de Pers gekomen en alom verzonden:

I. *Geschied- en Letterkundig Mengelwerk van* Mr. J. SCHELTEMA, Ridder enz. Vijfde deel, der stuk, in gr. 8vo. met eene plaat, *f* 3: 50.

II. *Volksgebruiken der Nederlanders bij het vrijen en trouwen*, door denzelven, in gr. 8vo. *f* 4: 60. Hier van zijn nog maar weinige exemplaren voor handen.

Digitized by Google

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

Bladz.

N. MUNTINGHE, Geschiedenis der menschheid naar den Bijbel. Drie Deelen. Nieuwe Uitgave. 3

J. ABBOTT, De jonge Christen, of eene gemeenzame onderwijzing in des Christens pligt. Uit het Engelsch vertaald. 12

De Protestantsch-Evangelische Kerk, wat zij is, voornamelijk in Nederland, tot 's menschen geluk. 23

Mr. J. H. VAN DER SCHAAFF, Proeve eener Verhandeling over het wezen, den aard en de eigenschap der zoogenaamde Antipathie, met oppering der vraag: of dezelve als eene aangeboren eigenschap kan worden beschouwd? — Dan wel of zij uit opvoeding, gewoonte, of andere maatschappelijke betrekkingen ontstaat, — zoodanig, dat er gegronde hoop zij, om dezelve onder aanvoering van gepaste middelen, te kunnen bestrijden. 27

Geschiedenis van *Rusland* en PETER DEN GROOTEN, door den Generaal GRAAF DE SEGUR, Schrijver der Geschiedenis van NAPOLEON en het groote Leger, gedurende het jaar 1812. Twee Deelen. 29

C. A BERGSMA, Verhandeling over het nut van de Gelei uit Beenderen, als voedsel voor den mensch. 44

J. KWANTES, Beknopt overzigt der Vaderlandsche Geschiedenis, van den vroegsten tijd tot op onze dagen. 46

Friesch Jierboeckjen foar it Jier 1834, trog it Friesch Genoatschip foar Schijd-, Adheijte- in Tealkinde. Fijfde Jiergong. 47

MEN-

Digitized by Google

INHOUD.

MENGELWERK.

	Bladz.
Vergelijking tusschen het oud en hedendaagsch Pietisme. (*Vervolg en Slot van Bladz.* 754.)	49
Groote Vaderlandsliefde.	62
Voorbeeld van belangeloosheid.	66
Dood van HANNAH MORE.	69
Voorbeeld van kinderlijke liefde.	72
De inspraak van het bloed.	74
Eene vrome Familie.	76
MOZES redding. (*Dichtstukje.*)	79

Akademie-Nieuws.	81
School-Nieuws.	—
Kerk-Nieuws.	88
Correspondentie.	104
Levensberigten.	105
Naamlijst der DD. Kandidaten.	127
Berigt.	133
Letter-Nieuws.	134

Digitized by Google

Digitized by Google

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

Protestantsche Kerken,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor AUGUSTUS 1834.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXXIV.

De prijs is 30 Cents.

Digitized by Google

Digitized by Google

BOEKBESCHOUWING.

ONDERZOEK naar het karakter en gedrag van JEZUS CHRISTUS, *en deszelfs navolgenswaardigheid en navolgbaarheid. Een stichtelijk leesboek voor het algemeen. Door* G. BENTHEIM REDDINGIUS, *Th. Dr. en Predikant te* Assen. *Te* Groningen, *bij* W. Zuidema, 1834. 122 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is f* 1: —

Bestuurders van het Haagsch Genootschap gaven de vraag op: *Hebben wij in Jezus Christus een vlekkeloos voorbeeld? In hoe verre is het ons ter navolging gegeven? En welke zijn de middelen, om die navolging te bevorderen?* Dezelve gaf den Eerw. REDDINGIUS aanleiding tot het schrijven van dit onderzoek, en vervolgens, daar het door Heeren Bestuurders van het genoemd Genootschap tot verdediging van de Christelijke godsdienst bleek ter zijde gelegd te zijn, als niet beantwoordende aan hun doel, tot de uitgave. Een praktikaal stuk meenende te moeten leveren tot een leesboek voor het algemeen, heeft REDDINGIUS zich deze orde van behandeling gekozen, dat hij *eerst* opgeeft, hoedanig een karakter onze Heiland, volgens de eenvoudige berigten zijner leerlingen, in zijn spreken en handelen aan den dag legde, ten einde de voortreffelijkheid van

Digitized by Google

hetzelve regt te leeren kennen; *daarna* onderzoekt, in hoe verre wij dat karakter, 't welk Hij had, tot een voorbeeld behooren te nemen, en zijn gedrag, waardoor Hij dat aan den dag legde, door ons behoort te worden nagevolgd, en *eindelijk* voordraagt, wat wij behooren te behartigen en in acht te nemen, zal dat gegeven voorbeeld waarlijk en steeds meer navolgbaar voor ons worden. Het eerste deel is meerendeels eene herinnering van eene beredeneerde voorstelling van een aantal daadzaken, welke ons de Evangelische geschiedenis doet kennen, en zoo ongevoelig opwekt tot bewondering van den Onvergelijkelijke, die, als mensch ook altijd aan zich zelven gelijk, 't geen Hij anderen leerde zelf zoo beoefende, dat er inderdaad niets te wenschen over bleef. Wat levendiger zouden wij voor ons dit voorstel in deze schets wel gewenscht hebben. In het tweede deel heeft REDDINGIUS te regt en voornamelijk opmerkzaam gemaakt op de onderscheidingen, welke men in dezen vooral maken moet, en waarvan de veronachtzaming niet zelden meer verwarring dan wezenlijke stichting baarde, ja zelfs groot kwaad veroorzaakt heeft.

REDDINGIUS overweegt in de laatste afdeeling: 1. Hoe wij menschen het best tot gelijkvormigheid aan JEZUS geraken. 2. Welke de beste middelen zijn, om voor ons zelve in die gelijkvormigheid vorderingen te maken, en 3. Hoe wij dit 't best bevorderen bij anderen? Ook hier

hier komen eenige zeer gegronde en proefhoudende aanwijzingen ter beoefening voor; onder anderen deze:

» Tot het navolgen van JEZUS komen wij niet, zonder ons te verheffen boven onze zinnelijkheid. De mensch, die de zinnelijkheid over zich laat heerschen, die zijne dierlijke neigingen en aardschgezinde begeerten steeds volgt, zijne verkeerdheden en zonden op allerlei wijze verschoont, en bedwelmd door den lust tot dezelve die aan den gang houdt, staat regtstreeks tegen JEZUS CHRISTUS over. Hij bezit niets van die dingen, welke de grondtrekken van JEZUS karakter uitmaakten. Zoo hoog Hij stond, zoo laag staat deze mensch, die zelfs niet naar die hoogte kan opzien, op welke de Heiland zich bevond. Hij heeft dus ook geen lust om naar het bereiken van dezelve te streven. Zijne ziel is geboeid aan het stof, en ontwaakt hij soms eens voor een oogenblik uit den slaap der zorgeloosheid, waarin de zinnelijkheid hem steeds wiegt, telkens keert hij dadelijk weder in denzelven terug. Voor zoo iemand is het dus zedelijk onmogelijk, om een navolger van JEZUS CHRISTUS te zijn. Die dat zijn zal, die moet de gevoelens bezitten, welke in Hem waren. De slaaf der zinnelijkheid wordt dus geen navolger van Hem, ten zij dan dat het zedelijk gevoel met kracht in hem ontwake, hem opwekke uit zijne sluimering, en hem ernstig doe vragen: Wat moet ik doen, opdat ik zalig

Digitized by Google

worde? Zoo moet hij leeren zich te verheffen boven zijne zinnelijkheid, met gevoel van het ongelukkige en onwaardige der slavernij, waarin hij tot hiertoe verkeerde, zal hij eenmaal geraken op dien weg, op welken onze Heer wandelde. Willen wij er dus anderen toe brengen, dat zij navolgers van Hem worden, dan moeten wij in de eerste plaats hen daartoe zoeken op te leiden, dat zij zedelijk leeren gevoelen, en de banden der zinnelijkheid verbreken. Dit zal de eerste stap daartoe zijn, en bij ons zelven zal dit ook het eerste middel moeten zijn om tot de ware navolging van JEZUS CHRISTUS te geraken."

Deze is dus eene nuttige bijdrage, welker lezing wij wenschen dat tot bevordering van het voortreffelijk doel des welmeenenden en met lof bekenden Schrijvers zal verstrekken.

GODSVRUCHT en ONGELOOF, of afdwalingen der rede. Naar het Fransch van GERARD; *aanmerkelijk bekort en voor Nederlandsche lezers ingerigt. Geen verdichtsel.*

One Almighty is, from Whom
All things proceed, and up to him return,
If not depraved.
MILTON, *Parad. lost. Book, V.*

Twee Deelen. Te Leeuwarden, *bij* J. W. Brouwer, 1834. *Eerste Deel* XX *en* 348 *Bladz.*

Digitized by Google

Bladz. en Tweede Deel XVI en 552 Bladz. In gr. 8vo. De prijs der beide Deelen is f 6: 50.

Reeds in het midden der XVIIde eeuw onzer jaartelling, kwam dit werk in *Frankrijk* uit. In 1784 verscheen het voor de zevende maal, en nog voor weinige jaren (in 1827) werd het op nieuw herdrukt. Zooveel opgang maakte het bij de meerendeels R. Katholijke Franschen! De niet genoemde overzetter las het met zoo veel genoegen, dat hij tot de vertaling overging en besloot, om het ook in onze taal verkrijgbaar te maken, met eenige veranderingen en verbeteringen; zich overtuigd houdende, dat de lezing ook voor ons Publiek van groot nut zoude kunnen zijn. Het behelst 59 brieven, waarvan de inhoud en afzenders, volgens de inkleeding, vooraan opgegeven worden, maar te breedvoerig, dan dat wij dezelve kunnen overnemen. De briefwisseling wordt gehouden tusschen den vader, zijnen zoon en zijne behuwd dochter, terwijl er nog een andere (in de 46ste) van eene vriendin der laatsten voorkomt, welke geen meisje ongelezen late. Dat deze vorm dus wel wat eentoonig is, zal de lezer gemakkelijk hieruit opmaken. De vader is in alle opzigten een zeer achtingwaardig man, zijne schoondochter AUGUSTA vereenigt, met een wel geoefend verstand en schoonheid, regt beminnelijke deugden, en de zoon dient zeer

Digitized by Google

ter waarschuwing voor jonge lieden en mannen, die in de groote wereld verkeeren, en zich zoo ligt laten medeslepen op den weg des verderfs. Over verscheidene gewis niet onbelangrijke bijzonderheden wordt hier gehandeld, als behalve over rede, godsdienst en zedelijkheid, over het verkeer met menschen, het betamend en onbetamend genot der wereld, de weelde, de rampzalige vrijdenkerij, het onzalig ongeloof, over de Voorzienigheid, het lezen van romans, het bezoeken van schouwburgen, de pligten in het huwelijk, de opvoeding der kinderen, enz.

Bijzonder moet men op den inhoud letten der doorgaans wel en diep doordachte brieven van den verstandigen en godsdienstigen vader, waarin het uitmuntend oogmerk zoo kennelijk doorstraalt, om door het verstand op het hart te werken, en den lezer te overtuigen van de redelijk- en zedelijkheid niet alleen, maar ook van het weldadige des Christelijken geloofs, terwijl een aantal tegenwerpingen daarin op eene wijze wordt ontzenuwd en beantwoord, welke geschikt is, om den ongelukkigen twijfelaar te genezen en den min kundigen geloovige te bewaren en te versterken.

't Geen tot verdediging van Bijbel en Christendom elders en breedvoeriger geschreven is, vindt men hier in verscheidene opzigten hoofdzakelijk te pas gebragt, en alzoo is voor de behoeften van de zoodanigen, die minder in de

de gelegenheid zijn, om veel te lezen, wezenlijk gezorgd.

Wij willen, ten bewijze, uit den XXXVsten brief dit volgende overnemen:

» Het heelal is geschapen, de wereld heeft hare gedaante aangenomen, en alles was volmaakt, zoo als het uit de handen des Scheppers te voorschijn kwam. De mensch ontvangt de hulde van alle schepselen, om die met de zijne aan zijnen God te kunnen overbrengen: een ligt verbod wordt hem gedaan, om hem te doen gevoelen dat, gelijk alle schepselen aan hem, hij op zijne beurt, zoo wel als alles wat hem omringt, aan het Opperste Wezen onderworpen, en aan Hem, als Zijn schepsel, de hulde zijner onderwerping en zijner afhankelijkheid verschuldigd is. Dat verbod heeft hij geschonden; en alles verandert van aanzien; de natuur heeft voor den mensch niet meer dezelfde bevalligheid, hij ontmoet overal in haar de rampzalige gevolgen zijner overtreding: hij vindt die in zich-zelven; zijn verstand wordt verduisterd; zijn hart neigt naar de aarde; zijne zinnen geraken in oproer; het nageslacht eens strafbaren vaders verliest in hem zijne voorregten... Droevige waarheid! maar die overal der natuure ingedrukt, en in den mensch vooral merkbaar is in die mengeling van grootheid en laagheid, van licht en duisternis, van kracht en zwakheid, die in hem, ja wel, nog eenen heer der wereld, maar eenen van zijne oerspronke-

Digitized by Google

lijke waardigheid vervallen heer doet erkennen. Neen, in dat licht, bij het nuttige onderwijs dat ik daarin vind, ben ik mijzelven geen geheim, geen raadsel meer; doet de natuur der dingen zoo als zij zijn, mij den God die mij geschapen heeft, niet uit het oog verliezen, en is de bron der tegenstrijdigheden, die mij bedroeven, mij voldoende bekend, en bezit ik den sleutel tot de kennis der gesteldheid en van den toestand der menschheid en van alles wat mij omringt."

» Maar God wil den mensch niet aan de ellende ter prooije geven: ADAM heeft gezondigd, en reeds bij de uitspraak van het bedreigde vonnis, toont God hem, in het zaad der vrouwe, eenen toekomstigen Verlosser: door denzelven zal de zondige mensch wederom bij zijnen God in genade worden aangenomen; in Hem zal hij God eeren en dienen, zoo als die moet vereerd en gediend worden. Intusschen vermenigvuldigt het nageslacht van ADAM en met hetzelve de zonde. Eene familie onderscheidt zich en blijft van de algemeene besmetting vrij. De verregaande goddeloosheid der menschenkinderen roept om wraak ten hemel, en Gods regtvaardigheid straalt door in eenen algemeenen zondvloed. Zijne goedheid spaart den regtvaardige met zijn gezin, en SEM, CHAM en JAPHET worden de nieuwe stamvaders der volken, die ook hunne namen hebben gedragen."

» Na den zondvloed is de natuurlijke gesteld-

heid

Digitized by Google

heid des aardrijks merkbaar zwakker; de langlevendheid van den mensch neemt ongevoeliglijk af, de spraakverwarring heeft invloed op der menschen handelingen; onderscheiden volken vormen zich en de eerste strijd an veroveringen kondigen der menschheid nieuwe misdaden en nieuwe ellende aan."

» Ziedaar het begin der wereld, zoo als MOZES ons hetzelve in zijne geschiedenis voorstelt: gelukkig begin; maar dat door zoo oneindig veel rampspoeds zoo haast werd vervangen! Doch, heil ons! het is God, die door Zijn woord het heelal aan het Niet onttogen, door Zijne goedheid nog gespaard, door Zijne regtvaardigheid gestraft, door Zijne ontferming verlost en voor altijd aan zijne magt onderworpen heeft."

» Drie hoofdpunten zijner (MOZES) geschiedenis, namelijk de schepping der wereld en van den eersten mensch, de val des menschen, en de zondvloed, eens bewezen zijnde, waarborgen en bewijzen dezelve ons tevens, op eene allezins voldoende wijze, alles wat hij ons verder verhaalt."

» De schepping der wereld, welke onze verbeelding niet kan bevatten, is voor de rede begrijpelijk. De wereld is niet eeuwig, ongeschapen uit zich-zelve bestaande; de eigenschap van eeuwigheid voegt niet aan de stoffe; zij draagt, integendeel, zoo in haar bestaan als in

Digitized by Google

in de wijze waarop zij bestaat (1), al de kenmerken van een afhankelijk schepsel: de stoffe, de wereld en al hare deelen zijn dus ook geschapen: er is dus ook een eerste mensch geweest. En, hoe zoude een eerste mensch niet geschapen zijn geworden? Zoudt gij eene opvolging van menschen in het oneindige vooronderstellen, mijn zoon? Dat denkbeeld is onaannemelijk; want, in de juiste beteekenis der woorden zoude zulks eene oneindige opvolging van uitwerkselen vooronderstellen, zonder voldoende oorzaak: in dezen voortgang zoude alles uitwerksel zijn; niets oorzaak. Zult gij eenen eersten mensch stellen, gevormd van het slijk der aarde en door toevallige zamentreffing van werktuigige (organische) stofdeeltjes? Dat zoude eene zaak verklaren zijn door even onvoldoende als duistere vooronderstellingen; aan een bewonderenswaardig werkstuk, vol van bewijzen des vernufts van deszelfs maker, eene blinde oorzaak toeschrijven; aan het verstand de stoffe ten grondslag toekennen. De rede alleen dus bewijst ons de schepping der wereld en van den eersten mensch."

» Maar wanneer, in welken tijd is de wereld, de eerste mensch geschapen? Heeft zulks in zeer oude tijden plaats gehad? De gedurige verzakking der bergen, die door duizend ondervindingen bewezen wordt, doch nog geene merk-

(1) Zie in *Deel* I., bladzijde 22. en volgg.

Digitized by Google

merkbare gevolgen heeft gehad (1); de toestand der burgelijke maatschappijen; der zeden der menschen in het algemeen; de onbewoondheid van bijna de helft der aarde; de zoo bepaalde vorderingen van het menschelijke verstand; de nieuwheid der meeste kunsten en wetenschappen, in vergelijking van het getal eeuwen dat zij doorloopen hebben; dat alles wijst ons op eenen aanvang waarvan het tijdstip niet ouder kan zijn, dan dat hetwelk MOZES van de schepping der wereld en hare bewoners opgeeft."

» Op welk eene wijze zoude nu, verder, de schepping van den eersten bewoner der aarde hebben plaats gehad? Zoudt gij ook hier, mijn zoon, het zij met betrekking tot den ouderdom, den leeftijd, den graad der krachten en van rijpheid waarmede hij uit de hand des Scheppers kwam; het zij met opzigt tot de kennis en de hulp die hij in zich-zelven en rondom zich moest vinden, zoodra hij de oogen voor het licht opende; het zij met betrekking tot den staat der geheele wereld en de orde, die in de gansche natuur moest plaats hebben, als meest geschikt voor den onschuldigen, den reinen mensch; zoudt

(1) Er zijn wel andere natuurkundige bewijzen voor de eigenlijke nieuwheid der wereld. Een gedeelte derzelve vindt men in de *Natuur- en Zedekundige brieven over de aarde en van den mensch*, van LE LUC; Genueesch burger, lid van het koninklijke genootschap te *Londen* en correspondent van de akademie van wetenschappen te *Parijs*.

Digitized by Google

zoudt gij hier iets beters kunnen uitdenken, iets redelijkers, iets meer voldoende en dat minder aan zwarigheden, aan grondige tegenwerpingen onderhevig ware, dan het verhaal van MOZES?"

» Aangaande het tweede lid zijner geschiedenis, hetwelk den val van den mensch en zijne vernedering betreft, verkondigt een inwendig gevoel ons die rampzalige gebeurtenis, zoo als wij haar bij MOZES lezen. Het diepe bederf dat de mensch in zich-zelven ontdekt, wanneer hij ter goeder trouw en opregtelijk zijn hart beproeft; die heerschappij der zinnen, waaraan hij zich onderwerpt, doch waarover hij zich schaamt; die naaktheid, welke hij bedekt en waarover hij bloost (1); die grootheid, waar tegenover zoo veel laagheid; die neiging tot het kwaad, zoo als zij door de algemeene verdorvenheid en de vergelijking tusschen het kwade en het goede wordt bewezen; die onophoudelijke tegenstrijdigheden, die van zijn bestaan on-

(1) Inderdaad, hoe zullen wij die soort van schaamte verklaren, welke men in het algemeen, ja zelfs bij nagenoeg alle wilde volken waarneemt, en die men nog meer algemeen opmerkt bij dezulken, welke beginnen beschaafd te worden? Gewis door geene overlevering. Uit natuurlijk gevoel? Om het even welke van beiden de oorzaak zijn moge van een verschijnsel als dit, zoo wel het een als het andere getuigt meer vóór dan tegen het verhaal van MOZES.

Digitized by Google

onafscheidbaar zijn; die opstand van geheel de natuur tegen hem die tot eenen heer en meester der natuur gesteld was; welke bewijzen voor zijnen val en zijne verbastering!"

» De derde hoofdzaak van MOZES verhaal is de zondvloed. Men heeft zwarigheid gevonden in de menigte van water welke er vereischt werd, om de wereld te overstroomen: maar, zonder ons op te houden bij de wijze waarop de zondvloed is ontstaan, en welke MOZES zonder twijfel, niet aan enkel natuurlijke oorzaken zal hebben willen toeschrijven; zonder de uitwerkingen te durven bepalen, welke de hand des Almagtigen zoude hebben kunnen daarstellen, indien Zij de spil der aarde zich deed buigen; indien Zij de schatkameren des hemels opende en uit hare onmeetbare voorraadkruik die onbegrijpelijke heeveelheid waters in wolkbreuken uitstortede, die steeds in den dampkring van onzen aardbol en veelligt ook van andere planeten gezuiverd wordt en voorhanden is. of de waterholen des grooten afgronds openbrake en de zee gebood uit hare beddingen te treden en hare wateren over de geheele bewoonde aarde te verspreiden; zooveel althans is zeker, dat de zondvloed ons door de geschiedenis van alle volkeren wordt bevestigd. De overlevering, niet van eenen slechts plaatselijken, maar van eenen algemeenen zondvloed, is, in weerwil van afstande en verschil van taal en zeden, overal bekend.

Digitized by Google

kend. Zelfs de *Chineezen* (1) hebben, te midden van hunne fabelen deszelfs gedachtenis in hunne geschiedboeken bewaard; even gelijk men daar van de langlevendheid der eerste menschengeslachten, in die hunner eerste keizers, melding vindt. Ook heeft dit, inderdaad zoo wonderbare verschijnsel, deze gebeurtenis, zoo onderscheiden van alle andere omkeeringen, bij de volken die de nieuwe wereld bewonen, diepe indrukken achtergelaten. Bij de geschiedenis en de overlevering voegen zich nog veel afdoende waarnemingen der natuurkunde, niettegenstaande de daar lijnregt tegen inloopende verklaringen, welke men aan de overal voorkomende gedenkteekenen heeft willen geven. Uit eenen plaat-

(1) Zij hebben hunnen *Peyrum* of *Fou-hi*; een bij de goden geliefd sterveling, die bij de algemeene overstrooming zich in een schuitje had gered. Zoo hebben de *Chaldeeuwen* eene geschiedenis van eenen *Xysutrus*, welke geene andere is, als die van NOACH een weinig veranderd. De *Egijptenaren* zeggen, dat *Merkurius* de gronden der wetenschappen op onderscheidene zuilen had gegrift, die den zondvloed konden doorstaan. De *Indianen* gelooven, dat voor omtrent een en twintig duizend jaren, de zee geheel de aarde hebbe overstroomd, met uitzondering van eenen berg tegen het Noorden gelegen, waarop eene enkele vrouw en zeven mannen zich reddeden. Insgelijks had men daar allerlei geslachten van planten en dieren bewaard, waarvan zij de onderscheidene getallen kunnen opgeven; ook was het ter gelegenheid van den zondvloed, dat hun god *Vischnou*, de gedaante van eenen visch aannam, enz.

Digitized by Google

plaatselijken, eenen bijzonderen, niet algemeenen zondvloed, laten zich niet verklaren die menigte van schelpen, van versteende zeevisschen en van, aan de plaatsen, waar zij gevonden worden, geheel vreemde, planten en dieren; die, veelal in steenen afgedrukt, overa over den geheelen aardbol worden aangetroffen, en de onwederlegbaarste bewijzen met zich voeren, dat zij uit de verstafgelegene streken, naar de hoogste bergen, op de helling der heuvelen en in de dalen, ja tot in het hart der aarde zijn verspreid; maar zijn dezelve, daarentegen, als zoovele steeds voortbestaande gedenkteekenen eens volstrekt algemeenen zondvloeds aan te merken. Immers de aloude stelling, dat de aarde bij haar ontstaan uit den schoot der wateren zoude zijn voortgekomen, en de zee zich in dezelve haar bed zoude gegraven, en daardoor de bergen gevormd hebben, vleit wel onze weetgierigheid, door het aannemen van eene menigte vernuftige vooronderstellingen; maar verklaart niet op eene der rede voldoende wijze, noch den toestand des aardbols, noch de vorming van den mensch en deszelfs tegenwoordige gesteldheid. Waartoe, voor het overige, aan te nemen, dat het water zeeën en bergen zoude hebben gevormd? Zoude niet daarom altijd dezelfde hoeveelheid water en aarde voorhanden, en deze niet evenzeer steeds door hetzelve bedekt gebleven zijn, zonder de oppervlakte der zee eene enkele streep te doen

Digitized by Google

dalen (1)? Het is dus, naar welke zijde men zich wende, veel natuurlijker, veel redelijker het verhaal van MOZES aan te nemen. Wel is waar, vinden wij daar geene stoute stelsels, maar die het aan grond ontbreekt; geene fraaije, voor waar aangenomene vooronderstellingen, die echter alleen in de verbeelding haren oorsprong hebben; de zaken, welke de schrijver ons voorstelt, zijn, ik herhaal het, dingen die met de rede instemmen; zijn eenvoudige stijl draagt overal de kenmerken der zuivere waarheid; en, hetgeen men in de geheele heilige schrift opmerkt, verhevenheid, gepaard aan iets, dat wij eene aangename zalving zouden kunnen noemen, en dat nergens elders wordt aangetroffen."

Uit deze proeve oordeele men, over de strekking van dit werk.

Het is waar, hier en daar treft men wel iets aan, 't welk naauwkeuriger had kunnen zijn; niet altoos heeft de Schrijver zich voor het overdrevene genoegzaam gewacht, vooral door en in de inkleeding; en soms krijgt men wel eens aanleiding, om zich te verwonderen, dat de Schrijver in zijne brieven aan eene jonge vrouw,

(1) Dit wordt door den schrijver der *Brieven aan eenen Amerikaan*, duidelijk aangetoond. Zie den derde en eenige volgende dier Brieven; welke de geheele stelling bevatten, waarover hier wordt gehandeld, alsmede de natuurkundige bewijzen voor eenen algemeenen zondvloed.

Digitized by Google

vrouw, die nog niet eens moeder is, maar het slechts hoopt te worden, zoo breedvoerig zich bezig houdt, met de opvoeding en vorming van kinderen en jongelingen.

Hoog ernstig is doorgaans de inhoud en het onderwerp van den Heer A. G. VAN LOEVESTEIN; en welligt zal men hier of daar zijne uitdrukkingen wel wat sterk vinden. Ondertusschen zal men het toch niet kunnen onkennen, dat hij de regte zijde doorgaans wel gekozen heeft, en dat ook de ondervinding zijne leer bevestigt, bij voorbeeld omtrent het lezen van Romans, en het veelal zoo zeer begeerd bezoeken der Schouwburgen.

Ook moet men, om den Schrijver regt te doen, hier en daar in aanmerking nemen, dat dit boek toch in het Fransch oorspronkelijk geschreven is, en alzoo ook wel eens de kenteekenen van den Franschen oorsprong en van de Fransche gewoonten draagt.

De Vertaler, die, behalve eenige onnauwkeurigheden in taal en spelling, zijne taak niet kwalijk verrigt heeft, had nu en dan wel eens meer eene korte aanmerking onder aan mogen plaatsen, bij voorbeeld op bladz. 215. van Deel II. waar de Schrijver duidelijk toont te geringe denkbeelden te voeden, omtrent den burgerlijken toestand van 's Heilands Apostelen, voor dat zij dit waren; want, behalve dat hij zich hierin bedriegt, behoeft men waarlijk deze stelling geheel niet, ten einde die verwonderlijke uit-

Digitized by Google

werking van hunne prediking te doen eerbiedigen. Het is genoeg, dat wij met zekerheid weten, dat zij in 't geheel geen, wijsgeeren waren, noch zelfs ook het hooger onderwijs van dien tijd, en dat land genooten hadden; met uitzondering evenwel zeker van den grooten leerling van GAMALIEL.

Verschrikkelijk is het uiteinde van den spotter met alle godsdienst en zedelijkheid, den Kolonel BERTRAND, in den XLIXste brief geschetst! O dat dit op de ligtzinnige en zedeloozen van onzen tijd indruk maakte!

Men zal, wanneer men met een goed oogmerk leest, niet kunnen nalaten, het verbazend onderscheid op te merken tusschen de gemoedsgesteldheid en het gedrag van dezen en die van Mevrouw AUGUSTA GRAU VAN LOEVESTEYN, toen zij eenigen tijd lang in doods gevaar verkeerde, en het scheen, dat zij spoedig dit aardsche tooneel zoude moeten verlaten. Mogt die vergelijking de bedoelde uitwerking hebben!

Aan het slot verblijdt men zich over de boetvaardigheid en de verbetering van den eersten, en de gelukkige herstelling van de laatste.

AR-

Digitized by Google

ARCHIEF voor Kerkelijke Geschiedenis, inzonderheid van Nederland. *Verzameld door* N. C. KIST *en* H. J. ROOYAARDS, *Hoogleeraren te* Leijden *en* Utrecht. *Tweede Deels Eerste Stuks. Te* Leijden, *bij* S. *en* J. Luchtmans, 1830. *IX en* 395 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3: 90.

Slechts twee der rubrieken, onder welke de Heeren KIST en ROYAARDS zich de Kerkelijke Geschiedenis in haren grooten omvang voorstellen. (Zie bladz. VIII. der Voorrede voor het eerste deel, van deze belangrijke verzameling,) hebben tot den tegenwoordigen bundel de stof geleverd.

De redenen hiervoor opgegeven, zal het Publiek gaarne laten gelden.

De inhoud van dit eerste stuk des tweeden deels is:

» Over den oorsprong van het Bisschoppelijk gezag in de Christelijke Kerk, in verband met de vorming en den toestand der vroegste Christen gemeenten, door N. C. KIST. Over de penning van Aquileja. Over de vestiging en ontwikkeling der Nieuw-Europesche Volken, tot aan het einde der Middel-eeuwen, vooral door het Christendom, door H. J. ROYAARDS. Over den geest en de denkwijze van GEERT GROETE,

Digitized by Google

kenbaar uit zijne schriften. Voortgezet door J. CLARISSE."

N°. I. dient tevens ter proeve van de echtheid en het belang der brieven van IGNATIUS den martelaar, zoo echter, dat de Hoogleeraar hope geeft, dat hij omtrent die zoo verschillend geoordeelde stukken nog eens opzettelijk handelen zal. In het *Hist. Theol. Zeitschrift*, herausgegeben von C. F. ILLGEN, B. II. H. 2. S. 47. u. s. w. vindt men eene Hoogduitsche overzetting van eenen Duitschen Geleerde te *Leiden* vervaardigd, en door den Schrijver zelven met verbeteringen en toevoegsels voorzien, die aan dezelve den voorrang, boven het oorspronkelijke, dat wij hier voor ons hebben, geven.

Wij erkennen met den Hoogleeraar KIST, dat men soms zich een al te gunstig of althans geregeld denkbeeld vormt van de eerste Christengemeenten, en dat derhalve een onderzoek, als hier gegeven is, wel waardig is in 't werk gesteld te worden; maar gelooven toch ook, dat men wel eens in een ander uiterste vervallen is, en al te nietig zich de eerste Christenvereenigingen heeft voorgesteld.

De brieven van IGNATIUS, over welker meerdere of mindere waarde wij ons hier nu niet kunnen uitlaten, doen, dunkt ons, hoogstens opmerken, dat men al vroeg, hoe zeer dan al niet met een zoo verkeerd oogmerk, als later helaas! het geval geworden is, een zeker op-

per-

Digitized by Google

pergezag aan sommige geestelijken heeft willen toekennen, waardoor allengs zulke zware lasten aan de leeken opgelegd zijn, dat die Christelijke vrijheid, welke de Heere JEZUS en zijne Apostelen zoo luide gepredikt hebben, daardoor niet slechts benadeeld, maar bij velen schier geheel weggenomen is geworden, tot groot nadeel voor de heiligste zaak.

Wij willen met KIST gelooven, dat IGNATIUS ter goeder trouwe dwaalde, maar zijn echter ook volkomen overtuigd, dat zijn ijver op verre na niet in alles wel gewijzigd was; zoo dat men in hem ook zien kan, wat niet behoort te geschieden. Van eenig belang is zeker de lezing van zulke brieven, als zijnen naam dragen, vooral om eene vergelijking te maken en te leeren opmerken, hoe onberekenbaar verre de Apostelen zulke *Patres* overtroffen, en hoe het kwaad in de kerk is ingedrongen. Een zekere orde van bestuur is er bij de uitgebreidheid van zoo vele Christenen noodig, maar alle Pauselijk of Bisschoppelijk gezag kan niet te zorgvuldig vermeden worden; of het middel wordt, *teste experientia etiam patriae nostrae*, spoedig veel erger, dan de kwaal zelve.

Deskundigen en begeerigen zullen zich bij de lezing van deze proeve herinneren, wat nog onlangs, over het al of niet zoogenoemd Bisschoppelijk bestuur in de eerste Christen Kerk, b. v. in de *Algem. Kirch. Zeit.* van ZIMMERMANN, geschreven is.

Digitized by Google

Het aangeteekende over den gedenkpenning van AQUILEJA, verdiende hier wel zijne plaats, als betrekking hebbende tot het te voren hieromtrent medegedeelde in D. I. bl. 86. en verv. en 134. en verv.

N°. 3. is eene bijdrage van den Hoogleeraar ROYAARDS, ter aanbeveling van de Kerkgeschiedenis der middeleeuwen.

» In de geschiedenis der nieuwere Volken (schrijft ROYAARDS te regt) tot aan het einde der middeleeuwen, d. i. tot aan den tijd, waarin zij in volle rijpheid optreden, onderscheiden wij vier hoofdtijdperken; niet genomen van enkele gebeurtenissen, maar van de trapswijze ontwikkeling der volken zelve. Derzelver behandeling zal ons vier deelen voor onze beschouwing aan de hand geven."

» Het *eerste Tijdperk* loopt tot aan de zesde eeuw; het *tweede* van daar tot aan de negende; het *derde* tot aan de twaalfde; het *laatste* tot aan de zestiende eeuw. Daarin zullen wij Stammen en ruwe horden tot *Volken* zich zien *vormen*, en allengs zich geheel in volkskracht en volkswezen, in uitwendig, en straks ook inwendig leven, zien *ontwikkelen;* en wij zullen kunnen opmerken, hoe de volken, die uit menschen bestaan, zich vormen en ontwikkelen op dezelfde wijze als bijzondere menschen."

In het eerste tijdvak herinnert ROYAARDS dus

dus eerst den gang der volkenontwikkeling voor de middeleeuwen; beschouwt daarna de Nieuw-Europesche Volken, vervolgens de vestiging van het Christendom onder en de werking van hetzelve op dezelve, en eindigt met een kort overzigt.

De toestand der volksontwikkeling van 500 tot 750, wordt in de 2de Afdeeling eerst kortelijk aangewezen, vervolgens getoond dat het Christendom de band der volkeren wierd, versterkt door de voortplanting van het Christelijk en Katholijke geloof; en daarna, dat de Christelijke kerk het beschavingsmiddel der Europeërs wierd. Dit geeft aanleiding, om over de kloosters en monnikken te spreken en derzelver invloed op den staat te schetsen, terwijl ook die van de kerkelijke taal niet vergeten is. Vervolgens wordt KAREL DE GROOTE beoordeeld en over den invloed van de bewegingen gesproken dezes zoo verschillend beoordeelden Keizers, en tot slot een kort overzigt gegeven.

Alleen zich bij de hoofdpersonen en hoofdvoorwerpen moetende bepalen, heeft ROYAARDS, in het *derde* tijdperk, gesproken over de eeuw van ALFRED DEN GROOTEN, de Noormannen, het Leenstelsel, het Duitsche of Roomsche Keizerrijk, de hierarchie en het Christendom als hinderpaal en als hulpmiddel der beschaving; wordt hier niet alleen de duistere maar tevens ook de lichtende zijde voorgesteld en dus op-

Digitized by Google

lettend gemaakt op de in dit tijdperk voorkomende, eenigzins immer voorbereidende werken, tot de Hervorming.

Zeer gegrond is des schrijvers aanmerking in den beginne van het *vierde* tijdperk, dat die voorbereiding nu veel sterker begon uit te komen, en het is in *zekeren* opzigte waar, dat men hier den laatsten grooten worstelstrijd der barbaarschheid met de beschaving aantreft. Zich noodwendig hier vooral alleen tot de hoofdpunten moetende bepalen, spreekt ROYAARDS eerst over de kruistogten, (het weinige hierover aangemerkte is ons zeer bevallen) dan over het staatkundig leven van *Europa*, ook in betrekking tot de hierarchie, en over de verstandelijk Letterkundige rijping, ter vereeniging met Godsdienst en Godgeleerdheid. Vervolgens over de zedelijk-godsdienstige rijping der Europeërs door het Christendom, voor de XVIde eeuw. Daarna over den Bijbel en deszelfs werking op de volken, en beschouwt eindelijk de Europesche volken aan de intrede der XVIde eeuw.

Dit overzigt leert dus uit het ware oogpunt de geschiedenis der Middeleeuwen beschouwen; vertoont ook hare gunstigste zijde en bewijst, het geen wel eens te veel uit het oog werd verloren, dat zij wel degelijk tot heilzame resultaten leidt, en grootelijks belangrijk moet genoemd worden voor de geschiedenis der kerk, welke meer

Digitized by Google

meer dan eenige andere nog, de geschiedenis der Voorzienigheid heeten mag.

Alleen zij het ons geoorloofd in bedenking te geven, of ROYAARDS niet wat al te sterk zich soms heeft uitgedrukt, door vooringenomenheid met zijn onderwerp; wij voor ons althans zouden aarselen toe te geven, dat reeds in de XVde eeuw de Hervorming was aangebroken, als de zegepraal van het zedelijke en godsdienstige gevoel der Germaansche volken. Dat groote werk werd toch wel voorbereid, maar kwam echter niet werkelijk tot stand voor de XVIde eeuw. Wij zijn verlangende, naar hetgeen de Hoogl. VAN HENGEL, in zijn aangevangen belangrijk werk hierover ook zal mededeelen.

Terwijl wij uitzien naar de prijsverhandeling van den Heer DELPRAT, over de instelling van Mr. GEERT GROETE, die in de laatste helft der XIVde eeuw reeds gebloeid heeft, waarop te voren ook de Gron. Hoogl. YPEY, bijzonder opmerkzaam maakte, lazen wij met goedkeuring het laatste zoo naauwkeurig bewerkt stuk van dit boekdeel, door Prof. J. CLARISSE geleverd, ten vervolge over den geest en de denkwijze van dezen man, zoo als men die uit zijne schriften kan opmaken, waaromtrent wij met genoegen opmerkten, dat de vader besloten heeft, om zelf als voortzetter van den begonnen arbeid zijns helaas zoo vroeg gestorvenen zoons, op te treden. Allezins bezadigd is het oordeel over de-

Digitized by Google

dezen wel eens wat te hoog door de nakomelingschap opgevijzelden man, hier gegeven niet slechts, maar ook geschiedkundig bevestigd, zoodat men met den inhoud en de meerdere of mindere waardij zijner schriften bekend wordt. Tot dit laatste dient ook de hier achter geplaatste bijlage, of vervolg van den *Sermo Magistri Gerardi Magni, dicti Groot*, waarin de acht eerste kapitels worden doorgeloopen, terwijl de beschouwing der acht andere in eene volgende bijlage te wachten is.

Wij hopen in staat gesteld te worden successivelijk, ook van de volgende deelen dezes nuttigen Archiefs, den lezer eenig verslag te doen.

BERIGT, aangaande Zeven Stellingen, betreffende de Formulieren van eenigheid des Geloofs in de Nederlandsche Hervormde Kerk, onlangs verdedigd, onder voorzitting van den Utrechtschen Hoogleeraar der Godgeleerdheid, JODOCUS HERINGA, ELIZA'S ZOON, *nu nader door hem verklaard. Te* Utrecht, *by* J. G. van Terveen en Zoon, 1834. 128 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1: —

Het getwist en geschrijf in deze dagen over regtzinnigheid en formulieren, heeft den hoogleeraar HE-

HERINGA ook aanleiding gegeven, om een woord van bemiddeling te schrijven, en het vervolgens in het licht te zenden. Ondertusschen werd hij voorgekomen door den Schrijver van een boekje, behelzende: *Gedachten over den toestand van Neêrlands Kerk en de daaruit voortvloeijende beschuldigingen tegen de Leeraars der Kerk ingebragt*, waarin ook melding gemaakt wordt van zeven Theses, onder zijne voorzitting verdedigd, en wel zoodanig, dat hij het noodig rekende, om verkeerde gevolgtrekkingen aangaande zijne gevoelens voor te komen, zich deswegens duidelijk te verklaren.

Dit geschiedt dan in dit stukje, hetwelk hij verlangt aangemerkt te worden als een voorlooper van eene breedere Verhandeling, *over het betamende en nuttige gebruik der Formulieren van eenigheid des geloofs in de Nederlandsche Hervormde Kerk.*

Met zijne gewone bedaardheid en ernst heeft de Hoogleeraar HERINGA hier ook het een en ander in het midden gebragt, om zijn gevoelen wat nader te doen kennen, aangaande de in de genoemde stellingen voorkomende en door dezelve bedoelde waarheden.

Het is waarlijk te bejammeren, dat men nu wederom over menschelijke bepalingen zoo veel menschelijks openbaart, en ook onze leeftijd weder bezoedeld wordt door onstichtelijk harrewarren en geheuzel, ja ook door liefde-

Digitized by Google

deloos gehaspel en onchristelijk veroordeelen, over dingen, die tot het wezen der zaak niets afdoen. Men mogt waarlijk thans zijnen tijd wel beter besteden. Ondertusschen is het misschien goed, dat zulke geoefende, bekwame en geachte mannen als HERINGA, zich daarbij eens laten hooren, om de gemoederen te bedaren, en waarheid en schijn te leeren onderscheiden.

Om den geest van dit gelegenheidsstukje eenigsins nader te doen kennen, willen wij een paar staaltjes aanvoeren.

Het eerste is dit:

» In dit opzigt onderscheidt zich dan ook de Nederlandsche Hervormde Kerk, ter eener zijde van de Roomsche, die, naast de Heilige Schriften, hare onzekere overleveringen en het gezag hares Opperhoofds stelt, en, ter anderer zijde, van alle Geestdrijvers, die geloof geven aan latere Goddelijke openbaringen en aan onmiddelijke inspraken van Gods Geest. Het staat dan ook bij mij vast: geene wet, geen voorschrift, geen formulier, mag, als regel van Christelijk geloof en leven, worden aangenomen, dan omdat het, en in zóó verre als het gegrond is op, en gerigt naar de Heilige Schriften. Elke wet, elk voorschrift, elk geloofsformulier, moet dus worden getoest aan, en beoordeeld naar den regel der Heilige Schriften. Kan het dien toets niet doorstaan, dan mag

het

Digitized by Google

het niet aangenomen of gevolgd worden: dan mag er zich geen Leeraar aan binden. Indien er iets, in eene anders goede en lofwaardige wet, in een anders voortreffelijk sijmbolisch boek, is ingeslopen, dat strijdt met dien van God gegeven regel, dan behoeft niet de gansche wet, het geheele geloofsformulier verworpen te worden, maar dit ingeslopene gebrekkige mag niet worden goedgekeurd."

Het tweede:

» Neen! zulk een vermoeden, openlijk uitgesproken, kwetst al zeer den goeden naam van acht, nog in leven zijnde eerwaardige mannen, die de Synode van 1816 hebben bijgewoond. Het bezwalkt te zeer de nagedachtenis van tien anderen, die reeds ontslapen zijn. Al is het ook; dat vrijzinnigheid en afkeer van vroegere gestrengheid, dezen of dien onder de achttien leden der Synode, te verre kon doen gaan, hierdoor zoude het grootere getal van meer bedachtzamen zich niet hebben laten misleiden. Ook de hoogst bejaarden onder hen, wier namen wel eens met verschooning zijn genoemd, waren toen oplettend en zorgvuldig genoeg: en het ontbrak dezen geenszins aan moed of ijver, om, voor de belangen der Nederlandsche Hervormde Kerk, in de bresse te staan, indien deze, van welk eenen kant dan ook, waren bedreigd geworden. Ik durf dit met eenig vertrouwen zeggen, omdat ik hen van nabij heb ge-

Digitized by Google

gekend: gelijk bijna al de leden der eerste Synode mij persoonlijk bekend waren. Daarenboven weet ik bij ervaring, hoe naauwlettend de Commissaris-Generaal was, die de Synodale Vergadering bijwoonde, en met welk een scherp oog de Leden van den Raad van State, aan wier oordeel de Reglementen onderworpen werden, toezagen, eer zij den Koning hun gevoelen mededeelden. Uit eerbied voor Zijne Majesteit, zwijg ik van den Vorst, wien men, zonder het te willen, ligt zoude beleedigen, met vol te houden, wat men al, ten laste der Synode, gewaagd heeft te schrijven. Doch ik geloof gaarne, dat de Mannen en Jongelingen, die heden ten dage zóó vurig ijveren, noch de personen, noch den loop der handelingen, noch de gewisselde bedenkingen, noch de omstandigheden, genoegzaam kennen, om een juist oordeel te kunnen vellen, over hetgene, zóó bij herhaling, het onderwerp hunner verdenking en berisping is." Hoort, hoort!

Met genoegen zullen wij de beloofde nadere Verhandeling van den Hoogleeraar ontvangen, en er den lezer gaarne ook eenig berigt vangeven. *In necessariis unitas in omnibus charitas!*

BRIE-

Digitized by Google

BRIEVEN aan Jongelingen, geschreven door JOHANN CASPAR LAVATER, *met Gebeden en Gezangen van* LAVATER *en* GELLERT, *uit het Hoogduitsch, derde, verbeterde uitgave, door* JODOCUS HERINGA, ELIZA'S SOON. *Te* Amsterdam, *bij* J. Aarinksen, 1834. *VIII en* 118 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1: 10.

Het verblijdt ons zeer, dat, door een gunstig onthaal bij onze Landgenooten, dit bundeltje weder herdrukt heeft moeten werden.

Wij houden het voor een gunstig teeken, wanneer onze jongelingen in zulke brieven smaak hebben. Dezelve verdienen zeer gelezen en behartigd te werden. Zij bevatten woorden waarlijk uit het hart tot het hart. Gelukkig zij, die zoo leeren denken en handelen, als wijlen de godvruchtige LAVATER hier aanraadt, op eene wijze, welk niet alleen zeer aannemelijk is, maar ook tevens krachtig wapent tegen alle overtreding.

Jongelingen! koopt gij vooral dit bundeltje, en leest het dikwijls, opdat gij u onbesmet van de wereld moogt gedragen; gij zult dan uwen God en uwen Zaligmaker tot eere, uwe ouderen, ware vrienden en magen tot blijdschap en uw zelve en de maatschappij tot heil verstrekken!

Vooral worde ook des wijzen GELLERTS waarschuwing tegen den wellust niet door u verontachtzaamd!

HEDENDAAGSCH KERKREGT bij de Hervormden in Nederland, een Handboek voor Akademische lessen; gemmede ten gebruike van Predikanten en Leden van Kerkelijke Vergaderingen; door HERM. JOH. ROYAARDS, *Dr. en Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, te* Utrecht. *Eerste Deel. Te* Utrecht, *bij* J. Altheer, *Akademie-Drukker*, 1834. *XII en 261 Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f 2: 50.*

Daar men, vooral in *Duitschland*, Handboeken schreef over Nationaal Kerkregt, en het bij ons tot heden aan eene wetenschappelijke bearbeiding van ons Nederlandsch Kerkregt bleef ontbreken, hoewel de bouwstoffen daartoe door VAN DER TUUK, in zijne verzameling geleverd worden, en eenige gedeelten van deze wetenschap in de werken van BROES, HERINGA, KIST, YPEY, VAN HALL en DEN TEX, behandeld voorkomen, en uit hoofde dat het voor velen, vooral voor Studenten, Predikanten en Leden van Kerkelijke Vergaderingen nuttig zijn kan, daaromtrent onderrigt te worden; heeft de Hoogleeraar ROYAARDS begrepen, geen overtollig werk te verrigten, met dit Handboek te schrijven, waarvan wij het eerste deel voor ons hebben, en het tweede of laatste zoo spoedig mogelijk volgen zal; hetwelk den ganschen om-

vang

vang van het Kerkelijke leven, volgens onze wetgeving, zal voordragen, en, onder andere belangrijke onderwerpen, ook de eeredienst, de vorming en roeping der Leeraren, de kerkelijke geldmiddelen en fondsen, en de kerkelijke tucht en regtspleging zal ontwikkelen.

» Ik bepaalde mij (zegt de Hoogleeraar) alleen bij het hedendaagsche Kerkregt, daar dit en geheel onbewerkt lag, en voor mijn praktisch gebruik meest noodig was. Gelijk toch het Roomsch-Katholieke Kerkregt, als rustende op het Kanonieke regt, overal op dezelfde grondslagen gevestigd blijft, zoo vindt men in de Protestantsche Genootschappen eene telkens afgewisselde wetgeving, naar de behoeften der landen en tijden verscheiden. Met name ontving onze Hervormde Kerk in Nederland in de laatste jaren eene nieuwe kerkelijke wetgeving. Deze te kennen, behoort tot de behoefte onzer tijden; de vroegere behoort reeds aan de Geschiedenis.

» Het kwam bij mij wel in aanmerking, om het Hervormde Kerkregt met dat der overige Protestantsche Genootschappen in ons Vaderland te verbinden. Maar gelijk zulks welligt het hoofddoel van dit Handboek, door eene als dan noodzakelijke inkorting, zou belemmeren, zoo werd zulks van zelfs afgesneden door het gemis van volledige verzamelingen der kerkelijke wetten bij de overige gezindheden, en de onmogelijkheid, om zonder dezelve eenigermate over den

Digitized by Google

geheelen omvang der wetgeving te kunnen oordeelen, daar de plaatselijke bepalingen eene veelvuldige verscheidenheid aanbieden.

„ Maar het Kerkregt is en blijft immer aan de historische wetenschappen verwant. Daarom kon zonder historische opheldering van de aanleiding tot de wetten, en de historische vergelijking met hetgeen vroeger bestond, de wetgeving niet wel worden verstaan of opgehelderd. Intusschen wat vroeger in de Christenkerk, of onder Protestanten, of in ons Vaderland plaats had, mogt alleen in algemeene Overzigten gegeven worden, die ons op het regte standpunt plaatsen ter verklaring of tot regt verstand van het hedendaagsche."

Behaagt het God zijn leven te sparen, dan zal dit Handboek de voorlooper zijn van eene Nederlandsche Kerkgeschiedenis, met welke hij zich sints eenige jaren reeds bezig houdt, maar die nog de voortdurende werkzaamheid van jaren blijft verderen.

In de inleiding spreekt ROYAARDS over het kerkregt, kanoniek en kerkelijk regt, Nederlandsch kerkregt, bij de Hervormden en bij de overige Protestantsche Genootschappen; over de bronnen, het nut en de wijze van behandeling hier gevolgd, en splitst dit eerste deel, in drie afdeelingen, beschouwende dus de Hervormde kerk van *Nederland*, *eerst* in haren aard en vorm; vermeldende dan het Bestuur der kerk, en gewagende *eindelijk* van het staatskerkregt,

de

de betrekking der Hervormde kerk in *Nederland*, tot den Staat en tot andere Kerkgenootschappen.

Bij verschillende punten heeft ROYAARDS ook gebruik gemaakt van vergelijkingen met 't geen elders plaats heeft of begeerd wordt. Verscheidene aanhalingen stellen den lezer in de gelegenheid, om het een en ander bevestigd te zien. Enkele zeer gepaste vingerwijzingen zijn hier bij voorkomende gelegenheden medegedeeld; welke niet onopgemerkt blijven zullen. Hierbij behoort de volgende in ons oog zeer gegronde, ten aanzien van der Algemeen Synodale Commissie:

» Deze Commissie, zoo lang zij blijft binnen de grenzen harer werkzaamheden en van haar gezag, verandert geenzints noch den vorm, noch het bestuur onzer Kerk. — De vorm wordt daardoor niet oligarchisch, maar blijft aristocratisch; daar al het wetgevend gezag bij de Sijnode blijft berusten; hier toch bestaat geen Collegie van Kerkbestuur, maar eene Commissie, die geene nieuwe bepalingen maken kan, daar dit regt alleen aan de Sijnode behoort; die zelfs ophoudt te bestaan, wanneer de Sijnode vergaderd is, en die jaarlijks verantwoording doet aan dit hoogere Collegie en aan deszelfs oordeel hare handelingen onderwerpt. — Ook het Bestuur blijft geheel, gelijk vroeger, ingerigt, maar ter verzekering van de maatregelen des Bestuurs en ter handhaving van de regten

Digitized by Google

der Kerk is daarbij eene nieuwe bestendige Commissie gevoegd.

Gevaarlijk zou echter de Sijnodale Commissie kunnen worden voor de vrijheid der Kerk, indien zij de grenzen van haar gezag overschrijdde, en de Sijnode door eene laakbare onverschilligheid zulks duldde. Deze toch is daar, om te waken, dat de Sijnodale Commissie niet in de regten der Sijnode ingrijpe, en geene Oligarchie in onze Kerk invoere. Doch blijft men aan het eenmaal gevestigd beginsel vasthouden, en waakt men, om niet meer door haar te laten verrigten, dan met haar gezag overeenstemt, dan blijven de regten der Kerk ook ten deze gewaarborgd. — Voor misbruiken zou hier in vervolg van tijd ligtelijk aanleiding wezen kunnen; maar tegen die misbruiken wake de Kerk, vooral de Sijnode, en bovenal de gemoedelijke pligtsbetrachting van de Leden der Sijnodale Commissie (1)

Wij hadden ten aanzien van de kerkvisitatie wel de aanmerking verwacht, dat het wenschelijk ware, dat dezelve voortaan elk jaar weder behoorlijk geschiedde, te meer daar ROYAARDS te regt heeft aangemerkt, dat de kerkvisitatie, welke door de Leden van het Klassikaal Bestuur verrigt wordt, onder de belangrijkste werkzaamheden behoort, waardoor de afgevaardigden, bij eene gemoedelijke behartiging, wel-

(1) Vgl. BROES. *Kerk en Staat*, IV. 1. 138.

welligt meer heil kunnen stichten, dan door eenige andere werkzaamheden.

Wij betuigen voorts gaarne, dat wij hier een goed beredeneerd overzigt erlangen, over de tegenwoordige inrigting van het kerkregt en bestuur bij de Hervormden in *Nederland*, zoodat men niet alleen de letter in aanmerking te nemen, maar ook op den geest te zien heeft. Naar ons oordeel heeft ROYAARDS dus geen nutteloos werk verrigt en het zal ons zeer aangenaam zijn ook het andere deel spoedig te ontvangen, terwijl wij dan niet verzuimen zullen, er ook in dit Tijdschrift verdiende melding van te maken.

Wij eindigen onze korte beschouwing, met de overneming van deze twee slotaanmerkingen:

» In dezer voege bestiert de Kerk zelfstandig en vrij hare belangen; het eene Collegie van Kerkbestuur sluit zich aan het andere aan; aan de uiterste grenzen staan de Sijnode en de Kerkeraden. In de eerste lost elk Bestuur zich op. Maar zij bestiert zichzelven zoodanig, dat zij daarenboven streng toezigt houdt, opdat dit Kerkbestuur, ook bij al deszelfs onvolkomenheden, eenigermate trachte te boantwoorden aan het doel des Christendoms en der christelijke Gemeente op aarde.

» En vatten wij nu alles te zamen: Een Hervormd Kerkgenootschap (1), naar eene geregelde wetgeving door zichzelve bestierd (2), onder toe-

(1) Zie boven, Afd. I. (2) Afd. II.

Digitized by Google

toezigt van den Staat, wel talrijker in Leden, maar voorts gelijk in voorregten met alle andere Kerkgenootschappen (1); — deze zijn dus de hoofdtrekken van het beeld onzer Nederlandsche Hervomde Kerk, door ons in dit Deel van het Kerkregt uit onze kerkelijke wetgeving geschetst."

De ONDERGANG der eerste Wereld. I—V Zang. Door Mr. WILLEM BILDERDIJK. *Tweede Druk. Te* Leeuwarden, *bij* G. T. N. Suringar, 1834. *XXVII en* 118 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 1 : 50.

Met genoegen ontvingen wij een Exemplaar van dezen herdruk. Wij herinneren ons onze beoordeelende beschouwing van dit schoon, maar helaas onvoltooid gebleven Dichtstuk van den grooten BILDERDIJK, vergeleken dezelve en nemen de vrijheid den lezer derwaarts nu te verwijzen; omdat wij geene reden gevonden hebben, tot het maken van eenige verandering in dezelve; zij is te vinden in dit Tijdschrift voor Feb. 1821. blads. 157 en very.

(1) Afd. III.

Digitized by Google

GESCHIEDENIS der Leidsche Hoogeschool, van hare oprigting in den jare 1575, *tot den jare* 1825. *Door* MARTHIJS SIEGENBEEK, *met Portretten II Deelen. Te* Leiden, *bij* S. en J. Luchtmans, 1829 *en* 1832.

Het is eene wezenlijke behoefte, de Geschiedenis der Hoogen Doorluchtige Scholen van ons Vaderland te hebben. Daarin ziet men als het ware de Geschiedenis van Wetenschappen en Letteren.

Veel is hiertoe van alle kanten sints eenige tijden bijgedragen. De *Annalen*, beter Aanteekeningen bij Feestvieringen en dergelijke werken, zullen het der nakomelingschap gemakkelijker maken, dan het ons nu is.

De Hoogleeraar SIEGENBEEK, die door vele geschiedkundige Werken, en inzonderheid door zijne uitnemende en niet genoeg gewaardeerde *Geschiedenis onzer Letterkunde*, zich in dit vak eenen regtmatigen roem heeft verworven, heeft de Geschiedenis der *Leidsche Hoogeschool van hare oprigting in den jare* 1575, *tot het jaar* 1825, ondernomen, en zijn werk volvoerd, met die onpartijdigheid en volledigheid, welke naauwelijks te verwachten was bij een zoo ruim overzigt, in zoo verschillende tijden en vakken.

Digitized by Google

Men betreurt het tegenwoordig dat de grootste vernuften, in het beschrijven van de geschiedenis des Vaderlands, uit zeker bepaald en partijdig oogpunt alles beschouwende, somtijds onbillijk worden jegens zaken en personen.

De Heer SIEGENBEEK, toont in dit werk het tegendeel met eene zachtaardigheid en liefderijkheid, die den ware geschiedschrijver passen. Ons troffen inzonderheid in het voorberigt de woorden:

» Mogt iemand oordeelen, dat ik doorgaans » te mild in lofspraken, te karig in berisp» pingen geweest ben, zoo wete hij, dat ik » zulks inderdaad als eene streelende lof» spraak beschouwe. Hoe meer ik toch in jaren » en menschenkennis, en levens, naar ik mij » vlei, in zelfkennis vorder, hoe meer ik mij » geneigd gevoel, om over mijne medemenschen » en hunne daden een zachtmoedig en liefderijk » oordeel te vellen." Hiermede stemmen wij volkomen in. De Eerw. SIEGENBEEK laat het niet bij woorden, maar zijne veelvuldige werken, zijne *Lofspraken op* JAN DE WITT, WAGENAAR en zoo vele andere, tegenwoordig schandelijk aangevallene beroemde mannen, bewijzen het, en het was met een innig genoegen, dat wij dezer dagen hoorden, hoe de Heer SIEGENBEEK de ongelukkige JACOBA VAN BEIJEREN, tegen eenen bitsen en bijtenden aanvaller, liefderijk en voortreffelijk heeft verdedigd. Het geschiedkundige is hier met liefde, edel kenmerk

merk van een waardig Christen-Leeraar, behandeld, en tevens bewerkt met zoo veel vlijt en moeite, dat men niet weet, waarover zich het meest te verwonderen, over oordeel, naauwkeurigheid of smaak. Het Biographische maakt voor een goed gedeelte het tweede deel uit, en kwam in 1832, in het licht; het eerste of de eigenlijke Geschiedenis, in 1829. Men kan uit dit tijdverloop zien, hoeveel moeite de ijverige en naauwkeurige Hoogleeraar zich gegeven heeft, om alles wel na te gaan en op te teekenen.

Het werk is opgedragen aan Z. M. den Koning. In het Voorberigt prijst de Hoogleeraar den ruimen toegang en de onbekrompene toelating tot gebruikmaking van de *Akademische Handelingen*. En voorzeker, het is een overwinst van onzen tijd, door Z. M. onzen Koning gewettigd, dat dergelijke stukken uit openbare Boekerijen of Charterkamers, niet meer als bevorens, in het stof tot vergetelheid begraven, maar aan oordeelkundige beoefenaars tot leidraad ter mededeeling gegeven werden. Wij hebben met genoegen gezien, hoe b. v. een man als de Heer J. C. DE JONGE, de geleerde en onpartijdige Archivarius van het Rijk, er bereids een nuttig gebruik van heeft gemaakt, en het verwondert ons, dat dit voorbeeld in betrekking der bijzondere Gewestelijke en Stedelijke Charterkamers, niet reeds meer wordt

ge-

gevolgd door geleerde mannen. Zou ook de oorzaak daarin gelegen zijn, dat waarlijk de aanmoediging tot opoffering van tijd en vlijt voor wetenschap, geleerdheid en letteren, minder dan wel voor eenige jaren gewaardeerd en vergolden wordt? Dan, om tot het werk van den Heer SIEGENBEEK terug te keeren; in het eerste Deel, wordt het eerste Hoofddeel of Boek, behelzende *de Lotgevallen der Hoogeschool, van hare oprigting tot de viering van haar 250 jarig bestaan*, behandeld. Het is in geregelde hoofdstukken, afdeelingen en tijdvakken verdeeld, en maakt eene doorloopende aangename lezing uit. Het is versierd met de afbeeldingen van Mr. G. A. VAN HOOGEVEEN, Secretaris van *Leiden*, een der drie eerste Bezorgers der Hoogeschool, en van Mr. LAURENS VAN SANTEN, een geleerd en ijverig verzorger, in 1798 overleden. Deze Steendrukken zijn wel uitgevoerd.

De afbeeldingen in het tweede deel voorkomende van de Hoogleeraars Mr. P. W. PESTEL en Mr. H. TOLLIUS, komen ons minder gelukkig, wat de fiksche bewerking althans aangaat, voor. Dit tweede deel, of boek behelst eene nadere *beschrijving der onderscheidene Inrigtingen tot bevordering der Letteren en Wetenschappen aan de Hoogeschool*, en handelt over *de openbare bokerij, den Akademischen Kruidtuin, het Museum van natuur-*

tuurlijke Historie, *Akademisch Kabinet van Ontleedkunde*, *Akademisch Ziekenhuis of Nosocomium*, *Kabinet van Werktuigen tot beoefening der Natuurkunde*, *Museum van Oudheden*, *Museum van fraaije Kunsten*, *Inrigtingen ter bevordering der Landhuishoudkunde*, *enz.*

Dan volgen *Toevoegselen* en *Bijlagen*, die meer dan *twee derde* deelen druks van dit tweede boek of deel beslaan, en, neemt men de kleindere letter in aanmerking, genoegzaam de helft van het geheele werk uitmaken. Hoe veel hierook de lezer door volledigheid wint, het is niet te ontkennen, dat de uitbreiding ten dezen wel te voorzien geweest, en alzoo eene afdeeling ook van *dit personeele* verkieslijker geweest ware.

Deze *Toevoegselen* en *Bijlagen* bestaan uit de Biographische lijst *van Curatoren*, *van Secretarissen van Curatoren*, *van Hoogleeraren*, *zoo gewone als buitengewone*, *der Lectoren*, *der Bibliothecarissen*, *van Regenten en Onderregenten van het Staten Collegie en van Regenten van het Walsche Collegie*; hierop volgen als *Bijlagen*, *het Octrooi tot stichting der Hooge School op naam van Koning* PHILIPS, *de Statuten der Universiteit* door WILLEM I. vastgesteld, en andere zeer belangrijke stukken.

Eindelijk wordt het werk gesloten door ver-

be-

Digitized by Google

beteringen, aanvullingen en een *algemeen* Register op de beide deelen der Geschiedenis, alsmede op de *Toevoegselen en Bijlagen*. Dit laatste, een Register als een onmisbare handleiding tot opsporing en gebruik bij dit werk, was ons inzonderheid aangenaam; het verwaarloozen toch van het maken en mededeelen van goede Registers op dergelijke werken, is ons steeds als onverantwoordelijk voorgekomen.

Men kan uit een en ander over het belangrijke en aanprijzenswaardige van dit werk oordeelen. Volledig is het wel niet, noch kon het zijn, maar het kan tot leidraad van verdere uitwerking en mededeeling bij tijd en gelegenheid strekken.

Het spreekt toch van zelve, dat in dit werk alles maar als met een enkel woord kan aangeroerd worden. Om een voorbeeld bij te brengen.

Wij slaan van dit werk op Bl. 264. D. I. en vinden met een enkel woord melding gemaakt van het 150 jarig *Eeuwfeest der Hooge School* in 1725, van het Dichtstuk van P. BURMAN, en van de redevoering van F. FABRICIUS, bij die gelegenheid medegedeeld en gedrukt.

Doch minder bekend is het, dat men achter dit *Carmen Elegiacum* van P. BURMAN, eene latijnsche *Ode* heeft van den vermaarden BOERHAVE, dat er van de *Redevoering* van FABRICIUS, eene Vertaling te *Leiden*, bij VAN

DER

Digitized by Google

DER AA, destijds uitkwam van DIRK SMOUT, met bijgevoegde platen en portretten, en bij denzelfden een *eerw triomf* door den niet genoeg gekenden Nederduitschen Dichter GERH. KEMPHER, vertaler van Anacreon en andere werken, dat SIMON RYSER, bij A. KALLEWEER en JOHANNES SCHRÖDER bij J. SEVERINUS, gelijk ook bij VAN KERCHEM, HUBERT GREGORIUS VAN VRYHOF, uitvoerige Nederduitsche dichtstukken uitgaven, en dat in de Nederduitsche Hervormde Gemeente ADRIAAN VAN ROSCHEIDEN bij D. GOETVAL, even gelijk de vorige Boekverkooper te Leiden, uitgaf zijne Leerrede: *Leidens feesthoudende Gemeente, met al het volk in den Heeren Tempel, met een Lof- en Dankbetuigend gejuich, vervrolijkt over den derden 50 jarigen jubeldag van Hollandsch Hoogeschool te Leiden en derzelver Grondlegging enz. enz.* Doch op deze wijze zouden wij den schijn aannemen van Wetenschap uit te kramen, hetgeen ons geval noch doel is; liever danken wij den Hoogleeraar SIEGENBEEK voor dit werk, en wenschen hem bij het klimmen zijner jaren, die aanhoudende hart en verstand vereerende werkzaamheid, welke hem welstandig en voor anderen nuttig is.

GE-

Digitized by Google

De VEROVERING van Bacharach *en* ALEXIUS *en* IRENE. *Historisch-Romantische Verhalen door* F. W. LIPS. *Uit het Hoogduitsch. Te* Amsterdam, *bij* C. L. Schleijer, 1834. *VI en* 256 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2: 90.

Het eerste der hier geleverde en op den titel vermelde verzonnen verhalen, is ontleend uit de geschiedenis van den dertigjarigen oorlog, door eenen SCHILLER, b. v. zoo meesterlijk beschreven, en het ander uit de tijden der Kruistogten.

Beide de tooneelen zijn levendig geschetst, beide herinneren, zij de geneemde tijden maar verre heeft het eerste verhaalde voorkeur boven het laatste.

Het eerste heeft iets van een vrolijk eindigend treurspel, terwijl het laatste de schoone IRENE beklagen doet en tegen ALEXIUS het hart met afschuw vervult.

Men kan in ledige oogenblikken deze letter-vruchten van den Heer LIPS, met vrucht tot ontspanning lezen.

MEN-

Digitized by Google

MENGEL-WERK.

IETS OVER HET HUWELIJK.

door

T. H. M. DIEPERINK,

Pred. te *Ransdorp* en *Schellingwoude.*

Het mag, zonder twijfel, onder de bewijzen van onverschilligheid en ongodsdienstigheid gerangschikt worden, dat, over het algemeen in ons Vaderland, zulk een geringe prijs gesteld wordt op *de kerkelijke inzegening des huwelijks.* Eene treurige waarheid voorzeker, die reeds voor jaren de aandacht van de Hoog Eerw. Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk tot zich trok, welke het kwaad van dien aard beschouwde, dat zij de Leeraren der godsdienst ernstig vermaande en opwekte, om, zoo veel mogelijk, tot herstelling van deze loffelijke gewoonte mede te werken. Hoe weinig gunstig gevolg deze poging heeft gehad, leert ons de ondervinding.

Ofschoon het vermetel zijn zoude, indien ik mij vleide, door de inzending van dit stukje, te zullen uitwerken, wat het besluit van de

Digitized by Google

Hoog Eerw. Synode, niet — althans niet volkomen, tot stand konde brengen; wilde ik echter trachten door de kracht van eigene overtuiging, den lezers van dit Maandschrift, het prijzenswaardige en nuttige, zoo al niet het noodzakelijke van de kerkelijke inzegening des huwelijks aan te wijzen; door deze belangrijke plegtigheid, in haren aard, instelling, keuze en verpligtingen te beschouwen, volgens de leer des Bijbels.

Tot bereiking van dit doel, willen wij eenige orde ons voorschrijven, en dus 1. spreken over het huwelijk. 2. Over deszelfs oorsprong. 3. Over de nuttige bedoelingen van hetzelve. 4. Over het gewigt der keuze, bij het aangaan van deze verbindtenis. 5. Over de onderlinge verpligtingen der echtgenooten. 6. Over Gods zegen, die het werk moet bekroonen.

1. *Het Huwelijk.*

Het huwelijk is een plegtig en heilig verdrag; eene allernaauwste verbindtenis van twee personen van onderscheidene kunne. Want, ofschoon de veelwijverij (Polijgamie) van de vroegste tijden af, in het Oosten werd toegelaten, vinden wij echter in den Bijbel geen enkel voorbeeld, dat het Opperwezen den mensch — tot zulk een ongeoorloofd bedrijf, waardoor de opvoeding der kinderen, de opregtheid der huwelijksliefde, de vrede des huisgezins

Digitized by Google

zins, en de onderlinge welvaart schade moest lijden, en waardoor voor afgunst en nijd, voor haat en twist, eene breede deur werd open gezet, waarvan wij een duidelijk voorbeeld opmerken in de geschiedenis van den Aartsvader ABRAHAM (*Gen.* XVI.) — vrijheid heeft verleend, veel minder hetzelve heeft geboden: integendeel schiep Hij zelf in den beginne maar éénen man en ééne vrouw, (*Gen.* II: 22.) *opdat*, gelijk de Apostel verklaart, (*Hand.* XVII: 26.) *het gansche menschelijk geslacht uit één bloed zoude voortkomem.*

Toen de Farizeën op de grenzen van *Judea* aan den Heiland vroegen, (*Matth.* XIX: 1—6.) of het geoorloofd was, om allerlei oorzaak zijne vrouw te verlaten, verwijst de Heer hen op deze daad Gods en zegt: *Hebt gij niet gelezen: Die van den beginne den mensch gemaakt heeft, dat Hij ze gemaakt heeft man en vrouw: daarom zijn deze twee als één en niet als twee.* Desgelijks leert ons PAULUS (1 *Cor.* VII: 2.) dat *ieder man zijne eigene vrouw, en iedere vrouw haren eigenen man zal liefhebben.* En hij wil uitdrukkelijk (1 *Tim.* III: 2. en *Tit.* I: 6.) *dat een opziener éénen vrouwe man zal zijn;* en zich dus met geene twee of meerdere mag ophouden. Is nu een waardig opziener het voorbeeld van zijne Gemeente, dan blijkt het, dat het bevel des Apostels ieder en een iegelijk geldt, waaruit wij dan besluiten, dat het huwelijk eene ver-

Digitized by Google

eeniging is, van niet meer dan twee personen; en wel eene *allernaauwste vereeniging*. De Almagtige toch bragt de vrouw voort uit het het ligchaam des mans, zoo dat deze verwonderd uitriep: *Deze is been van mijne beenen, en vleesch van mijn vleesch, men zal ze manninne heeten, omdat zij uit den man genomen is.* (*Gen.* II: 23.) En zoowel ADAM als onze Heer JEZUS CHRISTUS en zijne Apostelen, schetsen de naauwe vereeniging van deze beide af, als of zij slechts één geheel uitmaakten. (*Gen.* II: 24. *Matth.* XIX: 6.)

Volgens ditzelfde woord van God, is het huwelijk eene wederzijdsche heilige belofte van onveranderlijke liefde en trouw, en dus: *eene onverbrekelijke, eene onoplosbare vereeniging.*

Het is wel waar, dat MOZES, *Deut.* XXIV: 1. den Israëller vrijheid verleende, om aan de vrouw, indien zij het ongeluk had van haren man te mishagen, eenen scheidbrief te geven en haar weg te zenden: doch deze handelwijze, werd reeds door den Profeet MALEÄCHI, *Hoofdst.* II: 14, 15, als zeer trouweloos en ondeugend in Gods oog afgekeurd, en door den grootsten en wijsten Leeraar is dit gedrag stellig verboden: *Matth.* V: 31, 32. *Daar is ook gezegd, zoo wie zijn wijf verlaten zal, die geve haar eenen scheidbrief: maar ik zeg u, dat zoo wie zijn wijf anders dan om de oorzaak van hoererij verlaat, doet overspel; en die de ver-*

Digitized by Google

verlatene trouwt, doet ook overspel. De Heer verklaarde ook zelf, (*Marc.* X: 5—12.) om welke reden MOZES toegestaan had zijne vrouw te verlaten en eene andere te trouwen, namelijk: *om de hardheid van hunne harten;* maar dat het Gods wil was, dat man en vrouw één zouden zijn, en vereenigd zouden blijven, dat zij vader en moeder zouden verlaten, om slechts met en voor elkanderen te leven, *want hetgeen God te zamen gevoegd heeft, scheide de mensch niet!* Overeenkomstig deze leer des Zaligmakers gebood ook de Apostel PAULUS, 1 *Cor.* VII: 10, 11 *en* 39, *dat de vrouw van den man niet mogt scheiden, dat ook de man de vrouw niet mogt verlaten,* maar dat zij aan elkanderen verbonden moesten blijven, tot dat de dood eene noodlottige scheiding had veroorzaakt.

Wij zien dus, dat het huwelijk, volgens de leer des Bijbels, niet alleen eene zeer naauwe, maar ook eene geheel onverbrekelijke verbindtenis is, tusschen twee personen van onderscheidene kunne.

2. *Oorsprong des Huwelijks.*

Ofschoon het huwelijk niet tot het getal der Sacramenten of H. Bondzegelen kan behooren, en dus deszelfs kerkelijke inzegening, wel als zeer doelmatig, nuttig en hoog loffelijk kan aangeprezen, maar niet als een noodzakelijk

Digitized by Google

vergischte kan beschouwd werden; zoo vordert echter mijn oogmerk, om den Goddelijken oorsprong van deze belangrijke verbintenis, op het spoor des Bijbels, aan te wijzen.

Wij schromen geen oogenblik, het huwelijk eene Goddelijke instelling te noemen.

Niet alleen toch schonk de Opperheer den man eene vrouw, welke hij als eene hulpe hem toevoegde, *Gen.* II: 18, maar ook plantte JEHOVA in het hart eene onuitroeibare zucht, van het eene geslacht tot het andere, en neigt dikwijls de harten van bijzondere personen, om zich met elkanderen, op de naauwste wijze te verbinden. In den beginne sprak de Heer reeds: (*Gen.* II: 24.) *Men zal vader en moeder verlaten en elkanderen aankleven.* Woorden, welke ook de Zaligmaker (*Mark.* X: 6—9.) heeft gebezigd, om de Goddelijkheid des huwelijks en de ongerijmheid, om van elkanderen te scheiden, aan te wijzen.

Door het huwelijk wilde de hoogste wijsheid den grond leggen, tot de burgerlijke en maatschappelijke zamenleving, gevestigd op onderlinge liefde; vastgeknoopt door den band van eene en dezelfde natuur, en zich werkzaam betoonende, in onderling dienstvaardig hulpbetoon. Vandaar, dat de Joden van alle tijden, niettegenstaande de veelwijverij, die onder hen soms plaats greep, steeds de meeste hoogachting voor het huwelijk hebben gekoesterd. — Ja, de huwelijks-vereeniging was steeds een voor-

Digitized by Google

voorwerp van Gods bijzondere zorg, gelijk wij uit de menigvuldige door MOZES, daaromtrent aan ISRAEL gegevene bepalingen, veilig mogen opmaken, *Exod.* XX: 13. XXII: 19, 20. *Deut.* XXIV. XXVII: 20. *Levit.* XVIII.

De Heiland noemt het huwelijk *Marc.* X: 9. uitdrukkelijk eene Goddelijke vereeniging, welke geen mensch mag verbreken. Ook beschouwden het de Apostelen als zoodanig. Want Paulus zegt: (1 *Cor.* XI: 9, 12.) *De vrouw is geschapen om den man. De man zonder de vrouwe, de vrouw zonder den man, is niet in den Heer; want alle dingen zijn uit God.* Ook schreef hij aan 1 *Tim.* V: 14. *Ik wil, dat de jonge weduwen huwelijken.*

Daarenboven, indien het huwelijk niet als eene goddelijke instelling beschouwd moest worden, hoe kon dan de Apostel, *Hebr.* XIII: 4. den hoereerder en overspeler met Gods oordeel bedreigen?

Het goddelijke van deze instelling zal ons misschien nog meer in het oog vallen, wanneer wij acht geven op de

3. *Nuttige Bedoelingen van hetzelve.*

De echte staat moet dienen, om schandelijke ontucht te weren, gelijk de Apostel stellig verklaart 1 *Cor.* VII: 2 *Om der hoererij wil, zal ieder man zijne eigene vrouw hebben,*

Digitized by Google

en iedere vrouw haren eigenen man. Om dus verschrikkelijke ondeugden te keer te gaan, en het regt en de veiligheid te handhaven, gelijk wij lezen 1 Thess. IV: 4, 5. *Een ieder wete zijn vat in eere te bezitten, en in heiligmaking; en niet in kwade beweging der begeerlijkheid, gelijk de heidenen, die God niet kennen.*

Eene tweede nuttige bedoeling des huwelijks is, om den last dezes ondermaanschen levens te verminderen en elkanders geluk en genoegen te vermeerderen; ja ook! om elkanderen te leeren, te leiden, in één woord: te vormen ook voor het vaderland, dat boven is.

De Latijnsche naam CONIUGIUM, geeft dit doel reeds te kennen. Echtelingen zijn dus als twee reisgenooten op den weg, die elkander in den druk bemoedigen, bij smart vertroosten, bij traagheid aansporen, die met elkanderen lagchen en met elkanderen tranen storten: want de Heere sprak zelf *Gen.* II: 18. *Het is niet goed, dat de mensch alleen zij; ik zal hem eene hulpe maken, die als tegen hem over zij.*

Eene derde bedoeling, waarmede het wijs en goedertieren Opperwezen den Echtenstaat heeft verordend, is de instandhouding van het menschelijk geslacht; want hij zeide tot het eerste menschenpaar *Gen.* I: 28. *Zijt vruchtbaar en vermenigvuldigt en vervult de aarde.* Ten gevolge van welke uitspraak, vruchtbaarheid in het huwelijk en een talrijk nakroost, als een

Digitized by Google

zegen van JEHOVA; onvruchtbaarheid daarentegen, als een bewijs van Gods misnoegen, werd aangemerkt. Tot eere van JACOB lezen wij derhalve, *Gen.* XLVI: 27. dat zijne nakomelingschap, toen hij naar *Egypte* trok, 70 personen telde. Ook wordt *Richt.* VIII: 30. van GIDEÖN gemeld, dat hij 70 zonen bezat — JAÏR van *Gileäd* had 30 zonen. Zie *Richt.* X: 4. *Kinderen*, (zegt de Dichter van *Ps.* CXXVII: 3.) *kinderen zijn een erfdeel des Heeren!* En wanneer wij opmerken, hoe ABRAHAM klaagde, dat *hij zonder kinderen zou moeten henen gaan.* (*Gen.* XV: 2.) hoe RACHEL hare zuster benijdde, *omdat zij onvruchtbaar bleef;* (*Gen.* XXX: 1.) hoezeer de brave HANNA getergd werd, *omdat zij niet in dien zegen des Heeren mogt deelen;* (1 *Sam.* I. 5, 8.) dan ontdekken wij, dat het mede een oogmerk des Heeren bij de instelling des huwelijks was, om het menschelijk geslacht, op deze wijze, te doen voortduren.

4. *Gewigt der keuze bij het aangaan van deze verbintenis.*

Hoewel wij, op grond des Bijbels, het huwelijk als eene Goddelijke instelling beschouwen, neemt dit echter niet weg, dat er van de keuze, bij het aangaan van deze verbindtenis, veel, ja dikwijls het tijdelijk en eeuwig geluk of ongeluk, zoowel van de Echtelingen als van hun kroost,

Digitized by Google

afhangt. In niets ter wereld moet men voorzigtiger, bedaarder en met meer overleg te werk gaan, dan in het knoopen van den huwelijksband. Raadpleegt men bij het koopen van een huis of van eenig ander voorwerp, deskundige en ervarene lieden, hoeveel te meer dan bij het aangaan van een huwelijk! Hoort men alleen naar den onbeteugelden hartstogt der wufte zinnelijkheid; dit vuur is weldra uitgedoofd. Let men alleen op de schoonheid van gelaat en op de bekoorlijkheid der ligchaamsgestalte; SALOMO zegt: *Spreuk.* XXXI: 30. *De bevalligheid is bedrog, en de schoonheid ijdelheid.* Het zijn bloemen, die wel het oog verrukken, maar die zoo teêr en vergankelijk zijn, en aan wier stengels dikwijls diep wondende prikkels geplaatst zijn. De schoone vorm des ligchaams, is niet altijd het kenmerk, dat het van eene edele, reine, deugdzame en Godvreezende ziel bewoond wordt, en *deze alleen zal geprezen worden*, zegt de wijze koning *Spreuk.* XXXI: 30. Of zoo men tracht door het huwelijk rijkdommen en schatten te bejagen, wat is onbestendiger dan dit aardsche goed? *Goud en zilver is als slijk, maar eene goede en wijze vrouw*, (of man) *is aangenamer dan het goud*, lezen wij bij JEZUS *Sirach* VII: 19, *en* SALOMO, *Spreuk.* XXXI: 10, noemt *eene deugdzame vrouw*, (of man) *edeler dan Robynen; want* (vs. 26) *hunne lippen zijn met wijs-*

wijsheid, en hunne tongen met woorden van goeddadigheid vervuld.

Onvergeeflijk dus is het, om in zulk eene hooggewigtige zaak, ligtzinnig of met slechte bedoelingen te werk gaan; dan toch is reeds van den beginne af het onderling vertrouwen, de vriendschappelijke verstandhouding verbroken; spoedig is het masker afgeworpen; men leert elkanderen in zijnen waren aard kennen; en de een of de ander, of beiden zien zich in hunne verwachtingen bedrogen; bedrogen, tot dat de dood, als een weldadige scheidsman, tusschen beiden treedt. De liefde ontvlugt zulk een gezin met arendsvleugelen: twist en nijd nemen terstond hare plaats in; zij stichten er eenen troon en heerschen er onbepaald. Zietdaar het gevolg van eene slechte en onberadene keuze; eene keuze, die op eigenbelang en baatzucht is gegrond, en niet op onderlinge overeenstemming, niet op deugd en godsdienst steunt.

» Begin alles met God!" dit oude spreekwoord verdient dan vooral in aanmerking te komen, wanneer men tot zulk eenen gewigtigen stap besluit.

Zoo toch handelde ook ELIËZER, toen ABRAHAM hem uitzond, om eene bruid voor zijnen zoon ISAÄK te zoeken, *Gen.* XIV: 12: en daar men alle zijne wenschen en begeerten Gode moet bekend maken in het gebed, van wien alle goede en volmaakte giften afdalen, hoeveel te meer dan bij het aangaan van een huwelijk!

Is

Digitized by Google

Is er ons veel aan gelegen, dat wij voorspoed en en welvaart genieten, hoe veel te meer is ons gelegen aan eenen wijzen, verstandigen en Godvreezenden Echtgenoot of gade, die tot vermeerdering van voorspoed en welvaart zóó ijverig medewerkt, als een booze en ongodsdienstige man of vrouw het geluk verwoest, en verderf en ondergang berokkent. Daarom schreef de beroemde Spreukschrijver te regt: *beter is een stuk droog brood in vrede genoten, dan een huis vol geslagte beesten met twist.*

Roepen wij dus God aan om het mindere, zouden wij Hem dan ook niet vragen om het meerdere? *Huis en goed is eene erve der vaderen, maar eene verstandige vrouw* (en even zoo een verstandige man,) *is van den Heer.* (*Spreuk.* XXIX: 14.) *Eene goede vrouw* (en dus ook eene goede man) (*Jesus Sir.* XXVI: 3.) *is een goed erfdeel, en wordt tot een deel gegeven aan hen, die den Heer vreezen.*

Men mag vrij treuwen, indien men wil, (zegt de Apostel PAULUS 1 *Cor.* VII: 39.) *doch alleen in den Heer.*

5. *Onderlinge verpligtingen der Echtgenooten.*

Wanneer onderscheidene personen met elkanderen een verdrag aangaan of een verbond sluiten, dan hebben zij ook jegens elkanderen, ee-

Digitized by Google

eenige pligten in acht te nemen. Dit heeft vooral plaats in eene zoo naauwe betrekking als tusschen man en vrouw bestaat. Laat ons zien, wat de Bijbel ons ten dezen aanzien leert.

Zoo liefde ooit de band der volmaaktheid en de vervulling der wet zij, dan behoort zij wel het eerst en allermeest in den staat des huwelijks, plaats te hebben; liefde! ja de innigste en teederste liefde, welke op ware overeenstemming van beider harten, en op de achting jegens elkanderen rust. De verpligtingen nu, welke op het gehuwde paar liggen, mag men onderscheiden in zulke, die te zamen moeten gedragen worden; als de dagelijksche arbeid, de zorg voor het gezin, en wat van dien aard meer zij, en in zulke pligten, welke de man jegens de vrouw — en de vrouw jegens den man in acht moet nemen.

De vrouw (zegt de Apostel 1 *Cor.* XI: 7—9.) *is de heerlijkheid des mans, want de man is niet uit de vrouw, maar de vrouw is uit den man; ook is de man niet geschapen om de vrouw, maar de vrouw om den man; ik late niet toe, dat zij over hem heersche, want Adam is eerst gemaakt, daarna Eva.* (1 *Tim.* II: 12, 13.) Daarom vermaant dezelfde groote Apostel, *Efez.* V: 22, 24. *Gij vrouwen! weest uwe eigene mannen onderdanig, gelijk den Heere; want de man is het hoofd van de vrouw, gelijk ook Christus het hoofd der Gemeente is enz.* Wij mer-

Digitized by Google

merken ook hierop, hoe eenstemmig de Apostelen des Heeren in deze spreken. PETRUS schreef: (1 *Br.* III: 1—6.) *Gij vrouwen! zijt uwe eigene mannen onderdanig, opdat ook zoo eenigen den woorden ongehoorzaam zijn, zij, door den wandel der vrouwe, zonder woorde mogen gewonnen worden; als zij zullen ingezien hebben uwen kuischen wandel in vreeze; welker versiersel is, niet in het geen uiterlijk is, bestaande in het vlechten des haars, en in het omhangen van goud, of in het aantrekken van kleederen; maar de verborgen mensch des harten, in het onverderfelijk versiersel van eenen zachtmoedigen en stillen geest, die kostelijk is voor God; want alzoo versierden zich ook eertijds de heilige vrouwen die op God hoopten, gelijk Sara Abraham, hem noemende haren Heer.*

Zulk eene vrouw is haren man tot eene kroon; lezen wij *Spreuk.* XII: 4.

Ook deelt ons het Evangelie de pligten mede, welke de man wederkeerig jegens zijne vrouw heeft te betrachten. Ook hierin hooren wij van alle Apostelen slechts éene stem: *Gij mannen! hebt uwe eigene vrouwen lief, en wordt niet verbitterd tegen haar.* (*Col.* III: 19.) *Woont bij haar met verstand, de vrouwe als de zwakste eere gevende, als die ook mede erfgenamen des levens met haar zijt, opdat uwe gebeden niet verhinderd worden.* (1 *Petr.*

III:

Digitized by Google

III: 7.) *Zijt niet als een leeuw in uwen huize.* (*Jes. Sir.* IV: 35.) Ja! de groote Apostel dringt zelfs zijne vermaning aan, door het voorbeeld van CHRISTUS JEZUS, ten opzigte van zijne Gemeente: *Gelijk Christus de Gemeente lief gehad, en zich zelven voor haar overgegeven heeft, alzoo zijn de mannen schuldig hunne eigene vrouwen lief te hebben, als hunne eigene ligchamen. Die zijne vrouw lief heeft, heeft zich zelven lief, daarom zal een man zijnen vader en moeder verlaten en zijne vrouw aanhangen, en zij zullen één zijn en vereenigd.* (*Efez.* V: 25, 28—31.) Hij, die in een of ander opzigt zijne eeden verbreekt, zijne dure belofte ontrouw wordt, zijnen huwelijkspligt schendt, heeft Gods oordeel te wachten, volgens de uitspraak des Apostels, *Hebr.* XIII: 4. *En zoo iemand zijne huisgenooten niet verzorgt, die heeft het geloof verloochend, en is erger dan eene ongeloovige.* (1 *Tim.* V: 8.)

6. *Gods zegen moet het werk kroonen.*

In dat gezin, waar de vrouw, volgens de bovenstaande lessen van het Evangelie, als de helpende levensgezellin des mans, zijne schreden volgt, in zoo ver het met de voorschriften van Gods woord overeenkomstig is; hare pogingen met de zijne vereenigt tot bevordering van den

Digitized by Google

den huisselijken welstand, zonder de minste aanmatiging van heerschappij; met arbeidzame vlijt en getrouwheid hare zaken behartigt, gelijk wij daarvan eene schoone schets vinden afgeteekend, *Spreuk.* XXXI: 10—33. en waar zij vriendelijke bescheidenheid en stille zachtmoedigheid, met innemende lieftaligheid en andere bekoorlijke deugden der ziel vereenigt, die den man behagen en het leven veraangenamen; — in dat gezin, waar de man, als het besturend hoofd van geheel het huisgezin, voorgaat, getrouw zijnen pligt betracht, altijd zijne gade, als de geliefde zijns harten, verdedigt, roemt, beschermt, en waar dus, in één woord, de liefde het leven kroont; — in dat gezin, waar God op de regte wijze wordt vereerd, woont hij ook met zijnen zegen, want de Dichter zingt *Ps.* CXXVIII: *Gelukkig, wie Jehovah dient! die in zijne wegen wandelt! Hij zal hem van zijn arbeid voeden. Zijn deel zal heil zijn en geluk! Zijne huisvrouw zal zijn gelijk eene vruchtbare wijnstok, ter zijde van zijn huis geplant. Zijn kroost, gelijk olijfplanten, zal zijnen disch omringen. Zie! zoo wordt hij gezegend, die aan Jehova's dienst zich wydt!*

Die zegen van den aanbiddelijken Vader in den hemel, kan alleen ons doen en laten bekroonen. *Zijn zegen is het alleen, die rijk maakt zonder smart. Hij toch geeft het zijnen beminden als in den slaap.* (*Ps.* CXXVII:

CXXVII: 4.) *Want de vloek des Heeren is in het huis der goddeloozen, maar de woning der regtvaardigen zal hij zegenen.* *Spreuk.* III: 33. De Heer, die zijne belofte niet vertraagt, heeft zelf beloofd:

Waar liefde woont, gebied ik mijnen zegen.
Daar woon ik zelf, daar wordt mijn heil verkregen,
En 't leven tot in eeuwigheid.

Behoeft het dan nog gezegd te worden, dat aan eene verbindtenis, die uit haren aard zoo gewigtig is, die zulk eene verhevene, goddelijke instelling heeft, die zulke belangrijke en veruitziende bedoelingen beoogt, en welker welgelukken zoo geheel van den zegen des Heeren afhangt; — behoeft het dan nog gezegd te worden, dat aan zulk eene verbindtenis nimmer de plegtige kerkelijke inzegening ontbreken moest? Mij dunkt, ieder moet hiervan zoo wel overtuigd zijn, dat wij alle verdere aanmaning overtollig achten; weshalve ik eindige met de woorden des Apostels: *Hetzij gij eet, hetzij gij drinkt, hetzij gij iets anders doet, doet het alles ter eere Gods!*

OVER DE GODSDIENST DER SIAMEZEN.

De godsdienst der Siamezen is eene vereeniging van ongerijmdheden, zedeloosheden en elkaar wedersprekende dingen. Daarenboven zijn hun-

Digitized by Google

hunne *Talapoin's*, (Priesters) volstrekt niet bekend met datgene, wat de eigenlijke Godsdienst uitmaakt. De meesten hunner kunnen lezen noch schrijven, en hun is dus de toegang tot hunne oude, over de godsdienst handelende, geschriften gesloten. Daardoor matigt zich ook elk een het regt aan, om verschillende geloofswaarheden naar zijn eigen goeddunken te schikken, geheel weg te laten, of andere in hare plaats te stellen. Zoo denken zij ook godsdienstige fabelen uit, vertellen ze openlijk en verlangen, dat men ze op hun woord geloove.

Spoedig echter komen andere *Talapoin's*, als opponenten daartegen, en zoo ontsteat er tusschen hen een hevige woordenstrijd, gewoonlijk tot groot genoegen der hoorders. Dat niet te min blijven deze Priesters nog in zeer groot aanzien bij de voornamen en geringeren. Wij geven hierbij eenige artikelen uit hun geloof op.

Er is meer dan één God, ja het getal der Goden is ontelbaar. Sommigen zijn gehuwd en hebben kinderen; anderen zijn niet gehuwd, en hebben toch ook kinderen. Alle menschen zijn uit éénen man en ééne vrouw voortgesproten. De ziel is onsterfelijk en heeft de gedaante van eene vledermuis. Er is een hemel en een hel: de hemel is boven onze hoofden, de hel onder onze voeten; aldaar is een groot vuur, het brandt echter niet eeuwig. Er zijn duivels; men weet echter niet van waar zij komen. Deze hob-

Digitized by Google

hebben eenen opperduivel, die in het onderste der hel zijn verblijf houdt; hij zendt zijne dienaars op de aarde, om de goddeloozen te pijnigen. De God, die de goede en kwade daden der menschen opschrijft, heet PHRA-PHUM. Alle menschen moeten zich aan een gerigt onderwerpen. De mannen kunnen ligtelijk de hel vermijden, doch de vrouwen niet; slechts één middel is er, waardoor zij in den hemel worden toegelaten, het geven van aalmoezen aan de *Talapoin's*, welke dan ook vaak rijkelijk begiftigd worden. Alle dieren zijn onze broeders; want zij zijn eenmaal menschen geweest en zullen het ook weder worden; ook de boomen zijn bezield.

Eenmaal is er een groote watervloed over *Siam* geweest; daarop echter heeft de God PHRA-PHU-THI-CHAM, een regenboog in de wolken gesteld, om de menschen de vrees voor eenen tweeden soortgelijken te benemen.

Er zal eene algemeene opstanding der dooden plaats hebben, en deze wereld zal een einde nemen.

PHRA-SIAN of de Messias, zal ten tweeden male op de aarde nederdalen, om de menschen gelukkig te maken. De gansche zedeleer der Siamezen, rust op deze drie grondstellingen: Geef den *Talapoin's* rijke aalmoezen; dood geen dier; hoe meer een mensch eet, des te behagelijker is hij aan de Goden. Het is afschuwelijk, de Siamezen van hunne Goden te hoo-

Digitized by Google

hooren spreken, de gansche Grieksche mijthologie heeft niets onzedelijker. Veel echter is er in hunne godsdienstleer en overleveringen, dat geen gezonden zin oplevert; b. v. de God PHRAHIN, is er van eeuwigheid af geweest. Deze God had een hoen, en om te beproeven, hoe ver zich zijne almagt uitstrekte, nam hij deszelfs drek en maakte daaruit twee kleine poppen, welke hij levend maakte. Van deze man en vrouw stammen alle overige menschen af. Spoedig daarop kwam de groote overstrooming. De hemel heeft twaalf verdiepingen, de eene boven de andere. Deze twaalf hemelen, rusten op het hooge gebergte *Khau Sumeng*. De engelen wonen in dezen hemel, ook de raven en gieren zijn engelen, want zij eten menschenvleesch. Midden in den hemel is een groot waterbekken, waarin zich de engelen baden; zijn er te veel van hen, zoo loopt het water over den rand van het bekken, en dat is dan de regen op aarde. De bliksem heeft twee oorzaken; soms komt er eene oude vrouw in den hemel, die om ons (menschen) te verschrikken, een spiegel tegen de zon wendt, en met het opgevangene licht de menschen tracht te verblinden; soms komt het van de engelen, wanneer zij vuur slaan. De donder ontstaat door eenen grooten Reus, die in het firmament woont, wanneer hij met zijne vrouw twist, beeft de aarde daarvan. Soms echter blijft het daar niet bij, en werpt hij, toornig geworden, met zijn

knods

knods naar haar, als wanneer deze op de aarde vallende, den donderslag veroorzaakt. De zon heet PHRA-ATHIT, de maan PHRA-CHAN. Zoo lang zij op de aarde leefden, gaven zij den *Talapoin's* aalmoezen. De oudste gaf hun dagelijks eene groote som in goud, de jongere daarentegen in zilver. Zij hadden ook nog eenen jongeren broeder, die wel is waar den *Talapoin's* ook aalmoezen gaf, doch geen goud noch zilver, maar gekookte rijst in eene zwarte schotel. Na hunnen dood werden de broeders tot Goden verheven; de oudste werd de zon, de jongste de maan. De derde echter was niet zoo gelukkig, want tot straf werd hij in een zwart ondíng veranderd, hetwelk slechts armen, nagels en oeren heeft: het heet PHRA-RAHU. Door deze straf is hij echter niet gebeterd; want hij is altijd nog vol nijd op zijne twee gelukkige, glanzende broeders, en zoekt gedurig gelegenheid, om met hen te vechten. Hierdoor ontstaan dan de zons- of maansverduisteringen. De Siamezen echter, die voor hunne zon en maan zeer bevreesd zijn, maken dan een geducht rumoer om PHRA-RAHU te verschrikken, en van zijnen buit weg te jagen. Zoolang als dus de duisternis aanhoudt, hoort men niets dan schreeuwen en huilen, men trommelt, slaat als onzinnig op groote bekkens, en schiet met snaphanen; de Koning laat alle de kanonnen van de vesting afschieten; de wanorde en angst stijgen in den hoogsten graad. Ja, het ware eer-

Digitized by Google

der mogelijk de zonsverduistering te doen ophouden, dan het geschreeuw en rumoer der Siamezen bij zulk eene gelegenheid.

Daarom zijn zij ook vertoornd op de Christenen, die zij Pharans noemen, wijl deze niets doen om de hemellichten, van welke zij zooveel nut ontvangen, te bevrijden.

DE NAR MET ZIJNEN STAF.

In eene predikatie door den Bisschop HARE, op zijnen 18den geboortedag gehouden, verhaalt hij de volgende geschiedenis.

Voor vele jaren had zekere Heer een Nar bij zich, gelijk vele groote lieden van dien tijd voor hun vermaak hadden, hij gaf hem eenen staf en gelastte hem denzelven te bewaren, tot dat hij iemand zoude ontmoeten die een grooter gek was dan hij, en wanneer hij eenen dusdanigen gevonden had, hem den staf te overhandigen.

Eenige jaren later werd de Heer ziek, en zijne ziekte werd doodelijk. Zijn Nar kwam hem bezoeken, en zijn zieke Heer verhaalde hem, dat hij hem nu voor eenigen tijd moest verlaten.

»En waar gaat gij naar toe? vroeg de Nar. »Naar eene andere wereld," was het antwoord. En wanneer zult gij terug keeren? over eene maand? »neen," over een jaar? neen, »wanneer dan? »nimmer, nimmer." En welken

voor-

Digitized by Google

voorraad hebt, gij gereed gemaakt tot uw onderhoud daar, waar gij naar toe gaat. » Geenen." Niet, zeide de Nar, geenen, neem dan mijnen staf. Gij vertrekt voor immer, hebt geene voorzorg genomen en zult nimmer terug keeren.

Ziedaar! neem mijnen staf, want tot eene zotheid, gelijk deze, ben ik onbekwaam.

Penny Magazine.

TIJDIGE WAARSCHUWING TEGEN LANDVERHUIZING.

De Burgemeester van een stadje in *Rijn-Hessen*, waar de zucht om naar *Amerika* te verhuizen hoe langs zoo meer toenam, verzamelde eens op eenen zondag alle de burgers, na de godsdienstoefening, op de markt. Hier schilderde hij hun met ware welsprekendheid de ellende af, welke de meeste Duitschers in *Amerika* ondervonden. Zijne rede miste dan ook niet den noodigen indruk, vooral, daar hij aldus sloot: » Het is waar, gij gaat hier niet altijd » op rozen, maar behoeft ook niet met de woede » der zee en de lasten van een onbearbeid land » te kampen. En wat wacht u toch daar in » die woeste en boschachtige streken, wanneer » gij met zweet bedekt en afgemat van den ar- » beid terugkeert naar uwe hut, die van alle » kanten aan den wind vrije opening geeft? . . . » Honger en dorst. — En hier?" juist op dien oogenblik woei er een zacht windje over de

Digitized by Google

markt, en voerde de reuk uit eenige keukens in den omtrek van de markt, in de neuzen der hoorders. De reuk van het lekkere zondags-gebraad verkwikte allen, en sloot op eene waardige wijze de woorden des braven Burgemeesters.

ZONDERLINGE LIEFHEBBERIJ VOOR DE MUZIJK.

Lord K.... was de grootste liefhebber der muzijk in *Groot-Brittannie*. Eenmaal in elke week verzamelde hij bij zich al de bekwaamste muzijkanten, zangers en componisten van *Londen*. Voor weinige weken maakte hij bekend, dat hij een zeer groot Avond-Concert wilde geven, en noodigde dus veel meer gasten dan gewoonlijk. Het gezelschap werd in eene groote, met zwart behangene, kamer gebragt, op welker behangsel het wapen des Lords in zilver gestikt was. In de vier hoeken brandden lampen, die een flaauw licht verspreidden. Het orkest bevond zich in eene kamer daarnaast, doch werd, door een voorhangsel, voor het gezelschap onzigtbaar gemaakt. In het eerst verwonderde men zich over Mijlords idée, doch de dames bemerkten, dat het witte van hunne teint, door eene zoo zwakke verlichting, nog meer zigtbaar werd, en wachtten met geduld het begin der muzijk.

Het beroemde *Stabat Mater* begon, daarop volgde de doodmis van LESUNAR. Op eens viel er een schot,

Digitized by Google

schot, het gansche gezelschap stond verschrikt op, doch werd echter tot bedaren gebragt, daar het heerlijke orkest het *Requiem* aanhief. Midden daar onder echter stort een bediende de kamer in, en roept » Mijlord is dood." - Alles is hevig verschrikt. Men onderzoekt en spoedig vindt men hem ook levenloos, liggende op eene sopha in zijn kabinet, op de tafel lag een brief, door hem geschreven, welke aldus luidde:

» Mijn leven is mij tot last. Ik aanbid de muzijk, en wil dat mijn laatste snik door eene schoone harmonie begeleid worde: zoo is het toch beter, dan aan eene ziekte te eindigen. Ik heb den muzijkanten bevolen, om het *Requiem* aan te heffen, zoodra ik door een pistoolschot het teeken gegeven had, zij verkondigen dus mijnen dood. Indien zij aan dit mijn laatste bevel niet gehoorzaam mogten geweest zijn, moeten zij niet betaald worden. Zij zouden de rust mijner ziel gestoord hebben. Mijne gasten en vrienden wensch ik een laatst vaarwel, en noodig hun uit, om vroeger of later mijn voorbeeld te volgen." Dwaze en ongelukkige Lord!

Freimuthige.

DE VROUWEN IN SARDINIE.

Het vrouwelijk geslacht in *Sardinie* kan men werkelijk schoon noemen. Het laat ook die schoonheid gelden jegens de mannen. De vrouwen en meisjes doen niets anders, dan zich op

Digitized by Google

te schikken, om naar de kerk te gaan, en dit geschiedt, naar eene vaste gewoonte, alle dagen. Na de kerk bezocht te hebben, gaan zij op het balken van haar huis, zien naar de voorbijgangers, en laten zich door hen opmerken, terwijl de man naar de markt gaat en het noodige bezorgt. Jongens van twaalf tot veertien jaren dragen het gekochte, voor eene billijke beloening, in kerven naar huis, wanneer zij niets anders te doen hebben. Op de dorpen zijn de vrouwen evenmin tot eenigen arbeid te bewegen. Hare eenige bezigheid, zoo als ook der bewoonsters van de voorsteden, is, om het koren te malen, dewijl zij elken dag versch brood bakken. In het midden van de hut staat eene Duitsche rosmolen, eene kleine oudvaderlijke molen, die hier door een ezel in beweging gebragt wordt. De vrouwen en meisjes zitten rondom de molen; aan hare zijde ligt een stok, waarmede zij den ezel van tijd tot tijd aanzetten, hem toeroepende: he! he! ha! Gewoonlijk zit een Geestelijke onder aangename gesprekken bij de schoone vrouw, of schoone dochter. Kan of wil de man die levenswijs der vrouw niet langer gedogen, en wil hij daartoe eenig geweld gebruiken, zoo loopt zij dadelijk naar een klooster en klaagt daar haren man aan, en deze ontvangt dan, naar de omstandigheden, eene hardere of zachtere straf.

ANEK-

Digitized by Google

ANEKDOTE BETREKKELIJK DEN FRANSCHEN PREDIKANT CLAUDE.

De Fransche Predikant CLAUDE hield voortreffelijke Leerredenen, maar had eene zeer onaangename stem. Toen hij dus op het beroep te *Charenton* gepredikt had, zeide MORUS: *Hij zal alle stemmen voor zich hebben, behalve zijne eigene stem.*

KOELBLOEDIGHEID VAN DEN GENERAAL NEY.

Toen eens, gedurende een heet gevecht, een Officier dezen Generaal een rapport maakte, vloog een kogel zoo digt over hunne hoofden heen, dat de Officier onwillekeurig bukte, maar toch, zonder verder eenige vrees te verraden, zijn rapport eindigde. » Zeer goed," zeide NEY, » maar op eene andere keer behoeft gij u niet zoo diep voor mij te buigen."

DE SCHIJNBARE ARMOEDE.

De Overste van de allerarmste Monniksorde in *Spanje*, namelijk der Franciskanen, heeft een jaarlijks inkomen van niet minder dan 800,000 dollars (rijksdaaldens).

WIJN-

Digitized by Google

WIJNSTOKKEN IN TURKYE.

Men verneemt uit *Konstantinopel*, dat de tegenwoordige Sultan MAHMOUD, in den tuin van zijn Serail, wijnstokken laat kweeken. Indien dit berigt waarheid bevat, wat kan men dan niet nog meer wachten!

GETAL DER SLAVEN.

De volgende, zoo wij meenen, vrij naauwkeurige opgave wijst aan het aantal menschen, die slaven zijn van hen, welke zich Christenen noemen:

In de Engelsche Koloniën,	300,000
— — Fransche ———	200,000
Op *Cuba* en *Porto Rico*,	500,000
In de andere Koloniën,	75,000
— — Vereenigde Staten,	1,650,000
— *Brazilië*,	2,000,000
	5,225,000

AANWIJZING VAN DEN TIJD, WAAROP SOMMIGE DWALINGEN, DIE IN DE ROOMSCHE KERK HEERSCHENDE GEBLEVEN ZIJN, HAREN OORSPRONG NAMEN.

De Roomsche Kerk wendt dikwijls de oudheid

van

Digitized by Google

van hare leer voor; maar de volgende opgave van den tijd, waarop sommige leerstukken en gewoonten, die haar onderscheiden, derzelver oorsprong namen, zullen leeren, dat een Bijbelsch Christen dezelve niet kan toelaten.

	Jaar na CHRISTUS geboorte.
Wijwater,	120
Boetedoening,	157
Monnikenleven,	328
Latijnsche Mis,	398
Laatste Oliesel,	558
Vagevuur,	593
Aanroeping van MARIA en de Heiligen,	594
Misbruik van het gezag door de Pausen,	607
Het kussen van den voet van den Paus,	709
Beeldendienst,	715
Heiligverklaring van vrome menschen,	993
Klokkendoop,	1000
Transsubstantiatie,	1090
Ongehuwde staat der Priesters,	1015
Indulgentiën,	1190
Dispensatiën,	1200
Inquisitie,	1204
Biecht,	1215
Opheffing der hostie.	1222

(*Archives du Christianisme*, 27 *Juillet* 1833. *p.* 115.)

Digitized by Google

DE ZONDERLINGE BOETEDOENING.

Toen Sir GEORGE STAUNTON door *Indië* reisde, zag hij een man, die een moord had begaan, en die zich niet alleen om zijn leven, maar wat van meer belang was, om de eer van zijn caste te redden, aan de hem opgelegde straf onderwierp. Deze bestond daarin, dat hij gedurende zeven jaren, zonder matras in eene bedstede zoude slapen, die geheel met ijzeren pennen, gelijk naalden, bezet was, doch die niet scherp genoeg waren, om door het vel te dringen. De Heer STAUNTON zag hem in het vijfde jaar van zijn lijden, en zijn vel geleek naar de huid van eenen Rhinoceros, maar was minder hard. Op dien tijd echter sliep hij zeer gerust in zijn bed van doornen, en merkte hij aan, dat hij na het einde van zijn vonnis, zeer waarschijnlijk uit verkiezing, de gewoonte zou behouden, die hij uit noodzakelijkheid had moeten beginnen.

Penny Magazine.

GEZEGDEN VAN EENEN DOOFSTOMMEN.

Een der doofstommen van het Instituut te *Parijs*, zijne gedachten willende uitdrukken over de eeuwigheid der Godheid, deed dit op de volgende wijze: » Het is altijddurend, zonder » begin of einde; bestaande zonder beperkt te » zijn, tegenwoordig zonder voorleden of toe- » komende. Zijne eeuwigheid is jeugd zonder » kindschheid of grijsheid; leven zonder geboorte » of dood, heden zonder gisteren of morgen."

BE-

Digitized by Google

BEDE OP DEN CHRISTELIJKEN RUSTDAG.

Mij lacht met vreugd deez' dag weêr tegen,
Dien God mij nu ter ruste schenkt;
Waarop mijn ziel aan 't blij herleven
Van JEZUS, als haar Koning, denkt.
O liefderijke Godsbeschikking!
De rustdag is voor mij op aard'
Een voorsmaak van den zaal'gen hemel,
Waar m' eeuw'ge ruste is bewaard.

Ik zal, van 't daaglijksch werk entslagen,
Met vreugd in 's Heeren tempel gaan,
En hooren wat door 't Evangelie
God aan mijn harte doet verstaan.
Ach! was mijn ziel dan in den hemel,
Mijn oog dan blind, voor wat niet al
Mij afleidt van het woord der waarheid,
En m' op deez' dag niet voegen zal.

Ontgloei ô God! Uw' Heilgezanten
Ontgloei hen met een heilgengloed!
Doe door Uw Geest het woord der waarheid
Steeds heilzaam zijn voor ons gemoed,
Zoo word' hun werk door U gezegend;
Zoo zien zij, 't geen hun hart verblijdt,
Dat op deez' dag het rijk des Heeren
Al meer en meer wordt uitgebreid.

Dat

Digitized by Google

Dat ook die Geest mijn hart besture,
En ik in 't groot Verlossingsplan
Uw liefd' en wijsheid moog' aanbidden,
Schoon ik het nooit doorgronden kan.
Mogt ook mijn ziel iets meerder leeren
Van 't geen z' op aarde weten moet,
Ter voorbereiding voor den hemel,
Waar men Gods wil volmaakter doet.

Dan zal deez' rustdag aanwinst schenken
In kennis en Godzaligheid;
En ik het groot geluk waardeeren
Eens Sabbaths mij door God bereid;
Tot dat ik eens, ontboeid aan d' aarde,
Voor eeuwig, met der vromen tal,
In 't land van zaal'ge zielé ruste,
Den schoonsten Sabbath vieren zal.

Daar vind ik dan mijn vrienden weder,
En, onder hen, dien Godsgezant,
Die hier voor mij, op menig Sabbath,
Een middel was in JEZUS hand,
Om blijdschap in mijn ziel te storten.
Daar juich 'k, met hem in God verblijd;
Hier komt geen avond aan den rustdag,
't Is Sabbath hier in Eeuwigheid!

Amsterdam, P. ALTMAN.
Aug. 1834.

A K A.

Digitized by Google

AKADEMIE-NIEUWS.

SERIES LECTIONUM, IN ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA HABENDARUM A DIE 1mo SEPTEMBRIS 1834.

RECTORE MAGNIFICO

JACOBO CORNELIO BROERS.

FACULTAS MEDICA.

Horâ.

J. C. BROERS, Theoriam disciplinae Chirurgicae exponet singulis diebus . XII.

Exercitationibus Clinicis, in Nosocomio Academico habendis, vacabit quotidie I—III.

Die vero Veneris . . . . . II.

Operationibus Chirurgicis hiberno tempore, horis dein indicandis.

Artem Obstetriciam Theoreticam et Practicam, diebus Lunae, Martis, Mercurii, et Jovis . . . . . X.

Medicinam Forensem, die Veneris . . I.

G. SANDIFORT, Anatomiam docebit, diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris X.

Physiologiam, Anatome comparata illustratam, iisdem diebus . . . . IX.

Methodum secandi cadavera, quotidie, hiberno tempore . . . . . III—V.

M. J. MACQUELYN Supellectilem Pharmaceuticam duce Pharmacopaeâ Belgicâ explicare perget, et praecepta Diaetetica tradet, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis VIII.

Doctrinam Indicationum Therapeuticarum docebit, et ad usum praecipuorum Remediorum applicabit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . . . IX.

Digitized by Google

Hora.

Exercitationibus Clinicis in Nosocomio Academico habendis, singulis diebus, vacabit eadem horâ.

Disputationibus item publicis de variis Medicinae partibus habendis praeerit, diebus et horis, Auditoribus commodis.

C. PRUYS VAN DER HOEVEN Pathologiam docebit, diebus Lunae, Mercurii et Veneris I.
et die Veneris . . . . VIII.

Medicinam Practicam cum exercitatione in Nosocomio Academico, quotidie . XI.

Historiam Medicinae tradet, diebus Lunae et Mercurii . . . . IV.

Disputandi exercitiis praeerit, diebus et horis, Auditoribus commodis.

FACULTAS JURIDICA.

N. SMALLENBURG Emeritus.

H. G. TYDEMAN Encyclopaediam Juris tradet, diebus Lunae, Mercurii et Veneris XI.

Institutionum JUSTINIANI doctrinam cursim repetet, ad ductum WESTENBERGII, diebus Martis et Jovis . . . . XII.

Oeconomiae Politicae principia, ad patriam nostram applicata, docebit, diebus Martis et Jovis . . . . . XI.
et die Lunae . . . . . I.

Statisticam Patriae describet, diebus Martis, Mercurii et Jovis . . . . I.

Juris Mercatorii Belgici Institutiones tradet, bis per hebdomadem, horis deinde constituendis.

C. J. VAN ASSEN illustrabit historiam Jurisprudentiae Romanae, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . . VIII.

Docebit JUSTINIANI Institutiones Juris Civilis, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . . IX.

In-

Digitized by Google

Horâ.

Interpretabitur Digestorum Libros, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . X.

Codicem Juris Civilis iisdem diebus XII.

Codicem Rei Judiciariae diebus Veneris et Saturni . . . VIII.

H. COCK Jus Naturale tradet, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . X.

Jus Criminale, diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis, Veneris et Saturni IX.

Jus Publicum et Gentium, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . VIII.

J. R. THORBECKE explicabit Historiam Europae diplomaticam a regno LUDOVICI XIV usque ad Congressum Viennensem, diebus Lunae, Mercurii et Veneris . XI.

Diplomatiam, id est, disciplinam principiorum et formarum, quibus rationes Regnorum externae reguntur, diebus Lunae, Mercurii et Jovis . . . XII.

Historiam Politicam et Juris Civilis Patriae nostrae, inde a CAROLO V, diebus Martis et Jovis . . . XI.

et die Veneris . , . X.

FACULTAS THEOLOGICA.

J. CLARISSE Theologiam Dogmaticam docebit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . . IX.

Theologiam Moralem exponere perget, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis XI.

Theologiam Naturalem, diebus Martis et Jovis. . . . . X.

Apologeticen tradet, diebus Lunae et Mercurii . . . . X.

Encyclopaediam Theologicam secundum suam Epitomen, horis commodis.

Digitized by Google

Horâ.

Disputandi exercitiis dogmatico-practicis praeërit die Saturni hora post meridiem IV.

Exercitia Oratoriae Sacrae moderabitur, die Lunae . . . . . I.

W. A. VAN HENGEL *Epistolam* PAULI *ad Philippenses* interpretabitur, diebus Lunae et Jovis . . . . . VIII.

Explicandis aliquot JOANNIS *Chrysostomi* orationibus, eloquentiae maxime sacrae rationem ostendere conabitur, diebus Martis et Veneris . . . . . VIII.

Decalogum Mosaicum, Precationem Dominicam et Symbolum Apostolorum tractabit, die Mercurii . . . . VIII.

Theologiae studiosos provectiores ad munus antistitis sacrorum bene obeundum collocutione familiari instituet, die Veneris V sqq.

Oratoriae Sacrae exercitationibus praeërit, die Jovis . . . . . I.

N. C. KIST Historiam Ecclesiasticam docebit recentiorem, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . . . . XII.

Doctrinae Christianae historiam tradet, diebus Jovis et Veneris . . XII.

Veterum Ecclesiae Latinae Scriptorum historiam literariam exponet, die Veneris XI.

Exercitia disputandi, de quaestionibus argumenti potissimum Historico-Theologici, moderabitur, die Saturni . . . I.

Orationibus Sacris praeërit, die Martis I.

FACULTAS DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM ET PHYSICARUM.

S. SPEYERT VAN DER EYK Mathesin Sublimiorem docebit, diebus Lunae et Mercurii I.

Physicam experimentis illustratam tradet, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis XII.

Digitized by Google

Horâ.

G. WTTEWAAL De Cura Summi Imperantis ad promovendam Agriculturam, Artes et Mercaturam aget, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . . . I.

Lectionibus de Agricultura et Re pecuaria vacabit, diebus et horis, Auditoribus commodis.

C. G. C. REINWARDT Chemiam universam theoreticam et experimentalem exponet, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis XI.

Rei Herbáriae fundamenta tradet, diebus Lunae, Martis et Mercurii . . I.

Plantarum Historiam illustrabit verno et aestivo tempore matutino iisdem diebus et Jovis . . . . . VII.

J. DE GELDER tradet Elementa Geometriae, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis VIII.

Trigonometriam rectilineam et sphaericam, ejusque usum in Astronomiâ et Arte navigandi, aliisque Disciplinis, provectioribus discipulis explicabit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . IX.

Calculum Differentialem et Integralem, diebus Lunae et Mercurii . . XII.

Mechanicam Analyticam, diebus Martis et Jovis . . . . . XII.

Theoriam probabilitatis, quam vocant, et insignem ejus usum in vita civili tradet, quarum lectionum horas in commodum Auditorum constituet.

Philosophiae Theoreticae et Literarum humaniorum Candidatis Geometriam, et Arithmeticam universalem initiis repetitis explicabit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . . . XI.

Partem Theoreticam et Practicam Paedagogices, ad disciplinas Mathematicas rela-

Digitized by Google

Hara.

tae, futuros Gymnasiorum Praeceptores docebit, horis deinceps indicandis.

P. J. UYLENBROEK Prof. Extraord. Physicam docebit, secundum compendium a Cl. BIOT editum, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . VIII.

Physicam et Astronomiam Mathematicam tradet, iisdem diebus . . . XII.

Astronomiae Elementa exponet, die Martis hora vespertina . . VI—VII.

Arithmeticam Universalem sive Algebram explicabit, die Jovis . . . I.

et Veneris . . . VIII et I.

J. G. S. VAN BREDA Historiam naturalem, Anatome et Physiologia comparata animalium, praesertim vertebratorum, illustratam, docebit, diebus Jovis et Veneris XI.

Geologiam et Historiam Plantarum et Animalium fossilium tradet, diebus Jovis et Veneris . . . XII.

J. VAN DER HOEVEN Prof. Extraord. Anatomen et Phijsiologiam comparatam docebit, diebus Lunae, Martis et Mercurii XII—I.

Historiam naturalem, praesertim Animalium exponet, diebus Martis et Jovis . I—II.

Entomologiam et Historiam naturalem Mammalium tradet, diebus et horis dein indicandis.

A. H. VAN DER BOON MESCH Prof. Extraord. Chymiae doctrinam ejusque in artibus usum exponet, diebus Jovis et Veneris I.

Chromorgiam, seu pigmentorum historiam, parandi methodum, naturam et varium usum explicabit, diebus Mercurii et Veneris . IV.

Explicabit HOLLUNDERI libellum de *exploratione fossilium metalla continentium*, horis deinceps indicandis.

FA-

Digitized by Google

FACULTAS PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM HUMANIORUM.

Hora

J. H. VAN DER PALM Grammaticam Hebraeam, secundum Institutiones Cl. SCHROEDERI, docebit diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . . I.

Antiquitates Hebraeas enarrabit, iisdem diebus . . . . XII.

Primum Regum librum curseria lectione tractare perget, die Veneris . I.

H. SIEGENBEEK Eloquentiam Belgicam docebit, diebus Lunae, Martis et Mercurii XII.

Historiam patriae enarrabit die Mercurii, horâ I, et diebus Jovis et Veneris . X.

Stili bene Belgici praecepta tradet diebus Lunae, Martis et Mercurii . . XII.

Exercitia oratoria moderabitur die Veneris . . . . I.

Historiam Literarum Belgicarum, ad ductum compendii a se editi, bis per hebdomadem explicare paratus est horis Auditoribus commodis, in reliquarum etiam scholarum horis constituendis eorum votis lubens obsecuturus.

J. BAKE, explicabit *Ciceronem de Natura Deorum*, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . . IX.

Interpretabitur tum *Xenophontis Memorabilia Socratis*, tum *Euripidis Orestem*, iisdem diebus . . . X.

In Scholis *Paedagogicis* disserat de Critica et Grammatica interpretatione carminum Homericorum, diebus Lunae et Mercurii . I.

J. NIEUWENHUIS Elementa *Metaphysices*, secundum suum Epitomen, explicabit, diebus Jovis et Veneris. . I.

die Saturni . . . . . X.

Digitized by Google

Horâ.

Initia Philosophiae Theoreticae, *Psychologices* imprimis atque *Logices* exponet, diebus Veneris et Saturni . . . IX.

Partem *Paedagogices* theoreticam docebit, die Jovis . . . . XII.

et Veneris . . . . XI.

Historiam *Philosophiae Naturalis et Theoreticae* tradet diebus horisque deinceps indicandis.

H. A. HAMAKER Linguae Arabicae, item Chaldaicae et Syriacae, elementa tradet diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis VIII.

P. HOFMAN PEERLKAMP Historiam humanitatis veterum populorum continuabit et absolvet, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . . . XI.

Fabulas PLAUTI, *Curculionem* et *Epidicum* explicabit, die Veneris . XI.

C. J. C. REUVENS *Antiquitatem Romanam* explicabit, diebus Lunae, Martis, Mercurii . . . . . XII.

et die Veneris . . . IX et X.

Idem *Institutiones archaeologiae universae*, superiore anno intermissas, discipulis provectioribus sermone patrio tradere perget horis vespertinis iis, de quibus conveniet.

G. L. MAHNE tradet Historiam Literarum, tum Graecarum, tum Latinarum, die Mercurii I, et diebus Veneris et Saturni X.

J. M. SCHRANT Eloquentiae Historiam criticam veteris aevi tradet diebus Martis et Mercurii, eandem historiam recentioris aevi diebus Jovis et Veneris . I.

J. BAKE et P. HOFMAN PEERLKAMP praeeunt disputandi exercitiis, die Martis . III.

W.

Digitized by Google

Horâ.

W. B. GAUTZSCH, Linguar. German. et Ital. Lector honorar., de linguis German. et Italic. lectiones habebit, horis postea indicandis.

G KNIPPENBERG, Academicus Artis Gladiatoriae Magister, aptum et elegantem gladii usum quotidie dobecit.

Bibliotheca Academica, Lectionum tempore, diebus Martis, Jovis et Saturni, ab horâ XI ad II; Mensibus autem Aprili, Majo, Junio et Septembri, praeterea diebus Lunae, Mercurii et Veneris post meridiem, ab horâ IV ad VII: Feriarum tempore, diebus Mercurii et Saturni, ab horâ XII ad II, unicuique patebit.

LEIDEN.

Curatoren van het Stolpiaansch Legaat, den schrijver der Verhandeling, onder de zinspreuk: *Ut bene administrari resp. possit etc.*, om hare bijzondere verdienste, waardig geoordeeld, om in druk te worden uitgegeven, uitgenoodigd, hebbende, om vrijheid te verleenen tot het openen van het verzegeld briefje, bij die verhandeling gevoegd; zoo heeft dezelve aan die uitnoodiging voldaan, en is bij het openen van dat briefje gebleken, Schrijver der Verhandeling te zijn, de Heer G. A. EVERTZ, Lid van de Regtbank van eersten aanleg te *Heerenveen*, en Schoolopziener over het vijfde District in *Vriesland*.

Digitized by Google

SCHOOL-NIEUWS.

CULENBORG.

Den 4den Julij. Nadat op den 13den Junij l. l. het gewone halfjarig Examen der Leerlingen onzer Latijnsche Scholen was gehouden, bij het welk aan H. H. Curatoren de meest voldoende proeven gegeven waren van de vorderingen, welke alle Leerlingen, zoowel in de Grieksche en Latijnsche talen, als in de Mathesis, Algebra, en hetgeen verder de wet voorschrijft, gemaakt hadden; geschiedde heden de openbare bevordering en prijsuitdeeling in de Luthersche Kerk alhier.

De Rector Dr. D. BALFOORT, opende deze plegtigheid met eene korte voorafspraak, waarna de twee verdienstelijke jongelingen P. M. J. HONDIUS, uit deze stad, en J. KUYL, van *Geertruidenberg*, naar de Akademie bevorderd werden, en tevens met eenen prijs vereerd. De eerste hield eene redevoering: *de Patriae amore Batavorum*; zijnde de laatste door ziekte verhinderd geweest, om tegenwoordig te zijn.

Voorts werden met prijzen begiftigd en tot hoogere klassen bevorderd. Op de tweede klasse: J. VAN TIENHOVEN, (van *Ameide*) en M. H TELJER, (van *Asperen*). Op de vierde klasse: G. A. DE RAADT, (van *Barendrecht*) en W. A. VAN DIEST, (van *Buren*). Op de zesde klasse: J. H. GILQUIN, (van hier,) en J. M. L. VAN KERVEL, (van *Leerdam*.)

Vereerende getuigschriften vielen te beurt aan:

Digitized by Google

aan: C. VAN ES VAN DEN ANDEL, (van *Ameide*,); op de tweede klasse: aan C. M. WYNEN, (van hier), en eindelijk aan J. MANSUM, (van *Giessendam*,) op de vierde klasse.

De met prijzen vereerde Leerlingen reciteerden hunne *gratiarum actiones* met veel bevallígheid, waarna de Rector met een Nederduitsch dichtstuk besloot.

De plegtige feestvíering, waarbij eene aanzienlijke schaar van toehoorders en toehoorderessen tegenwoordig was, werd met Orgel-Muzijk begonnen, afgewisseld en geëindigd.

ZEVENAAR.

Den 11den Julij 1834. Nadat de Leerlingen bij een Examen, in tegenwoordigheid van den Wel Ed. Gestr. Heer WYNBEEK, Inspecteur voor het middelbaar en lager onderwijs, voldoende blijken hunner vordringen gegeven hadden, werd heden de jaarlijksche prijsuitdeeling gehouden.

Bij deze plegtigheid, geopend met eene voorafspraak door den Rector K. H. M. HAZELHOFF ROELFZEMA, sprak de verdienstelijke jongeling J. SANDBERGH, zijne Oratie: *De historiae praestantia*, uit; deze stoffe was door hemzelven gekozen en bewerkt. Vervolgens werden met gepaste aanspraken door den Wel Eerw. zeer gel. Heer O. G. HELDRING, President-Curator, prijzen uitgereikt in de eerste afdeeling, aan: J. SANDBERGH en E. H. FINMANN; in de tweede aan: K. FENDRING; en in de derde aan: H. H. MENNES. Bovendien werden bewijzen van naarstigheid toegestaan in de tweede afdeeling aan: W. E. FINMANN; en in de derde aan: A. VON WEILER, M. TIMMERMANS en G. VERMEER. Hierna hield de Rector eene korte rede tot zijne Leerlingen. Deze plegtigheid

Digitized by Google

heid met Orgel-Muzijk zangevangen, afgewisseld en besloten, liep ten genoegen der aanwezenden af.

ALKMAAR.

Den 14den Julij 1834. Heden werd het jaarlijksche Letterfeest van het *Gijmnasium Literarium*, hier ter stede op eene plegtige wijze gevierd in tegenwoordigheid van vele toehoorders. De Rector, de Wel Ed. zeer gel. Heer A. HIRSCHIG, CZ. opende de plegtigheid met eene redevoering: *De virtutis studio antiquorum*, en verwekte in ons den wensch, dat vele de kennis der oudheid mogen leeren beschouwen, als ook van dien kant aanprijzenswaardig en heilzaam.

Na den afloop der redevoering ging men over tot de plegtige bevordering der acht leerlingen, tot welk getal ons Gijmnasium thans weder was geklommen, en werden fraaije eereprijzen uitgereikt aan twee derzelve, als aan H. J. VAN VLOTEN, bij zijne bevordering naar de eerste klasse, en aan J. D. HEYDT, welke overging naar de tweede klasse; beide welke veelbelovende jongelingen op eene betamelijke en bevallige wijze hunnen dank betuigden.

AMERSFOORT.

Den 16den Junij 1834. Nadat op den 31sten Mei en 2den Junij ll. de leerlingen van de Latijnsche School dezer stad, bij de toen gehoudene openbare Examina hadden doen blijken, welke vorderingen door hen, gedurende den laatsten Cursus, zoo in de Latijnsche en Griekische talen, als in de Wiskunde en daarmede verbondene vakken waren gemaakt, had op heden de promotie en prijsuitdeeling plaats.

Dit Letterfeest werd geopend door den zeer Gel.

Digitized by Google

Gel. Heer S. KARSTEN, Artium liberalium Magister, Philosophiæ Theoreticae et Practicae Doctor, Rector dezer School; houdende eene redevoering *de Graecorum proverbio μηδὲν ἄγαν*, en eindigende met eene aanspraak aan den Conrector, waarbij hij deszelfs 25jarige dienstbetrekking aan deze school op eene eervolle wijze vermeldde, en denzelven nogmaals geluk wenschte met de ondubbelzinnige blijken van belangstelling en onderscheiding, aan hem te dezer gelegenheid, zoo door het Bestuur dezer stad en het Collegie van Curatoren, als door zijne stadgenooten betoond. Hierop werd het spreekgestoelte beklommen door den verdienstvollen Jongeling A. C. BINNEVELD. *Exercitii causa* eene revoering houdende *de Literarum laudibus a Cicerone in oratione pro Archia Poëta egregie praedicatis.*

Vervolgens werden kostbare Boekgeschenken, als beloeningen van bevordering tot hoogere klassen, of van naarstigheid, uitgedeeld aan A. C. BINNEVELD, J. T. VAN DER HOEVEN, C. KOK, A. N. J. VAN DE POLL, J. H. DE JAMAER, D. HUBERS DZ., C. J. MULDER, J. W. VAN BEEK, W. T. VAN OORT, M. W. LIGTENBERG, H. M. BREMMER, J. M. HONDIUS, W. MONSOU en W. F. LIGTENBERG. Daarna overgegaan zijnde tot het beloonen van den ijver, door de leerlingen in het beoefenen der Wiskunde betoond, ontvingen insgelijks schoone boekgeschenken, met bevordering tot hoogere klassen, of als bewijzen van naarstigheid, de meest uitmuntende Jongelingen: A. C. BINNEVELD, C. DE JONG, A. N. J. VAN DE POLL, C. KOK, J. H. DE JAMAER, C. J. MULDER, D. HUBERS DZ., J. T. VAN DER HOEVEN, W. T. VAN OORT, H. M. BREMMER, A. M. VERHOEF en J. M. HONDIUS;

voor

Digitized by Google

voor alle welke blijken van tevredenheid den Heeren Curatoren, de beloonden op eene bevallige wijze in Latijnsche en Nederduitsche dichtmaat en proza aan hun Wel Ed. Achth., opregten dank betuigden; waarop dit Letterfeest, even gelijk het begonnen en bij tusschenpoozen vervangen was, met een fraai orgelmusijk werd besloten.

DEVENTER.

Den 9den Julij 1834. Heden werd alhier, bij de halfjarige promotie aan onze Latijnsche scholen, tot de Academische lessen bevorderd, de uitstekend verdienstelijke jongeling P. HALBERTSMA, die daarop met veel bevalligheid eene zeer goed uitgewerkte, en door taal en stijl zich aanbevelende redevoering hield, *over de naïviteit van Homerus.* Met prijzen werden vereerd, eerste klasse: P. HALBERTSMA en W. A. S. VERBURG; tweede klasse: J. N. EVERTS; derde klasse: J. R. KRONENBERG; vijfde klasse, eerste orde: W. J. VAN DE COP en H. J. VAN HEMERT; tweede orde: H. HALBERTSMA; zesde, 1ste orde: C. G. L. GEVEL; tweede orde: P. J. G. VERBEEK; Meetkunde: J. N. EVERTS; Algebra: J. R. KRONENBERG; Rekenkunde: C. G. L. REVEL; Getuigschriften ontvingen voor de Meetkunde: G. J. KRONENBERG; Algebra: W. J. VAN DE COP; Rekenkunde: H. J. VAN HEMERT; Geschiedkunde eerste klasse: W. A. S. VERBURG en J. N. EVERTS; tweede klasse: C. G. L. REVEL en G. G. RIBBIUS; Aardrijkskunde: H. HALBERTSMA en J. TEN KATE; Fabelkunde: G. P. J. VAN DEN BERG en H. J. VAN HEMERT.

APPINGEDAM.

Den 14den Julij 1834. Nadat op den 2den j. l. het Zomer-Examen, in het bijzijn van H. H. Curatoren en eenige lettermannaars, hiertoe

op

op het Raadhuis te dezer stede bijeengekomen, had plaats gehad; vierden wij heden de publieke promotie op het herstelde koor der Nicolai-Kerk. Naar de Akademie werden toegelaten en met prijzen begiftigd: M. J. MARTENS, H. H. H. T. CANNEGIETER, N. BLEEKER, de laatste ontving nog daarenboven een afzonderlijk *testimonium industriae et modestiae*. Elk van hen hield op zijne beurt eene declamatie. De eerstgenoemde: *de M. T. Cicerone, magnorum oratore, tum etiam cive Romano*; d. i. *over M. T. Cicero, groot en als Redenaar en als Romeinsch burger*; de tweede: *de C. J. Caesare*; d. i. *over C. J. Caesar*; de laatstgenoemde: *de Alexandro Macedone*; d. i. *over Alexander van Macedonie*. Van de derde klasse tot de tweede werden met *praemia diligentiae et modestiae* bevorderd: P. ALTING MEES en C. WENNIGER, waarvan de eerste eene *gratiarum actionum* deed. Van de vierde tot de derde klasse gingen over, met *praemia diligentiae et modestiae*: D. GARRELTS en C. TICHELAAR; de eerste droeg eene *gratiarum actionum* voor. Op de zesde klasse ontving R. PARUS CLEVERINGA, JZ. een *praemium modestiae et ordinis*. Deze plegtigheid, door de welluidende Orgel-Muzijk van den Heer P. OOSTERVELD, verzaangenaamd, en door den Rector met eene hartelijke toespraak aan de vertrekkende jongelingen besloten, liep tot genoegen der aanwezigen af.

BERGEN OP ZOOM.

Den 9den Julij 1834. Heden had alhier de plegtigheid der halfjarige promotie en prijsuitdeeling van de Leerlingen der Latijnsche Scholen binnen deze stad, in de Luthersche Kerk, op de gebruikelijke wijze plaats.

De

Digitized by Google

De Rector, de Wel Ed. zeer gel. Heer T. MOESMAN; naar gewoonte het spreekgestoelte beklommen hebbende, opende de plegtigheid met eene Redevoering: *De Ciceroniano communi societatis vinculo;* waarna de verdienstelijke jongelingen M. SWAVING en PHIL. VAN RINTELN, die tot de Akademische lessen bevorderd werden, mede eene Oratie hielden, door henzelven bewerkt; de eerste: *de Dialectica;* en de tweede: *de Dialectices interprete linguâ.* Nadat zij daarop ieder met een boekgeschenk en getuigschrift van vorderingen in de Wiskunde vereerd waren, terwijl hun nog bovendien een loffelijk getuigschrift van volbragte studiën was uitgereikt, werden vervolgens de overige Leerlingen naar rang bevorderd, als: E. VORSTMAN. tot de hoogste orde der tweede klasse; H. VAN HAL, tot de hoogere orde der derde klasse; A. DE BERE, tot de hoogste orde der vijfde klasse; P. MEERBURG SNARENBERG, tot dezelfde als VAN HAL; en J. MEIJERINCK, tot de hoogere orde der zesde klasse; welke Leerlingen allen, wegens gemaakte vorderingen en betoonde vlijt, met prijzen en getuigschriften voor de Mathesis bekroond geworden zijnde, hunne dankbetuigingen in de Latijnsche taal op eene bevallige wijze hebben uitgesproken, terwijl voorts deze plegtigheid, welke door Orgel-Muzijk voorafgegaan, afgewisseld en besloten werd, tot algemeen genoegen, zoo van Curatoren als van de overige, door de Ed. Achtb. Heeren Burgemeesteren, genoodigde toehoorders, is afgeloopen.

KERK-

Digitized by Google

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

ALGEMEENE SIJNODE DER HERVORMDE KERK, IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

1834.

Uit kracht van het Algemeen Reglement voor het bestuur der Hervormde Kerk in het Koningrijk der Nederlanden, Art. 20. en ingevolge eener dispositie van sijne Excellentie den Minister van Staat, belast met de generale Directie, voor de zaken der Hervormde Kerk enz., d. d. 18den Junij l. l., N°. 1. is deze Hoege Kerkvergadering op den 2den Julij, in het Lokaal, voor hare zittingen bestemd, zamengekomen.

Tot Leden dezer Synodale Vergadering waren, volgens Art. 17. van het Algemeen Reglement, door de natemelden Provinciale Kerkbesturen, benoëmd de navolgende Hoog Eerwaarde Heeren:

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, de Heer H. H. DONKER CURTIUS, Th. Doct. Pred te *Arnhem*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, de Heer G. VAN KOOTEN, Pred. te *Dordrecht*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, de Heer J. VAN SLOGTEREN, Phil. Theor. Mag. Lit. Hum. Doct. en Pred. te *Hoorn*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, de Heer F. PLEIJTE., Pred. te *Zierikzee*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*,

Digitized by Google

de Heer W. W. VAN BEUSEKOM, Pred. te *Amersfoort*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*, de Heer B. NIEUWOLD, Pred. te *Leeuwarden*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, de Heer H. J. ROMENIJ, Pred. te *Zwolle*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, de Heer M. CORSTIUS, Pred. te *Beerta*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, de Heer T. VAN SPALL, Pred. te *Dussen*.

Uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, de Heer G. BENTHEM REDDINGIUS, Th. Doct. Pred. te *Assen*.

Uit de *Commissie tot de huishoudelijke zaken der Waalsche Kerken*, de Heer G. H. M. DELPRAT, Pred. te *Rotterdam*.

Uit de *Commissie tot de zaken der Protestantsche Kerken in Nederlands Oost- en West-Indiën*, de Heer J. SLUITER, Pred. te *'s Gravenhage*.

En als Ouderling uit het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, de Heer H. A. DE CHALMOT, Ouderling te *Kampen*.

Deze waren alle tegenwoordig, uitgezonderd de Heer G. VAN KOOTEN; zijnde in deszelfs plaats als Secundus opgetreden, de Heer C. E. VAN DEN BROEK, Pred. te *'s Gravenhage*.

Ook waren ter vergadering verschenen de Secretaris der Synode J. J. BERMOUT, Hofprediker van zijne Majesteit den Koning der Nederlanden en Pred. te *'s Gravenhage*, benevens den Quaestor Generaal J. R. SCHOLTEN, Ouderling te *Amsterdam*.

Tot praeadviserende Leden, waren, door de Godgeleerde Faculteiten der drie Hooge Scholen, afgevaardigd:

Door

Door de Godgeleerde Faculteit te *Leiden*, de Hoogleeraar J. CLARISSE.

Door de Godgeleerde Faculteit te *Utrecht*, de Hoogleeraar H. J. ROYAARDS.

Door de Godgeleerde Faculteit te *Groningen*, de Hoogleeraar L. G. PAREAU.

Volgens kennisgeving van zijne Excellentie, den Minister van Staat, belast met de generale Directie, voor de Zaken der Hervormde Kerk, enz., d. d. den 18den Junij l. l. N°. 1, bleek het, dat door zijne Majesteit, bij Hoogtdeszelfs besluit van den 6den Junij N°. 76, benoemd waren tot President dezer Sijnodale vergadering, de Heer Ds. H. H. DONKER CURTIUS, Secretaris van het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, en Pred. te *Arnhem*, en tot Vice-President de Heer B. NIEUWOLD, President van het Provinciaal Kerkb. van *Vriesland* en Pred. te *Leeuwarden*, en tot deszelfs Secundus, de Heer F. PLEIJTE, President van het Provinciaal Kerkb. van *Zeeland* en Pred. te *Zierikzee*.

Nadat de Leden gezeten waren, verscheen in de vergadering zijne Excellentie, de Baron VAN PALLANDT VAN KEPPEL, Minister van Staat, belast met de generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk enz., vergezeld door den Wel Ed. Gestr. Heer, Secretaris en Adviseur.

De President opende de Vergadering met het gebed; waarop zijne Excellentie, met eene naar de tijdsomstandigheden ingerigte aanspraak, deze *negentiende* bijeenkomst van de Algemeene Synode der Hervormde Kerk, in naam van zijne Majesteit den Koning, voor geopend verklaarde.

Nadat de President deze aanspraak des Ministers op gepaste wijze had beantwoord, verwelkomde zijn Hoog Eerw. de Leden dezer hoo-

Digitized by Google

ge Kerkvergadering, met toewensching van Gods beste zegen over de werkzaamheden, tot welke zij waren zamengekomen.

In hare zitting van den 16den, heeft de Synode besloten tot het doen der navolgende aanschrijving:

Aan de Leeraren en Kerkenraden, benevens alle verdere Kerkelijke Besturen der Nederlandsche Hervormde Kerk.

's Gravenhage, den 16den Julij 1834.

» De Algemeene Synode der Hervormde Kerk » in het Koningrijk der Nederlanden, aanlei- » ding nemende uit den tegenwoordigen staat » van onderscheiden Gemeenten, en voldoende » aan den duren pligt, haar bij Art. 21. van » het Algemeen Reglement voor het bestuur der » Hervormde Kerk in dit Koningrijk, opgelegd, » om voor de algemeene belangen der Hervorm- » de Kerken te zorgen, rigt bij deze het woord » tot al de Leeraren en Gemeenten in de Va- » derlandsche Kerk.

» Zij gevoelt zich gedrongen, om alle Predi- » kanten, en inzonderheid de jongeren onder » hen, liefderijk op te wekken en broederlijk » te vermanen, om toch in hun openbaar en » bijzonder onderwijs, zich met bedachtzaam- » heid te onthouden van alles, wat de zuiverheid » hunner belijdenis en Evangelie-prediking ee- » nigzins in verdenking zoude kunnen brengen; » of zelfs aanleiding geven, dat dezelve, en om » hunnen wil ook het geheele ligchaam der » Hervormde Leeraren, door onverstandigen » miskend en veracht, en door kwaadwilligen » belasterd worden.

» Te gelijker tijd vermaant zij alle gemeente- » lijke, Klassikale en Provinciale Kerkbesturen, » en

Digitized by Google

» en noodigt dezelve uit, om met verdubbelde
» aandacht toe te zien, zoo wel ter eener zijde
» op het gedrag der Leeraren, als ter anders
» zijde op alle woelingen van onruststokers en
» geheime opruijers, of van openbare klagers,
» zonder genoegzamen grond: ten einde het
» misverstand der laatsten, door bedaard on-
» derwijs en ernstige en liefderijke vermaning,
» onder Gods zegen worde weggenomen, en de
» moedwil en scheurziekte der eerstgenoemden,
» door tijdige en gepaste aanwending der ker-
» kelijke tucht, na voorafgaande broederlijke
» vermaningen, beteugeld, en, zoo mogelijk,
» uit ons midden geweerd worde.

» De Heer der Kerk bevestige al de Leer-
» aars en Gemeenten in ons allerheiligst geloof
» en beware bij het Nederlandsche Hervormd
» Kerkgenootschap, den geest der liefde en des
» vredes! Hij zelf heilige ons in de waarheid!
» Zijn Woord is de waarheid.

De Algem. Synode voorn.

H. H. DONKER CURTIUS, President.

J. J. DERMOUT, Secretaris.

Den 17den daaraanvolgenden, zijn de werkzaamheden dezer Hooge Kerkvergadering ten einde gebragt, en met gebeden en dankzeggingen gesloten.

GELDERLAND.

Door het Provinciaal Kerkbesturur van *Gelderland*, zijn geëxamineerd en tot de predienst toegelaten: J. PLEYTE, J. C. EYKMAN, J. W. MIDDELBURG, J. C. VAN MARKEN, J. BOSCH en J. P. BRIËT.

Digitized by Google

ARNHEM.

TERWOLDE. den 4den Julij 1834. Heden overleed alhier, na eene langdurige en smartelijke ziekte, in den gezegenden ouderdom van 74 jaren, de Wel Eerw. Heer B. J. DIBBETZ, die bijna 43 jaren met ijver en getrouwheid het Evangelie der zaligheid heeft verkondigd, eerst in de Gemeenten *Bareingerhorn* en *Hensbroek*, en daarna bijkans 38 jaren onder ons. Zijn Eerw. laat eene weduwe na, en eene dochter, gehuwd met den Wel Eerw. Heer B. PETERS, Pred. op *Kamper Eiland*, die met ons het verlies des overledenen zeer betreuren. Door den Wel Eerw. Heer R. H. HUENDER, Pred. te *Nijbroek*, en Consulent onzer Gemeente, werden wij den 13den Julij l. l., de eerste predikbeurt na de begrafenis van onzen Leeraar vervullende, bij dit sterfgeval bepaald, naar aanleiding van *Philip.* I: 21. *Want het leven is mij Christus, en het sterven is mij gewin.*

Het annus gratiae zal door den Ring van *Apeldoorn*, voor de weduwe worden waargenomen. Dus is

TERWOLDE vakant.

ARNHEM. Op den 9den Julij l. l. is de oudste Leeraar dezer Gemeente J. C. BOOT overleden. Hij werd geboren te *Leur*, bij *Breda*, alwaar zijn vader Predikant was, hij trad in de bediening des Evangeliums den 14den Aug. 1785, toen hij in de Gemeente van *Nieuwenhoorn*, onder de Klassis van den *Briel*, werd bevestigd, van waar hij in 1789 herwaarts werd beroepen. Dus is te

ARNHEM eene Predikantsplaats vakant.

ELKUM. Heden den 3den Aug. gaf onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer D. PYZEL, ons berigt, dat zijn Wel Eerw. eene beroeping had ont-

Digitized by Google

ontvangen naar *Brielle*, en dezelve eenigen tijd in beraad wilde nemen.

EDE. Zie Julij 1833.

ZUTPHEN.

ZUTPHEN. Zie Junij 1834.

HARDERWIJK.

ELBURG, den 11den Aug. Ter vervulling der alhier bestaande vakature, is heden, door den Kerkenraad, geformeerd het volgende twaalftal:

DD. J. E. KIST, Predd. te *Zeist*. D. BRUINS, te *'s Graveland*. L. EILERTS DE HAAN, te *Olst*. L. C. VAN DER MEULEN, te *Bedijkte Schermer*. J. SIBLESZ, te *Heino*. H. J. VELDWYK, te *Odijk*. P. H. O. NAHUIS, te *Scherpenzeel*. A. RUTGERS VAN DER LOEF, te *Slochteren*. H. R. DE MOLL, te *Zevenhuizen*, onder de Klassis van *Rotterdam*. L. VROOM, te te *Wolvega*. D. PIJZEL, te *Elkum*. A. C. VAN ELDIK THIEME, te *Waddingsveen*, de laatste met het lot tegen J. R. VAN EERDE, te *Obergum*. J. HOOYKAAS, te *Nieuwe Tonge*. C. W. KERSTEN, te *Barneveld*. en A. VISCH, te *Epe*.

ERMELO vakant. Zie Nov. 1833.

HATTEM vakant. Zie Junij 1834.

ZUID-HOLLAND.

ROTTERDAM.

SCHIEDAM staat vakant te worden. Zie Julij 1834.

MAASSLUIS. Zie Julij 1834.

LEIDEN.

ALPHEN, den 10den Aug. 1834. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer R. W. VAN ROSSUM, uit *Nieuwenhoorn* tot ons overgekomen, in de H. dienst alhier be-

Digitized by Google

bevestigd, door den Wel-Eerw. Heer L. M. LOBRY, Pred. te *Zwammerdam*, en Consulent dezer Gemeente. De Bevestiger predikte over *Col.* I. 27*b*, 28*a*. *Welke is Christus onder u, de hope der heerlijkheid: dien wij verkondigen;* — en de Bevestigde had ten onderwerp 1 *Cor.* IV: 1. *Alzoo houde ons een (ieder) mensche als dienaars van Christus, en uitdeelers der verborgenheden Gods.*

WOERDEN staat vakant te worden. Zie Junij 1833.

DORDRECHT.

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND vakant. Zie Maart 1834.

GOUDA.

GROOT AMMERS staat vakant worden. Zie Junij 1834.

LANGERAK BEZUIDEN DE LEK staat vakant te worden. Zie Mei 1834.

BERKENWOUDE. Zie Mei 1834.

BRIELLE.

NIEUWENHOORN, den 13den Julij. Onze Leeraar Ds. R. W. VAN ROSSUM, gaf ons heden berigt van het afsterven van een onzer vroegere Leeraren Ds. J. C. BOOT. Van den 14den Aug. 1785 tot 1 Nov. 1789. verkondigde hij alhier het Evangelie, en vertrok toen naar *Arnhem*, alwaar hij in de vorige week in denouderdom van ruim 73 jaren ontsliep Zacht rust zijne asch, en vinde zijn geest daarboven ook uit ons midden velen, die zijne blijdschap en kroone zijn!

NIEUWENHOORN, den 27sten Julij. Onze Leeraar Ds. R. W. VAN ROSSUM, in de vorige week van zijne betrekking op deze Gemeente be-

Digitized by Google

behoorlijk zijnde ontslagen, nam heden van ons afscheid, en handelde, naar aanleiding van *Hand.* XVIII: 19—21. over de gezindheid van Paulus en zijne hoorders, bij het vertrek van *Efeze*, ook nu nog betamende voor Leeraar en Gemeente in het scheidingsuur. Dus is

NIEUWENHOORN vakant.

OUDE TONGE, den 27sten Julij. Heden hadden wij het genoegen, ons met onzen Leeraar Ds. J. J. LE ROY, te mogen verheugen over zijne vervulde veertig jarige Evangeliebediening. Met hartelijke dankzegging aan God voor zijne aan hem betoonde goedheid, gaf zijn Eerw. ons een belangrijk overzigt van de veranderingen, gedurende dit tijdsverloop voorgevallen, zoo in de uit- als inwendige gesteldheid der maatschappij en der Hervormde Kerk, bijzonder in ons Vaderland, en zulks naar aanleiding van *Deut.* II: 7*b*. *Deze veertig jaren is de Heere uwe God met u geweest, geen ding heeft u ontbroken.*

God spare nog lang zijn dierbaar en nuttig leven, ten beste der Gemeente, die hij niet minder door zijnen wandel dan door zijne leer ten voorbeeld is, en schenke op zijne onvermoeide pogingen den besten zegen!

DIRKSLAND, den 3den Aug. Heden genoot de Gemeente het voorregt, met haren Leeraar Ds. H. L. MUNNIKEBULT, blijde gedachtenis te vieren van zijne 25 jarige Evangeliedienst in haar midden. Voor eene groote schare, waaronder vele met zijne naburige Ambtgenooten van elders opgekomen, sprak zijn Wel Eerw. zijne feestrede uit, naar aanleiding van *Ps.* CXVI: 12, 14, 19*c*. *Wat zal ik den Heere vergelden voor alle zijne weldaden, aan mij bewezen! mijne geloften zal ik den Heere betalen, nu in de tegenwoordig-*

Digitized by Google

heid van al zijn volk, in de voorhoven des huizes des Heeren.

NIEUWENHOORN, den 7den Aug. Heden is de Kerkeraad bijeen gekomen tot de beroeping van eenen Predikant, in plaats van Ds. R. W. VAN ROSSUM, vertrokken naar *Alphen*.

Op het zestal zijn geplaatst:

DD. W. P. R. BOUMAN, Predd. te *Voorhout* en *Kage*. C. A. KLINKENBERG, te *Noordwijk*. C. A. KAM, te *Oudenhoorn*. E. B. SWALUE, Th. Dr. te *Korendijk*. J. SCHIPPER, te *Stellendam*. en A. TREFFERS, te *Hellevoetsluis*.

Voor het drietal zijn gekozen:

DD. BOUMAN, KLINKENBERG en SWALUE.

Waaruit den 15den eene beroeping zal geschieden.

BRIELLE, den 12den Augustus, Uit het te voren gemelde twaalftal, heeft de Eerw. Kerkeraad, den 24sten Julij een zes- en drietal geformeerd: op het zestal zijn geplaatst:

DD. BOUMAN, Predd. te *Voorhout*. VAN DER TUUK ADRIANI, Th. Dr. te *Beijl* en *Enspijk*, PYEEL, te *Elkum*. TATUM RUBLI, Th. Dr. te *Renswoude*. REYERKERK, te *Reeuwijk*, DE ROO, te *Moerdijk*.

Voor het drietal zijn gekozen:

DD. VAN DER TUUK ADRIANI, REYERKERK en PYEEL.

Waaruit den 31sten Julij beroepen is Ds. D. PYEEL, Predikant te *Elkum*, die deze beroeping heeft in beraad genomen.

GEERVLIET staat vakant te worden. Zie Julij 1834.

NOORD-

Digitized by Google

NOORD-HOLLAND.

Het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Holland*, heeft, in deszelfs Vergadering van Augustus, geëxamineerd en tot de openbare Predikdienst toegelaten, de Heeren: A. W. BEUKERS, J. H. CHRISTOFFELS, L. G. C. LEDEBOER, D. UITTENBOGAART en A. R. HOETINK, Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid aan de Leidsche Hoogeschool.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM. Zie Julij 1834.

ALKMAAR.

ZUIDZIJPE EN EENIGENBURG vakant. Zie Dec. 1832.

WESTERSCHELLING. Zie Julij 1834.

HOORN.

HENSBROEK. De Wel Eerw. en zeer gel. Heer B. J. DIBBETZ, die als Pred. te *Terwolde*, in *Gelderland*, den 4den Julij d. j. overleden is, was ook eens onze Leeraar. Daar zijn Eerw. evenwel reeds voor bijna 40 jaren van hier naar *Barsingerhorn* vertrokken is, zijn er slechts weinigen onder ons, die hem van nabij kenden; zij echter, die zijn bijzonder onderwijs genoten hebben, of door zijne Leerredenen en zijn verkeer gesticht zijn, herdenken nog met genoegen zijn vierjarig verblijf in ons midden, en zoo werd het berigt van zijn afsterven ons den 13den daaraanvolgenden door onzen tegenwoordigen Leeraar, H. J. C. MENSONIDES, medegedeeld, door hen met deelneming ontvangen, terwijl de geheele Gemeente zich de opwekking liet welgevallen, haar tot eenparige waakzaamheid en voorbereiding te-

Digitized by Google

tegen den onzekeren dag des doods, naar *Mark.* XII: 37. gedaan.

EDAM.

MONNIKENDAM, den 9den Julij 1834. Ter vervulling der vakature in deze Gemeente, heeft de breede Kerkeraad derzelve, een begin gemaakt met deszelfs werkzaamheden, en onder het bestuur van den Consulent A. J. BEGEMANN, Pred. alhier, een twaalftal geformeerd van Predikanten, bestaande uit de volgende Heeren:

DD. H. LANGENBERG, Predd. te *Abkoude.* J. HOOYKAAS, te *Nieuwe Tonge.* H. W. VOLLENHOVEN VAN DALEN, te *Vucht.* H. BITTER, te *Broek* in *Waterland.* W. F. OVERHOFF, te *Oud Leosdrecht.* W. IMMINK, te *Kamperveen.* TOEKAMP LAMMERS, te *Hazerswoude.* SCHRÖDER, te *Vinkeveen.* C. G. S. BEGEMANN, *Stevenswaard.* KNAP, te *Heerden.* VAN BORK, te *Grootebroek.* en L. PROES, Th. Dr. te *Doorn.*

Op den 14den Julij is uit het genoemde twaalftal, een zestal geformeerd:

DD. IMMINK, BITTER, OVERHOFF, PROES, LANGENBERG en HOOYKAAS.

Uit dit sestal is dit drietal bijeen gebragt:

DD. PROES, IMMINK en LANGENBERG.

Uit dit drietal heeft de breede Kerkeraad beroepen, den Wel Eerw. zeer gel. Heer L. PROES, Th. Dr. Pred. te *Doorn*, die dit beroep in ernstige overweging genomen heeft.

PURMERENDE. Zie Junij 1834.

ZEE-

Digitized by Google

ZEELAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland* zijn op den 6den Aug. 1834, tot de predikdienst toegelaten, de Heeren: D. VAN LEEUWEN, A. G. J. E. HESSELINK en C. E. STOLLÉ, Kandd. in de Letteren en Godgeleerdheid.

MIDDELBURG.

MIDDELBURG, den 6sten Aug. 1834. Nadat ook Ds. J. R. SCHORER, Pred. te *Harderwijk*, bedankt had, voor de, door onzen breeden Kerkeraad, op hem uitgebragte beroeping, is deze heden bijeen geweest, ter voortzetting van het beroepingswerk; en heeft uitgebragt het navolgend twaalftal:

DD. D. VAN HEIJST, Th. Doct. te *Gouda*. J. OVERMAN, te *Schiedam*. J. H. GUNNING, te *Hoorn*. W. TER NOOIJ APEL, te *Vlissingen*. A. A. C. BONNET, te *Maassluis*. J. B. BARENBRUGH, te *Zierikzee*. J. S. VAN DEN HEUVEL, te *Cortgene*. H. P. DE KANTER, te *Brielle*. A. SLOTEMAKER, te *Maassluis*. C. W. KERSTEN, te *Barneveld*. J. DERMOUT, Th. Dr. te *Schiedam*. H. DWARS, te *Kampen*.

WESTKAPELLE, den 1sten Aug. 1834. Ds. J. VERSPRILLE, Pred. te *Zuidland*, voor de op zijn Eerw. alhier uitgebragte beroeping bedankt hebbende, heeft heden de Kerkeraad, bij afwezigheid van den eersten, onder voorzitting van den tweeden Consulent, en met medestemming van den gevolmagtigden van den Ambachtsheer, uit een grostal geformeerd, het navolgende zestal:

DD. J. F. NIERMEIJER, te *Jistphaas*. E. PIJNEBUIK, te *Zoutelande*. J. KAMERMAN, te *We-*

Digitized by Google

Wemeldingen. A. DE RONDE BRESSER, Kand. bij het Prov. Kerkb. van *Gelderland.* J. F. W. KONINGSFELDT, te *Meliskerke.* P. MORILJON LOIJSEN, te *Rozenburg* en *Blankenburg.*

Het drietal bestond uit:

DD. J. F. NIERMEYER, P. MORILJON LOYSEN en B. FYNEBUIK.

Waaruit beroepen is, Ds. J. F. NIERMEIJNR, Pred. te *Jutphaas*, die dit beroep in beraad heeft genomen.

BEKERKE vakant. Zie Julij 1834.

G O E S.

KOLIJNSPLAAT vakant. Zie Maart 1834.

Y Z E N D Y K E.

SLUIS, den 11den Julij 1834. Onze Leeraar, Ds. J. F. HENRY, heeft reeds sints eenen geruimen tijd verscheidene Personen behoorende tot het reserve Battaillon der 9de Afdeeling, in de Christelijke Geloofs- en Zedeleer onderwezen, met dat gevolg, dat er reeds in dit jaar (op verschillende tijden,) 47 zijn aangenomen en openlijk bevestigd geworden.

U T R E C H T.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, zijn den 6den, 7den en 8sten Augustus l. l. tot de predikdienst geadmitteerd, de Heeren: D. J. GULDEN, J. VAN KESTEREN, J. C. TEN BRUMMELER ANDRIESSE, H. UDEN MASMAN, H. J. BUDDING en M. COENEN.

U T R E C H T.

KOCKENGEN vakant. Zie Julij 1834.

A M E R S F O O R T.

DE BILT, den 13den Julij 1834. Heden vierde onze voormalige Leeraar, de Wel Eerw. Heer

Digitized by Google

Heer D. H. WILDSCHUT, Predikant te *Amsterdam*, alhier plegtige gedachtenis van zijne vijf en twintig jarige, bij ons aanvaarde Evangelidienst. Zijn Eerw. ontleende het onderwerp zijner feestrede uit *Exod.* XII: 14*a*. *Deze dag zal u wezen ter gedachtenis.* Met levendige belangstelling volgden wij zijn Eerw. in de vermelding hiervan en met dankbaar gevoel gedachten wij aan zijn dienstwerk onder ons. God ondersteune den waardigen en ons dierbaren man verder, in zijne gewigtige bediening, en make dezelve voortdurend in ruime mate bevorderlijk ter uitbreiding van het rijk van onzen Heer Jezus Christus.

WOUDENBERG staat vakant te worden. Zie Junij 1834.

VUURSCHE. Zie Julij 1834.

W IJ K.

LEERSUM, den 10den Aug. 1834. Onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer T. C. M. MISPELBLOM BEIJER, Kand. bij het Prov. Kerkbestuur van *Noord-Holland*, werd heden, bij afstand van den Consulent, Ds. H. A. VAN DER VEN, Pred. te *Driebergen*, in de H. dienst bevestigd, door den Wel Eerw. Heer PYZEL, Pred. te *Elkum*, met eene Leerrede over 1 *Cor.* III: 9*a*. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door de Wel Eerw. Heeren: COOLHAAS, PROES, Th. Dr. DIESEL, POSTHUMUS MEYJES, P. VAN VOORTHUYZEN, MACALESTER LOUP, WIJS, HERDERSCHEE en NIEMEIJER, Predd. te *Amerongen*, *Doorn*, *Rhenen*, *Nijmegen*, *Zalt-Bommel*, *Amsterdam*, *Hoorn* en *Asten*.

De Bevestigde deed des namiddags zijne intrede, met eene Leerrede over 2 *Cor.* VI: 1.

VRIES-

Digitized by Google

VRIESLAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*, zijn den 6den Aug. l. l. tot de predikdienst toegelaten de Heeren: J. KOSTER VAN HOUTEN, J. PENON, W. C. VAN DER ZWAAG en F. J. HESSE, Kandidaten in de Letteren en in de Godgeleerdheid bij de Akademie te *Groningen*.

LEEUWARDEN.

OOSTERMEER, den 1sten Junij j. l. deelde onzen Leeraar A. W. BUNING, ons mede, dat zijn Eerw. eene beroeping ontvangen had, naar de Gemeente van *Oosthem*, c. a. en dezelve eenigen tijd in beraad zoude houden; den 22sten Junij gaf hij ons kennis, dat hij besloten had om deze keer weder bij ons te blijven, en verbond zich op nieuw aan ons, met eene Leerrede over *Kol.* III: 16*a*. *Het woord van Christus wone rijkelijk in u, in alle wijsheid.*

HALLUM. Heden den 29sten Junij, hadden wij het genoegen, dat onze geliefde Leeraar, A. VAN VELDEN, gedachtenis mogt vieren van zijne 50jarige predikdienst in onderscheidene Gemeenten, waarvan hij meer dan vijfentwintig jaren onder ons werkzaam was. Het onderwerp zijner Leerrede was, *Ps.* LXXI: 17 en 18*a*. *„ God! gij hebt mij geleerd, van der jeugd af en tot nog toe verkondig ik uwe wonderoen. Daarom ook, terwijl de ouderdom en de grijzigheid daar is, verlaat mij niet „ God!*

GARIJP c. a. Op den 19den Julij l. l. ontving onze Leeraar T. VAN BERKUM, eene beroe-

Digitized by Google

roeping naar de Gemeente van *Oosthem*, *Abbega* en *Folsgare*, en den 10den Aug. berigtte zijn Eerw. ons, dat hij voor die beroeping had bedankt.

HARLINGEN.

WOMMELS EN HIJDAARD, den 23sten Julij 1834. Heden is alhier, ingevolge de stemming van Hervormde Floreenpligtigen, door den Kerkeraad dezer Gemeente tot Pred. beroepen, de Heer S. F. VAN HASSELT, Kand. tot de H. Dienst bij het Prov. Kerkb. van *Groningen*, die deze beroeping, onder inwachting der vereischte Kerkelijke en Koninklijke approbatiën, heeft aangenomen.

SNEEK.

OOSTHEM vakant. Zie Julij 1834.

DOKKUM.

EE vakant. Zie Mei 1834.

ENGWIERUM vakant. Zie Mei 1834.

DROGEHAM. Zie Julij 1834.

METZLAWIER EN NIJAWIER vakant. Zie Julij 1834.

HEEREVEEN.

JOURE, den 10den Aug. 1834. Onze veel geëchte Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. J. WASSENAAR, vierde heden dankbare gedachtenis van zijne vervulde 25jarige predikdienst in de Gemeenten *Lutkewierum*, *de Burg op Texel* en alhier, predikende naar aanleiding van *Ps.* XXIII: 6*a*. *immers zullen mij het goede en de weldadigheden volgen, alle de dagen mijns levens.*

OVER-IJSSEL.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Overijssel*, zijn in deszelfs vergadering van deze maand, tot de predikdienst toegelaten, de Heeren: J. L. VAN OOSTEN, VAN STAVEREN en

Digitized by Google

H. MOORREES, Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid te *Utrecht*.

ZWOLLE.

HEINO, den 17den Junij. Onze Leeraar J. SIBLESZ, maakte ons heden bekend, dat hij voor de beroeping naar *Hattem*, na beraad, had bedankt.

DEVENTER.

WELSUM, den 6den Julij. De Wel Eerw. Heer J. F. LANTZENDORFFER, Kand. bij het Prov. Kerkb. van *Noord-Braband*, alhier tot Leeraar beroepen, werd heden in deze betrekking bevestigd, door den wel Eerw. Heer WITZENBERG, Pred. te *Blijswijk*; aan wien de Consulent L. EILERTS DE HAAN, dit werk wel had willen afstaan, De Bevestiger had ten tekst *Hand.* V: 20. De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, ook door de Wel Eerw. Heeren VAN DER LEEDEN, Emer. Pred. en ANSPACH, Pred. te *Deventer*.

Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Jac.* I: 21b. *Ontvangt met zachtmoedigheid enz.*

GRONINGEN.

GRONINGEN.

ENGELBERT. Den 20sten Julij, heeft alhier de bevestiging en intrede van den nieuwen Leeraar J. R. FOLKERS, plaats gevonden. De Bevestigings-Leerrede is gedaan, door den Heer J. MENSINGA, Pred. te *Zuidlaren*, en had ten tekst *Col.* IV: 17b. *Zie op de bediening, die gij aangenomen hebt in den Heere, dat gij die vervult.* Hierna plegtig ingezegend zijnde, door den Heer A. TEBBENS VAN DER heeft

TOUK, Pred. te *Middelbert*, als Consulent, heeft Ds. FOLKERS, zijn werk aanvaard, met met eene Leerrede over *Matth.* XVII: 5*b*. *Hoort Hem.*

NIEZIJL vakant. Zie Junij 1833.

GROOTEGAST EN DOESUM vakant. Zie Nov. 1833.

GRONINGEN. Zie Julij 1834.

LUTKEGAST. Zie Julij 1834.

WINSCHOTEN.

ZELLINGEN vakant. Zie Julij 1834.

APPINGEDAM.

MEETHUIZEN vakant. Zie April 1834.

APPINGEDAM vakant. Zie Julij 1834.

MIDDELSTUM

OOSTERNIELAND EN OLDENZIJL vakant. Zie Nov. 1833

NOORD-BRABAND.

BREDA.

STEENBERGEN, den 6den Julij 1834. Heden mogt onze Gemeente zich verheugen, in het eerste gebruik van haar nieuw Kerkgebouw, tot den opbouw waarvan wij voornamelijk in staat gesteld waren, door de milddadigheid van Z. M. onzen geëerbiedigden Koning, en de bijdragen, zoo van de Gemeente zelve, als van andere Godsdienstvrienden, en welke onder opzigt van den Heer C. WIJNMALEN, is voltooid geworden. Onzen Leeraar C. J. L. SCHULLER, predikte bij die gelegenheid over *Spr.* XIII: 12. Ongemeen groot was de toevloed, zoo uit deze als uit de naburige Hervormde Gemeenten.

HOOGE ZWALUWE, den 20sten Julij 1834. Ds. J. BACHIENE, volgens collatie van Z. M. onzen Koning, door den Kerkraad beroepen zijnde, is tot ons overgekomen, en heden be-

Digitized by Google

vestigd door den tweeden Consulent P. A. GILTAY, Pred. te *Made* en *Drimmelen*, met *Joh.* XXI: 17b. *Jezus zeide tot hem: weidt mijne schapen.* De Bevestigde heeft zijne intrede gedaan met eene Leerrede over *Luk.* XXIV: 47. *En in zijnen naam gepredikt werden bekeering en vergeving der zonden.*

DRENTHE.

ASSEN.

RODEN vakant. Zie Mei 1834.

LIMBURG enz.

MARIA HOOREBEEKE, den 19den Julij. Daar de Minister, Directeur van Oorlog in *België*, bevolen heeft, dat de militairen het geweer moeten presenteeren met de eene knie op den grond, voor de Priesters in functie, (dat is wanneer zij het zoogenaamde *Venerable* in *processie*, of naar een zieken dragen,) zoo heeft de Kerkeraad zich in het hoogste ressort beklaagd over deze order, » als strijdig met de vrijheid van godsdienst, » en Protestantsche militairen brengende in de » noodzakelijkheid, om, of te handelen tegen » hunne godsdienstige overtuiging, of eene on» gehoorzaamheid te begaan, gewettigd door » de Apostelen onzes Heeren, *Hand.* IV: 19." In dezelfde zitting voorgezeten door den Predikant GOEDKOOP, is men overgekomen om op morgen het H. Avondmaal onder ons te bedienen, en na gehoudene Voorbereidingspredikatie, is van dezen stap kennis gegeven aan alle de Kerke-

ra-

Digitized by Google

raden der Protestantsche Gemeenten in dit land, als mede aan den Abt HELLEN. De tijd zal leeren, of deze reclame van eenige uitwerking is, tegen eene order, welke men tracht te verdedigen, door het bestaan van eene dergelijke order in *Frankrijk*.

GENT, den 27sten Julij. Heden had alhier in de godsdienstoefening in de Hollandsche taal de bevestiging plaats van twee Kerkeraadsleden, de Heeren KONING, Oud-Lieuitenant der 17de Afdeeling, en FERLEMAN, Med. Doct., nadat de gewone afkondigingen hadden plaats gehad, en zulks in plaats van Heeren W. KRENSER en VERSPYCK, van hier vertrokken.

WAALSCHE KERK.

ARNHEM, den 20sten Julij. De beroeping van den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. F. C. KRONENBERG, Kandidaat onder het ressort der Waalsche Commissie, tot Herder en Leeraar dezer Gemeente, Kerkelijk goedgekeurd zijnde, en met de Koninklijke approbatie bekrachtigd, werd zijn Eerw. op heden onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer VAN DER BANK, Pred. te *Utrecht*, met eene Leerrede over *Hand.* IX: 6*b*. *Heere! wat wilt gij, dat ik doen zal.* De oplegging der handen geschiedde door den Bevestiger, met en benevens de Wel Eerw. Heeren: D. MOUNIER, Pred. te *Leiden*. H. H. DONKER CURTIUS en J. VAN DER FELTZ, beide Predikanten bij de Nederduitsche Gemeente alhier, H. PRAUW, voorheen Pred. te *Brussel*, en J. H. OOSTERDYK, voorheen Pred. te *Lunteren*. De Bevestigde deed des avonds zijne intrede, predikende over

Digitized by Google

Matth. XXVIII: 20. *Ziet ik ben met u, lieden alle de dagen, tot de voleinding der wereld.*

VOORBURG vakant.

NYMEGEN vakant. Zie Mei 1834.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

'S GRAVENHAGE, den 9den Aug. 1834. Ter vervulling der vakature, ontstaan door het vertrek van Ds. A. A. STUART, naar *Amsterdam*, heeft de Eerw. Kerkeraad, op den 30sten Julij l. l., uit een vooraf gemaakt drietal, bestaande uit de Eerw. Heeren: DD. H. HUSSEM. Predd. te *Dokkum*. P. VAN OORDE, te *Zwammerdam*. en J. BRESTER, Proponent; tot Leeraar dezer Gemeente beroepen, den Wel Eerw. Heer J. BRESTER, die dit beroep, onder inwachting der vereischte goedkeuringen, heeft aangenomen.

BOSKOOP, den 11den Aug. 1834. De Kerkeraad ontving onlangs het berigt, dat de Proponent BRESTER zich verpligt had gevonden, voor de beroeping tot Leeraar en Herder dezer Gemeente te bedanken. Zoodat

BOSKOOP vakant blijft.

HAARLEM }
WADDINGSVEEN en } vakant.
MOORDRECHT }

FREDERIKSTAD AAN DEN EIDER vakant. Zie Jan. 1833.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

BREDA, den 15den Julij 1834. Onze geliefd-

liefde Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer R. DE KLOVER, werd heden, na eene smartelijke uitteerende ziekte, welke hem gedurende meer dan zes maanden aan zijne legerstede boeide, door den dood aan ons, zijne Gemeente, eene diep bedroefde Echtgenoote, eene hoog bejaarde Moeder, en vele vrienden en bekenden door den dood ontrukt. Zijn Eerw. tot ons in den jare 1816 overgekomen, heeft gedurende achttien jaren zijn Ambstwerk met getrouwheid waargenomen, waarom dan ook zijn verlies door zijne Gemeente en vrienden diep betreurd wordt. Op den 18den der bovengemelde maand werd 's mans stoffelijk overschot plegtig ter aarde besteld, begeleid door eene menigte stadgenooten, die zich met des overledenen naaste betrekkingen, deelnemend naar de grafplaats begaven. Aan het graf werd eene doelmatige aanspraak gehouden door den Eerw. Heer F. C. BUHRMANN, Proponent bij de Evang. Luthersche Kerk, en wegens de ziekte van onzen Leeraar, sedert twee maanden alhier de dienst waarnemende; nadat in den vroegeren tijd dier ziekte, de Wel Eerw. zeer gel. Heer Veldprediker VAN EXTER, belangeloos enn welwilled meermalen de Gemeente door zijn dienstwerk heeft geticht, voor welke christelijke liefdeblijken de Kerkeraad, ook namens de Gemeente zijn Eerw. hierbij openlijk en opregtelijk dank betuigt. Op den volgenden Zondag den 20sten der meergemelde maand heeft voornoemde Heer BUHRMANN, in zijne Leerrede, naar aanleiding van *Joh.* XI: 32—35. der Gemeente eenige troostgronden voorgehouden bij het verlies van dierbare betrekkingen, en hield op zondag den 27sten daaraanvolgende eene opzettelijke Lijkrede op den afgestorvenen Leeraar, waarbij tot tekst genomen werd *Numeri* XX: 22—28,

22—28, en waarin de toehoorders vooral bij het kalm en gerust afsterven van onzen Leeraar bepaald, en opgewekt werden, om zoo te leven, dat ook hun sterven eenmaal even kalm en vreedzaam zijn moge. Alzoo is

BREDA vakant.

AMSTERDAM, den 23sten Julij 1834. Heden avond werd de Eerw. Heer Proponent J. C. SCHULTZ JACOBI, beroepen tot Predikant in de Gemeente te *Kuilenburg*, van wege de Sijnodale Commissie onzer Kerk, openlijk en plegtig tot de heilige dienst ingezegend. De Hoog Eerw. Heer J. SCHULTZ, buitengewoon Lid der gemelde Commissie, Predikant te *'s Gravenhage*, hield bij deze gelegenheid eene Leerrede over 2 *Thess.* III: 1. zijn Hoog Eerw. werd, na dat de gewone verklaring door den beroepenen, ten overstaan van den Hoog Eerw. Heer J. C. LOMAN, Secretaris, en de Heeren J. D. MERCKER en H: H. KLYN, Leden der Sijnodale Commissie was afgelegd, in de opleggiug der handen bijgestaan, behalve door den reeds genoemden Heer Secretaris, door den Hoog Eerw. Heer Professor en Predikant G. F. SARTORIUS.

BERGEN OP ZOOM, den 27sten Julij 1834. In de Godsdienstoefening van heden, werd ons door onzen Leeraar bekend gemaakt, het overlijden op den 15den dezer, van een onzer vorige Leeraars, den Wel Eerw. en zeer gel. Heer R. DE KLOVER, laatst Pred. te *Breda*, die ook onder ons, gedurende 10 maanden, van Nov. 1815 tot Sept. 1816, het woord des Evangeliums verkondigd heeft; wordende wij bij die gelegenheid, in de voorafspraak, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 7. *gedenkt aan uwe Leeraars, enz.* opgewekt, om niet slechts aan hem en zijne lessen te denken, maar ook

bij

bij voortduring het woord des levens gaarne aan te hooren, en de lessen van hetzelve getrouwelijk op te volgen, opdat ons verscheiden van deze aarde, even kalm en blijmoedig zij, als dat van den ontslapenen Leeraar, en wij, na den dood, mogen ingaan in de gewesten der zaligheid.

KUILENBURG, den 27sten Julij. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. C. SCHULTZ JACOBI, onder ons bevestigd, door den Hoog Eerw. Heer J. SCHULTZ, Pred. te *'s Hage*, met eene Leerrede over 1 *Cor.* IV: 1, 2. De Bevestigde aanvaardde des avonds zijn dienstwerk met eene Leerrede over 2 *Thess.* III: 4, 5.

'S GRAVENHAGE, den 4den Aug. Ter vervulling der *derde* Predikantsplaats bij deze Gemeente, ontstaan door het vertrek van den Hoog Eerw. Heer J. C. LOMAN, naar *Amsterdam*, werden door den Kerkeraad op eene Benoemlijst geplaatst, de Wel Eerw. Heeren: P. J. ANDREAE, J. C. RICKEN, J. A. KRAMER, B. TH. LUBLINK WEDDIK, A. J. SCHRÖDER en G. C. E. KICHERER, resp. Predikanten te *Zierikzee*, *Zaandam*, *Zutphen*, *Rotterdam*, *Edam* en *Utrecht*. De Heer LUBLINK WEDDIK, beleefdelijk voor deze Nominatie bedankt hebbende, werd daarop in deszelfs plaats gesteld, de Wel Eerw. Heer G. H. G. LAGERS, Pred. te *Bodegraven*.

Op den 31sten der verledene maand, is vervolgens door den grooten Kerkeraad, uit het voornoemde zes- een drietal gemaakt, bestaande uit de Heeren:

DD. G. C. E. KICHERER, J. A. KRAMER en A. J. SCHRÖDER.

En daaruit beroepen de Wel Eerw. zeer gel.

Digitized by Google

Heer G. C. E. KICHERER, Pred. te *Utrecht*, die deze beroeping heeft in beraad genomen.

ARNHEM, den 5den Aug. 1834. Onze sedert 1797. bij ons dienstdoende Leeraar, Ds. W. RABE, door Z. M. op deszelfs ingediend verzoek, emeritus verklaard zijnde, salvo honore et stipendio, is hier, ter vervulling der daardoor ontstane vacature, door den Kerkeraad gemaakt het volgende drietal:

DD. A. J. SCHRÖDER, G. H. G. LAGERS en K. N. MEPPEN, Predikanten, respectivelijk te *Edam*, *Bodegraven* en *Schiedam*, en, in het bijwezen van onzen Consulent, Ds. J. DECKER ZIMMERMAN, van *Utrecht*, daaruit op heden beroepen Ds. A. J. SCHRÖDER, Predikant te *Edam*, aan wien de beroeping is toegezonden.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

EMDEN, den 5den Aug. Heden is in eene buitengewone zitting van den Hoog Eerw. Coetus, door den Heer Voorzitter, pro Ministerio, geëxamineerd de Wel Eerw. Heer U. E. BAKKER, Kandidaat bij den Coetus, en beroepen in de Gemeente van *Grootwolde*, met het gunstig gevolg, dat zijn Wel Eerw. met ruimte, aan de roepende Gemeente is toegewezen.

EMDEN, den 22sten Julij. Heden had de Gemeente het verlies te betreuren van haren oudsten Leeraar, den Wel Eerw. Heere C. PANTEKOEK, in het 77ste jaar zijns ouderdoms, sedert den jare 1799, Predikant in dezelve. Zijn Wel Eerw. was voor dien tijd Leeraar in de

Digitized by Google

de Gemeenten der naburige Nederlanden, *Muiderberg*, *Klundert* en *Breda*; onder ons heeft hij zijne dienst, met grooten ijver, tot zoo lange hij eenigermate konde, vervuld, doch moest, in den laatsten tijd, zijne toevlugt tot de hulp van Kandidaten nemen; en eindigde onder hooggaande verzwakking zijn nuttig leven, nalatende eene hoogbejaarde Weduwe en drie Kinderen.

Gelijk alle de Leeraren, bij de eerste gelegenheid, zijnes in liefde gedachten, alzoo zullen dezelve den tijd van gratie voor de Weduwe ook vervullen. Dus is

EMDEN vakant.

DITSUM. Alhier is de Wel Eerw. Heer J. BEGEMANN, in den ouderdom van 57 jaren overleden, waarvan de Correspondent spoedig iets naders hoopt te kunnen melden. Dus is

DITSUM vakant.

KAMPEN vakant. Zie Mei 1833.

FREEPSUM vakant. Zie Oct. 1833.

OLDERSUM tweede Predikantsplaats vakant.

GROOTWOLDE. Zie Julij 1834.

KREITS SIJNODE DUISBURG.

SCHERMBEEK. Eene Predikantsplaats vakant. Zie Jan. 1831.

GARTROP vakant. Zie Oct. 1832.

BYBEL-GENOOTSCHAPPEN.

In de laatste dagen van Mei, kwam in *Belgie* een Agent van het Britsch en Buitenlandsch Bijbel-Genootschap van *London*, de Heer CORDES, ten einde te beproeven ook in dit land Bijbel-Genootschappen op te rigten. Hij slaagde daarin boven verwachting; zoo dat niet alleen te

Digitized by Google

te *Brussel* en te *Antwerpen*, waar de Protestantsche Gemeenten talrijk zijn, maar ook zelfs te *Gent*, te *Dour* als Hulp-Genootschap van dat te *Brussel* en te *Luik*, door gemelden Heer Bijbel-Genootschappen zijn opgerigt geworden.

Te *Gent* had zulks plaats op 9den den Junij, na twee voorbereidende bijeenkomsten, waarin eene onverwachte geestdrift voor de heilige zaak der Bijbelverspreiding zich vertoonde, en van welk Genootschap tot Secretaris is verkozen, de Heer NAUTS, Gentenaar van geboorte en die reeds voor tien jaren het Protestantismus uit volle overtuiging en niet zonder tegenkanting van zijne naaste betrekkingen, had omhelsd. Op voorstel van den Pred. GOEDKOOP, is elk Lid van het *Committé* op zijne beurt voorzitter, naar rang van ouderdom; en op den tweeden Zondag van de maand, worden de gewone zittingen, onmiddelijk na geëindigden maandelijkschen bedestond gehouden.

Ofschoon de Staat van Zaken ook in het Godsdienstige in *België*, niet veel uitzigt geeft op ruime doelmatige verspreiding van het beste boek, is echter reeds de oprigting van Bijbelgenootschappen niet zonder uitwerking, en zal er altijd meer op deze wijze, dan door een enkel agent, kunnen worden gedaan, ter bevordering van het groote doel, onder den zegen van God.

Ten gevolge der oprigting van het Bijbelgenootschap te *Gent*, is door den Pred. A. GOEDKOOP, in dezelfde maand te *Maria Hoorebeke* predikende, aldaar eene Bijbelvereeniging tot stand gebragt, welke zich met het Bijbelgenootschap te *Gent*, vereenigd heeft; en welker doel is, om de belangstelling in den Bijbel en Bijbelverspreiding, in die Gemeente zelve

te

Digitized by Google

te bevorderen; en de gelegenheden te bespieden, welke in den omtrek zich mogten voordoen, om den Bijbel of het Nieuwe Testament in handen te geven van zulken, die hetzelve begeeren te lezen. *Alle* mans Leden der Gemeente, kunnen Leden zijn van die vereeniging, welke hare zitting houd, als de Pred. GOEDKOOP aldaar de predikdienst verrigt; en welker bijeenkomsten even als die van het Committé te *Gent*, met gebed en gezang, beginnen en geëindigd worden.

De ijverige LAMERS is eenparig tot Secretaris benoemd; die dan ook te *Gent*, tot honorair Lid van het Committé benoemd is; gelijk ook een ijverig Bijbelvriend, de Heer MICHEL, door wiens tusschenkomst, het Committé de vrijheid heeft om in elke Slaapkamer van één der Hôtels van *Gent*, Nieuwe Testamenten te plaatsen.

CORRESPONDENTIE.

De vergelijking van *Mark.* XV: 25. en *Joh.* XIX: 14. zal geplaatst worden.

Het Gedicht, *de Zomer* getiteld, kan, al ware het alleen om de uitvoerigheid, niet worden opgenomen.

De *Opstanding*, hoewel prijkende met een beroemden Duitschen naam, schijnt bij het overbrengen vrij wat van het wezenlijke te hebben verloren.

Van de *losse Spreuken* zal gebruik gemaakt worden.

Al wat stichtelijk is, om gehoord te worden, behoeft daarom niet gedrukt te worden. Dit is het geval met de ingezonden *Grafwoorden*.

De Dichtstukjes, getiteld; *Een blik op de schoen-*

Digitized by Google

schoonheid der Schepping en *de Christelijke liefde*, naar 1 *Cor.* XIII. als ook *Herinnering bij het overlijden van dierbare ouders*, kunnen niet geplaatst worden.

Het stukje van L. T. C. moet ook ongeplaatst blijven liggen.

De Redactie.

BERIGTEN.

VERVOLG

DER OPGAVE VAN DE COLLECTE VOOR NOODLIJDENDE KERKEN EN PERSONEN, GEDAAN IN DEN JARE 1832.

(Zie *Roekzaal* voor Maart 1834. bladz. 419.)

PROVINCIE GRONINGEN.

Klassis van *Groningen*.

Groningen,	*f*	243 : 90
Hoogezand,	»	5 : 40
Sappemeer,	»	5 : 20
Windeweer en *Lula*,	»	3 : —
Kropswolde,	»	3 : 40
Noordlaren,	»	3 : 25
Haren,	»	7 : 70
Westerbroek,	»	2 : 60
Engelbert,	»	1 : 70
Middelbert,	»	3 : —
Noorddijk,	»	4 : 70
Zuidhorn,	»	2 : 70
Noordhorn,	»	1 : 75
Transpertere	*f*	288 : 30

Lee

Digitized by Google

per Transport	f	288 : 30
Leegenhoogkerk,	»	2 : 77
Wierum en *Dorkwert*,	»	1 : 50
Garnwert en *Oosthem*,	»	3 : 10½
Aduard,	»	3 : 25
Den Ham en *Franxum*,	»	2 : 10
Ferwerd,	»	1 : 07
Ezinge,	»	1 : 45
Saaxum,	»	1 : 58½
Oldenhoven,	»	3 : 20
Niehove,	»	1 : 65
Nieuwzijl,	»	1 : 20
Grijpskerk,	»	2 : 95
Visvliet,	»	1 : 73
Grootegast, c. a.	»	3 : 45
Nie- en *Oldkerk*, c. a.	»	1 : 31
Sebaldeburen,	»	1 : 40
Lutkegast,	»	1 : 65
Opende,	»	1 : 70
Marum en *Noordwijk*,	»	4 : —
Niebert en *Nuis*,	»	4 : —
Oldebert,	»	2 : —
Midwolde en *de Leck*;	»	10 : 23
Lettelbert,	»	1 : 10
Oostwolde,	»	2 : 81½
Somma	f	340 : 51½

Klassis van *Winschoten*.

Winschoten,	f	18 : 03
Eerte	»	5 : 36½
Oude Pekel-A,	»	11 : 32
Transportere	f	34 : 71½

Nieuwe

Digitized by Google

per Transport	*f*	34 : 71½
Nieuwe Pekel-A,	»	5 : 20
Westerlee c. a.	»	4 : 50
De Meden,	»	3 : 85
Veendam,	»	18 : 90
Wildervank,	»	8 : 20
Noordbroek,	»	12 : 10
Zuidbroek,	»	8 : 35
Scheemda, c. a.	»	7 : 46½
Midwolde,	»	4 : 17
Nieuw Scheemda,	»	3 : —
Wagenborgen,	»	1 : 02
Termunten, c. a.	»	3 : —
Woldendorp,	»	2 : 70
Nieuwolde,	»	9 : 25½
Oostwolde,	»	10 : —
Finsterwolde,	»	8 : 25
Nieuwe Schans,	»	4 : 25
Beerta,	»	11 : 04
Nieuw Beerta,	»	5 : 28
Bellingwolde,	»	4 : 62½
Nieuw Stads Kanaal,	»	4 : 62
Vrieschelo,	»	1 : —
Vlachtwedde,	»	3 : —
Bourtagne,	»	1 : 05
Sellinga,	»	2 : 25
Ter Apel,	»	1 : —
Onstwedde,	»	3 : 35
Blijham,	»	8 : 80
Oudeschans,	»	2 : 40
Somma	*f*	197 : 34

Klas-

Digitized by Google

Klassis van *Appingadam.*

Appingadam,	*f*	11 : 43
Opwierda,	»	1 : 40
Farnsum,	»	4 : 41½
Oterdum,	»	1 : —
Hevekes en *Wiewert*,	»	1 : 10
Meethuizen,	»	— : 80
Tjamaweer,	»	1 : 95
Delfzijl,	»	2 : 65
Uitwierda,	»	1 : 25
Holwierda,	»	1 : 35
Krewerd,	»	1 : 50
Bierum,	»	1 : 75
Spijk,	»	1 : 75
Losdorp,	»	2 : —
Gondlinze,	»	1 : 68
Jukwerd,	»	1 : —
Salwerd,	»	2 : —
Loppersum,	»	5 : 92½
Wierdum,	»	1 : —
Oosterwijtwert,	»	1 : 25
Enum,	»	— : 40
Zeerijp,	»	1 : 65
Leermens,	»	— : 70
't Zandt,	»	4 : 25
Gasthuizen,	»	1 : —
Wester Embden,	»	— : 65
Stedum,	»	2 : 60
Garrelsweer,	»	1 : 50
Lellens,	»	2 : —
Slochteren,	»	4 : 47½
Harkstede, *Scharmer*,	»	1 : 35
Transporteere	*f*	66 : 87½

Digitized by Google

per Transport	f	66 : 87¼
Kelham,	»	2 : 15
Schildwolde,	»	2 : 25
Mellum,	»	2 : 73
Siddeburen,	»	3 : 15
Wittewierum,	»	1 : 06
ten Boer,	»	1 : 50
Thesinge,	»	2 : —
Garnerwolde,	»	3 : —
Wolterzum	»	2 : 20
Somma	f	86 : 91¼

Klassis van *Middelstum* of *Onder den Dam*.

Onder den Dam,	f	1 : 46
Middelstum,	»	3 : 06
Huizinge,	»	1 : 15
Westerwijtwert,	»	1 : 50
Bedum,	»	8 : 30
Zuidwolde,	»	3 : —
Noordwolde,	»	1 : 20
Oldenzijl,	»	1 : 23
Kantens,	»	1 : 16
de Meden,	»	9 : 60
Ooster Nieuwland,	»	2 : 35½
Eppenhuizen,	»	— : 91
Landeweer,	»	1 : 31
Rozzum,	»	1 : 25
Brede,	»	2 : —
Warsum,	»	4 : 50
Ukswert,	»	3 : 33
Uithuizen,	»	9 : 70
Leens,	»	5 : 20½
Warshuizen,	»	2 : 25
Transportere	f	64 : 41

Wa

Digitized by Google

per Transport	*f*	64 : 41
Wehe,	»	2 : 53
Zuurdijk,	»	2 : 30
Ulrum,	»	4 : 16
Nieuwerkerk en *Vliedorp*,	»	1 : 25
Viérhuizen, c. a.	»	3 : 15½
Hornhuizen,	»	2 : 51½
Pietersburen,	»	2 : 27½
Westernieland, c. a.	»	2 : 37½
Winsum,	»	2 : 50
Adorp en *Harxens*,	»	2 : 50
Wetzinge, c. a.	»	1 : —
Obergum,	»	1 : 72½
Tinallinga,	»	— : 65
Baflo Rasquert,	»	2 : —
den Andel,	»	2 : 50
Eenrum,	»	2 : —
Mensingweer,	»	— : 95
Somma	*f*	101 : 39½

PROVINCIE NOORD-BRABAND.

Klassis van *'s Hertogenbosch*.

's Hertogenbosch,	*f*	57 : 70
Engelen,	»	2 : —
Oach, *Geffen*, enz.	»	3 : 77
Heeswijk en *Dinthen*,	»	2 : —
Berlicum, c. a.	»	5 : —
Leth, *Alem* en *Kessel*,	»	2 : 75
Grave,	»	12 : —
Ravestein,	»	3 : 27
Oijen,	»	2 : —
Transportere	*f*	90 : 49

Digitized by Google

per Transport	*f*	90 : 49
Kuik en *Sambiek*,	»	12 : 10
Vierlingsbeek en *Blitterswijk*,	»	2 : 50
Oosterwijk,	»	3 : 25
Tilburg,	»	4 : —
Hilvarenbeek,	»	4 : 24
Boxtel,	»	3 : —
Michielsgestel, c. a.	»	10 : 34½
Vught,	»	6 : 85
Helvoirt, c. a.	»	5 : 44
Boxmeer,	»	5 : 68½
Somma	*f*	156 : 31

Klassis van *Breda*.

Breda,	*f*	26 : 70
Princenhage,	»	2 : 04
De Leur,	»	9 : 50
Etten,	»	1 : 50
Hoeven,	»	2 : 55
Lundert,	»	2 : 20
Genniken,	»	6 : —
Chaam, *Baarle*, *Nassau*, enz.	»	2 : 36
Bergen op Zoom,	»	35 : 63
Ossendrecht,	»	5 : 95
Wouw en *Rosendaal* en *Nispen*	»	4 : 16
Kruisland,	»	— : 85
Steenbergen,	»	12 : 30
Nieuw Vossemeer,	»	2 : 25
Willemstad,	»	13 : 67
Fijnaart,	»	12 : —
Klundert,	»	7 : 74
Transportere	*f*	147 : 40

Ze-

Digitized by Google

per Transport	*f* 147 : 40
Zevenbergen,	» 7 : 82
Stand daar Buiten,	» 4 : —
Oudenbosch en *Rucphen*,	» 15 : 58½
Oud- en *Nieuw-Gastel*,	» — : 87½
Princeland,	» 7 : 75½
Geertruidenberg,	» 20 : 50
Oosterhout,	» 5 : 20
Dongen,	» 2 : 50
Ter Heide,	» 3 : —
Drimmelen en *Made*,	» 5 : 65
Zwaluwe, (*Hooge*)	» 9 : 50
dito, (*Lage*)	» 1 : 10
Moerdijk,	» 1 : —
Somma	*f* 231 : 88½

Klassis van *Heusden*.

Heusden,	*f*	7 : 05
Deeveren en *Genderen*,	»	2 : 50
Aalburg en *Heesbeen*,	»	4 : —
Wijk,	»	3 : 30
Veen,	»	4 : 35
Etten en *Drongelen*,	»	2 : 80
Meeuwen, c. a.	»	3 : —
Babelonienbroek,	»	2 : 01
Dussen,	»	3 : 90
Vlijmen,	»	2 : 55
Woudrichem,	»	2 : 92
Sleeuwijk,	»	1 : —
Werkendam,	»	6 : 50
Almkerk,	»	3 : 10
Uitwijk,	»	2 : —
Rijswijk en *Giessen*,	»	1 : 25
Transportere	*f*	52 : 23

Digitized by Google

per Transport	f	52 : 23
Andel, (Op en Neder)	»	3 : 30
St. Grevelduin Kapelle,	»	8 : 10
Waspik,	»	23 : —
Raamsdonk,	»	40 : —
St. Gravenmoer,	»	5 : 40
Sprang,	»	15 : —
Bezoijen,	»	2 : 30
Waalwijk,	»	20 : 45
Baartwijk, c. a.	»	1 : —
Drunen, c. a.	»	2 : 08
Loon op Zand,	»	4 : —
Somma	f	176 : 86

Klassis van *Eindhoven*.

Eindhoven,	»	11 : 27½
Oirschot,	»	6 : 20
Bladel,	»	3 : —
Hoogeloon en *Eersel*,	»	3 : —
Veldhoven,	»	1 : 50
Heeze,	»	14 : 25½
Valkenswaard, *Waalreen*, enz.	»	4 : —
Bergeik,	»	3 : —
Budel,	»	1 : 90
Zomeren,	»	1 : 50
Asten,	»	2 : 50
Helmond,	»	14 : 23
Vegchel, *Erp*, enz.	»	2 : 13
St. Oederode,	»	7 : 01
Nunen en *Mierle*,	»	9 : —
Deurne. c. a.	»	8 : 88½
Somma	f	93 : 38½

Digitized by Google

PROVINCIE DRENTHE.

Klassis van *Assen*.

Assen,	*f*	12 : 75
Norch.	»	5 : 50
Peize,	»	2 : 50
Roden,	»	3 : —
Roderwolde,	»	1 : 50
Eelde,	»	6 : —
Vries,	»	7 : 80
Zuidlaren,	»	4 : 25
Anlo,	»	4 : 50
Gieten,	»	2 : 90
Gasselter en Nieuwveen,	»	1 : 47
Gasselte,	»	1 : 85
Rolde,	»	6 : 22
Hijkersmilde.	»	8 : 50
Beilen,	»	5 : 40
Somma	*f*	74 : 14

Klassis van *Meppel*.

Meppel,	*f*	18 : 20
Kolderveen,	»	4 : 50
Nieveen,	»	1 : 70
Havelte,	»	5 : 20
Wapserveen,	»	1 : 08
Vledder,	»	5 : 21½
Dieveren,	»	5 : 30
Dwingelo,	»	6 : 75
Ruinen,	»	5 : 17
Ruinerwold,	»	7 : 23½
Kockanje,	»	3 : 40
Hogeveen,	»	14 : —
Zuidwolde,	»	6 : 25
Somma	*f*	84 : —

Digitized by Google

Klassis van *Koeverden.*

Koeverden,	*f*	11 : 60
Dalen,	»	8 : 50
Oosterhesselen,	»	2 : 50
Sleen,	»	3 : 30
Zwiolo,	»	2 : 60
Westerbroek,	»	4 : 20
Borger,	»	6 : 65
Odoorn,	»	5 : 50
Roswinkel,	»	1 : 50
Emmen,	»	6 : 59½
Schoonebeek,	»	2 : 89
Somma	*f*	55 : 83½

PROVINCIE LIMBURG.

Klassis van *Maastricht.*

Maastricht, (Ned. Gem.)	*f*	18 : 77½
Idem, (Hoogd. Gem.)	»	3 : —
Idem, (Fransche)	»	1 : 54
Venlo,	»	5 : —
Stevenswaard,	»	1 : —
Somma	*f*	29 : 31½

WAALSCHE KERKEN.

te samen *f* 443 : 08

ZIE-

Digitized by Google

ZIERIKZEE, den 1sten Julij. Predikanten der Hervormde Gemeente, hebben wederom het genoegen dankbare melding te maken, dat, ter opbouwing van eene nieuwe Kerk is bijgedragen, door de Hervormde Gemeente te *Hillegom*, ƒ 42: —.

Uit naam van het Ministerie voorn.
F. PLEIJTE.

Een Kandidaat tot de H. dienst, die voorzien is van de beste getuigschriften, en niet zoo zeer verbetering van finantiën, als wel meerdere en voor hem nuttige werkzaamheden, benevens eene aangename verkeering, begeert; biedt zich op de aannemelijkste voorwaarden aan, om voor een Predikant, die bejaard of zwak is, of om andere redenen verligting van werkzaamheden verlangt, het dienstwerk geheel of gedeeltelijk waar te nemen. Heeren Predikanten, die hiertoe mogten inclineren, worden verzocht, zich met *vrachtvrije* brieven, onder Lr. F. H., bij de Uitgevers dezes aan te melden.

De Quaestor van de Klassis van *Leeuwarden*, verzoekt door deze zijne medebroeders ten vriendelijksten, om hunne Weduwgelden over het jaar 1834, vrachtvrij te willen bezorgen, vóór den 1sten Oct. dezes jaars in de kosterij achter de groote Kerk te *Leeuwarden*, waar de kwitantiën door den Heer W. O. GORTER, zullen afgegeven worden, tot voorkoming van de boete, die van de nalatigen, volgens de wet, moet ingevorderd worden.

De waarnem. Scriba en Quaest.
van het Klassik. Bestuur
van *Leeuwarden*,
H. NIEBUUR FERF.

Leeuwarden, den 1sten Julij 1834.

Digitized by Google

LETTER-NIEUWS.

GOEDKOOPE AFLEVERING.

De Erven F. Bohn, Boekhandelaars te *Haarlem*, door aankoop eigenaars geworden van de *Geschiedenis der Nederlandsche Hervormde Kerk*, door YPEY en DERMOUT, vier deelen, zien zich in staat gesteld dit werk tegen *f* 12: 50. in plaats van *f* 35: 45. af te leveren. Aparte Deelen, zoo ver de voorraad strekt, tegen *f* 4: 80.

J. H. den Ouden, Boekverkooper te *Amsterdam*, geeft uit en heeft verzonden:

I. D. MOLENAAR, Hervormd' Leeraar te *'s Gravenhage*. De edele en navolgenswaardige keuze van RUTH; Leerreden naar *Ruth* I: 16, à 25 Cents.

II. ——— ——— *Practische Bijbelbeschouwing* Eerste Jaargang, Tweede Druk *f* 3: 90. No. 16 der tweede Jaargang, is aan H. H. Inteekenaren afgezonden. De Uitgever zal om de gedurige aanvraag, de Inteekening nog openstellen; tot de tweede Jaargang kompleet, is tegen *f* 2: 60 elke Jaargang. Alleen de eerste Jaargang moet om de Herdruk, tegen *f* 3: 90 ontvangen worden.

Bij J. H. van Heteren, Boekverkooper te *Amsterdam*, is van de Pers gekomen en verzonden:

F. JACOBS, *Odo* en *Amanda*. Een geschenk voor Verloofden en Echtgenooten Vrij gevolgd naar de tweede Hoogduitsche uitgave, gr. 8vo. met gegraveerde titel en vignet, *f* 2: —

Bij J. M. E. Meijer, Boekhandelaar op de Heerengracht en hoek van de Wolvenstraat, te *Amsterdam*, is van de pers gekomen en heeft alom verzonden:

VAN DEN HAGE, *het Slot Loevestein in* 1570, geschied-

Digitized by Google

schiedkundig verhaal uit den tachtigjarigen oorlog, met gegraveerden titel en vignet, tweede en laatste deel, *f* 4:20.

Idem, twee deelen kompleet, *f* 7:80.

Dit oorspronkelijk geschreven werk, welks hoofdgebeurtenissen en persoonen uit een der belangrijkste tijdvakken onzer geschiedenis genomen zijn, levert zoowel voor deszelfs inhoud als de wijze van inkleeding eene interessante en onderhoudende lektuur op.

Bij L. Schierbeek, te *Leeuwarden*, is gedrukt en alom te bekomen:

I. *Reizen en vijftig jarige Gevangenschap in Algiers*, van S. F. PFEIFFER. Met eene Voorrede van den Hoogleeraar SCHMITT HENNER. Eene Bijdrage tot de algemeene Geschiedenis van 1829 en 1830, à *f* 2:70.

II. *Nasporingen betrekkelijk de Geschiedenis der voormalige Middelzee in Friesland*, door P. BROUWER, PZ en W. RECKHOFF. Met eene Voorrede en Kaart door W. VAN PEYMA, à *f* 1:40.

III. Mr. M. HETTEMA, *het Emsiger Landregt van het Jaar* 1312, enz. 1 *f* 1:60.

IV. ——— *Proeve van een Vriesch en Nederl. Woordenboek*; voorafgegaan door een beknopte schets der Vriesche Taal, à *f* 1: —

N. MANSIOR, *grondig onderrigt in de Teeken- en Schilderkunst*, inzonderheid in *Miniatuur*, ten nutte van jonge Kunstoefenaren, door E. J. BELKEMA, *f* 1: —

VI. *de Kunst om op eene gemakkelijke wijze allerlei soorten van Vuurwerken te maken*. Naar de derde Fransche Uitgave, met 10 platen, à 90 Cents.

VII P. VAN VELDEN, Drietal Leerredenen, à 1:25.

VIII. *Schibboleth en Sibboleto, vraag aan alle mijne Gereformeerde Landgenooten*, door den Heelmeester ISRAËLS, à 40 Cents.

IV. *Rekenboek voor Meisjes*, door BAARS en JOLING, OZ. Twee Stukjes, ieder 25 Cents.

X. *Voorbeelden ter oefening in het Schrijven*, ten dienste der Scholen en tot zelfonderrigt, No. 1—20, à 45 Cents.

Bij

Digitized by Google

Bij de Gebroeders van Cleef, in 's *Gravenhage* en te *Amsterdam*, zijn onlangs uitgegeven:

1. *Axel, eene Legende uit het Noorden*, naar het Zweedsch van TEGNÉR, één deel, velin papier, in gr. 8vo. gecartonneerd, *f* 2:00.

2. LODEWYK DE GEER, eene bijdrage tot de *Handelgeschiedenis van Amsterdam*, in de XVIIde Eeuw, één deel, in gr. 8vo., *f* 2:00

3. JACQUELINE DE BAVIÈRE, *Roman Historique*, 2 vol. papier velin, petit in 8vo *f* 5:50.

4. *Nieuw Hollandsch-Fransch*, en *Fransch-Hollandsch Zakwoordenboek*, ten gebruike op de scholen, waar men beide talen onderwijst. Een deel van ongeveer 850 bladzijden, in twee kolommen, op velin papier, en in een' netten cartonnen band, *f* 4: —

5. MOREL DE VINDÉ, *La Morale de l'Enfance*, ou quatrains moraux, à la portée des enfants, et rangés par ordre méthodique; 1 vol., papier velin, format quarré, *f* 0: 60.

6. DELPRAT, eerste Kapitein-Ingenieur, *Verhandeling over de gedaante der Gewelven*, en de *afmetingen hunner regtstanden*, afgeleid uit de *eerste gronden der Statica*, met platen, in gr. 8vo. *f* 3: —

7. BEUSCHER, Luitenant der Artillerie, *Handleiding voor OnderOfficieren, tot de kennis der Theoretische en Practische wetenschappen der Artillerie*, Eerste Stukje, *f* 1: 80.

——— ——— Tweede Stukje, *f* 3:00

——— ——— Derde ——— Aanteekeningen en Platen, *f* 3:75.

Digitized by Google

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

Bladz.

G. EENTHEM REDDINGIUS, Onderzoek naar het karakter en gedrag van JEZUS CHRISTUS, en deszelfs navolgenswaardigheid en navolgbaarheid. Een stichtelijk leesboek voor het algemeen. 147

GERARD, Godsvrucht en Ongeloof, of afdwalingen der rede. Naar het Fransch. Aanmerkelijk bekort en voor Nederlandsche lezers ingerigt. Geen Verdichtsel. Twee Deelen. 150

N. C. KIST en H. J. ROOYAARDS, Archief voor Kerkelijke Geschiedenis, inzonderheid van *Nederland*. Tweede Deels, Eerste Stuk. 165

J. HERINGA, ELIZA'SZ. Berigt, aangaande Zeven Stellingen, betreffende Formulieren van eenigheid des Geloofs in de Nederlandsche Hervormde Kerk, onlangs verdedigd. 172

J. C. LAVATER, Brieven aan Jongelingen, met Gebeden en Gezangen van LAVATER en GELLERT. Uit het Hoogduitsch. 177

H. J. ROYAARDS, Hedendaagsch Kerkregt bij de Hervormden in *Nederland*, een Handboek voor Akademische lessen; alsmede ten gebruike van Predikanten en Leden van Kerkelijke Vergaderingen. Eerste Deel. 178

W. BILDERDYK, De ondergang der eerste Wereld. I—V Zang. 184

H. SIEGENBEEK, Geschiedenis der Leidsche Hoogeschool, van hare oprigting in den jare 1575, tot den jare 1825. Twee Deelen. Met Portretten. 185

Digitized by Google

INHOUD.

Bladz.

F. W. LIPS, De verovering van *Bacharach* en ALEXIUS en IRENE. Historisch-Romantische Verhalen. Uit het Hoogduitsch. 192

MENGELWERK.

H. M. DIEPERINK, Iets over het huwelijk. 193
Over de godsdienst der Siamezen. 209
De Nar met zijnen staf. 214
Tijdige waarschuwing tegen landverhuizing. 215
Zonderlinge liefhebberij voor de Muzijk. 216
De vrouwen in *Sardinië*. 217
Anekdote betrekkelijk den Franschen Predikant CLAUDE. 219
Koelbloedigheid van den Generaal NEY. —
De schijnbare armoede. —
Wijnstokken in *Turkeije*. 220
Getal der slaven. —
Aanwijzing van den tijd, waarop sommige dwalingen, die in de Roomsche Kerk heerschende gebleven zijn, haren oorsprong namen. —
De zonderlinge boetedoening. 222
Gezegden van eenen doofstommen. —
Bede op den Christelijke rustdag. (*Dichtstukje.*) 223

Akademie-Nieuws. 225
School-Nieuws. 234
Kerk-Nieuws. 241
Bijbel-Genootschappen. 267
Correspondentie. 269
Berigten. 270
Letter-Nieuws. 282

Digitized by Google

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

Protestantsche Kerken,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor SEPTEMBER 1834.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXXIV.

De prijs is 30 Cents.

Digitized by Google

Digitized by Google

BOEKBESCHOUWING.

GESCHIEDENIS der Menschheid naar den Bijbel. Door H. MUNTINGHE. *Nieuwe Uitgave. Te* Rotterdam, *bij* de Wed. Allart, *Vierde Deel* 268 *en* 112 *Bladz. f* 3: 30. *Vijfde Deel LIV*, 146 *en* 76 *Bladz. f* 2: 75. *Zesde Deel* 244 *en* 73 *Bladz. f* 3: 80. *en Zevende Deel* 259 *en* 116 *Bladz. f* 3: 55.

Met het vierde tijdvak vangt het vierde deel aan, ter beschouwing van het gebeurde en voorall merkwaardige, naar den Bijbel, van MOZES tot op JEZUS CHRISTUS. Dit tijdperk, schreef MUNTINGHE te regt, is zeer groot; het levert verscheidene eeuwen en toont ons de gesteldheid van het Israëlitische volk, zoowel als van andere volken, door vele omwentelingen gedurig veranderd. Wij zouden dus, zonder groote verwarring, hetzelve niet in eens kunnen afzien, en zullen daarom best doen, om hetzelve eerst in eenige afdeelingen te splitsen, terwijl wij, na dezelve één voor één beschouwd te hebben, op het afgewandelde veld gemakkelijker zullen kunnen terugzien, dan dat wij hetzelve, vooruitziende, daar voor ons alles in een duister vergezigt verborgen is, met het oog van ons vernuft zouden kunnen afmeten. Daar de grondslag van de geheele geschiedenis dezes

Digitized by Google

tijdperks gevestigd is, in den uittogt der Israëliten uit *Egypte* en in de Mozaïsche wetgeving, zal onze *eerste* afdeelidg van MOZES gaan tot op JOZUA; de *tweede* van JOZUA tot op de Babijlonische gevangenis; de *derde* van de Babijlonische gevangenis tot de geboorte van onzen gezegenden Verlosser; de *vierde* eindelijk zal den tijd van het leven onzes Zaligmakers behelzen, en zich van daar uitstrekken tot aan de slooping van het Joodsche Gemeenebest.

De eerste afdeeling heeft zes Hoofdstukken, namelijk:

Hoofdst. I. Geschiedenis van het verblijf der Israëlieten in *Egypte*, hun toestand en hunne betrekking tot andere volkeren; het oogmerk van God met hen en de Geschiedenis van MOZES, in zoo verre dezelve op dat oogmerk betrekkelijk was.

Hoofdst. II. Geschiedenis der Israëlieten, van de roeping van MOZES tot op de Sinaïtische Wetgeving.

Hoofdst. III. Nadere ontwikkeling van de staatkundige en zedelijke gesteldheid des Israëlietischen volks, ingevolge de inrigting, door de Mozaïsche wetten gemaakt.

Hoofd. IV. Vergelijking van de inrigting der wetgeving van MOZES met die, welke onder andere volkeren plaats gehad hebben en die bijzonderlijk beroemd zijn.

Hoofdst. V. Korte beschouwing en toelichting

ting van datgeen uit de Israëlietische geschiedenis, hetwelk van de wetgeving af tot aan den dood van MOZES, op de geschiedenis der menschheid eenige betrekking heeft, en

Hoofdst. VI. Beknopt overzigt van het behandelde gedeelte der Israëlietische geschiedenis, naar de opgave van ongewijde Schrijvers, benevens eene zoo veel mogelijk naauwkeurige vergelijking van de beschaving der Israëliten met die van andere toen bekende volken.

Hiermede het *vierde* deel besloten hebbende, vangt het *vijfde* aan met een onderzoek nopens het mijthische in de schriften van het O. Verbond, door verschillende beschouwingen van lateren tijd noodzakelijk geworden. Hieraan 54 bladzijden toegewijd hebbende, vervolgt de Hoogleeraar zijnen weg, met het tweede gedeelte van dit *vierde* tijdperk, waarin vier Afdeelingen voorkomen, namelijk:

Eerste Afd. Bijbelsche geschiedenis der menschheid onder het bestuur van JOZUA.

Tweede Afd. Bijbelsche geschiedenis der menschheid onder het bestuur der *Rigteren*, waarmede het *vijfde* Deel besloten wordt.

Derde Afd. Bijbelsche geschiedenis der menschheid onder de koninklijke regering in 't algemeen, en onder die van SAUL, DAVID en SALOMO in 't bijzonder, den inhoud uitmakende van het *zesde* Deel. en

Vierde Afd. Bijbelsche geschiedenis der menschheid gedurende de gescheurde Koningrijken van

Digitized by Google

Juda en *Israël*, tot op de Babijlonische gevangenis.

Dit als het eerste en voornaamste, volgens den titel des Werks afgehandeld hebbende, heeft MUNTINGE het *zevende* Deel besloten, met, in een tweede hoofddeel, iets te leveren over den staat der beschaving bij zoodanige in dit tijdperk bekende volken, welke door het licht van eene Goddelijke openbaring bestraald waren; te weten van de *Egijptenaren*, *Assijriers*, *Babijloniers* en *Mediers*, *Filistijnen*, *Edomiten* en *Moabiten*, en van de *Griekez* en *Romeinen*, benevens van nog verder afgelegene volken, inzonderheid de *Scyten*, *Bactriers*, *Indianen* en *Chinezen*; van deze laatste echter slechts met een enkel woord.

In het *vijfde* Boek hoort men alzoo MUNTINGHE redeneren, b. v. ter regtvaardiging van de in besitneming van *Kanaän* door de Israëlieten, op Gods bevel — over de verschijningen van JEHOVAH, over de doelmatige leiding Gods van Israël; in het *zesde* over DAVIDS verdiensten omtrent de dichtkunst, de godsdienst en de zedeleer, over de verdiensten van SALOMO, ter toelichting van zijne werken: de *Spreuken*, den *Prediker*, en het *Hoogelied*; en in het *zevende* ook over den Profeet ELIA en de andere Profeten, over de Messiaansche voorspellingen, enz.

Een aantal belangrijke bijzonderheden worden in de Aanmerkingen, achter aan in elk

Deel

Digitized by Google

Deel geplaatst, nader toegelicht, bevestigd en verdere stof tot overweging gegeven.

Vij zullen, vertrouwen wij, door deze korte opgave, genoeg reeds hebben kennelijk gemakt, van hoe veel belang ook deze Boekdeelen zijn, en moeten daarmede deze onze hernerende beschouwing eindigen, met den hatelijken wensch, dat de belangrijke wenken hier overal gegeven, wel behartigd zullen worden, en dat het gebruik dezer Deelen onder Gods zegen zal medewerken, tot de regte kenn en waardeering van dat heilig Boek, waarvor wij nimmer te hoogen eerbied koesteren kunnen, waaruit wij altoos leeren en 't geen en alleen God zoo doet kennen, als wij Hem kennen en vereeren moeten, om wel te leven, gezoost te sterven en eeuwig gelukkig te wolen.

In de nog volgende Deelen, hopen wij ook tijd den lezer te berigten.

Bijelsche KARAKTERKUNDE, door K. H. NEMEYER. *Naar de zesde verbeterde uitgave uit het Hoogduitsch vertaald door* A. C. ROMSWINCKEL, *Predikant te* Dordrecht. *Tweede deel, betreffende het boek Genesis en het boek Job. Te* Leiden, *bij* L. Herdingh en Zoon, *en* C. G. Menzel, 1832. *XII en* 639 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De pris is f* 5:—

De inhoud van dit tweede deel is deze:

Digitized by Google

» De geschiedenis, in het oude Testament vervat, uit het oogpunt der karakterkunde beschouwd. Karakterkundige Fragmenten uit en vroegsten tijd der wereld. De Eerste Menschen. KAÏN en ABEL. Fragmenten uit den tijd van SETH, tot op dien van NOACH. NOACH. Algemeene beschouwingen. De geschiedenis en het karakter van ABRAHAM, mitsgaders van sommigen zijner Tijdgenooten. Aanmerkingen over den oorsprong der afgoderij in het algemeen, en ten tijde van ABRAHAM in het bijzonder. ABRAHAM naar zijn karakter. SARA en HAGAR. LOT. ABIMELECH. De Dienstknecht en Vriend van ABRAHAM. Karakterkundige beschouwing der Kinderen en der Kindskinderen van ABRAHAM. ISMAËL en IZAËK. REBEKKA. EZAU. LABAN. JACOB. De godsdienst van JACOB. Trekken van JACOBS karakter. LEA en RACHEL. JOZEF en zijne Broeders. Het karakter van JOZEF. Als Regent. Als Zoon en Broeder. Het karakter van sommige personen, die in de geschiedenis van JOZEF voorkomen. De Huisvrouw van POTIPHAR. PHARAO. De Oppersschenker. De broeders van JOZEF. RUBEN. JUDA. THAMAR. SIMEON en LEVI. Verzameling van eenige algemeene aanmerkingen over het Eerste Boek van MOZES. In het bijzonder als: I. Archief der aloude zeden. II. Geschiedenis van 's menschen opvoeding door God, in de vroegste eeuwen. III. Geschiedenis der allereerste godsdienst. IV. Geschiedenis van het ze-

Digitized by Google

zedelijk bederf. Proeven over het karakterkundige in het Boek *Job*. *Eerste Proeve*. Voorbereidende aanmerkingen. Ouderdom en en Schrijver des Boeks. Geschiedkundige waarheid. Het Boek *Job*, een gedicht. *Tweede Proeve*. Over het karakteristieke van het Boek *Job*, als gedicht beschouwd. *Derde Proeve*. Over de karakters in het Boek *Job*. De Satan. JOB. ELIPHAS, BILDAD, ZOPHAR. ELIHU. *Vierde Proeve*. Over de godsdienst, de zedekunde en andere kundigheden des Schrijvers van *Job*."

De overzetter is hier op dezelfde wijze te werk gegaan als te voren; (1) en men vindt dus de aangehaalde Bijbelplaatsen vertaald, of naar onze gewone overzetting, of — en dit meestal — naar die van VAN DER PALM, nu en dan echter ook op eene andere wijze; en de bijgevoegde aanmerkingen zijn tusschen twee haakskens, ter onderscheiding, geplaatst.

Zij, die het eerste deel wel gelezen hebben, verwachten hier zeker vele belangrijke opmerkingen en een aantal goede aanwijzingen, gepaste herinneringen en kenmerkende gevolgtrekkingen, en zij zullon zich dan zeker ook niet bedrogen vinden. Ook dit tweede deel toch, is onderhoudend geschreven en kan dienen ter bevordering van den goeden smaak en van wezenlij-

(1) Zie de Beschouwing van het eerste Deel, in dit Tijdschrift voor Febr. 1833. bladz. 175. en verv.

Digitized by Google

lijke stichting. De geoefende Lezer zal wel niet alles even goed en gepast vinden, maar toch altijd erkennen, dat wijlen de kundige Schrijver oordeelkundig geschreven heeft en wel waardig is, van tijd tot tijd te worden nageslagen en vergeleken met anderen, als V. HAMELSVELD, MUNTINGHE en VAN DER PALM, op verschillende plaatsen en bij onderscheidene gelegenheden.

Het heerlijk boek *Job* is vooral uitvoerig behandeld.

Wij hopen, dat ook deze uitgave aan het goede oogmerk beantwoorden en alzoo wezenlijk nut stichten zal.

HUGONIS GROTII *Annatotiones in Novum Testum. Denuo emendatius editae. volumen IX. Continens indices*, Groningae, *in officina* W. Zuidema, *Bibliopolae* CIƆIƆCCCXXXIV. 351 *Pag.* 8*vae. Maj. Const. f* 1 : 95.

Dit deel behelst 1.) een bladwijzer van de zaken en woorden in dit werk behandeld of aangeroerd; 2.) van de tropen, figuren en min gewone soorten van spreken; 3.) van de Griekische woorden, door H. DE GROOT toegelicht. Het een en ander kan op naauwkeurigheid aanspraak maken, en zal velen, hopen wij, tot nut verstrekken.

Wij verblijden ons over het voornemen van den

Digitized by Google

den Hoogleeraar P. HOFSTEDE DR GROOT, om op dit werk als toevoegsel te laten volgen, niet alleen eenige, deels geheele, deels gedeeltelijke stukjes getrokken van H. DE GROOT, waarin door dezen beroemden Staatsman en Geleerde eenige plaatsen van het N. Testament nader zijn toegelicht, maar ook een geschied- en oordeelkundig onderzoek omtrent de waarde en het gebruik dezer aanteekeningen.

Hartelijk wenschen wij, dat de Hoogleeraar ook in dit laatste gelukkig slagen zal.

KEUR van Scherts en Luim, door onderscheidene Dichters. Te Amsterdam, *bij* F. Kaal *en* C. Bakker Bz. 182 *Bladzz. In kl. 8vo. De prijs is f* 1 : 80.

De uitgevers vormden het plan tot het verzamelen van luimige dichtstukken, spraken daarover met eenige dichters en riepen derzelver hulp hiertoe in. Het gelukte hun hierin naar wensch te slagen, en zij verkregen dus ter plaatsing de hier gegevene versjes van H. J. FOPPE, J. F. SCHIMSHEIMER, J. W. YNTEMA, J. B. CHRISTEMEIJER, J. V. OOSTERWYK BRUIJN, J. BRESTER AZ., J. HILMAN, G. VAN ENST KONING, J. VAN LENNEP, G. L. V. O. VAN STAVEREN, TH.

J.

Digitized by Google

J. KERKHOVEN, J. J. ABBINK, C. A. P. WEISMAN DE VILLEZ, J. IMMERZEEL JZ., J. DEKKER ZIMMERMAN, N. J. STORM VAN 'S GRAVESANDE, J. DE BREET, ZN. P. HANOU VAN ARUM, P. MOENS, C. H. HOVING, A. V. D. W. J. PIETERSEN VAN REMS, L. V. D. BROEK, R. H. VAN SOMEREN, K. L. KLUPPEL, C. P. LOHR, D. J. DEN BEER POORTUGAEL, A. F. SIFFLÉ, J. A. V. E. J. W. KIRCHNER en van nog een en anderen ongenoemden. Hier worden dus 69 dichtstukjes aangeboden, van zeer verschillenden inhoud en onderscheidene waarde, waarvan de opschriften vooraan zijn opgegeven.

Over 't algemeen hebben wij ze met veel genoegen gelezen. Scherts, luim en ernst, wisselen hier elkander af. Puntig, luimig, geestig, ook wel eens Ironisch, satijrisch en piquant, zijn de hier geleverde verzen. Oud en nieuw wordt hier voorgedragen. Eenige der hier voorkomende stukjes, munten uit in hartelijkheid en bevalligheid. Wij twijfelen dus geenszins, of dit bundeltje zal wel aftrek vinden; waartoe ook het nette der uitgave bevorderlijk kan zijn.

Ter verdere aanprijzing nemen wij het volgende, zeker niet het slechtste uit dezen bundel, tot slot onzer korte beschouwing over.

GOED EN BETER.

Hoe menig is er niet op aarde,
Die telkens naar wat *beters* jaagt;

Wien

Digitized by Google

Wien 't geen hij heeft, hoe *goed* van waarde,
Toch niet als goed genoeg behaagt.
Ik lach met al die grage heeren,
En noem mij een gelukkig man:
Ik wil dat *beet're* niet begeeren,
Maar houde 't *goed*, zoo lang ik kan.

Eene oude Tante gaf haar nichtjen
(Men weet hoe oude vrijsters zijn)
Deez' les: vlied toch het minnewichtjen,
Het brengt u leed en geeft u pijn.
't Is, ja, wel *goed* gehuwd te leven,
Maar *beter* leeft men zonder man.
Ik wil dan liefst naar 't *goede* streven,
Zei 't meisjen: *beter* doe, wie kan.

RIJM schrijft een blijspel: boven maten
Was ieders lof, toen 't werd vertoond.
Men drukt het — en met tien dukaten
Wordt hem 't kopijregt graag beloond.
't Is *goed*; maar 'k wacht nog *beter* stukken,
Dus laat een recensent zich uit:
Maar 't volgend stuk ziet RIJM mislukken,
Wijl nu de gantsche schouwburg fluit.

VAN KERF kon van de winsten leven,
Die hem zijn kleine winkel gaf,
Maar zag zijn buurman meer gegeven;
Die levert volle vaten af.
Dat 's *beter*; 't zal mij rijker maken,
Dus zegt hij: slijt ik meerder goed.
Nu deed hij ras ook grooter zaken,
Maar gaat na weinig tijds bankroet.

TROTS

Digitized by Google

TROTS dringt zich in bij nieuwe vrienden,
Uit hooger stand der maatschappij;
Het was hem bij kantoorbedienden
Niet *goed* genoeg, schoon hij 't ook zij.
Maar in den kring van vroeger dagen
Wenscht hij al spoedig zich weêrom,
En dagelijks hoort men hem klagen:
Men trekt den neus op, waar ik kom.

Met daagschen wijn en vaste spijzen
Weet zich ERASTUS *goed* te doen;
Maar wijl alom de effecten rijzen,
Wint hij al ras een half millioen.
Nu laat hij zich *wat beters* geven,
Jaagt alle lekkernijen na. —
Hij was gezond bij 't *goede* leven,
Bij 't *beetre* krijgt hij 't podagra.

REGTUIT was eerlijk in zijn' wandel,
Hij had het *goed* met vrouw en kind;
Maar zag, hoe met den smokkelhandel
Een ander groote schatten wint.
Hij laat zijn *goede* zaken varen,
En slaat dien *beetren* weg ook in:
Maar hij verliest aldra zijn waren
En bedelt met zijn huisgezin.

Een volk, dat loopen kan als hazen,
Had, wonend' met ons, 't bijster *goed*,
Maar 't sloeg aan 't muiten; 't gaat aan 't razen,
Dat alles *beter* worden moet.

Het

Digitized by Google

Het kiest zich nu een *beetren!!* koning,
En roept: *vivat de liberteit!*
Maar, ach! 't is alles schijnvertooning;
Het is, om niets, nu 't *goede* ook kwijt.

Zijt daarom steeds, mijn lieve vrinden!
Tevreên met uw bescheiden deel:
Moogt gij in weinig 't goede vinden,
Wenscht niet om beter — niet om veel.
Geniet het goed, dat ge u ziet schenken,
Met dankbaarheid, hoe min 't ook schijn',
En zonder ooit er bij te denken:
Het kon toch nog wel beter zijn.

REIS, in 1833, *met mijne Echtgenoote, van* Groningen *door* Gelderland, *den* Rijn *op, en voorts over* Mannheim *en* Carslruhe, *naar de Badplaats en Vallei van* Baden-Baden. (*Een boek, tot ontspanning van andere bezigheden, en met enkele kleine Letterkundige inlasschingen geschreven*) *door Mr.* B. H. LULOFS, *Hoogleeraar in de Nederlandsche Letterkunde, Stijl en Welsprekendheid te* Groningen, *Lid van het Koninkl. Nederl. Instituut enz.*

Dal der wondrenbron van *Baden*.
Dal, betoov'rend schoon en zoet,
Dal, met vreugde en lust beladen,
Heerlijk dal, ontvang mijn' groet! enz.
(*Naar* MAX VON SCHENKENDORF.)

Met

Digitized by Google

Met eene plaat. Te Groningen, *bij* J. Oomkens, 1834. *XVI en* 487 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 4: 80.

Voor gemelijke vitters, zegt de Hoogleeraar zelf, of voor botterikken met een ongesnoten neus (gelijk de Latijnen het uitdrukken) die scherts van ernst niet onderscheiden kunnen, is dit luchtig reisverhaal niet geschreven.

» Ik heb dit boek geschreven, deels, onder anderen, om mij van ernstiger arbeid, (1) in ledige winteruren, eenige uitspanning te verschaffen, deels om mij het op reis geziene nog eens levendig te herinneren, en daardoor, bij wijze van *herkaauwing* — zou ik bijna gezegd hebben, indien het woord niet zoo naar de veeweide rook — een nog grooter genot te smaken, dan het reizen zelf, hetwelk toch ook wel eens zijne lastige zijde heeft, mij heeft kunnen aanbrengen. Deels, eindelijk, heb ik ook al de pen opgenomen, om, zoo veel in mijn gering vermogen was, anderwerf een penninkske toe te brengen ter verrijking onzer Nederlandsche Letterkunde in een schrijfvak, hetwelk van liever lede door voortreffelijke bijdragen wel meer gevoed wordt, maar waarin wij toch nog

(1) Met name ook (behalve van mijne ambtsbezigheden) van mijne *Aanteekeningen op* BLAIR, waarvan het tweede deel grootendeels is afgedrukt. Ik neem de vrijheid dit hier ter loops aan te stippen, daar deze en gene van elders er mij naar gevraagd heeft.

Digitized by Google

nog altijd niet overmatig met schatten gezegend zijn; ik meen het vak van een gemeenzaam koutend en keuvelend, nu eens meer ernstig, dan half luimig en humoristisch Proza, ook over zoodanige dood-eenvoudige, dagelijksche voorvallen, als in dit reisberigt niet zelden voorkomen. Dat men toch in zulk een' schrijftrant zich wat poogt de oefenen, zal, vertrouw ik, niet minder geoorloofd zijn, als b. v. het Publiek telkens van nieuws op verzen of redevoeringen te vergasten, die, soms wel eens een weinigje tot vermoeijens toe, denzelfden toon nabaauwen over tiendaagsche dapperheid, huisselijke tooneelen en soortgelijke op zichzelve anders hoogst prijsselijke stoffen, maar die ten laatste, gelijk al het overige goede op deze aan verveling nog al onderhevige wereld, wat uitgeput raken; — verzen en redevoeringen voorts, bij wijlen niet zonder vrij brommende lofgalmen over het in andere opzigten misschien zeer ware *thema*, dat wij, tegenwoordige Hollanders, zulke regt hupsche, wijze, opperbeste menschen zijn, kortom — zoo zou men zedigjes wel willen te kennen geven — een volkje, hetwelk, even als oudtijds de Joden, bij onzen lieven Heer, al een' bijzonder witten voet heeft, en voorverordend schijnt, om uit zijne grasbeemden tot een lichtend baken voor geheel Europa te strekken. — En ofschoon een schrijftrant, als die in dit mijn pengekrabbel heerschende, aan sommige lieden, wien het geleerde schoolstof, of welk ander

Digitized by Google

deftig stof ook, wat in de oogen is gevlogen, en die zich niet luttel er op laten voorstaan, wanneer zij uit een paar dozijn boeken eene lijvige geleerde Verhandeling hebben zaamengesteld, waarin zij, gekromd onder eene zware vracht van niet altijd even zeer ter zake doende citaten, den gang der wetenschap, op den afstand soms van een vijf en twintig jaren, achterna komen strompelen, misschien wat beuzelachtig zal schijnen, ja, zelfs hier en daar beneden de zoogenaamde deftigheid eens Hoogleeraars aan de van oudsher beroemde Universiteit van *Groningen*, zullen Lezers *met een' wat meer gesnoten neus* — gelijk de Latijnen het uitdrukken — wel inzien, dat zulk een stijl tusschenbeide zoo wel verdient beoefend te worden, als ieder andere, ja, dat de grootste Vernuften bij alle volkeren (Mannen, wier schoenriemen ik niet waardig ben te ontbinden) daartoe van tijd tot tijd hun brein en hunne pen gespitst hebben."

» Dit boek is, even als de *Brieven over mijn reistogtje naar Hamburg in* 1826, — die evenwel wat langer uitweidingen bevatten, en meer een *bont Allerlei* zijn — eene kleine poging, om een eenvoudig reisberigt, hetwelk echter over verrukkelijk schoone streken handelt, in een luchtig woordengewaad te steken, met invlechting hier en daar van een paar korte letterkundige aanmerkingen, vertalingen van deze en gene brokken van verzen, en wat der-

ge-

Digitized by Google

gelijke kleinigheden meer zijn. Minder, voor het overige, zal het mij ergeren, wanneer driftige en, zoo als men ze in de wandeling wel eens noemt, heetgebakerde Lezers het gezegde woordenkleed hier en daar misschien *wat lang en op de hielen sleepend*, dat is, mijn geschrijf wat wijdloopig vinden, dan wanneer verstandigen en braven de in dit boek doorstralende zucht voor gematigdheid en onpartijdigheid, voor orde en wet, voor eene redelijke, betamelijke, der negentiende eeuw waardige vrijheid van denken, spreken en handelen, over het hoofd zien; eene zucht, die den schrijver van kindsbeen aan bezield heeft, en hem, tot aan het graf toe, zoo God wil, zal blijven bezielen."

Wij hebben geoordeeld dit den lezer vooraf te moeten berigten, om het anders ook niet onduidelijk titelblad nog te beter te doen verstaan, en den lezer over het onderscheidende, dat hij hier te wachten heeft, eenigzins te onderrigten; maar ook om dus ons zelve te ontslaan van aanwijzingen, die hierdoor overtollig zijn geworden. Of het luimige, spotachtige en eenigzins profane ook hier niet wel eens wat te ver gedreven is, laten wij liefst aan het oordeel van den Heer LULOFS zelven over. Wij voor ons zijn van oordeel, dat de zucht tot profaneren in onzen tijd vooral wel dient te worden tegengegaan; hoezeer wij ook gaarne eenen luimigen schrijftrant ontmoeten en vooral

Digitized by Google

niet gerekend willen worden onder die genen, welke het *seria serio tractanda* ook tot zulke dingen uitstrekken, welke eigenlijk niet tot de *seria* behooren, en vooral geene onschuldige scherts als God onteerend uitkrijten.

Over 't algemeen verklaren wij dan ook, dit luchtig reisverhaal met genoegen te hebben gelezen, en houden ons verzekerd, dat velen er gaarne eenige uren aan zullen besteden, welke zij van hunne vermoeijende werkzaamheden overig vinden, of weten uit te zuinigen. Voor de gelukkigen, die zulk een *reisje* ook eens kunnen en willen doen, raden wij vooral de lezing aan, en anderen, die thuis moeten blijven, bevinden zich hier in de gelegenheid, om meer te vernemen, dan van waar de in de warmte zoo verkwikkende rhijnwijnen tot ons komen.

LULOFS heeft zijn verhaal in XXIII Hoofdstukken afgeperkt, zoo dat het hier ook aan rustpunten als pleisterplaatsen op den reisweg niet ontbreekt, zoo min als aan verschillende, grootelijks veraangenamende, somtijds zeer verrassende afwisselingen, zoo dat men in zijne verbeelding onzen vrolijken reiziger, wien het zout van *Athene* niet onbekend is, gaarne vergezelt. Gedurig treft men daarvan hier aangename vervrolijkende en ook soms nuttige, ja zelfs ernstige blijken aan. Zie hier een staaltje:

» Roept ons *Mannheim* blijmoedig door dit een-

en

Digitized by Google

en ander den onsterfelijken Dichter (SCHILLER) voor den geest, op akeliger wijze herinnert het ons ook een' anderen Tooneeldichter, van minder groote gaven echter, schoon bij den grooten hoop in Europa, ja, in geheel de wereld voorzeker, schier nog meer bekend, en bij ons te lande door onkundige praters wel eens in éénen adem met den heerlijken, klassieken SCHILLER genoemd; ik bedoel AUGUST FRIEDRICH FERDINAND VON KOTZEBUE, den penvluggen en niet diepzeilenden, maar door levendigheid van tooneelen, afwisseling van dialoog en soms gelukkige knooplegging de aandacht boeijenden, de belangstelling opwekkenden Schrijver. KOTZEBUE heeft in den laatsten tijd zijns levens te *Mannheim* gewoond; KOTZEBUE is te *Mannheim* door den dollen SAND, in Maart 1819, op eene rampzalige wijze vermoord; KOTZEBUE ligt op het Luthersche kerkhof te *Mannheim* begraven. Ik zoude wel lust gevoelen, om hier nog eenige bijzonderheden, tot zijn uiteinde betrekking hebbende, mede te deelen. Waartoe echter bij zulk een tooneel van bloed stil te staan? Beklagen wij den Echtgenoot eener verdienstelijke Gade, den Vader van dertien kinderen, den in vele opzigten vernuftigen Dichter, (welke dan ook zijne letterkundige gebreken, zijne staatkundige kuiperijen en draaijerijen, zijne op het laatst onvrijzinnige gevoelens, zijne hatelijkheden en vinnigheden mogen geweest zijn) die aldus het

Digitized by Google

slagtoffer werd van een' razenden Staatkundigen dweepen! Verfoeijen wij de daad des laatstgemelden, maar beklagen wij den dader tevens, want hij was de speelbal zijner opgewondene verbeelding, en, zoo voor iemand, geldt voor hem de bede: Heere, vergeef het den ongelukkigen, want hij wist niet wat hij deed! En dat elkeen uit dit rampzalig voorval leere, waartoe geestdrijverij, zij moge dan Staatkundig, of Godsdienstig zijn, den mensch niet af vervoeren kunne; hoe zij hier brandstapels oprigt, om anders geloovenden ter eere Gods, *in maiorem Dei gloriam*, te verbranden, ginds den moorddolk wet, om, met vertrapping van alle maatschappelijke orde, hem, die in Staatkundige gevoelens van ons verschilt, de hartader af te steken, nog weêr elders de laagste middelen van list en bedrog bezigt, om, zoo het heet, het verstand van dwalende te verlichten, en hen op den regten weg ten eeuwigen leven te brengen; kortom, overal zich als eene rampzalige zielsziekte vertoont, die het brein bedwelmt, het hart, waar het getreetelde begrippen geldt, tegen alle gevoel van menschelijkheid verstaalt, en, vooral in Godsdienstige zaken, erger en afschuwelijker is, dan Ongeloof en Godverzaking zelve."

» Geeft, ô onsterfelijke Magten des Hemels, dat die zedelijke CHOLERA nimmer in ons dierbaar Vaderland de tooneelen van jammer en ellende, die vroeger eeuw beroedelden, hernieuwen

wen moge, en bewaart ons genadiglijk voor alle Godsdienstige, Staat- en Letterkundige, of welke soort ook van anderen verketterende, anderen hatende, anderen vervolgende, anderen, als SAND deed, moordende dweepers!"

Dat hier menigwerf de lachspieren in beweging gebragt worden, zouden wij met een aantal bewijzen kunnen staven, maar de lezer zal dit, uit hoofde van het aangemerkte, ook zelf wel verwachten, en wij noodigen hem uit, om het zelf verder te beproeven. De bijzondere begrippen des Hoogleeraars behoeft men niet over te nemen, zelf vordert hij dit ook geheel niet, en zegt:

„Wie voor het overige, de letterspijze, in dit boek opgedischt, of te zout of te laf, of te bitter of te malzoet, of te droog of te waterig gesteofd, of te gaar of te ongaar, of te stijf geregeld of te verward ter tafel gedragen vinden moge, gelieve, niemand is immers gedwongen er tegen heug en meug van te eten!"

Hiermede eindigen wij deze historisch-amoristische reisbeschrijving, waarin hoe luimig, loa en onderscheidend anders ook ingerigt, het eenigzins gezochte, wel wat meer, wat ons betreft, vermeden had kunnen worden. De plaat, een fraai gezigt van *Baden-Baden* voorstellende, versiert dit boekdeel.

Digitized by Google

Het LEVEN en de DADEN van MAURITS, *Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz. Met portret en platen. Door* A. C. OUDEMANS, *Kostschoolhouder en Lector in de proefondervindelijke natuurkunde te Amsterdam. Te* Amsterdam, *bij* Schalekamp en van de Grampel. 1832. *VIII en* 280 *Bladzz. In kl.* 8vo. *De prijs is f* 2; —

Dit is een voor kinderen goed geschreven uittreksel uit een aanmerkelijk gedeelte der beroemde geschiedenis van ons Vadérland. De Schrijver heeft de voornaamste bijzonderheden geregeld aangestipt, daarover op eene voor kinderen bevattelijke wijze geredeneerd, en met alle hem mogelijke onpartijdigheid den grooten Held, waarop ons Vaderland roem mag dragen, geschetst, zonder uit te weiden over zulke gebeurtenissen, waarover het kinderlijk verstand niet in staat is te oordeelen. Over 't algemeen zijn wij dus met dit werkje te vreden, en prijzen het bedoelde gebruik aan.

Het al te menigvuldig gebruik van *vriendjes* zouden wij liever vermeden gezien hebben; somtijds hinderde het ons zelfs, bij het schetsen van zekere tooneelen.

Het slot willen wij hier ten besluite onzer korte beschouwing overnemen.

„ Indien wij nu alle daden, bedrijven en hanten

Digitized by Google

delingen van den Prins in één punt zamenbrengen, dan komt de gansche slotsom voornamelijk hierop neder. — Hij was de groote vormer van zich zelven, van den beroemden TURENNE en van anderen; hij verdiende den lof, dat hij niet alleen de grootste veldheer zijner eeuw was, maar ook, dat hij, bij veel scherpzinnigheid en beleid, op eene meesterlijke wijze de beste krijgskunde aan onbegrensden moed paarde; dat hij *alleen* het grootste tegenwigt was tegen *Spanje's* kolossale magt, en dat hij, als de redder van ons vaderland optredende, onze regten en aanspraken op eene luisterrijke wijze handhaafde, en zich daardoor de achting van vrienden, den eerbied van vreemden, en de bewondering zijner vijanden verwierf; maar dat hij aan den anderen kant dien verworven roem en luister zeer benevelde, door zijne gestrenge maatregelen, tegen het geslacht der BARNEVELDS en andere groote mannen, in het werk gesteld.

» Dit laatste neemt echter niet weg, dat ook wij met dankbaarheid op MAURITS heldendaden moeten terugstaren, en hem als onzen redder moeten beschouwen. Deze beschouwing zal uwe liefde steeds aanwakkeren voor het Huis van *Oranje*, dat immer ons geluk bedoeld heeft en nog bedoelt, als wij slechts als ware vaderlanders de spreuk naleven; *Eendragt maakt magt*."

Digitized by Google

BRIEVEN van z., *aan den Heer* z.; *over het menigvuldig gebruik van Fransche woorden in de Nederduitsche taal, bijzonder in zwang in de aanzienlijke kringen van* Amsterdam *en* den Haag, *gevolgd van een Schrijven aan de edele jonge dochters van gemelde Hollandsche Steden. Te* Amsterdam, *bij* J. C. van Kesteren, 1829. 62 *Bladz. In gr.* 8vo. *De prijs is* 60 *Cents.*

Het is niet te ontkennen, dat de Hollanders zich te veel vernederen, met een aantal Fransche woorden gedurig te bezigen en daardoor hunne eigene schoone moedertaal schande aan doen. Dit misbruik is dus ten hoogste af te keuren, en wij moeten elke goede poging, om zulks te keer te gaan, roemen. De ongenoemde Schrijver dezer brieven heeft alzoo een goed werk verrigt, daar hij, door een aantal zeer in het oog loopende voorbeelden, heeft aangewezen, niet slechts dat het ongelukkig te veel ingeslopen gebruik onnoodig, maar dat men het ook onvoegzaam, onkiesch, ja zelfs oneerbaar zoowel als belagchelijk noemen moet. Het is ons ook voorgekomen, dat de Schrijver den regten toon aangeslagen en die wijze te regt verkozen heeft, welke wel de meest geschikte voor velen zijn zal, die niet alleen te *Amsterdam*

Digitized by Google

dam en *'s Gravenhage*, maar ook elders in ons gezegend Vaderland leven.

Wij willen dit door een paar voorbeelden aanwijzen:

» Ik zal u nog iets van eene *geitige vrouw* verhellen. Wat is dat? vraagt gij. Wel, mijn vriend, dat is niet anders dan eene *capricieuse dame*. Verstaat gij ook dit laatste niet, dan voeg ik er bij, dat wij in onze taal zoo eene schoone, eene grillige vrouw noemen.

» En zu komen wij, als van zelve, aan het woord *repeteren*, dat in onze taal herhalen beteekenen moet, maar dat zeer wel kan vertaald worden, door: nog eens een' wind laten, andermaal poepen. En dat is niet onbeleefd; want *il y a des français, qui petent plus haut que le cul;* dat wil zeggen: zij verheffen zich boven hunnen stand. Hoe edel! Maar nog zoo edel niet als een kort vrouwenkleedje, dat den eernaam van *pet-en-l'air* (poep in de lucht) draagt, of als *caca de dauphin* en meer anderen.

Zeg niet, mijn vriend, dat zijn wel Fransche woorden, maar het is straattaal! Volstrekt niet. Het behoort juist tot de *bon-ton*, om over alles, wat wij bij ons liederlijk zouden noemen, onbewimpeld te spreken, en dat de Fransche *merveilleuses* die gave in een' hoogen graad bezitten behoef ik niet te herinneren. Zij spreken even zoo smakelijk over *schurft* en andere walgelijke ongemakken, als wij over een waterbaarsje. —

Doch

Digitized by Google

Doch keeren wij tot het woord *repeteren* terug, want waarlijk, het verdient wel eene plaats in onze taal; men voege er nog slechts het woord *tempête* bij, hetwelk eene meer onstuimige beweging in de lucht aanduidt.

Een Franschman zegt: *je dis et je repete*; waarom niet liever: *je pète et je repète?* dat is immers veel eigenaardiger (consequenter). Neen zegt hij, het woord *repeter* komt van het Latijnsche *repetere*, *herzeggen*, *hervragen af*, en of het woord *peter* nu alleen vragen beteekent, dat weet ik niet; *demandez cela a ceux qui petent plus haut que le cul.* Maar, daar hadde ik bijkans vergeten u te melden, dat ik zoo even verneem, dat BOISTE wel ter dege het woord *repeter* noemt; *peter de nouveau.* Welaan, dan is het nu zeker, dat eene zaak *repeteren* niet altijd beteekent, eene zaak *herhalen*, maar ook . . . . . enz. Nu mogen de Heeren Fransche predikanten wel vooral op hunne uitspraak letten, of zij zullen hunne toehoorderessen doen blozen. *Et toi, pauvre Echo, repèteras-tu encore les accens de ma voix?*"

» In de *derde* plaats wil ik u, mijn vriend, over de waarde der Fransche taal laten oordeelen, door het de wellevendheid kwetsende, en het de eerbaarheid beleedigende hunner uitdrukkingen: iets, hetwelk men bij een zoo *aanvullend* (complimenteus) volkje, als de Franschen zijn, het minst zou verwachten, en hetwelk zij echter niet

kun-

Digitized by Google

kunnen vermijden. Daar hoor ik eene *merveilleuse* zeggen: *Ma cherè, recule zun peu*, en hare vriendin voldoet aan dezen wensch. Wij zouden zeggen: *Lieve vriendin, schik een weinig op.* Maar onze *merveilleuse* zegt ronduit: *Lieve vriendin, ligt uw gat wat op:* want *cul* beteekent achterste, en ten bewijze dat hare lieve vriendin dat in dien zin neemt, ziet men haar dadelijk haar achterste opligten en elders verplaatsen. Zal ik hier nu nog bijvoegen dat *culotte* (broek) niet anders dan *aarslap* beteekent; dat *culbuter* woordelijk is, *mikken met zijn gat*, daar *wij* zulks vrij wat beleefder, door *tuimelen*, uwe en mijne kinderen, door *buitelen* uitdrukken. Ik zegge *uwe* en *mijne* kinderen; want er zijn thans ook vele groote en kleine Hollandsche kinderen, die meenen zich zeer wellevend uit te drukken, als zij zeggen: *hij maakte eene culbute.*"

» Ik voege hier ten slotte nog iets bij, wegens het de eerbaarheid kwetsende eener menigte woorden en klanken, in de Fransche taal voorkomende, welk gebrek echter, minder uit de spelling, dan uit de uitspraak voortvloeit, maar desniettemin een zoo belangrijk gebrek is, dat het te wenschen ware, dat de taal alleen uit dien hoofde, door ons met verachting afgewezen wierd. Bepaalde zich dit gebrek alleen tot het woord *merde*, dat zoo dikwijls in *la mer de....* en in het bij ons zoo eerbiedwaar-

Digitized by Google

waardige *la mere de....* voorkomt, dan zou men het kunnen gelijk stellen met *cullotter*, en het eene morsige uitdrukking kunnen noemen.

» Maar het door mij bedoelde is het laagste woord dat eene taal kan opleveren, terwijl het juist in de Fransche taal eene der meest gebruikte lettergrepen is. Ik zal er niets meer van zeggen dan dit. Toen men bijde Fransche Omwenteling de kloosters vernietigd had, vervielen een aantal kloosterzusters tot armoede. Eene derzelve waagde het, in den schouwburg aalmoezen voor zich en hare lotgenoten in te zamelen; een aanschouwer, haar daarmede bezig ziende, riep uit: » *Quelle conquete pour la vertu!*" Hetwelk, op zijn nachtst genomen, beteekenen moest: *Welke heer bedelt daar voor de deugd!* Verschrikkelijk is zulk eene dubbelzinnigheid voor de zeden eens volks. Het allerheiligste wordt daardoor eene prooi der afschuwelijkste ligtzinnigheid. Gelukkig, o volk van Nederland, uwe taal is vrij van die smet! Gij kunt vrij uitspreken, zonder te vreezen, dat uwe woordklanken de onschuld zullen doen blozen. Ja, wat meer is, gij kunt uwen God dienen, Hem aanspreken in de reinste, zuiverste, hartelijkste taal. Gij kunt Hem loven met Psalmen en Gezangen; zonder dat uwe godsdienstige aandacht zal gestoord worden, door heiligschendende woordklanken. Ik weet, wij, noch onze vaderen kunnen ons dat kenmerk onzer taal als eene verdienste toeëigenen; veeleer is het

Digitized by Google

het onze pligt, iets, dat zoo geheel toevallig zou kunnen schijnen, aan te merken als een schaarsch, ja welligt nooit opgemerkt voorregt."

Wij bevelen dus de lezing van deze brieven zeer aan, en wenschen hartelijk, dat het wezenlijk lofwaardig oogmerk met derzelver verspreiding bij vele van onze landgenooten van beide kunne zal worden bereikt.

De ZWAKHEID van het Menschelijk Hart. In Romantische Tafereelen. Door H. M. *Te* Rotterdam, *bij* Mensing *en* van Westreenen, 1834. 279 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2: 70.

Onder dezen titel worden hier drie verhalen medegedeeld van L. KRUBE, BLUMENHAGEN en MOSENGEIL, zij heeten *het betoverend Portret, de roover van Ospedaletto* en *het levende Beeld.* Wij willen de verrassing niet trachten voor te komen, bij den lezer, die zich mogt opgewekt gevoelen, om zich met deze verhalen bezig te houden. Naar ons oordeel had men dezelve wel onvertaald mogen laten, daar ze waarlijk niet uitmunten, noch in inhoud, noch door natuurlijke inkleeding. Het romaneske loopt al te zeer in 't oog, het overdrevene hindert hier niet weinig, en de beschaafde Hollandsche lezer zal geen smaak vinden, in het ruwe en grove, dat vooral in het tweede verhaal

Digitized by Google

haal is opgedischt, en afkeer baart. Waarlijk op deze wijze behoort men den lezer niet trachten te vermaken en te stichten.

Men zal zijnen ledigen tijd veel beter en aangenamer kunnen besteden, dan met de lectuur van dergelijke overdrevene verhalen.

De ABT. Een Tafereel uit den tijd van MARIA STUART. *Door* W. SCOTT. *Uit het Engelsch. Twee Deelen. Te* Nijmegen, *bij* J. F. Thieme, 1834. *Eerste Deel IV en* 294 *Bladz. Tweede Deel* 319 *Bladz. In kl.* 8*vo. De prijs der beide Deelen is f* 4: 60.

Weder eene vertaling van een werk van den originelen en door zijne schriften zeer bekend geworden WALTER SCOTT.

In het Voorberigt leest men:

» Het heeft den vertaler van het werk van WALTER SCOTT, dat thans het publiek wordt aangeboden, meermalen verwonderd, dat deze roman van den beroemden schrijver zoo lange onvertaald is gebleven. Misschien is de oorzaak hiervan te zoeken in de bijzonderheid, dat de Abt in zeker opzigt een vervolg mag genoemd worden van *The Monasterij* (Het klooster). Onder de vele voortbrengselen van den Grooten Onbekende behoort deze roman voorzeker tot de minst gelukkigen. Wij erkennen ook daar

daar dikwijls den meester, maar de zucht naar het wonderbare, die daarin tot de verschijningen van de *Witte Vrouw* aanleiding geeft, verschijningen, die nauw met het verhaal verbonden zijn, en waarvan geene oplossing wordt geschonken, maakt de lezing niet zeer aangenaam. WALTER SCOTT schijnt dit zelf gevoeld te hebben, toen hij in eenen geleibrief voor den Abt (1) te kennen gaf, dat hij, ondervindende hoe weinig men met dit bovennatuurlijke zich kon vereenigen, alles, wat daartoe betrekking had, thans had achterwege gelaten. Dit had eene geheele verandering in zijn plan gemaakt, zoodat de verbinding tusschen het Klooster en den Abt slechts zeer gering was gebleven. Deze bedenking deed vertaler en uitgever besluiten, om den laatstgenoemden roman aan het Nederlandsche publiek aan te bieden, een' roman, die zeker met de besten van W. SCOTT mag vergeleken worden, en waarin een der belangwekkendste personen van *Schotlands* geschiedenis, de ongelukkige koningin MARIA STUART, met juiste en schoone trekken is afgeschilderd. Met weinige woorden willen wij den lezer bekend maken met datgene, wat hij tot regt verstand van het volgende verhaal uit het Klooster behoort te weten, en hem het tijdperk herinneren, waarin de Abt hem terugvoert.

In

(1) Deze als niets bijzonders verder behelzende, is weggelaten.

Digitized by Google

In het Kloester spelen HALBERT en EDWARD GLENDINNING de hoofdrol. Zij zijn zonen van eenen vermogenden pachter te *Glendearg*, wiens hoeve tot het gebied van het kloester *St. Maria* te *Kennaquhair* behoort. Met hem wordt, na den dood huns vaders, opgevoed MARIA *van Avenel*, die met hare moeder uit haar vaderlijk kasteel is verdreven, waarvan een nabestaande JULIAN *van Avenel* zich heeft meester gemaakt. HALBERT, de begunstigde minnaar van MARIA, komt toevallig in aanraking met HENRY WARDEN, een ijverig en vervolgd Protestantsch geestelijke, door wiens toedoen hij in de dienst van den graaf MURRAY treedt, en door dezen spoedig met eer wordt overladen. Hij en MARIA verzaakten het Roomsche geloof, en werden in het bezit van het kasteel van *Avenel* hersteld, nadat JULIAN, een woestaard, in een gevecht was gesneuveld. Bij diens lijk werd het lijk gevonden van eene vrouw, met wie hij had geleefd, en bij wie hij eenen zoon had. EDWARD, heimelijk evenzeer de bewonderaar van MARIA, liet zich door den onderprior van het kloester, EUSTATIUS, bewegen, om geestelijke te worden. Hij nam de kap aan in datzelfde kloester, waar weldra EUSTATIUS, vroeger de vriend, naderhand de hevige tegenstander van WARDEN, tot abt werd verkozen; nadat zijn voorganger, de Abt BONIFACIUS, een man van een zwak en weenachtig karakter, in het oogenblik van gevaar afstand van zijne waardigheid gedaan en zich

had

Digitized by Google

had verwijderd. Dit zijn de voornaamste bijzonderheden uit het Klooster, wier herinnering tot regt verstand van het volgende verhaal noodzakelijk is, dat overigens geheel op zich zelve staat, en waarvan de titel, volgens het getuigenis van W. SCOTT zelven, enkel te verklaren is uit zijn vroeger oogmerk, om het meer met het Klooster te verbinden."

» De tijd, waarin de lezer wordt verplaatst, is die van MARIA STUART, wier treurige geschiedenis algemeen is bekend. Reeds had de afschuwelijke moord van DAVID RIZZIO, een' zanger en haren gunsteling, in hare tegenwoordigheid plaats gehad. Reeds had haar echtgenoot DARNLEY, die door haar ten troon was verheven en hare liefde met schandelijke ondankbaarheid had beloond, zoo men zeide, met haar medeweten, onder de puinhoopen van de kerk van *Field* eenen jammerlijken dood gevonden. Reeds had zij aan den bewerker van deze gruweldaad, den graaf van BOTHWELL, hare hand gegeven; eene handelwijze, die het vermoeden harer medepligtigheid aan den voorafgeganeu moord maar al te zeer versterkte. Thans was zij door hare edelen overwonnen; haar halfbroeder, de graaf van MURRAY, een natuurlijke zoon van JACOBUS V, had zich van het bestuur meester gemaakt, dat hij, als regent, in den naam van haren nog jongen zoon uitoefende, en zij zelve werd in het kasteel van *Lochleven* zorgvuldig bewaakt. Zoodanig is nathans de staat van zaken, wanneer de held

Digitized by Google

van dit verhaal, als jongeling de wereld binnentreedt."

In het laatste of 38ste Hoofdstuk, wordt het vertrek der ongelukkige koningin naar *Engeland* gemeld, werwaarts zij, onder zeker geene geruststellende omstandigheden, zich begaf, hopende door hare zuster ELISABETH daar wel ontvangen te zullen worden; en het geheel wordt besloten met een huwelijk tusschen ROLAND en CATHARINA, van welke in het verhaal dikwijls melding gemaakt was.

Wat ons betreft, wij hebben weinig vermaak gevonden in dezen lang gerekten Roman, en wenschen den lezer dus meer genoegen toe.

Wie met de geschiedenis bekend is, en weet wie de vermaarde Schrijver is, zal zich zeer goed kunnen voorstellen, dat het hier aan geen historische kennis en verbeeldingskracht ontbreekt, en dat er niets onbeproefd gelaten is, om de aandacht levendig te houden en de nieuwsgierigheid op te wekken; maar wij moeten het herhalen, de Abt heeft ons weinig bevallen. *Sed pro captu lectoris habent sua fata libelli.*

Nederlandsche **REDEKUNST** *of grondbeginselen van stijl en Welsprekendheid voor Nederlanders, door* Mr. B. H. LULOFS, *Hoogleeraar in de Nederlandsche Letterkunde en Welsprekendheid aan de Groning-*

Digitized by Google

mingsche Hoogeschoel enz. enz. enz. (tot eene handleiding by een gedeelte zijner voorlezingen.)

Ego in his praeceptis hanc vim et hanc utilitatem esse arbitror, non ut ad reperiendum, quid dicamus, arte ducamur, sed ut ea, quae natura, quae studio, quae exercitatione consequimur, aut recta esse confidamus, aut prava intelligamus, eum, quo referenda sint, didicerimus.

CICERO.

Tweede, verbeterde druk. Te Groningen, *bij* J. Oomkens, *Akademie-drukker.* 1831, *VIII en* 163 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1: 40.

De Hoogleeraar LULOFS heeft te voren een Handboek uitgegeven, onder den titel: *Over Nederlandsche spraakkunst, stijl en letterkennis enz.* waarvan reeds de tweede uitgave het licht ziet, ten gebruike van zijne voorlezingen, en liet daarop deze handleiding volgen, waarvan wij hier de tweede uitgave voor ons hebben, met herhaald verzoek om haar altijd in verband te beschouwen, en als één geheel met het eerste.

» Ik heb, (zegt hij) bij het opstellen gebruik gemaakt van de Redekundige of Rhetorische werken van ARISTOTELES, CICERO, QUINCTILIANUS en anderen onder de Ouden; — van ROLLIN, DU MARSAIS, ESSCHENBURG, KANT, SNELL BLAIR

Digitized by Google

BLAIR, DOMAIRON, FULLEBORN, MILLER, WIKDEBURG, FRANCIUS, JEAN PAUL, VAN ALPHEN en meer anderen onder de nieuweren, uit wier geschriften ik de plaatsen in mijne Voorlezingen zelve nader zal aanhalen. Onzen VOSSIUS moet ik vooral niet met stilswijgen voorbijgaan, wiens *Redekunst* toch een dier reuzewerken van vroegere geleerdheid is, welke men, (even als de reiziger *Egijpte's* eeuwige Piramiden) met stomme verbazing aanstaart, al wordt men voor het overige wel eens in de gelegenheid gesteld, om meer de onbegrijpelijke wetenschap en scherpzinnigheid, dan juist den fijnen smaak der doorluchtige vervaardigers er in te bewonderen."

Om den lezer met de inrigting wat nader bekend te maken, willen wij den inhoud hier voor hem opgeven:

» *Eerste Afdeeling. Eerste Hoofdst.* Algemeene bepalingen. *Tweede Hoofdst.* Over eenige eigenschappen der Gedachten. *Derde Hoofdst.* Over de Woorden. *Vierde Hoofdst.* Over de Spraakfiguren. *Vijfde Hoofdst.* Over de zoogenaamde karakters van den stijl. *Tweede Afdeeling. Zesde Hoofdst.* Over de kunst des eigenlijk gezegden Redenaars. *Zevende Hoofdst.* Over de verschillende soorten van Welsprekendheid, in den laatstgenoemden engeren zin. *Achtste Hoofdst.* Voorschriften voor eenige andere soorten van Prozaschriften — benevens iets over de wijze, om zich in den Stijl en de Welsprekendheid te oefenen.

Re-

Digitized by Google

Recensent is overtuigd, dat de Heer LULOFS, door zijne hier ook in het voorberigt opgegevene behandeling, met dit handboek, bij vlijtige leerlingen, zijn oogmerk zeer goed zal kunnen bereiken. Verder gevorderden kunnen met nut ook andere handboeken hiermede vergelijken, wanneer zij zullen in staat gesteld worden, om een zoo veel te vollediger overzigt te hebben, en er te meer nut voor zich zelve en voor anderen uit te trekken. Ten blijke dat ook zij, die niet in de gelegenheid zijn, om Collegiën bij te wonen, met dit handboek zich voordeel kunnen doen, schrijven wij uit § 171, over zamenspraken of Dialogische schriften, het volgende af:

» Zamenspraken toch zijn van driederlei aard, namelijk 1) Dramatisch of Tooneelkunstig (zoo als alle treur- en blijspelen); 2) wijsgeerig, (gelijk b. v. de zamenspraken bij PLATO, en in CICERO's werken over den Redenaar zijn) — of 3) blootelijk onderhoudend en schilderend, zoo als vele gesprekken bij LUCIANUS en anderen. De Dialogische wijze van schrijven heeft iets zeer afwisselends en bevalligs, en kan dikwerf strekken, om eene dorre stof wat te verlevendigen en op te tooijen. — De hoofdzaak is slechts hierbij, dat men wezenlijk Zamenspraken schrijft; met anders woorden, dat elk persoon, dien men sprekende invoert, zoo spreekt, als men vooronderstellen moet, dat met deszelfs bijzondere geaardheid, met den toestand, waarin, met de zaak, waarover, en met hem, of

Digitized by Google

hen, tot wie hij spreekt, overeenkomstig is. Of op eene andere wijze gezegd; ieder der Zamensprekenden moet, gelijk men zulks met eene bastaarduitdrukking heet, *individualiteit* bezitten, en de geheele Zamenspraak moet *karakterkundig* zijn.

» Dat voor het overige in alle Zamenspraken eene zekere Kunst en Beschaafdheid moeten heerschen, spreekt van zelve. Hiermede dient echter eene hooge mate van natuurlijkheid en Eenvoudigheid gepaard te gaan, want niets is zotter, dan schriftelijke gesprekken, waarin alles, wat er gezegd wordt, naar deftige Predikatien zweemt.

» De meesten der hedendaagsche Schrijvers (zegt een beroemd Kunstregter) schijnen deze manier in het geheel niet te kennen. Zij vergenoegen zich met aan hun werk de uitwendige gedaante van een gesprek te geven, waarin de een spreekt en de ander antwoordt, terwijl het voor het overige niets anders is, dan of de Schrijver zelf van 't begin tot aan het einde sprake. Men laat b. v. eenen *Philotheus* en eenen *Philatheus*, of anders de heeren A en B zamenkomen, welke na eenige wederzijdsche pligtplegingen, zich eerst een' tijd lang vrij droog over den schoonen morgen of avond, het verrukkelijke gezigt, hetwelk zich voor hen opent, verwonderen, en daarop overgaan, om over eenig gewigtig onderwerp met elkander te spreken. Alles, wat wij verder van hen leeren

ken-

Digitized by Google

kennen, is dit, dat de eene den Schrijver zelven verbeeldt — en klaar is het, dat deze een man van geleerdheid en zuivere grondstellingen is. — De ander is eene niets beduidende personnadje, welke daar verschijnt, om slechts eenige afgebruikte tegenwerpingen te maken, waarop de eerste eene zoo volkomen overwinning behaalt, dat zijne tegenpartij, de spotter of twijfelaar, op 't laatst geheel vernederd, en gemeenlijk van zijne dwaling volkomen overtuigd, heengaat. Dit is eene laffe en ellendige manier van schrijven, welke des te verachtelijker is, dewijl zij ten bewijze strekt, dat de Schrijver iets ondernomen heeft, 't welk hij niet in staat was, uit te voeren."

Over het *naïve* of eenvoudig *natuurlijke*, vergelijke men ook BLAIRS lessen, D. II. pag. 34.

GRONDEN der Nederlandsche Woordafleidkunde, voor zoo ver dezelve eenigzins zeker is, of Woordontleedkundige Beschouwing van de wijze, waarop in het Hollandsch de woorden uit elkander voortspruiten, en met elkaar vermaagschapt, of verbonden zijn. Tot zelfoefening voor de Heeren Schoolonderwijzers, en voorts ten gebruike van elkeen', die zich een geleidelijk overzigt onzer Woordvorming verschaffen wil. In een', zoo veel mogelijk, duidelijken en bevattelijken trant

Digitized by Google

voorgedragen door Mr. E. H. LULOFS, *Hoogleeraar te* Groningen, *Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut enz.*

Hoe onzeker tot nog toe de konst van Afleiding genomen zij geweest, nogtans vond ze t' aller uere, zo lang de Letteroefeningen in bloeij stonden, zo veel Liefhebbers, en daar onder van de schranderste Geesten, dat men niet behoeft te twijffelen, of die stoffe heeft iets in, 't gene de gedagten streelt en kittelt.

LAMBERT TEN KATE.

Te Groningen, *bij* J. Oomkens, *Akademiedrukker*, 1833. 291 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2 : 40.

Onder de lijst der nuttige geschriften door den werkzamen Hoogleeraar LULOFS van tijd tot tijd, meesterlijk in zijn vak, uitgegeven, verdient ook dit zijn werk eene goede plaats. LULOFS heeft zich in de voorrede op deze wijze nader verklaard:

» Schoon ik mij dus van alle eigenlijk gezegde geleerdheid in dit boek onthouden en telken reize getracht heb te diep gaande navorschingen te vermijden, vertrouw ik echter op verschillende plaatsen eenige wenken gegeven te hebben, die bij leerlievenden de zucht tot nader onderzoek kunnen opwekken en hen doen beseffen, hoe vele vragen er nog in het vak der Woordafleidkunde te beantwoorden zijn, welk

duis-

Digitized by Google

duister nog over de diepere gronden dier wetenschap zweeft, en met wat omzigtigheid men bij het onderzoek naar de wortelen der woorden te werk moet gaan. Inderdaad, men moge ook al hier of daar een' stronk van die wortelen kunnen opgraven, hunne uiterste spruiten, vezelen en weefsels zijn zoo diep in den bodem der taal geschoten, dat al het delven en wroeten naar dezelve menigmaal geheel vruchteloos is, en men de geleerdste Arbeiders over de rigting, welke die worteldraden onder den grond genomen hebben, verschillende gevoelens ziet koesteren. Met die diepere wroetingen heb ik mij dus ook, blijkens het aangemerkte in § 14, niet opgehouden, maar blootelijk de vorming afstamming en verwantschap der woorden door, van en met elkander beschouwd, voor zoo ver zulks door *Woordontleding* duidelijk en zigtbaar wordt, en naar eene vaste, kennelijke, in het oog loopende regelmaat plaats heeft. Ik heb daarbij de Etymologische en Woordontleedkundige beginselen van onzen voortreffelijken oud-Nederlandschen Taalkenner LAMBERT TEN KATE HERMANSZ. ten leiddraad genomen, want ik kan niet genoeg zeggen, met welk een' eerbied ik voor dien grooten man vervuld ben, niet, omdat ik al zijne Etymologiën, elk in het bijzonder, voor waar houde (daarvoor heeft TEN KATE zelf ze nooit uitgegeven, en er zijn er ongerijmde onder), maar wijl ik de theoretische gronden zijner *Woordafleidkunde in haar geheel*

heel beschouwd zoo uitnemend vind, wijl ik b. v. alleen reeds zijne leer over de oudheid der zoo lang miskende en als onregelmatig uitgekretene zoogenaamde *Ongelijkvloeijende Werkwoorden* een meesterstuk vind van scherpzinnigheid en eenvoudigheid; een grondbeginsel, welks ontdekking der Taalkennis meer voordeel heeft aangebragt, dan de honderd en duizend gelukkige Etymologiën van *enkele* woorden, die door andere taalbeoefenaars geopperd zijn; — kortom, een grondbeginsel, dat in niet weinig opzigten de schering en den inslag uitmaakt van het tegenwoordige reuzenwerk van JACOB GRIMM, dien schranderen, dien (*schier*) bovenmenschelijk vlijtigen Geleerde, dat wonder van taalkunde in *Duitschland*."

Het verder ter dezer gelegenheid hier, over onzen TEN KATE, KINKER (1), SIEGENBEEK en BILDERDIJK aangemerkte, stemmen wij volkomen toe.

Op de voorrede volgen eerst inleidende aanmerkingen, en wordt daarna gehandeld, in het *eerste Hoofdstuk*, over de *stamwoorden*, of die ten minste daarvan in meerdere of mindere mate den schijn hebben; in het *tweede*, over de *afgeleide* woorden of afleidsels; en in het *derde*, over de *zamengestelde*, of de za-

(1) De leerzame Beoordeeling van Mr. W. BILDERDYK's Nederl. Spraakleer, door Mr. J. KINKER, gevolgd van een brief des Hoogleeraars M. SIEGENBEEK aan den Schrijver, als bijvoegsel tot deze beoordeeling, te *Amsterdam*, bij J. VAN DER HEY en ZOON, 1829. verdient wel zeer vergeleken te worden.

De Recensent.

Digitized by Google

zamenstelling, koppeling, of zamenkoppeling, (compositie) gelijk hier woordelijk het opschrift luidt, van woorden in het Nederduitsch. Wanneer men opmerkt, dat voor het *eerste Hoofdst.* ruim 8, voor het *tweede* 175, en voor het *derde* 82 bladz. gesteld worden, dan ziet men, waarvan LULOFS hier het meeste werk gemaakt heeft, terwijl hij vooral uit een bloot Etymologisch oogpunt de woorden hier gadeslaat. Meerendeels TEN KATE volgende, handelt hij in het *tweede Hoofdst.* 1.) over de afgeleide woorden, onmiddelijk en zonder eenige toevoeging van letteren of lettergrepen, uit het zakelijk deel der zoogenoemde ongelijkvloeijende werkwoorden, zonder of met vokaalwisseling, gevormd. 2.) Over de afleiding door middel van voor- en achtervoegsels. Bij welke gelegenheid eerst de *achtervoegsels* beschouwd worden, die TEN KATE *zachtstaartige* noemt, dan de *onzachtstaartige*, eindelijk de *volopklemstaartige*, naar dat zij namelijk of bijna geheel geen accent in de uitspraak van het woord, waaraan zij gevoegd zijn, naar zich trekken, of zij zulks eenigzins, of zij dit geheel en al doen. Dit is geschied, met vermijding van *spitsvindige* onderzoekingen naar den oorsprong van ieder achtervoegsel, als voor dit werk, voor een grooter publiek geschreven, minder geschikt. Dan komen de *voorvoegsels* van afleiding aan de beurt, als eerst *ge*, *be*, *vér*, *er*, *her*, *on* en *ont*, en vervolgens die, welke met eene enkele *letter* bestaan.

Tot

Digitized by Google

Tot het *derde Hoofdst.* overgegaan zijnde, welks inhoud door TEN KATE, bijna onaangeroerd gelaten is, ontwikkelt LULOFS de volgende punten:

» 1.) Over hetgeen men door Woordkoppeling of Woordzamenstelling (Compositie), in onderscheiding van Woordafleiding, verstaan moet, en over het soms moeijelijke, om beider inenloopende grenzen af te bakenen."

» 2.) Over de verschillende soorten van woorden of zoogenaamde Rededeelen (in het Latijn *Partes orationis*), die zich met elkander laten zamenkoppelen."

» 3.) Over zekere, bij ons nog ongebruikelijke soort van Koppeling."

» 4.) Over het onderscheid in de Koppelingen tusschen *eigenlijke* en *oneigenlijke*."

» 5.) Over de Vokaal van verbinding, oudtijds in echte Koppelingen in de Duitsche talen vermoedelijk aanwezig."

» 6.) Over het getal van woorden, waaruit eene Koppeling bestaan kan."

» 7.) Over Koppelingen van geheele Zegswijzen of Zinsneden."

» 8.) Over de twee hoofdbestanddeelen, die in elke Koppeling, hetzij ze uit twee, of uit meer woorden besta, worden aangetroffen, en over den grondregel, ten aanzien dier bestanddeelen geldend."

» 9.) Over de verandering of toevoeging, die de woorden door de Koppeling soms in hunne gedaante ondergaan."

» 10.)

Digitized by Google

» 10.) Over de Declinatie, Motie, Comparatie en Conjugatie der Koppelingen."

» 11.) Over den Accent of de Klemtoonen in onze Koppelingen, of op welk gedeelte dezelve die Accent doorgaans valt."

» 12.) Over de verschillende zinsbeteekenissen die door middel der Woordkoppeling zoo al worden uitgedrukt.

» 13) Over het nut en de fraaiheid, die het vermogen, hetwelk onze taal bezit, om op allerlei wijze Koppelingen of *Composita* te vormen, aan haar bijzet, en over de voorregten, waarop het Nederlandsch in dat opzigt boven sommige andere spraken roemen mag. —

» 14.) Over eenige Voorschriften, tot het vormen van Koppelingen betrekkelijk.

» 15.) Slotaanmerkingen over de Woordkoppeling.

De lezer ziet alzoo de inrigting van dit werkje, en wat hij hier vinden kan. Het is niet te ontkennen, dat in het hier behandelde nog al het een en andere voorkomt, dat minder zeker is, hetwelk nadere bevestiging behoeft, voor verdere uitbreiding vatbaar is, en iets te wenschen overig laat. Ook moet men het niet aanzien als een boek, dat geschreven is, om eene aangenaame lectuur te verschaffen.

De Hoogleeraar EULOFS heeft zich zijn bepaald doel (te voren opgegeven) steeds blijven voorstellen, en eene aan- of handleiding willen geven, tot verder onderzoek. Waar hij voor zich zelven zeker was, heeft hij zulks medegedeeld,

Digitized by Google

deeld, 't geen hem bij gissing waarschijnlijk voorkwam, doen opmerken, soms ook de bronnen opgegeven, welke men verder raadplegen kan, en het ook geenszins verborgen gehouden, wat hem toescheen nog niet te blijken. Hij heeft dit oordeelkundig gedaan, en men ziet allerwege, dat hij er voor berekend is, omtrent dit onderwerp ook, den leergierigen van raad en voorlichting te dienen. Wilden wij van alle de gelegenheden gebruik maken, tot vergelijkingen en tot het afzonderlijk beoordeelen van de hier voorkomende bijzonderheden, wij zouden de perken eener gewone beschouwing verre moeten overschrijden.

Hier en daar vergeleken wij voor ons zelve, onder andere, ook wel eens HUYDEKOPERS *Proeve van Taal en Dichtkunde*, (naar de nieuwe uitgave van F. VAN LELYVELD,) en de onderzoeklievende lezer zal zich ook voordeel kunnen doen, met het een en andere nader te toetsen, naar en aan de middelen, daartoe bij hen voor hande.

Om kort te gaan, wij hebben dit werkje over 't algemeen als zeer geschikt ter uitbreiding van de kennis onzer schoone taal en tot bevordering van naauwkeurigheid, met genoegen doorgeloopen, prijzen het gebruik aan, en geven den Schrijver in bedenking, of hij niet, bij eenen herdruk, althans het gemak van den gebruiker zou bevorderen, met er een register achter aan te plaatsen.

MEN-

Digitized by Google

MENGEL-WERK.

WOORDEN, WENKEN EN HERINNERINGEN VAN VROEGEREN EN LATEREN TIJD, VOOR ONZE DAGEN.

Wie met mij niet vergadert, die verstrooit. JEZUS.

Iedereen, zelfs den oppervlakkigen beschouwer zal het zeker bedroeven, dat er oneenigheid in de Vaderlandsche Hervormde Kerk gerezen is, van welke men misschien te veel ophef maakt, en die, hoe vreemd dit ook schijnt, meest loopende over het vak der bovennatuurkunde (Metaphijsica), doorgaans het warmst behandeld wordt, — door menschen, die zelfs nog niet eens de redeneerkunde (Dialectica) geleerd hebben; of ook wel door Leeraren, die door hunne studien moesten weten, dat zulke geschillen, voor zoo verre zij verder, dan de Bijbel dit gedaan heeft, zullen bepaald worden, niet tot de regtbank des volks behooren.

Dit geschilvoeren bedroeft nog te meer den nadenkenden, die de zaak uit een meer algemeen oogpunt gadeslaat, en de Protestantsche Kerk beschouwt, zoo als zij door hare gezwo-

Digitized by Google

rene vijandin, de Roomsche, aan welke hare rust en vrede leed was, omringd, en daardoor belaagd wordt. Deze toch verheugt zich daar in, niet alleen om hare wankelende leden te bewaren, maar ook om nieuwe veroveringen te maken.

Het woord *belaagd* bezigen wij in nog uitgebreideren zin; wij bedoelen daar mede, dat de Roomsche Kerk in die geschillen de hand heeft, en dat die geschilvoerders, en die bedillers der Protestantsche Kerk, willens, of ook zonder dat zij het weten, verraad plegen, met den vijand zamen werken, en daartoe op alle mogelijke wijze worden aangezet en in hunnen twist gestijfd. Dat dezulken hun hand op hun geweten leggen en zich zelve afvragen, wat zij doen; dat zij toezien, hoe zij hun gedrag zullen verantwoorden voor JEZUS CHRISTUS, den Vorst des lichts! want, zij mogen het weten of niet, zij doen den vorst der duisternis juichen, en werken zijne dienaren in de hand. Mogt hun deze opmerking vreemd zijn, mogten zij zich hiervan in hunne bedoelingen zuiver kennen, en mogten zij huiveren zelfs van het denkbeeld des verraads; wij reden hun de woelingen en werkingen van de Roomsche Kerk, van eenige jaren herwaarts, met een kerkelijk staatkundig oog gade te slaan en te letten op de wenken, die in hare geschriften gegeven werden en nog worden gegeven, om den toestand der Protestantsche Kerk en de

de regtzinnigheid harer Leeraren verdacht, en de Roomsche kerkleer en gebruiken smakelijk te maken. Om slechts iets te noemen, wijzen wij op de dus geheetene brieven aan de Heeren BILDERDYK en DA COSTA, in verband met het vroeger schrijven des eersten *aan zijne Mede-Protestanten*, en herinneren daarbij een wenk van een Recensent dier briefwisseling in de Godgeleerde Bijdragen, ten aanzien van de toenadering of althans geschiktwording van sommigen, voor de aanneming van het blind en ingewikkeld geloof (*fides carbonaria*). Om niet te spreken van zekere brieven aan of tegen den Heer VAN PELLECOM, welke beneden alle kritiek zijn.

Deze listen gelukten bij sommigen dikwijls maar al te wel, door de ontaarding der anders zoo beminnelijke verdraagzaamheid in eene lauwheid en onverschiligheid, welke alle waakzaamheid tegen over den altijd wakkeren vijand deed verliezen, en zelfs den eenigen wachter onzer Kerk, *den Protestant*, de noodige begunstiging en toejuiching benam, en ook over het achterblijven van dezen den vijand in zijne verdraagzaamheid triumf liet blazen. — Het schijnt dat de Roomsche Kerk, aan wier hoofd thans staat het voormalig hoofd der Propaganda, en wier orde der Jezuiten door een Hollander bestuurd wordt, — hetgeen zij in eigenen boezem verliest, in andere landen zoekt te herstellen: men denke slechts aan hare sterke verderingen

Digitized by Google

in het althans naar het uiterlijk aanzien zoo liberale en verdraagzame Engeland. En waarom zou zij dan ook in ons Vaderland, dat het bolwerk harer vijanden was, ook geen kans zien te wagen, althans haar stelsel van verdeelen en heerschen trachten toe te passen?

Wie hieraan mogt twijfelen, die leze, achter de brieven van TZSCHIRNER aan den Abt de la MENNAIS het bijvoegsel, nopens diens Abts gedrag, in de zaak der *Mmomiers* ten aanzien van de Kerk van *Geneve*, en van zijne bedekte brochures, om de geestelijken der Protestanten van afval te beschuldigen, en door voor en tegen te schrijven, schijnbaar als Protestant, de verwekte partijen heviger en heviger tegen elkander te verbitteren. Dit verslag is allezins merkwaardig in onze dagen, en bij de tegenwoordige twisten in onze Kerk.

Men herinnere het zich, hoe het den Jezuiten eenmaal gelukt is, eenen eenvoudigen, maar welmeenenden Leeraar onder de Protestanten, die zich toegaf in de doolhoven der mijstiekerij, door onbekend met hem te onderhandelen, zoo verre te brengen, dat hij, onder andere benaming, zich in zekere hoogere wijsheid liet inwijden, door het scheren van den kruin, en dat hij het beeld van MARIA, maar als het sijmbool van hemelsche wijsheid, vereerde, met het doel om zoo ongemerkt door en met hem zijne geheele Gemeente te winnen.

Nu weder stelt de Roomsche Kerk hare eenheid te-

tegen de Protestantsche over, maar zij verwart eenheid van Kerkgebruiken met eenheid van geest, eenheid van Kerkbestuur, en onderwerping aan haar gezag, met eenheid van denkwijze, stilzwijgen met overeenstemmen, den stillen dood des grafs met leven in verscheidenheid en overeenstemming; dit leven, niet die dood, is in de gansche inrigting der stoffelijke en zedelijke schepping gegrond; elk afzonderlijk mensch is eene bijzondere wijziging van dezelfde menschennatuur in het stoffelijke en in het geestelijke. Neem deze geestelijke verscheidenheid, die zich in verschil en wijziging naar buiten openbaart, weg, dan wordt alles eentoonig, dan staat alles stil, en wordt alle ontwikkeling en volmaking van krachten en vermogens onmogelijk. Die geestelijke eenheid, voor zoo verre er nog leven in deze Kerk is, wordt ook in die Kerk niet gevonden. Men lette slechts op haren toestand in *België*, *Frankrijk*, *Spanje*, *Portugal* en geheel *Italië*, waar zij, juist omdat zij hare leken de ware leiding onthoudt, de meeste afdwalingen in haren schoot koestert, en waardoor het wezen van een zachter licht, de oogen, die uit de duisternis het licht zien, en dit niet kunnen verdragen, verkeerd en eenzijdig zien, en enkele flikkerstralen opvangende het geheel noch den zamenhang der voorwerpen des verstands kunnen beschouwen.

Wij voegen hierbij de woorden van JOHANNES A LASCO (in Epist ad Reg. Pal. pag. 81, aan-

Digitized by Google

gehaald door BRANDT in zijne hist. der Ref. Deel I bladz. 22 der aant.) » Dat er wel eenige verschillen onder de belijders des Evangeliums plaats hebben, loochenen wij niet: en hierin bekennen wij, dat wij menschen zijn; ook betreuren wij zeker het lot der Kerk in dezen deele. Maar in alle onze verschillen, belijden wij niet te min al te zamen door Gods genade standvastelijk en eenmoedelijk het fundament der Apostolische Confessie. Hoewel alle soorten van verschillen in het stuk der religie niet buiten schuld zijn, zoo is er nogtans groot onderscheid te maken, of ze het geloof, dat op de gronden der Apostelen gebouwd is, schenden, of niet. En daarna, of zij met voorbedachten raad, dan of zij het door onvoorzigtigheid af zwakheid schenden. En zeker nooit was de staat van Christus Kerk zoo gelukkig, inzonderheid na de tijden der Apostelen, ja ook onder de Apostelen zelfs: dat er niet altijd in dezelve, ook tusschen de heiligste mannen, nog eenige verschillen waren, doch daar ondertusschen het gemelde fundamenteel Apostolisch geloof nooit daar werd in twijfel getrokken. Dat er dan nu ook verschillen onder ons overig zijn, betreuren wij wel, maar het verwondert ons zoo niet, nadien die der Kerke nooit ontbraken. Maar zulke verschillen bestaan onder ons niet, die met voorbedachten raad het geloof des fundaments op eenige wijze schenden. Wijders wat er ook voor verschillen onder

Digitized by Google

der ons zijn, *wij onderwerpen die alle aan de censuur der Heilige Schrift.*" GROTIUS, zegt in zijn tweede boek van het bewijs der ware godsdienst, pag. 34 en 35.

Hoe zal ik van die leer iets zeker kunnen weten,
Die doch zoo openlijk aan stukken is gescheurd?
Waarop ik zeg, dat zulks in ieder kunst gebeurt.
Het menschelijk verstand, gebrekkig, haast bedrogen,
Tot dwalingen vervalt. Het hart ook overtogen
Door afkeer ofte gunst, veroorzaakt menigmaal,
Dat niet heel regt en ga de luisterende schaal.
Maar deze duisterheid loopt binnen zekre palen,
Want daar iet zekers blijft, waar in men niet kan dwalen;
Ja 't geen het misverstand gemaakt heeft ongewis,
Moet om zijn vonnis gaan aan 't geen dat zeker is,
Zoo ook, hoewel het volk van Jezus nu ten dage,
En ook van ouds niet eens en is op alle vrage,
Negtans de grond, waarop mijn zeggen is gebouwd,
Is zulks, dat ieder een die voor waarachtig houdt.
Te vaster gaat de zaak, omdat, die anders strijden,
Helaas te bitterlijk, dit altemaal belijden:
Ja die na deez' geboon in 't minste leven niet,
Bekennen evenwel, dat Christus zulks gebiedt.

Onze leus zij daarom steeds die van WITSIUS: *In necessariis unitas; in non necessariis libertas, in omnibus prudentia et Charitas*, in *het noodzakelijke eenheid; in het niet noodza-*

Digitized by Google

kelijke vrijheid; in alles bedachtzaamheid en liefde.

Zoo dachten de voortreffelijkste en bescheidenste godgeleerden, zoo dacht er ook de groote CASAUBONUS over in zijnen brief, in naam van Koning JACOBUS, aan PERRON geschreven. » Men moest," zoo als dit in de bovengenoemde plaats (bladz. 12) is aangehaald, » de noodzakelijke dingen, naarstelijk afzonderen van de niet noodzakelijke, en al zijnen arbeid aanwenden, om in het noodige overeen te komen: en in het niet noodige de Christelijke vrijheid plaats te geven. Deze noodige stukken werden van bijna allen, die Christenen genoemd wilden worden, even zeer toegestemd. Dit onderscheid meende die Koning van zulk een gewigt te zijn, om de verschillen, die de kerk zoo zeer kwelden, te verminderen, dat Hij het de pligt van alle vredezoekers oordeelde te wezen, zich op het meest bezig te houden, om hetzelve te verklaren, te leeren en daarop aan te dringen.

Zeker geleerde zegt, dat wij om de noodzakelijke, schadelijke en nuttige dingen wel te onderscheiden, moeten zoeken, te hebben een godvruchtig gemoed, dat gaat tusschen twee uitersten, waanwijsheid, en bijgeloof, de twee bronaders van alle twisten in de Kerk. De waanwijsheid heeft veeltijds plaats in geleerde lieden, die niet waarlijk vroom zijn: het bijgeloof heeft veeltijds plaats in slechte lieden, die eenigzints

maar

maar niet geheel onvroom zijn. De waanwijsheid steunt veel op zich zelve en is opgeblazen; het bijgeloof op anderen en is schroomhartig. Gene houdt het hare vast met hand en tand, om niet te schijnen te doolen, deze vreest te verlaten hetgeen haar diets is gemaakt, en blijft daarbij, omdat zij zich zelve niet vertrouwt. Gene wil van een ander niet leeren, deze kan niet of durft niet. Beide zijn ze vol argwaan en achterdocht, vreezende, dat achter elk woord een adder schuilt, achter elke meening eene ketterij. De godvruchtigheid gaat tusschen beide; die wil het hare om een beter geven, en daarom gaarne hooren, en alles regt beproeven en het goede behouden.

In dien zin zeggen wij met MOZES: och dat al het volk des Heeren Profeten ware, en bidden wij, Heere! geef ons allen die godvruchtige wijsheid! Hetzelfde betuigen wij, wanneer wij zingen:

Hij zal leiden 't zacht gemoed,
In het effen regt des Heeren,
Wie Hem nedrig valt te voet
Zal van Hem zijn wegen leeren!

ERASMUS laat zich op deze wijze hooren:

Om allerleije kleine oorzaken heeft men straks in den mond: *het is ketterij!* van ouds werd bij voor een ketter gehouden, die met de evangelien, met de geloofsartikelen, of de dingen die

met dezelve gelijk gezag hadden bekomen, niet overeenstemde. En zoo nu iemand ten eenigen tijd van THOMAS AQUINAS, — een bijzonder getrokken Leeraar van vroegere dagen, — verschilt, of zoo iemand van de verdichte rede, welke menig jong Sofist in de scholen versierd heeft afwijkt, hij wordt een ketter genoemd. Al, wat hun niet gevalt, al, wat zij niet verstaan is ketterij, grieksch te kennen is ketterij, eene beschaafde taal te spreken is ketterij, al, wat zij zelven niet doen is ketterij. Ik beken het, de misdaad van geloofschenderij is zwaar, maar het betaamt niet, alles tot een verschil des geloofs te trekken. Die geloofszaken verhandelen, moeten gansch vreemd zijn van alle soorten van staatszucht, gewinzucht, gierigheid, haat en wrancklust. Aangeh. Werk, Aant. bl. 16.

In onze dagen is bijzonder opmerkenswaardig een geschrift van FRANCISCUS JUNIUS, (zie het geneemde werk, bladz. 789. vervolg.) *eene vermaning om de gemeenschap der heiligen te onderhouden in godzaligheid, heiligheid, liefde en vrede, door de eenigheid des geestes.* Daarin vermaant hij hetgeen, waarin men het eens is, niet te verbreken, om eenig stuk, waarin men het niet eens is: gelijk onze Heer JEZUS CHRISTUS, met de grootste verdraagzaamheid den vallenden opterigten, den zwakken te versterken, den kwaden goed te doen, en alle menschen standvastelijk lief

te

te hebben. Hij wees op de Profeten en Apostelen, met name op PAULUS, die allen, alles is geworden, opdat Hij immers eenigen behouden zou. Godzaligheid was nooit alleen, maar vergezelschapt van andere deugden, inzonderheid van de liefde. Deze, de regte dochter der godzaligheid, moest men met elkander onderhouden, ook door de gemeenschap der heilige plegtigheden. Al ontviel er iemand uit menschelijke zwakheid, want nergens in te feilen is Gode alleen eigen, al ontviel er zelfs eenig Leeraar onbedachtelijk iets onwaars, daarom mogt men de eenigheid nog niet breken. Indien men iets anders gevoelde, moest men wachten, tot God dat zelf openbaarde, en elkander verdragen, na dat aan een ieder de genade is gegeven, naar de mate van de gave van CHRISTUS. Men moest alleen wijken van hen, die tweedragt en ergernis aanrigteden tegen de leer, die men van God geleerd had. CHRISTUS leerde ons bidden: *Vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onzen schuldenaren*; opdat wij onze eigene zwakheden beklagen, en die van onze broederen bedekken zouden, gelijk wij wenschen en bidden, dat de onze van God mogen bedekt worden. Men moest uit eenige gebreken van sommigen niet over de geheele gemeenschap der Kerk oordeelen, zoo min als men uit een enkele vlek, het geheele ligchaam kwalijk kan oordeelen. Daarom moest men veeleer zich zelven be-

pree-

Digitized by Google

proeven, of men in het geloof ware, en anderen houden voor dienstknechten van dien Heer, welke barmhartig is, en de gevallenen kan en wil opbeuren. Zelfs de allergrootste verdorvenheid en vervalsching der leer, die eertijds in de Gemeente en bij de Joden plaats had genomen, werd van CHRISTUS en zijne Apostelen voor geene genoegzame oorzaak gehouden, om zich van hunne kerkelijke gemeenschap af te zonderen. Indien dan de leer, zoo lang het fondament der waarheid vast bleef, geen wettige reden was om afzondering te maken, veelmin mogten de vromen dit doen, om eenige kerkelijke orde. Men moest ook letten op de uitkomst en het gevolg van zulk eene afzondering, langs dezen weg word de waarheid niet bevorderd, de liefde niet geholpen, het kwaad niet genezen, de kerk tot geene eenigheid gebragt, maar integendeel worden daardoor vele van de waarheid afgeleid, zoodat zij die niet leeren kennen noch aannemen. Men was door CHRISTUS tot de waarheid in de liefde geroepen, die men beide schuldig was te bevorderen. Men moest vooral op drie dingen opmerkzaam wezen; de waarheid, de liefde en hetgeen ieder betaamde; was de waarheid, die gepredikt werd, Gods waarheid, men moest in dezelfde waarheid één zijn in CHRISTUS JEZUS. De liefde zou men oefenen, indien men gemeenschap met de kerk hield in eenigheid des geestes, door den band des vredes.

Ten

Digitized by Google

Ten slotte vermaande de waardige man, de waarheid Gods, die in de kerk geleerd werd, in eere te houden: den vrede en de heiligheid, zonder welke niemand den Heer zien zal, na te jagen; zich te voegen in de kerk, met de heiligen tot de gemeenschap aller goederen, die van God waren, te trachten naar de onderlinge stichting der broederen, zonder kijven en morren. Indien er nog iets ontbrak, gelijk zulks altijd in de menschelijke dingen gebeurde, dit moest eerlijk en behoorlijk bevorderd worden, bij en door de genen, dien zulks toekwam, ten zijnen tijd en op zulk eene wijze, als dit betaamde. En de God des vredes, de Heer der heerlijkheid zou den satan in het kort onder de voeten vertreden. En hiermede wenschen ook wij allen den broederen de genade, en den vrede Gods.

Eirenophilus.

Digitized by Google

CHALDEEUWSCHE CHRISTENEN. (1)

De Chaldeeuwsche Christenen bestaan tegenwoordig uit ongeveer 40,000 familiën, die in vijf stammen zijn afgedeeld. Zij zijn nakomelingen dier Christenen, welke, om de vervolgingen van Keizer JUSTINIANUS te ontgaan, naar hunne tegenwoordige woonplaats vlugteden. Zij bewoonden oorspronkelijk het gansche Distrikt van *Rhumia* tot *Bidlis*, aan de zee *Wan*, (in Turkomanie of Tartarije).

De hoofdmassa des volks heeft zich tegenwoordig naar de ontoegangelijke en onverwinnelijke bergpassen, *Dschidda Dagh*, teruggetrokken, en wordt bestuurd door eene erfelijke Priester-familie, wier hoofd van MAR SIMEON, den Bisschop van *Amadia* afstamt, welke aan het hoofd der vlugtelingen stond. In hunne kerken vindt men geene beelden noch voorstellingen van heiligen. Hun vasten is noch zoo streng, noch zoo menigvuldig, als dat der Grieken en Armeniërs. Onder het volk heerscht eene eerlijke, redelijke gezindheid, doch het is ten uiterste bevreesd. TIMUR trachtte te vergeefs in hun land in te dringen, en ook de onder-

(1) Anders ook *Nestorianen* of *Monophijsiten* geheeten, over welke men vergelijke YPEY *Geschiedenis der Christelijke Kerk* in de XVIIde eeuw, XI. bl. 214. enz.

dernemingen der Turken tegen hen waren vruchteloos. Het land is geheel doorsneden door diepe sloten, over welke slechts twee, naast elkander liggende, boomen tot een brug dienen. Bij iederen bergpas zijn wachten geplaatst, om, zoodra ergens eenig gevaar van buiten dreigt, de bevolking zaam te roepen. Men vindt hier mijnen van blik, koper en ijzer, die zij zeer voortreffelijk bearbeiden. Zij houden de Sijrische Christenen in *Malabar* voor een tak hunnes volks, en staan met hen in eene onafgebroken verbindtenis. Behalve de hier wonende Chaldeeuwsche Christenen zijn er nog meer verspreid in *Perzië* en *Kurdistan*. Iedere familie betaalt jaarlijks een hoofdgeld of bepaalde som aan het Opperhoofd.

(*Journal of the Roïjal Geographical Societij of London, III.* 1.)

GESCHENK AAN DEN PRESIDENT VAN AMERIKA, EN ANTWOORD DAAROP.

Toen de President JACKSON door de Stad *Hartford* in *Connecticut* reisde, werd hem, onder meer andere geschenken, een Bijbel overhandigd, die op eene zijde in gouden letteren dit opschrift had: ANDREAS JACKSON, *President der Vereenigde Staten*; en op de andere zijde de woorden: *Geregtigheid verhoogt een volk*; (*Spreuk.* 14: 34.) Op den brief, bij

bij dit geschenk gevoegd, antwoordde de President:

» Mijne Heeren! ontvangt mijnen dank voor » het geschenk, dat gij mij in de H. Schrift » gegeven hebt, en voor de ontboezeming uwer » gezindheid jegens mij. Met geheel mijn hart » vereenig ik mij met uw gebed voor het lieve » Vaderland, en smeeke God, dat Hij de har- » ten van al onze medeburgers neige tot de be- » oefening zijner heilige geboden, en alzoo het » zegel drukke op de onschatbare genade, die » Hij ons schenkt, dat ons volk onder alle na- » tien der wereld even zoo door ware en opreg- » te vroomheid uitmunte, als het door burgerlij- » ke en uitwendige welvaart uitmunt. Ik zelf, » Mijne Heeren! verlate mij ootmoedig op den » bijstand van God, bij de vervulling der ge- » wigtige pligten, welke mijne medeburgers mij » opgelegd hebben. Ik beveel Ul. en alle uwe » belangen aan de zorg van Gods Voorzienigheid » en twijfel niet, of Hij, die onze Vaderen op » den weg der verkregene onafhankelijkheid ge- » leid heeft, zal ook onzen kinderen de gunst » verleenen, om deze onafhankelijkheid op zij- » nen goeden weg te verdedigen en opregt te » bewaren."

TABEL VAN ZELFMOORDEN TE LONDEN.

Er zijn van het jaar 1770 tot 1830 — en dus in

Digitized by Google

in 60 jaren, in *London* 6,782 zelfmoorden bekend.

Ziet hier de vermoedelijke oorzaken derzelve:

Uit armoede,	905 Mann.	511 Vrouwen.
Wegens huiselijk verdriet,	728 ——	524 ——
Wegens failliissement,	322 ——	283 ——
Wegens dronkenschap en slecht gedrag,	287 ——	208 ——
Wegens spel,	155 ——	141 ——
Wegens verlies van eer en gepleegd bedrog,	125 ——	97 ——
Wegens gekrenkte eerzucht,	122 ——	110 ——
Wegens gekrenkte liefde,	97 ——	157 ——
Uit nijd en ijverzucht,	94 ——	53 ——
Door gewetenswroeging,	47 ——	37 ——
Uit dweeperij,	16 ——	1 ——
Uit menschenhaat,	3 ——	1 ——
Uit onbekende oorzaken,	1,381 ——	377 ——
	4,282 Mann.	2,500 Vrouwen.
	te zamen 6,782.	

Uit deze Tabel, is voor de geschiedenis der menschheid, nog al eenig resultaat af te leiden.

Digitized by Google

IETS OVER DE BRIEFPOSTEN IN HET ALGEMEEN, EN DIE IN FRANKRYK EN ENGELAND IN HET BIJZONDER.

In *China* en *Japan* zijn de briefposten sedert onheugelijke tijden bekend. In *Europa* zijn de eerste posten door keizer AUGUSTUS ingesteld, doch enkel om de bevelen der Regering zeker, zoo en spoedig mogelijk over te brengen naar alle de deelen van het Romeinsche Rijk. Onder KAREL DEN GROOTE hadden zij dezelfde bestemming. LODEWYK de XIde, gaf aan dezelve meer uitbreiding, maar KAREL de VIIIste breidde dezelve op die wijze uit, dat zij ook voor bijzondere aangelegenheden konden gebruikt worden. Het is niet onwaarschijnlijk, dat men in *Engeland*, onder de regering van EDUARD den IVde, de briefposten in zwang bragt.

Men berekent, dat er jaarlijks door elkander te *London* 12,600,000 brieven aankomen, en 16,200,000 afgezonden worden. Door den stads post worden 14,450,000 brieven bezorgd: dus in het geheel ruim 43 millioenen brieven.

In *Parijs* beloopt het getal van de aangekomen brieven 11½ millioen; de afgezondene 25 millioen, en die met den stads post worden bezorgd 5 à 5½ millioen.

In *Pruissen* kwamen, gedurende het jaar 1832, op al de Postkantoren aan: 30,371,345 brieven;

1,770,09[illegible]

Digitized by Google

1,770,093 pakketten, en aan geldverzendingen, zoo baar-, als papier geld, en koershoudend papier, voor 303,855,846 Daalders.

Dagelijks komen er te *London*, door elkander, 120,000 brieven aan, en worden er afgezonden 90,000 Tijdschriften. Vijf hoogere en 260 gewone Postbedienden bezorgen dezelve. De snelheid en naauwkeurigheid grenst aan het wonderbare, want in minder dan drie uren heeft men 30, tot 36000 aangekomen brieven doorgezien, getauxeerd, gestempeld en aan de brievenbestellers afgegeven.

Te *Parijs* zijn er drie hoogere en 510 gewone Postbeambten, welke dagelijks 115,000 aankomende en vertrekkende brieven, en 85,000 Tijdschriften verzenden. De expeditie gaat in *Parijs* niet sneller dan in *London*, hoewel het getal der beambten eens zoo groot is.

De zoogenoemde *Twee-Penningenpost*, of de *kleine Stadpost* bestaat in *London* sedert het jaar 1683. Men kan zich eenig begrip van het nut van zoodanig eene inrigting maken, voor zulk eene groote stad, wanneer men bedenkt, dat daardoor dagelijks 40,000 brieven geëxpediëerd worden. De dagelijksche verandering geschiedt door de zoogenoemde OMNIBUS, in welke de Brievenbestellers naar de voorsteden en naar de, van de middelpunten der stad, wijderde oorden gevoerd worden.

Parijs heeft den stads post te danken aan den Staatsraad CHAUMOUSSET, die denzelven

Digitized by Google

in het jaar 1759 oprigtte. Dezelve onderscheidt zich van den Londenschen daardoor, dat de dienst door rijdende posten gedaan wordt. Sedert eenige jaren bezit *Berlijn* een soortgelijken stads post.

KAREL DEN ZESDEN IN LEVENSGEVAAR.

KAREL DEN ZESDEN, koning van *Frankrijk*, was zoo aandoenlijk geworden, nadat hij, in eene zware hitte, naar *Bretagne* gemarcheerd was, om daar te oorlogen, dat het plotseling verschijnen van iemand in zijne tegenwoordigheid, of een onverwacht gedruisch, voldoende waren, om zijne zwakke verstandelijke vermogens te verwarren, en hem woedend te maken.

De kundige Arts, dien men bij hem geroepen had, zeide, nadat hij den Vorst weder in eene gunstiger staat gebragt had, tot de Hertogen van *Orleans*, *Bourgogne* en *Berrij*: „ik geef u den Koning in een' goeden toestand terug; Gode zij dank! maar weest vooral bedacht, om hem tegen toorn, schrik en droefheid te beveiligen. Zijn hoofd is nog niet sterk, maar het zal allengs beter worden. Vermaken en verstrooijingen zijn thans beter voor hem, dan werkzaamheden en inspanning."

Het was aan de ooms des Konings zeer aangenaam, eene aanwijzing te kunnen volgen, die aan hunne eerzucht een ruim veld opende.

Men

Digitized by Google

Men was voor het leven van KAREL beducht geweest, en had uit voorzigtigheid reeds een raad van voogdijschap benoemd en aangesteld. De regering zou aan den Hertog van *Orleans*, als den naasten tot den troon, worden opgedragen. Maar deze voor de toekomst genomen maatregel veranderde niets in het tegenwoordige, want de Hertog van *Bourgogne* en zijn broeder bleven voortdurend in het bezit der magt, en onder voorwendsel van verknochtheid aan den Koning, en van ijver voor deszelfs herstelling, hielden zij hem steeds met uitspanningen bezig. Maar dit geneesmiddel verhaastte, door een treurig voorval, de terugkeering der kwaal.

De Koningin huwde eene Duitsche dame van haar huis uit, welke zij zeer genegen was. De Koning, die deze gelegenheid tot vermaak gretig bezigde, begeerde, dat die bruiloft met buitengewone feesten zou gevierd worden, in het *St. Paul* hôtel. Zijn broeder, zijne ooms en hunne gemalinnen werden genoodigd, en men danste den ganschen dag. Het hôtel had een stalmeester, HUGET VAN GUISAY genoemd, die door den Koning zeer bemind werd, omdat hij zeer bekwaam was in het uitvinden van allerlei uitspanningen en tijdkortingen, schoon alle verstandigen hem verachtten en berispten, dewijl hij de gansche jeugd van het hof bedierf en tot duizenderlei buitensporigheden verleidde.

Digitized by Google

Toen nu de avond van dit feest ten einde liep, kwam deze GUISAY op het denkbeeld, om eene vermomming te bewerkstelligen. Dewijl de bruid eene weduwe was, zoo moest, volgens gewoonte, bij haar hertrouwen, allerlei spot en kortswijl gepleegd worden. De Koning, vier jonge Ridders en HUGUET VAN GUISAY verkleedden zich als wilden. Zij lieten zich in linnen naaijen, zoodat alle hunne omtrekken zeer uitkwamen. Dit linnen werd bestreken met harst, om werk (uitgeplozen touw), dat men daarop deed kleven, vast te houden, en hen zoo het voorkomen te geven, als of zij van het hoofd tot de voeten ruig waren. Men had zorgvuldig verboden, om met fakkelen of kaarsen in de zaal rond te loopen. De Koning liep oogenblikkelijk naar zijne jonge tante, de Hertogin van *Berrij*, om haar te plagen, en de overige maskers vermaakten het gezelschap door hunne dansen en sprongen. Toen de Hertog van *Orleans* en de jonge Graaf van *Bor*, die een gedeelte van den avond met Mevrouw van *Clairmont* hadden doorgebragt, deze zoogenoemde wilden zagen, meenden zij, zonder hierbij iets kwaads te denken, dat men de dames zeer zou doen schrikken, als men dit werk in brand stak, en dan de brandende wilden door de zaal deed loopen. Tot dat einde nam de Hertog van *Orleans* een fakkel en naderde de vijf wilden, die elkander vasthielden en danaten. Oogenblikkelijk stonden

Digitized by Google

zij

zij allen in brand. Niets kon hen redden. Het linnen was vastgenaaid en de harst voedde de verteerende vlam te zeer. Niemand had tijd of middelen, om hun ter hulp te snellen. Een akelig geschreeuw vervulde de zaal, en vermengde zich met het gebrul dezer ongelukkigen, dat hun de pijn uitperste. » Redt den Koning," riepen zij tevens, en het gezelschap wist niet, wie van deze brandende ongelukkigen de Koning was. De Koningin, die alleen in het geheim dezer vermomming was ingewijd, viel in flaauwte. Van alle kanten hoorde men slechts geschreeuw en bange klagten, en zag niets dan wanorde en ontzetting. De Hertogin VAN BERRY was dra overtuigd, dat de bij haar staande wilde de Koning was. Zij hield hem zoo vast, dat hij zijne plaats niet verlaten kon, en riep hem toe: » Blijf hier, gij ziet dat uwe makkers in brand staan." Tijdig bedekte zij hem met haar kleed, op dat er geen vonk op de brandbare verkleeding vallen zou.

Van de vijf medgezellen der koninglijke maskerade werd slechts de Heer VAN NARTOUILLET gered, die de tegenwoordigheid van geest had, om terstond in het watervat te springen, dat ter verkoeling der wijnflesschen diende. De overige stierven onder de vreesselijkste folteringen. De dood van HUGUET VAN GUISAY, werd als eene regtvaardige straf van God beschouwd voor zijne woeste wreedheid en slecht gedrag. De Hertog VAN ORLEANS werd over

Digitized by Google

zijne onvoorzigtigheid en onbedachtzaamheid ernstig beriapt: hij beloofde beterschap, en liet tot boete in de kerk der Coelestinen eene kapel bouwen.

Het volk was zeer onvergenoegd over de ligtzinnigheid en bedorven zeden van een hof, dat het lot van het rijk op zulk eene onbezonnen' wijze op het spel zette. Het begeerde den Koning te zien, om overtuigd te worden, dat hij gered was. Op den volgenden dag werd er eene plegtige processie gehouden, van de Poort *Mont-Martre*, naar de Kerk de *Notre Dame*. De Koning verscheen bij dezelve te paard, en de Hertogen van ORLEANS, BOURGOGNE en BERRY volgden hem barrevoets.

Dit Feest, dat zoo vreesselijk eindigde, viel voor op den eersten Februarij 1393. Kort daarop stortte de Koning op nieuw in eene volslagene, langer dan de eerste aanhoudende, krankzinnigheid — en *Frankrijk's* groote rampen begonnen.

VERBRANDING VAN DE BIBLIOTHEEK VAN ALEXANDRIE.

Alexandrië, eene beroemde Stad in *Egijpte*, werd door de Saracenen in 640, na eene belegering van 14 maanden, veroverd. AMROU, de Veldheer der Muzelmannen, beminde kunsten en wetenschappen, en koesterde veel ge-

ne-

Digitized by Google

negenheid voor een jong geletterd mensch, een Priester der *Jacobiten*. Hij hoorde hem gaarne over de wijsgeerte spreken, daar deze voor de Saracenen eene geheel nieuwe zaak was. De Priester wilde zich van den invloed, dien hij op AMROU had, bedienen, om de beroemde Boekverzameling van *Alexandrie* te behouden, die haren grondslag aan de *Ptolomeussen* te danken had, en toen uit meer dan zes maal honderd duizend deelen bestond. Hij verzocht dus zijnen weldoener, deze Bibliotheek te willen bewaren. » Ik kan over niets beschikken," antwoordde AMROU, » zonder de toestemming van den Beheerscher der geloovigen verkregen te hebben." Hij schreef dus hierover aan den *Kalif*, en OMAR gaf hem dit antwoord: » zoo » de boeken, waarover gij mij schrijft, niets an» ders bevatten, dan hetgeen in het boek van » God (*de Koran*) staat, dan zijn zij nutteloos: » laat ze dan verbranden. Zoo zij met dat » boek niet overeenstemmen, dan zijn zij ge» vaarlijk en moeten dezelve verbrand worden." AMROU gehoorzaamde, hoewel met grooten tegenzin, aan dezen last. Hij deed de onschatbare verzameling aan de baden uitdeelen, en, als men ABULFARAGA mag gelooven, leverden zij brandstof genoeg op, om daarmede de baden, gedurende zes maanden, heet te maken.

Digitized by Google

NOORD-AMERIKAANSCHE VERWARMINGS-WERKTUIGEN.

In *Noord-Amerika* heeft men tegenwoordig Verwarmings-Werktuigen, *zonder brandstof*. Men bezigt daartoe de wrijving van twee metalen, waaruit de hitte voorkomt. Twee horizontale, van gegoten ijzer gemaakte, cirkelvormige platen van omtrent vier voeten diameter en 1600 ℔ gewigt, die zich in een gemetselden oven bevinden, draaijen, gelijk melensteenen, door het een of ander werktuig, over elkander, met zulk eene snelheid, dat zij zich 80 maal in ééne minuut omwentelen. De daardoor, in het bovenste gedeelte van den oven, veroorzaakte hitte, wordt door een omgekeerde trechter en pijpen heen gevoerd, werwaarts men wil, en een toestel van de bovengemelde grootte is toereikende, om een groot fabriekgebouw, zonder eenig gevaar, volkomen te verwarmen.

FRANKRIJK EN DUITSCHLAND, OF WAT IS BETER?

Men berekent, dat er in *Frankrijk* meer geneesheeren, dan zieken, meer advokaten dan processen, daarentegen meer lezers, dan schrijvers zijn. In *Duitschland* is het juist omgekeerd.

ECHT

Digitized by Google

ECHT FRANSCHE WATER-ANEKDOTEN.

1.

Twee vrienden gingen zamen arm in arm wandelen. Zij krijgen met elkander twist en worstelen en slingeren zich in het water. Daar zetten zij den strijd zoo voort, dat men hen eerst, na twee dagen, bekrabt, gewond en met gescheurde kleederen, dood uit het water haalde.

2.

Een Franschman wil zich verdrinken en springt in het water. Men schiet toe en redt hem. Doch hij is ontevreden, en bewijst zijne redders, dat hij regt heeft, om in het water te springen, maar zij niet, om hem daaruit te trekken. Dit geeft aanleiding tot een twist, *over de regten van den mensch*. De meening, dat het regt aan de zijde van hem is, die zich verdrinken wil, en niet aan den kant van hen, die hem redden, krijgt den boventoon. Hij vordert schadeloosstelling. Zij belooven hem die. Zij bieden hem aan, hem te verdrinken. Maar hij begeert zich zelven alleen te verdrinken; 's menschen zin, 's menschen genoegen. Hij springt in het water, zij zien het, en laten hem verdrinken, en meenen alzoo hunnen pligt gedaan te hebben, en de regten van den mensch te eerbiedigen. — Waar heerschte de grootste dolzinnigheid?

HET

Digitized by Google

HET BEROEMDE BEEN VAN DE DANSERES VESTRIS.

Lord FIFE besteedde twee jaren arbeids, om de kunst te leeren van het maken van modellen, op dat hij van het been van de Danseres VESTRIS, zelf een model maken zou, hetwelk hij geen anderen kunstenaar toevertrouwde, Na zijnen dood ging het model door onderscheidene handen, en werd eindelijk op eene verkooping het eigendom van een' Schoenmaker, voor drie Schellingen, (Engelsch). Thans dient het in zijn' winkel, als werktuig, om een nieuwerwetsche schoen daarnaar te maken. Den Lord had het meer dan 1000 Lsterl. en twee jaren arbeids gekost.

Zoo gaat het met de liefhebberijen!

HET LINIESCHIP VAN 98 STUKKEN.

Op de laatste tentoonstelling te *Parijs*, was een Linieschip, grootendeels van glas. Het was niets anders, dan eene prachtige lichtkroon, en door den Engelschen Kapitein TRAFFORT, in de beroemde Fabriek van den Heer CHAUMONT te *Parijs*, besteld. De 98 kanonnen waren geen onnut sieraad van dit prachtstuk, want uit derzelver monden branden even zoo vele vlammen. Aan de kiel van het Schip hingen 5000, als druppelen geslepen, kristallen paarlen,

Digitized by Google

len, als of het schip zoo uit het water gehaald was: en om dit denkbeeld nog meer te verzinnelijken, werd het geheele Schip door een grooten arend, die de spits van de groote mast met den snavel vast hield, gedragen.

TREFFENDE GEZEGDEN VAN TWEE AANZIENLYKEN.

Toen de wreede SAMRA, door den Kalif MOAVIC ontzet werd van zijn Luitenantschap te *Basrak*, werd hij zoo woedend, dat hij uitriep: » wanneer ik den Eeuwigen zoo getrouw gediend had, als den Kalif, zou Hij mij nooit veroordeelen."

Toen de Kardinaal THOMAS WOLSEY, Staatsdienaar en gunsteling van HENDRIK VIII, Koning van *Engeland*, in ongenade viel, zeide hij: » Helaas! zoo ik den Koning des hemels met dezelfde trouw gediend had, gelijk ik den Koning, mijnen meester, op aarde heb gediend. Hij zou mij in mijnen ouderdom niet verlaten, gelijk mijn Vorst mij heden verlaat."

LOSSE SPREUKEN.

Zeg nooit, de tijd is kort, maar deel uw tijd goed af,
Dan blijft niets onverrigt, bij 't dalen in het graf.

Wilt

Digitized by Google

Wilt gij, o zoon des stofs! naar ware grootheid trachten,
Werp eigenwaan dan af, begin u klein te achten.

Die christ'lijk wijsgeer is, bevlijtigt zich vooral,
Dat hij geduldig blijft bij leed en ongeval!

Wenscht gij reeds hier op aard' een leven vol geneugt,
Leef dan geheel voor God, bemin alleen de deugd.

Laat onverdraagzaamheid nooit in uw boezem varen,
Maar wil, bij wat gij doet, steeds broederliefde paren.

Houd steeds u tong in toom, bedenk wel, wat gij zegt,
Dan spaart ge u veel verdriet, en handelt wis opregt.

Wacht u voor vleijerij, verleen haar nooit gehoor,
Hoogmoedig wordt gij ligt, en dwaalt van 't regte spoor.

Laat nimmermeer uw hart door lage drift vervoeren,
Gij zoudt gewis de rust van uwe ziel beroeren.

Rampzalig hij gewis, die baatzucht kweekt in 't hart,
Steeds met zich zelf te onvreen, baart hij den naasten smart.

C. VAN SCHAICK, JR.
Kand. tot de H. dienst.

Digitized by Google

DE WEDER JONG MAKENDE FONTEIN.

(*Naar het Fransch.*)

Men zegt dat, in den ouden tijd,
Uit de aarde een bron ontsprong,
Die door haar vocht al de oude lien
Op nieuw, weer maakte jong.
Waar was die bron? Ik weet het niet,
Doch wordt het mij verteld,
'k Beloof u, 't wordt per extra post,
Door mij, u dan gemeld.
Geen grijsaard en geene oude vrouw,
Die zich bewegen kon,
Al was het kruipend, bleef te huis,
Maar kwam bij deze bron.
Men dronk met volle teugen 't nat,
Van deen fontein. Elk een,
Hoe kreupel hij ook wezen mogt,
Was daadlijk vlug ter been,
Men was op eens zijn rimpels kwijt,
De doofheid was voorbij,
Men voelde jicht noch podagra,
Men smeet de kruk op zij.
Deez' bron helaas! droogde eindlijk uit,
't Verjongen was gedaan;
Men werd weer op zijn' ouden dag
Met kwaal op kwaal belaan.
Maar dat deez' bron er is geweest
Blijkt uit veel oude lien,
Die aan al de aardsche ijdelheen
Nog hulde blijven bien.
Zij stammen af van hen, die eens
Bezochten deez' fontein;
Hun lijf heeft wel niets van het kind,
Maar des te meer hun brein,

Meg

Digitized by Google

Hoe menig besje, krom van been,
Hoe menig oude paai,
Gedragen zich als de ijdele jeugd,
En meenen, 't staat hun fraai.

's Hage. L. J. KRIEGER.

DE GLINSTERWORM EN DE REIZIGER.

(*Naar het Fransch.*)

Verdwaald te middernacht, ziet FILIP zeker licht;
Zijn kommer wijkt, zijn moed herleeft op dit gezigt:
Hij spoedt zich derwaarts heen, doch hij vindt zich bedrogen,
Niets dan een glinsterworm vertoont zich voor zijne oogen. —
Hoe velen heeft fortuin met schatten overladen,
Wier glans alleen . . . Maar stil! deez' wormen kunnen schaden.

's Hage. L. J. KRIEGER.

ZAMENSPRAAK TUSSCHEN EEN VERZENMAKER EN MIJ.

(*Naar het Fransch.*)

(*Hij*) Een dief wist in mijn huis te komen,
En heeft me een grooten schat ontnomen,
(*Ik*) Wel ik Beklaag u, vriendje lief:
Wat zijt gij kwijt? (*Hij*) Al mijn gedichten,
Waardoor 'k me een eerzuil dacht te stichten.
(*Ik*) ô Hoe beklaag ik dan den dief. —

's Hage. L. J. KRIEGER.

SCHOOL-

Digitized by Google

SCHOOL-NIEUWS.

DOETINCHEM.

Den 14den Aug. 1834. Heden had alhier in de Kerk der Hervormden, in tegenwoordigheid van H. H. Curatoren, van de Ed. Achtb. Regering dezer Stad, en van eene aanzienlijke menigte toehoorders, het gewoon jaarlijksch Examen der Latijnsche schooljeugd plaats.

De plegtigheid werd geopend door den Rector, met eene korte prolusio: *De industria;* waarna de Leerlingen de hun door H. H. Curatoren opgegeven stukken, zoowel in de Latijnsche als Grieksche Talen, duidelijk vertaalden en verklaarden; en vervolgens van hunne bedrevenheid in de andere wetenschappen blijken gaven. Daarna beklom de uitmuntende jongeling J. W. NYENHUIS, uit *Hummelo*, dié gedurende zes jaren de lessen had bijgewoond, en zijnen tijd altijd nuttig had besteed, het spreekgestoelte, en hield eene door hem zelven opgestelde redevoering: *De agriculturae amoenitate;* welke op eene allezins bevallige wijze door hem werd uitgesproken, waarna hij met een *testimonium* en *praemium diligentiae* naar de Akademie werd bevorderd.

Vervolgens ontvingen belooningen de vlijtige jongelingen: B. J. WESTERBEEK VAN EERTEN, S. H. E. D'HARVANT, J. B. F. HEEBINK, H. C. N. VAN AMERON, A. SCHORTELDOEK, J. NOORDINK DE WILDE, B. G. COLSON ABERSON en J. RABELINK, welke alle daarvoor op eene sierlijke wijze H. H. Curatoren hunnen dank betuigden, en van lagere naar hoogere klassen bevorderd

Digitized by Google

werden. Het onderzoek en de prijsuitdeeling hier mede afgeloopen zijnde, beklom de Rector andermaal het spreekgestoelte, bedankte in onze moedertaal alle aanwezigen voor hunne tegenwoordigheid op dit letterfeest, en nam eindelijk op eene hartelijke wijze van zijnen oudsten, thans zijne school verlatende leerling, afscheid, hem ten laatste male zijne dure verpligtingen voor oogen houdende.

Dit feest door Orgel-Muzijk voorafgegaan, afgewisseld en besloten, liep tot groot genoegen der toehoorders af.

Terwijl deze school aan alle ouders en voogden, die hunne kinderen en pupilen voor het hoeger onderwijs wenschen op te leiden, kan worden aanbevolen, te meer nog, daar de Rector Dr. P. A. VAN MEURS, ook kostdiscipelen houdt, waartoe zijne woning, daarachter liggende tuin en de gezonde ligging der stad de geschiktste gelegenheid aanbieden, en waarvan de voorwaarden bij hem verkrijgbaar zijn.

WORKUM.

Den 25sten Aug. Heden had alhier, op het Raadhuis, het examen der Latijnsche schooljeugd plaats.

De veelbelovende Jongeling P. L. DE BOER, werd met grooten lof (*magna cum laude*), tot het Akademisch onderwijs bevorderd, en met eenen Griekschen prijs beschonken. Ook de verdienstelijke Jongelingen: G. A. OOSTERBAAN, L. DE BOER, H. D. LOMARS, L. MEIJER en S. S. HEEMSTRA, gaven gewenschte blijken van hunne vorderingen, en werden uit dien hoofde met boekgeschenken vereerd.

SCHIEDAM.

Den 4den Aug. 1834. Heden had alhier de gewone promotie van de leerlingen der Latijnsche School, in de groote Kerk, plaats. Na eene korte

Digitized by Google

korte voorafspraak van den Rector, werden twee verdienstelijke Jongelingen met grooten lof tot de Akademische lessen bevorderd, M. DE WOLFF en G. J. SPRUYTT; de eerste, na te hebben gesproken *de historiae utilitate*, de tweede, *de Phaedra et Hippolijto* (*ex Euripide et Racinio.*)

Vervolgens werden naar hoogere klassen met prijzen bevorderd, naar de eerste orde der tweede klasse: H. J. NIERMEYER; naar de eerste orde der derde klasse: E. M. VAN LEEUWEN; naar de eerste orde der vierde klasse: J. P. MAZEU; naar de eerste orde der vijfde klasse: P. VISSER; naar de vijfde klasse: P. C. VAN DER HOEVEN, en buitengewoon J. A. GOETZEE; en naar de eerste orde der zesde klasse, A. POST VAN DER BURG.

Getuigschriften werden uitgereikt, aan M. DE WOLFF, G. J. SPRUYTT en J. P. VISSER, in de Mathesis, en behalve aan de beide eerstgenoemden, ook aan H. J. NIERMEYER en E. M. VAN LEEUWEN, in de Geschiedenis. Alle deze Jongelingen hebben op eene gepaste wijze hunnen dank aan Heeren Curatoren betuigd, en de pleitigheid is met fraai Orgelmuzijk begonnen, afgewisseld en geeindigd.

DELFT.

Den 11den Aug. Heden werd bij ons Gijmnasium de openbare promotie in de fransche kerk gevierd. Twee verdienstelijke Jongelingen, M. RUIJS VAN SITTERT en A. VAN STIPRIAAN LUISCIUS, werden met prijzen begiftigd en met den meesten lof naar de Hoogeschool bevorderd. Eerstgemelde hield eene *oratio de fide historica*; laatstgenoemde *de fide, quae antiquissimae Romani populi Historiae videtur tribuenda.*

Van de tweede klasse werden, met prijzen vereerd, naar de eerste bevorderd: J. E. VA-

Digitized by Google

LETON, W. C. DE LETH en C. E. LACY. Genoemde Jongelingen droegen elk eene declamatie voor; de eerste *de Homeri Odijsseae libro nono*; de tweede *de Catilinariae Coniurationis causis et sequelis*. De laatstgenoemde droeg eene proeve voor, waarin hij getracht had oefeningshalve de tweede *ode van het derde Boek van Horatius* in andere versmaat over te brengen.

Hierop werden met *praemia diligentiae* beloond en bevorderd: van de ord. inf. der tweede klasse tot de ord. sup. der tweede A. A. D. VAN SCHUIJLENBURCH; van de ord. sup der derde klasse tot de ord. inf. der tweede: J. HOOL en J. C. SCHOOR; van de ord. inf. der derde tot de ord. sup. der tweede J. POST, C. E. OVERGAAUW PENNIS en J. C. VAN HASSELT. Van de ord. sup. der vierde klasse tot de ord sup. der derde M. A. ROODEBERG en A. F. L. METELERKAMP. Van de ord. sup. der vijfde naar de ord. sup. der vierde J. VAN KUYK. Van de ord. sup. der zesde klasse naar de ord. Inf. der vierde J. J. KRANENDONK. Van de ord. sup. der zesde klasse naar de ord. sup. der vijfde W. F. BOMBLED; als op *de ordo Novitiorum* ingeschreven, werden vermeld: H. A. C. METELERKAMP en A. SCHOLTEN.

Getuigschriften van buitengemeene vorderingen in de bijzondere vakken van onderwijs behaalden: voor de Latijnsche Taal, M. RUIJS VAN SITTERT, J. E. VALETON, J. POST, G. E. OVERGAAUW PENNIS, M. A. ROODENBERG en J. J. KRANENDONK.

Voor de Grieksche Taal: M. RUIJS VAN SITTERT, J. E. VALETON, J. POST, C. E. OVERGAAUW PENNIS, M. A. ROODENBERG en J. J. KRANENDONK.

In de Algemeene Geschiedenis: M. RUIJS VAN SIT-

Digitized by Google

SITTERT, W. C. DE LETH, J. C. SCHOOR, J. POST, C. E. OVERGAAUW PENNIS, M. A. ROODENBERG en J. J. KRANENDONK.

In de Aardrijkskunde: M. BUIJS VAN SITTERT, A. VAN STIPRIAAN LUISCIUS, W. C. DE LETH, J. HOOL, J. POST, J. C. VAN HASSELT, M. A. ROODENBERG, A. F. L. METELERKAMP, J. VAN KUIJK, J. J. KRANENDONK en W. P. BOMBLED.

In de Wiskunde: M. BUIJS VAN SITTERT, A. VAN STIPRIAAN LUISCIUS, W. C. DE LETH, J. POST, J. C. VAN HASSELT, M. A. ROODENBERG en J. J. KRANENDONK; en

In de Romeinschen Oudheden: M. BUIJS VAN SITTERT; A. VAN STIPRIAAN LUISCIUS, J. E. VALETON, W. C. DE LETH, A. A. D. VAN SCHUIJLENBURCH, J. POST, J. E. OVERGAAUW PENNIS, J. C. VAN HASSELT, en J. J. KRANENDONK.

Genoemde Jongelingen droegen H. E. A. Curatoren hunne *Gratiarum actiones* op eene gepaste wijze voor, en werd voorts dit letterfeest, hetwelk door eene talrijke menigte van Toehoorders en Aanschouwers werd bijgewoond, door een goed orchest geopend, afgewisseld en besloten.

FRANEKER.

Op Maandag den 14den Julij, had alhier des morgens, op het Raadhuis dezer stad, het examen plaats van de leerlingen der Latijnsche scholen. Zij gaven blijken van hunne gemaakte vorderingen, zoo in de Grieksche en Latijnsche talen, als in de onderscheidene bijvakken; zoodat hetzelve tot algemeen genoegen van H. H. Curatoren afliep, en de goedkeuring van allen, die deze plegtigheid met hunne tegenwoordigheid vereerden, wegdroeg.

In den namiddag van denzelfden dag, had

Digitized by Google

in de groote Gehoorzaal van het Athenaeum, de Promotie en plegtige Prijsuitdeeling plaats.

De Rector dezer scholen, de Heer Dr. P. H. F. JUNIUS, opende dit plegtig letterfeest met eene korte prolusio op de omstandigheden toepasselijk, en riep de beide leerlingen, uit de eerste klasse: J. L. G. DE GRIENT DREUX en J. M. NIKUBUUR op, tot het houden hunner Redevoeringen. De eerste sprak *de Vita, Scriptis et stilo T. Lucretii Cari*, d. i. *over het leven, de schriften en den stijl van den dichter* T. LUCRETIUS CARUS: de tweede, *de Theocrito ejusque prae aliis id genus Poetis praestantia, quum simplicitate, tum majore copia et varietate conspicua:* d. i. *over* THEOCRITUS *en deszelfs voortreffelijkheid boven andere dichters van deze soort, merkbaar zoowel in zijne natuurlijke eenvoudigheid, als grootere belangrijkheid en verscheidenheid.* Na den afloop werden beide deze verdienstelijke leerlingen met prijzen begiftigd, en met eene toepasselijke aanspraak van den Rector met lof tot het hooger onderwijs bevorderd.

Vervolgens gingen van de tweede tot de eerste klasse over: P. FONTEIN, A. G. VAN VELZEN WIERSMA en F. ZIMMERMAN. Wegens de aanhoudende vlijt en buitengewone vorderingen dezer leerlingen, werden aan de beide eersten buitengewone Boekgeschenken, en aan den laatsten een getuigschrift afgegeven.

Van de derde tot de tweede klasse gingen over: H. J. NOORDENBOS, A. L. DE GRIENT DREUX, B. ENS en P. H. VAN BEIJMA THOEKINGMA. De eerste ontving den gewonen prijs.

Van de vierde tot de derde klasse werden bevorderd: P. C. SCHELTEMA, M. E. SCHELTEMA en H. J. HESSLING. De eerste met een prijs.

Van

Digitized by Google

Van de vijfde tot de vierde klasse: T. BANGA en J. MULDER. De eerste met een prijs.

Van de zesde tot vijfde klasse gingen over: J. G. PETRÆUS, P. STINSTRA, J. FIL, J. F. VOGTELOO, C. A. SCHUTTER en J. H. SCHUTTER. De eerste werd met een prijs, de tweede met een getuigschrift vereerd.

Nog werden voor het wetenschappelijk onderwijs getuigschriften uitgereikt, aan de volgende leerlingen:

Aan F. FONTEIN, A. G. VAN VELZEN WIERSMA en C. A. SCHUTTER, voor de Geschiedenis; aan P. C. SCHELTEMA, voor de Fabelkunde; aan A. G. VAN VELZEN WIERSMA en P. STEENSTRA J. FIL., voor de Aardrijkskunde; aan P. FONTEIN, A. G. VAN VELZEN WIERSMA, J. MULDER en J. G. PETRAEUS, voor de Wis- en Rekenkunde.

MEPPEL.

Den 21sten Julij 1834. Het Examen der Latijnsche Schooljeugd binnen deze stad gehouden zijnde, had des namiddags alhier de openlijke bevordering der Leerlingen en prijsuitdeeling plaats.

Nadat deze plegtigheid met eene voorafspraak door den Rector geopend was, hield de verdienstelijke jongeling G. P. KITS VAN HEYNINGEN, zijne eigen bewerkte redevoering: *De Ciceronis eloquentia;* waarmede hij van deze school afscheid nam, en, met een aanzienlijken prijs begiftigd, naar de Hoogeschool bevorderd werd.

Vervolgens werden nog met prijzen beschonken de verdienstelijke jongelingen: B. VERVER, op den eersten rang van de tweede klasse; J. VAN SETTEN, op den tweeden rang van dezelfde klasse; L. A. COHEN, op den eersten van de derde klasse; L. WILLINGE, op den

Digitized by Google

tweeden rang van de derde klasse; H. ROELINK, op den derden rang van dezelfde klasse.

Eindelijk zijn tot hoogere klassen bevorderd: B. VERVER, A. VOS HOUWINK en G. WETSELS, van den eersten rang tweede klasse naar den tweeden rang eerste klasse; J. VAN SETTEN en H. J. CARSTEN, van den tweeden rang tweede klasse naar den eersten rang van dezelfde klasse; L. A. COHEN, H. VOS en J. VITRINGA DE WAL, van den eersten rang derde klasse naar den tweeden rang tweede klasse; L. WILLINGE, J. A. WESTENBRINK MIDDELVELD en G. VAN STENIS, van den tweeden rang derde klasse naar den eersten rang van dezelfde klasse; H. ROELINK, J. J. EHL WEURDINGE, G. SMIT en H. MACKAY, van den derden rang derde klasse naar den tweeden rang van dezelfde klasse.

Dit feest, bij afwisseling door muzijk opgeluisterd, liep tot genoegen van alle aanwezenden af.

BOLSWARD.

Den 23sten Julij 1834. Na dat, op den 16den dezer, het gewoon halfjarig examen der Leerlingen van het Gijmnasium alhier was gehouden, had heden in de Kerk der Doopsgezinden de openlijke bevordering der Leerlingen en uitdeeling der prijzen plaats. Deze plegtigheid werd door den Rector G. HAMMING, met eene gepaste voorafspraak geopend, waarna de beide tot het Academisch onderwijs bevorderde Jongelingen, R. VAN DER MOLEN en TJEPKE MULIER, het Spreekgestoelte beklommen en hunne redevoeringen hielden, sprekende de eerste *in laudem Timoleontis*, de tweede *de Epaminonda*.

Vervolgens werden bevorderd: tot de eerste orde der tweede klasse, H. M. SCRINERIUS, van de vierde tot de derde klasse, W. FEIKEMA en O. DE HOOP, van *Nieuwland*, van de vijfde naar de vierde klasse, M. R. HAMMING, van

Via-

Digitized by Google

Viancn. P. JAKLES en A. SWERMS; *testimonia*, werden uitgereikt voor de vlijtige beoefening der geschiedenis, aan H. M. SCRINERIUS en P. JAKLES, der Meetkunde, aan M. R. HAMMING, der Mijthologie aan W. STEENSMA.

Bij deze gelegenheid werden mede de prijzen uitgereikt, die na 't gehouden winter-examen waren toegekend.

Op de eerste klasse, aan R. VAN DER MOLEN; op de tweede klasse, aan H. M. SCRINERIUS; op de vierde klasse aan W FEEKEMA; op de vijfde klasse, aan P. JAKLES, en een vereerend getuigschrift aan A. SWERMS, alsmede *testimonia*, voor de Geschiedenis, aan R. VAN DER MOLEN en M. R, HAMMING, voor de Meetkunde, aan R. VAN DER MOLEN, voor de Mijthologie, aan H. M. SCRINERIUS en O. DE HOOP. Alle deze Jongelingen met fraaije Boekgeschenken begiftigd, betuigden op eene gepaste en vrijmoedige wijze hunnen dank aan H. H. Curatoren, waarna de Rector, na alvorens de tot het academisch onderwijs bevorderde Jongelingen afzonderlijk te hebben toegesproken, met eene toespraak aan alle zijne leerlingen deze plegtigheid besloot, welke door een aanzienlijk getal toebehoorders bijgewoond; en door Orgel-muzijk werd afgewisseld.

ALMELO.

Den 22sten Julij 1834. De Leerlingen der Latijnsche School en van die voor het middelbaar onderwijs, op den 25sten dezer bij het openbaar Examen, voldoende blijken van betoonde vlijt en gemaakte verderingen hebbende gegeven, werden heden, in de Kerk der Doopsgezinde Gemeente, met prijzen begiftigd en tot hoogere klassen bevorderd.

De Rector dezer Scholen, de Heer B. MULDER, opende de plegtigheid, met eene redevoering in de Nederduitsche taal, over het karak-

Digitized by Google

ter van HEKTOR, waarna door drie verdienstelijke Leerlingen der tweede klasse, H. J. RAEDT, A. M. DIKKERS en E. C. C. VAN LENNEP KOCK, door hen zelven opgestelde redevoeringen werden uitgesproken: *De Leonidae rebus, praeclare gestis apud Thermopylas; De Desiderio Erasmo;* en *De Thebis liberatis a Pelopida;* zijnde de twee eersten met prijzen wegens de beoefening der Latijnsche, de laatste wegens zijnen gelukkigen voortgang in de kennis der Grieksche taal, begiftigd en tot het onderwijs in de eerste klasse bevorderd.

Tot de eerste orde der derde klasse gingen over: T. C. A. PEITSCH en A. M. O. SMULDERS, waarvan de eerste den Latijnschen prijs ontving, terwijl aan beiden tevens prijzen wegens betoonde vlijt in het aanleeren der Grieksche taal werden toegekend. Op de tweede orde der vierde klasse, werd aan L. H. VAN DER VEN, een *praemium victoriae* uitgereikt, en werd deze, benevens zijne medeleerlingen J. VAN LENNEP en J. R. HOOGKLIMMER, tot de eerste orde dezer klasse bevorderd.

Op de School voor het middelbaar onderwijs, onder bestuur van den Heer M. PRUIM, werden met prijzen begiftigd: C. D. KREMER, H. P. MÜHLENFELDT, B. WARNAARS, C. J. COSTER, F. VAN MUNSTER, O. H. SWAN, J. WARNAARS en H. T. MÜHLENFELDT, en met getuigschriften van naarstigheid, B. AUFFMORTH en P. SCHOLTEN; terwijl J. H. L. VAN DER VEN, uit handen van den Heer Rector eenen afzonderlijken prijs ontving, wegens gemaakte vorderingen in de Teekenkunde; en de oudste Leerling dezer School, C. D. KREMER, bij het einde van deze plegtigheid, mede uit naam van de andere bekrbonde jongelingen, in de Fransche taal, op eene gepaste wijze voor deze onderscheiding bedankte.

KERK-

Digitized by Google

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

ARNHEM. De Wel Eerw en zeer gel. Heer J. VAN DER FELTZ, heeft zijne dienst als Leeraar bij deze Gemeente nedergelegd, zoodat te *Arnhem* weder eene Predikantsplaats vakant is, tot welker vervulling reeds handopening is verleend.

ELLEKOM, den 17den Aug. Onze Leeraar D. PYZEL, gaf ons heden avond kennis, dat hij voor de beroeping naar *Brielle*, voor 14 dagen door hem ontvangen, had bedankt, en verbond zich op nieuw aan ons, met eene Leerrede over *Joan.* XIII: 34, 35.

ARNHEM, den 19den Aug. 1834. Ter vervulling der vakature in deze Gemeente, ontstaan door het overlijden van den Wel Eerw. en zeer gel. Heer J. C. ROOT, is uit een vroeger gemaakt gros het navolgend twaalftal geformeerd:

DD. ROLDANUS, Predd. te *Doesburg*. HOOGSTRATEN, te *Lochem*. TER MAAR, te *Vlaardingen*. VELDWYK, te *Odijk*. VAN HOOEN, te *Amersfoort*. HINLOPEN, te *Beek*. STUITKEN, te *Haaften*. CARP, te *Muiderberg*. SCHIM VAN DER LOEF, te *Barendrecht*. VROOM, te *Wolvega*, DE MEIJIER, te *Voorburg*. en PALÉ, te *Didam*.

Daarvan zijn den 1sten Sept. op het zestal geplaatst:

DD. HOOGSTRATEN, Predd. te *Lochem*. ROLDA-

Digitized by Google

DANUS, te *Doesburg*. VAN HOORN, te *Amersfoort*. TER HAAR, te *Vlaardingen*. DE MEIJIER, te *Voorburg*. en VELDWYK, te *Odijk*.

Uit welk zestal den 4den Sept. dit drietal is gemaakt:

DD. TER HAAR, Predd. te *Vlaardingen*. HOOGSTRATEN, te *Loehem*. en DE MEIJIER, te *Voorburg*,

Waaruit op den 5den Sept. beroepen is, de Wel Eerw. en zeer gel. Heer B. TER HAAR, Pred. te *Vlaardingen*.

EDE. Zie Julij 1833.

TERWOLDE vakant, Zie Aug. 1834.

ZUTPHEN.

ZUTPHEN. Zie Junij 1834.

HARDERWIJK.

HARDERWIJK, den 27sten Julij 1834. Onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. RADERMACHER SCHORER, onlangs eene beroeping naar de Gemeente van *Middelburg* ontvangen hebbende, maakte ons heden bekend, dat hij voor dezelve had bedankt.

HATTEM, den 27sten Junij 1834. Daar Ds. J. SIBLESZ, Pred. te *Heino*, na beraad, zich ook verpligt gevonden had voor de beroeping herwaarts te bedanken, zoo is de Kerkeraad op heden weder bijeengekomen, onder bestuur van den oudsten Pred. en Consulent dezer Gemeente, ter hervatting van het beroepingswerk.

Na een gemaakt gros van Predd. zijn uit hetzelve op het twaalftal geplaatst:

DD. H. VAN STEEDEN, Predd. te *Aalten*. T. J. WIJNOLDI, te *Otterloo*. C. G. VAN HULS, te *Boxmeer*. P. D. KOOPMANS, te *Rinsumageest*. D. PIJZEL, te *Elkum*. B. FIJNEBUIK, te *Zoutelande*. G. W. BISSCHOP, te *Doornspijk*. C. J. WIJNAENTS, te *Warnsveld*. F. VAN DER TUUK, te *Havelte*. G. VAN BOEK,

te

te *Grootebroek*. P. C. RIBBECK, te *Leusden*. A. BRUMMELKAMP, Kand. bij het Prov. Kerkb. van *Zuid-Holland*.

Den 30sten Julij zijn gebragt op het zestal:

DD. T. J. WIJNOLDIJ, H. VAN STEEDEN, G. W. BISSCHOP, G. VAN BORK, P. C. RIBBECK en A. BRUMMELKAMP, Kand. tot de H. Dienst.

Op het drietal:

DD. G. W. BISSCHOP, T. J. WIJNOLDIJ en A. BRUMMELKAMP, Kand.

Uit welk drietal, op dringende begeerte van een groot aantal Leden der Gemeente, door den Kerkeraad is beroepen, de Eerw. Heer A. BRUMMELKAMP, Kand. bij het Prov. Kerkb. van *Zuid-Holland*, welke beroeping door zijn Eerw. onder inwachting der vereischte approbatiën, is aangenomen.

ELBURG, den 25sten Aug. Uit het te voren vermeld twaalftal, heeft de Kerkeraad heden gemaakt het volgende zes- en drietal:

Zestal:

DD. J. SIBLESZ, Predd. te *Heino*. A. C. VAN ELDIK THIEME, te *Waddingsveen*. A. RUTGERS VAN DER LOEF, te *Sloehteren*. D. PYZEL, te *Elkum*. J. E. KIST, te *Zeist*. en L. EILERTS DE HAAN, te *Olst*.

Drietal:

DD. J. SIBLESZ, A. C. VAN ELDIK THIEME en J. E. KIST

Waaruit beroepen is J. SIBLESZ, Pred. te *Heino*.

ERMELO vakant. Zie Nov. 1833.

ZUID-HOLLAND.

ROTTERDAM.

SCHIEDAM staat vakant te worden. Zie Julij 1834.

MAASSLUIS. Zie Julij 1834.

LEI-

Digitized by Google

LEIDEN.

VOORHOUT, den 24sten Aug. 1834. Heden maakte onze Leeraar, W. P. R. BOUMAN, ons bekend, dat hij eene beroeping ontvangen had naar de Gemeente van *Nieuwenhoorn*, en die beroeping in beraad had genomen; en op den 7den Sept. berigtte hij ons, dat hij voor deze beroeping had bedankt, zich op nieuw tot zijne dienst in ons midden verbindende.

RYNZATERWOUDE, den 11den Sept 1834. Mogt deze Gemeente zich, in den jare 1831, verheugen over genotene subsidien ter herstelling van haar Kerkgebouw, andermaal mogt zij het voorregt smaken, dat in hare behoeften voorzien werd, daar haar bij Sijnodaal besluit van den 7den Julij 1834, uit het fonds voor noodlijdende Kerken, enz. is toegestaan de som van *f* 800. ter voltooijing van gedane reparatien aan de Predikantswoning. Dankbaar voor de ontvangene ondersteuning, betuigt zij bij dezen daarvoor hare erkentelijkheid.

WOERDEN staat vakant te worden. Zie Junij 1833.

DORDRECHT.

HOORNAAR, den 24sten Aug. Met aandoening vernamen wij heden, bij het einde der voormiddag Leerrede, van onzen tegenwoordigen Leeraar, het berigt van het afsterven van den Wel Eerw. zeer geleerden Heer A. DIEPERINK, Predikant te *Midwoud*, onder de Klassis van *Hoorn*, die ook weleer onder ons ruim zestien jaren met allen ijver en getrouwheid het Evangelie verkondigd heeft, terwijl wij wenschen, dat God de trooster zij der bedroefde Weduwe en Naastbestaanden, en zijne lessen bij hen, die zijn Eerw. alhier gekend hebben, in gezegend aandenken mogen blijven.

OT-

Digitized by Google

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND vakant. Zie Maart 1834.

GOUDA.

LANGERAK BEZUIDEN DE LEK, den 11den Augustus 1834. Op den 8sten Julij l. l. werd onze Leeraar, J. BACHIENE, beroepen naar de Gemeente van *Hooge Zwaluwe*, in eene Kerkeraadsvergadering, van zijne betrekkingen op deze Gemeente en de Klassis van *Gouda* ontslagen, door den Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur. Ds. D. C. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, Pred. te *Schoonhoven*, in het bijzijn van den Consulent dezer Gemeente, Ds. A. J. DIEMONT. Pred. te *Ameide* en *Tienhoven*.

Na dat gemelde onze Leeraar, den 13den Julij daaraanvolgende, afscheid van ons genomen had, met eene Leerrede over *Openb.* III: 3*a*. *Gedenkt dan hoe gij het ontvangen en gehoord hebt, en bewaart het, en bekeert u*, is de Kerkeraad, onder het bestuur van bovengenoemden Consulent, Ds. A. J. DIEMONT, op den 1sten Aug. bijeengekomen, tot het uitbrengen van het beroep op den Wel Eerw. Heer L. O. REYERKERK, Kandidaat tot de h. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, op vertoonde acte van collatie van den Wel Edel geb. Heer, J. F. VAN RYSOORT, Ambachtsheer dezer Heerlijkheid.

Op het drietal waren gebragt, de Heeren:

L. O. REYERKERK, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*. F. W. VAN ANDEL WEYERS. bij dat van *Noord-Braband*. L. VAN HAARTEN, bij dat van *Utrecht*.

De beroeping is bereids door den beroepenen Kandidaat aangenomen.

BERKENWOUDE, den 10den Aug. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer

Digitized by Google

Heer A. C. VAN SENUS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, onder ons in de heilige dienst bevestigd. De Wel Eerw. zeer gel. Heer B. VAN WILLES, Pred. te *Lekkerkerk*, hield, bij afstand van den Consulent, J. LA LAU, Pred. te *Stolkwijk*, eene leerrede over *Joh.* XXI: 15. De oplegging der handen geschiedde, nevens den Bevestiger en Consulent, door DD. W. K. M. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, W. SPIERINGH, J. J. W. DIEMONT en H. BRON, Predd. te *Bergambacht*, *Ouderkerk aan den Yssel*, *Haasdrecht* en *Gouderak*. De bevestigde aanvaardde des namiddags zijn dienstwerk, predikende over *Hebreen* II: 3.

GOUDA, den 14den Sept. Op den 2den dezer, ontving onze geachte Leeraar D. VAN HEYST, Theol. Dect. eene beroeping naar de Gemeente van *Middelburg*, en heden verblijdde hij de Gemeente en zijne Ambtgenooten met het berigt, dat hij voor dezelve bedankt had.

GROOT AMMERS staat vakant worden. Zie Junij 1834.

BRIELLE.

ABBENBROEK, den 7den Sept. Heden morgen bepaalde onze Leeraar, Ds. H. J. LA VERGE, ons bij het afsterven van den Hoog Wel geboren Heer H. A. Z. BARON DE VOS VAN STEENWYK, genaamd VAN ESSEN, Vrijheer van deze plaats, Lid van de Ridderschap en van de Staten van *Overijssel*, Ridder van het Duitsche huis enz., op den 1sten dezer te *Windesheim* overleden. Aan den afgestorvene werd eene regtmatige hulde toegebragt, en uit deszelfs dood aanleiding genomen, tot het geven van nuttige lessen en gepaste vermaningen aan de Gemeente.

GEERVLIET. Bij de beroeping, welke eerlang

Digitized by Google

lang alhier zal geschieden, zullen alleen Predd. in aanmerking komen. Heeren Kandidaten tot de H. Dienst, welke bereids den Kerkeraad om deze standplaats hebben aangezocht, gelieven dit berigt voor antwoord en kennisgeving aan te nemen.

BRIELLE, den 8sten Sept. Nadat de Kerkeraad berigt had ontvangen, dat ook Ds. PYZEL van *Ellekom*, zich verpligt had gevonden om voor de beroeping naar deze Gemeente te bedanken, zoo is dezelve, op den 22sten der vorige maand, weder bijeengekomen, tot het formeren eener nieuwe nominatie, waarop geplaatst zijn:

DD. J. J. VAN WALSEM, te *Zwartewaal*. J. M. STUFFKEN, Th. Dr. te *Haaften*. N. H. TATUM ZUBLI, Th. Dr. te *Renswoude*. N. VAN DER TUUK ADRIANI, Th. Dr. te *Deijl* en *Enspijck*. C. M. PLEIJTE, te *Hillegom*. J. GERRITZEN, te *Zoelen*. C. A. KAM, te *Oudenhoorn*. J. HOOYKAAS, te *Nieuwetonge*. A. BIBEN, te *Edam*. G. STEENHOFF, te *Oudewater*. E. B. SWALUE, Th. Dr. te *Korendijk*. en J. A. SCHMIT, te *Oostvoorn*.

Den 29sten Aug. zijn daaruit gekozen voor het zestal:

DD. VAN WALSEM, HOOYKAAS, BIBEN, ADRIANI, ZUBLI en KAM.

Voor het drietal:

DD. ZUBLI, ADRIANI en BIBEN.

Uit dit drietal is den 4den Sept. beroepen, Ds. N. VAN DER TUUK ADRIANI, Theol. Doct. en Pred. te *Deijl* en *Enspijck*, die deze beroeping heeft in beraad genomen.

NIEUWENHOORN, den 8sten Sept. Uit het te voren gemelde drietal is alhier beroepen, Ds. W. P. R. BOUMAN, Pred. te *Voor-*

hout en *Kage*, die echter, na beraad, voor deze beroeping heeft bedankt. Dus blijft

NIEUWENHOORN vakant.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

THAMEN AAN DEN AMSTEL, den 31sten Aug. 1834. Voor veertien dagen maakte onze Leeraar, Ds. H. T. ROSKES, ons bekend, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Groningen* ontvangen had, en heden vernamen wij, dat hij, na ernstige overweging, zich verpligt had gevonden, om, onder inwachting der vereischte goedkeuringen, deze beroeping aan te nemen. Zoodat

THAMEN AAN DEN AMSTEL, staat vakant te worden.

Terwijl de Kerkeraad aan Heeren Kandidaten berigt, dat er besloten is, om in de vakature eenen Predikant te beroepen.

AMSTERDAM. Zie Julij 1834.

HAARLEM.

SPAARNDAM, den 27sten Julij. Alhier had de Gemeente het genoegen, met haren Leeraar en vriend, Ds. W. C. VAN KAMPEN, openlijk gedachtenis te vieren van deszelfs vijf en twintig jarige predikdienst. Ongeveer een jaar diende zijn Eerw. de Gemeente van *Haringkarspel* en *Dirkshorn*, bijna vier jaren mogt hij in *Schaorl*, *Groet* en *Kamp* doorbrengen, en na een verblijf van naauwelijks drie jaren in de Gemeente van *Winkel*, kwam hij tot ons over, en heeft deze Gemeente nu ruim zeventien jaren gesticht. Naar aanleiding van *Ps.* XC: 12. maakte de Leeraar deze belangrijke gelegenheid niet slechts voor zich zelven, maar ook bijzon-

der

Digitized by Google

der voor ons allen nuttig en leerzaam. De hartelijke deelneming der Gemeente, voorgegaan en opgewekt door hare waardige vertegenwoordigers, Kerkeraadsleden en Kerkvoogden, is ook door doelmatige en tevens kiesche geschenken aan den dag gelegd. Bij deze gulle en ongeveinsde blijken van ware belangstelling in de Evangeliebediening, moge zich leder met meenende voorstander van het Leeraarambt hartelijk verheugen, en, met de hoop op vervulling, den wensch met ons koesteren, dat ook in 't vervolg de waarneming van hetzelve te dezer plaatse dienen zal, tot opbouw van 's Heeren duurgekochte Gemeente.

ALKMAAR.

BARSINGERHORN, den 20sten Julij 1834. Heden maakte onze Leeraar, J. BROERSMA, ons bekend het overlijden van één onzer vroegere Leeraren, Ds. B. J. DIBBETZ, op den 4den Julij j. l. in den ouderdom van 74 jaren te *Terwolde* in *Gelderland*. Zijn Eerw. was alhier Pred. van 1794 tot 1796, toen hij naar zijne laatste standplaats vertrok. De weinige nog in leven zijnde en aanwezige Leden der Gemeente, die zijn Eerw. gekend hadden, gedachten nog met belangstelling aan het nut en de stichting door den waarligen man genoten. Zacht ruste zijne asche!

ZUIDZIJPE EN EENIGENBURG vakant. Zie Dec. 1832.

WESTERSCHELLING. Zie Julij 1834.

HOORN.

MIDWOUDE, den 24sten Aug. 1834. Onze geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. DIEPERINK, ontslief den 20sten dezer des morgens ten half zes ure, in den ouderdom van 67 jaren en 8 maanden, waarvan hij 43 jaren in de Gemeente van *Hoornaar*, *Bunschoten* en onder ons het woord Gods verkondigde. Heden

Digitized by Google

bepaalde ons Ds. A. SCHILT, Pred. te *Twisk*; bij dit afsterven in eene toepasselijke Leerrede. God, bidden wij, sterke de bejaarde Weduwe, voor welke het annus gratiae doorden Ring van *Medemblik* zal waargenomen worden. Dus is

MIDWOUDE vakant.

E D A M.

PURMERENDE. Zie Junij 1834.

MONNIKENDAM. Zie Aug. 1834.

Z E E L A N D.

MIDDELBURG.

MIDDELBURG, den 22sten Aug. 1834. Uit het bekende twaalftal, is heden, door den breeden Kerkeraad alhier gearresteerd, het volgende zes- en drietal.

Zestal:

DD. D. VAN HEIJST, Th. Dr. te *Gouda*. J. OVERMAN, te *Schiedam*. A. A. C. BONNET, te *Maassluis*. J. B. BARENBRUGH, te *Zierikzee*. J. S. VAN DEN HEUVEL, te *Cortgene* en A. SLOTENMAKER, te *Maassluis*.

Drietal:

DD. D. VAN HEIJST, J. OVERMAN en J. B. BARENBRUGH. Uit welk drietal op den 31sten Aug. beroepen is, Ds. D. VAN HEIJST, Th. Dr, en Pred. te *Gouda*.

BEKERKE, den 8sten Sept. 1834. De Kerkeraad heden, onder voorzitting van den Consulent wettig vergaderd, heeft, ter vervulling der vakature, ontstaan door het vertrek van Ds, J. VAN RHEE, naar *Veen*, alhier, uit een grostal, gemaakt de volgende nominatie.

Zestal:

DD. H. J. BUDDING, Kand. bij het Prov. Kerkbest. van *Utrecht*. B. FIJNEBUIK, te *Zoutelande*.

J.

Digitized by Google

J. F. W. KÖNINGSFELDT, te *Meliskerke* c. a. D. A. VAN DER MADE, te *Grijpskerke*. J. DE WAAL, te *Kleverskerke* en F. J. J. JUNIUS, Kand. bij het Prov. Kerkb. van *Zuid-Holland*, Drietal:

DD. H. J. BUDDING, B. FIJNÉBUIK en J. F. W. KÖNINGSFELDT. Waaruit beroepen is, Ds. H. J. BUDDING, Kand. bij het Prov. Kerkbest. van *Utrecht*; aan wien de beroepingsbrief is toegezonden.

WESTKAPELLE, den 10den Sept. 1834. Ds. J. F. NIERMEIJER, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping bedankt hebbende, zoo kwam de Kerkeraad dezer Gemeente, heden wederom bijeen, om eenen nieuwen Herder en Leeraar te beroepen.

Op het zestal werden geplaatst:

DD. J. W. F. KÖNINGSFELDT, J. G. WANROOIJ, H. J. VAN INGEN, J. STEENBERG, D. A. VAN DER MADE en A. DE RONDE BRESSER. De vijf eerste Predd. te *Meliskerke*, *Herkingen*, *Ouwerkerk* in *Duiveland*, *St. Annaland* en *Grijpskerke*; de laatste Kand. bij het Prov. Kerkbestuur van *Gelderland*.

Op het drietal werden gebragt:

DD. J. G. WANROOIJ, H. J. VAN INGEN en J. F. W. KÖNINGSFELDT. Waaruit met eenparigheid van stemmen beroepen is, Ds. H. J. VAN INGEN, Pred. te *Ouwerkerk* in *Duiveland*, aan wien de beroepingsbrief is toegezonden.

GOES.

KOLYNSPLAAT, den 22sten Julij. De Kerkelijke Vergadering dezer Gemeente ging heden over tot het werk der beroeping. Uit een grostal van de Wel Eerw. Heeren:

DD. J. WAS, H. GREVE, J. MAKS, J. WESTHOF, JZ. G. J. BRANDT WYSMULLER, G. J. GIMBERG, J. MIDDELKOOP, J. F. FULLINK, P.

Digitized by Google

W. VAN ROSSEM, A. C. HANEGRAAF, J. P. H. HULSTEIN, A. DE RONDE BRESSER en F. J. J. A. JUNIUS, allen Kandidaten bij onderscheidene Provinciale Kerkbesturen.

Werd gemaakt het volgende zestal:

DD. J. P. H. HULSTEIN, A. C. HANEGRAAF, met het lot tegen J. F. FULLINK, F. J. J. A. JUNIUS, A. DE RONDE BRESSER, J. WESTHOF, JZ. en G. J. GIMBERG.

Uit dit zestal werden op het drietal geplaatst:

DD. J. WESTHOF, JZ. G. J. GIMBERG en A. DE RONDE BRESSER.

Waaruit beroepen is Ds. J. WESTHOF, JZ. die dit beroep heeft aangenomen.

U T R E C H T.

UTRECHT.

KOCKENGEN EN DE HAAR, den 24sten Julij. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. EILSHEMIUS SCHRIKKER, is, op vertoonde acte van collatie van den Wel Ed. Gestr. Heer . . . DUURING, Ambachtsheer en Collator dezer Gemeente, door den Eerw. Kerkeraad beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer C. BOON, Theol. Dr. en S. Min. Cand. bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*, die deze beroeping, onder inwachting der noodige approbatien, heeft aangenomen.

AMERSFOORT.

BUNSCHOTEN, den 31sten Aug. 1834. Na dat onze Leeraar, J. M. BREDÉE, ons op den voorgaanden Zondag had bekend gemaakt, het overlijden van den Wel Eerw. Heer A. DIE-

PE-

Digitized by Google

PERINK, te *Midwoude*, in *Noord-Holland*, bepaalde hij ons heden morgen, naar aanleiding van 2 *Timoth.* IV: 7. meer opzettelijk bij dit overlijden.

VUURSCHE, den 31sten Aug. 1834. Heden werd onder ons in de h. dienst bevestigd, onze beroepene Leeraar J. WILDSCHUT. De Wel Eerw. Heer L. L. HONDIUS GAUKES, Pred. te *Baarn*, en eerste Consulent dezer Gemeente, had aan den Wel Eerw. Heer D. H. WILDSCHUT, Pred. te *Amsterdam*, het werk der inzegening afgestaan, hetwelk verrigt werd met eene leerrede over 1 *Cor.* III: 9a. De oplegging der handen is geschied, behalve door den bevestiger en den Consulent, ook door de Wel Eerw. Heeren H. E. VINKE, Th. Dr. Pred. te *Utrecht*, een onzer voormalige Leeraars, F. H. G. NAHUIJS, Pred. te *Scherpenzeel*, C. L. JUNGIUS, Pred. te *Eemnes Binnendijks*, P. C. RIBBECK, Pred. te *Leusden*, en P. JAS, Th. Dr. Pred. te *Arkel*. De bevestigde heeft zijne bedieninig aanvaard, met een Leerrede over 2 *Cor.* VI: 1. Het Klassikaal Bestuur van *Amersfoort* heeft zijn Eerw. tot Lid der Klassis verklaard.

NIEUWE LOOSDRECHT, den 7den Sept. 1834. Had deze Gemeente sedert vele jaren behoefte aan eenen nieuwen Predikstoel, doordien de bestaande door hoogen ouderdom bijna geheel onbruikbaar geworden was, op heden beklom onze Leeraar Ds. D. T. DE HAAS, voor de eerstemaal eenen geheel nieuwen, en sprak bij die gelegenheid naar aanleiding van *Jes.* LV: 10 en 11. Deze Leerstoel, welken wij aan Christelijke weldadigheid en belangstelling in deze Gemeente verschuldigd zijn, is ontworpen door den Heer DE GREEF, Stads Architect te

Digitized by Google

Amsterdam, en vervaardigd door den timmerman JAN STUYPKERK, alhier woonachtig.

WOUDENBERG staat vakant te worden. Zie Junij 1834.

WIJK.

DOORN, den 17den Aug. Gaf onze Leeraar Ds. L. PROES, ons, op den 10den dezer maand, kennis van het ontvangen eener beroeping naar de Gemeente van *Monnikendam*, heden werden wij verblijd door het berigt, dat hij, na eenige dagen van beraad, besloten had, om daarvoor beleefdelijk te bedanken, terwijl hij zich bij vernieuwing aan ons verbond, in eene Leerrede over *Matth.* XXV: 15*c*. *Den derden gaf hij een talent.*

BUNNIK, den 7den Sept. Heden maakte onze Leeraar, B. L. MULLER, ons in zijne voorafspraak bekend, dat op den 3den dezer maand, te *Utrecht*, zacht ontslapen is, onze vorige Leeraar TH. P. BERGSMA, Th. Dr. die, gedurende zes jaren, onder ons den weg der zaligheid met lust en ijver verkondigde. Onze Leeraar bepaalde ons, bij die gelegenheid, bij de vergankelijkheid en onzekerheid van ons leven, naar aanleiding van *Job* XIV: 2*a*. *De mensch komt voort als eene bloem, en wordt afgesneden;* ons opwekkende, om naar dat leven te streven, hetwelk uit God is, en dat eens overgaan zal in een eeuwig zalig leven door onzen Heer Jezus Christus. De nagedachtenis van den waardigen overledenen blijve bij ons in zegening!

ODIJK, den 14den Sept. Heden berigtte onze Leeraar ons, in de voormiddaggodsdienstoefening, het afsterven van zijnen voorganger in deze Gemeente, den Wel Eerw. zeer gel. Heer T. P. BERGSMA, Theol. Doct., op den 3den

Digitized by Google

3den Sept. Diep getroffen werd dit berigt door ons aangehoord.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

SUAWOUDE EN TIETJERK. Op den 23sten Junij 1834. is door den Gecommitteerden uit het Klassik. Bestuur van *Leeuwarden*, Ds. H. NIEUBUUR FERF, in tegenwoordigheid van den Consulent en Kerkeraad dier Gemeente, behoorlijk losgemaakt en salvo honore et stipendio ontslagen, onze Leeraar, Ds. F. HELLENDOORN CRAMER. Zijn Eerw. heeft zondag den 29sten Junij een afscheidsrede gehouden over *Hand.* XX. 17.

SUAWOUDE EN TIETJERK, Op den 12den Aug. 1834. is, volgens stemming van Floreenpligtigen beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer S. C. T. VAN VELZEN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*. Zijn Eerw., na veertien dagen beraad, bedankt hebbende voor deze beroeping, zal er den 24sten Sept. tot eene nieuwe beroeping overgegaan worden.

HARLINGEN.

WOMMELS EN HIJDAARD. Zie Aug. 1834.

SNEEK.

OOSTHEM, den 18den Julij 1834. Heden is, ter vervulling der bestaande vakature, ingevolge de stemming der Hervormde Floreenpligtigen, door den Kerkenraad tot Predikant beroepen, de Wel Eerw. Heer T. VAN BERKUM, Pred. te *Gärijp*, *Zuameer* en *Eernewoude*, aan wien de beroepsbrief is toegezonden.

Digitized by Google

WORKUM, den 9den Aug. 1834. Heden vierde onze oudste Leeraar, Ds. L. M. DE BOER, gedachtenis van zijne vijf en twintig jarige Evangeliedienst, predikende bij die gelegenheid over *Hebr.* X: 23*a*. *Laat ons de onwankelbare belijdenis der hope vasthouden.*

Nog kunnen wij met genoegen van hier melden, dat wij op den 8sten Junij l. l. voor het eerst gebruik mogten maken van eene nieuwe, nette, welingerigte en voor een aantal gasten geschikte Avondmaalstafel, met de daartoe behoorende banken, ten geschenke gegeven door den Heer J. W. MEIJER, Apotheker en Kerkvoogd alhier.

OOSTHEM, den 9den Aug. 1834. Ds. T. VAN BERKUM, Pred. te *Garijp*, c. a. heeft voor de beroeping alhier op zijn Eerw. uitgebragt, na beraad, bedankt. Dus blijft als nog OOSTHEM vakant.

HEEG, den 17den Aug. 1834. Onze Leeraar J. W. BECKING, den 23sten Julij l. l. beroepen geworden zijnde, in de Hervormde Gemeente van *Ermelo*, onder de Klassis van *Harderwijk*, heeft, na beraad, gemeend voor deze beroeping te moeten bedanken, en zich heden aan onze Gemeente op nieuw verbonden, predikende bij deze gelegenheid over 2 *Cor.* V: 11.

DOKKUM.

EE, den 4den Aug. 1834. Heden is alhier, ten overstaan van DD. P. SYTSEMA en P. A. C. HUGENHOLTZ, als Consulenten, tot Predikant dezer Gemeente, door Hervormde Floreenpligtigen benoemd, en daarop door den Kerkeraad beroepen, D. A. WERUMEUS BUNING, Pred. te *Oostermeer*, c. a. die deze beroeping, in beraad genomen heeft.

ENGWIERUM, den 20sten Aug. De Kerkeraad dezer Gemeente, gunstig handopening ver-

Digitized by Google

verkregen hebbende ter vervulling der thans alhier bestaande vakature, hoopt men, dat het werk den beroeping in het laatst der maand September voortgang zal kunnen hebben.

ZWAAG WESTEINDE, behoorende tot de Hervormde Gemeente van *Dantumawoude*. Alhier is, ten gevolge van het besluit van Z. M. van den 8sten Nov. 1833. N°. 131. door Z. Excell. den Minister van Staat, belast met de generale directie voor de zaken der Hervormde Kerk, bij dispositie van den 28sten Aug. 1834. N°. 3. benoemd de Heer W. C. VAN DER ZWAAG, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*, en als zoodanig toegevoegd aan den Predikant van *Dantumawoude* voornoemd.

DROGEHAM. Zie Julij 1834.

METZLAWIER EN NIJAWIER vakant. Zie Julij 1834.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

GRONINGEN. Uit het in de Boekzaal voor Julij dezes jaars vermelde drietal, is op den 13den Aug. l. l. beroepen Ds. H. T. ROSKES, Pred. te *Thamen aan den Amstel*, welke die beroeping heeft aangenomen.

LUTKEGAST, den 31sten Aug. 1834. Heden werd onze beroepen Leeraar, R. A. BENTHEM SYPKENS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Drenthe*, onder ons bevestigd. Zijn behuwdbroeder, R. L. ZYLSTRA, Pred. te *Rauwerd* en *Eenrum*, aan wien onze Consulent, E. P. WESTERHOFF, Pred. te *Sebaldeburen*, dat werk had afgestaan, hield de bevestigingsrede, ten onderwerp hebbende 1

Cor.

Digitized by Google

Cor. IV: 1—5. De plegtige inzegening, door oplegging der handen, werd verrigt door den Consulent, als mede door den Bevestiger, en den Heer L. A. OFFERHAUS, Pred. te *Costerwierum.* De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Hebr.* II: 1—4.

NIEZIJL. Zie Junij 1833.

GROOTEGAST EN DOESUM vakant. Zie Nov. 1833.

WINSCHOTEN.

ZELLINGEN vakant. Zie Julij 1834.

APPINGEDAM.

MEETHUIZEN vakant. Zie April 1834.

APPINGEDAM vakant. Zie Julij 1834.

MIDDELSTUM

OOSTERNIELAND EN OLDENZIJL vakant. Zie Nov. 1833

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

ST. MICHIELSGESTEL, den 12den Aug. 1834. Na eenen geruimen tijd dagelijks door onzen Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. C. MASMAN, onderwezen te zijn, hebben alhier den 25sten en 26sten Julij, vier en twintig van de Kannonniers, der Batterijen Artillerie N°. 2. en N°. 7. belijdenis van hun geloof afgelegd. Op Zondag den 27sten is aan eenen hunner de Doop der bejaarden toegediend. Daarop zijn allen als Lidmaten bevestigd, en vierden met de Gemeente het H. Avondmaal. De Leerrede alvorens ter opwekking daartoe gehouden, was, naar aanleiding van *Joh.* VI: 45*b*. *Een iegelijk dan, die het*

het van den Vader gehoord en geleerd heeft, die komt tot mij.

DRENTHE.

ASSEN.

RODEN vakant. Zie Mei 1834.

WAALSCHE KERK.

'S HERTOGENBOSCH. Wij hadden het genoegen, in de afgeloopen maand, de Heeren afgevaardigden der Waalsche Kerken van dit Rijk, hier ter stede vergaderd te zien, ten einde ingevolge het 74ste Art. van het algemeen Reglement, over derzelver huishoudelijke belangen te raadplegen. De vergadering bestond uit de volgende Leden:

De Leden der Commissie tot de huishoudelijke zaken der Waalsche Kerken; als:

Ds. J. TEISSÈDRE L' ANGE, Ridder van den Nederlandschen Leeuw, Pred. te *Amsterdam*,

Ds. G. S. DE CHAUFEPIE, Pred. te *'s Gravenhage*.

Ds. P. MOUNIER, Pred. te *Rotterdam*.

Ds. G. H. M. DELPRAT, Pred. te *Rotterdam*.

Ds. M. A. VAN DER BANK, Pred. te *Utrecht*.

en de Ouderling J. FOLS, Ridder van den Nederlandschen Leeuw, van *'s Gravenhage*.

En de afgevaardigden der Waalsche Kerken van *'s Hertogenbosch*:

Ds. J. D. REVEL. Ouderlingen H. C. VAN CONVERT TEN OEVER en R. J. KEER.

Amsterdam, Ds. TEISSÈDRE L' ANGE. Ouderling J. PASSAVANT.

Rot-

Digitized by Google

Rotterdam, Ds. G. H. M. DEEPRAT, Secund. Ds. P. MOUNIER. Ouderling H. A. VAN OVERZEE. Secund. Mr. D. G. VAN TEIJLINGEN.

's Gravenhage, Ds. G. S. DE CHAUFEPIE. Ouderling H. BARON VAN SLINGERLANDT VAN GOEDSCHALXOIRT.

Middelburg, Ds. H. E. BRANDT. Ouderling W. B. VAN DEINSE.

Leijden, Ouderling Dr. P. G. VAN HOORN en Mr. J. C. RUCAILLE.

Utrecht, Ds. M. A. VAN DER BANK. Ouderling, Mr. J. B. MARTENS.

Breda, Ds. L. G. JAMES, Ouderl. Prof. J. BOSSCHA.

Dordrecht, Ds. D. SERRURIER. Ouderling H. BELLAERTS.

Leeuwarden, Ouderl. H. R. VAN SIPPAMA.

Wegens de Commissie, voor het fonds tot verbetering der Tractementen, Mr. J. C. MARTENS en Mr. D. G. VAN TEIJLINGEN, Ouderlingen te *Utrecht* en te *Rotterdam*.

Benevens den Thesaurier der Weduwenbeurs, H. A. VAN OVERZEE, Ouderl. te *Rotterdam*.

Even als in de vorige jaren, werd het Moderamen door Ds. TEISSEDRE L' ANGE, als Voorzitter der Waalsche Commissie waargenomen, die ook de eerste zitting op den 31sten Julij l. l., met eene gepaste aanspraak, en een hartelijk gebed opende, terwijl de plegtige opening in de Waalsche Kerk geschiedde, door Ds. SERRURIER van *Dordrecht*, die bij die gelegenheid eene godsdienstige redevoering hield over 2 *Tim.* I: 8—11.

Ds. DE CHAUFEPIE, Pred. te *'s Gravenhage*, die wederom den post van Secretaris waarnam, vervulde ook des Zondags voormiddag de predikdienst, die des avonds door Ds. JAMES, Pred. te *Breda*, werd waargenomen.

Eene

Eene Studentenbeurs, door den afstand van den Kandidaat VAN HAMEL, vakant geworden, werd, na vergelijkend examen, toegewezen aan L. P. TRAUTMAN, Student te *Franeker*.

De loopende zaken werden als naar gewoonte behandeld; de rekeningen der financiëele Commissien opgenomen; de mededeelingen der Waalsche Commissie, en van de Commissarissen tot de zaken der Waldenzen met belangstelling aangehoord; de noodlijdende Weduwen in liefde bedacht; de ingezamelde giften, ten behoeve voor het fonds voor Noodlijdende Kerken en personen, ten bedrage van *f* 473,79, ter beschikking van den Quaestor gesteld, en de zestallen, voor de vernieuwing der Commissie tot de Waalsche Kerken, in Januarij aanstaande, in geredheid gebragt.

De volgende bijeenkomst in 1835 te houden, is D. V. te *'s Gravenhage*, of, ingeval van onvoorziene verhindering, te *Utrecht*, bepaald. Tot opening derzelver is benoemd, Ds. P. J. MOUNIER, Pred. te *Amsterdam*, en als Secundus Ds. P. J. MARCUS, Pred. te *Delft*.

De vergadering werd op den 4den Augustus, onder dankzegging aan God, en hartelijke zegenbede voor kerk, Koning en vaderland, door den voorzitter besloten.

VOORBURG vakant.

NYMEGEN vakant. Zie Mei 1834.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

HAARLEM
WADDINGSVEEN en } vakant.
MOORDRECHT

FRE-

FREDERIKSTAD AAN DEN EIDER vakant. Zie Jan. 1833.
'S GRAVENHAGE. Zie Aug. 1834.
BOSKOOP vakant. Zie Aug. 1834.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

UTRECHT, den 24sten Aug. 1834. Nadat onze jongste Leeraar, Ds. G. C. E. KICHERER, op den 4den dezer, der Gemeente had bekend gemaakt, dat zijn Eerw. eene beroeping had ontvangen naar *'s Gravenhage*, volgde hierop heden, in de voormiddag godsdienst de gelijke kennisgeving, dat zijn Eerw. zich verpligt had gevonden, voor die vereerende roeping naar zijne vaderstad te bedanken. Bij deze gelegenheid, dat zijn Eerw. zich derhalve van nieuws aan ons verbond, predikte dezelve over *Hand.* VI: 4. *Wij zullen aanhouden in het gebed en in de bediening des woords.* Zijn Ambtgenoot, Ds. J. DECKER ZIMMERMAN, hechtte hieraan zijne namiddagrede, predikende over de vervolgwoorden *Hand.* VI: 5*a*. *En deze rede behaagde der geheele menigte wel;* willende daarmede getuigenis geven van de voldoening, die zijns Ambtgenoots besluit zoo wel hem zelven, als, naar zijne voorstelling, der Gemeente tevens, schonk.

'S GRAVENHAGE, den 15den Sept. 1834. De Wel Eerw, Heer G. C. E. KICHERER, Predikant te *Utrecht*, voor de beroeping tot derden Predikant in deze Gemeente, na beraad bedankt hebbende, zoo is er door haren Kerkeraad eene nieuwe benoemlijst gemaakt, bestaande uit de Wel Eerw. Heeren:

S. GERRITS, P. J. ANDREAE, J. A. KRAMER, J. C. KINDERMANN, K. N. MEPPEN en G. H. G. LA-

LAGERS, respective Predikanten te *Deventer*, *Zierikzee*, *Zutphen*, *Wildervank* en *Veendam*, *Schiedam* en *Bodegraven*.

De groote Kerkeraad heeft op heden uit dit zestal op het drietal gebragt; de Predikanten:

DD. J. A. KRAMER; P. J. ANDREAE en S. GERRITS.

En uit het laatste dadelijk daarop tot Predikant gekozen en benoemd, den Wel Eerwzeer gel. Heer J. A. KRAMER, Pred. te *Zutphen*.

BREDA vakant. Zie Aug. 1834.

ARNHEM. Zie Aug. 1834.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

KAMPEN vakant. Zie Mei 1833.

FREEPSUM vakant. Zie Oct. 1833.

OLDERSUM tweede Predikantsplaats vakant.

GROOTWOLDE. Zie Julij 1834.

EMDEN vakant. Zie Aug. 1834.

DITSUM vakant. Zie Aug. 1834.

KREITS SIJNODE DUISBURG.

SCHERMBEEK. Eene Predikantsplaats vakant. Zie Jan. 1831.

GARTROP vakant. Zie Oct. 1832.

Digitized by Google

CORRESPONDENTIE.

Van de ingezondene stukken kan dat, hetwelk *het afvallen der bladen* bezingt, wegens veelvoudige fouten in maat en rijm, niet geplaatst worden.

De brief en de daarbij gevoegde Dichtstukjes uit *A.* kunnen niet geplaatst worden, uitgezonderd *de berijming van het gebed des Heeren.*

Van het stukje *Kunsten in het klein*, zal, met kleine verandering, ook in den titel, worden gebruik gemaakt.

Het Dichtstukje *de Hoogmoed*, zal, onder den titel *tegen den Hoogmoed*, worden opgenomen.

De Redactie.

BERIGTEN.

Een Kandidat tot de H. dienst, die voorzien is van de beste getuigschriften, en niet zoo zeer verbetering van financiën, als wel meerdere en voor hem nuttige werkzaamheden, benevens eene aangenaame verkeering, begeert; biedt zich op de aanneemelijkste voorwaarden aan, om voor een Predikant, die bejaard of zwak is, of om andere redenen verligting van werkzaamheden verlangt, het dienstwerk geheel of gedeeltelijk waar te nemen. Heeren Predikanten, die hiertoe mogten inclineren, worden verzocht, zich met *vrachtvrije* brieven, onder Lr. F. H., bij de Uitgevers dezes aan te melden.

Heeren Curatoren der Latijnsche Scholen, wier ingezondene berigten in dit N°. niet geplaatst zijn, worden mits deze verwittigd, dat de groote hoeveelheid en uitgebreidheid der stukken, de uitgevers belet heeft, alle berigten

Digitized by Google

ten voor deze maand te plaatsen, maar dat daarin in de volgende maand voorzien zal worden.

Heeren Boekhandelaren en Postdirecteurs, welken hunne verschuldigde gelden voor de Boekzaal, voor als nog niet overgemaakt hebben, werden verzocht zulks *voor medio October* te bewerkstelligen, ten einde in de eerstvolgende maand, reeds geene vertraging in de ontvangst van dit Maandwerk te ondervinden.

LETTER-NIEUWS.

Berigt van Inteekening op een *Algemeen Christelijk*

ZONDAGSBLAD,

nevens eene proeve daar van, is bij de Uitgevers dezes en in alle Boekwinkels *gratis* verkrijgbaar.

Bij J. G. van Terveen en Zoon, Boekverkoopers te *Utrecht*, is heden van de Pers gekomen en alom verzonden:

I. Verhandelingen en Leerredenen over de Openbaring van den Apostel *Johannes*, door P. J. LAAN, rustend Predikant bij de Hervormde Gemeente te *Amersfoort*, tweede deel, in gr. 8vo. *f* 5: —

II. Berigt aangaande zeven Stellingen, betreffende Formulieren van eenigheid des Geloofs, in de Nederlandsche Hervormde Kerk, onlangs verdedigd, onder voorzitting van den Utrechtschen Hoogleeraar der Godgeleerdheid JONOCUS HERINGA, ELIZA'S ZOON, nu nader door hem verklaard, in gr. 8vo. *f* 1: —

De Erve J. Thierrij en C. Mensing en Zoon, Boekverkoopers te *'s Gravenhage*, geven uit en hebben alom verzonden:

Nieuwe Verhandelingen van het Genootschap, ter verdediging van de Christelijke Godsdienst, voor het jaar 1832. tweede deel; behelzende: de Verhandelingen van D. T. HUET, Predikant bij de Waalsche Gemeente te *Rotterdam* en Ds. W. OTTO, Predikant te *Sue'sburg* bij *Amsgedenburg*, over de duurzaamheid van het Protestantismus, gr. 8vo. a *f* 2: 50.

Digitized by Google

De stukken zijn insgelijks afzonderlijk verkrijgbaar, als die van Ds. D. T. HURT, à *f* 1:50. en die van Ds W. OTTO, à *f* 1:—

J. H. den Ouden, Boekverkooper te *Amsterdam*, geeft uit en heeft verzonden:

C. C. CALLENBACH, Predikant bij de Hervormde Gemeente te *Nijkerk op de Veluwe*. De echte Discipel en Volgeling van den Heere Jezus Christus, Leerreden over *Matth.* VIII: 21—22. 30 cents.

D. MOLENAAR, Hervormd Leeraar te *'s Gravenhage*, de Geloovige Christen, het bijzonder Eigendom van God of de Weldaad der Verzegeling, Leerreden naar *Eph.* I: 13, 14. 25 Cents.

——— —— Praktikale Bijbelbeschouwing, eerste jaargang, tweede druk *f* 3:90. dat dit werk, hetwelk van kapittel tot kapittel, door den geheelen Bijbel, *zoo de Heer wil*, wordt voortgezet, bepaaldelijk voor de huis Godsdienst bestemd is, om bij den Bijbel tot regt verstand van denzelven en tot nuttige opleiding onzer harten gelezen te worden, is wel genoegzaam aangekondigd, maar moet om meer dan eene reden nog eens herinnerd worden: is het nu in onze dagen te betreuren, dat de Bijbel in zoo weinige huisgezinnen gezet gelezen word, (hetwelk een der vaste en nuttige gewoonten, bij onze vaderen was,) en tevens dat menschen begrip bij zeer velen de plaats heeft ingenomen van zuivere Bijbelkennis, dan kan in het zoeken der waarheid, in het verdedigen van dezelven en in de behartiging onzer zaligheid, geen beteren weg worden ingeslagen, dan dat men de h. Schrift met goed verstand leert lezen, en daarbij God om den Geest der verlichting en der genade bidt: het werk van den Eerw. MOLENAAR, hetwelk wij reeds sints bijna twee jaar, (daar nommero 19 der tweede jaargang, heden het ligt ziet,) en elke veertien dagen wordt uitgegeven, meenen wij tot dat einde te mogen aanprijzen, en wenschen met Gods hulp in hetzelve voort te gaan, de intekening is om de gedurige aanvragen op nieuw openggestelt voor *f* 2:60. elke jaargang, zijnde 26 nommers, elke nommer 16 bladzijde groot 8vo. Alleen het eerste deel word niet dan tegen *f* 3:90. afgeleverd.

Bij J. G. van Terveen en Zoon, Boekverkoopers te *Utrecht*, is heden van de pers gekomen en alom verzonden:

Welmeenend Woord aan de verdedigers des Vaderlands,

Digitized by Google

lande, die met onbepaald verlof reeds zijn terug gekeerd, en daarnaar verlangend uitzien, alsmede aan derzelver betrekkingen.

Door den Schrijver der Brieven van eenen vader aan zijnen zoon onlangs in Krijgsdienst getreden; uitgegeven met een voorberigt van J. MERINGA EL., Hoogleeraar te *Utrecht*; waarvan mede nog eenige exemplaren te bekomen zijn, ieder à 50 Cents.

Bij W. Willems, Boekverkooper te *Amsterdam*, zijn nog eenige weinige exemplaren voorhanden van het leven der Kerkhervormers met eene aanbeveeling van den Hooggeleerde Heer H. MUNTINGHE, als:

Het Leven van JOHANNES HUSS, met portret *f* 1: —
——— ——— PHILIPPUS MELANCHTON, *f* 1: —
——— ——— ULRICUS ZWINGLIUS, met portret 60 Cents.
——— ——— JAN WICLEF, 60 Cents.

als mede:

UITENHOVEN, Geschiedenis der Hervormde Kerk te *Antwerpen*, *f* 2: —

Welke is de Waare en Rechtzinnige Leer der Hervormde Kerk? vragen zoo veele belijders dier Kerk in onze dagen en het antwoord volgens de leer van het Evangelie, is te vinden in het werkje getiteld: *Zedige Gedachten over eenige volksbegrippen in de Gereformeerde Kerk*, derzelver bronnen en geneesmiddelen, *f* 1: 25.

E. A. BORGER, Leer en Leerwijze van JEZUS, *f* 2: 50.
——— ——— de Constantia JEZU CHRISTI, 1: 80.

MISS KENNEDY, *de Twee Vrienden*, of Twijfel en Overtuiging, *f* 2: 20.

Bij A. B. Saakes, Boekverdooper op 't Rokin, en verder alom, wordt heden uitgegeven:

De ware geest en strekking van de leer der Hervormde Kerk in Nederland, volgens hare Formulieren van éénigheid en Liturgische Schriften, bijzonder ook de *Dordsche Leerregelen*, nader in het licht gesteld en van misbegrippen gezuiverd, ter vereeniging van allen, die de waarheid liefhebben, in het middelpunt CHRISTUS JEZUS, door J. J. LE ROY, Pred. te *Oude Tonge*, *f* 1: 10.

Dit zeer belangrijk werkje behoort bij het zoo algemeen in trek zijnde werk: *Eenige Leerstukken, naar het oud en oorspronkelijk begrip der Hervormde Kerk*, waarmede het een schoon geheel uitmaakt. Aan Predikanten, Kandidaten en Theol. Studenten, zoo wel als bijzonder Leden der Hervormde Kerk, hoe men thans ook over de

Digitized by Google

Formulieren en het *Dordsche Synode* denke, zij het als een kleinood ter lezing, herlezing en overtuiging aanbevolen. Ook mogen Remonstranten en andere Gezindheden het wel eens lezen.

Van des Schrijvers *broederlijke teregtwijzing omtrent de Predestinatie leer der Dordsche Vaderen*, zijn nog eenige exemplaren voorhanden.

Bij den Boekhandelaar R. J. SCHIERBEEK, te *Groningen*, is thans van de pers gekomen en alom verzonden:

Christelijke betrachtingen, eene bijdrage tot de stichtelijke lektuur, naar de behoefte van deze dagen, door P. HOFSTEDE DE GROOT, Theol. Doctor en Hoogleeraar te *Groningen*, C. H. VAN HERWERDEN, C. HZN. Theol. Doctr. en Predikant te *Groningen*, en M. A. AMSHOFF, Predikant te *Groningen*. De prijs is *f* 2:80.

Bij den Boekhandelaar C. L. Schleijer, te *Amsterdam*, is heden van de Pers gekomen en alom verzonden:

Waterloo. Verhalen en Krijgsbedrijven. Naar het Engelsch. In twee deelen Eerste deel. Met gegraveerde titel en vignet

De belangrijkheid van de in dit werk behandelde onderwerpen zullen voorzeker voor geen Nederlander eenige aanprijzing behoeven. Een beknopt, duidelijk, schilderachtig en in fraaijen stijl geschreven verhaal van den veldslag bij *Waterloo*, en een beknopt overzigt van hetgeen denzelven onmiddelijk is voorafgegaan, is in dit werk doormengd met verhalen, in eenen bevalligen en lossen toon geschreven, die zoodanig van het geschiedkundige zijn afgescheiden, dat men geenszins gevaar loopt, waarheid met verdichting te verwarren. Niemand zal na het lezen van dit boek, hetzelve onbevredigd uit de hand leggen, of zich den tijd beklagen, dien hij daaraan ten koste gelegd heeft. Het tweede deel, waarmede dit werk kompleet is, volgt binnen weinige weken.

Bij de Erven F. Bohn, Boekhandelaars te *Haarlem*, is gedrukt en bij de Uitgevers van dit Tijdschrift te bekomen:

I. W. VAN DEN HULL, *Proeve eener Geschiedenis onzer Stamouders, vóór en na hunnen val*, *f* 1: 80

II. *Het Evangelie, de weg der zaligheid*, een Christelijk Huisboek; door N. DE GRAAFF, Predikant te *bloemendaal*, *f* 2: 20. Met nog een Deeltje van gelijken omvang, reeds ter Perse, is dit Handboek voor Godsdienstige Huisgezinnen kompleet.

I N-

Digitized by Google

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

Bladz.

H. MUNTINGHE, Geschiedenis der Menschheid naar den Bijbel. 289

A. H. NIEMEYER, Bijbelsche Karakterkunde. Naar de zesde verbeterde uitgave. Uit het Hoögduitsch. Tweede Deel. 293

HUGONIS GROTII Annotationes in Novum Testam. 296

Keur van Scherts en Luim, door onderscheidene Dichters. 297

B. H. LULOFS, Reis in 1833, met mijne Echtgenoote, van *Groningen* door *Gelderland*, den *Rijn* op, en voorts over *Manheim* en *Carslruhe*, naar de Badplaats en Vallei van *Baden-Baden*. 301

A. C. OUDEMANS, Het leven en de daden van MAURITS, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz. Met Portret en Platen. 320

Brieven van s., aan den Heer z., over het menigvuldig gebruik van Fransche woorden in de Nederduitsche taal, bijzonder in zwang in de aanzienlijke kringen van *Amsterdam* en *den Haag*, gevolgd van een Schrijven aan de edele jonge lieden in gemelde Hollandsche Steden. 322

H. M., De Zwakheid aan het Menschelijk Hart. In Romantische Tafereelen. 327

W. SCOTT, De Abt. Een tafereel uit den tijd van MARIA STUART. Uit het Engelsch. Twee Deelen. 328

B. H. LULOFS, Nederlandsche Redekunst of grondbeginselen van stijl en welsprekendheid voor Nederlanders. Tweede verbeterde druk. 333

——————— Gronden der Nederlandsche Woordafleidkunde, voor zoo ver dezelve eenigzins zeker is, of Woordontleedkundige

Digitized by Google

Bladz.

dige Beschouwing van de wijze, waarop in het Hollandsch de woorden uit elkander voortspruiten, en met elkaar vermaagschapt en verbonden zijn. 337

MENGELWERK.

Woorden, wenken en herinneringen van vroegeren en lateren tijd, voor onze dagen. 346
Chaldeeuwsche Christenen. 358
Geschenk aan den President van Amerika, en antwoord daarop. 359
Tabel van zelfmoorden te *London*. 360
Iets over de briefposten in het algemeen, en die in *Frankrijk* en *Engeland* in het bijzonder. 362
KAREL de Zesde in levensgevaar. 364
Verbranding van de Bibliotheek van *Alexandrie*. 368
Noord-Amerikaansche verwarmings-werktuigen. 370
Frankrijk en *Engeland*? of wat is beter? —
Echt Fransche Water-Anekdoten. 371
Het beroemde been van de danseres VESTRIS. 372
Het linieschip van 98 stukken. —
Treffende gezegden van twee aanzienlijken. 373
Losse Spreuken. —
De weder jong makende fontein. (*Dichtstukje.*) 375
De glinsterworm en de reiziger. (*Dichtstukje.*) —
Zamenspraak tusschen een verzenmaker en mij. (*Dichtstukje.*) —

School-Nieuws. 377
Kerk-Nieuws. 387
Correspondentie. 410
Berigten. —
Letter-Nieuws. 411

Digitized by Google

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

Protestantsche Kerken,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor OCTOBER 1834.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXXIV.

De prijs is 30 Cents.

Digitized by Google

Digitized by Google

BOEKBESCHOUWING.

LEERREDENEN, door J. W. STATIUS MULLER, *Lid van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te* Haarlem, *en van het Zeeuwsche Genootschap der Wetenschappen te* Middelburg, *en Pred. bij de Evang. Luthersche Gemeente te* Amsterdam. *Te* Amsterdam, *bij* C. L. Schleijer, 1834. *VIII en* 299 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3 : 50.

Met een diep medelijden wordt de gevoelige lezer aangedaan, daar hij in het korte Voorberigt verneemt, dat de Eerw. MULLER, met blindheid bezocht, uit zijnen werkkring gerukt en op eenmaal buiten staat gesteld is tot eenige lectuur. Ten einde nu niet geheel werkeloos, en dus allertreurigst, zijnen tijd door te brengen, noch nutteloos te zijn voor zijne Gemeente, besloot hij tot de uitgave van dit tiental Leerredenen. Hij getuigt van dezelve:

» De Stukken, die ik hier lever, zijn dus niets anders, dan schriftelijke opstellen, die ik geheel en alleen voor eigen gebruik vervaardigde, waarbij ik slechts aan Toehoorders en niet aan Lezers dacht, en die ik ook, onder het uitspreken, zoodanig heb veranderd, als de vloed der redenen, het vuur der aandoening

Digitized by Google

of mijn geest mij dat ingaf. En dit, hoop ik, dat een ieder, bij het lezen en beoordeelen van dezelve, wel zal gelieven in het oog te houden."

» In de keuze dezer Leerredenen, heb ik mij bijzonderlijk bepaald bij dezulke, waarvan ik mij eenigzins kon herinneren, dat sommigen mijner Toehoorders mij de lezing of uitgave verzocht hebben."

Zie hier de lijst der hier gegevene Leerredenen;

» I. Hoe goed het voor ons zijn zou, dikwijls van de menschen te denken, dat zij niet weten, wat zij doen. *Luk.* XXIII: 34*a*. II. Redevoering van JUDA. *Gen.* XLIV: 14—34. III. NABOTHS wijnberg; of de gevolgen der onvergenoegzaamheid. 1 *Kon.* XXI: 1—16. IV. Hoedanig wij ons, naar het voorbeeld en de grondbeginselen van JEZUS, omtrent gestruikelde en gevallene menschen te gedragen hebben. *Joh.* VIII: 1—11. V. Wat wij van kinderen kunnen en moeten leeren, zoo wij in het Hemelrijk willen komen. *Matth.* XVIII: 3. VI. De breede en de smalle weg. *Matth.* VII: 13, 14. VII. Het Heilige Avondmaal, een voortdurend bewijs voor de Goddelijkheid der zending van JEZUS, en voor de waarheid zijner leer. *Luk.* XXII: 19*b*. VIII. De vreeze Gods, de hoogste wijsheid van den mensch. *Job* XXVIII: 28. IX. Gods onbegrijpelijkheid, weldadig voor ons. *Job.* XI: 7, 8, 9. X. Hoe zonde zich met zonde straft. *Luk.* XVI: 1—9."

In

Digitized by Google

In de keuze der stoffen heerscht dus eene niet onaangename verscheidenheid, evenwel is het ons voorgekomen, dat in zulk eenen bundel een dogmatisch onderwerp wel gevoegd had. De behandeling is doorgaans ernstig, doelmatig en nuttig. Over 't algemeen zouden, dunkt ons, vooral de toepassingen, nog meer doelmatig geweest zijn, indien dezelve eene meerdere zalving ontvangen hadden, vooral om het groote gros der Gemeente. Wij meenen echter de reden van eene wat al te groote beperktheid of schraalheid, te moeten zoeken, in de zucht om zeer kort te prediken; ten deze toch onderscheiden zich deze Leerredenen zeer. De voordragt is duidelijk en de stijl goed. Aan geene vaste orde heeft de Eerw. Opsteller zich gebonden, en somwijlen b. v. in de VIIde en IXde Leerrede, onderscheidt zich de beschouwing van den tekst, en het gebruik daarvan, gemaakt, van het gewone. De Gemeente en vrienden van den Heer STATIUS MULLER, zullen zeker deze zijne lettervrucht met genoegen ontvangen, en wij deelen met hem in den hartelijken wensch, dat het Gode behagen zal om zijn Eerw. het belemmerde zintuig terug te geven, opdat hij zijn heilig dienstwerk spoedig hervatte, en, naar zijne hartelijke begeerte voor velen tot eenen wezenlijken zegen verstrekke.

Iets ter proeve willende leveren, kiezen wij daartoe het slot van de VIIde Leerrede.

» Van welk eene zijde wij dan het heilige

Digitized by Google

Avondmaal beschouwen, altijd vinden wij eene instelling, bij uitnemendheid geschikt, om ons geloof in Jezus, en de Goddelijkheid zijner leer, nog meer te versterken en te bevestigen, en alle twijfelingen, die bij de andere bewijzen nog mogten overblijven, geheel en al weg te nemen. Welken dank zijn wij dan Gode niet schuldig, dat Hij het ons aan geen middel, van welken aard wij het ook verlangen mogen, heeft laten ontbreken, om in eene zaak, waarvan onze rust afhangt, tot vastheid en zekerheid te komen! Maar zoo veel te meer moeten wij ons ook wachten voor die verwaarloozing van het Avondmaal, en die onverschilligheid omtrent hetzelve, die niet slechts onder de Christenen plaats heeft, maar zelfs steeds meer de overhand schijnt te nemen. Neen, heilig en eerwaardig zij en blijve ons steeds een zoo aloud gebruik van de openbare Godsdienst, hetwelk, van de tijden van Jezus en de Apostelen af, tot ons gekomen is, door alle eeuwen heen, ondanks alle veranderingen in leerstelsels en uitwendigheden, heeft plaats gehad, en nog waargenomen wordt overal, waar Christenen wonen op den aardbodem. Zoo vele gedenkteekenen, waarvan de geschiedenis gewaagt, en van welke men geloofde, dat zij den tijd en de vergankelijkheid trotseren zouden, zijn verdwenen van de aarde. Die Tempels, welke men aan de onsterfelijkheid had toegewijd, zijn niet meer. Volken, Koningrijken,

Digitized by Google

ken, alles is thans veranderd, is niet meer, wat het geweest is. De heilige stichting des Avondmaals alleen heeft aan de verwoesting des tijds tegenstand geboden, en bestaat nog heden. En zoo dikmaals wij deze handeling verrigten, kunnen wij even zoo verzekerd zijn, dat wij iets doen, hetgeen onze Heer geboden heeft, als of wij zelve met hem gezeten waren aan den disch, waaraan hij zat met zijne Apostelen, en als of wij die woorden nog uit zijnen mond hoorden: *doet dat tot mijne gedachtenis.*"

» Dit zult gij, inzonderheid, ondervinden, Dischgenooten van 's Heilands Liefdemaal, die thans gereed staat zijnen dood openlijk te verkondigen, en zijne gedachtenis te vieren. Gij zult daardoor niet slechts een loffelijk voorbeeld geven aan de wereld van gehechtheid aan Jezus, en door uw gedrag mede iets toebrengen tot instandhouding van eene zoo weldadige instelling, maar ook zelve weder een verkwikkend voedsel ontvangen voor uwe zielen. Gij zult u in den geest verplaatsen in dien eeuwig gedenkwaardigen nacht, waarin Jezus brood en wijn tot zijne gedachtenis uitdeelde, en zult, als het ware, met Hem, aan zijnen disch gezeten zijn. Gij zult u Hem vertegenwoordigen, niet als eenen gewonen mensch, maar als den Zoon van God, als eenen Leeraar, uit den hemel gekomen, en als uwen onzigtbaren Heer en Koning. En juist daardoor verkrijgt nu ook zij-

Digitized by Google

zijne leer voor u zoo veel te meer kracht en nadruk, om uwe neigingen te beteugelen, u tegen de verzoekingen der zonden te wapenen, u in de grootste droefenissen te troosten, en u in den dood zelfs op te beuren. Houdt u aan deze leer; zij is van God. Schaamt u nooit over Hem, die zich niet geschaamd heeft, voor u aan een kruis te sterven. Eerbiedigt Hem als den Zoon van God; onderwerpt u aan zijne bevelen, en volgt zijn voorbeeld na. En, zoo gij daarin waarlijk opregt zijt, zal ook uw geloof niet ophouden, maar steeds vruchtbaarder worden in goede werken; rijker in geruststelling en troost, en u eens leiden tot het verheven doel uwer bestemming, die zaligheid, waartoe God ons, door Jezus Christus, geroepen heeft."

De LIJKZANG *van* DAVID *op* SAUL *en* JONATHAN *in deszelfs dichterlijke waarde beschouwd en met andere soortgelijke dichtstukken der oudheid vergeleken. Voor beschaafde Bijbellezers. Door* W. VERWEY, *Predikant te* Winschoten. *Te* Groningen, *bij* R. J. Schierbeek, 1834. *VIII en* 130 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1: 40.

In het jaar 1825 schreef de Godgeleerde Faculteit te *Groningen* eene Prijsvraag uit: *Gram-*

Digitized by Google

Grammatice et critice explicetur Elegia DAVIDIS *in* SAULUM *et* JONATHANEM, (2 *Sam.* I: 17—27.) *et cum aliorum Poëtarum, sive Hebræorum, sive Gentilium Antiquiorum, Orientalium, Græcorum, Septentrionalium, in simili argumento versantium, poëmatibus comparetur.*

W. VERWEY, toen Student te *Groningen*, beproefde zijne krachten, tot derzelver beantwoording, en zond zijne Verhandeling ter beoordeeling in, maar werd door zijnen medekamper, den Heer A. H. PAREAU, toen Student te *Utrecht*, overwonnen, terwijl Heeren Beoordeelaren evenwel ook openlijk vereerende melding maakten van zijn ingezonden stukje.

Daar hij zich vervolgens met dit oordeel vereenigde, rijpte spoedig een ander plan bij hem, te weten, om aan het geheele stuk een ander aanzien en eene andere strekking te geven; het meer geleerde en taalkundige, waarover, na de naauwkeurige behandeling van den Heer PAREAU, al weinig meer te zeggen viel, weg te laten, en zich alleen bij het *æsthetische* gedeelte te bepalen; hetgeen tot de beschouwing van de dichterlijke waarde van DAVID's lied behoorde, en de vergelijking van hetzelve met andere soortgelijke dichtstukken der oudheid, in welke laatste zijne verhandeling reeds terstond breedvoeriger geweest was, dan die van den Heer PAREAU, op nieuw en met meer zorg te bewerken; het geheele stuk in het Nederduitsch

Digitized by Google

te vertalen, en alzoo voor eenen grooteren kring van lezers bruikbaar te maken.

Alzoo ontstond dus dit stukje, dat VERWEY hier, met eene regt broederlijke opdragt aan zijne beide broeders, BERNARDUS en SAMUEL, het geëerd Publiek met bescheidenheid aanbiedt. In hetzelve zegt hij eerst, in de inleiding, iets over den maker van dezen lijkzang, over de gelegenheid, waarbij hij is opgesteld, en over de dichtsoort, tot welke hij behoort; beschouwt vervolgens, in eene *eerste* afdeeling, het gedicht zelf, naar de regels van den smaak, in zijne dichterlijke waarde, en vergelijkt hetzelve, in eene *tweede* afdeeling, eindelijk met soortgelijke andere dichtstukken der oudheid.

De vertaling van den Hoogleeraar VAN DER PALM, welke in ieders handen is, heeft VERWEY nagenoeg geheel overgenomen, en onder andere ook van R. LOWTH'S opmerkingen in de eerste afdeeling, een goed gebruik gemaakt. Hij had het *integrum poema*, bij laatstgemelden te vinden in zijne *Sacra Poesis Hebraeorum*, (Uitg. van J. D. MICHAELIS, *Goettingen*, 1770. ed 2dæ pag. 481 en 482.) in de aanteekeningen wel mogen overnemen, daar het den schoonen inhoud dezer *Elegia* in de taal der geleerden zoo fraai en juist uitdrukt.

De laatste afdeeling is verre de uitgebreidste, gelijk uit het bijzonder oogmerk van den Schrijver te verwachten was, om namelijk dit dichtstuk voornamelijk te vergelijken met de voortbreng-

Digitized by Google

brengsels van vreemde, zoogenaamde ongewijde Dichters, en tevens meesters in het uitdrukken der natuur. Na met een woord gesproken te hebben over DAVIDS uitboezeming op den dood van ABNER, beschouwt VERWEY eerst de Arabische lijkdichten op SAÏD, op eenen onbekenden en op zekeren MAÄN, en nog een Persisch gedicht op een' jongen held. Na aldus de meerderheid van DAVIDS elegie boven deze te hebben doen uitkomen, gaat hij tot de *Grieken* over, en vangt aan met, uit HOMERUS, eenige wel gekozene stalen aan te voeren.

Vervolgens uit den Griekschen Treurspeldichter SOPHOCLES, en wel uit zijne *Ajax*, *Antigone* en *Electra*, en eindigt met den beroemden klaagzang van BION op ADONIS. Uit de oude *Latijnsche* Schrijvers worden verder, drie voorbeelden uit VIRGILIUS bijgebragt, en de heerlijke elegie van OVIDIUS op den dood van TIBULLUS. Deze rij heeft VERWEY meenen te moeten besluiten, met eenige rouwklagten van den Schotschen Dichter OSSIAN; namelijk die van FINGAL op zijnen zoon RYNO, die van COLMA op haren broeder en op SALGAR, haren minnaar, van ALPIN op MORAR, het gedicht op den dood van CUTHULLIN; en der barden van CARBAR op DAR-THULA,

Deze vergelijkingen (welke alle echter niet even schoon zijn,) zijn alle zoo ingerigt, dat men er uit moet opmaken, dat de lijkzang van DAVID ze alle overtreft.

Het

Digitized by Google

Het geheele stukje draagt het kenmerk van den goeden smaak des jeugdigen Leeraars, hij heeft zich van zijne taak ijverig gekweten, en deze proeve kan dienen, om dezulken, die nog niet overtuigd mogten zijn, te doen opmerken, dat de Bijbel, ook ten aanzien van schoonheid en smaak, waardig is hoog geroemd te worden. DE GEER en REDDINGIUS hebben zich ook, in hunne bekende Prijsverhandelingen, ten dezen aanzien verdienstelijk gemaakt. Zij hadden, met eenige anderen, hier wel aangehaald mogen zijn. Wij moedigen den Schrijver aan, om op het wel begonnen spoor voort te wandelen, ter verfijning van zijnen smaak en tot eere des Bijbels. De achter aan gevoegde noten zijn niet overtollig.

Christelijke TAFEREELEN voor het hart, van de geschiedenis ontleend. Naar het Engelsch van CHARLES B. TAYLER, A. M. *Predikant van* Hoonet, *in* Shropshire, *door* G. VAN REYN.

Zóó als in 't vreemd tapijt, in kleuren bont,
Hier hard, daar zacht, een zuivre gouden draad
Door 't gansche weefsel speelt, zoo schittert hier,
In elk Verhaal, 't zij zwart of licht gekleurd,
De zuivre gloed der beste Godsdienst uit.

Te Rotterdam, *bij* Wed. van der Meer en Verbruggen, 1834. 263 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2: 70.

Dit boekdeel met een bevallig vignetje onder den

Digitized by Google

den titel prijkende, bevat een negental Tafereelen, getiteld: FULGENTIUS en META. JOHANNA VAN KENT. ANNA CARR. GUYON van *Marseille*. Lady LISLE. De Lady van nederige Geboorte. ANNA VAN KREEF. De Zoon en Erfgenaam, en het Schrikbeeld des Gewetens. De Hollandsche Vertaler heeft zijn werk goed verrigt; deze Tafereelen laten zich ook, in onze taal overgebragt, zeer wel lezen, en men heeft gedurig aanleiding, om het goede oogmerk van den oorspronkelijken schrijver op te merken. Verscheidene, hier van tijd tot tijd voorkomende tooneeltjes, wekken de aandacht op en doen belangstelling ontstaan, en wie verlangt iets naders te vernemen van de geschiedenis, waarvan hier en daar gebruik gemaakt is, of waarin men zich dient te verplaatsen, kan eenige opheldering erlangen, in de door den overzetter daartoe achteraan geplaatste aanteekeningen. Het stoute en overdrevene hinderde ons soms, in eenige althans, van deze Tafereelen, en wij kunnen ons niet zoo goed vereenigen met den hoogen lof, door den Heer VAN REYN, aan dezelve in het wel geschreven voorberigt gegeven, als met zijnen wensch, dat de lezing tot nut en genoegen moge verstrekken.

Digitized by Google

SADOC *en* MIRJAM. *Een Joodsch Tafereel uit de tijden van* JEZUS *omwandeling op aarde. Naar het Engelsch. Te* Rotterdam, *vij* Wed. van der Meer & Verbruggen, 1834. *IV en* 141 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1; 40.

Het goede oogmerk van dit boekje prijzen wij zeer. De inkleeding is niet ongevallig, en eenige der hier voorkomende gesprekken wekken de aandacht op. Het ontbreekt hier ook niet aan nuttige wenken, echter twijfelen wij zeer, of het geheel wel geschikt is, om het hoofdoogmerk van den Schrijver te doen bereiken. Er wordt meer vereischt, om de waarheden van het Christendom in dat licht voor te stellen, waarin een Jood, ten tijde van het verkeer van JEZUS op deze aarde, die zal beschouwd hebben, en dat, om alzoo den lezer, vooral Israëls nakomelingen, te bewegen tot het Christelijk geloof. De aangehaalde godspraken uit het O. Testament vereischen tot dat einde eene nadere ontwikkeling en eene meer overtuigende toepassing, op hetgeen door onzen Heer JEZUS geleerd, verrigt en ondervonden is. Hoe eenige Joden tot JEZUS gekomen zijn, en waarom anderen Hem verwierpen, gedurende zijn verblijf in deze wereld, is hier wel eenigzins begrijpbaar gemaakt; maar behalve dit in verschil-

Digitized by Google

schillende talen reeds meermalen geschied is, kan dit niet als het eigenlijke doel van den Engelschen Schrijver worden aangemerkt. Wij herhalen het dus, ofschoon dit zoogenaamd Joodsch tafereel niet onaangenaam leest, er kan echter geene groote waarde aan worden toegekend, en er is veel op aan te merken.

REIS naar de Zuidzee, met het Schip Vincennis, in de jaren 1829 *en* 1830. *Met aanteekeningen wegens* Brazilien, Peru, Manilla, de Kaap de Goede Hoop *en* St. Helena. *Door* C. S. STEWART, *Kapellaan in de Zeedienst der Amerikaansche Staten, uitgegeven en verkort door* WILLIAM ELLIS. *Eerste Deel. Te* Rotterdam, *bij* Mensing *en* van Westreenen, 1834. *XVII en* 313 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 3 : 60.

» Voor hen, (dus leest men in de inleiding van de Engelsche uitgave) die wezentlijk belang stellen in de zedelijke en godsdienstige verbetering van de inwoners van de Zuid-zee-Eilanden, moet dit boek van bijzonder belang zijn, daar het hun verscheidene nieuwe en voldoende blijken oplevert, dat de berigten, welke zich noch korts geleden verspreid hebben, wegens de nadeelige gevolgen van den invloed der zendelingen onder de eilanders, van de onbekookte verbeeldingen van eenen KOTZEBUE, tot de

Digitized by Google

de behendige drogredenen en gevolgtrekkingen des onbekenden schrijvers van het verhaal nopens de *Bountij* toe, geheel en al valsch zijn. De geographische kennis van den laatsten schrijver schijnt nagenoeg met die van den eersten gelijk te staan; de naam en de ligging schijnt het eenige, wat hij wegens *Tahiti* weet, schoon hij kapitein WALDEGRAVEN als eene authoriteit opnoemt, wanneer hij zegt, dat de ontvolking van het eiland zóó groot is geweest, dat volgens een' staat, door de zendelingen zelven opgemaakt, *Tahiti* niet meer dan 5000 inwoners bevat. Wist de schrijver, toen hij deze opgave deed, met oogmerk om zijne lezers diets te maken, dat deze groote vermindering van bevolking geheel of gedeeltelijk aan de zendelingen is toe te schrijven, dan niet, dat *Tahiti* uit twee schiereilanden bestaat, welke door eene landengte aan een verbonden zijn, en dat de afdeeling der zendelingen, welke kapitein WALDEGRAVE bezocht, zich tot slechts één dier schiereilanden bepaalt, die inderdaad eene bevolking van 5000 zielen heeft? Wist hij dit niet, dan had hij toch wel eerst behooren te onderzoeken, of hij goed onderrigt was, eer hij zijne beschuldiging tegen de zendelingen zoo onbedacht in de wereld zond. Was hij er integendeel wel van onderrigt, dan laat ik het aan den lezer zelven over te oordeelen, hoeveel vertrouwen zoodanig iemand over 't geheel verdient."

» Met

Digitized by Google

» Met betrekking tot de zedelijke en godsdienstige verbetering op de *Sandwich*-Eilanden, zijn de berigten, in het werk van den heer STEWART, even omstandig als beslissend, en schoon meer oppervlakkig ten opzigte van de bewoners der Zuid-zee-Eilanden, met betrekking tot den aard en den weldadigen invloed van het zendelingschap, zijn zij toch niet minder voldoende. De waarheid dezer daadzaak berust trouwens niet alleen, op de verzekering van den heer STEWART. Anderen, wier getuigenis ten voordeele der zendelingschappen, door derzelver vijanden, met geen' grond van reden kon bestreden worden, hebben over dit onderwerp de ondubbelzinnigste verklaringen afgelegd, tot staving van hetgene ik zelf onlangs over de nuttige strekking der zendelingen heb in het licht gegeven." (1)

» Het verheugt mij hier nog een ander bewijs te kunnen bijvoegen, 't welk gevonden wordt in de *Kronijk der Zendelingen*, en evenzeer tot eer verstrekt van de eerlijkheid en opregtheid des schrijvers zelven, als van het karakter der zendelingen."

» Toen Zijner Majesteits schip *de Komeet*, in de maand April laatstleden, te *Tahiti* kwam, bestonden er twisten van een' staatkundigen aard, tusschen de Koningin en de gouverneurs van

(1) Zie: W. ELLIS, verdediging der zendelingschappen in de Zuid-zee.

Digitized by Google

van het eiland, welke dreigde eene volslagene breuk tusschen de twee partijen ten gevolge te hebben. De bevelvoerder van de *Komeet* wendde op eene zeer prijswaardige wijze alle zijne pogingen aan, om eene verzoening te weeg te brengen; het volgend antwoord, 't welk hij zond, op eene mededeeling, hem door de zendelingen gedaan, en waarin zij hem het herstel der rust aankondigden, moge tot eene voldoende wederlegging verstrekken der naamlooze schrijvers, die hen zoeken te belasteren."

Aan boord van Z. M. Sloep de Komeet,
Papeete Baai, 4 *April* 1831.

Mijne Heeren!

» Ik heb de eer u de goede ontvangst te berigten van uwen geachten brief, den 2 dezer. Ik betuig u mijne opregte gelukwenschingen over het wel slagen uwer pogingen, om de vriendelijke schikking daar te stellen, welke dezer dagen opentlijk is bekend gemaakt, tusschen Koningin POMARE, en de Opperhoofden van het eiland; en dat hierdoor de rampen en gruwelen van een' burgeroorlog zijn voorgekomen."

» Mijne Heeren, ontvangt mijne hartelijkste dankbetuigingen voor den ijver, dien gij aangewend hebt, om mijne gevoelens aan de Koningin en hare gezagvoerders bekend te maken, nopens de bestaan hebbende twisten, waaromtrent ik het genoegen had met u allen in gevoelen overeen te stemmen, en wanneer de-

mel-

Digitized by Google

zelve ingang gevonden hebben, moet ik zulks opregtelijk veel meer toeschrijven aan de geschiktheid en het juist oordeel door u, in het behandelen eener zoo moeijelijke en belangrijke zaak, aan den dag gelegd, dan aan den indruk, welke mijne voorstellen kunnen gemaakt hebben. Deze omstandigheid verschaft mij het grootste genoegen, daar ik er de hooge achting uit heb leeren kennen, welke de Koningin en hare gezagvoerders u allen toedragen, — eene achting, welke gij voorzeker niet verworven zoudt hebben, zonder het getrouw waarnemen van alle uwe pligten als dienaars van CHRISTUS en leeraars onzer heilige godsdienst; en het zal mij tot een uitstekend genoegen verstrekken, deze bijzonderheden omstandig bekend te maken aan de authoriteiten, welke het mijn pligt is dit alles mede te deelen."

» Mijne heeren, ik vereenig mij, met mijne officieren en kapitein WALPOLE, van Z. M. 39 regiment, om u onze meeste achting en eerbied te betuigen."

Ik heb de eer te zijn:

Uw gehoorzame, opregte en nederige dienaar
(*get.*) ALEX. A. SANDILAND, Kapitein."

Wij hebben ons verpligt gerekend, dit hier over te nemen, om den lezer met de strekking en inhoud van deze reis nader bekend te maken, en tevens tot narigt voor de zulken, die zich door verkeerde opgave en berigten zouden kunnen laten verleiden, om min gunstig over

Digitized by Google

het werk der zendelingen te oordeelen. Ten einde den inhoud nog meer bepaaldelijk te doen kennen, deelen wij den lezer mede, dat dit deel dertig brieven bevat, die dus onderscheiden worden:

» Togt naar *Brazilien*. Brief I. Commodore THOMPSON en de *Guerrière*. Brief II. Vertrek van de *Cheaza-piek*. Brief III. Bezigheden en vermaken aan boord. Brief IV. Zedelijke beschouwing van het scheepsvolk, en lijkplegtigheden op zee. *Rio Janeiro*. Brief V. Beschrijving der Baai van *Rio Janeiro*. Brief VI. Opening der keizerlijke Cortes. VII. Beschrijving der Residentie van den Heer TUDOR. VIII. Opwachting op het paleis, ter gelegenheid van den verjaardag der Koningin van *Portugal*. IX. Openbare instellingen in de stad. X. *Botafogo*, *San Christovao*, en het Bisschoppelijk Paleis. XI. Gevangenissen — Regtbanken — Slavenhandel. XII. Karakter van SIR WILLIAM TUDOR. Reis om *Kaap Horn*. XIII. Vertrek naar *Rio Janeiro*. XIV. Reis om de Kaap. XV. Beschrijving van *Valparaiso*. XVI. Aankomst te *Callao*, *Lima*. Brief XVII. Schets van *Callao*, en uitstap naar *Lima*. Brief XVIII. Gehoor bij den Generaal LAFUENTE. Brief XIX. Feestviering der Amancaise. Brief XX. Nationaal Museum, Geregtshof der Inquisitie, en bijzondere huizen in de stad. Brief XXI. Bezoek bij den Padre AIRRETTA, en staat der kerk en geestelijkheid. Brief XXII. Terug-

Digitized by Google

rugkomst te *Callao*, en afscheidsbezoek aan wal. *Washington-Eilanden*. Brief XXIII. Vertrek van *Peru*. Brief XXIV. Reis naar de *Washington-Eilanden*. Brief XXV. Aankomst te *Nukuhiva*. Brief XXVI. Valei van *Taiohae*. Brief XXVII. Dans in de Valei der *Hapa's*. Brief XXVIII. Vorm van het Gouvernement — Burgelijke en Geestelijke onderscheidingen. Brief XXIX. Een dag in de valei van *Taiao*. Brief XXX. Wreedheid in de onregtvaardigheid van vreemde bezoekers."

Men ziet dus, welke landen in dit deel bezocht voorkomen, en merkt op, van welke hoofdplaatsen hier melding gemaakt wordt.

De hier briefsgewijze medegedeelde beschrijvingen hebben niet alleen betrekking op landen, steden en plaatsen, maar raken ook personen, plegtigheden en gebruiken. Zij worden afgewisseld met aanteekeningen, betreffende des reizigers togten, wederwaardigheden en ontmoetingen, en gaan menigwerf vergezeld van aanmerkingen en oordeelvellingen, welke den bedaarden en gemoedelijken beschouwer kenmerken. Doorgaans geeft hij aan zijne beschouwingen eene nuttige, ernstige en dikwijls ook godsdienstige wending, welke zijn hart, dat geheel voor het reine Christendom klopt, eere aandoet en wezenlijk voordeel werken kan.

Men leert hier onder andere ook verscheidene mannen, die veel van zich hebben doen spreken, nader kennen, terwijl soms ook minder be-

Digitized by Google

bekende personen in een licht worden voorgesteld, dat men derzelver kennismaking als eene aanwinst aanmerken kan voor de menschenkennis, en wij merkten daarin meer dan eens eene waarheidsliefde en onpartijdigheid op, welke alle weldenkenden bevallen moet. Men zie, ten bewijze, b. v. eens na, wat door den Schrijver is medegedeeld, aangaande een voornaam Geestelijke te *Rio Janeiro*.

Naast den titel vindt men eene afbeelding van STEWART, en op denzelven eene van TE IPU, een hoofdkrijgsbevelhebber uit een der beruchte eilanden.

Wij kunnen deze onderhoudende reis gerustelijk aanprijzen, als het nuttige met het aangename vereenigende, welker lezing gansch niet onaangenaam is.

Met eene korte beschrijving van *Rio* over te nemen, willen wij onze beschouwing eindigen:

» De straten van *Rio* zijn over 't algemeen naauw doch regelmatig, in weêrwil der heuvels, welke zich in derzelver midden verheffen, en tot de einden afdalen; deze heuvels maken inderdaad een voornaam sieraad der stad uit: derzelver steile zijden zijn op verscheidene plaatsen bezet met het digte groen van boomen, struiken en onderscheidene plantgewassenen. Zij verheffen zich met afwisselende schoonheid op verscheidene gezigtspunten voor het oog, zoowel in de straten der stad zelve, als in derzelver nabijheid."

» *Rio*

Digitized by Google

» *Rio Janeiro* heeft eene bevolking van 200,000 zielen, en levert het schouwspel op van nijvere werkzaamheid; het gedruisch van allerlei werktuiglijke bezigheden klinkt den bezoeker overal in de ooren, terwijl de menigvuldige winkels ruim voorzien zijn met voorwerpen van weelde, en voortbrengselen van buitenlandsche kunst en arbeid. Intusschen blijft *Rio* voor iemand, die gewoon is aan de algemeene schoonheid, netheid en zuiverheid van *Philadelphia*, *Boston*, *New York*, *Baltimore* en nog honderd andere steden in ons gelukkig vaderland, en aan de uitwendige beschaving en het goede voorkomen, dat men daar onder alle klassen aantreft, in weêrwil der uitnemende pracht van het natuurtooneel, meerdere voordeelen der ligging, de schoonheid der verscheidene gebouwen en de welvaart van eene groote menigte harer ingezetenen, steeds eene onaangename plaats; en zulks te meer, daar men in verscheidene straten nog grooter toonbeelden van ellende en zedebederf aantreft, dan in de gemeente buurten van *New York* en *Philadelphia*."

» Niets brengt meer toe tot den onaangenamen indruk, dien men hier het eerst ontvangt, dan het groot aantal negers en kleurlingen van allerlei bloed en vermenging, die men overal in de straten aantreft, en welke verre weg de meerderheid uitmaken. Men heeft mij verhaald, dat de slaven over 't algemeen, hoezeer zij

Digitized by Google

dikwijls, met stof en zweet overdekt, zuchten onder het voortslepen van zware lasten op lage karren of rolwagens, tot dat de laatste kracht hunner spieren is uitgeput, hier menschelijker behandeld worden dan in de meeste landen, waarin men de slavenhandel drijft. De heerschende Roomsch-Katholijke Godsdienst levert hun ten minsten het voorregt en de rust van verscheidene heilige dagen, behalve den Sabbath. Diegenen onder hen, welke tot ligteren arbeid gebruikt worden, als b. v. tot het uitventen van onderscheidene voorwerpen van handel en koopwaren, welke zij in bakken of manden door de straten ronddragen, en zij, die op de marktplaatsen met stallen en kleine kramen zitten, ziet men dikwijls in hoopen bij elkander, zingende en dansende tot vermaak der menigte, die rondom hen verzameld staat. Het getal der slaven is hier, in aanmerking van hun' ellendigen toestand, schrikverwekkend groot; en mogt ik een bewoner dezer stad zijn, dan zoude ik zeker van tijd tot tijd vreezen, hier het ijselijk treurtooneel van *St. Domingo* te zullen zien herhalen."

» Misschien bestaat er in zeker opzigt eene beveiliging tegen zulk eene vreeselijke gebeurtenis, in de onbegrijpelijke groote vermenging, welke onder de verschillende menschenrassen tusschen de zwarten en blanken bestaat, en de gelijkheid van genot van burgerlijke regten, die aan de vrije zwarten wordt toegestaan. Een groot

groot gedeelte der krijgslieden behoort tot deze klasse, en ik heb personen ontmoet, die een' hoogen rang bij het leger bekleedden, en anderen, die geestelijke waardigheden hadden, welke even zwart van huid en onvermengd van bloed waren, als eenig inboorling van het gansche land. Er blijft met dit alles groote reden van vrees te dezen opzigte over, en het is te duchten, dat vroeg of laat de ongelukkige onderdrukten eene bloedige wraak zullen uitoefenen."

» Maar al wordt de stad gespaard voor de gruwelen van een' opstand onder de slaven, dan staat *zij* niet alleen, maar het gansche Rijk bloot voor een' andere ramp, die weinig minder bloedvergieting en jammer met zich voert: ik bedoel een' opstand en burgeroorlog tusschen eene bevolking, die onkundig en uit geheel tegenstrijdige bestanddeelen is zamengesteld. Volgens alle opmerkingen, die ik in staat ben geweest te maken, zijn de grondvesten van het Keizerrijk bij verre na niet hecht; zij zijn zedelijk en staatkundig ondermijnd en bedorven; het volk is dom en bijgeloovig, en de geest van gemeenebestgezindheid is zóó zeer door het gansche Rijk verspreid, dat het geenszins onwaarschijnlijk is, dat geheel *Brazilie* door denzelven eenmaal het tooneel zal worden dier verwarringen en omkeeringen, welke, twintig jaren vroeger, de naburige Staten in opschudding en ellende bragten."

» Geen menschlievend hart noch verlichte,

Digitized by Google

staatkundige geest, bekend met de bestanddeelen der bevolking, kan wenschen, dat zoodanig iets gebeure, want het zoude alleen strekken, om het Rijk te verarmen, en het land met deszelfs kostbaar bloed te overstroomen, zonder den toestand van het volk in eenig opzigt te verbeteren, of aan hetzelve eenige vermindering van lasten te bezorgen; althans niets, dat gelijk konde staan met de opofferingen, die het hun zoude kosten."

Als wij het tweede deel ontvangen hebben, zullen wij er, in dit Tijdschrift, ook verslag van geven.

GEDENKBOEK van Nederlands Moed en Trouw, gedurende den Belgischen Opstand. Door N. G. VAN KAMPEN. *Met platen en eene kaart van het tooneel des oorlogs. Te* Haarlem, *bij* de Erven François Bohn, 1834. *XL en* 640 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 8 : 60.

Eindelijk werd dus aan den wensch van zeer velen voldaan, en VAN KAMPEN heeft, zoo veel in hem was, zijne belofte vervuld. De Hoogleeraar had wel gehoopt, onder gunstiger omstandigheden zijn werk te mogen voltooijen, en alzoo ook eene meerdere volledigheid aan hetzelve te kunnen geven, maar het is geheel buiten zijne schuld, dat hem zulks niet heeft me-

Digitized by Google

mogen gelukken. De redenen zijn door hem dan ook, in het korte Voorberigt, opgegeven. Dit gedenkboek eindigt nu met het verdrag of bestand van den 21sten Mei 1833. Zediglijk geeft hij de huivering te kennen, waarmede hij met hetzelve optreedt, maar verklaart ook aan de andere zijde:

» Wat den geest van het geschrift aangaat, ik ben zonder vrees mijne overtuiging gevolgd, en heb daar, waar de gang der Regering, of zelfs het meest algemeene gevoelen, naar mijn denkbeeld, hier en daar dwaalde, zulks onbewimpeld gezegd. Het is toch met de Volken gelijk met de Vorsten: hunne vleijers zijn niet hunne vrienden, en het portret van *Holland* onzer dagen is schoon genoeg, al wordt het niet als *Ideaal* geschilderd. Zonder deze vrijheid zou ik dit werk ook niet in de behoorlijke stemming hebben kunnen schrijven. Nergens hoop ik echter de palen der bescheidenheid te zijn te buiten gegaan. Ik betuig plegtig, dat de *waarheid*, (naar mijn inzien) zoowel jegens vriend als vijand, naar SCHILLERS beroemd gezegde, en zonder vrees of gunstbejag, mij in de zamenstelling van dit werk heeft geleid. Mogt het door mijne lezers met inschikkelijkheid en toegevendheid worden ontvangen, en niet geheel en al te verre beneden het grootsche onderwerp worden gekeurd!"

De Inhoud is vooraan opgegeven, tot gemak van den lezer, en men ziet daaruit onder andere,

Digitized by Google

dere, dat hier zes hoofdafdeelingen voorkomen, getiteld: Het oproer. — Tegenstand aan het oproer, door getrouwheid en vaderlandsliefde. — Eerste tusschenpozing van rust. — De tiendaagsche veldtogt. — Tweede tijdvak van rust. — Aanval door *Frankrijk* en *Engeland* en beleg der Citadel van *Antwerpen*. — Waarop nog ten slotte volgen: De nieuwe vredesonderhandelingen te *London*. — Verdrag van den 21sten Mei 1833. — Aanmerkingen over dit verdrag en voordeelen van hetzelve, en terugkomst en feestelijk onthaal der bezetting van de Citadel.

Met eene wel versnedene pen en warme liefde voor het vaderland, maar ook met eene onmiskenbare zucht, om door de voorstelling der waarheid, tevens edele indrukken te verwekken en echt Nederlandsche gevoelens te versterken, vangt VAN KAMPEN zijne herinnering aan het gebeurde aan, zoodat de lezer ongevoelig opgewekt wordt, om met groote belangstelling voort te gaan.

De geschiedenis van het *oproer* wordt, naar een aantal meer of min bekende daadzaken, in zijne beginselen, toeneming, verderfelijke woede en schrikkelijke uitwerkselen, uit goede bronnen levendig geschetst, met gedurig daar tusschen gemengde beoordeelingen van personen, omstandigheden en gebeurtenissen, welke het kenmerk dragen van waarheidsliefde en regtmatige verbolgenheid over het bedreven kwaad in de onwaardige personen, welke zich

of

Digitized by Google

of op den voorgrond plaatsten, of in 't geheim al het hun mogelijk kwaad stichteden.

In de tweede Afdeeling wordt, ten vervolge, een beredeneerd verslag gegeven van hetgeen, ter stuiting van het kwaad, en tot behoud van onze vrijheid en voorregten, door en in de getrouw geblevene Noord-Nederlandsche Provinciën des Rijks, met zoo veel geestdrift als getrouwheid, op de wenken des zoo algemeen geliefden Konings werd aangewend, terwijl dus ook van eenige uitstekende Bevelhebbers, als CHASSÉ, DIEBITZ, BERNHARD VAN SAKSEN WEIMAR, verdiende melding gemaakt, ook VAN SPEYK niet vergeten, en met billijke verontwaardiging gesproken wordt, van den schandelijken verrader DAINE, over het Congres te *London*, de wapenschorsing en de stemming van vele Noord-Nederlanders, omtrent de scheiding van *België*.

De derde Afdeeling herinnert de maatregelen tot stijving van 's Lands schatkist, den geest van het *Journal de la Haye*, en van eenige andere Tijdschriften, en vervolgt het gebeurde met en het verrigte door het Londonsche Congres, of de Protokollen-geschiedenis, waaromtrent VAN KAMPEN slechts de hoofdpunten aanteekent, terwijl hij, niet vreemd voorzeker, daarvan, als *ongelukkige onderhandelingen gewaagt, welke sedert den Nijmeegschen vrede in* 1678 *geen tweede voorbeeld opleveren van langdurigheid.* De verkiezing van

van Prins LEOPOLD tot Koning der Belgen, wordt hier natuurlijk ook vermeld, en deze Afdeeling besloten, met de voorbereidingen tot den inval in *België*, om onze eer en regten te handhaven, daar alle andere middelen vruchteloos beproefd waren.

Aan de uitvoering met derzelver omstandigheden, uitkomst en eerste gevolg, is de vierde Afdeeling toegewijd, waarin, met veel naauwkeurigheid, en uit hier genoemde bronnen, de *tiendaagsche*, voor den regtschapen Nederlander zoo aangename als roemrijke veldtogt levendig geschetst wordt, op eene wijze, den ijverigen en kundigen Nederlander, die zijn Vaderland en Vorst opregtelijk bemint, waardig; waarlijk geen Nederlander, wiens hart wel geplaatst is, kan, hoe zeer het meeste hem echter reeds bekend was, dit zonder een wezenlijk genoegen lezen.

Aan het tijdvak, hierop gevolgd, het *tweede tijdvak van rust* door VAN KAMPEN genoemd, is de vijfde Afdeeling toegewijd. De moedige Schrijver herinnert hier welsprekend, behalve de uitwerking der Fransche tusschenkomst in *Engeland*, en het wederzijdsch uitwisselen der gevangenen, — het vermaard ontwerp der 24 Artikelen, het verdrag van den 15den November 1831, — de verdere onderhandelingen, — de verwoestingen door de Cholera aangerigt, — het geen in *Frankrijk*, *Italië*, *Duitschland* en

en *Engeland*, zoowel als in *België* in dit tijdsgewricht voorviel, en eindelijk het *Embargo*.

De beschrijving der belegering, verdediging en eindelijke roemrijke overgaaf van de Antwerpsche Citadel, wordt in de laatste Afdeeling gevoelig geschetst, en de voornaamste bijzonderheden, welke in vollen nadruk merkwaardig verdienen genoemd te worden, zijn zoo voorgedragen, dat men zich met aandoening die gebeurtenis, nog zoo versch in het geheugen, herinnert en vooral de dappere Nederlandsche verdedigers op nieuw hoog roemt, maar ook een gevoel van verontwaardiging ondervindt tegen hen, die de bewerkers en als koelbloedige aanschouwers waren van eene daad des gewelds, waarvan men naauwelijks in de geschiedboeken de wederga vinden zal.

Aan het slot zijnes gedenkboeks verklaart de Schrijver:

» Met de herstelling der rust door een Bestand, hetwelk althans de vrees voor dadelijken oorlog heeft doen verdwijnen — leggen wij de pen neder. Mogt het ons niet gebeuren, den afloop te melden van het lang betwiste pleit: wij hebben genoeg gezegd om te toonen, dat de *Nederlandsche* Natie daarin zich zelve, hare volkswaarde, hare groote Vaderen, en harer godsdienstige verlichting en hooge beschaving is waardig gebleven. In gevaar zijnde, om door *Belgische* wuftheid en schijnbevalligheid

heid allengs in de draaikolk der ligtzinnigheid en vergetelheid van het Oud-Vaderlandsche te worden medegesleept, is zij door den smeltkroes der tegenheden gelouterd, en — Gode zij dank! — zij is bevonden nog zeer veel echt goud te bevatten. Vaderlandsliefde, zelfopoffering, heldenmoed in alle standen, liefde tot orde, gehoorzaamheid aan de wetten en trouw aan den Koning, mededeelzaamheid; — dit alles zijn deugden, die zich op het schitterendst voor het oog van het eerst ongeloovig, daarna miskennend, eindelijk bewonderend *Europa* hebben ontwikkeld."

Alzoo meenen wij den lezer genoegzaam te hebben ingelicht, omtrent den inhoud van dit, voorzeker voor den Nederlander, belangrijk boekdeel. De Schrijver heeft er veel moeite aan besteed, en verdient wegens zijn doel, gekuischten en soms zich verheffenden stijl, waarheids- en vaderlandsliefde geroemd te worden.

Ook is zijne vrijmoedigheid, en zucht om door eene pragmatische behandeling wezenlijk nut te stichten, niet te miskennen. Ieder ondertusschen heeft zijne wijze van zien, en hoe zeer wij in verscheidene opzigten met zijn oordeel overeenstemmen, twijfelen wij echter zeer, of VAN KAMPEN zijn bijzonder gevoelen omtrent het een en andere der gebeurde en hier vermelde zaken en omstandigheden genoegzaam gestaafd heeft, en in staat zoude zijn boven allen twij-

Digitized by Google

twijfel te verheffen. Gelijk de voorzigtigheid, zoo heeft ook de vrijmoedigheid hare grenzen en wetten. Ons komt het althans zeker voor, dat het nog de tijd niet is, om bepaaldelijk over zekere zaken ons oordeel te vellen, — dat zekere duistere nevel nog dezelve bedekt, en dat wij wel zullen handelen, met nog eenige maanden immers ons oordeel op te schorten. Wij achten het onnoodig, hierover verder uit te weiden en verklaren met vertrouwen op de Voorzienigheid den eindelijken gelukkigen geheelen afloop af te wachten, terwijl wij niet twijfelen, of de goede zaak, gewis in deze de onze, zal zegevieren.

Het groot aantal Inteekenaren, met den Koning zelve en de Prinsen, benevens Mevrouw de Prinses der Nederlanden, aan het hoofd, getuigt van de ongemeene belangstelling, terwijl niets onbeproefd gelaten is, om het uiterlijke aan den belangrijken inhoud te doen beantwoorden. Fraai is het Titelblad, en zijn ook de beide Platen, welke dit werk versieren; vereerend en waarachtig is ook de aanhaling uit het *Journal des Debats*, voor den Titel oordeelkundig geplaatst. De achter aan gehechte nieuwe Kaart van *België* zal voor velen een aangenaam toevoegsel zijn.

Iets voor den lezer uit dit echt vaderlandsch boekdeel willende overnemen, dat kort en kenmerkend is, is onze keuze gevallen op het volgende:

» LEOPOLD, thans door alle de groote Mo-

Digitized by Google

gendheden van *Europa* als Koning erkend, was, sedert den dood der Prinses CHARLOTTA van *Engeland*, welke hem den *Britschen* Koningstroon nabij bragt, ongehuwd. Reeds bij de onderhandelingen over zijne aanstelling tot Koning der *Belgen* mompelde men over een *Fransch* huwelijk, en deze verwachting kan misschien het *Fransche* Kabinet in de benoeming van den bijna *Engelschen* Prins rokkelijker hebben gemaakt. Een huwelijk met eene der *Fransche* Prinsessen kon aan de dochter den troon doen beklimmen, die aan den zoon was ontsnapt. Waarschijnlijk werd daartoe eerst eene schikking met *Nederland* afgewacht, doch de uitslag van den tiendaagschen veldtogt zette misschien dien echt voor bijna een jaar achteruit. Het volk, waarover Prinses MARIA zou hebben moeten regeren, was staatkundig en zedelijk te diep vernederd, om eene *Fransche* Prinses als Koningin derwaarts te zenden. Doch de tijd had deze droeve herinnering langzaam doen verdwijnen, en die wonden aan de volksceer in het oog van velen geheeld. De regeringloosheid werd, gelijk wij boven zagen, meer en meer beteugeld: de Geestelijkheid door LEOPOLD, bij wege van groote inwilligingen reeds spoedig gewonnen, deed alle volksbewegingen ophouden, en stemde de menigte in zijn voordeel. Het is waar: hij was van de *Protestantsche*, Prinses MARIA van de *Roomsche* Godsdienst. Doch beletselen van dezen aard, die in de zeventiende

en

en zelfs nog in de eerste helft der achttiende Eeuw de grootste zwarigheid zouden hebben gebaard, gelden in onze *verlichte* dagen voor niets meer. Wordt de Godsdienst niet als eene mommerij beschouwd, alleen goed voor het volk? Zelfs kon de Geestelijkheid by LEOPOLDS huwelijk met eene *Roomsche* Prinses (althans voor den vorm, want wegens ijver voor het *Roomsche* geloof was het Huis van *Orleans* zoo zeer niet bekend) eenigzins herwinnen, hetgeen zij door de verkiezing van eenen Protestantschen Vorst schijnbaar verloren had. LEOPOLD had namelijk de laagheid, te beloven, dat alle zijne kinderen in de *Roomsche* Godsdienst zouden opgevoed worden; iets, te berispelijker in iemand, die, gelijk naderhand een Hervormd Geestelijke, die zijn huwelijk inzegende, verklaard heeft, veel prijs op de Godsdienst betuigde te stellen (1). Daarmede verzekerde hij *België* van een' *Roomschen* Koning, zich (*zelven*) van de volksgunst, en — wanneer hij kinderen bekwam, van kinderen, die eenmaal het geloof in de eeuwige verdoemenis huns Vaders moesten belijden."

» Maar zoo dit laatste een oogenblik tegen den steun der Geestelijkheid, den stevigsten grondslag van LEOPOLD's troon, de schaal misschien in evenwigt hield, zij werd omhoog gedre-

(1) Zie *den Protestant* (een Vaderlandsch Godsdienstig tijdschrift door ATH. COQUEREL) van die dagen.

Digitized by Google

dreven door de gedachten aan *Frankrijks* alvermogende bescherming. Eene krijgshaftige bevolking van bij de 40 Millioenen zielen, met Veldheeren als SOULT en GERARD, en Staatslieden als TALLEYRAND, kon zij niet rijkelijk opwegen tegen de herinnering aan Vader LUTHER, aan LEOPOLD'S Stamhelden, FREDERIK den *Wijzen* en JAN den *Standvastigen*, wier beelden wel eens in de eenzame nachten op *Laeken*, toen zijn besluit ligt nog wankelde, om zijne sponde zullen hebben gezweefd? *Alles om t's regeren!* Deze stelregel, de uitvinding der Hel, schijnt ook LEOPOLD, wiens zedelijk karakter ons anders, volgens onzijdige berigten, niet ongunstig is afgeschilderd, bedwelmd en weggesleept te hebben. Het huwelijk werd in het begin van Augustus 1832 te *Compiegne* in *Frankrijk* met grooten luister gevierd. Het echtpaar vertrok van daar naar *Laeken*."

» Onder degenen, die dezen echt bijwoonden, en denzelven, zoo men zegt, niet goedkeurden, was ook TALLEYRAND. Deze doorslepene Staatsman had *Londen* verlaten, om bij zijnen Koning tegenwoordig te zijn. Hier was hij de ziel der raadplegingen, en het bleek duidelijk, dat *België* van nu af een' stouteren toon aannam, dan vroeger. Men had den *Belgischen* Gezant te *Londen*, den 10den Julij, nog doen opmerken, dat *Nederland* eene *merkelijke toenadering ten aanzien van het grondgebied deed blijken, en gegronde opmerkingen had mede-*

ge-

Digitized by Google

gedeeld. Hierop werd toen niet geantwoord, maar den 31sten Augustus spraken VAN DE WEIJER en GOBLET op eenen toon, die hun sedert Augustus 1831 vreemd was."

Wij hopen dat de Hoogleeraar zich spoedig met alle weldenkenden zal mogen verblijden over eene gewenschte uitkomst, en dat het hem noch aan gelegenheid, noch aan aanmoediging ontbreken zal, om, tot vervolg en slot, daarvan eene even levendige en de aandacht niet minder boeijende beschrijving te geven, als wij hier hebben mogen beschouwen.

De AARDE, beschouwd uit een Physisch-Geographisch, Geologisch en Cosmologisch oogpunt. Voorgedragen in het Natuurkundig Gezelschap te Utrecht, 1827—1828. *Door* A. VAN BEEK. *Te* Utrecht, *bij* van Paddenburg *en* Comp., 1831. 99 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is* 90 *Cents.*

De Heer VAN BEEK beschouwt hier de aarde: *Vooreerst* uit een Physisch-Geographisch (Natuur- en Aardrijkskundig) oogpunt, zoo als zich hare oppervlakte met zeeën en landen bedekt, en door eenen dampkring omgeven, ter beschouwing aanbiedt.

Vervolgens uit een Geologisch (Aardkundig)

Digitized by Google

oogpunt, in zoo verre men, dieper in de aarde doordringende, uit de overblijfselen van bewerktuigde wezens, welke men daar aantreft, met eenige waarschijnlijkheid tot de veranderingen en omwentelingen, die zij in vroegere tijdperken ondergaan heeft, kan besluiten; en

Eindelijk, uit een Cosmologisch (Wereldkundig) oogpunt, zoo als zij zich als planeet, in verband met de overige deelen van ons zonnenstelsel en met andere zonnenstelsels, in de ruimte van het heelal voordoet. Een onderwerp voorzeker niet ongeschikt, om behandeld te worden in een Natuurkundig gezelschap. VAN BEEK heeft in deze korte behandeling een goed gebruik gemaakt, van 't geen door eenige voorname Natuur-, Schei- en Aardkundigen, vooral ook latere, over dit onderwerp opgemerkt en medegedeeld is, en alzoo zeker geheel zoeken te vormen, om zijnen in deze min geoefenden landgenoot te gelijk aangenaam bezig te houden.

Met genoegen zal men hier verscheidene herinneringen, ontdekkingen, resultaten en aanmerkingen lezen, die ten bewijze verstrekken van des Schrijvers lust tot onderzoek, bekendheid met hetgeen vooral in de laatste jaren hierover is aan het licht gekomen, en tevens van eene denkwijze, die verre de voorkeur verdient boven die van eenen BALLENSTEDT en andere dergelijke; welke maar al te dikwijls, helaas! door onna-

Digitized by Google

nadenkenden en ligtzinnigen nagepraat en misbruikt wordt.

Te regt heeft VAN REEK onder anderen opgemerkt: — Wij mogen ons derhalve gelukkig achten, eenen tijd te beleven, waarin de natuur- en geschiedkundige ontdekkingen zich als om strijd vereenigen, om de waarheid te bevestigen der gewijde schriften, die ten grondslag strekken van onze godsdienst.

» Volmondig kan ik verklaren, dat al de nieuwere grondige geologische ontdekkingen, in mijne schatting, de waarheid van het schoone, eenvoudige scheppingsverhaal van MOZES, zoo als hetzelve door eene gezonde uitlegkunde verklaard wordt, hebben bevestigd; terwijl er mij geen enkelde is voorgekomen, die daarmede in volstrekte tegenstrijdigheid is, mits men alechts in het oog houde, dat MOZES niet zoo zeer de beschrijving der geschiedenis onzer planeet, dan wel die der bewerktuigde schepping, en voornamelijk die van het menschelijke geslacht, ten doel had."

» De groote tijdperken der schepping, ons door MOZES, met wijze bedoelingen, in overeenstemming met Gods verdere opvoedingsplan ten opzigte der Joden, als zoo vele dagen voorgesteld, vindt men als het ware weder, in de overblijfselen der bewerktuigde wezens."

» De betrekkelijke ouderdom der verschillende gronden, waarin dezelve gevonden worden,

Digitized by Google

vertoont ons dezelfde volgorde, als wij die in MOZES verhaal aantreffen, en wij zouden daaruit alleen reeds kunnen opmaken, dat de ontwikkeling der bewerktuigde natuur, van het meest eenvoudige tot het meer zamengestelde en meer volmaakte, is voortgegaan; ja, zelfs schijnen de jongste, naauwkeurige geologische onderzoekingen van den beroemden CUVIER, welke ik u heb medegedeeld, ons ontegenzeggelijk te leeren, dat de mensch, als het pronkstuk der schepping, door een meer volkomen bewerktuigd ligchaam zoo wel als door een redelijken geest, verre boven zijne medeschepselen op deze aarde verheven, eerst na de ontwikkeling der overige bewerktuigde wezens, zijn bestaan uit handen van den Almagtigen Schepper ontving. Want, — gelijk ik reeds in het begin dezer rede heb opgemerkt, — onder al de overblijfselen van bewerktuigde schepselen, welke ons het eerste, tweede, en zelfs het derde tijdvak, in zulk een ruimen overvloed oplevert, zoekt men tot hog toe te vergeefs naar eenig overblijfsel van den mensch; terwijl onder de beenderen der olifanten en rhinocerossen, die van zeer kleine en zwakke diertjes zelfs volkomen bewaard gebleven en duidelijk te herkennen zijn, en men dus van de menschenbeenderen, uit hoofde van derzelver meerdere vastheid en grootte, zoude mogen verwachten, dat zij beter in staat waren de verwoestingen des tijds te verduren."

» De

Digitized by Google

» De vorderingen der vergelijkende ontleed- en dierkunde, in verband met de grondige geologische kennis, hebben deze belangrijke daadzaak bijkans buiten twijfel gesteld. Zij hebben aan vele overblijfselen, welke men te voren verkeerdelijk voor die van menschen hield, derzelver ware plaats aangewezen; of aangetoond, dat de menschenbeenderen, die men werkelijk vindt, tot de laatste aanspoelingen der rivieren of tot de veengronden, in één woord, tot het tegenwoordige tijdvak behooren, dat wij beleven; terwijl men dezelve onder de overblijfselen der vroegste tijdvakken te vergeefs zoekt."

Wij prijzen de lezing dezer korte beschouwing aan, en wenschen, dat zij zal medewerken om den Almagtigen Schepper te leeren bewonderen, aanbidden en beminnen.

GEDACHTEN over den Handel, onder anderen, met betrekking tot den geprojecteerden IJzeren Spoorweg naar Keulen. *Door den Schrijver van de Bedenkingen over het crediet. Te* Amsterdam, *bij* J. Guykens, 1832. 159 *Bladz. In gr. 8vo De prijs is f* 1: 25.

De handel is voorzeker de zenuw van onzen staat. Hiervan overtuigd, heeft de geachte

Digitized by Google

schrijver zich verpligt gevonden, om zijne gedachten mede te deelen, over het geen in de *tegenwoordige* omstandigheden, naar zijn oordeel, kan en behoort te worden vermengd en aangewend, om denzelven te verlevendigen, te herstellen en meer algemeen voordeelig te maken. Hij heeft daartoe dit stukje, hetwelk nog door een ander staat gevolgd te worden, gesplitst in XI Afdeelingen, en in de eerste gesproken over de oorzaken van den teruggang des Nederlandschen handels, — in de IIde, over den tegenwoordigen toestand van den Nederlandschen handel, — in de IIIde, over het herstel der nadeelige en betere ontwikkeling der voordeelige zijden van onzen toestand, in de IVde over het continentaal debouché, in de Vde over de Rhijnvaart en den geprojecteerden ijzeren Spoorweg, — in de VIde, over den ijzeren Spoorweg, ten vervolge — en in de VIIde, komt eene nadere overweging voor. — Verdere vooruitzigten worden in de VIIIste beschouwd. In de IXde spreekt de Schrijver over Entrepôts, in de Xde over Banken, en in de XIde over den Kolonialen handel.

Dat het den kundigen Schrijver hier niet aan gelegenheid ontbrak, tot eene breedvoeriger behandeling, zal niemand, eenigzins in deze ervaren, kunnen betwijfelen. Maar hij heeft terug gewezen op hetgeen reeds te voren door hem is gezegd, en tegelijk uitzigt gegeven op

ver-

Digitized by Google

verdere ontwikkelingen. Het meest uitvoerig is hier de behandeling over den ijzeren Spoorweg, waarmede hij zeer is ingenomen; 't geen echter dezer dagen is bekend geworden, doet voorecrst immers van dat geannonceerd project nog niets verwachten. Van de voordeelen gewagende, na het beantwoorden van eenige der voornaamste bedenkingen en tegenwerpingen, schrijft hij onder andere:

» De onderneming van een ijzeren-spoorweg kan alleen ten doel hebben, om te *concurreren* met de bestaande vervoermiddelen, en, zal zij wel slagen, dan moet zij er zich op toeleggen, om het publiek zoo goed, en zoo goedkoop mogelijk te dienen. De eenige vraag aldus bij de Gouvernementen kan deze zijn, of de onderneming van zoodanig groot en algemeen belang en nut is, dat zij de bovengemelde ontsigening zou regtvaardigen. En nu zal alles, wat ik hier boven heb aangevoerd, voor valsch en hersenschimmig moeten gehouden worden, of het aanleggen van de bedoelde ijzeren-spoorweg overtreft in nuttigheid en weldadige strekking alles, wat van dien aard hier te lande in het graven van kanalen enz. door de regering is toegestaan, bevorderd, en zelfs met 's lands penningen ondernomen. Hetzelfde geldt ontegenzeggelijk van Pruissen. Zoo als ik hierboven reeds met een woord heb gezegd, niet alleen heeft Keulen zelve ruim zoo veel belang bij

deze

Digitized by Google

deze verbetering van handels-communicatie, maar dat geheel gedeelte der Rhijnprovinciën, de mijnen aan den Roer, de industrie van Elberfeld, en zoo vele andere intermediaire belangen, zullen er op de krachtigste wijze door bevoordeeld worden. Welke politieke consideratiën hier tusschen beiden kunnen komen, ligt buiten mijn bestek. Maar zeker zou het ongerijmd zijn te vooronderstellen, dat Pruissen gunstiger zou gestemd zijn omtrent eene dergelijke onderneming van de zijde van Antwerpen, en een handelsweg zou verkiezen, strekkende over een grondgebied, hetwelk vroeg of laat onmisbaar het teoneel van Europesche oorlogen zal worden, boven eene andere, die, naar alle menschelijke berekeningen, oneindig minder door dergelijke gebeurtenissen zal gestoord worden. De beide gouvernementen mogen dus de uitvoering en de bijzonderheden overwegen, ter regeling van al wat tot het defensie-wezen, het stelsel van regten enz. aangaat, en tevens bedacht zijn op een commercietractaat; maar de hoofdzaak moet ongetwijfeld bijval en aanmoediging ondervinden."

Wij kunnen ook van dit stukje des werkzamen en geoefenden Schrijvers een gunstig getuigenis geven. Al verschilt men ook hier en daar in de wijze van zien met den schrijver, men zal evenwel bevinden, dat hij zijn onderwerp met ernst behandeld heeft, dat zijne re-

de-

Digitized by Google

deneering verdient nagedacht te worden, en dat hij menigen nuttigen wenk hier gegeven heeft, welke wij hopen, dat voordeelig zal worden aangewend.

Naar het vervolg zien wij met verlangen uit.

Het SLOT LOEVESTEIN in 1570. Geschiedkundig Verhaal uit den tachtigjarigen oorlog; door J. VAN DEN HAGE.

Is 't u bekend, hoe tachtig lange jaren
Ons klein gewest door Spanje werd bestreên?
't Betrouwde nooit op kracht van legerscharen,
Maar op zijn God en 't heilig recht alleen.
Mr. J. VAN LENNEP.

Twee Deelen. Te Amsterdam, *bij* J. M. E. Meijer. *Eerste Deel VIII en* 348 *Bladzz. Tweede Deel* 443 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs der beide Deelen is f* 7: 80.

Men moet zich verbeelden, dat de Schrijver, die hier voor 't eerst als zoodanig schijnt op te treden, in het bezit gekomen is van eenige oude Handschriften, betrekkelijk tot de gebeurtenissen, welke den tachtigjarigen strijd met *Spanje* hebben vereeuwigd.

» Het verhaal, (zegt hij) hetwelk u, waarde Lezer! bij dezen wordt aangeboden, komt mij voor, zamengesteld te zijn door iemand, wel bekend met de gebeurtenissen van dien tijd

en,

Digitized by Google

en, hoezeer ingekleed, werkelijk plaats gehad hebbende daadzaken ten grondslag te hebben; veel echter scheen er in den zamenhang te ontbreken, en ik heb mij genoodzaakt gezien, om deze gapingen, zoo veel mogelijk, aan te vullen, hetwelk mij veel moeite gekost heeft."

» Oorspronkelijk schijnt het de levensbeschrijving geweest te zijn van een' jongeling, welke in den opstand tegen de Spaansche overheersching, even als thans zoo vele dappere Nederlanders gedaan hebben, de wapenen opgenomen had tot verjaging van den gehaten vreemdeling; en ofschoon hetzelve, zoo als het nu voor u ligt, niet volkomen aan dat doel beantwoordt, zoo levert het toch een geheel op van eene der stoutste daden, welke immer werden verrigt, en bijzonderheden nopens de daad van eenen hunner, welke den dood vrijwillig verkoos, liever dan zich gevangen te geven."

» De papieren, van welke ik gebruik gemaakt heb, geen' titel voerende, heb ik mij geroepen gezien, om dit door velen voor zoo gewigtig gehouden wordend punt te bepalen; de lezer zal zelf oordeelen, of ik in dezen al of niet gelukkig geslaagd ben. De eenvoudigheid paste, dacht mij, aan het onderwerp; een hoogdravende titel zoude ook de verdiensten van dit werk niet vermeerderen, en daar de schrijver met opzet schijnt vermeden te hebben, om den waren naam van den held of hoofdpersoon

van

Digitized by Google

van dit verhaal ter neder te zetten, zoo heb ik hierin geene verandering willende maken, denkelven ook in het naschrift niet genoemd. Indien ik het noodzakelijk geoordeeld had, zoude het toch verraden hebben, dat ik den lezer of de lezeres verdacht hield van weinig met de geschiedenis huns Vaderlands bekend te zijn."

De beide boekdeelen zijn alzoo afgeperkt in 62 Hoofdstukken, en eindigen met een naschrift van 40 bladzijden. Dezelve zijn zeer onderhoudend geschreven, telkens wordt de lust om voort te gaan meer opgewekt, en men is niet voldaan, voor men het einde bereikt heeft. De stijl is zuiver, de schetsen zijn levendig, en de personen en gebeurtenissen zoo geteekend, dat zij de belangstelling, opwekken en, of met vreugde of met spijt het gemoed vervullen. Van de geschiedenis en bekende gebeurtenis, ja ook van sommige vertellingen (1) is overvloedig gebruik ge-

(1) Onder andere zal men met vrucht kunnen vergelijken, 't geen aangeteekend is door Mr. J. H. VAN HEURN, in zijne *Historie der stad en Meijerij van 's Hertogenbosch*. D. II. pag. 64. en door Mr. W. C. ACKERSDYK, *Geschiedkundig onderzoek omtrent* HERMAN DE RUITER *van 's Hertogenbosch, zijne inneming en verdediging van de vesting Loevestein, en de omstandigheden daartoe betrekkelijk*. In de Nieuwe Werken van de Maatschappij der Nederl. Letterkunde te *Leijden*. D. I. Stuk. *De Recensent.*

Digitized by Google

gemaakt, en het slot *Loevestein* en de onverschrokken verdediging door DE RUITER staan op den voorgrond. De vaderlandsliefde wordt hier ongevoelig opgewekt en het werk is dus ook van deze zijde aanbeveling waardig. Wij betuigen dan ook hetzelve met veel genoegen gelezen te hebben, en twijfelen niet, of vele lezers zullen met ons in hetzelfde genot deelen.

Voortbrengselen van vaderlandsche grond, gelijk dit, zijn, indien dezelve even wel geschreven zijn, vooral in deze tijd ieder aangenaam.

Langer kunnen wij bij deze beide Boekdeelen niet blijven stilstaan.

*

MEN-

Digitized by Google

MENGEL-WERK.

IETS OVER JOHN CRAIG.

Velen onzer lezers zullen misschien nooit hebben hooren gewag maken van JOHN CRAIG. Het scheen ons dus niet ten eenemale onnuttig, hier eenige levensbijzonderheden van hem te vermelden. Men zal in dezelve nieuwe gronden kunnen vinden voor het vertrouwen op God, zelfs in het dreigendste gevaar; en, schoon de gebeurtenissen, die hier worden aangetroffen, oud zijn, de lessen evenwel, die er uit voortvloeijen, zijn voor alle tijden en voor alle landen geschikt!

JOHN CRAIG was in *Schotland* geboren. Wij kunnen vlugtig over zijne eerste levensjaren henen stappen, vermits dezelve geene merkwaardige gebeurtenissen opleveren. Hij volbragt zijne studien aan de Akademie van St. *André*, kwam als onderwijzer in een aanzienlijk huis, en werd kort daarna in de gevangenis geworpen, als zeer verdacht, wegens ketterij, ofschoon hij behoorde tot de orde der Dominikanen. In de XVIde eeuw toch, werd ieder, die min of meer kundig werd geacht, ligtelijk voor ketter uitgekreten, en tusschen de verdenking van ketterij en de muren eener droe-

Digitized by Google

vige gevangenis, was de afstand gering. Het gelukte echter JOHN CRAIG te ontsnappen; hij vertrok naar *Frankrijk*, daarna naar *Rome*, alwaar hij in de vriendschappelijkste betrekking verkeerde met de meest kundige Prelaten, onder anderen met den Kardinaal POLUS, door wiens tusschenkomst hij in een Dominikaner klooster te *Bologne* werd aangenomen.

De Schotsche monnik, een man van grondige geleerdheid en een ernstig karakter, werd spoedig tot de hoogste waardigheden zijner orde verheven. Alles duidde aan, dat hij den weg der waarheid, dien hij van verre en slechts ten halve zag, niet zoude kiezen, maar JEZUS CHRISTUS, onze Goddelijke Herder, zoekt en vindt de zijnen, waar zij ook henen gaan, en zij hooren zijne stem. (*Joh.* X: 16.)

De wijze, waarop CRAIG tot het ware Evangelische geloof bekeerd werd, is hiervan eene vernieuwde proeve. Hij had, als iemand, die bij de Dominikaner orde eene hooge waardigheid bekleedde, toegang tot de Bibliotheek der Inquisitie, en zijne oogen vielen op de *Institutiones Christianae*, van CALVYN. De lezing van dit boek maakte op zijnen geest den levendigsten indruk; hij erkende volkomen de dwalingen der Roomsche Kerk, en omhelsde alle de leerstukken in de H. Schrift vervat.

Zijn licht niet onder eene koornmaat willende verbergen, maar zijne broederen, het voorregt, dat hij verkregen had, verkiezende deelach-

tig

Digitized by Google

tig maken, ontdekte hij zich omtrent zijne nieuwe gevoelens aan een' vroom en achtingwaardig grijsaard. Deze versterkte hem in het geloof, dat hij had aangenomen, maar trachtte hem te gelijker tijd over te halen, om hetzelve geheim en verborgen te houden; omdat de dagen, welke hij beleefde, boos waren, en het niet raadzaam was de waarheid, of te belijden, of te verbreiden in de Staten van den Paus. Doch hij volgde dien voorzigtigen raad niet, maar predikte, even als PAULUS, toen hem op den weg naar *Damascus* de oogen geopend werden, overal en zonder ophouden JEZUS CHRISTUS. De moed van CRAIG ontving weldra het eenige loon, dat hem in de Pauselijke Staten te wachten stond. De Dominikaner monnik, die zich verklaard had een Discipel van CHRISTUS te zijn, werd van ketterij beschuldigd, naar *Rome* gezonden, negen maanden in de gevangenis opgesloten, teregt gesteld door de Regtbank der Inquisitie, en veroordeeld om des anderen daags levend verbrand te worden.

Maar de Heer had besloten, hem tot grootere einden te gebruiken. *De goddelooze is een rantzoen voor den regtvaardige, en de trouwelooze voor den opregte.* (*Spreuk.* XXI: 18.) In dien zelfden nacht stierf de Paus, PAULUS de IVde. Hij was gehaat bij de bevolking, die zijn marmeren standbeeld omver haalde, hetzelve, gedurende drie

Digitized by Google

dagen, door de straten van *Rome* sleepte, en eindelijk in den *Tiber* wierp. De gevangenissen werden te midden dezer burgelijke onlusten geopend, de gevangenen los gelaten, en CRAIG bekwam met zijne lotgenooten de vrijheid.

Dat hij geen plan had, zich langen tijd te *Rome* op te houden, is ligtelijk te begrijpen. Maar waar henen te gaan? Werwaarts te vlugten? Hij herinnerde zich wel een dorp, *Bononia* genaamd, waar hij eenige vroegere vrienden zou aantreffen, tot zijnen bijstand gereed; maar hoe zonder eenige reis-behoefte daar henen te komen? Terwijl hij zich dus aan deze droevige gedachten overgaf, kwam hem de Heer ter hulpe op eene bijna wonderbare wijze. JOHN CRAIG trok langs eene der voorsteden van *Rome*, en zag zich plotselings door eene bende roovers omgeven. Hij achtte zich verloren; maar een derzelve hem op zijde trekkende, vroeg hem, of hij niet voor eenige jaren te *Bononia* was geweest. Ja, antwoordde CRAIG, zeer verbaasd over deze vraag. Welnu! zoo ging de roover voort, herinnert gij u dan niet, dat, toen gij eens met eenige personen wandeldet, zich een gekwetst soldaat aan u vertoonde, die u smeekte hem ter hulpe te komen?

JOHN CRAIG zag hem sterk aan, zonder te antwoorden. Ik zie wel, vervolgde de roover, dat gij u die gebeurtenis niet meer kunt te binnen brengen; maar ik herinner het mij zeer goed, en zal nooit het medelijden vergeten, dat gij

mij

Digitized by Google

mij bij die gelegenheid hebt bewezen. Vrees niets! in ons midden zijt gij veilig!

Dit zeggende, bragt hij hem aan de overzijde der voorstad, en gaf hem het noodige geld om zijne reis te volbrengen. JOHN CRAIG erkende geheel en al, in deze treffende ontmoeting, de zegenende hand Gods, die, door tusschenkomst van eenen roover, in zijne behoeften had voorzien. —

Te *Bononia* gekomen, vond CRAIG geene andere dan onverschillige en vreesachtige vrienden. Hij vertrok heimelijk van daar, uit vrees van andermaal in de handen der Inquisitie te vallen, en ging naar *Milaan*. — » Hem gebeurde," dus zegt zijn levens-beschrijver, » gedurende deze reis eene zoo wonderbare en ongeloofelijke zaak, dat ik er naauwelijk gewag van zoude durven maken, indien CRAIG niet meermalen dit verhaal had gedaan in tegenwoordigheid der achting-waardigste menschen, ten einde de buitengewone gunsten, hem door God bewezen, te vermelden en te roemen." Zie hier het geval. Na eenige dagen reizens langs afgezonderde wegen, (want hij vermeed de groote en algemeene) trok hij een eenzaam en diep bosch door. Vermoeid zijnde, zette hij zich neder in eenig kreupelhout, digt bij eene kleine beek. Terwijl hij daar nadenkend, angstig, en niet wetende welken weg te volgen, of welk plan aan te grijpen, nederzat, komt een hond op hem aanloopen, met een beurs tus-

Digitized by Google

schen de tanden spelende, die hij aan zijne voeten vallen liet. Door blijdschap overstelpt, verliet hij, onder hartelijke dankzeggingen aan zijnen genadigen God, deze plaats, en vervolgde zijnen weg tot aan een klein dorp, waar hij eenige personen aantrof, die naar *Weenen* reisden. Deze ontmoeting deed hem zijn plan veranderen, en, in gezelschap der overigen, vertrok hij mede derwaarts.

Als lid van de Orde der Dominikanen, ontving CRAIG eene uitnodiging, om voor Keizer MAXIMILIAAN den IIden te *Weenen*, te prediken. De Vorst was met zijne bekwaamheden, als redenaar, zeer ingenomen, en liet het verlangen, om hem in zijne dienst te doen treden, niet onduidelijk blijken. Maar Paus PIUS de IIIde vernomen hebbende, dat CRAIG zich te *Weenen* bevond, liet hem van den Keizer terug eischen, als eenen vlugteling, die wegens ketterij veroordeeld was geweest. MAXIMILIAAN het verlangen van den Paus niet regtstreeks durvende of willende weigeren, gaf aan CRAIG brieven van vrij geleide, waarmede hij zijne reis konde voortzetten. Op dusdanige wijze keerde hij in *Engeland*, daarna in *Schotland* terug, alwaar de Hervorming reeds wortelen had beginnen te schieten. Eene afwezendheid van vier en twintig jaren had CRAIG zijne moedertaal bijna geheel doen vergeten, en aanvankelijk predikte hij te *Edimburg*, in eene bijzondere kerk of kapel, in de Latijnsche taal. Maar weldra leerde hij de taal van zijn vaderland weder aan, en werd

een

Digitized by Google

een der ijverigste Ambtgenooten van den beroemden JOHN KNOX. Hij oefende de Evangelie-dienst toen ook te *Edimburg*, te *Aberdeen* en op andere plaatsen uit.

Twaalf of vijftien jaren daarna, benoemde hem JACOBUS de VIde, Koning van *Schotland*, tot Hofprediker. CRAIG vervulde den hem opgelegden last, tot dat het gewigt zijner jaren hem onoverkomelijke hinderpalen in den weg stelde. Hij leefde na dien tijd afgezonderd, in de herinnering der weldaden, hem door den Oneindigen geschonken, en zich voorbereidende voor eene zalige eeuwigheid. Eindelijk stierf hij, den 12den December des jaars 1601, acht-en-tachtig jaren oud. *Let op den vromen, en ziet naar den opregten, want het einde van dien man zal vrede zijn.* (*Psalm* XXXVII: 37.)

JOHN CRAIG was een eenvoudig mensch, zonder eerzucht, zonder hovaardij, die zich nooit met staatszaken inliet, en al zijne krachten in de dienst van zijnen Goddelijken Meester besteedde. Hij heeft verscheidene Werken geschreven, onder andere, eenen voortreffelijken Katechismus, die door de algemeene Vergadering der geestelijkheid in 1592, werd aangenomen, als een leiddraad, om de leerlingen te onderwijzen, en eene plaats verkregen heeft in de *Verzameling der Geloofs-Belijdenissen* van *Groot-Brittannie*.

Archives du Christianisme,
Maart 1834.

Digitized by Google

KARAKTERSCHETS VAN EENEN STEILEN DRIVER IN DE GODSDIENST.

De steile drijver wordt niet door achting voor de waarheid en waardering van zedelijke voortreffelijkheid, maar door wereldsche, zelfzoekende, eerzuchtige drijfveeren bestuurd. Onkundig, door vooroordeel geboeid, laten zijne hartstogten hem binnen den engen kring van zijn eigen *ik* rondloopen. Zijne belangen zijn niet met de zaak des Verlossers, maar met die eener bijzondere partij verbonden. Hij schat het hout, het hooi en de stoppelen, die door het laatste louteringsvuur verteerd zullen worden, boven het goud, het zilver en de edele gesteenten, welke den tempel Gods versieren moeten. Jegens de leden van dat zelfde groote huisgezin, waaronder Hij als een broeder woont, betoont hij de koeiheid eens vreemdelings of den wrevel eens vijands. En waarom? niet anders dan omdat zij een gewaad van andere kleur of vorm, dan het zijne dragen, of, omdat zij, volgens het zelfde regt, dat hij zich voorbehoudt, zijne gevoelens niet willen omhelzen, omtrent zekere onderwerpen, welke noch op het gezag des algemeenen Vaders rusten, noch op het algemeene welzijn des gezins van invloed zijn. Daarom verstoort hij — voor zoo verre zijn invloed reikt — de eendragt der kerk, verzwakt hare magt, en bezwalkt haren luister.

G. R. MUSTON, *Herleven en Herkennen*, bl. 265. 266.

HET

Digitized by Google

HET VETTE GEBRAAD.

Toen die ongelukkige tijd nog aanwezig was, waarin de verschillende Zwitsersche Kantons, ofschoon het hun onderling belang was zich aan elkaâr verbonden te houden, echter gedurig, en wel voornamelijk uit godsdienstijver elkander aanvielen, en elkanders grondgebied te vuur en te zwaard verwoestten, was het eene bijna stellige waarheid, dat men in elken kantonshoofdman, hetzij Katholijk, hetzij Protestant, iemand vond, geneigd zoowel om zijne vrienden bij het eerste hulpgeroep bij te staan, als om zijne vijanden bij de minste beleediging te toonen, dat ook zijn arm tot den strijd nog niet onbekwaam was. Een hunner echter, de Heer VAN EVENBACH, hoofdman van het kanton *Uri*, maakte daarop eene kleine uitzondering, en wij willen, daar daar hij de held des verhaals is, in eenige nadere bijzonderheden nopens hem treden.

Digt bij de plaats waar de rivier *de Reuss* in het meer der vier woudsteden valt, lag de Evenbacherburg, welke, nu in ruines verkeerd of mogelijk reeds geheel verdwenen, toen den Heer VAN EVENBACH, ten verblijf verstrekte. Deze man had, behalve zijnen eerbied voor de H. Moederkerk, echter nog eene andere neiging, welke zich wel is waar tot aardsche dingen uitstrekte, maar toch bij hem den boventoon hield,

Digitized by Google

en waarvan hij, gelijk zijne stellige overtuiging was, meerdere en betere vruchten ontving, dan van het houden der instellingen van de Roomsche Kerk, en het verdedigen harer zaak tegen alle vreemde aanranders. Het was, namelijk, de zucht tot geld, en schoon deze somtijds onderdeed voor zijne gehechtheid aan lekker gebraad en fijnen wijn, zoo trachtte hij echter op alle andere wijzen het daarbij ten koste gelegde in te halen, en op deze manier was het hem allengs gelukt eene gevulde schatkist, en een dikke buik te verkrijgen, welk een en ander hem niet weinig in achting bij zijne landgenooten deed stijgen.

Sints geruimen tijd was hij weduwenaar, en ofschoon zijne vijftig jaren hem nog niet te oud maakten, om eene vrouw te zoeken, leefde hij echter alleen met zijne achttienjarige dochter MATHILDA, op den voorvaderlijken burg.

Deze dochter, geheel het tegenovergestelde van haren vader, was zoo schoon en bevallig, als men zich kan voorstellen en daarbij ook innerlijk zoo goed, dat zij, op betere gronden dan haar vader, de toegenegenheid van alle haren naburen verworven had. Geen wonder dan ook, dat zij eenen minnaar had, en schoon de Jonker RODO, (zoo was zijn naam) even arm was als haar vader rijk, beminde hij haar echter, en werd even zeer door haar bemind, als of dat onderscheid niet bestond. Haar vader ducht er echter niet zoo over. Schroomvallig

kwa-

Digitized by Google

kwamen eens de jonge lieden, hand aan hand in zijne kamer, en baden hem om, met zijnen vaderlijken zegen, zijne toestemming aan hunne liefde te geven. Het gelaat des Heeren van EVENBACH verduisterde gewaldig. » Denkt gij" riep hij eindelijk uit » dat ik in uwen echt mil » toestemmen? Gij, Jonker SODO, bezit niets, » en *ik* wil mijne dochter geen penning ten » huwelijk medegeven, verwijder u dus dadelijk » uit mijn slot, en draag zorg van mijne dochter » geene nieuwe grillen in het hoofd te brengen.

Dit hard antwoord ontzette MATHILDA, en bragt haar, tot nu toe de gehoorzaamheid zelve, in hevige vervoering. » Hoe, mijn vader!" sprak zij, terwijl tranen in de schoone oogen paarelden, » kunt gij uwe dochter, deze bede weigeren? » slechts een weinig van dat vette gebraad, dat » gij dagelijks zoo volop gebruikt, en waaraan » gij zulke kosten besteedt, zou voldoende zijn, » om mij met mijnen SODO gelukkig te maken. » En dit zelf weigert ge mij?" » Neen" antwoordde de Kantonshoofdman honend lagchende, » *dat* wil ik u niet onthouden. Ik geef u » vrijheid om het vet van mijn gebraad » gedurig voor u te houden. Verzamel dus vrij » dat vet bij elkaar, koop er, zoo gij wilt, » een landgoed voor, en komt gij dan met » uwen kalen jonker tot mij terug, dan zal ik, » ik zweer het, u mijnen vaderlijken zegen » schenken. Dit is mijn laatste antwoord."

Treu-

Digitized by Google

Treurig verliet MATHILDA met haren geliefde het vertrek.

Spoedig daarop ontstond er oorlog. Het Protestantsche Kanton *Zurich* met het Roomsche *Schweiz* in oneenigheid geraakt, riepen beide hunne Bondgenooten te wapen. Ook *Uri* bragt zijn kontingent op de been. De banier met den zwarten stierkop in een gouden veld werd ontrold, en de Ridder VAN EVENBACH trok als Kantonshoofdman vooraan. Achteraan in den trein liepen eenige muildieren, welke beladen waren met uitgezochte spijzen en wijnen, opdat ook gedurende den krijg den aanvoerder niets mogt ontbreken. Daarbij bevonden zich ook Pater AMBROSIUS, des Ridders regterhand, en MATHILDA, die, daar zij te voren het opzigt over 's vaders keuken gehouden had, het nu, volgens zijn uitdrukkelijk bevel, moest blijven houden. Ook BODO was als onderhoofdman bij het leger.

Zurich, ondersteund door *Bazel*, *Muhlhausen* en *Schaffhausen*, was reeds met zijne talrijke legerscharen tot aan den *Rhijn* voortgerukt, had *Thurgau* vermeesterd, en belegerde *Rapperswijl*. Om dit te ontzetten werden de *Urners* afgezonden, en legerde zich onze Ridder op den *Etzel*, eenen kleinen berg aan de zuidzijde van het Zuricher meer, die zoo nabij *Rapperswijl* lag, dat het het beste punt was, om van daar de Zurichers aan te tasten. Boven op de berg bevond zich, bij een Kapel

van

Digitized by Google

van MARIA, eene herberg; eene reden te meer voor den Ridder, om zich hier neder te slaan. Intusschen scheen het hem daar zoo goed te bevallen, dat hij er niet aan dacht, om de Zurichers aan te vallen, en ook dezen vergaten, zoo het scheen, geheel den vijand, die hen zoo nabij in den rug lag. Den *Urners* echter, vol begeerte, om zich met den gehaten vijand te meten, verdroot dit stilliggen, voorral, daar er honger en gebrek onder hen begon te heerschen; hoewel huns aanvoerders tafel dagelijks goed voorzien was. Het was alleen de strenge krijgstucht, die hen belette zich van alle buitensporigheden te onthouden.

Eens op eenen morgen vroeg ontving de Ridder van eenen geheimen bode, die van den kant der Zurichers kwam, eenen vetten kapoen. » Bij ST. MEMARDUS," riep hij vrolijk uit, terwijl hij het beest op de handen woog, » ik » heb wel vele zulke vogels gezien, doch nog » nooit eenen, zoo vet en zoo zwaar, als deze. » MATHILDA! die schoone vogel moet nog heden » middag onze tafel sieren. Zorg dus, dat hij » voor dien tijd gebraden zij." MATHILDA begaf zich zuchtende naar de keuken. Eene kleine poos daarna ging Pater AMBROSIUS de keuken voorbij, en hoorde daar op eens een' luiden gil. Dadelijk opende hij de deur en zag, tot zijne groote verwondering, MATHILDA met den kapoen in de hand, terwijl op den grond eene menigte gouden stukken uitgespreid la-

Digitized by Google

lagen! » Om Gods wil!" zeide hij vol verwondering » van waar dat geld?" » Zij kwamen uit den buik van het dier," antwoordde MATHILDA bevend. » Ei ei!" riep hij, » nu dat is wel » een vet gebraad; maar . . . ja ik wensch u van » harte geluk. Uw vader heeft u immers al het » vet van zijn gebraad toegezegd! nu is dit uw » regtmatig eigendom, dit is het vet van het » gebraad. Uw vader heeft gezworen u en BODO » gelukkig te maken, zoodra gij een landgoed » bezit. Voor deze som kunt gij het ligtelijk » koopen. Neem het dus en wees gelukkig."

Deze wenk ging niet verloren. Toen MATHILDA 's middags den kapoen op tafel bragt, volgde haar BODO met eene beurs; waarin 1400 dukaten waren. » Mijn vader!" zeide MATHILDA, » BODO heeft hier het vet van *dit* gebraad. Gij » hebt gezworen; waartoe meer woorden? Ze- » gen ons!"

De landhoofdman verbleekte. Het werd hem op eens duidelijk, dat dit de prijs was, waarvoor hij den Zurichers beloofd had, hen niet aan te vallen. Doch wat te doen? Zuchtende gaf hij hun zijnen zegen; en in de kapel van MARIA, werden BODO en MATHILDA vereenigd.

Intusschen was het hoofdleger der Hervormden door de Katholijken bij *Villmergen* geslagen. Hier mede liep de veldtogt ten einde, en schoon de Katholijken door de slechte krijgstucht der Hervormden nog meerdere voordeelen op

op hen hadden kunnen behalen, werd de vrede spoedig daarop gesloten.

Men wierp alle schuld op het, spoedig daarop, ontdekte verraad van den Heer VAN EVENBACH. Hem trof dus de volkswraak. Zijn gansch vermogen werd verbeurd verklaard, zijn slot geslecht, en hij zelf moest naar *Frankrijk* vlugten.

MATHILDA had het alleen aan het aanzien van haren algemeen geachten echtgenoot te danken, dat zij niets bij deze straf van haren vader te lijden had, dan dat ook haar vaderlijk erfgoed verloren ging. BOOU kocht zich in een ander Kanton een landgoed aan, en leefde daar met zijne gade stil en gerust. De Ridder VAN EVENBACH durfde, eerst toen hij zeer oud was, tot hen terug keeren, en aan het *vette Gebraad* van den *Etzel* had hij het te danken, dat zijne kinderen nog veel vet gebraad konden opdisschen tot aan zijnen dood.

GODSDIENSTIGE TOESTAND VAN FRANKRIJK VAN DESZELFS ONGUNSTIGE EN GUNSTIGE ZIJDE BESCHOUWD.

1. *Oorzaken van de heerschende ligtzinnigheid en ongodsdienstigheid in Frankrijk.*

Men zal zich minder over de heerschende ligtzinnigheid en ongodsdienstigheid der Franschen

Digitized by Google

schen verwonderen, wanneer men verneemt, dat er van Februarij 1817 tot aan het einde van 1824, en dus gedurende 8 jaren, te *Parijs* in nieuwe drukken uitgekomen zijn, van al de werken van VOLTAIRE, 1,598,000 Banden.

— — — — — — ROUSSEAU, 480,500 — — —

Afzonderlijke werken van deze beide Schrijvers,	81,000 — — —
De werken van HELVETIUS, DIDEROT, RAYNAL, ST. LAMBET, CONDORCET, HOLBACH, DU PUIS, VOLNEY, DEST TRACY, MONTESQUIEU, MARMONTEL, FRE-RET, SIEYES, TH. PAYNE,	207,900 — — —
Verscheidene voor de jeugd zeer verderfelijke geschiedkundige werken, b. v. van LLORENTE, GALLOIS, DE PLANCY, GREGOIRE, BOULEY DE LA MEURTHE, DULAURE, BODIN, RABBE, SCHEFFER, BARBAROUX, enz.	240,000 — — —
De ontuchtige werken van PIGOULT-LEBRUN'S,	128,000 — — —
Te zamen	2,735,400 Banden.

Voegt hier nu bij een aantal kleine geschriften en blaauwboekjes, in proza en verzen, en bij dat alles die 90,000 revolutionaire Journalen en Tijdschriften, die dagelijks door geheel

Frank-

Digitized by Google

Frankrijk worden verspreid; en men behoeft niet te vragen, van waar het komt, dat de algemeene geest in *Frankrijk*, in het burgerlijke en godsdienstige, zoo geheel bedorven is.

Tegen over deze opmerkingen mogen wij echter niet voorbijzien

2. *De aangename uitzigten, die zich thans in Frankrijk opdoen.*

Te weten, in April dezes jaars 1834, hield men te *Parijs* bijna dagelijks bijeenkomsten van *godsdienst bevorderende Maatschappijen*. Den 14den April, des avonds ten 7 ure, werden dezelve door een plegtig gebed ingewijd. Den volgenden dag hield het *Traktaat-Genootschap* zijne elfde vergadering. Den 16den had het *Protestantsch Bijbel-Genootschap*, des middags, en *de Evangelische Maatschappij in Frankrijk*, des avonds, hare bijeenkomst. Den 17den het *Zendeling-Genootschap*, en den 18den het *Fransch* en *Buitenlandsch Bijbel-Genootschap*. Op laatstgenoemden dag kwam het *Helvetisch Genootschap van Weldadigheid*, des avonds bijeen. Des zaturdags, den 19den April, hield de *Maatschappij voor het eerste onderwijs der Protestanten in Frankrijk*, hare zitting; die van *Onderlinge Waarborg en Voorzorg*, des zondags ten 3 ure; en die der *Christelijke Zedekunde*, des maandags. Des dingsdags avonds zijn deze bij-

Digitized by Google

eenkomsten in een plegtig dank- en biduur geëindigd.

Hoe veel zegenrijks is van zoo veel bemoeijing niet te wachten!

Ja! Jezus heerscht! het ongeloof verstomm',
De leer van 't kruis verspreidt haar glans alom!

WAS DAT CHRISTENZIN?

Te *Berieres* in *Languedoc*, had vroeger de gewoonte plaats, dat de Bisschop, op Palmzondag den predikstoel beklimmende, tot het volk zeide: » Gij hebt rondom u de afstammelingen van hen, die JEZUS CHRISTUS gekruist » hebben. Wij gaan zijn lijden gedenken. Wappent u, getrouw aan de gewoonte uwer voorvaders, met steenen, en werpt ze, met Gods » hulp, naar de Joden, en wreekt moedig het » onregt den Heiland aangedaan, zoo veel gij » kunt." Vervolgens gaf hij den zegen aan de menigte, reeds gereed, om hem te gehoorzamen. Men voorzag zich van steenen, het eenige wapen, waarvan men zich bij deze gelegenheid mogt bedienen, en men bestormde daarmede de woningen der Joden. Deze hadden, ook volgens een oud gebruik, de vrijheid om zich tegen de steenworpen te verdedigen: de stad was in een staat van regeringloosheid en burgeroorlog, welke tot Paschen voortduurde.

COR-

Digitized by Google

OORDEEL VAN DEN SULTAN MAHMOUD OVER DE FRANSCHE OMWENTELINGEN.

Toen de Fransche Ambassadeur verzocht had, dat de Porte, FILIPS, als koning van *Frankrijk* erkennen zou, luidde het antwoord dus: » De Ambassadeur van *Frankrijk* heeft mij verzocht, dat hij zijne vlag mogt veranderen, en dat de Sultan MAHMOUD den nieuw aangestelden Franschen Koning zoude erkennen. Na lang en rijp beraad heeft hij gezegd: Mijn vriend! gij hadt een driekleurige vlag, en die hebt gij verwisseld met een witte: nu wilt gij de witte weder verwisselen met eene driekleurige, en van zulk eene geringe zaak wilt gij een staatszaak maken. Kies de driekleurige vlag, om dat dit u zoo behaagt, herneem de witte, wanneer gij dat begeeren zult, zoek zelfs een nieuwe vlag uit: maar breek mij het hoofd met zulke dingen niet."

GEZEGDE VAN EEN EINDELIJK BEROEPEN ENGELSCHEN KAPELLAAN.

Men weet, dat men in *Engeland* vele jaren wachten kan, eer men begunstigd wordt met eene standplaats, en dat de meeste Gemeenten door Kapellanen bediend worden, die een zeer sober inkomen hebben, terwijl de eigenlijke

Digitized by Google

Leeraars hun, dikwijls zeer ruim, inkomen in de stad verteeren. Er zijn voorbeelden, dat men 40 jaren, en langer, de Kapellaandienst heeft waargenomen, eer men eene plaats kreeg, waarvan men genoegzame inkomsten had.

Een, na zoo vele jaren, eindelijk beroepen Kapellaan, zeide daarom te regt: » men heeft » mij brood gegeven, nadat ik reeds al mijne » tanden verloren had."

BUITENGEWOON GEBREK IN HET SPREKEN. EEN WAARSCHUWEND VOORBEELD VOOR ALLE ECHTGENOOTEN.

In de staat de *Vermont* in *Amerika*, bevindt zich een kind, dat niet spreken *kan*, als het tot zijnen vader spreken wil. Eenigen tijd voor zijne geboorte had er een levendige twist plaats tusschen zijne ouders, en zijne moeder weigerde lang haren echtgenoot toe te spreken. Het geschil werd bij gelegd, en het kind geboren; het begon op den gewonen tijd te spreken, maar in de tegenwoordigheid zijns vaders behield het een diep stilzwijgen. De vader zich uitgeput hebbende, op eene vriendelijke wijze, om het kind tot spreken te brengen, begon eindelijk straf te dreigen, en als de straf was uitgeoefend, hoorde men van het kind niets dan zuchten en steunen, maar het kon geen woord voortbrengen. Al de getuigen erkenden, dat

het

Digitized by Google

het in het kind geen onwil, maar velstrekt onvermogen was, om tot zijnen vader te spreken. Bij rijper leeftijd heeft het kind alle kracht te vergeefs ingespannen, om eenige woorden in antwoord aan zijnen vader te rigten, en het is niet in staat, iets anders voort te brengen, dan verwarde klaagtoonen.

BIJZONDERE HUWELIJKSKEUZE.

Onlangs had er op *Otaheite*, het voornaamste der vriendschapseilanden, eene bijzondere echtvereeniging plaats. De bruidegom, een geboren Noord-Amerikaan, C. SPOONER geheeten, is kapitein op het ter walvischvangst uitgerust schip *Erie*, te *Newport*, in de Noord-Amerikaansche Vrijstaten te huis behoorende. De bruid, eene Inlandsche, heet Miss KINGATARA ORURUTH. Haar vader, een voornaam persoon op het eiland, heet DEMSTREGWOMLDAMMER, en is aan de eerste familien van het eiland verwant, welke veelal nog langer namen, dan hij, dragen. Miss KINGATARA is ongeveer 16 jaren oud; haar kleur is aan glanzend mahonijhout gelijk, hare wangen zijn schilderachtig *getatoueerd*; hare ooren kunstig uitgerekt; haar neus is net opengespleten; hare oogen zijn wijd en wonderlijk groen. Zij is zes voet lang; zij was bij het trouwen in een' ouden langen mantel gewikkeld, en tegen over haar

Digitized by Google

bruidegom, kaauwde zij, gedurende de gansche plegtigheid, met genoegen aan een stuk suikerriet. Om der menigte eene proef van hare vlugheid te geven, sprong zij in den naastbijzijnden vloed, en toonde hare bedrevenheid in het zwemmen. De bruidegom, een hooghartig zeeman, zwoer, dat zijne beminnelijke KINGATARA de eenige vrouw was, die hem bekooren kon; zij zou, naar zijne verwachting, eens de vreugde van zijn vaderland en de moeder van een talrijk kroost worden.

HET WEESMEISJE TE ROME.

In het midden der maand Junij dezes jaars, wedervoer een weesmeisje te *Rome* eene merkwaardige lotverwisseling, waarop hare geringe afkomst, armoedige toestand en volkomen gebrek aan schoonheid, haar alle aanspraak schenen te ontzeggen. De Vorst van *Buon Compagni*, broeder van de Vorst van *Piombino*, een man van een groot vermogen, maar van zeer hooge jaren, meldde zich bij den Inspecteur van het Vondelingshuis aan, en liet zich al de meisjes boven de 16 jaren vertoonen. Zonder lang te dralen, koos hij er ééne uit, en liet zich met haar, als zijne gemalin, dien zelfden dag aanteekenen en daarna trouwen. Hij deed dit, om aan de twisten, die er in zijne familie over zijne nalatenschap ontstaan

WA-

Digitized by Google

waren, een einde te maken. De jonge Vorstin weet zich voortreffelijk in hare omstandigheden te schikken, en de oude heer verjongt oogenschijnlijk.

HET GAZ-FEEST.

Het *Gaz-feest* in het Engelsche stadje *Stroud* behoort tot de kenmerkende verschijnsels van onzen tijd. Het was aangelegd, ter viering van de eerste verlichting der stad met Gaz. De gezamenlijke deelnemers aan deze nieuwe inrigting en de aanzienlijkste uit den omtrek waren tot den maaltijd genoodigd. De kamer was geheel met Gaz verlicht; voor ieder couvert brandde in een sierlijke luster een Gaz-vlammetje, om de sigaar aan te steken; de spijzen en dranken waren alle met Gaz gereed gemaakt, waarvan iedere gast zich zelven overtuigen kon, dewijl de keuken slechts door een raam van de eetkamer gescheiden was. Na den maaltijd steeg een ballon met Gaz gevuld op, en onder het dessert onderhield men zich, met het verhalen van Gaz-anekdoten.

BESCHRIJVING VAN EEN VREEMD DIER, KHON PAO GENOEMD.

In *Siam* bevindt zich een zeldzaam dier, *Khon Pao* genoemd, van welks geslacht de

Digitized by Google

Prinses TSCHAU TA er tèn bezit. Volgens alle beschrijvingen is het dier vijf voeten groot en heeft overeenkomst met een mensch. Het gaat regt op, en heeft in de knieën geene buiging, of liever het heaft geen knieën; het loopt zoo snel als een paard, maar kan, wanneer het valt, niet opstaan, het moet dan naar een boom kruipen, aan welken het zich met zijne handen en zeer lange armen vastklemt en zoo oprigt. Het vel aan de buik van dit dier is zoo doorschijnend als glas of hoorn, zoo dat men de ingewanden zien kan.

(*der Freimuthige*
25 Julij 1834.)

DE TWIST TUSSCHEN DE ADVOKATEN EN HEELKUNDIGEN IN FRANKRYK.

De Doctoren in *Frankrijk* worden tegenwoordig vervolgd wegens onbehoorlijke behandeling der kranken. Zoo moest een hunner aan zijnen patient, die door eene verkeerde aderlating den arm verloren had, eene aanzienlijke schadeloosstelling geven. Ook den Tandmeesteren, die goede tanden uitgetrokken, of het kinnebakken beschadigd hebben, zijn door de Advokaten processen aangedaan. Er is daarom een gezelschap van Artsen opgerigt, om de Advokaten, op gelijke wijze, wegens fouten in hunne praktijk, te vervolgen.

Digitized by Google

BISSCHOP HEBER.

De Bisschop HEBER op eene zijner reizen eene arme vrouw bezoekende, welke haar kind verloren had en daarover morde, verhaalde de volgende fabel:

» Een schaapherder morde over den dood van » zijn kind, en in de aandoening zijns harten » beklaagde hij zich bitterlijk, dat hij dat, » wat hij het meest beminde, moest missen. » Plotseling vervoegde zich een vreemdeling » bij hem, van een zeer ernstig en achtbaar » voorkomen, en nam hem met zich naar het » veld. Het was nacht, en er werd geen » woord gesproken, tot dat zij bij de kudde » kwamen, toen de vreemdeling hem dus aan» sprak: » Wanneer gij een van deze lam» meren moest kiezen, zoudt gij het beste en » schoonste nemen: waarom zoudt gij dan mor» ren, wanneer Ik, de goede Herder mijner » schapen, uit die, welke gij voor mij op» voedde, kieze die het best voor mijne eeu» wige kudde geschikt is." — De geheimzin» nige vreemdeling verdween, en het hart des » vaders werd vertroost."

VREEMD GEVAL.

Het volgende voorval wordt door MARTIN LUTHER verhaald.

Digitized by Google

Een molenaar had een ezel, die uit zijn' stal liep, en aan den oever van eene rivier kwam, waar hij in eene visschersschuit liep, die daar lag, om op deze wijze te drinken. Maar daar de schuit niet vast gebonden was, dreef dezelve met den ezel weg, zoo dat de molenaar zijn graauwtje, en de visscher zijne schuit verloor. — De molenaar beklaagde zich over den visscher, om dat hij vergeten had zijne schuit vast te binden; en de visscher beschuldigde den molenaar, dat hij zijnen ezel niet te huis hield, en vraagde schadevergoeding. Nu was de vraag, wie regt had? Nam de ezel de schuit mede, of voerde de schuit den ezel weg? LUTHER merkt hier op aan: — Dit worden zaken in regten genaamd; zij hadden beide onregt. De fout is aan beide zijden. Zulke zaken sporen de drift van regtsgeleerden aan, maar men moet geenszins de drift, men moet het regt beoefenen en *alle zaken moeten met order geschieden.*

LUTHER'S *gemeenzame Gesprekken.*

HET VANGEN VAN EEN SLANG.

WATERTON geeft ons, in zijne *Reizen in Zuid-Amerika*, het volgende verhaal:

» Ik zond mijnen Indischen bediende BADDY QUASHI, om in het bosch te zoeken naar iets, hetwelk ik aldaar verloren had, en gedurende zijne

Digitized by Google

zijne afwezendheid, bemerkte ik eene jonge *Coulacanara*, van omstreeks tien voeten lang, die langzaam voorwaarts kroop; ik zag dat dezelve niet dik genoeg was, om mijnen arm te breken, ingeval zij zich daar om heen slingerde. Er was geen oogenblik te verliezen. Ik vatte haar staart met de linker hand, nam mijne hoed met de regter af, en hield dezelve als een schild ter verdediging voor mij.

De slang keerde zich dadelijk om, en naderde mij, met den kop van den grond geheven, als om mij te vragen, welke reden ik had zulke vrijheden met haar staart te gebruiken. Ik liet haar op mij aankomen, blazende en met geopenden bek, tot op twee voeten afstands van mijn gezigt, en stootte toen, met al mijne magt, mijne, met mijn hoed gewapende, vuist, in hare kaken. Zij was verschrikt en bedwelmd door den schok, en, voor dat zij zich herstellen konde, vatte ik met beide handen haren strot zoodanig, dat zij mij niet konde bijten; ik liet haar toen zich om mijn lijf slingeren, en trok met haar als mijn wettig eigendom af. Zij drukte mij wel sterk, maar echter zoo niet, dat ik pijn gevoelde.

Mijn bediende keerde nu juist terug, en het gedruisch hoorende, hetwelk de worsteling maakte, naderde hij voorzigtiglijk. Zoodra hij mij zag en bemerkte in welk gezelschap ik mij bevond, keerde hij zich om en liep naar huis, en ik vervolgde hem schreeuwende, om zijne

vrees

Digitized by Google

vrees te vermeerderen. Toen ik de oude over zijne bevreesdheid bekeef, smeekte hij mij om vergeving, zeggende, dat het gezigt van den slang alleen, hem eensklaps ziek gemaakt had.

PROEVE EENER BERIJMING VAN HET GEBED DES HEEREN.

Gij, die den Hemel hebt tot uwen troon, o Heer!
Zijt om des Heilands wil ook een genadig Vader.
Ei! duid, dat ik en elk gedurig tot U keer,
En in het stil gebed eerbiedig tot U nader!

Uw naam, Uw groote naam zij nooit ten spot of hoon
Van hen, die U, in hunnen euvelmoed verachten!
Neen, dat de Christenheid van U en Uwen Zoon
Altijd haar eenigst heil, haar grootst geluk verwachte!

Uw koningrijk, dat rijk van waarheid en van deugd,
Verbreide zich steeds meer tot zegen aller volken!
Mogt heel het Christendom eens deelen in die vreugd,
Die JEZUS schenken zal, als Hij komt op de wolken.

Heel 't aardrijk, groote God! gehoorzame Uwen wil,
Gelijk dit steeds geschiedt bij 's Hemels reine scharen.
Dat niemand ooit Uw doen of laten hier bedill',
Maar elk berust' in alle rampen en bezwaren.

Geef ons, o eeuw'ge Liefd'! altijd ons daaglijksch brood;
Voorzie ons steeds van al, hetgeen wij hier behoeven.
Geen aardsche vader laat zijn kind in bangen nood,
Zoudt Gij dan, Hemelheer! ons door gebrek bedroeven?

Gelijk een vader zijn' genâe betoont aan 't kind,
Ontfermt Ge U over hen, die U in waarheid vreezen.
Als wij, o Heere! tot vergeven zijn gezind,
Wilt Gij voor ons ook een vergevend Vader wezen.

Leid

Digitized by Google

Leid ons, om JEZUS wil, in geen' verzoeking, neen,
ô God! verlos ons toch, als wij naar 't kwaad verlangen:
Ons vleesch is immer zwak; het kwaad waart om ons heen,
En zoekt nog daaglijks ons in zijne strik te vangen.

Uw is het Koningrijk, de heerlijkheid en kracht
Tot in alle eeuwigheid! — dat heel de menschheid samen,
In voor- en tegenspoed, van U slechts hulp verwacht';
Dan zeggen we op 't gebed geloovig: »'t zij zoo! Amen!"

Arnhem, L. V. D. B.

den 8sten Aug. 1834.

TEGEN DEN HOOGMOED.

Wie zijt gij mensch, dat gij zoo trotsch,
Verwaand, daar henen stapt?
Is 't om den rang, dien gij bekleedt?
Weet, sterv'ling! die steeds grafwaarts treedt,
Dat 't graf van geene rangen weet,
En een ontembre tijd als 't stof dien eens vertrapt.

Wie zijt gij mensch, dat gij zoo trotsch
Slechts schaars een ander groet?
Is 't om wat gouds, dat gij ontvingt?
Weet, dat wat heden u omring,
Ligt morgen rampspoed u ontwringt,
En dat ge in 't stervensuur het alles missen moet.

Wie zijt gij mensch, dat gij zoo trotsch
Op and'ren neder ziet?
Is 't om uw frisch en jeugdig schoon?
Ook zelfs de schoonste rozenkroon
Verbleekt, verwelkt, en 't rijk der doôn,
Waar worm en made knaagt, acht jeugd en schoonheid niet.

Wie

Digitized by Google

Wie zijt gij mensch, dat gij zoo trotsch
Een ander luttel acht?
Is 't om uw kracht in lijf en leên?
Weet, plotsling wordt 't haast afgesneên,
Wat voor den dood onwinbaar scheen;
Voor zijnen ijz'ren arm bestaat geen ligchaamskracht.

Wie zijt gij mensch, dat gij zoo trotsch
Het hoofd naar boven steekt?
Is 't om uw uitgebreid verstand?
o Neen! dit kwam van hooger hand,
Weet, dat u tot uw eigen schand,
De ware wijsheid nog, de ned'righeid ontbreekt.

Wie zijt gij mensch, dat gij zoo trotsch
U zelf den besten waant?
Is 't om uw goed en braaf gedrag?
Weet dat hij, die met elken dag
Zijn schuld verzwaart, niet roemen mag,
En zoek den heilweg op door Gods genâe gebaand.

Wie zijt gij mensch, dat gij zoo trotsch
Uw broeder schuwt en haat?
Is 't om uw bet'ren godsdienstzin?
Dit toch stort u dien geest niet in,
Die ootmoed leert en broedermin,
En wil dat men aan God het oordeel overlaat.

Wie zijt gij mensch, dat gij zoo trotsch
Zoo dwaas zijt en zoo snood;
Dat ge op iets, 't welk geen wezen heeft,
Of waar gebrek en smet aan kleeft,
U stout verheft en daarbij leeft:
Daar stille reine deugd slechts edel maakt en groot.

Sneek, J. K.

September 1834.

A K A-

Digitized by Google

AKADEMIE-NIEUWS.

GRONINGEN.

Den 9den Oct. 1834. Heden werd alhier de gewone jaarlijksche verwisseling van het Rektoraat der Hooge School plegtig gevierd.

De aftredende Rector Magnificus, de Hoogleeraar J. F. VAN OORDT, J. WZ. droeg zijne waardigheid over aan den Hoogleeraar J. H. PHILIPSE, na het houden eener latijnsche redevoering, *de Religione Christiana in patria nostra vi sua nunquam destituta*, waarin betoogd werd. *dat de Christelijke Godsdienst, te allen tijde in ons Vaderland hare heilzame kracht heeft geopenbaard.* Voorts werd aan den Heer J. VAN DOORNINCK, van *Deventer*, Kandidaat in het Romeinsche Regt, aan de Leidsche Hooge School, voor de beantwoording der door de Faculteit van Bespiegelende Wijsbegeerte en Letteren uitgeschreven prijsvraag, de Gouden Medaille uitgereikt; terwijl tevens eervolle melding gemaakt werd, van eene verhandeling des Heeren H. M. TELS, Kandidaat in de Bespiegelende Wijsbegeerte en Letteren, en in de Regtsgeleerdheid, aan de Leidsche Hooge School, ingekomen op de prijsvraag van de Regtsgeleerde Faculteit.

In de Faculteit der Godgeleerdheid heeft geene bekroening kunnen plaats hebben, en in die der Geneeskunde en der Wiskunde en Natuurkunde waren geene antwoorden ingekomen.

Tot Secretaris van den Akademischen Senaat voor dit Akademiejaar is benoemd de Hoogleeraar H. NIENHUIS.

SCHOOL.

Digitized by Google

SCHOOL-NIEUWS.

DOESBORGH.

Den 28sten Augustus. Heden had de bevordering der, en de prijsuitdeeling aan de Leerlingen der Latijnsche Scholen alhier plaats. Van de eerste klasse tot het Akademisch onderwijs werd bevorderd: A. J. J. WARNSINCK, die bij deze gelegenheid sprak: *De P. Terentii Phormione;* en daarna van de Wel Edel Achtb. Heeren Curatoren en zijne Onderwijzers afscheid nam. Hierna beklommen de van tweede tot de eerste klasse bevorderde Jongelingen: H. J. CAUDRI, N. LOBRY DE BRUYN, J. J. KEUKEN en H. W. G. SMIDT, achtereenvolgende het spreekgestoelte, en reciteerden *Exercitationis Caussa*, na voorafgaande inleidingen: *Albii Tibulli LII. El. I. LI. El. III. Ovid. Am. LI. El. XV. LIII. El. IX.* en bedankten eindelijk de Wel Ed. Achtb. Heeren Curatoren voor de hun toegewezene eereprijzen. De van de vierde tot de derde klasse bevorderde Leerlingen, M. G. RIETVELD en J. C. VAN ZELM, Leerling der zesde klasse, reciteerden vervolgens hunne *gratiarum actiones* voor de behaalde eereprijzen; en eindelijk nam de Rector een kort maar hartelijk afscheid van zijnen geliefden Leerling A. J. J. WARNSINCK. Hiermede eindigde deze schoolplegtigheid, die door een buitengewoon aanzienlijk Auditorium van geleerde Heeren werd opgeluisterd.

ROTTERDAM.

Den 25sten Aug. 1834. Heden had alhier de gewone halfjarige promotie plaats; bij welke pleg-

Digitized by Google

plegtigheid, door den Heer Rector geopend zijnde, twee leerlingen P. ROODT, met een' prijs in de Grieksche en Romeinsche Letterkunde vereerd, en D. C. VIRULIJ, in het vak der Latijnsche Letterkunde met een prijs begiftigd, tot de Hoogescheol bevorderd werden, en door hen zelven vervaardigde redevoeringen hielden. De eerste: *de praecipuis Numae Pompilii, regis, rebus gestis.* De tweede: *de ratribus Maccabaeis.*

Uit de Ordo Majorum der vierde klasse, gingen tot de Ordo Candidatorum over, M. BICHON VAN IJSSELMONDE, met een prijs in het Latijn. In het Grieksch, in de Geometrie, bij loting, met een vereerend getuigschrift, in de Geschiedenis, op dezelfde wijze, met eenen prijs, G. WEERAAT, met een prijs in het Latijn; in het Grieksch en de Geometrie, bij loting, met een vereerend getuigschrift; J. J. VAN OOSTERZEE, met een prijs in het Latijn; in de Geometrie, bij loting, met een vereerend getuigschrift, F. TOLLENS, met een prijs in het Latijn; in de Geometrie en Geschiedenis, met een vereerend getuigschrift, bij loting; welke allen eene door hen zelven gestelde Declamatie hielden. De eerste: *de M. Antonio, oratore, civitatis et eloquentiae principe.* De tweede: *de Aristide;* de derde: *de Socrate, philosopho;* de vierde: *de H. Grotio, cive optimo.* Uit de ordo Minorum werden tot de Majores bevorderd: F. DE KLOPPER en M. A. DE JONGH.

Uit de derde naar de vierde klasse gingen over: F. VAN DEN HAM, met een prijs in 't Grieksch en 't Latijn; J. L. SCHLIMMER, met een prijs in 't Latijn. IS. HOOFT, desgelijks. J. E. CRIELLAERT, J. VAN DER HARDERWIJK JR. en B. LIJON, met een vereerend getuigschrift

Digitized by Google

in plaats van prijs; J. CH. BALLOT met een prijs in de Algebra.

Uit de ordo Minorum naar de ordo Majorum der derde klasse: J. A. SCHELLEKENS, met een prijs in het Latijn en een vereerend getuigschrift in het Grieksch, in plaats van prijs. J. P. KEIJZER en H. C. VOORHOEVEN, met een vereerend getuigschrift, in plaats van prijs in het Latijn.

Uit de tweede klasse naar de derde, J. R. L. WENTHOLT, met een prijs in het Latijn, Grieksch en Arithmatica; in de Geographie en Mijthologie, bij loting, met een vereerend getuigschrift; D. TERPSTRA met een prijs in de Mijthologie bij loting, J. G. SCHUMACHER op dezelfde wijze in hetzelfde vak met een vereerend getuigschrift, H. KRUIFF en C. P. DE KAT.

Uit de ordo Minorum naar die der Majores der tweede klasse: J. E. VAN DER AA CRIELLAERT, bij loting, met een prijs in de Geographie en met een vereerend getuigschrift in de Mijthologie, en J. N. SCHOT.

Uit de eerste klasse naar de tweede: TH. A. ERUIN, met een prijs in het Grieksch en Latijn; in de Geographie en Mijthologie, bij loting, met een vereerend getuigschrift, D. BURGER, met een prijs in het Latijn, in de Geographie en Mijthologie, bij loting, met een vereerend getuigschrift; D. CHABOT met een vereerend getuigschrift in de Mijthologie bij loting, J. C. REEPMAKER bij loting met een prijs in de Geographie, in de Mijthologie met een vereerend getuigschrift, N. H. VAN CHARANTE bij loting met een vereerend getuigschrift in de Geographie en Mijthologie, A. ROIJNCK VAN PAPENBRECHT in beide vakken van Wetenschap op dezelfde wijze begiftigd, gelijk ook E. F. BONGA. D. C. L. HANEGRAAFF, met een vereerend getuigschrift in de Mijthologie, bij loting. F. W. RIET-

RIETSTAP, in de Geographie en Mijthologie met een vereerend getuigschrift, bij loting.

Uit de zoo genaamde ordo prioris Semestris, of middelste orde naar die der Majores, E. CLOOS, met een prijs in 't Latijn. H. SCHEMMER LELIJVELT, met een prijs in het Latijn en in de Mijthologie met een vereerend getuigschrift, bij loting. A. J. P. OORT, met een vereerend getuigschrift in de Geographie en Mijthologie, bij loting. L. J. A. TOLLENS HZ., met een vereerend getuigschrift in de Mijthologie, bij loting. J. M. DIKKE en J. VAN HATTEM.

Uit de ordo posterioris Semestris, of de eerstbeginnende naar de ordo prioris Semestris of Minorum, C. W. OPZOOMER, aan welken, uit hoofde van bijzondere naarstigheid, een buitengewoon vereerend getuigschrift in het vak der Latijnsche Letterkunde door H. H. Curatoren was toegewezen, en in de Geographie en Mijthologie het lot een vereerend getuigschrift schonk. W. LE JEUNE. E. KRUIJF, met een vereerend getuigschrift in de Mijthologie, bij loting. A. VAN VOLLENHOVEN, met een hem bij loting toegevallen vereerend getuigschrift in de Geographie. C. L. GÖRLITZ, G. J. BOODT, met een vereerend getuigschrift in de Mijthologie, bij loting; P. VAN DER MOEVEN en J. VAN STOLK CORNZ.

OLDENZAAL.

Den 11den Julij. Na dat op gisteren het gewone half jarig examen der Latijnsche Schooljeugd had plaats gehad, werd heden, alhier in de Gereformeerde Kerk, de jaarlijksche promotie en prijsuitdeeling gehouden. De Rector J. WEELING opende deze feestviering met eene voorafspraak, waarin hij den nieuw benoemden Conrector, den Heer P. J. COSTERUS, uit *Edam*, met deszelfs bevordering tot dezen post geluk

Digitized by Google

wenschte. De Heer COSTERUS, beklom vervolgens den Predikstoel, en hield eene welgesteide redevoering: *de arctissime, quo inter se Graecae Latinaeque literae continentur vinculo.*

Vervolgens trad de veel belovende Jongeling, A. A. W. VAN WULFFTEN PALTHE, na vooraf door den Rector tot de Akademische lessen bevorderd te zijn, op, en hield ingelijks eene door hem zelven bewerkte redevoering, de M. TULLIO CICERONE.

Voorts ontving eenen prijs, in de tweede klasse A. MOLLINK, uit *Vilsteren*; in de vijfde klasse: A. DE LANOY. Van de zesde tot de vijfde klasse werden bevorderd: H. BERGMAN, uit de *Lemmer*, en E. L. HEININK, van welken de eerste eenen prijs ontving; in de zesde klasse ontving eenen prijs: J. G. WANSINK; uit de *ordo novitiorum*, werd tot de zesde klasse bevorderd: G. J. HEININK, welke jongeling, uit hoofde zijner snelgemaakte vorderingen, met een vereerend getuigschrift beschonken werd. Eindelijk ontvingen nog vereerende getuigschriften: voor de Mathesis: J. H. BLOEMEN, voor de Geschiedenis en Fabelkunde A. DE LANOY, voor de Aardrijkskunde K. H. B. PALTHE.

De Jongelingen, die met prijzen begiftigd waren, volvoerden met zeer veel bevalligheid hunne *gratiarum actiones* aan H. H. Curatoren, waarna de Rector, onder gepaste aanspraken en dankbetuigingen, dit Feest eindigde, hetwelk onder afwisselend Orgelmuzijk tot genoegen van alle aanwezigen afliep.

ENSCHEDE.

Den 13den Aug. Heden werd alhier de gewone promotie en prijsuitdeeling der Latijnsche Scholen gevierd. Vooraf hield de Rector A.

D.

Digitized by Google

P. VAN DE SIEPKAMP, eene redevoering, over de verpligting tot werkzaamheid voor onze tegenwoordige en toekomstige bestemming.

Voor de Latijnsche School werden de prijzen uitgedeeld, tweede klasse eerste prijs aan den verdienstelijken Jongeling, E. TER KUILEN, tweede prijs aan H. TEN KATEN, in de zesde klasse een getuigschrfft aan J. MAASLAND. Voor de Fransche School, vierde klasse, eerste prijs I. BLYDENSTEIN, in de vierde klasse wierden getuigschriften gegeven, aan J. TER KUILE LEMKER, in de vijfde aan H. W. TEN CATE, en in de zesde klasse aan J. HARBERS.

Voor welke blijken van tevredenheid der Heeren Curatoren, de Jongelingen, welke prijzen ontvangen hadden, zoo in de Latijnsche als Fransche taal, aan Hun Wel Ed. Achtbare hunnen dank betuigden.

OOTMARSUM.

Den 20sten Augustus j. l. werd alhier het gewone Examen gehouden. Na den afloop van deze plegtigheid, rigtte de Rector P. IMMINK, aan het einde van eene, te dier gelegenheid, door hem uitgesprokene redevoering, zijne toespraak tot twee van zijne leerlingen, de veel belovende Jongelingen G. KRUYS, van het *Vriezenveen*, en J. D. NINABER, van *Aielendoorn*, als staande dezelve gereed, om tot het Akademisch onderwijs te worden toegelaten. Deze Jongelingen hielden vervolgens hunne zorgvuldig bewerkte oratien, hebbende die des eerstgenoemden tot onderwerp: *de eo, quod Cicero, in Catone suo Majore, senectutis causam optime egerit* terwijl de tweede sprak: *de Virgilio, Aeneae ad loca infera descensum describente.* Dit werk werd door hen gelukkig en, onder groote goedkeuring der aanwezigen volbragt.

Digitized by Google

KAMPEN.

Den 27sten Aug. 1834. Op heden had alhier de promotie der Latijnsche schooljeugd plaats.

De Rector, de Heer R. VAN WIJK JACOBZ., deed zijne intreerede *de scientiis, quae propaedeuticae vocantur*, waarbij hij, in den aanvang, aan den verdienstvollen overleden Rector, H. WEIJTINGH, op eene waardige wijze gedachtig was.

Vervolgens werd naar de Akademische lessen met veel lof bevorderd, de verdienstelijke jongeling, L. RIETBERG, die het spreekgestoelte beklom en eene wel uitgewerkte redevoering hield: *de inventione artium et doctrinarum, earumque vi in reipublicae salutem*, waarna eenige verdienstelijke jongelingen, die van klasse tot klasse bevorderd waren, op eene bevallige wijze hunne *gratiarum actiones* voor ontvangene eereprijzen reciteerden, als met name, J. G. H. BOISSEVAIN, die van de tweede naar de eerste klasse, F. L. VAN ROMUNDE en H. G. C. FEITH, die naar de tweede en W. VAN BERKUM BIJSTERBOS, die naar de vierde klasse bevorderd werd.

Hierna beklom de nieuwe Rector andermaal het spreekgestoelte en bragt, in Nederduitsche dichtmaat, eene hulde aan den overledenen WEIJTINGH, het geen met welgevallen aangehoord werd door allen, die 's mans verdiensten naar waarde hadden weten te schatten.

ASSEN.

Den 25sten Julij. Op den 17den en 18den dezer, is het openbare examen alhier gehouden van de leerlingen der Latijnsche school en van het Instituut.

De volgende bevorderingen hebben plaats gehad: van de vierde tot de derde klasse der Latijnsche school: J. P. AMSHOFF, C. L. KNIPHORST,

Digitized by Google

HORST, J. OLDENBANDRING, W. O. SERVATIUS en J. P. WILLINGE.

Van de derde tot de tweede klasse, onderste afdeeling: M. TALMA GRATAMA. G. R. W. RIJMMELL, R. J. GRATAMA, L. HOMAN, S. TONCKENS en J. H. WILLINGE TONCKENS, alsmede D. W. VAN DER FELTZ.

Tot de eerste afdeeling der eerste klasse: J. A. G. DE VOS VAN STEENWYK, J. A. WILLINGE GRATAMA, J. H. SPIERING. PHIL. RAM, A. DAENIUS, P. POLMAN GRUYS, A. VOS, J. C. METELAR, E. CATS, alsmede B. HAITZEMA VICTOR. Uit deze klasse, gingen af naar de Akademie: M. L. CLEVERINGA, van *Appingadam*; M. VAN DER TUUK, van *Hüvelte* en D. G. COHEN.

Prijzen zijn behaald: in de tweede afdeeling der eerste klasse, de eerste prijs als eene getuigenis van doorgaande vlijt, en daardoor van lofwaardige vordering in alle vakken, door J. A. G. DE VOS VAN STEENWIJK. Voor het Latijn en voor de geschiedenis werden beide prijzen eveneens door gehoemden DE VOS VAN STEENWIJK behaald; de laatste met het lot tegen J. A. WILLINGE GRATAMA, wien ook de prijs voor het Grieksch te beurt viel. Nog ontving in dezelfde klasse, een buitengewonen prijs, PHIL. RAM. In de derde klasse: M. T. GRATAMA; in de vierde: J. P. AMSHOFF, met het lot tegen C. L. KNIPHORST; en in dezelfde klasse, buitengewoon, J. P. WILLINGE.

Voor de nieuwe talen, etc. ontving bij de eerstbeginnenden den prijs: F. J. BREVET; bij eene volgende afdeeling: K. W. A. ESSERS, en buitengewoon, B. ZOMER. Den eersten prijs ontving, naar den gewonen regel, C. H. SMIDT.

De bevorderingen en prijsuitdeelingen werden voorafgegaan, door het houden van twee rede-

Digitized by Google

voeringen, de eerste door J. A. G. DE VOS VAN STEENWIJK, als de eerste der school, de *primo triumviratu*; de andere door H. IDAENIUS, *de tertio bello Punico*, met het lot tegen de overige leerlingen der eerste klasse, die alle tot hetzelfde einde opstellen, naar eigene kenze, hadden vervaardigd.

Ten slotte werden de gewone dankbetuigingen gedaan, voor de prijsbehalenden, door J. A. G. DE VOS VAN STEENWIJK, en voor de vertrekkenden, door M. E. CLEVERINGA.

HEUSDEN.

Den 3den Sept. Na voorafgaand, op den 27sten Aug. gehouden, Zomerexamen, greep alhier de openlijke promotie van de leerlingen der Latijnsche Scholen, in de groote Kerk plaats, en werd, na het houden eener Redevoering over GALENUS, (*de Galeno*,) met een' prijs naar de Akademie bevorderd, de verdienstelijke jongeling J. A. SCHIPHORST PAPE.

Voorts gingen met prijzen en getuigschriften voor de onderscheidene Talen en Wetenschappen over, van de tweede tot de eerste klasse, W. VAN VEEN; van de vierde tot de derde, W. M. VAN HAAFTEN; van de vijfde tot de vierde, P. J. A. GOUDRIAAN en H. SCHIPPERS; en van de eerste afdeeling der vijfde klasse tot de tweede, W. VAN BUNGE en P. A. VAN TOORENBURG.

Al deze jongelingen betuigden, op eene bevallige wijze, hunnen dank aan H. H. Curatoren, voor de ontvangene boekgeschenken, terwijl het geheele letterfeest, door een aangenaam Orgel-Muzijk afgewisseld, ten genoegen eener aanzienlijke schare afliep.

KERK-

Digitized by Google

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

ARNHEM. Ds. B. TER HAAR, Pred. te *Vlaardingen*, heeft de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping, na eenigen tijd van beraad, aangenomen.

ARNHEM, den 8sten Oct. 1834. Ter vervulling der vacature, ontstaan door den vrijwilligen afstand van Ds. J. VAN DER FELTZ, is op den 16den September, door den grooten Kerkeraad der Hervormde Gemeente alhier, geformeerd het navolgende zes- en drietal van Predikanten.

Zestal:

DD. HOOGSTRATEN, Predd. te *Lochem*. ROLDANUS, te *Doesburg*. VAN HOORN, te *Amersfoort*. DE MEIJIER, te *Voorburg*. VELDWYK, te *Odijk*. en VROOM, te *Wolvegā*.

Drietal:

DD. HOOGSTRATEN, Predd. te *Lockem*. DE MEIJIER, te *Voorburg*. en VROOM, te *Wolvega*

Waaruit op den 18den Sept. beroepen is Ds. A. C. DE MEIJIER, Theol. Doct. en Predikant te *Voorburg*, welke deze beroeping, na eenigen tijd van beraad, heeft aangenomen.

EDE, den 12den Oct. Heden werd alhier bevestigd, onze van *Woerden* beroepen Leeraar, Ds. D. A. DETMAR.

Digitized by Google

De bevestiging geschiedde, bij afstand van den Consulent dezer Gemeente, door den Wel Eerw. Heer TH. VAN SCHUYLENBURGH, Pred. te *Waarder*, met eene Leerrede over *Joh.* XXI: 15—17. Terwijl de Bevestigde des namiddags zijn werk onder ons aanvaardde, met 1 *Tim* I: 15. *Dit is een getrouw woord, enz.*

TERWOLDE vakant. Zie Aug. 1834.

ZUTPHEN.

De Ring van *Zutphen* heeft tot Praetor gekozen, in de plaats van Ds. A. VAN GELDER, Pred. te *Almen*, Ds. J. C. VAN DE VELDE, Pred. te *Zutphen*.

De Ring van *Doesborg*, heeft tot Praetor en Scriba gekozen, in de plaats van Ds. J. H. VAN DIEST, Pred. te *Hengelo*, Ds. A. RADYS, Pred. te *Doesborg*.

HENGELO, den 10den Aug. 1834. Heden vierde onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. H. VAN DIEST, dankbare gedachtenis van zijne vervulde 25 jarige Evangeliedienst, in de Gemeente van onzen Heer, te *Bathmen*, *Doetinchem*, *Lopik* en onder ons. Zijn tekst was *Hand.* XXVI: 22. *Dan hulp van God verkregen hebbende, sta ik tot op dezen dag.* God spare onzen Leeraar voor de Gemeente; Hij bemoedige en versterke hem op zijn moeijelijk levenspad, om steeds getrouw aan roeping en verpligting te blijven!

DIDAM, den 14den Sept. 1834. Ons Kerkgebouw had, door eene vernieuwde inrigting van het inwendige, eene aanmerkelijke verbetering ondergaan, en deszelfs waarde voor onze openbare godsdienstoefening was vooral grootelijks vermeerderd, door de aanschaffing van een, voor onze Kerk en Gemeente zeer geschikt Orgel. Door de welwillendheid van den

Ker-

Digitized by Google

Kerkvoogd werden wij in staat gesteld, geheel uit eigene middelen, dit Orgel aan te koopen, hetwelk, in zich zelve door deskundige zeer voldoende bevonden zijnde, nog aanmerkelijk verbeterd werd door de kundige Orgelmakers, de Heeren NOLTHING en ZOON, te *Emmerik*. Heden werd hetzelve plegtig ingewijd, bij welke gelegenheid onze Leeraar, J. PARÉ, ons, naar aanleiding van *Ps.* CXLIV: 9. bepaalde bij de vereeniging van het godsdienstig gezang met de toonkunst, als eene inrigting, eerwaardig door hare oudheid, zich aanbevelende door hare nuttige werking, maar die wezenlijke waarde bezit, alleen voor hem, die door het uitwendige zich laat opleiden tot inwendige godsdienst des harten. Het genoegen van dezen dag werd ons aanmerkelijk verhoogd, door den verdienstelijken Organist der naburige Gemeente van *Doetinchem*, den Heer SWANEVELD, die niet alleen des voormiddags onze plegtstatige gezangen begeleidde, maar ook des namiddags, in een daartoe afgezonderd uur, aan de Gemeente gelegenheid gaf, om, zoo wel de proeven van zijne kunde, als de toonen van ons Kerkorgel te hooren.

BREEDEVOORT, den 28sten September. Heden werd ons nieuw Orgel voor de eerstemaal gebruikt, bij onze gemeenschappelijke godsdienst. Het Orgel, zijnde een 8 voets werk van 13 registers, is gemaakt door den Heer NABER, Orgelmaker te *Deventer*, die, ook door dit voortreffelijk werk, zijnen welgevestigden roem heeft gehandhaafd.

GROENLO, den 6den Oct. 1834. De Kerkeraad der Hervormde Gemeente van *Groenlo*, werd heden alleraangenaamst verrast, door het belangrijk geschenk van eene fraai bewerkte zilvere Schenkkan aan de Gemeente, bij de be-

Digitized by Google

bediening des H. Avondmaals, en van honderd gulden in geld voor onze armen; al hetwelk ons werd vereerd, door de kinderen en behuwdkinderen van wijlen Mejufvrouw de Weduwe HUISKES, geb. KRAAYENHORST, om alzoo de gedachtenis van eene dierbare moeder en brave vrouw onder ons levendig te houden.

WINTERSWIJK, den 12den Oct. Dezen voormiddag werd aan de Gemeente bekend gemaakt, het overlijden van den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. H. VAN DER LINDE, sinds twee jaren Emeritus Pred. van *Beekbergen*, in den ouderdom van bijna 65 jaren. Zijn Eerw. was van den 23sten April 1797, tot den 12den October 1802, ook onder ons, werkzaam in de bediening des heiligen Evangeliums. Onze oudste Leeraar, P. DE BRUIN, wekte allen, die den overledenen hadden gekend, en zich zijne leer en vermaningen herinnerden, tot eene getrouwe behartiging en opvolging van dezelve op.

ZUTPHEN. Zie Junij 1834.

T I E L.

LIENDEN, den 7den Sept.. Deze dag leverde aan de Gemeente ruime stof op van blijdschap. Op denzelven mogt zij het voorregt genieten, eenen harer voormalige Leeraren, den WelEerw.Heer F. H. VAN BERCK COLENBRANDER, thans Pred. te *Amsterdam*, in haar midden te zien optreden, ter plegtige gedachtenisviering van zijne 25jarige, bij haar aangevangene en in den *Briel* en te *Amsterdam* voortgezette, Evangeliedienst. Zijn Wel Eerw. sprak bij deze gelegenheid, naar aanleiding van *Pred.* XII: 13, 14; over de vreeze Gods en het houden zijner geboden; als den menschen, ten hoogsten betamelijk en noodig om eenmaal met vrijmoedigheid te verschijnen in het jongst gerigt, en werd door allen, met aandacht en

ge

gelijk wij vertrouwen mogen, door velen met vrucht gehoord. God spare den ons nog zoo dierbaren Leeraar en vriend nog lange, en zegene hem en zijn huisgezin in de ruimste mate.

HARDERWIJK.

ELBURG, den 15den Sept. 1834 Ds. J. SIBLESZ, voor de beroeping naar deze Gemeente bedankt hebbende, heeft de Kerkeraad heden gemaakt het volgende twaalf- en zestal.

Twaalftal:

DD. A. RUTGERS VAN DER LOEFF, Predd. te *Slochteren*. J. HOOIJKAAS, te *Nieuwe Tonge*. J. E. KIST, te *Zeist*. D. BRUINS, te *'s Graveland*. L. EILERTS DE HAAN, te *Olst*. C. W. KERSTEN, te *Barneveld*. J. PARÉ, te *Didam*. P. H. G. NAHUYS, te *Scherpenzeel*. A. VISCH, te *Epe*. J. E. DE VOOGT, te *Nederlangbroek*. L. C. VAN DER MEULEN, te *Bedijkte Schermer*. H. R. DE HOL, te *Zevenhuizen*.

Zestal:

DD. A. RUTGERS VAN DER LOEFF, J. PARÉ, J. HOOIJKAAS, J. E. KIST, L. EILERTS DE HAAN, P. H. G. NAHUYS.

Waaruit den 6den Oct. gemaakt is het volgende drietal:

DD. J. HOOIJKAAS, P. H. G. NAHUYS, J. PARÉ; de beiden laatsten met het lot tegen Ds. J. E. KIST.

ERMELO vakant. Zie Nov. 1833.

HATTEM. Zie Sept. 1834.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE, den 28sten Sept. 1834. Heden vierde een onzer geachte Leeraren, Ds. D. MOLENAAR, zijne vijf en twintig jarige Evangeliedienst in de Gemeenten van *de Vuursche*

Digitized by Google

sche, *Nieuw Loosdrecht*, *Doetinchem*, *Middelburg* en onder ons, predikende hij bij deze gelegenheid over 2 *Cor.* IV: 13. *Dewijl wij nu denzelfden geest des geloofs hebben, gelijk er geschreven is: Ik hebbe geloofd; daarom heb ik gesproken, zoo gelooven wij ook, daarom spreken wij ook.*

VOORBURG, den 8sten Oct. 1834. Heden avond maakte ons onze Leeraar bekend, dat hij zich verpligt had gevonden, de op den 20sten Sept. l. l. op hem uitgebragte beroeping, naar de Gemeente van *Arnhem*, aan te nemen. Zoo dat

VOORBURG staat vakant te worden.

ROTTERDAM.

VLAARDINGEN, den 24sten Sept. Onze jongste Leeraar, B. TER HAAR, eene beroeping ontvangen hebbende naar de Gemeente van *Arnhem*, berigtte heden aan onze Gemeente, dat hij zich verpligt gevonden heeft, die beroeping, onder inwachting der vereischt wordende approbatien, aan te nemen. Zoo dat

VLAARDINGEN staat vakant te worden.

ZEVENHUIZEN. Op den 28sten September heeft onze Leeraar, Ds. H. R. DE HOLL, aan de Gemeente bekend gemaakt, eene beroeping ontvangen te hebben, naar de Gemeente van *Monnikendam*.

MAASSLUIS, den 28sten Sept. Ds. J. F. KUYPER, van *Geervliet* naar onze Gemeente beroepen, werd heden voormiddag, door onzen oudsten Leeraar, Ds. A. SLOTEMAKER, in de bediening alhier bevestigd, met eene Leerrede over 1 *Cor.* IV: 4*b*. *Die mij oordeelt is de Heer.* Des namiddags aanvaardde de Bevesvestigde zijn werk, predikende over *Rom.* I: 16*b*. *Het is eene kracht Gods tot zaligheid, een iegelijk die gelooft.*

SCHIEDAM staat vakant te worden. *Zie* Julij 1834.

LEI-

Digitized by Google

LEIDEN.

WOERDEN, den 28sten Sept. 1834. Nadat de Wel Heer D. A. DETMAR, in de voorgaande week, door Ds. J. A. PLUIJGERS, als Gecommitteerde door het Klassikaal Bestuur van *Leiden*, ontslagen was van zijne betrekking op den Kerkeraad en Gemeente alhier, heeft zijn Eerw. op heden van ons afscheid genomen, met eene Leerrede over *Phil.* I: 27. Dus is

WOERDEN vakant.

DORDRECHT.

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND vakant. Zie Maart 1834.

GOUDA.

BERKENWOUDE, den 7den Sept. Ons Kerkgebouw, hetwelk bijna geheel vernieuwd moest worden, en waaraan reeds in 1833 een begin gemaakt was, zagen wij reeds spoedig zoo ver voltooid, dat de openlijke godsdienstoefening weder naar gewoonte er in kon plaats hebben. Nu echter mogten wij het genoegen smaken, hetzelve geheel voltooid te zien. Onze Leeraar, A. H. C. VAN SENUS, maakte van deze gelegenheid gebruik, om, naar aanleiding van *Ps.* CXXVI: 3. ons op te wekken tot dankbaarheid aan God, voor de weldaad ons verleend, en tot regte waardeering van dezelve.

Bij den dank, dien wij den Allerhoogsten toebragten, voor het voorregt ons geschonken, werd er ook openlijk dank toegebragt aan Z. M. onzen geëerbiedigde Koning, aan Z. Exell. den Minister van Staat, belast met de Generale Directie der Hervormde Kerk, aan Ed. Mog H. H. Gedeputeerde Staten, aan Z. Excell. den Heer Staatsraad Gouverneur dezer Provincie, aan de Leden der Hervormde Synode, als ook aan de Gemeente zelve, die allen hebben medegewerkt, om ons zulk eene geschikte gelegenheid voor onze godsdienstoefening te doen verkrijgen.

Ein-

Digitized by Google

Eindelijk werd, door gepaste aanspraken, aan den Edel Achtb. Heer Burgemeester P. SNEL, aan Heeren Kerkvoogden, aan de Gemeente, enz. deze plegtigheid besloten, welke wij ons nog lang met dankbaarheid zullen herinneren.

GROOT AMMERS, den 28sten Sept. 1834. Onze Leeraar J. H. LANGEWAGEN, naar *Purmerende* beroepen, nam heden van ons afscheid, met eene Leerrede over *Hebr.* X: 23. *Laat ons de onwankelbare belijdenis der hope enz.* nadat hij, den 23sten derzelfde maand, behoorlijk van zijne betrekking tot deze Gemeente en de Klassis van *Gouda*, was losgemaakt.

GROOT AMMERS, den 1sten Oct. 1834. Ter vervulling der alhier bestaande vakature, is het volgende tiental geformeerd van Kandidaten tot de H. dienst, bij onderscheidene Provinciale Kerkbesturen:

A. VERWEY, J. P. OTT, P. N. LAMPING, A. DROST, A. H. PAREAU, VAN LEEUWEN BOOMKAMP, C. N. DE GRAAFF, CATS, VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE en C. SWALUE.

En is hieruit, door den Kerkeraad dezer Gemeente, met de vereische meerderheid van stemmen, beroepen, de Wel Eerw, Heer J. P. OTT, Kandidaat tot de H. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*.

LANGERAK. Zie Sept. 1834.

BRIELLE.

BRIELLE, den 21sten Sept. Onze beroepen Leeraar, Ds. N. VAN DER TUUK ADRIANI, Theol. Doct. en Pred. te *Deyl* en *Enspijk*, heeft de ontvangene beroeping aangenomen.

GEERVLIET, den 21sten Sept. Heden namiddag nam onze Leeraar, Ds. J. F. KUYPER, van ons afscheid, met eene Leerrede over *Jez.*

LV(

Digitized by Google

LV: 115. *Het zal niet ledig tot mij wederkeeren.* Dus is

GEERVLIET vakant.

NIEUWENHOORN, den 8sten Oct. Door den Eerw. Kerkeraad is, ter vervulling der bestaande vakakature, op den 1sten dezer een zestal geformeerd, bestaande uit:

DD. W STORM, Predd. te *Heinenoord.* E. B. SWALUE, Theol. Doct. te *Korendijk.* J. J. VAN WALSEM, te *Zwartewaal.* G. G. MONTYN, te *Sas van Gend* en *Philippine.* J. H. STUFFKEN, Theol. Doct. te *Haaften.* en B. S. TENCKINCK, te *Bergen.*

Op het drietal zijn geplaatst,

DD. E. B. SWALUE, J. H. STUFFKEN en W. STORM.

Waaruit op heden beroepen is, Ds. E. B. SWALUE, Theol. Doct. en Pred. te *Korendijk.*

KORENDIJK, den 10den Oct. Onze Leeraar, Ds. E. B. SWALUE, ontving heden eene beroeping naar de Gemeente van *Nieuwenhoorn*, welke door zijn Eerw. is in beraad genomen.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM. Zie Julij 1834.

THAMEN AAN DEN AMSTEL, staat vakant te worden. Zie Sept. 1834.

ALKMAAR.

WESTERSCHELLING, den 14den Sept. 1834. Nadat onze beroepen Leeraar, den Wel Eerw. Heer J. C. F. OTTO, Kand. bij het Prov. Kerkb. van *Noord-Holland*, de beroeping had aangenomen, en de vereischte kerkelijke en koninklijke approbatiën waren verkregen, werd zijn Wel Eerw. heden onder ons bevestigd. Wegens de afwezigheid van den den Wel Eerw.

Digitized by Google

Heer, M. G. POLLMAN, Consulent dezer Gemeente, hield de Wel Eerw. Heer J. WOUTERS, Pred. te *Vlieland*, de bevestigings-rede over *Matth.* XXVIII: 19, door wien tevens de oplegging der handen geschiedde. Des namiddags sprak de Bevestigde zijne intreê-rede uit, over 2 *Cor.* IV: 5*a*. *Wij prediken niet ons zelven, maar Jezus Christus, den Heer.*

Het Klassikaal Bestuur van *Alkmaar*, heeft zijn Wel Eerw. als lid der Klassis verklaard.

ZUIDZIJPE EN EENIGENBURG vakant. Zie Dec. 1832.

H O O R N.

MIDWOUDE. De Kerkeraad alhier, brengt ter kennis van de Eerw. Heeren Kandidaten tot de H. Dienst, geen plan te hebben om, voor in den volgenden zomer, op het beroep te laten prediken. Terwijl Kerkeraad dan, uit het getal der zich aangemeld hebbende Heeren, een bepaald getal daartoe, door brieven, nader zal uitnoodigen.

MIDWOUDE vakant. Zie Sept. 1834.

E D A M.

PURMERENDE. Zie Junij 1834.

MONNIKENDAM. Zie Aug. 1834.

Z E E L A N D.

Op den 1sten Oct. 1834. zijn door het Provinciaal Kerkbestuur van *Zeeland*, tot de predikdienst toegelaten, de Heeren: J. H. DREWES en J. WESTHOF HZ., Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid te *Leiden*.

M I D D E L B U R G.

MIDDELBURG. Ds. D. VAN HEYST, Th. Doct. Pred. te *Gouda*, heeft voor de beroeping naar onze Gemeente bedankt. Zoo dat MIDDELBURG nog vakant blijft.

BEKERKE. De beroeping, door onzen Kerke-

kerraad uitgebragt op den Kand. H. J. BUDDING, is door zijn Eerw., onder inwachting der noodige approbatiën, aangenomen.

WESTKAPELLE, den 10den Oct. 1834. Ds. H. J. VAN INGEN voor de beroeping naar deze Gemeente bedankt hebbende, kwam de Kerkeraad bij een, ten einde wederom eenen nieuwen Leeraar te verkiezen, en werd daarop, met medestemming van den gekwalificeerden van den Ambachtsheer, het navolgende zestal geformeerd:

DD. J. BINNEWEG, Kandidaat bij het Prov. Kerkb. van *Overijssel*. KÖNINGSFELDT, Pred. te *Meliskerk*. A. DE RONDE BRESSER, Kand. bij het Prov. Kerkb. van *Gelderland*. WANROOY, te *Herkingen*. RIJNEBUIK, te *Zoutelande*. VAN DER MADE, te *Grijpskerke*.

Hieruit werden op het drietal geplaatst:

DD. J. BINNEWEG, DE RONDE BRESSER en WANROOY.

Waaruit met algemeene stemmen beroepen werd, Ds. J. BINNEWEG, Kand. bij het Prov. Kerkb. van *Overijssel*.

ZIERIKZEE.

OUD VOSSEMEER, den 14den Sept. 1834. Van tijd tot tijd onderging ons Kerkgebouw, noodige verbeteringen; dan, het gebrek aan goede en genoegzame zitplaatsen bleef evenwel voortduren. Heden hadden wij het genoegen, om, onder het bestuur der Heeren Kerkvoogden, uit de gelden der Gemeente, dat gebrek verbeterd te zien, daar de oude zitplaatsen, meest alle, door nieuwe vervangen, en daarbij eene geheel nieuwe galerij aan het einde der kerk geplaatst, en zoo het getal der zitplaatsen aanzienlijk vermeerderd werd. Onze Leeraar C. GILTAIJ, gedacht aan die verbetering en dat treffend bewijs van den lust en

Digitized by Google

de opgewektheid der Gemeente, om de openbare Eerdienst bij te wonen met eene opzettelijke Leerrede, naar aanleiding van 2 *Kon.* XII: 14*b*. *en zij beterden daarmede het huis des Heeren.*

OUWERKERK IN DUIVELAND. Den 28sten Sept. 1834. Had onze Leeraar, H. J. VAN INGEN, ons den 14den dezer kennis gegeven van eene beroeping naar *Westkapelle*, heden vernamen wij, dat zijn Eerw. zich verpligt had geacht, voor die beroeping te bedanken.

Zijn Wel Eerw. verbond zich op nieuws aan zijne Gemeente, met eene Leerrede over *Hand.* IV: 29*b*. *Geef uwen dienstknechten met alle vrijmoedigheid uw woord te spreken.*

G O E S.

KOLIJNSPLAAT. Zie Sept. 1834.

IJ Z E N D I J K E.

SCHOONDIJKE, den 4den Oct. Bij gunstig besluit van Z. M, den Koning, van den 8sten Sept. l. l. N°. 78. is onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer C. SCHIETTEKATTE, salvo honore Emeritus verklaard, ingaande den 1sten Jan. 1835. Zoo dat

SCHOONDIJKE eerlang staat vakant te worden.

U T R E C H T.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Utrecht*, zijn op den 1sten en 2den Oct. l. l. tot de Predikdienst geadmitteerd, de Heeren: C. SPEELMAN, T. H. HOOLA VAN NOOTEN, J. BOELE, M. RUTTINCK, F. PYTTERSEN en A. WITTEVEEN.

U T R E C H T.

KOCKENGEN, den 12den Oct. Op heden is onze nieuwe Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer, C. BOON, Theol. Doct. in de H. dienst

Digitized by Google

dienst onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer A. SCHOTSMAN, Pred. te *Kamerik*, en Consulent dezer Gemeente; daar de Groningsche Hoogleeraar, de Hoog Eerw. Heer P. HOFSTEDE DE GROOT, die dit werk op zich genomen had, weinige dagen te voren, zich genoodzaakt had gevonden, wegens ongesteldheid, van dit werk af te zien. hindering kennis te geven.

De Bevestigings-Leerrede geschiedde naar aanleiding van 2 *Cor.* IV: 1. *Daarom, dewijl wij deze bediening hebben, naar de barmhartigheid, die ons geschied is, zoo vertragen wij niet.* De oplegging der handen geschiedde door de Wel Eerw, zeer gel. Heeren: H. VAN BLOKHUIZEN, H. LANGENBERG, D. COPYN, S. HOITSEMA, L. M. LOBRY en D. BRINKMAN, respective Predd. te *Mijdrecht*, *Abkoude*, *Wilnis*, *Vleuten*, *Zwammerdam* en *Tienhoven*.

In den namiddag aanvaardde de Bevestigde zijn dienstwerk, met eene Leerrede over 1 *Petr.* IV: 11*b*. *Opdat God in allen geprezen worde door Jezus Christus.*

AMERSFOORT.

WOUDENBERG, den 3den Sept. 1834. Na gunstig verkregene handopening en dispensatie van Art. 35. van het Reglement op de vakature enz. is alhier, onder voorzitting van den Consulent, den Wel Eerw. Heer P. C. RIBBECK, Pred. te *Leusden*, door den Kerkenraad gemaakt, het navolgend zestal van Kandidaten tot de H. dienst bij onderscheidene Provinciale Kerkbesturen:

A. W. M. JONGENEEL, H. A. LAAN, J. C. VAN MARKEN, A. H. PAREAU, P. W. VAN LOSSEM en T. E. W. SNEL.

Digitized by Google

Op het drietal zijn geplaatst:

J. C. VAN MARKEN, A. H. PAREAU en P. W. VAN ROSSEM.

Waaruit beroepen is J. C. VAN MARKEN, Kand. bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, die deze beroeping, onder inwachting der vereischte goedkeuringen, aangenomen heeft.

VRIESLAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Vriesland*, zijn den 1sten Oct. l. l. tot de Predikdienst geadmitteerd: FRANÇOIS HENRICUS BEKIUS en WILLEM NICOLAAS STORT, Kandidaten in de Letteren en in de Godgeleerdheid bij de Akademie te *Groningen*.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN. Daar het Z. M, goedgunstiglijk behaagd heeft den Wel Eerw. en zeer gel, Heer A. L. VAN DER BOON MESCH, Th. Dr. en Pred. alhier, wegens voortdurende ongesteldheid, salvo honore en met pensioen, uit zijne bediening te ontslaan, met den 1sten Jan. 1834 in te gaan, staat

LEEUWARDEN vakant te worden.

SUAWOUDE EN TIETJERK vakant. Zie Sept. 1834.

HARLINGEN.

WOMMELS EN HIJDAARD. Zie Aug. 1634.

SNEEK.

OOSTHEM vakant. Zie Sept. 1834.

DOKKUM.

METZLAWIER EN NIJAWIER, den 18den Sept. 1834. Ingevolge stemming van Hervormde Floreenpligtigen, is alhier tot Pred. beroepen, de Heer S. C. THODEN VAN VELZEN, Kand. tot de H. Dienst bij het Prov. Kerkb. van *Vriesland*, die deze beroeping volvaardig heeft aangenomen.

EE,

Digitized by Google

EE, den 2den Oct. Ds. D. A. WERUMEUS BUNING, Pred. te *Oostermeer*, c. a. voor de alhier op zijn Eerw. uitgebragte beroeping, na beraad, bedankt hebbende, is, ingevolge stemming der Hervormde Floreenpligtigen, tot Pred. dezer Gemeente beroepen, de Wel Eerw. Heer J. MANGEL, Pred. te *Hantum* en *Hantumhuizen*, die deze beroeping in beraad genomen heeft.

ENGWIERUM, den 3den Oct. Heden is tot Pred. dezer Gemeente door Hervormde Floreenpligtigen benoemd, en vervolgens door den Kerkeraad beroepen, de Heer J. G. ZIMMERMAN, Kand. tot de H. Dienst bij het Prov. Kerkb. van *Utrecht*, die deze beroeping heeft aangenomen.

DROGEHAM. De beroeping alhier uitgebragt op den Kand. S. VAN VELZEN, de Kerkelijke en Koninklijke approbatiën verkregen hebbende, verwachten wij zijn Eerw. eerlang in ons midden.

OVER-IJSSEL.

Door het Prov. Kerkb. van *Overijssel*, is, in deszelfs vergadering van Oct. tot de predikdienst toegelaten, de Heer J. C. VAN SCHERMBEEK, Kand. in de Letteren en Godgeleerheid te *Utrecht*.

ZWOLLE.

HEINO, den 14den Sept. Heden maakte onze Leeraar, J. SIBLESZ, ons bekend, dat hij, na ernstig beraad, voor de beroeping naar *Elburg* had bedankt; van welker ontvangst de Gemeente alhier op den 31sten Aug. l. l., was kennis gegeven.

KAMPEN.

VOLLENHOVEN, den 5den Oct. 1834. Heden vierde een onzer Leeraren, de Wel Eerw. Heer J. F. BARENDS, bij gelegenheid der bediening

Digitized by Google

van het H. Avondmaal, gedachtenis van zijne onder ons vervulde 25jarige dienst, naar aanleiding van 1 *Cor.* VII: 31*b*. *Want de gedaante dezer wereld gaat voorbij.*

GRONINGEN.

Op den 1sten Oct. zijn door het Prov. Kerkbestuur van *Groningen*, tot de Predikdienst toegelaten, de Heeren: G. HOLWERDA, H. M. HOOGKLIMMER, B. F. JANSONIUS, D. CANNEGIETER, J. J. ZN. en E. H. GROENMAN, Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid aan de Hoogeschool te *Groningen*.

GRONINGEN.

NIEZIJL. Den 20sten Aug. l. l. is alhier, na vertoonde acte van Collatie door Heeren Collatoren, kerkelijk beroepen, de Heer P. K. BROEMANN, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*. Deze beroeping is door den beroepenen aangenomen, en ook reeds met de vereischte goedkeuringen bekrachtigd.

GROOTEGAST EN DOESUM vakant. Zie Nov. 1833.

GRONINGEN. Zie Sept. 1834.

WINSCHOTEN.

ZELLINGEN vakant. Zie Julij 1834.

APPINGEDAM.

MEETHUIZEN vakant. Zie April 1834.

APPINGEDAM vakant. Zie Julij 1834.

MIDDELSTUM

OOSTERNIELAND EN OLDENZIJL vakant. Zie Nov. 1833

NOORD-BRABAND.

Door het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, is, bij uitspraak van den 6den Augustus l. l., op J. S. ZORN, Predikant, laatstelijk aan de *Lage Zwaluwe*, toegepast Art. 58.

3.

Digitized by Google

3°. d. enz. van het gerevideerde Reglement op de uitoefening van Kerkelijk Opzigt en Tucht voor de Nederlandsche Hervormde Kerk.

In de Vergadering van den 1sten October zijn door het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Braband*, geëxamineerd en tot de Predikdienst toegelaten, de Heeren W. G. BRIL, M. J. STRUICK en D. C. THOMKINS, Kandidaten in de Letteren en Heilige Godgeleerdheid te *Leijden*.

'S HERTOGENBOSCH.

HELVOIRT, den 6den October 1834. Acht manschappen, behoorende tot de Batterij Rijdende Artillerie, N°. 1. sedert eenige maanden hier gelegerd, deden, na tweemaal ter weekeen vlijtig gebruik van de Catechisatiën gemaakt te hebben, op den 17den der vorige maand September, Belijdenis des Geloofs, en werden den 21sten daaraanvolgende plegtig bevestigd; hij welke gelegenheid onze Leeraar, Ds. G. J. DUYZER, predikte over *Hebr.* IV: 14*b*. *Laat ons deze belijdenis vasthouden.* Zij hielden gisteren met ons gedachtenis van Jezus dood aan het Avondmaal. Van nieuwe Testementen, zijn degenen, die daaraan behoefte hadden, door het Bijbelgenootschap voorzien geworden.

B R E D A.

Het Klassikaal Bestuur van *Breda*, heeft aan den Wel Eerw. Heer Ds. J. BACHIENE, bevestigd Predikant van *Hooge Zwaluwe*, acte van Lidmaatschap dezer Klassis ter hand gesteld.

GEERTRUIDENBERG, den 27sten Sept. 1834. Deze Gemeente werd heden op het alleraangenaamst verrast, door het ontvangen van een kostbaar geschenk, bestaande in twee zware, door de Heeren BENNEWITZ en ZOON, te *Amsterdam*, fraai en smaakvol bewerkte zilveren Kannen, bestemd ten gebruike bij het

Digitized by Google

H. Avondmaal. Te meer welkom was ons dit geschenk, daar aan ons Avondmaalszilver juist dit alleen ontbrak. Doch hoe aangenaam ons deze gift ook wezen moge, smart het ons dat de edelmoedige en godsdienstminnende gever zich geheel onbekend gehouden en zelfs verlangd heeft, dat wij naar hem geen onderzoek doen, ja zelfs ons daaromtrent geene gissingen veroorloven zouden. Dit verlangen moge een blijk zijn van de onbaatzuchtigheid des schenkers, die dank noch lof begeert, en daardoor zijne edelmoedigheid eenen hoogeren luister bijzet; maar wij worden er door belemmerd in de yurige begeerte onzer harten, om hem persoonlijk onze erkentenis toe te brengen; kunnende dit nu niet anders, door ons dan op deze wijze openlijk geschieden, met den wensch, dat de Heer, in wiens plegtige eeredienst hij zoo groot een belang toont te stellen, hem, bij het versmaden van allen menschen lof, met zulke zegeningen begunstige, die meer waardig zijn dan goud of zilver, en die gewis het deel worden, van allen die Jezus Christus in onverderfelijkheid lief hebben!

LAGEZWALUWE vakant. Zie hier boven.

HEUSDEN.

LOON OP ZAND, den 6den Oct. 1834. Op den 23sten Sept. j. l. zijn hier weder 22 Grenadiers, alle van het tweede Bataillon, na bevorens Belijdenis des Geloofs voor den Kerkeraad te hebben afgelegd, openlijk voor de Gemeente bevestigd. Twee hunner, die in hunne kindsheid den H. Doop niet ontvangen hadden, met namen: IEDE HENDRIKE VAN LOO, geboortig uit *Aengwierden*, Provincie *Vriesland*, en DEDDE TJIBBES WEKESMA, geboortig uit *Wouterswonde*, in dezelfde Provincie, werden gedoopt. Onze Leeraar Ds. J. L. T. COX, pre-

Digitized by Google

predikte bij die gelegenheid over 1 *Thess.* II: 12. *En betuigden dat gij zoudt wandelen waardiglijk Gode, die u roept tot zijn Koningrijk en Heerlijkheid.* De geheele plegtigheid liep tot stichting en genoegen van eene talrijke schaar, ook van elders zamengevloeid, af. Gisteren hebben de nieuwe Leden het Avondmaal met ons gevierd.

DRENTHE.

Op den 1sten, 2den en 3den October zijn door het Provinciaal Kerkbestuur tot de Predikdienst toegelaten: J. ADRIANI LZ., T. RÖMELINGH, G. HAYUNGA, T. H. MULLER, C. H. SYTSMA en C. PETERS, Kandidaten in de Letteren en Godgeleerdheid te *Groningen*.

ASSEN.

VEENHUIZEN, den 14den Sept. Heden had alhier eene plegtige bevestiging plaats, van 125 Ledematen, alle door den Predikant K. VAN RINTELN, onderwezen en opgeleid. Zeven van hen ontvingen den H. Doop. Van de bevestigde behoorden 53 tot de zoogenaamde Bedelaars-Kolonisten, onder welke menschen van 60. 70 en drie van meer dan 80 jaren waren, grootendeels, zoo niet geheel, wat godsdienstige opleiding betreft, in vroegeren tijd verwaarloosd. Onder hen was een grijsaard van 70 jaren, die van de jeugd af een zwervend leven geleid had, en wiens levenswijze en lotgevallen althans geene geoefende zinnen in het woord deden wachten. Deze heeft openlijk voor de gansche Gemeente belijdenis afgelegd, op eene wijze, die van zijne bijzondere kennis in de Bijbelsche en Kerkgeschiedenis, alsmede in de Geloofs- en Zedeleer de beste getuigenis gaf.

RODEN, den 5den Oct. Uit een voren ge-

Digitized by Google

gemaakt twaalftal van Kandidaten, is alhier beroepen Ds. P. H. S. LULOFS, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Noord-Brabant*, welke heden in de H. dienst werd bevestigd. Bij vrijwilligen afstand van den Consulent K. VAN RINTELN. Pred, te *Veenhuizen*, werd de Bevestigings-Leerrede gehouden door Ds. J. LULOFS, Pred. te *Meppel*, die tot tekst had 2 *Tim.* IV: 2*a*. *Predik het woord*. De oplegging der handen geschiedde door den Bevestiger en Consulent. De Bevestigde aanvaardde zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Luk.* X: 42. *Maar een ding is noodig enz.*

LIMBURG enz.

GENT, den 18den Sept. Ofschoon de Cholera zich op nieuw in deze stad vertoond heeft, is echter niemand tot de Protestantsche Gemeente behoorende tot nog toe aangetast geworden. Zonderling genoeg heerscht die ziekte alleen in het vrouwenkwartier der gevangenis, waar zich een getal van 280 bevonden, waaronder 3 Protestantsche; van welk aantal, tusschen de 50 en 60 aangetast zijn, en reeds 8 gisteren overleden waren. De Protestantsche, die tot hier toe gezond bleven, werden echter door den Pred. tweemaal daags bezocht, die dan met haar bidt, hetwelk van goeden invloed is, om de neerslagtigheid te verdrijven, welke niet onnatuurlijk ontstaat, als men zoo velen rondom zich in hetzelfde vertrek aangetast en in weinige uren bezwijken ziet.

De predikdienst werd op de bepaalde Zondagen, zoo te *Antwerpen*, als te *Maria Hoorebeke*, verrigt, alsmede in de buitengevangenissen, in eene van welke, te *Vilvoorden*, een vrouw overleed, namelijk JANNETJE DE BRUIN, op wie reeds de pogingen van den ijverigen Kerk-

leer-

Digitized by Google

leeraar, den Wel. Eerw. Heer F. PLEIJTE, Predikant te *Zierikzee*, toen deze vrouw in banden geraakte, een ernstigen indruk maakten, die, in het eerst van hare komst te *Gent*, wel verloren scheenen, doch weder later zich openbaarden, zoo dat de Pred. GOEDKOOP, niet zonder hope haar de laatste reize bezocht. Zij laat omtrent *f* 150 kasgeld na, en heeft welligt nog kinderen, die er regt op hebben. Men weet, uit vorige Boekzaalberigten, welke stukken noodig zijn, om dit in te vorderen, waarmede de steller van dit berigt zich gaarne zal belasten, ten behoeve dier weezen. Ook stierf eergisteren, een gevangene te *Gent*, WETSTEIN genaamd, die van *Middelharnis* moet zijn, en die een ruim kasgeld nalaat; ten opzigte van deze, geldt hetzelfde aanbod, en dezelfde aanwijzing zoo even gegeven. Broeders in de bediening, zullen de belanghebbenden wel te regt willen wijzen.

Ook deze overledene stelde op hoogen prijs het voorregt, dat hij, door het verblijven van den Pred. GOEDKOOP, nu reeds vier jaren lang de Evangelie-verkondiging in de gevangenis mogt genieten, waarvan zij geheel anders beroofd zou zijn geweest.

WAALSCHE KERK.

VOORBURG vakant.
NYMEGEN vakant. Zie Mei 1834.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

HAARLEM }
WADDINGSVEEN en } vakant.
MOORDRECHT }
FREDERIKSTAD AAN DEN EIDER vakant. Zie Jan. 1833.

'S GRA-

'S GRAVENHAGE. Zie Aug. 1834.
BOSKOOP vakant. Zie Aug. 1834.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

EDAM, den 8sten Oct. 1834. Na dat onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. J. SCHRÖDER, op den 6den Aug. l. l. ons berigt had gegeven, van het ontvangen eener beroeping naar de Gemeente te *Arnhem*, welke zijn Eerw. in beraad zou nemen; vernamen wij op den 18den dier maand, dat zijn Eerw. die beroeping had aangenomen, onder inwachting der vereischte goedkeuringen. Deze ingekomen zijnde, heeft zijn Eerw. op den 5den dezer maand voor eene talrijke Vergadering afscheid van ons genomen, met eene Leerrede over 1 *Kor.* III: 7. Onze Gemeente hierdoor vakant geworden zijnde, hadden wij het genoegen de inmiddels gevraagde handopening tot het beroepen van eenen anderen Leeraar te erlangen, ten gevolge waarvan, uit eene nominatie, ons op ons verzoek door het Eerw. Consistorie der Evangelisch Luthersche Gemeente te *Amsterdam* toegezonden, en waarop geplaatst waren, de Wel Eerw. Heeren J. L. BECKER, C. HOLTZAPFFEL, J. C. KINDERMAN en E. E. LANGENAAKEN, respective Predikanten te *Vlissingen*, *Brielle*, *Wildervank* en *Deutichem*, op heden door den grooten Kerkeraad, onder voorzitting van Ds. A. J. SCHRÖDER, als Consulent, met eenparige stemmen beroepen is, Ds. J. C. KINDERMAN, Pred. te *Wildervank*, aan wien de beroepsbrief is toegezonden.

ZUTPHEN, den 5den Oct. 1834. Heden voor 14 dagen maakte onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. A. KRAMER, ons bekend, dat zijn Wel Eerw. eene beroeping had ontvangen bij onze Gemeente te *'s Gravenhage*, en hezijn

Digitized by Google

den berigtte ons zijn Wel Eerw., dat hij zich verpligt had gevonden, deze beroeping aan te nemen. Zoo dat

ZUTPHEN staat vakant te worden.

BREDA vakant. Zie Aug. 1834.

ARNHEM. Zie Aug. 1834.

'S GRAVENHAGE. Zie Sept. 1834.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

GROOTWOLDE. Ofschoon de Correspondens daar van geen legaal berigt ontvangen heeft, kan hij evenwel melden, dat de beroepen Pred. U. E. BAKKER, Kand. bij den Oostvriesschen Coetus, aldaar reeds in de H. dienst is bevestigd.

KAMPEN. De Wel Eerw. Heer A. P. GEELVINK, Kand. bij den Oostvriesschen Coetus, is door het Koninklijk Oostvriesch Consistorium, als Unicus Collator, in deze Gemeente tot Predikant beroepen; en heeft zijn Wel Eerw. die beroeping ook aangenomen.

EMDEN, den 14den Oct. In een Coetus Contractus is bovengenoemde Heer GEELVINK, pro Ministerio, geëxamineerd, en met alle ruimte tot de H. dienst toegelaten. Zijn Wel Eerw. staat dan ook eerstdaags te *Kampen* bevestigd te worden.

NUTTERMOER, den 10den Aug. Heden verheugden wij ons hier, over de voltooijing van ons verbeterd, en van binnen geheel vernieuwd Kerkgebouw, versierd met een nieuw verwulfsel, en eenen der fraaiste Predikstoelen, tot hetwelk alles, ten blijke van den prijs, welken wij op de openlijke Godsvereering blijven stellen, uit geheel vrijwillige gif-

Digitized by Google

giften, alle de vereischte kosten zijn bijgedragen. Onze Leeraar H. J. STROMAN, leidde de godsdienstoefening, door vooraf te laten zingen *Ps.* XXVI: 6*b*—8. en nam uit de laatste regels aanleiding, om ons DAVIDS liefde tot de woning van zijnen God te herinneren; en — naar zijn voorbeeld ons thans ook te verblijden, onder de vermaning in het gebed, dat deze blijdschap regt gewijzigd mogt worden. De tekst was *Joan.* X: 22*a*. Voor de talrijke vergadering, ook van elders opgekomen, is alles stichtelijk, en met vreugde afgeloopen.

HATSUM, den 24sten Sept. De Hoog Eerw. Heer, Superintendent en Pred. dezer Gemeente D. NICOLAI, vierde heden zijne 50jarige Evangelie-dienst, en van dezelve 9 in de Gemeente van *Borkum*, en 41 onder ons.

De plegtigheid werd vereerd met de tegenwoordigheid van den Wel geb. Heer Ambtman, benevens den Heer Assessor, van het Ambt *Jemgum*, daartoe door het hooge koninklijk Oostvriesch Consistorium gecommitteerd. Onze Leeraar predikte bij die gelegenheid naar aanleiding van *Hand.* XXVI:22, zich de groote dankenstof herinnerde aan den God zijner goedertierenheid en trouwe, en daarvoor dan ook hartelijk dankte. Intusschen, zoo verblijdend dit voor allen was, zoo aandoenlijk sprak de oude man over het verlies, hetwelk hij zich had te betreuren van alle zijne kinderen, en door onder ook eenen zoon, die tot zijne groote blijdschap, het Leeraarambt, in de naburige Gemeente van *Oldendorp*, reeds waardiglijk bekleedde. Alle welke bedroevende verliezen echter de overgeblevene behuwd- en kleinkinderen hem, en zijne hoog bejaarde Echtgenoote zoo veel mogelijk zochten te vergeeden.

Nadat dit alles was afgeloopen, en onder de her-

Digitized by Google

herinnering, dat God het hem aan zegen op zijne Bediening niet had laten ontbreken, en hem ook nog lust en krachten schonk, ging hij met jeugdigen ijver voort, naar het voorbeeld van den Apostel PETRUS II *Br.H.* I: 13, 14. zich te verbinden, om voortaan zijne Gemeente nog te willen blijven vermanen; hetwelk dezelve dan dan ook met vreugde vernam, en blijft bidden, dat God zijn Hoog Eerw. daartoe nog lang sparen en verder sterken moge!

CORRESPONDENTIE.

Van de *drie*, door dezelfde hand ingezonden, Dichtstukjes zal dat, hetwelk *Het vertrouwen* getiteld is, geplaatst worden.

De *Bijzonderheden van de godsdienst der oude Saksers* zullen opgenomen worden, en de vervolgen ziet men te gemoet.

Buiten de schuld der *Redactie*, moet het stukje *Kunstwerken in het klein*, tot de volgende maand blijven liggen.

De Redactie.

✡

Digitized by Google

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing, onder welke der Provinciale Kerkbesturen hun Eerw's geëxamineerd zijn.

GELDERLAND.

M. van Selms.
P. B. Tichler.
W. A. van Meurs.
C. Conradi.
P. M. Lamping.
J. van der Ven.
A. H. Pareau.
G. H. Brand.
P. E. Faure.
A. W. M. Jongeneel,
C. A. Moot.
P. N. Ham.
T. van de Beek.
A. de Ronde Bresser.
C. Krabbe.
H. Boot.
J. Pleijte.
J. C. Eijkman.
J. W. Middelburg.
J. Bosch.
J. P. Briët.

ZUID-HOLLAND.

G. J. C. Harmsen.
P. A. van der Hoeven.
G. D. J. Schotél.
C. van Schaick, Jr.
P. Wijnsouw.
A. W. Vermeij.
J. A. Buddingh, Theol. Doct.
D. C. van Leeuwen Boomkamp.
A. ten Bosch, Abrz.
A. C. Hanegraaf.
A. J. C. van Blokhuizen.
C. Langeweg.

G.

Digitized by Google

G. J. Gimberg.
F. J. J. A. Junius.
O. A. van Druten.

NOORD-HOLLAND.

P. van Bonga.
D. Moolhuizen Phz.
J. P. H. Hulstein.
J. H. Tersteeg.
W. A. Immink.
J. Maks.
E. H. Cats.
H. M. van Loon.
M. Macalester Loup.
H. J. de Haan Hugenholtz.
A. W. Beukers.
J. H. Christoffels.
L. G. C. Ledeboer.
D. Uittenbogaart.
A. R. Hoetink.

ZEELAND.

J. C. F. van Sandick.
H. W. C. Ilcken.
G. J. Brandt Wijsmuller.
B. Haagedoorn.
M. C. van Houten.
P. Wolters.
J. Middelkoop.
G. J. Brinkman.
A. Drost.
C. N. de Graaff, Theol. Doct.
A. van Simmeren.
D. van Leeuwen.
A. G. J. E. Hesselink.
C. E. Stollé.
J. H. Drewes.
J. Westhoff, W. Z.

UTRECHT.

J. J. Lepping.
A. Campagne.

Digitized by Google

H. D. Bonebakker.
G. J. Molengraaf.
C. J. Trip.
G. Vrolijk.
C. F. van Setten.
H. A. Laan.
J. Koster.
A. C. Stucki.
L. van Haaften.
G. N. de Voogt.
J. Post, Gz.
P. Blok Entink.
A. van den Ham van Heijst.
Z. M. van Kuijk.
A. G. van Moock.
D. J. Gulden.
J. van Kesteren.
J. C. ter Brummeler Andriesse.
H. Uden Masman.
M. Coenen.
C. Speelman.
T. H. Hoola van Nooten.
J. Boele.
H. Ruttinck.
T. Pijttersen.
A. Witteveen.

VRIESLAND.

J. F. Dons.
H. H. Slot.
H. van der Helm.
T. Oosterbeek.
K.H.B. Haselhoff Roelfsema, Rector te *Zevenaar*.
T. E. Heinecken.
M. Herborg.
H. N. la Clé.
J. Kremer.
D. R. Jonker.
G. Kruna.
E. A. Metelerkamp Cappenberg.

J.

Digitized by Google

J. Koster van Houten.
J. Penon.
F. J. Hesse.
F. H. Bekius.
W. N. Stort.

OVER-IJSSEL.

J. van Soelen.
F. W. E. Snel.
H. Greve.
J. A. van Walsem.
B. Terwogt.
J. Scheuer.
C. Moot.
J. A. M. Mensinga.
H. Garnerus.
H. N. Mulder.
P. W. van Rossem.
J. Was.
H. H. Schiff.
J. G. Dorn Seiffen.
B. van der Voort.
D. M. Paré.
C. Ribbius.
J. Agema.
P. Adama, Abrz.
J. Buijs.
G. L. van Oosten van Staveren.
H. Moorrees.
J. C. van Schermbeek.

GRONINGEN.

A. Visscher.
E. U. Thoden van Velzen.
S. J. Rutgers.
H. W. H. Dannenborgh.
L. Tiddens.
B. Sanders.
E. Huisinga.
F. J. Stroman de Grave.

Digitized by Google

H. Offerhaus.
J. Witkop.
G. Holwerda.
H. M. Hookklimmer.
B. F. Janssonius.
D. Cannegieter, I. J. z.
E. H. Groenman.

NOORD-BRABAND.

H. C. van Doorn.
J. F. Fullink.
H. G. Janssen.
F. W. van Andel Weijers.
J. J. Boele.
P. C. Froon.
J. H. Coenraadts.
J. B. Hoon.
A. Verweij.
J. M. van Leeuwen van Duivenbode.
C. Swalue.
J. Snoek.
E. C. van der Zaag.
G. van Gerrevink.
W. G. Brill.
M. J. Struick.
D. C. Thomkins.

DRENTHE.

H. Gooszen.
U. E. Penning.
G. Okken Dreesman.
A. Okken Dreesman.
W. Wijbenga.
N. Hommes.
J. de Vries.
J. Woldringh.
C. Meijer.
J. Steen.
P. Wieringa, Ger. fr.
W. de Vries, J. fr.

J.

Digitized by Google

J. F. Thiens Abresch, Guil. fil.
A. Leemhuis, H. G. fil. Herm. et Ger. fr.
P. Buisman, D. fil. H. K. fr.
J. Adriani, Lz.
T. Römelingh.
G. Haijunga.
F. H. Muller.
C. H. Sijtsma.
C. Peters.

Naamlijst der DD. Kandidaten, onder het ressort der Waalsche Commissie.

P. H. O. Deeleman.
E. A. Zubli.
A. J. Verweijde.
N. A. Franchimont.
V. H. Guije.
J. A. van Hamel.
A. A. T. Mounier, Dan. Fil.
B. Croll.

Naamlijst der DD. Kandidaten, die in het derde vierde deel van het Jaar 1834, tot Predikanten beroepen zijn.

S. F. VAN HASSELT, te *Wommels* en *Hijdaard*.
A. BRUMMELKAMP, te *Hattem*.
L. O. REIJERKERK, te *Langerak bez. de Lek*.
H. J. BUDDING, te *Bekerke*.
J. WESTHOFF, J. Z. te *Kolijnsplaat*.
C. BOON, Theol. Doct. te *Kockengen*.
W. C. VAN DER ZWAAG, adj. Pred. van *Dantumawoude* voor *Zwaag Westeinde*.
J. P. OTT, te *Groot-Ammers*.
J. G. ZIMMERMAN, te *Engwierum*.
S. K. THODEN VAN VELZEN, te *Metzlawier*, c. a.
J. BINNEWEG, te *Westkapelle*.

Digitized by Google

J. C. VAN MARKEN, te *Woudenberg*.
P. K. BEGEMANN, te *Niezijl*.
P. H. J. LULOFS, te *Roden*.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Evangelisch-Luthersche Kerk.

G. C. Buhrman.
A. G. A. Gebing.
P. J. V. Dusseau.
D. J. Berntrop.
J. A. Eilers Koch.
J. C. Loch.
J. C. Manssen.
H. C. Milliës.
C. Diederichs Viehoff.
C. M. Moes.
W. D. Statius Muller.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Evangelische Luthersche Kerk, welke in het derde vierde deel van het Jaar 1834, *tot Predikanten zijn beroepen.*

J. CRIETEE, bij de Evang. Luth. Gemeente te *Paramaribo*.

Naamlijst der DD. Kandidaten, bij de Herstelde Evangelisch-Luthersche Kerk.

H. Kerkhoff.
H. Joosten.
W. H. Thorbecke.

Naamlijst der DD. Kandidaten bij de Remonstrantsche Broederschap, welke in het derde vierde deel van het Jaar 1834, *tot Predikanten zijn beroepen.*

J. BRESTER, te *'s Gravenhage*.

Naam-

Digitized by Google

Naamlijst der DD. Kandidaten (Buitenlandsche) bij de Hervormde Kerk, met aanwijzing, onder welke Klasse hun Eerw. geëxamineerd zijn.

OOSTVRIESLAND.

. . . Schilling.
U. E. Penning.
W. Janssen.
L. Muller.
G. O. Dreesman.
B. Sanders.
E. Huijsinga.
H. Garnerus.
G. Haijunga.
H. H. Coster.
D. B. Piepersberg.
M. Herborg.

GRAAFSCHAP BENTHEIM.

M. J. Iken.

Naamlijst der DD. Kandidaten, die in het derde vierdedeel van het jaar 1834, *(Buitenlandsch) tot Predikanten beroepen zijn.*

C. E. GRAVEMEYER, te *Oldendorp.*
A. P. GEELVINK, te *Kampen.*

NB. *Zoo er in deze Naamlijsten der DD. Kandidaten iets abusiefs mogt geplaatst zijn, verzoekt men daarvan opgave te hebben, bij de uitgevers dezes.*

BERIGT.

Heeren Curatoren der Latijnsche Scholen, wier ingezondene berigten in dit N°. niet geplaatst zijn, worden mits deze verwittigd, dat de groote hoeveelheid en uitgebreidheid der stukken, de uitgevers belet heeft, alle berigten voor deze maand te plaatsen, maar dat daarin in de volgende maand voorzien zal worden.

Digitized by Google

LETTER-NIEUWS.

BIJBEL
voor
KINDEREN;
door
C. SCHMIDT,
Schrijver van den Kersavond enz.

Dit voor huisgezinnen en scholen belangrijk werk, wordt in 6 stukken op postformaat, bij inteekening uitgegeven, door de Boekhandelaars ten Brink en de Vries, te *Amsterdam*.

De prijs van elk stuk is gesteld op *f* 1: 20, buiten inteekening *f* 1: 50.

Het *eerste Stuk*, dat in meest alle Boekwinkels ter bezigtiging ligt, wordt bij de inteekening afgeleverd.

Bij A. B Saakes: Boekverkooper op 't Rokin te *Amsterdam*, is heden verkrijgbaar en alom verzonden:

I. *Het Huisgezin van Bethanië*, Overdenkingen over de ziekte, den dood en de opstanding van LAZARUS, volgens *Joann.* XI; met eene Proeve van Uitlegkunde. Door L. BONNET, Dienaar van Jezus Christus, en Herder van eene der Fransche Hervormde Kerken te *Londen*. Uit het Fransch, door D T. DE HAAS, Pred. in de *Nieuw Loosdrecht*. Prijs *f* 2: 25.

II. J. VAN LOO, Overdenkingen bij het graf van mijne Jonge Vriendin Tweede druk; vermeerderd met eenige belangrijke onuitgegeven *Brieven*, *Gedachten*, *enz.* *f* 1: 10.

III. D MUSLIN, des Christens uitzigten in de Eeuwigheid. Vierde herziene druk. à *f* 2: 50. Wordende de bestelde Exemplaren reeds afgeleverd.

Deze werken zijn zeer voortreffelijk en dienen ter vertroosting van Bedroefden, over het afsterven van geliefde Betrekkingen.

Bij R. J. Schierbeek wordt te *Groningen* uitgegeven, en is alom verzonden:

Waarheid en Geloof; of mijne ontboezeming in eenige voorname Bijzonderheden nader opgehelderd en ontvouwd. Door R. ENGELS, Pred. te *Nieuwolda*. De prijs is 80 Cent.

De

Digitized by Google

De Afspraak. — *De lucht wordt helder.* — *Het Stroohalmpje.* — *De Verrassing.* — *Meer dan enkel dorre Latijnsche Taalkennis.* — *Zijn het misschien Baronnen?* — *Zacht ruste zijne asch.* — *O! hoe schoon! hoe schoon!* — *De beelden verdwijnen.* — *De Werkelijkheid.* — *Geen droom maar voorgevoel.* — *Avondgedachten.* — *De Zorgenstoel.* — *Wald.* — *God is Liefde.* — *Tot Wederzien.* — Dit is de inhoud van een te weinig bekend boekje, geschreven door den naiven APPENZELLER; het heeft ten titel: *Tot wederzien, of een dag aan den Linth.*

De Boekverkooper J. Aarinksen te *Asmterdam*, gat er een Nieuwe Uitgave van uit, en verrijkte dezelve met gegraveerden titel en vignet. De prijs is *f* 1: 25.

De beoordeelaars in de Boekzaal dachten van de Eerste Uitgave aldus: „ Alles is zeer levendig, en met „ veel Zwitsersch vuur, gelijk men het van eenen be„ schaaden landsman uit APPENZEL verwachten zou, „ geschetst. Aan zijne geoefende verbeelding heeft de „ schrijver ruim bot gevierd, en soms boertende, vaak luimig, „ maar doorgaans met geestdrift en ernst zich uitgedrukt. „ Men leest daarom dit boekje met goedkeuring, ook den „ vrolijken droom, en het hierin voorgestelde gesprek met „ eenen ouden stoel, die reeds twee honderd jaren telde, „ in een herberg, het kruis, te *Utznach*.

Van den tweeden druk, van des schrijvers voootreffelijke en bekende GEERTRUIDA VAN WART, is geen zeer groot getal meer voor handen.

Bij J. G. van Terveen en Zoon, Boekverkoopers te *Utrecht*, is heden van de Pers gekomen en alom verzonden:

Geschied- en Letterkundig Mengelwerk van Mr. JACOBUS SCHELTEMA, Ridder enz., zesde deel, eerste stuk, in gr. 8vo. *f* 2: 20.

Bij A. Kloots, te *'s Gravenhage*, wordt uitgegeven, en is alom verkrijgbaar gesteld:

1. MELPOMENE en THALIA. *Tijdschrift voor Beminnaren van den Schouwburg.* Van dit Tijdschrift zal eene Aflevering, van 2 vellen druks, in gr. 8vo op den 16den en 2den van iedere maand verschijnen. Men abonneert zich voor 6 Afleveringen, tot *f* 1: 80. De drie eerste Afleveringen zijn afzonderlijk verkrijgbaar, ieder a 30 Cents.

2.

Digitized by Google

2. GIL BLAS van *Sanstillane*. Uit het Fransch van LESAGE. In drie deelen, met platen. Een gunstrijk voortbrengsel, dat voor de studie der karakterkunde bijzonder aanbeveling verdient. Men teekent in, op dit werk, a *f* 1: 50. per deel. Het eerste deel ligt bij alle Boekhandelaren ter bezigtiging Na de uitgave van het tweede deel, dat ter perse is, worden buiten inteekening geene exemplaren dan a *f* 1: 80. per deel geleverd.

3. *Beknopte Handleiding tot het Schaakspel*, hoofdzakelijk gevolgd naar het werk van den Heer E. STEIN, geriteld, *Nouvel Essai sur le jeu des Echecs*. In drie Afleveringen, prijs *f* 1: 80. De eerste aflevering, op zich zelve een geheel uitmakende, wordt afzonderlijk verkocht, a 60 Cents. Buiten inteekening zullen hiervan geene exemplaren te bekomen zijn, dan tot eenen veel verhoogden prijs. Men kan hierop inteekenen tot ultimo October 1834.

De Graauwe Man, door STILLING.

Van dit werk is heden het eerste stukje verzonden, door J. C. Sepp en Zoon, Boekhandelaars te *Amsterdam*, en alom te bekomen Prijs 60 Cents.

Van de overige Werken van dezen geachten schrijver, zijn nog eenige weinige Exemplaren te bekomen. Nog hebben gemelde Boekhandelaars verzonden: *Reis in de Binnenlanden van Afrika*, door ROBERT ADAMS, met eene kaart van *Afrika*. Prijs *f* 3: 25.

Bij C. L. Schleijer, te *Amsterdam*, wordt heden uitgegeven en aan H. H. Inteekenaren afgeleverd:

De tweede, vermeerderde en goedkoope uitgave van E. G WITSEN GEYSBEEK, *Puntdichten*, drie deeltjes, gr. 8vo. De prijs is buiten inteekening, op ordinair papier, *f* 5: 40. op velin papier, *f* 6: 60

Het publiek ontvangt in deze drie deeltjes de steeds met zoo veel graagte ontvangene *Puntdichten*, vroeger door den Dichter, bij honderdtallen, op onderscheidene tijdstippen uitgegeven. Dezelve worden voorafgegaan door des Schrijvers belangrijke en doorwrochte *Verhandeling over het Puntdicht*; welke steeds als eene der beste Handleidingen voor jeugdige Dichters en Beoefenaars dezer dichtsoort is beschouwd; terwijl het laatste deeltje bevat eene *Epigramatische Anthologie, of keur van Puntdichten uit de voornaamste vroegere Nederlandsche Dichters*

bij-

bijeenverzameld. Dit werk bevat in dezer voege thans een geheel, waarvan de beide eerste deelen de theorie en praktijk van het *Puntdicht* op eene gelukkige en aangename wijze vereenigd voorstellen, en het laatste deel de verschillende wijze, waarop hetzelve door onze vroegere Dichters is beoefend geworden, en het beste wat door hen in dat vak geleverd is geworden, in eene tijdrekenkundige orde gerangschikt, behelst. Buiten inteekening zijn eenige weinige exemplaren te bekomen.

Bij J. W. Bronwer, te *Leeuwarden*, wordt heden uitgegeven:

Het eerste vervolg van het Handboek voor Hervormde Predikanten en Kerkenraadsleden, of volledige verzameling van wetten en verordeningen, op de inrigting en het bestuur der Nederlandsche Hervormde Kerk; bevattende de verordeningen van de jaren 1827, en vervolgens tot het begin van 1834, verzameld door G. VAN DER TUUK, Predikant te *Berlikum*.

De onmisbaarheid van dit werk, bijzonder voor Kerkenraden en voor hen, die in eenige betrekking van Kerkelijk Bestuur geplaatst zijn, wordt van 't algemeen erkend. De algemeene Registers op de drie eerste stukken van dit werk, in 1830 uitgegeven, schijnen niet algemeen bekend geworden te zijn; terwijl toch derzelver belangrijk nut en gemak bij het gebruik dezes werks, gereedelijk erkend zal worden door allen, die dezelve door het gebruik hebben leeren kennen. Ook bij dit vervolg zijn de noodige Registers gevoegd; terwijl hetzelve eenige zeer belangrijke stukken bevat, welke anders niet algemeen bekend zouden geworden zijn.

Van het geheele werk, thans uit vijf stukken bestaande, zijn nog eenige exemplaren voorhanden; terwijl ook nog van het tweede en derde stuk, alsmede van de algemeene Registers, afzonderlijke exemplaren te bekomen zijn.

Bij G. Postielje, te *Amsterdam*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

Keur van Gedenkwaardige Tafereelen uit de Geschiedenis van Schotland, naar het Engelsch van Sir WALTER SCOTT, door G. ENGELBERT GERRITS, twee deelen, met platen, in karton, *f* 5: 20.

Ta-

Digitized by Google

Tafereelen uit den Bruidstaat en het Huwelijksleven van jonge Bruiden, Vrouwen en Moeders, door Mevr. de Wed. A. B. VAN MEERTEN, geb SCHILPEROORT. 8vo. postpapier, met gegraveerden titel en vignet, in karton, *f* 2: 20.

PETRONELLA MOENS, *Zestal Brieven* over, vooral in dezen tijd, belangrijke godsdienstige onderwerpen, *f* 1: —

Dit zestal Brieven, vooral in deze dagen zeer belangrijk, zullen ongetwijfeld met genoegen ontvangen en gelezen worden. De Schrijfster tracht hier mede te werken, om donkere begrippen op te helderen, en ingewortelde vooroordeelen door de kracht der zuivere Evangelische Waarheden te doen verdrijven.

G. ENGELBERTS GERRITS, *Nouveaux choix d'une centaine de Fables*, à la portée de la jeunesse; avec des critiques littéraires et des explications morales, pour former le goût et le cœur de mes jeunes compatriotes. à 80 Cents.

Deze Honderdtal uitgezochte fabelen zijn de schoonste, het puikje voor kinderen, als uitgezocht uit de fabelen van *la Fontaine*, *Florian*, *la Motte*, *le Bailly*, *Boissard*, *Jauffret* en anderen. Dit boekje onderscheidt zich boven vele bestaande tabelboekjes; aan den eenen kant, omdat men hier fabelen gekozen heeft, welker uitleggingen der goede zeden bevorderlijk zijn, en aan den anderen kant, wijl dezelve het hart onzer jeugdige kinderen tot deugdlievende gezindheden kunnen stemmen, en hen eenen goeden smaak doen verkrijgen. Ik heb dezelve tot tweeërlei gebruik ingerigt, voor schoolgebruik zonder en geschikt tot prijzen met platen.

Morceaux choisis de BUFFON, ou recueil de ce que ses écrits ont de plus parfait sous le rapport du style et de l'Eloquence, in 12vo. postpapier, voor de Scholen, *f* 1: 35. In 12vo. postpapier, met platen, in karton.

Dit werkje bevat eene Bloemlezing uit de werken van BUFFON, en is, behalve voor de hoogste klassen in de Scholen, met platen ook tot eenen uitmuntenden prijs geschikt, en als lectuur elken oefenaar der schoone taal en wetenschappen hoog te schatten.

L'Histoire d'Angleterre, Racontée à mes Elèves, traduit de l'Anglais sur la *septième édition*. Nouvelle édition, ornée de figures; revue et corrigée par G. ENGELBERTS GERRITS, met platen, *f* 1: 50.

IN-

Digitized by Google

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

Bladz.

J. W. STATIUS MULLER, Leerredenen. 419

W. VERWEY, De Lijkzang van DAVID op SAUL en JONATHAN in deszelfs dichterlijke waarde beschouwd en met andere soortgelijke dichtstukken der oudheid vergeleken. Voor beschaafde Bijbellezers. 424

G. VAN REYN, Christelijke Tafereelen voor het hart, van de geschiedenis ontleend. Naar het Engelsch. 428

SADOC en MIRJAM. Een Joodsch Tafereel uit de tijden van JEZUS omwandeling op aarde. Naar het Engelsch. 430

C. S. STEWART, Reis naar de Zuidzee, met het schip Vincennies, in de jaren 1829 en 1830. Met aanteekeningen wegens *Braziliën*, *Peru*, *Manilla*, *de Kaap de Goede Hoop* en *St. Helena*. Eerste Deel. 431

N. G. VAN KAMPEN, Gedenkboek van Nederlandsch Moed en Trouw, gedurende den Belgischen Opstand. Met platen en eene kaart van het tooneel des oorlogs. 442

A. VAN BEEK, De Aarde, beschouwd uit een Physisch-Geographisch, Geologisch en Cosmologisch oogpunt. Voorgedragen in het Natuurkundig Gezelschap te *Utrecht*, 1827—1828. 453

Gedachten over den Handel, onder anderen, met betrekking tot den geprojecteerden IJzeren Spoorweg naar *Keulen*. Door den Schrijver van de Bedenkingen over het crediet. 457

J. VAN DEN HAGE, Het Slot *Loevestein* in 1570. Geschiedkundig verhaal uit den tachtigjarigen oorlog. Twee Deelen. 461

MEN-

Digitized by Google

INHOUD.

MENGELWERK.

	Bladz.
Iets over JOHN CRAIG.	465
Karakterschets van eenen steilen drijver in de godsdienst.	472
Het vette gebraad.	473
Godsdienstige toestand van *Frankrijk*, van deszelfs ongunstige en gunstige zijde beschouwd.	479
Was dat Christenzin?	482
Oordeel van den Sultan MAHMOUD over de Fransche omwentelingen.	483
Gezegde van een eindelijk beroepen Engelschen Kapellaan.	—
Buitengewoon gebrek in het spreken. Een waarschuwend voorbeeld voor alle echtgenooten.	484
Bijzondere huwelijkskeuze.	485
Het weesmeisje te *Rome*.	486
Het Gaz-Feest.	487
Beschrijving van een vreemd dier, *Khon Pao* genoemd.	—
De twist tusschen de Advokaten en Heelkundigen in *Frankrijk*.	488
Bisschop HEBER.	489
Vreemd geval.	—
Het vangen van een slang.	490
Proeve eener berijming van het Gebed des Heeren. (*Dichtstukje.*)	492
Tegen den hoogmoed. (*Dichtstukje.*)	493

Akademie-Nieuws.	495
School-Nieuws.	496
Kerk-Nieuws.	505
Correspondentie.	529
Naamlijst der DD. Kandidaten.	530
Berigten.	537
Letter-Nieuws.	538

Digitized by Google

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

Protestantsche Kerken,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

Voor NOVEMBER 1834.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXXIV.

De prijs is 30 Cents.

Digitized by Google

Digitized by Google

BOEKBESCHOUWING.

VERHANDELINGEN en LEERREDENEN over de Openbaring van den Apostel JOANNES, *door* PIETER JAN LAAN, *rustend Predikant bij de Hervormde Gemeente te* Amersfoort. *Tweede Deel. Te* Utrecht, *bij* J. G. van Terveen en Zoon, 1834. *XIV en* 622 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 5: —

Hebben wij onzen lezers van het eerste deel dezes werks (in Febr. des jongst verledenen jaars, bladz. 163. en verv.) eene beoordeelende beschouwing gegeven, gaarne willen wij hun nu ook van dit tweede eenig verslag mededeelen. In de Voorrede geeft de Eerw. LAAN eenig antwoord, op de door sommige beoordeelaars gemaakte aanmerkingen, betuigt, en dat hij in den vorm van zijn werk nu geene verandering heeft kunnen maken, al ware het ook beter geweest, (gelijk wij blijven gelooven), dat hij dien van Verhandelingen en Leerredenen niet gekozen had. Ten aanzien van de laatste verblijden wij ons te kunnen melden, dat er in dit deel slechts drie voorkomen, te weten over *Openb.* VIII: 1—6. *Hoofdst.* XIV: 4*b.* (voor de bediening van het H. Avondmaal,) en over *Hoofdst.* XIV; 13.

Digitized by Google

Wij hopen, zegt LAAN, op eene overtuigende wijze te doen zien, dat het meer dan eene bloote vooronderstelling zij, dat de zes zegelen ons den tijd tot den Keizer KONSTANTYN DEN GROOTEN, — de *bazuinen*, dien tot de Kerkhervorming, — en de *Fiolen*, de volgende eeuwen en wel tot den oordeelsdag profetisch beschrijven; er bijvoegende, dat het zevende zegel het stelsel in zich bevat van de zeven bazuinen, ten blijke dat deze laatste volgende gebeurtenissen behelst, die uit de eerste zouden voortkomen.

Het *witte paard* (*Hoofdst.* VI: 2. vermeld,) is het beeld der overwinning van de Christelijke Godsdienst. In het *roode paard* (*vs.* 4.) vindt LAAN ook, met BRAKEL en anderen, eene voorspelling van de slagtingen, die de Christenen ondergaan hebben, vooral in de eerste 150 jaren na den dood van JOANNES, en in het *zwarte paard* (*vs.* 5.) de voorzegging van eene duurte der levensmiddelen, die den gemeenen man zoude drukken, maar bij welke de rijke zich in weelde zoude blijven baden. Het *vaal*, door ouderdom grijs geworden, paard (*vs.* 8.) zal het zinnebeeld zijn van de bittere en onze verbeelding te boven gaande vervolgingen en rampen, die alle de vorige overtroffen, en welke de Christenen in die bange jaren ondervonden hebben. De Hoogleeraar VAN HAMELSVELD denkt hierbij, aan de middeleeuwen.

Vol-

Volgens LAAN, verplaatst ons het *vijfde* zegel in den tijd, kort voor de gezegende omwenteling die er onder Keizer KONSTANTYN plaats had, in de dagen van den Romeinschen Keizer DIOCLETIAAN; en hij denkt dus, bij het *zesde* zegel, zeer consequent, aan de verbazende omwenteling, welke, ten voordeele van het Christendom, en tot straffe van deszelfs vijanden plaats had.

In het *zevende Hoofddeel* vindt LAAN, dat het eerste gezigt, *vs.* 1—8. diende, om de Christenen onder de vervolgingen der Heidensche Keizers te bemoedigen, met de belofte, dat God in dezelve zijne kerk op aarde zoude bewaren, en dat het vervolg (in de overige verzen) strekte, om hen, die in die verdrukkingen moesten omkomen, met de hoogste zaligheid in den hemel te vertroosten, waarmede wij ons volkomen vereenigen.

Bij de *eerste bazuin* in *Hoofdst.* VIII. denkt LAAN aan de vierde eeuw onzer jaartelling: de *tweede* zal de instorting van het Romeinsche Rijk en den ondergang van deszelfs hoofdstad aanwijzen in de vijfde eeuw, de *derde* trompet den staat der leer voorstellen tot de tijden der Kerkhervorming toe; de *vierde* een tafereel opleveren van de eeuwen, die kort na KONSTANTYN begonnen zijn, en meer dan duizend jaren lang de kerk beheerscht hebben, waarin echter een KAREL DE GROOTE ook bloeide, (in

Digitized by Google

de VIIIste eeuw) de *vijfde* op MAHOMED, den Koran en zijne Saracenen, de Arabieren, duidelijk zien en, APOLLYON (IX: 11.) dus die valsche Profeet zelf zijn, en de *zesde*, met deze zeer naauw verwant, het vervolg behelzen, en gedacht moeten worden, door de vier Engelen (IX: 14.) aan de *Saracenen*, de *Perzen*, de *Mogollen* en de *Turken*, die vijanden en vervolgers van het Christendom!

Het tusschenbeiden komend gezigt (namelijk tusschen het bazuingeluid van den zesden en zevenden Engel, *Hoofdst.* X: 1. XI: 14.) moet als eene narede, in zekeren zin, worden aangemerkt van het stelsel der bazuinen, en bevat (niet, zoo als LAAN *eerst* meende, twee geheel onderscheidene, maar) slechts één gezigt, dat wel met den persoon van JOANNES begint, maar met den treurigen toestand van JEZUS Kerk in de middeleeuwen eindigt, en van hetwelk men het Xde *Hoofdst.* eene inleiding tot het volgende noemen kan. Die magtige Engel (*Hoofdst.* X: 1.) voorgesteld, zal de Heere JEZUS zelf zijn. De beeldspraak (*Hoofdst.* XI: 1. en verv.) voorkomende, zal, in den toestand der Christelijke kerk, zoowel in het *oosten* als in het *westen*, in en na de Xde eeuw, tot de Kerkhervorming toe, hare vervulling verkregen hebben.

Door de twee getuigen van *vs.* 3. denkt LAAN aan de Kerk der *Waldensen*, of *Albigen-*

Digitized by Google

geheen, en aan die der *Bohemische* of *Moravische* broederen. Hoe ver gezocht dit ook schijne, en hoe zeer het ook af moge wijken van de gewone wijze van voorstellen; LAAN heeft evenwel aan den tekst zulk eene uitlegging weten te geven, en gepoogd, na dus de mogelijkheid te hebben opgegeven, ook de geschiedkundige bevestiging te doen kennen. Men hoore den Leeraar zelven:

» Ik verwonder mij grootelijks, (dus schrijft hij) dat weinig, of geene Uitleggers van JOANNES *Openbaring*, bij de *twee Getuigen* van CHRISTUS, aan deze *twee* beroemde Kerkgenootschappen gedacht hebben, op welke men het volgende der beeldspraak zeer eigenaardig kan toepassen. Of dunkt het iemand vreemd, dat *twee* Genootschappen, als waren zij *twee* bijzondere personen, Getuigen, Profeten en Godsgezanten, voorgesteld worden, dien wil ik in overweging geven, dat de *Israelietische* natie of *kerk* meermaal bij *Jesaja* voorkomt als Gods *uitverkoren knecht*, als *zijn bode*, en elders als Gods *zoon* en *eerstgeboren*; (1) en waarom dan de *Waldensen* en de *Moraviers* minder als *twee* Getuigen der waarheid en als *twee* Profeten zouden mogen worden afgeschetst? Te meer dewijl bijkans alles in *Openb.* XI. niet wel

(1) *Jes.* XLII: 6, 9. XLI: 19. XLIV: 1. *Exod.* IV: 22, 23. *Hos.* XI: 1.

Digitized by Google

wel anders dan oneigenlijk kan werden opgevat, en er tot dus ver geene *twee* Personen te vinden zijn, die, eenigermate en boven anderen, aan het beeldsprakig voorstel voldoen; terwijl het zeer onwaarschijnlijk is, dat zij immer zullen komen, gelijk wij straks nader zullen zien. Van deze *twee* zegt de tekst wijders: *deze zijn de twee olijfboomen en de twee kandelaren, die voor den God*, of, volgens eene betere lezing, *voor den Heer der aarde staan.* (1)

De *eerste* zinnepreat is ontleend uit het geheimzinnige Gezigt van den Profeet ZACHARIAS. (2) Deze Godsman zag eenen gouden kandelaar met dezelfs *zeven* lampen, gelijksoortig aan dien van den alouden Tabernakel. Die lampen bleven brandende, zonder dat men zag, dat menschenhanden dezelve telkens met olie aanvulden, omdat er *twee* olijfboomen, te weten *een* aan elke zijde van den Kandelaar, geplant waren, die gedurig uit hunne olijven olie uitetortten in zekere bakjes, welker inhoud door pijpjes in de lampen werd overgebragt, om, naar mate de olie in dezelve verteerd werd, dezelve aan te vullen. Hierop komt toch het Gezigt van ZACHARIAS hoofdzakelijk neder, terwijl de uitlegging van hetzelve schijnt te wezen, dat de herbouwing des Tempels

(1) *Openb.* XI. 4. Conferatur CHIERSACH.
(2) *Zach.* IV. hetwelk men hierbij nalezen moet.

Digitized by Google

pels volbragt zoude worden, en dat de Tempeldienst, bij de wedergekeerde verarmde en aan de *Persianen* steeds onderworpene Joden, op den duur onderhouden zouden worden door Gods bijzonderen zegen en Voorzienigheid, zonder dat men bijna weten zou, waaruit de zware onkosten daartoe noodig gevonden werden. Maar toen de Profeet, met deze verklaring niet voldoen, nog meer wilde weten van de veelvuldige wegen, langs welke God zorgen zoude, en daartoe vroeg naar de beteekenis van de *twee* takken der olijfboomen, door welke de lampen gevuld werden, verkreeg hij een voor zijne nieuwsgierigheid onbevredigend antwoord, en niets meer dan » *Deze zijn de twee Olietak-* » *ken, welke voor den Heer der geheele* » *aarde staan*," ten blijke, dat God op eene verborgene wijze de dingen wilde beschikken, en het geloof der Zijnen door onwetenheid omtrent de middelen beproeven." (1)

» Men ziet duidelijk dat het *tweetal* olijfboomen bij ZACHARIAS slechts tot de versiering van het beeld behoort, en dus in de overbrenging niet gedrukt moet worden. *Een* olijfboom had des noods kunnen voldoen om de olie in de lampen aan te vullen, maar *twee*, *een* aan de regter en *een* aan de linker zijde des kandelaars,

(1) *Zach.* IV: 11-14. Verg. hierbij VAN DER PALM.

Digitized by Google

laars, stonden nog sierlijker, en teekenden de zorg des Allerhoogsten van verschillende zijden, terwijl meer boomen het beeld te vol en den kandelaar onzigtbaar gemaakt zouden hebben. Doch dat het *tweetal* der Getuigen bij JOANNES moet worden gedrukt en overgebragt, blijkt, omdat niet alleen, met zinspeling op den tekst bij ZACHARIAS, gezegd wordt: *deze zijn de twee Olijfboomen*, maar ook *en zij zijn de twee kandelaren, die voor den Heer der garde staan* en Hem dienstbaar moeten wezen. Bij ZACHARIAS immers vinden wij slechts van *eenen* kandelaar, en van dien wordt niets gezegd, behalve dat hij de *zeven lampen* droeg, maar bij JOANNES is het als of hij zeide: » men kan » die *twee* Getuigen niet slechts de *twee Olijf-* » *boomen* noemen, door welke de Heer voor » de verlichting zorgen zal, maar men moet » zelfs hen als twee kandelaren aanmerken, die » het licht der Waarheid en der Godzaligheid » alom zullen doen schijnen."

Hoezeer past nu het *eene* en het *andere* op de *Waldensen* en de *Moravische* Broeders in de duistere middeleeuwen! Als wij toch de Geschiedenis raadplegen, dan zien wij, dat, toen de Kerkelijke overheersching, de onwetenheid, het bijgeloof en de dwalingen eerst de *Latijnsche* en daarna de *Griekische* kerk dermate bedierven, dat het Christendom in een heidendom ontaardde, deze *twee* Genootschappen, door hun voorbeeld en hunnen invloed, de ware

leer

Digitized by Google

leer en wandel van het Evangelie op de wereld deden overblijven. Ja dat zij tevens de middelen waren, van welke de Heer zich gedurig bediende, om, in spijt van de woelingen des Pausdoms, zijne kudde te bewaren. Daarenboven, dat deze beide bijna de eenige kandelaars der verlichting waren in die duistere dagen, gelijk mij dan ook bijna geen voorbeeld bekend is van eenig vermaard, verlicht of godzalig man in die eeuwen, die niet tot eene deze Gemeenten behoorde, of met dezelve in betrekking stond."

De zevende bazuin of trompet, (*Openb.* XI: 15—19.) de zeven fiolen in zich bevattende, in *Hoofdst.* XVI. vermeld, zal het heerlijk tijdperk voor JEZUS Kerk te weten dat der *Kerkhervorming* en vervolgens, beginnen voor te stellen, waarvan de gezegende gevolgen zullen duren en toenemen tot den dag van 's Heilands toekomst, gedurende alle de nog volgende eeuwen.

De inhoud der drie volgende hoofdstukken, namelijk *Openb.* XII. XIII. en XIV. zal het in het vorige begonnen verhaal der zeven bazuinen van een scheiden, omdat die gezigten *deels* op het tijdperk der zes vorige bazuinen (of dat der middeleeuwen) betrekking hebben, en *deels* op dat der zevende bazuin, of het tijdperk der *Kerkhervorming en vervolgens*, zien.

Door de barende vrouw (*Openb.* XII: 1.) verstaat LAAN de Kerk van JEZUS CHRISTUS, en door

door den zoon, welke uit haar geboren werd, (volgens *vs.* 5.) den Heere JEZUS CHRISTUS, zoo als Hij, naar de belofte des Vaders, de heerschappij over alle Heidenen en volken ontvangen zoude, en zoo alle natiën en tongen Hem zouden eeren; terwijl het zinnebeeld (*vs.* 3, 4.) dat de duivel (de draak) *met zijnen staart het derde deel van de starren des hemels trok en die op de aarde wierp*, deels de groote magt zal te kennen geven, die hij, onder de toelating Gods zoude uitoefenen, en deels zijne verwoedheid tegen de Kerk.

De Satan (dus zegt hij) kon de geboorte van het zinnebeeldige Kind, het eerste blijk van de CHRISTUS-regering over de volken, ten tijde van den Keizer CONSTANTINUS niet langer, door zijne *hoofden* en *hoornen*, dat is door het Romeinsche rijk, beletten, dewijl deszelfs Keizers nu zelve Christenen waren, en het Christendom in de onmetelijke gewesten van dat Wereldgebied de overhand verkreeg. Hij beproefde vruchteloos, onder JULIANUS *den afvalligen*, en vervolgens door het *Mohammedaansch* geloof, dat Kind te verslinden. Het Kind werd door God bij zijnen troon geborgen. Nog streed hij wel met alle zijne krachten om, door het bederven van JEZUS leer en het invoeren van het bijgeloof, het Kind te verminken; zoodat de CHRISTUS-heerschappij over de wereld deels vertraagd, en deels van zulken aard wierd, dat de Heiland die niet voor zijne echte rege-

ring

Digitized by Google

ring erkennen konde, tot dat de Satan en zijne engelen, ten tijde der *Kerkhervorming* en in de eeuwen, die op dezelve zouden volgen, geheel verslagen zouden worden, en huns ondanks de CHRISTUS-*regering over alle volken* zouden moeten dulden."

Om zijn gevoelen, ter verdere uitlegging van dit XIIde *Hoofdst.*, des te duidelijker te doen in 't oog vallen, heeft LAAN in eene afzonderlijke afdeeling als andersints, de leere des Bijbels in ruim 30 bladzijden voorgesteld, aangaande de Geesten, de goede en kwade Engelen, den Duivel en zijnen invloed en werkingen.

Tot de behandeling van *Openb.* XIII. overgegaan, volgt LAAN daarin deze orde, dat hij *eerst* spreekt van de overeenkomst, die wij hier vinden met de Godspraak van DANIEL, *daarna* over de uitlegging door een Engel aan JOANNES in *Hoofdst* XVII. gegeven van het genoemde Monsterdier (het Roomsche Rijk), *vervolgens* over hetgeen dat in *Hoofdst.* XIII. van hetzelve gezegd wordt, en *eindelijk* ter oplossing van de bedenkingen en bezwaren, die tegen de door hem aangeprezene verklaring mogten overblijven.

Volgens hem, is duidelijk het *vierde* dier, bij DANIEL (*Dan.* VII: 6. en vergel. met VII: 22.) geene andere dan de Romeinsche alleenheersching, die de Grieksche vervangen heeft, en moet dat, met het *beest met zeven hoofden en tien hoornen* in de *Openbaring* vergeleken

ken worden, wanneer men zien zal, dat DANIEL en JOANNES hetzelfde rijk in het oog hadden.

In het XVIIde *Hoofdst.* der *Openbaringen*, treft men van de vertooning in het XIIIde den sleutel aan, die den toegang geeft tot den zin van het moeijelijkste der openbaring. Door het tweede beest (*Openb.* XIII: 11—17.) zal het Genootschap der Jezuiten zijn afgebeeld, die beroerders onder de Christenen, welke ongelooflijk veel kwaals gepleegd hebben! In de verklaring van het *getal des beestes*, (*Openb.* XIII: 18.) volgt LAAN den Kerkvader IRENAEUS, die, naar zijn oordeel, zeer te regt in het Grieksche woord ΛΑΤΕΙΝΟΣ (*Latinus*) den naam gevonden heeft van het hier bedoelde Opperhoofd des Romeinschen Rijks.

» Het is (zegt hij ter toelichtende bevestiging) vooreerst onbetwistbaar, dat de letters dezes naams 666 opleveren, want de Λ is 30, de A 1, de T 300, de E 5, de I 10, de N 40, de O 70 en de Σ 200, hetwelk te zamen geteld 666 uitmaakt. *Ten tweede*, het is zeker, dat het woord *Latinus* in goed *Grieksch* niet anders dan door λατεινος kan worden overgebragt, want gelijk de *latijnsche* uitgang *us* door den *griekschen* ος vervangen wordt, zoo zeggen ook de *Grieken* ει, wanneer de *Latijnen* i gebruiken, (1) opdat ik voorbij ga, dat zelfs de *La-*

(1) B. v. Σαβεῖνος, Αντωνεινος, behalve dat IRENAEUS

Latijnen dikwijls de *griekscho* uitspraak te boven *i* verkiezen. (1) Ten *derde*; dit *Lateines* of *Latinus* is de naam geweest van eenen *mensch*, want LATINUS was de eerste Koning der *Latijnen* of van *Latium*, en LATINUS SYLVIUS was deszelfs *vijfde* of *zesde* Koning, vele jaren eer *Rome* door ROMULUS werd gesticht. *Rome* is ook eene stad in *Latium* of het land der *Latijnen* geweest, en de naam *Latinus*, *de Latijnsche*, ofschoon door die van *Romanus*, *de Romeinsche*, ter eere van ROMULUS en *Rome*, verdrongen, heeft echter nimmer zijn burgerregt bij de Dichters verloren, en zich, als bijvoegelijk naamwoord, bij de woorden *taal*, *kerk*, enz. oudtijds en tot heden toe gehandhaafd. (2) Hij, die, in JOANNES dagen, DOMITIANUS den *Latijnschen* keizer had willen noemen, zoude zoowel verstaan zijn als die, welke hem den *Romeinschen* keizer had geheeten; en de gene, welke in volgende eeuwen van het *Latijnsche* opperhoofd had gesproken, zoude voor zijne tijdgenooten niet onverstaanbaarder geweest zijn dan hij, die van den

NAEUS het *Grieksch* als zijne moedertaal te goed verstond, om in dezen te dwalen.

(1) B. v. door *queis* voor *quis*, *queibus* voor *quibus*, *Lateinei* voor *Latini* te zeggen, het geen uit PLAUTUS en ENNIUS kan bewezen worden.

(2) Vid. HOFFMANNI *Lexicon* in vocibus *Latium*, *Latinus*, *Roma*.

Digitized by Google

den Paus van *Rome* had gehandeld. Het *Latijnsche* of *Westersche* keizerrijk wordt immers, door de Geschiedenis, van het *Griekische* of *Oostersche* keizerrijk onderscheiden. Het is immers de *Latijnsche* taal, die de heilige en eenige Kerktaal der *Katholijken* is, en wezen moet bij de lezing van den tekst en de bediening der Sacramenten, zoodat het woord *Latinus* of de *Latijnsche* een naam is, die als benaming van het reeds aangewezene Profetische *dier*, zoo uitnemend voegt, dat het mij geene wijsheid toeschijnt, met hetzelve niet te vreden te zijn en naar iets anders te zoeken (1)."

Onder de oplossing der bedenkingen tegen zijn verdedigd gevoelen, heeft LAAN zeer ernstig geantwoord, en met zorgvuldige getrouwheid, tegen die, — dat alzoo de Roomschgezinden op eene geduchte wijze hier zouden zijn ten toon gesteld. Dit zijn antwoord is wel waardig, dat het ter harte worde genomen, en bewijst, dat het den Eerw. Schrijver alleen om de waarheid te doen is, en doet zien, waarom LAAN in de Voorrede schreef, dat hij schier zonder eenige stellige bedoeling schrijvende, zich niet verwonderen zou, dat de niet Protestantsche Christenen, zich over zijne verklaring ergerden.

Over de vijf elkander opvolgende verlossingen van

(1) De lezer bemerkt, dat ik thans zekerder ben omtrent die zaak, dan bij het schrijven van mijn *Eerste Deel*, bl. 161.

Digitized by Google

van *Openb.* XIV, als behoorende tot de tusschen de bazuinen en fielen inschietende gezigten, handelt LAAN in het XVIIIde, hier het laatste Hoofdstuk.

De eerste vertooning verplaatst des Christens verbeelding in den hemel, en schijnt de martelaren onder het geweld van het *beest*, te bemoedigen met de aanstaande gelukzalig- en heerlijkheid, die den overwinnaar in den geestelijken strijd eeuwig zoude ten deele vallen, even gelijk de martelaars, onder de vervolging der Heidensche Keizers, door een vroeger tafereel der hemelsche gelukzaligheid (*Openb.* VII: 9—17.) vertroost waren geworden.

De 144 duizend verzegelden, (*Openb.* VII: 4.) vermeld, onderscheidt LAAN van die, welke hier (XIV: 1.) genoemd worden. Door de tweede vertooning wordt zinnelijk de algemeene prediking van het Evangelie over de wereld voorgesteld, en zal in en na die dagen der Kerkhervorming vervulling hebben verkregen, en verder verworven ook in onzen tijd. Dit zal wel geene nadere bevestiging behoeven, evenwel heeft LAAN, met de Kerkgeschiedenis, het een en ander daartoe aangevoerd.

Bij de korte beschouwing van de *derde* vertooning herinnert LAAN, dat het bedoelde *Babijlon* nog heden alles doet, wat het kan, om den Evangeliepredikenden Engel tegen te houden, de Bijbelverspreiding te verhinderen en alle ware verlichting uit te blusschen; — maar te-

Digitized by Google

tevens dat het begint te vallen, door het zijner kracht niet kan wederstaan.

De bedreiging den *derden* Engel, in de *vierde* vertooning (*Openb.* XIV: 9.), heeft grootendeels op de straffe der toekomende wereld betrekking, even als het slot duidelijk ziet op de gelukzaligheid; namelijk, LAAN meent de woorden, van *nu af* doorgaans vertaald, te moeten verklaren door *volkomenlijk*, waarin wij ons niet met hem kunnen vereenigen.

De *vijfde* vertooning (van *vs.* 14—20.) bevat wel eene afwisseling van beelden, maar komt evenwel op éene beteekenis of hoofdstuk neder, te weten op die van eene groote slagting der menschen op aarde, ten gevolge van Gods bezoeking, en tot een teeken van dezelfs hoogste ongenoegen. De vervulling echter durft LAAN niet bepalen, ofschoon hij aan het geen in de laatste 50 jaren heeft plaats gehad, doet herinneren. Hij schrijft:

„Of dit nu op de tijden ziet, welke wij beleefd hebben en nog beleven, kan ik niet zeggen. Zeker is het, dat er in de laatste *vijftig* jaren, door oproeren en staatsorkanen buitengewone slagtingen van menschen, in vele landen en verschillende werelddeelen, hebben plaats gehad, onder de moordbijl, door het oorlogszwaard, door oproeren en door krankheden, en hoogstwaarschijnlijk zullen nog meer tijden van Gods wrak volgen, maar wij durven ons met geene voorspellingen in de toekomst wagen."

Al-

Digitized by Google

Alzoo meenen wij onzen lezer een overzigt gegeven te hebben van den hoofdinhoud dezes boekdeels, met aanwijzing van de voornaamste bijzonderheden, waardoor deze verklaring van woorden, beelden, doel en vervulling, in de genoemde Hoofdstukken van de *Openbaring* voorkomende, zich onderscheidt. Een ieder ziet hieruit, dat de Eerw. Schrijver er zeer veel moeite aan besteed heeft, dat hij consequent redeneert, en niemand die weet te oordeelen, zal ook aarzelen, om met ons te erkennen, dat hij geenszins met ongewassen handen, gelijk men spreekt, aan het werk is gegaan. Vele blijken treft men hier ook van 's mans belezenheid, uitleg-, geschied- en oordeelkunde, zoo wel als van zijnen heiligen ijver voor de zaak des Heeren, en van zijne vastheid in het geloof aan alle de waarheden des Evangeliums, ook van die, welke men helaas! maar al te dikwerf ook in onze dagen heeft pogen uit te monsteren. Hij zegt ronduit zijn gevoelen, keurt af wat hem verkeerd voorkomt, van wien het ook zij, en paart zekere stoutheid met liberaliteit, schranderheid en regtzinnigheid, in zijne hier gegevene en verdedigde bijzondere gevoelens; er bijvoegende, wanneer hij zich herinnert, iets van anderen aan, of overgenomen te hebben.

Als de slotsom onzer beschouwing, waaraan wij, om het belang der zaak, nog al ettelijke uren besteed hebben, kunnen wij verklaren, dat, wanneer ook iemand zich geheel en in elke

Digitized by Google

bijzonderheid met den Eerw. Schrijver meende te kunnen en te moeten vereenigen, hij voorzeker niets, dat in zich zelve onwaarachtig en strijdig is met de Christelijke leer en hare uitbreiding, zoude omhelzen. Hij heeft ook doorgaans zijne bijzondere opvattingen en tijdsbepalingen zoo goed mogelijk beredeneerd en uit- en inwendig zoeken te staven, en zijne gissingen, waar hij nog in twijfel stond, niet hooger als de zulke opgegeven.

Men behoeft ook niet alles aan te nemen, en kan evenwel in de hoofdzaak zich met hem vereenigen. Bij al het goede en wel beredeneerde, zal men hier ook verscheidene bijzonderheden en wijzigingen, vooral omtrent de vervulling enz. aantreffen, die nog degelijk nadere overweging behoeven. Wilden wij nu eene beredeneerde opgave hier laten volgen, van 't geen waarin wij voor ons met den ijverigen Schrijver ons niet kunnen vereenigen, onze beschouwing zoude dan de grenzen verre moeten overschreden. Meermalen spreekt hij ons te stellig en het zoo moeijelijk te vermijden *Hypothesi* doorsven komt wel eens te duidelijk voor. Hier en daar is hij ook wat omslagtig en wat breedvoerig, vooral in zijne Ex-Cursus of Episoden; maar gaarne willen wij dit toeschrijven aan zijne edele zucht, om voor velen regt duidelijk en nuttig te zijn. Zijn werk verdient, met die van andere over dit heilig Bijbelboek vergeleken, en kan in nadruk aangeprezen worden, als

Digitized by Google

als nuttig en wel waardig gelezen te worden. Zeer verkeerd zou men echter handelen en zeker ook strijdig met het zedig oogmerk van LAAN, indien men nu verder onderzoek overtollig achtede of in den waan verkeerde, dat hij altoos de beste opvatting gevolgd ware.

Wat de Leerredenen hier bij bij gevoegd aangaat, dezelve onderscheiden zich door hoogen ernst, en leveren een bewijs op, dat LAAN met getrouwheid als Leeraar gewoon was zijne toehoorders te onderhouden, te vermanen en te stichten; zorgvuldig toeziende om niemand in eene schadelijke dwaling ten aanzien van zijne hoogste belangen te sterken.

Wij zijn verlangende naar het laatste Deel, en hopen er dan ook onzen lezer verslag van te geven.

LESSEN over de Christelijke Hervormde Godsdienstleer. Eene Handleiding voor jonge Onderwijzers en gevorderde Leerlingen. Te Sneek, *bij* F. Holtkamp, 1833. 140 *Bladzz. In gr. 8vo. De prijs is f* 1:25.

Het *eenvoudig Onderwys in de Godsdienst*, van wijlen den Eerw. BRINK, is en wordt nog door velen als eene Handleiding gebezigd. Ook schrijver dezer werd daarnaar onderwezen en genoot daarover de lessen, welke hij voor zich zelve in geschrift bragt, om er zich vervolgens met nut van te kunnen bedienen, voor hen

Digitized by Google

die aan zijne zorge zouden worden toevertrouwd. Later echter zag hij van dit zijn oogmerk af, en nu verviel dus ook zijn plan. Hij besloot dan, om deze lessen, ten gebruike van anderen, in de wereld te zenden en deed dit, in de hoop, dat hij daardoor eenig nut zoude mogen stichten.

Wij prijzen dit oogmerk, hoe zeer wij de noodzakelijkheid niet inzien van deze uitgave, nadat de overledene Leeraar zelf zijne *handleiding voor mijne Leerlingen* algemeen verkrijgbaar heeft gemaakt, zoo dat er, in deze, voor onderwijzer en leerling, weinig meer te wenschen overig bleef.

Ondertusschen zien deze lessen, ter uitbreiding van het gezegd vraagboekje, nu het licht en wel gemunieerd met het stempel van kerkelijke goedkeuring!, daaraan gegeven door het Provinctaal Kerkbestuur van *Vrieslaud*.

Het is ons aangenaam, dat wij hier bij kunnen voegen, dat het geheel aan het oogmerk wel voldoet en dat de leerlingen er veel nut uit kunnen trekken. Men kan wel aanmerken, dat de gekozene manier in vragen of antwoorden, wel niet de aangenaamste is, maar voor een groot aantal onderwijzers moet men dezelve echter de eenvoudigste en meest doelmatige noemen. Niet alle antwoorden zijn even volledig; b. v. dat op de 10de vraag: wat verstaat gij door den Bijbel? Antw. De verzameling van schriften, welke de geschiedenis des menschdoms, van de vroegste tijden af tot op de vestiging en eerste uitbreiding van het Christendom, in zich be-

vat-

Digitized by Google

vatten, en doormengd zijn met vele en onderscheidene Goddelijke openbaringen! Hieraan ontbreekt toch niet weinig, gelijk ieder, die met den inhoud der H. Schriften behoorlijk bekend is, terstond gevoelt.

Er komen ook wel eens vragen voor, welke anders hadden behooren gesteld te zijn; b. v. deze: *Hoevael Goden zijn er, en welke bewijzen heeft gij daarvoor.* Het had moeten zijn: waardoor kan men de eenheid Gods bewijzen?

In het antwoord, op de vraag: *of Judas het wel zoo erg gemeend zoude hebben?* wordt al te verschoonend over dien onwaardigen geoordeeld. De opsteller heeft ook wel eens zijne gissingen voorgesteld, b. v. over wonderen, welke JEZUS misschien voor zijn dertigste jaar zal hebben verrigt, die haar ons oordeel hier achter hadden moeten blijven.

Ten blijke echter dat wij niet zonder grond een over 't algemeen gunstig oordeel over dit onderwijsboek geveld hebben, willen wij hier een paar bewijzen aanvoeren.

Het eerste is, dat op de vraag: *wat wilde Jezus met die beide zeggen* (*Matth.* XXVI: 39) geantwoord wordt:

» Wanneer wij hier bijzonder op het woordje *deze* drukken, hetgeene niet onaannemelijk is, en ook schijnt overeen te stemmen met het gevoelen van den evangelist *Markus*, Hoofdst. 14, 35, dan had Jezus hier geenzins om afwen-

Digitized by Google

ding van dat lijden en sterven, hetwelk Hij zeker wist dat in het plan van God over Hem besloten was, maar om ontheffing of verligting van dien zwaren angst en die bittere droefheid, waarmede Hij thans zoo zeer te kampen had, opdat daardoor zijne gelatenheid en zijn moed niet aan het wankelen gebragt, maar Hij standvastig en volkomen gehoorzaam bevonden mogt worden; hetwelk ook dan nog zijn wensch was, wanneer het Gode behagen mogt, deze zijne bede niet te verhooren, gelijk wij zien uit het slot van dezelve; — en zoo levert dan deze bede voor ons een krachtig bewijs op, van de verheevenste deugd en de grootste onderwerping in Jezus. Doch nu verscheen Hem een engel uit den Hemel, die Hem versterkte, *Luk.* 22: 43; en moedig zien wij Hem zelven, daarop zijne vijanden te gemoet treden, *Joh.* 18: 4." —

Het andere, dat op de vraag: *wat zegt het en Jezus te gelooven?* geantwoord wordt:

» Hem te erkennen voor die persoon, voor welke God Hem hem laten bekend maken, en voor welke Hij zelf zich verklaard heeft, namelijk, voor den Zoon van God, den eenigen, genoegzamen en gewilligen redder van zondaren; zijne leer voor waarachtig en Goddelijk houden, zijn lijden en dood, in verband met die leer, als het eenig, voldoend, en door God zelven verordend middel ter onzer verlossing te beschouwen; en Hem alzoo, onder een levendig gevoel van eigene schuld en strafwaardigheid

voor

voor God, met innige belangstelling, met dankbare blijdschap, en met het onbepaaldst vertrouwen, voor ons zelven aan te nemen tot wijsheid, regtvaardiging, heiligmaking, en volkomene verlossing.

De kerkelijke geschiedenis wordt hier niet geleerd, en de Polemica zou men ook te vergeefs hier zoeken, behalve dat een paar maal van de dwalingen der Roomschgezinden gewag gemaakt wordt.

Godsdienstig en Zedekundig HANDBOEK *gegrond op de Bijbelsche Geschiedenis. Uitgegeven door de Hoofd-Commissie tot de zaken der Israëliten; vooral ten dienste der onderwijzers en leerlingen, op de Israëlitische Godsdienstige Scholen binnen dit Rijk. Vrij gevolgd naar het Hoogduitsch van* HERZ HOMBERG, *door* M. M. MEIJERS, *Hoofd-Onderwijzer op de Godsdienstige Israëlitische Armenschool te* Kampen. *Te* 's Gravenhage, *ter Algemeene Lands Drukkerij*, 1833. *VII en* 185 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1:25.

In het voorberigt roemt de Vertaler naar behooren het verlicht Gouvernement onzes geëerbiedigden Konings, dat onder andere ook voor de verlichting en veredeling zijner Israëlitische onderdanen zoo vaderlijk zorgt, en dest levens

Digitized by Google

hulde aan den ijver van verscheidene geleerden en weldenkende Joden, en inzonderheid van de Hoofd-Commissie zijner natie, ingevolge van Zijner Majesteits organiek besluit ijverig werkzaam in de bevordering van het godsdienstig Israëlitische onderwijs, ook door het vervaardigen van de noodige Schoolboeken, ten behoeve van de godsdienstige Israëlitische Armenscholen. Hij neemt vender onder de nuttige werken, welke reeds het licht zien, eenige met namen en titels op, en berigt:

» Bij dezen reeds niet onaanzienlijken voorraad van goede schoolboeken en godsdienstige werken, bestond er echter welligt eene leemte, die het niet ongepast scheen aan te vullen. Men had namelijk geen beredeneerd godsdienstig schoolboek dat, zoo wel tot eene handleiding voor den bekwamen onderwijzer als tot een leer- en leesboek in de hoogere klassen, dienen moest."

» Het was derhalve om in deze gaping te voorzien, dat de hoofd-commissie gereedelijk het voorstel aannam, dat haar door den vertaler, hoofd-onderwijzer aan de Israëlitische algemeene en armenschool te *Kampen*, gedaan werd om een werkje in het nederduitsch over te brengen, hetwelk hem sinds eenige jaren tot handleiding bij zijn godsdienstig en zedekundig onderrigt gediend heeft, en dat, na eigene ondervinding, bevonden is aan het voorschreven doel te beantwoorden."

» Met

» Het bedoelde werkje, dat gewijzigd is naar de gebruiken en zeden der nederlandsche Israëliten, en waarbij is weggelaten hetgeen alleen voor de duitsche geloofsgenooten geschikt kon zijn, is de vrucht van den doorkundigen, in Duitschland beroemden, en ook in Nederland met lof bekenden, kweekeling van MENDELSSOHN, namelijk van den heer HERZ HOMBERG, keizerlijk en koninklijk inspecteur der Israëlitische scholen in Oostenrijk, welke het ten dienste der Israëlitische jeugd vervaardigde, en zich mogt verheugen over den bijval, welke het bij land- en geloofsgenooten vond. Het verwierf zulk eene goedkeuring, dat het door Z. M. den keizer van Oostenrijk op alle Israëlitische scholen der duitsche erfstaten ingevoerd werd.

De wel eerwaarde en zeer geleerde Heer MARCUS BENEDIKTUS, plaatselijk en landelijk opperrabijn te *Nieolsberg* in *Moravie*, in zijn schrijven aan den geleerden vervaardiger, voor hetzelve geplaatst, getuigde het navolgende:

» Het mij door u toegezonden werkje heeft » mij inderdaad zeer veel genoegen verschaft. » De denkbeelden, welke daarin worden voor» gedragen omtrent God en Deszels volmaaktheden, omtrent 's menschen bestemming, om» trent de deugd, algemeene menschenliefde en alle » overige pligten, van straf en belooning, over » de onsterfelykheid, en andere onderwerpen, » strooken niet alleen volkomen met onze hei» lige godsdienst en met de leer der Heilige » Schrift,

Digitized by Google

» Schrift, van den Talmud en van alle voorna-
» me leeraren onzes volks in vroegeren en la-
» teren tijd, maar zij worden ook door uwe
» ophelderingen in het helderst daglicht ge-
» plaatst.

» Daar de wijze van voordragt der zedelessen
» wolke in dit boek voorkomen, even zacht als
» nadrukkelijk is, hoop ik dat de algoede God,
» die op alles wat Hij geopenbaard en geboden
» heeft, het zegel der waarheid heeft gedrukt,
» deze, door u zoo duidelijk gemaakte waarhe-
» den, tot groot nut, op het gemoed der lieve
» jeugd en der volwassenen zal doen werken.
» Ik noodig u derhalve uit om dit werkje, zoo
» spoedig mogelijk, in druk te brengen, opdat
» het goede spoedig gezaaid worde, en zegenrij-
» ke vruchten drage."

» Deze rabbinale getuigenis heeft dan bijzon-
der tot spoorslag gestrekt om dit godsdienstig
schoolboek, in een Nederlandsch gewand gedost
(voor de Israelieten in dit rijk) te bewerken.
Het wordt hun aangeboden, met den wensch,
dat het veel nut stichte, door het verstand en
het hart van Neerlands Israelitische jeugd door
het inscherpen van klare godsdienst-begrippen
en reine zeden, te vormen.

Dit Handboek hebben wij over 't algemeen
met veel goedkeuring gelezen, het doet den
Steller en Vertaler eere aan, verdient onder
de nuttige geschriften voor de Israëlitische Na-
tie van onzen tijd, bijzonder ook in ons Va-
der-

Digitized by Google

derland, eene goede plaats, en zal, wanneer het doelmatig gebruikt wordt, tot wezenlijken zegen verstrekken. Hier wordt bondig geredeneerd, hartelijk gewaarschuwd en overtuigend onderwezen. De Schrijver, heeft in dit geheele werk, steeds de waarheden en pligten door hem voorgedragen, voornamelijk uit de H. Schriften des O. Testaments bevestigd en dus niet te veel van den Talmud, ABOTH en de oude Rabbijnen gesproken. In dit boekdeel woret ook algemeene welwillendheid, zeowel als Vaderlandsliefde gepredikt en ernstig, zeo wel liefde en verdraagzaamheid aangeprezen, als getrouwheid aan heilige godsdienslige beginsels. Den lezer wordt daarom ook achting van de Christenen en eerbied voor hunne leer aanbevolen. Met een woord, wij prijzen dit Handboek aan alle Israëliten in ons Vaderland ten sterksten aan, en stellen ons veel goeds van de meerdere uitbreiding en bevorderde gemeenmaking voor. Tot dat einde rekenen wij ons dan ook verpligt, een paar stalen hierop te laten volgen, die voorzeker ons gunstig oordeel bij deze leer zullen bevestigen.

Het eerste is dit:

» Het is hoogst ongerijmd te denken, dat de Israëliet den woeker, die schandelijke ondeugd, voor geoorloofd houden zou of kan, daar toch de Heilige Schrift dien zoo menigmaal en zoo nadrukkelijk verbiedt."

» Naar

Digitized by Google

» Naar de Mozaische wet, vermogt men aan niemand geld of levensmiddelen op renten leenen, zelfs niet voor de kleinste winst, al wierd die ook vrijwillig aangeboden."

» Wanneer uw broeder verarmt en zijne hand bij u zakken laat, zoo zult gij hem ondersteunen; dat ook de vreemdeling en de bijwoner (de niet-Israëliet) onder u leven (in goeden staat komen) kunne! Gij zult renten noch overwinst van hem nemen, maar voor uwen God vreezen; opdat uw broeder onder u leven (in goeden staat komen) kunne. Uw geld zult gij hem niet op renten, en uwen mondvoorraad niet op overwinst geven."

8de Boek van MOZES, XXV, vs. 35—38.

» Gij zult uwen vijanden geene renten laten nemen, renten van spijze, renten van eenige zaak die renten geeft. Den vreemdeling (den afgodendienaar) kunt gij renten laten nemen, doch uwen broeder zult gij geene renten laten nemen opdat de Eeuwige, uw God, u zegene in alles waar gij de hand aanslaat.

5de Boek van MOZES, XXIII, vs. 20 en 21.

Die zonder woeker geld uitleent, en de enschuld zonder omkooping beschermt, die dit doet, zal nimmer wankelen. (dien laat God niet vallen.)

Psalm. XV. vers 5.

» Tot de middelen om volkomen zedelijk

Digitized by Google

lijk te worden, behoort ook dat men zelfs van afgodendienaars geene renten neme, en hun toch in hunnen noed ondersteune."

Talmud.

» Gelijk het een heilige pligt is zich door eene nuttige en geoorloofde bezigheid zijn bestaan te verschaffen, zoo ook moet men bedacht zijn om zuinig met het verkregene te handelen. Wij moeten *spaarzaam* zijn. Spaarzaamheid is, op eene verstandige wijze zijne uitgaven inrigten, naar gelang der inkomsten. Het overgespaarde moet men zorgvuldig bewaren, ten einde daarvan nog lang te kunnen gebruik maken. Men vermijde tevens alle overdaad in spijs en drank, in kleeding en vermaken, en leere menige zaak ontberen, wanneer die niet tot onze welvaart noodig is."

» Rijkdom vermindert wanneer die in ijdelheid (nutteloze zaken) verkwist (doorgebragt) wordt; door nu en dan te sparen, echter, wordt dezelve (de rijkdom) vermeerderd.

Spreuken XIII, vers II.

» Een verkwister is hij die meer uitgeeft dan noodig is, zijn geld aan nutteloze dingen besteedt, dikwijls kostbare gastmalen houdt, en met het zijne ligtzinnig omgaat. De lust om eenen grootschen staat te voeren en de pronkzucht hebben reeds menigeen in den grond geboord, en ten gevolge gehad dat hij, in het eind, een kommervol bestaan van anderen af-

be-

Digitized by Google

bedelen, en daardoor zijnen medemenschen tot last strekken moest. Men leve daarom overeenkomstig den stand waarin men geplaatst is, en zoeke nimmer anderen, die grootere inkomsten hebben, na te volgen.

» De verkwisting heeft armoede ten gevolge. Armoede uit deze oorzaak voortgevloeit, is te wranger, omdat zij door niemand beklaagd wordt; men weet dat de onbezonnen verkwister zelf de schuld daarvan is. Niemand ondersteunt den verkwister, het zij met geld of anderzins, waardoor hij zich zou kunnen helpen; want men wantrouwt hem, men vreest dat hij misschien ook dit zal doorbrengen. De verkwister heeft, wanneer hij nog vermogend is, vrienden in overvloed; zijn rijk voorziene tafel hoeft vele gasten; maar op zulke vrienden is volstrekt niet te bouwen; de tafelschuimers verlaten hem, zoodra hij niets meer voor hen heeft op te disschen.

Is spaarzaamheid eene deugd, zij kan, gelijk alle deugden, door overdrijving, schadelijk worden. Men mag het noodige tot voorziening in onze behoeften niet karig uitzuinigen; ook mag men, wat tot de wellevendheid vereischt wordt, uit schrielheid niet nalaten. Zoo schoon eene gepaste spaarzaamheid is, zoo hatelijk is eene ongepaste, te ver gedrevene spaarzaamheid. Deze noemt men *gierigheid*. Menschen die, terwijl zij een ordentlijk bestaan of vermogen hebben, afgesloten en bemorste kleederen dragen, zich met een sober voedsel behelpen en zich

Digitized by Google

zich 's avonds met een luttel lichts vergenoegen, bezondigen zich tegen God. De Schepper wil, dat wij de weldaden, die Hij ons schenkt, genieten, en ook anderen daarvan laten genieten. Noch het een noch het ander doet de gierigaard.

» Hij heeft geen gevoel van schaamte; zoo hij slechts het geringste voordeel kan bejagen, begeeft hem alle eergevoel, en hij zinkt dus tot den laagsten trap der menschheid. Ook is hij in staat, wanneer het op eene grove winst, of op eene aanzienlijke besparing aankomt, zich van de onregtvaardigste en verfoeijelijkste middelen te bedienen.

» Het is, wel is waar, geoorloofd naar rijkdommen te streven, indien men dezelve zonder benaauwende zorg verwerven kan, en indien het met het doel geschiedt, om des te meer goeds te kunnen stichten. Maar wanneer er geene gelegenheid bestaat, om op eene eerlijke wijze rijk te worden, dan moet men tevreden zijn met het geringe vermogen, dat men bezit. Tevredenheid gaat boven alle aardsche goederen, naar welker bezit menigeen in bange onrust streeft.

Beter is een weinig, in de vreeze des Heeren (met tevredenheid), dan een groote schat in onrust.

Spreuken XVI, vers 16.

» Wie is inderdaad rijk? Die met zijn deel (dat God hem beschoren heeft) tevreden is.

Abeth, IVde Afdeeling, § 1.

Digitized by Google

Het andere:

» Allerminst mogen wij de Christenen haten, daar vele en wezenlijke geloofsstellingen hunner Godsdienst ook voor ons heilig zijn. Deze leert: dat er een eenig God bestaat, die almagtig, alwijs en algoedertieren is; dat Hij het Heelal uit niets voortgebragt heeft, en het, door Zijne gunst, onderhoudt; dat Hij, de oorsprong van alle geschapene wezens, alomtegenwoordig en alwetend is, bij en omtrent alles in de natuur, bij en omtrent alles wat de menschen denken en verrigten; dat Hij de deugd bemint en beloont, en de ondeugd haat en straft; dat de mensch bestemd is om gelukzalig te worden, en dat hij daarom van God eene onsterfelijke ziel ontvangen heeft. Deze Godsdienst leert al verder, dat de regtvaardige gehandhaafd worden zal, en dat men in den uitgestrektsten zin menschlievend moet zijn.

Alle haat tegen eene Godsdienst, welke zulke heilzame lessen bevat, en dus dezelfde heilrijke oogmerken, als de israelietische Godsdienst ten grondslag heeft, zou dus even onbillijk als strafbaar zijn. In het algemeen moeten wij elken Godsdiensttwist zorgvuldelijk vermijden, en aan de bekeeringszucht, dat is, de begeerte om menschen van eene andere Godsdienst tot het aannemen van ons geloof te overreden, volstrekt geen gehoor geven."

SCHOON-

Digitized by Google

SCHOONHEDEN uit de Zede-, Natuur- en Aardrijkskunde, vervat in de nagelatene Geschriften, meest Verhandelingen; van den Heer HENDRIK PAUL KRETSCHMER; *in leven Leeraar in de Wis-, Natuur- en Aardrijkskunde te* Zutphen; *Voorzitter van het aldaar gevestigd Departement der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, enz. Verzameld en in orde gebragt door* JAN PROVILY, *openbaar Onderwijzer en Kostschoolhouder te* Moerdijk. *Te* Breda, *bij* Broese en Comp. XX *en* 276 *Bladzz. In gr* 8*vo. De prijs is f* 2: 60.

De Onderwijzer PROVILY, dien men hier gunstig leert kennen, kwam in de gelegenheid, om eenige nagelatene geschriften, meest Voorlezingen en Verhandelingen, van den Heer H. P. KRETSCHMER, te lezen, was er zeer mede ingenomen, en liet zich door des Schrijvers behuwdbroeder, den Heer A. DE GEUS, van *Breda*, gemakkelijk bewegen, om ze voor de pers, waarvoor ze eigenlijk niet bestemd waren, gereed te maken:

» Ik heb (zegt hij) in de volgorde der verhandelingen geene andere verdeeling gemaakt, dan dat ik, voor dit deel, de meer op zich zelf staande redevoeringen gekozen heb, naar ik vermoed meest alle uitgesproken in het Zut-

Digitized by Google

phensch Departement der Maatschappij: TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN. Voor het tweede deel, heb ik het dertiental voorlezingen bestemd, welke nog van die groote menigte gevonden zijn, welke de Schrijver gedaan heeft in het natuurkundig Genootschap: NUT IS ONS DOEL, sedert den jare 1813 tot 1825 ingesloten; terwijl waarschijnlijk een derde en laatste deel de overige voorhanden zijnde redevoeringen zal bevatten."

Hij heeft zeer wel gedaan, om, door de vriendelijkheid van den Heer Mr. W. L. F. C. VAN RAPPARD hiertoe in staat gesteld, een kort levensberigt van wijlen den werkzamen KRETSCHMER in de voorrede te plaatsen; hetwelk gevolgd is door eenen afdruk van de rouwklagt op zijn afsterven, door zijnen vriend, den Heer J. BADON GHYBEN, uitgesproken in het Natuurkundig Genootschap te *Zutphen*, onder de Zinspreuk: *Nut is ons doel.*

Dit eerste deel bevat:

I. Overdenkingen in eenzame uren van Lijden, Eerste Gedeelte. II. Overdenkingen in eenzame uren van lijden, Tweede Gedeelte. III. De mensch is bestemd, om op alle plaatsen van den aardbol te kunnen leven. IV. De mensch moet de wederwaardigheden dezes levens met geduld weten te verdragen. V. Overdenking der gevolgen van den snellen voortgang der kunsten en wetenschappen. VI. Openlijke vergadering van den 6den Januarij 1819. I. Aan-

Digitized by Google

Aanspraak bij het openen der Vergadering. II. Verhandeling over de vraag: waarin bestaan de zwarigheden, die een eerstbeginnende beoefenaar der wiskunde ontmoet, en welke zijn de middelen om dezelve uit den weg te ruimen. III. Aanspraak aan den Heer STORK, M. D. te *Zutphen*, bij het uitreiken van eerepenningen aan Zijn Wel Ed. IV. Aanspraak bij het sluiten der Vergadering. VII. Over de eenheid van het nieuwe stelsel van maten en gewigten. VIII. De eclipsen, uit een Sterre-, Natuur- en Zedekundig oogpunt beschouwd. IX. Korte Redevoeringen, ter gelegenheid van twee verschillende prijsuitdeelingen aan de leerlingen der Teekenschool van het Departement der Maatschappij: TOT NUT VAN 'T ALGEMEEN. X. Over de noodzakelijkheid der tegenspoeden in dit leven. XI. Beschouwing van den Sterrenhemel. XII. Korte Redevoering op den laatsten avond des Jaars.

De lezer ziet dus, welke verschillende onderwerpen door den Heer KRETSCHMER behandeld werden, en het is ons een genoegen er bij te voegen, dat dezelve alle waardig zijn gelezen te worden, en den steller tot eere verstrekken. Zij ook, die, zoo min als wij, den eerwaardigen overledenen gekend hebben, worden er voor hem door ingenomen, en zullen zich opgewekt gevoelen, om in te stemmen met den lof hem hier toegekend. Waarlijk, als wij op den inhoud en de wijze van voorstellen der hier ge-

Digitized by Google

leverde stukjes zien, dan deen wij mede hulde aan zijne nagedachtenis, wenschende dat de goede gevoelens, hier zoo loffelijk ten toon gespreid, ook door de lezing van dit boekdeel, meer algemeen mogen worden. Wij willen echter hiermede niet gezegd hebben, dat alle de hier geplaatste stukjes hadden behooren in het licht gegeven te worden, daar eenige derzelve als meer plaatselijk en tijdelijk, naar ons oordeel althans, niet behoefden gedrukt te zijn. Waar zou men met den overvloed heen, indien alle soortgelijke gelegenheidsredenen, welke bij de uitvoering eene algemeene toejuiching mogten verwerven, in het licht kwamen? Het zou ons dan ook beter zijn voorgekomen, dat de verzamelaar in zoo verre zijn plan had veranderd, dat hij, na nog eens geschift en gewogen te hebben, zich bij het meer algemeene bepaalde, en dat hij slechts één deel, ten vervolge van dit tegenwoordige, het Publiek had aangeboden.

Van dit deel hier afscheid nemende, willen wij den lezer nog een proefje daaruit tot besluit mededeelen, waaruit hij zien zal, dat hier ook ernst heerscht:

» In geheel de stoffelijke schepping, in geheel den eeuindigen kring, waarin onze waarnemingen rondzweven, is de mensch het eenige vrijwerkende wezen. De aarde draait volgens bepaalde wetten om hare as; de planeten bewegen zich in gezette tijden om de zon. Alle be-

Digitized by Google

beweging, alle verandering, die er in het geschapene voorvalt, is vooraf bepaald, en de stof, die zich beweegt en verandert, is, voor zoo verre ons bekend is, geheel en al lijdelijk. Alleen de mensch heeft eenen eigenen wil, die hem beweegt en doet handelen; alleen de mensch wikt en weegt zijne daden vooraf op de schaal der gezonde rede, en kiest wat hij het zwaarste keurt. Dan — ook daarom kunnen de planeten niet uit haren loopkring dwalen en kan de aarde met hare beweging niet ophouden; maar de mensch kan in zijne keuze mistasten en van het spoor wijken, dat hem naar eene betere toekomst geleiden moet. Hoe noodzakelijk, hoe weldadig, hoe onontbeerlijk zijn dus voor hem de kenteekenen, die het onheil op zijnen weg gesteld heeft! Immers, de tegenspoeden zijn hem als bakenen, die hem tot den terugkeer aanmanen, wanneer hij in gevaar is om af te wijken. Het zijn de gevaarlijkste tijdperken van zijn leven, waarin alles hem genot schijnt aan te bieden — alles hem tot vreugde wenkt. Hoe dikwerf wordt deze vreeselijke waarheid door de dagelijksche ondervinding gepredikt! Vraagt het den ongelukkigen gevallene; vraagt hem, waardoor en wanneer hij viel, en indien nog zijne opregtheid behouden bleef, zult gij hooren, dat geenszins de tegenspoed hem ter neder storte, maar dat hij afweek van het pad der deugd, toen hij, door het genot bedwelmd, zich voor iederen val zeker wähnde; toen de

Digitized by Google

wellustbeker in zijne handen fonkelde, en de jubelzang der vreugde hem doof maakte voor de waarschuwende stem des onspoeds. Dan, hoezeer dit ook steeds bijna het geval moge zijn, ook hierin zijn toch uitzonderingen, en dikwerf treurige uitzonderingen. Wanneer de zwakke geest, door storm op storm bestreden, door den aanhoudende strijd al zijne krachten verloren heeft, dan is de overgang van de ellende tot de ondeugd eene kleine — ach! eene zeer kleine schrede. Dan vervoert de hoop op middelen ter bestrijding zijner rampen hem zoo ligtelijk tot daden, die zijne waarde onteeren, eenen gewissen val ten gevolge hebben, en het te laat berouw opwekken; — doch ook zulk een gevallene, zulk een bezwekene in de ure der beproeving, blijve steeds het voorwerp van ons diepst medelijden. Dat wij hem altijd beschouwen als eenen ongelukkige, die de waarschuwende stem verkeerd verstond en *daardoor* gevallen is! Het is voeral bij het beschouwen van dezen, dat wij ons herinneren moeten; *die staat, zie toe dat hij niet valle.*"

De INVLOED van Nederland op het overige Europa. In twee voorlezingen. Door N. G. VAN KAMPEN. *Te* Haarlem, *bij* de Erven François Bohn, 1833. *VIII en* 102 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De Prijs is f* 1: 25.

Den Hoogl. VAN KAMPEN komt de eer toe, dat

dat hij in deze twee Voorlezingen den roem van ons dierbaar Vaderland, geschiedkundig en met warmte gehandhaafd of ten minste voor eenigen duidelijk voorgesteld heeft, terwijl hij in de aantekeningen, er achter aan bijgevoegd, den min kundigen lezer in staat gesteld heeft, om eettelijke bijzonderheden, waarvan hij gewaagde, nader bevestigd te zien. Dat men hier en daar het tijdstip gevoelt, waarin de Redenaar sprak, en het gevoel van billijke verontwaardiging bespeurt over het dwaas en ondankbaar gedrag der Belgen, zal niemand bevreemden, die den werkzamen en vurigen Schrijver eenigzins kent.

De WATERGEUS, of de Nederlanden onder den Hertog van Alva. Door H. C. MOKE.

Mementote operum patrum, quae fecerunt in generationibus suis; et accipietis gloriam magnam et nomen aeternum.

I. MACHAB. 2, 51.

Uit het Fransch. Eerste Deel. Te Amsterdam, *bij* G. Portielje. 1833. *VI en* 186 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2.

De strekking van dit werkje, waarvan wij hier het eerste deeltje aankondigen; weten wij den lezer niet beter kennelijk te maken, dan met de woorden des Schrijvers.

» Dit Werk is opgesteld met het doel, om aan de lezers een getrouw tafereel aan te bieden

Digitized by Google

van een voor de *Nederlanden* roemrijk tijdvak. Men heeft dengenen, wien de geschiedenis van ons Vaderland bekend is, willen herinneren, en dengenen, die dezelve niet kent, pogen aan te toonen, hoe verregaande de onderdrukking was, waaronder een vreemd bewind deze ongelukkige gewesten deed zuchten, op wat wijs onze voorvaderen kunne regten wisten te verdedigen en door welk eene buitengewone vereeniging van *genie*, volharding, moed en deugd, een man, met wien nog niemand met regt is vergeleken kunnen worden, de vrijheid aan een gedeelte der *Nederlanden* schonk, terwijl hij het juk, dat op het andere drukte, minder ondragelijk maakte.

» Men heeft den vorm eens romans gekozen, niet dat men zich de zwarigheden, die uit zulk een zamenweefsel van verdichting en waarheid voortkomen, ontveinst, maar omdat men, zich binnen de naauwe grenzen der geschiedenis beperkende, met veel grooter zwarigheden te kampen zoude gehad, en misschien minder lezers bekomen hebben.

» Men durft de verzekering geven, dat men zich met naauwgezetheid aan de waarheid of ten minste aan de geschiedkundige waarschijnlijkheid gehouden heeft, telkens, als men voornaame personaadjen ten tooneele heeft gevoerd. De hier en daar verspreide noten regtvaardigen de vreemdste uitdrukkingen en de opmerkenswaardigste anecdoten; men zou dezelve gemakkelijk hebben kunnen vermenigvuldigen, maar men

men is teruggehouden geworden door de vrees, om den lezer, door te dikwijls zijne aandacht van het hoofdonderwerp af te trekken, te vermoeijen.

Men heeft aan de verschillende hoofdpersonaadjen den geest hunner eeuw moeten geven, en niet kunnen nalaten somtijds buitensporigheden, die thans door alle partijen gewraakt worden, te vermelden; maar men heeft niemands gevoel willen kwetsen, en met even veel ijver als opregtheid de gelegenheid aangegrepen, om den deugdzame lieden van alle partijen en gezindheden regt te doen wedervaren.

Wij hebben dit eerste gedeelte van dezen Nederlandsch geschiedkundigen Roman niet zonder genoegen gelezen, en vertrouwen dat dit ook het geval zal zijn met velen onzer landgenooten. De Heer MOKE heeft zijne bedrevenheid in dat vak hiermede aangenaam doen blijken, en wij verlangen daarom naar het vervolg. Zulke geschiedkundige Romans verdienen de voorkeur boven vele andere, welke helaas! te dikwerf de ligtzinnigheid bevorderen, en van de ware eenvoudigheid en deftigheid der zeden en des levens, waardoor de echte Nederlander zich moet blijven onderscheiden, zoo ligt doen afwijken.

OVER-

Digitized by Google

OVERDENKINGEN over de tegenwoordige Buiten- en Binnenlandsche Staatkunde van Groot-Brittannie *en het Ministerie van* LORD GREY. *Overgenomen en vrijelijk vertaald uit* The Quarterley Review, Julij 1833. *Te* Alkmaar, *bij* J. A. M. W. le Sage ten Broek, 1833. 84 *Bladz. In gr.* 8*vo*. *De prijs is* 90 *Cents*.

Het Nederlandsche Publiek ziet zich hierdoor in de gelegenheid gesteld, om in zijne eigene taal te lezen, hoe ongunstig, in een eigen Tijdschrift, over de Engelsche tegenwoordige Staatkunde geoordeeld is. Wij gelooven, dat de Vertaler tot de overzetting is uitgelokt door de gedachte, dat de door deze daadzaken gestaafde ongunstige schets bij velen bijval zal vinden. Het is ook niet te ontkennen, dat de tegenwoordige Engelsche staatsregeling of wijze van handelen, sints de laatste jaren, regtmatige vrees verwekt, dat dit land daarvan zeer groote nadeelen ondervinden zal, wanneer men zich niet haast om eene aanmerkelijke verandening daar te stellen. Dit echter is al vroeger door velen opgemerkt, en men mag wenschen, dat het verschrikkelijkst gevolg nog moge worden afgeweerd. Het lust ons niet, om ons verder in de doolhoven der staatkunde te begeven, en wij kunnen den wensch niet en-

Digitized by Google

onderdrukken, dat het Publiek minder daar mede zich zal bezig houden, om zaken, welke beter onder deszelfs bereik zijn, en voor hetzelve gewigtiger en heilzamer zijn, met meer genot en geestdrift te behartigen.

Nederlandsche VOLKS-ALMANAK voor 1835. *Te* Amsterdam, *bij* H. Frijlink. *5de Jaar. De prijs is 60 Cents.*

Bij de aankondiging van dezen, met een wel gekozenen titel voorzienen Almanak, zijn wij in staat gesteld te berigten, dat de Uitgever door een zeer gunstig onthaal in de gelegenheid gesteld is, om eenen herdruk, en wel aanmerkelijk verbeterd, van dit Jaarboekje voor 1831 uit te geven: terwijl de bezitters van den eersten druk dezer tweede uitgave dezelve kunnen inruilen, met bijbetaling van slechts 10 Cents.

In het Mengelwerk voor 1835 komen de stukjes voor van Mejufvrouw P. MOENS, en van de Heeren: J. R. CHRISTEMEIJER, Mr. J. H. BURLAGE, W. M. WARNSINCK BZ., C. GEBEL, J. P. VAN REMS, J. W. MULLER, Mr. A. F. SIFFLÉ, J. VAN OOSTERWYK BRUYN, G. VAN ENST KONING, C. LOOIJEN, Mr. ROBIDÉ VAN DER AA, F. AAVEN, C. LOOTS, J. VAN HARDERWYK BZ., J. VAN WALRÉ, C. M. A. SIMON VAN DER AA, en eenige ongenoemden.

Eeni-

Digitized by Google

Eenige derzelven zijn van eenen meer ernstigen, andere van eenen boertigen inhoud, eenige in dichtkunst, andere in proza gesteld, en terwijl eenige bijzondere aanbeveling verdienen, behoeft men echter ook de andere niet over te slaan. Men treft er ook wel eens een oude bekende aan.

In uitwendige gedaante en keurigen inhoud wint het de

ALMANAK voor het Schoone en Goede voor 1835. *Te* Amsterdam, *bij* G. J. A. Beijerinck. *De prijs is f* 1: 80.

Vooraan prijkt dezelve met eene fraaije afbeelding van Vrouwe K. W. BILDERDYK, aan welke wij zoo veel schoone Dichtstukken te danken hebben, en die alzoo verdient in gedachtenis te blijven, bij allen, die smaak hebben voor het goede en schoone, en waaromtrent velen met den Heer ROB. V. D. AA. vragen zullen:

Waar toont ge e Nederland! aan edele vrouwen rijk,
Een vrouw, in vromen zin, in kunde en smaak gelijk.
De waardige Echtgenoot van FENIKS BILDERDYK.

Behalve den Redact. zelven, hebben verscheidene of meer of minder bekende Schrijvers en Dich-

Digitized by Google

Dichters hier hunne bijdragen geleverd. De Red. hoopt evenwel, dat nog meer anderen zich in 't vervolg bereid zullen betoonen, om ook van hunne vruchten voor deze Almanak wel gelieven in te zenden, en alzoo deze onderneming te ondersteunen. Wij wenschen dit met hem, in het vertrouwen, dat dan ook van het middelmatige minder gebruik zal worden gemaakt. Hier treffen wij nu verscheidene lieve stukjes aan, b. v. het blinde meisje, door J. P. HAZEBROEK, Geboortegroet aan mijn Gade, door J. A. SIFFLE, het dorp *Beorn*, door F. J. KERKHOVEN, Aan mijne ontslapene zuster, door W. H. WARNSINK, EZ. de *Zee* van C. LOOTS en andere, Het prozastukje GERTRUIDA had wel een tegenhanger mogen erlangen, om verkeerden indruk voor te komen. Het onheil, dat onbezonnen liefde veroorzaakt, verdient met levendige verwen geschetst te worden, ter waarschuwing voor de jeugd. Held KORUS levert hiertoe wel eene bijdrage, maar dezelve kon gelukkiger gekozen zijn.

Ten blijke, dat het boertige hier het ernstige afwisselt, plaatsen wij, kortheidshalve, hier dit dichtstukje:

MATEN EN GEWIGTEN.

JOOST kwam zoo pas van school, bestoven als zijn boeken,
En zou aan Amstels Beurs, zijn daaglijks brood gaan zoeken.

De

Digitized by Google

De man was schrik'lijk lang, maar dunner dan een aal,
» Wat!" riep JAN vettebuik, » gij wandelende paal!
» Wie schiet zoo ongestraft hier onder mijne duiven,
» Die ik zoo gaarne *alleen* zou kluiven?
» Ware uw *soliditeit* zoo lang als uw fatsoen,
» Dan zou geen *vettebuik* voor u nog onderdoen.
» Ach!" sprak de lange JEEST, door zulk een groet verlegen,
» Ik wist het niet, Mijnheer! dat men zich hier liet wegen:
» Maar gaat de goede treuw bij 't Nederlands Gewigt,
» Dan is de vettebuik nog somtijds veel te ligt."

Met veel genoegen laten wij hierop volgen:

ALMANAK voor de Jeugd voor 1835. *Bij* G. J. A. Beijerinck. *De prijs is, gekleurd f* 1: 20. *ordinair* 90 *Cents.*

Deze is ons ook bijzonder bevallen en verdient alle aanprijzing. Men geve dien vooral jonge knaapjes in handen, zij zullen er wat goeds uit leeren. Een hier en daar gegeven gepaste wenk, zal ook voor de lieve moeders zelve heilzaam kunnen werken, vooral in het stukje, de *Temperamenten* getiteld.

MEN-

MENGEL-WERK.

OVER DE FLAGELLANTEN (GEESELAARS) EN ANDERE VEREENIGINGEN VAN DEZE SOORT.

(*Naar het Hoogduitsch van* G. MOHNIKE, *Consistoriaal en Schoolraad te* Stralsund.)

Gelijktijdig met den in de Christelijke Kerk doordringenden monniksgeest, en aldus reeds in de eerste eeuwen derzelve, waren, zoo als bekend is, velerlei soorten van kastijdingen en zelfspijnigingen, in den reuk van groote heiligheid gekomen. De betooming onzer zinnelijke lusten en begeerten ligt toch niet alleen in den geest van het Christendom, maar in het algemeen in den geest van elk, die waarlijk naar zedelijkheid streeft. De kerk zelve had ook, door bepaalde besluiten en verordeningen, de onderdrukking van vleeschelijke begeerten, door ligchamelijke kastijding en boeten, als 't ware tot pligt gemaakt. Geen wonder, dat men, zoo als het gewoonlijk gaat, ook hierin aan het overdrijven raakte, en zich meer dan verdienstelijk willende maken, de maat overschreedde, terwijl daarenboven diegene voor den besten navolger van den Zaligmaker gehouden werd, die zijn eigen ligchaam, als de woonplaats en aanstoker van

Digitized by Google

de zonde, zoo als men het noemde, de meeste smart en de uitgezochtste pijnigingen aandeed. En het is dus niet vreemd, dat zich ras velen vereenigden tot het uitoefenen van dat verdienstelijk werk; want men meende God te dienen, door het schenden van 's menschen ligchaam, een der heerlijkste toonbeelden van zijne Almagt. In geene eeuw echter hoorde men meer van dusdanige gezelschappen of vereenigingen, dan in de XIIIde en XIVde. Die tijden der onwetendheid, maar ook van nood en verschillende ellende, van aardbevingen, hongersnood, oorlogen, verwoestingen en besmettelijke ziekten, vereenigd met de zedeloosheid van hen, die Leeraars der Christenheid *moesten* zijn, ontvlamden de gemoederen der menschen meer en meer tot zulke oefeningen van ligchaamspijniging, en in het gemeen tot zoogenaamde werkheiligheid.

Zoo zag men dan, ongeveer in het midden der XIIIde eeuw, dat in alle Europesche landen, op verschillende tijden, en hier en daar onder verschillende namen, scharen van mannen en vrouwen zich op weg begaven, en van stad tot stad, van land tot land trekkende, zich, onder het zingen van daarbij passende liederen, het ligchaam mishandelden en pijnigden, terwijl deze menigte, even als een sneeuwklomp, in elke nieuwe stad of nieuw land, waar zij doortrokken, met een aantal van allerlei stand en ouderdom, tot in het ongeloofelijke vergroot werd. De stof voor deze zo-

Digitized by Google

zedelijke krankheid was overal voorhanden; niet onnatuurlijk, dat zij ook alom zulke voortgangen maakte. Deze horden van zelfpijnigers werden gewoonlijk *Flagellanten* of *Geeselaars* genaamd, hoewel zij ook, wegens de kleederen, welke zij droegen, of de kruizen, die zij op den mantels hadden, andere namen kregen. De snelle opgang van menige nieuw gestichte Monnikenorde, bijzonder van de Franciskaner en Dominicaner, werkte mede tot den aanwas dezer *Flagellanten*. Zij waren, zoo als zij voorgaven, door den hemel geroepen. De wereld, meenden zij, kon niet langer in den toenmaligen toestand blijven; de tijd van een nieuw Evangelie moest en zou dan ook binnen kort daar zijn, ja zij zouden daarvan invoerders wezen; de tegenwoordige staat der Kerk was daarvoor niet geschikt. De Paus, de Bisschoppen en verdere Geestelijken, verdienden, wegens hunne ondeugden en zedeloosheid, geen eerbied en gehoorzaamheid meer. Desniettegenstaande vonden zij bij vele gevestigde Monnikenorden, en vooral bij de Franciskaners, die een' strengen leefregel hielden, gunst en bescherming, en zelfs geachte Kerk-Leeraars misbillijkten ten minste het beginsel niet, waaruit deze devotie haren oorsprong nam. De moeder des Heeren, de Maagd MARIA, aan wie de voorspelling van SIMEON, dat haar een zwaard door de ziel zou gaan, bij het kruis van haren zoon vervuld was, werd door deze lie-

Digitized by Google

lieden, bijzonder als schuts- en beschermheilige vereerd; tegelijk vergat men echter niet den heiligen MICHAEL, die den draak had overwonnen.

Daar deze geestdrijverij al meer en meer veld won, en dreigde alle bestaande orde omver te werpen, moest zulks al ras de wereldlijke en geestelijke magten aansporen, om zich tegen dezelve te verzetten. De eerste, wijl men met regt kon vreezen, dat zij niets ontzien, maar alles in wanorde zoude brengen; de andere, wijl zij niet alleen *hen* aan het gebied der kerk ontrukte, die in deze geeselingen hun heil stelden, maar ook de zulken, die door de verschillende denkbeelden aan het dwalen geraakt waren, en het goede niet meer van het kwade konden onderscheiden, terwijl er ook veel bedrog en bevrediging der zinnelijke lusten bij deze ligchaamspijniging plaats hadden. Verscheidene malen rigtte men dus vervolgingen en banvloeken tegen hen, en bragt velen om het leven. Doch eerst moest de aanleiding tot deze krankheid verdwijnen, voor dat die middelen van kracht konden zijn; gelijk men dan ook ontdekt, dat men, eerst in het begin der XVde eeuw, met goed gevolg dezelve heeft kunnen tegen gaan, en zelfs toen kon men haar nog niet geheel bedwingen: want onder andere namen en gedaanten bleven deze gezelschappen nog tot op het einde van die eeuw voortduren.

Digitized by Google

ren, ja zelfs eenigermate tot aan de tijden der hervorming.

Men kan de geschiedenis dezer gezelschappen, of vereenigingen van boetedoeners, het best in drie tijdvakken verdeelen. Immers de optogten, welke wij in het derde tijdvak vinden, verschillen zeer van die in het eerste en tweede tijdvak; en schoon het verhaal nopens hetgeen ten dezen aanzien in 1260, in *Italie*, voorgevallen is, veel overeenkomst heeft met andere soortgelijke, in het midden der XIVde eeuw, meenen wij echter den boetedoeners van het laatste tijdvak te moeten onderscheiden van de *Flagellanten*, die gedurende het eerste en tweede bestonden.

De *eerste* periode begint met het jaar 1260, en loopt, door de geheele XIIIde eeuw heen, tot in de volgende XIVde. In *Italie* ontstonden deze geeselaars gezelschappen: de eerste oprigter derzelve was, zoo men meent, een kluizenaar REINIER VAN PERUGIA. Van uit *Italie* verbreidden zij zich weldra naar *Duitschland*, *Boheme*, *Polen*, *Hongarije*, enz. Het jaar 1260 wordt daarnaar zelfs genoemd, en draagt, in sommige oude Chronijken, den naam van algemeen devotiejaar, (*Annus Generalis Devotionis*).

Hierop volgden de algemeene optogten tot het doen van boete, welke vooral in 1334 en 1340 plaats hadden, en bij welke zich de De-

Digitized by Google

minikaner Monnik, VENTURINUS VAN BERGAMO, eenen grooten naam verwierf.

De toenmalige tijd kenmerkte zich door verschillende groote aardschuddingen en andere ontroerende natuurverschijnselen, maar bijzonder door die geduchte pest, welke den naam draagt van den *grooten* of *zwarten dood*, en die, eenige jaren door geheel *Europa* blijvende woeden, zelfs tot in *Ysland*, ja tot in *Groenland* doordrong, en alom de sporen van verwoesting achterliet. Deze tijd, welken ons, vooral de Italiaansche Schrijver BOCCACCIO heeft doen kennen, mag men als den aanvang beschouwen, van het *tweede* tijdvak der geschiedenis van de *Flagellanten*. Juist gedurende de woede dier alles vernielende ziekte, omtrent het jaar 1349 vertoonden zich wederom de scharen der *Flagellanten*, welker vaderland *Duitschland* schijnt geweest te zijn. Over den aard en de wijze, waarop de *Devotie* zich toen vertoonde, deelen ons vele, toenmaals levende Duitsche Kronijkschrijvers, belangrijke berigten mede, onder anderen JANOR VAN KÖNINGSHOVEN, en de Lubeksche Kronijkschrijver PETMAR.

Paus CLEMENS de VIde trachtte, wel is waar, door strenge bevelen deze dwaasheid te beletten, doch te vergeefs; want nog in 1374, bevond zich een gedeelte der geeselaars in *Thuringen*. De pestachtige ziekten hielden niet op, schoon de *zwarte Dood* reeds verdwenen

WAS,

Digitized by Google

was, maar vertoonden zich vooral in 1360, 1373 en 1382, en eindelijk nog zeer hevig in 1399, van welk jaar men het begin van het *derde* tijdvak, of der nieuwe Devotie rekenen mag. In het jaar 1374 toch verbreidde zich de, in *Engeland* reeds vroeger geheerscht hebbende, Epidemische dolheid, de *St. Vietendans* geheeten, niet alleen op nieuw in *Engeland*, maar ook in *Nederland*, *Duitschland* en geheel *Europa*. Tegen het einde der XIVde Eeuw was, bijzonder in *Italie*, de ellende ten hoogsten trap geklommen. De pestachtige ziekten hadden daar nog met meer hevigheid, dan in het overige *Europa*, geweed. Het gansche land was verdeeld door verschillende partijschappen, die elkander gedurig met de meeste woede aanvielen. De pauselijke stoel was, wel is waar, weder van *Avignon* naar *Rome* verplaatst; doch er was meer dan één Paus, en deze verschillende Kerkhoofden bestreeden elkaar onophoudelijk, met de hevigste bitterheid en kwaadaardigheid. Van daar dan ook, dat de pauselijke stoel in groote minachting kwam, welke van zelve ook op de overige Geestelijken overging. In dien jammervollen tijd meest de drift, om, voor zich en anderen hulp van den hemel af te smeken, bijzonder in *Italie* veel opgang maken. Het was dan ook, in 't jaar 1399, dat deze zoogenaamde *Nieuwe Devotie*, zich weder van de gemoederen meester maakte en zoowel geestelijken als leeken, op eene, waarlijk

Digitized by Google

ongeloofelijke wijze vervulde. Daar de rampen van dien tijd, op de ligchamen en de zielen der menschen zoo zwaar drukten, en men zoo veel goddeloosheid, ja onmenschelijkheid rondom zich zag gebeuren, was het zeer natuurlijk, dat zulk eene menigte vrome boetelingen, die zich van de wereld afscheidende, door zingen en bidden hulp van boven afsmeekten, eenen onwederstaanbaren indruk op de harten der menigte maakte, en zelfs velen, die deze *geeselaars* te voren belagchelijk hadden voorgesteld, ook nu dezelve als navolgens waardig begonnen te beschouwen. Dat men hun de gave van voorspelling en de kracht om wonderen te doen, toeschreef, lag zoowel in den geest des toenmaligen tijds, als in den aard der zaak. De talloose deelnemers aan deze boetebetooningen, noemden men de *witten* (*Albati*), wijl de *geeselaars* meest in het wit gekleed waren. Hunne denkbeelden en godsdienstoefeningen, waren van eenen beteren aard, dan die der *Flagellanten* in de twee verige tijdvakken, hoewel zij ook in verscheidene punten met dezelve overeenstemden. Het bekende gezang: *Stabat mater enz.*, was voor de gemoedsstemming dezer menschen, als gemaakt: zij zongen het dan ook bij voorkeur bij hunne omgangen. Zij bepaalden zich echter niet alleen tot *Italie*, maar verspreidden zich van daar ook naar *Spanje*, *Engeland* en *Duitschland*, waar nog vele overblijfsels der vroegere *Flagellanten* waren.

Zij

Digitized by Google

Zij onderscheidden zich bijzonder daarin, van dezen, dat zij minder hevig zich zelven pijnigden, en zich meer op zingen, bidden en vasten toeleiden. In het najaar van 1399, spreekt een kronijkschrijver van hen, doch op eene gansch andere wijze dan hij van de *geeselaars* 50 jaren vroeger gesproken had. Gewis echter is het, dat nog in het midden der XVde Eeuw gansche hoopen van deze dweepers, in *Duitschland*, hunne godsdienstoefening voortzetteden. Ook de kerkelijke geschiedenis van *Pruissen*, spreekt van deze secte der *witten*.

(*Zeit schrift fur die Hist. Theol. von* C. F. ILLGEN 3 *B.* 2 *st.* *S.* 251 *ff.*)

GEDACHTEN OVER SEPARATISMUS OF DE SCHEURZIEKEN.

Een der voornaamste oorzaken van het Separatismus, is gebrek aan kerkelijken zin. Wie namelijk het verhevene en veel omvattende der kerkelijke vereeniging niet gevoelt, en zich de schoone christelijke deugden, *ootmoed* en *gehoorzaamheid*, niet eigen gemaakt heeft, laat zich ligtelijk door *eigenwaan* verleiden, om den kerkelijken band los te rukken, ten einde zoo veel te vrijer naar zijne *eigen begrippen* en *neigingen* te kunnen leven.

Men wendt wel voor, om eene afscheiding te

Digitized by Google

regtvaardigen, dat er te veel koelheid in de heerschende godsdienst en te veel afwijking van de waarheid plaats vindt; maar men schijnt niet te begrijpen, dat men juist hierdoor zichzelven beschuldigt. Wanneer men toch meent meer warmte te bezitten, dan anderen, waarom scheidt men zich dan van de konden? Waarom tracht men dan niet veel eer, door zich aan hen te verbinden, hen te ontgloeijen, hetgeen immers christelijke pligt is? Wanneer andere in duisternis zitten, waarom laat men dan het licht, dat men meent te hebben boven hen, niet in hun midden schijnen? Wanneer men gelooft in zich zelven het zout te hebben, waarom verwijdert men zich dan, en maakt men de goede eigenschappen van dat zout werkeloos. Wanneer men meent den Geest Gods te hebben, waarom verhindert men dien dan, om in een' uitgebreiden kring te werken? Hoe luider men klaagt over zijne mede-christenen, des te minder is men te verontschuldigen, wanneer men zich van hen afscheidt: want het is de pligt des christens, zoo veel te ijveriger ten dienste der Gemeente werkzaam te zijn, hoe dieper men meent, dat zij in verval is. De Kerkelijke vereeniging brengt het mede, dat de een den ander ten *oog* en *voet* zij, dat men elkanderen stichte en sterke, (1 *Kor.* XII.). Het kwaad te ontloopen is geene grootheid, maar grootheid is het, het kwaad krachtig weder-

stand

Digitized by Google

stand te bieden, met de wapenen des redelijken geloofs en der ware liefde.

Alles, wat op afzondering en scheuring betrekking heeft, is tegen den geest van het Evangelie. Dat dringt steeds aan op eenigheid des geloofs en der liefde, der leer en der beoefening, der innerlijke en uitwendige Godsvereering. Dat roept ons steeds toe: *één ligchaam is het, en één Geest, gelijk gij ook geroepen zijt tot ééne hoop uwer roeping; één Heer, één geloof, één Doop, één God en Vader van alle, die daar is boven alle, en* (werkt) *door alle en in alle.* (*Efez.* IV: 3—6.

Hoe vergeten zich de Leeraars van de Godsdienst, welke aan scheuring de hand leenen, dezelve uitlokken, ondersteunen, voorstaan, en het meest met diegenen heulen, welke daartoe geneigd zijn. Zij handelen tegen hunne bestemming, die van hen vordert, *allen, alles te zijn*, voor allen te werken, en allen in éénen geest tot één geloof op te leiden, en door *den band der liefde, die de band der volmaaktheid is*, verbonden te houden, (*Koloss.* III: 14). Zij bouwen niet aan het huis Gods, aan de Gemeente van Christus, aan den tempel des Heiligen Geestes, maar breken die af, en bouwen een tempel voor den Duivel, want zij geven hem plaats. En terwijl zij den een tot tot onverdraagzaamheid, den ander tot spotternij, velen tot onverschilligheid en vrijgeesterij ver-

Digitized by Google

verleiden, scheuren zij, in plaats van te heelen, en verstrooijen zij de kudde des Heeren, in plaats van haar te brengen tot den eenigen Herder.

Men beroepe zich niet op de Hervormers. Deze hebben nooit scheuring bedoeld, maar zijn er toe gedrongen, door de verkeerde stappen van de pauselijke regering, die hen bande en vervloekte. Zij hebben zich niet afgescheurd, maar zijn door anderen uitgeworpen en afgescheurd geworden. Daarenboven is de staat van zaken der XVIde eeuw, in het godsdienstige, niet die der XIXde eeuw.

Dat ieder de waarheid belijde, zoo als hij, neen *onpartijdig en grondig* onderzoek, meent die te moeten beschouwen; maar dat hij zijnen Broeder, die eenen anderen vorm kiest, niet veroordeele of hatelijk bejegene. De hoofdzaak is, en moet zijn: *Christus Jezus en die gekruist, en in Hem alleen de verlossing voor zondaren, en door zijnen Geest de vorming voor een beter leven.* De wijziging van die hoofdzaak kan grootelijks verschillen, zonder daarom tot afscheiding te verpligten. Leggen wij de brieven der Apostelen eens naast elkander, dien van PAULUS aan de *Romeinen*, en dien van JACOBUS; *den brief aan de Hebreen*, en dien van JOHANNES, den eersten van PETRUS en dien van JUDAS: welk eene schijnbaar uiteenloopende voorstelling en ontwikkeling van dezelfde hoofdzaak! En toch, zij allen eerbiedigden éénen MEESTER, waren

alle

Digitized by Google

alle Broeders, bouwden allen op éénen grondslag. In den tijd van PAULUS waren er ook, die zich wilden scheiden, maar hoe ernstig laat de Apostel zich daartegen hoeren, 1 *Kor*, I: 10—16. III: 2—15. En leest eens, hoe hij zich uitlaat over hen, die CHRISTUS verkondigden, op eene wijze, welke hij afkeuren moest, *Filipp.* I: 15—18. Waarlijk, in de liefde is de kracht der waarheid en de steun des christendoms. Waar tweedragt is, daar is alle booze handel. *Die niet lief heeft*, en scheuring zoekt, *heeft God niet gekend*, *want God is liefde* en een *God des Vredes*. G. U. W.

BYZONDERHEDEN OVER DE GODSDIENST DER OUDE SAXERS.

I. *Zondag.*

In de verlichte tijden, in welke wij leven, kunnen wij niet op de afgodsdienst der oude volken terug zien, zonder ons te verwonderen over het ongerijmde, hetwelk, in verschillende tijdperken, den menschelijken geest zoo geheel vervulde.

Wij gevoelen wel, dat wij de planeten, welke zich langs hare loopbanen wentelen, de ontelbare sterren, die aan het uitspansel schitteren, in één woord, de geheele natuur, niet kun-

Digitized by Google

kunnen beschouwen, zonder te gevoelen, dat dit alles een' magtigen maker moet hebben; maar het is moeilijk te begrijpen, dat dit gezigt de oorzaak zoude zijn, van die uitgebreide en verfijnde afgodendienst, die zoo algemeen op de aarde verspreid was en nog is.

Bij alle volken, uitgezonderd bij de Israelieten, nam de afgodsdienst trapsgewijze toe. De dwaasheid der menschen verkoos de vreemdste voorwerpen, om de Godheid te vertegenwoordigen. De allereerste waren de hemelsche ligchamen, welker aanbidding zoo uitdrukkelijk aan de Israelieten verboden was *Deut.* IV: 19. *Naar de zon en de maan en de sterren, des Hemels gansche Heir, zult gij uwe oogen niet opheffen, noch aangedreven worden, om u daarvoor te buigen of die te dienen.* De overledene Helden en Koningen van beroemde volken, werden mede tot Goden verheven. En weldra voegde men er zulk eene menigte bij, dat lucht, zee, bosschen, rivieren en de aarde vervuld waren met Godheden, en gelijk een oud Wijsgeer zegt: *het was gemakkelijker, om eene Godheid, dan om een mensch te vinden.*

Toen de oude Saxers zich in *Engeland* gevestigd hadden, vereerden zij vele Goden en aanbaden onderscheidene beelden.

SPEED, Schrijver van eene Geschiedenis van *Groot-Brittanie*, merkt op, dat:

Hoe-

Digitized by Google

» Hoewel de Saxers vele Heidenen in deugd overtroffen, zij in hun bijgeloof en blinden godsdienstijver aan sommige Heidenen gelijk waren. Want, behalve HERTHUS of moeder Aarde, aanbaden zij MERCURIUS, (waarschijnlijker MARS,) onder den naam van WODAN als hunnen voornaamsten Oorlogs God; en offerden hem hunne krijgsgevangenen. Ook noemden zij naar hem een dag der week *Wodansdag*, (Woensdag). Zijne Vrouw, FREA geheten, werd door hen als VENUS vereerd, eene godheid, naar welke een andere dag genaamd werd, die aan hare dienst was toegewijd, en *Freadag* (Vrijdag,) heette.

Er is echter in den naam, door de Saxers en Germanen aan het Opperwezen, dat zij onbekend vereerden, gegeven eene eigenaardige uitnemendheid, die door geene andere geëvenaard wordt, dan door den naam, dien God zelf zich in de Hebreeuwsche taal gaf, en welke wij JEHOVAH uitspreken. Het Opperwezen heette GOD, hetwelk eigentlijk GOOD (Goed) beteekent, welk woord beide de Godheid, en zijne verhevene deugden aanduidde.

Mr. SHARON TURNER, uit wiens *History of the Anglo Saxons*, gedeeltelijk bovenstaande bijzonderheden ontleend zijn, merkt aan, dat de bijzondere instellingen der godsdienst van de *Angle Saxers* te weinig bekend zijn, om in alle bijzonderheden beschreven te worden.

Som-

Digitized by Google

Sommige voorwerpen hunner aanbidding vinden wij echter in de namen der dagen:

Zondag, dag der *Zon*.
Maandag, » » *Maan*.
Dingsdag, » van *Tiw* of *Tuisco*.
Woensdag, » » *Wodan*.
Donderdag, » » *Thor*, of van den *Donder*.
Vrijdag, » » *Friga* of *Frea*.
Zaturdag, » » *Seternes* of *Saturnus*.

Zondag, de eerste dag der week, was aan hunnen voornaamsten God, de Zon, geheiligd. Dezelve werd gediend in eenen onoverdekten tempel, en voorgesteld door een menschenbeeld, ten halve lijve, op een kolom geplaatst; deszelfs aangezigt was omringd van vlammen, en het hield met uitgestrekte armen een brandend wiel voor de borst, als een zinnebeeld van den loop der zon om de aarde (1), en het vuur, het licht en de warmte, waarmede de zon, alles wat leeft en groeit, verkwikt. Eene lamp brandde voor het beeld, maar welke offers hetzelve gebragt werden, is onbekend.

(*Het Vervolg hierna.*)

DE PUBLIEKE GEEST.

In de nabijheid van het Serail te *Konstanti-*

(1) Men houde in het oog, dat bij de ouden het stelsel van COPERNICUS nog niet bekend was.

Digitized by Google

Stinopel, staat eene ellendige kleine hut. Ieder vreemdeling, die daar komt, heeft dezelve gezien; ieder Turk kent haar. Zij is een armoedig, ellendig, jammerlijk ding, en ontsiert den heerlijken tuin en de kostbare gebouwen van het Keizerlijk verblijf. Een paar voor den middagen waren er naauwelijks noodig, om die hut af te breken en weg te nemen, dat 'er geen splinter of steen van te vinden ware. En toch staat zij sedert overoude tijden: geslachten zijn verdwenen en zullen verdwijnen, en de hut zal waarschijnlijk blijven staan, zoo lang als het Ottomanische Rijk.

Hebben dan de Turken zoo weinig gevoel voor schoonheid, heeft de Sultan zoo weinig smaak, dat hij dat ellendig ding laat staan?

Geenszins. De tegenwoordige Sultan ergert zich daaraan, even zoo als zijne voorgangers. Hij wenschte zoo gaarne die ellendige hut te laten nederwerpen, afbranden, en in den grond te doen zinken. Maar hij kan niet.

Wie verbiedt het den onbegrensden Gebieder, den Heer over leven en dood zijner millioenen onderdanen, den Hervormer van zijn geheele Rijk, den Overwinnaar, vernietiger, moordenaar der Janitsaren?

Niemand, dan het oude wijf, aan het welk de hut toebehoert. Zij en hare zonen, handwerksgezellen, een lomp, arm volk, wonen in de hut, en willen dezelve, noch den bodem, noch den grond, waarop zij staat, verkoopen —

Digitized by Google

uit enkele eigenzinnigheid. Zij lagchen den Overwinnaar der Janitsaren uit, wanneer hij hun het dubbele en drievoudige der waarde biedt:, en zeggen, *Neen.*

Dan kon de Heer over leven en dood zijne lijfwacht afzenden, en de dwaze vrouw verworgen, de koppige jongens laten onthoofden!

Ja, dat kon Hij naar regt en regel, en er zou geen haan naar kraaijen. De Sultan kan dagelijks over zeven hoofden beschikken. Er behoeft geen vonnis geveld te worden, hij vaardigt zijnen gezant slechts af. Alleen, wanneer hij meer hoofden begeert, moet hij procederen.

Dan zal het grootmoedigheid van den Sultan zijn? Hij zal het hoofd der oude vrouw niet begeren?

Misschien! Hij is grootmoedig. Hij heeft, gedurende zijne regering, van zijn aloud regt nog geen gebruik gemaakt, en niemand laten hangen, spietsen of wurgen, die het niet verdiend had. Maar wat baat hem zijne grootmoedigheid in dit geval? Wanneer de oude vrouw dood is, zijn de zoons hare erfgenamen, en na hunnen dood, onmondige kinderen. Waagt hij het, die alle te dooden, dan treden de naaste bloedverwanten en erven op. In één woord, hij kan een paar duizend menschen laten slagten en verdrinken, hetgeen in het oosten weinig beduidt; — maar het huis en den grond krijgt hij daarom niet.

Maar wie, bid ik u, verhindert dan den alleenheerscher? Is het dan eene regtbank, een ge-

Digitized by Google

geheim hoog geregtshof, waar zich de bewoners kunnen beklagen?

Niets van dat alles.

Wel, hoe heet dan het geregtshof in *Turkije*, voor hetwelk de Sultan zwichten moet?

De publieke Geest.

En dat in *Turkije?*

Ja, die is daar zoo magtig, gelijk in geen rijk, waar nieuwspapieren en omgekochte openbare dagblad-schrijvers zijn, want die openbare meening is het voortbrengsel, niet van eene opgewonde partij of van overblijfsels eener partij; niet het verschijnsel van het gemeen, niet het ontwerp van gestudeerden, maar de stem van een regtschapen volk. Daar zij heerscht, is zij schier alvermogend!

DE KOZAKKEN VAN URAL. (1.)

Hoewel de stad *Uralsk* niet meer is, wat zij was, en de rijkdom, benevens de behagelijke levenswijze, inzonderheid in de lagere klassen, aanmerkelijk is afgenomen, zoo heerscht hier echter toch nog steeds eene welvaart, zoo als men die zelden in soortgelijke streken vindt.

Dit,

(1) Ontleend uit de reisbeschrijving van Docter F. EVERSMAN, keizerlijk russische Hofraad, die in Mei 1827 door die heiden trok, welke tusschen de zuidelijke deelen der rivieren *Ural* en *Wolga* liggen; streken, die bijna alleen door Uralsche Kozakken, maar niet door Europeers bezocht worden, en dus geheel onbekende landstreken zijn.

Digitized by Google

Dit ontstaat, door de natuurlijke gesteldheid der Uralsche kozakken. Zij zijn werkzaam, vlijtig en volhoudend. Van de jeugd af aan ongemakken gewoon, verdragen zij de grootste moeijelijkheden met een verbazend gemak, maar stellen zich op Zon- en Feestdagen ook weder schadeloos, door veel wijn te drinken en aan Venus te offeren. De gedurige afwezigheid der mannen, die, door de krijgsdienst of vischvangst en vishandel, lang en ver van hun land verwijderd worden, draagt veel tot verbastering der zeden bij.

Ten aanzien van onderwijs en verlichting, is het verschil tusschen mannen en vrouwen zeer groot. Gedurende de oorlogen hebben de mannen gelegenheid, de zeden en gewoonten van vreemde landen te zien; voor het overige zijn zij ook instaat, om hunne denkbeelden, door hun verblijf in de hoofdsteden van *Rusland*, te verlichten, waar jaarlijks honderd man van eenige Regimenten, die door verscheidene Provincien verdeeld zijn, door andere vervangen worden; dit geschiedt overeenkomstig een doelmatig bevel. De vrouwen daarentegen, die door monnikken geleid worden, blijven gehecht aan hare oude gewoonten, en veroorloven hare mannen niet, nieuwe zeden in te voeren, zoo als bij voorbeeld te rooken of te snuiven, en geen baard te scheeren. Daarom zijn ook deze mannen in hun land geheel andere lieden, dan men die elders vindt: want, hoe zonderling dit ook

bij

bij een Uralsch kozak mag schijnen, zij staan echter gezamenlijk onder de regering hunner vrouwen. Zeker man, die er hardnekkig op stond, om zijnen baard te scheeren, mogt niet aan tafel bij zijne vrouw zitten; zij liet hem zoo lang alleen eten en drinken, tot hem deze levenswijze walgde, en hij na eenigen tijd zijne toestemming gaf, om zijnen baard weder te laten groeijen. Deze man was toen Majoor, thans is hij Overste.

Op deze wijze zijn dan de vrouwen der voornaamste en rijkste Officieren, zelfs die van den *Altaman*, zeer achterlijk en vaak veel minder beschaafd, dan de boerinnen. Zij vinden zeer veel smaak in den brandewijn, ja nog meer dan de mannen. (1) Als zij elkander bezoeken, dan gaan de glazen onophoudelijk rond, en de huisvrouw draagt vooral zorg om de overige tot drinken aan te sporen. Een vreemdeling moet in een huis zeer lang bekend zijn, om vrijheid te krijgen de huisvrouw te mogen zien. Men heeft nog geen voorbeeld, dat de vrouw van een Officier der kozakken zich op de Europeesche wijze gekleed heeft, maar sedert eenige jaren zijn deze Officiers met dochters uit adelijke Russische huizen getrouwd, die echter in *Uralsk* een zeer treurig leven leiden.

De

(1) Dit zegt waarlijk veel, want wij weten bij ondervinding, dat de Uralsche Kozakken groote vrienden van sterken drank waren en entzettend veel verdragen konden.

Digitized by Google

De goede hoedanigheden, die den uralsche Kozakken als eigen zijn, worden dikwijls, door de voorschriften hunner godsdienstleer, zeer beperkt. Zij geven den reiziger gaarne te eten, maar hij moet zijn eigen gereedschap medebrengen; want wie niet tot hunne sekte behoort, wordt voor onrein gehouden, en van al dat geen, waarvan zich een vreemdeling bedient, kan nooit meer gebruik gemaakt worden. Men bewilligt hem eene gastvrije ontvangst, maar hij wordt niet in huis gelaten, hij blijft buiten, en kan zich, naar welgevallen, in de schuur of stal legeren. Zijne tegenwoordigheid zou eene kamer verontreinigen, en men zou dan genoodzaakt zijn, die weder door wierook en gebeden te zuiveren, in welk geval men hem zou moeten betalen, die het werk van eenen Priester verrigtte.

Sedert het midden der vorige eeuw, hebben verscheidene rijke inwoners van *Uralsk* boomgaarden aangelegd, die gezamenlijk vijf wersten ten noorden der stad, aan den regteroever der *Tschagan*, liggen. De daar gebouwde huizen zijn fraai. De vorst benadeelt de boomen minder, dan de hevige en gedurige stormwinden, die, vooral in de lente, de bloesems zeer beschadigen. Daarom beplant men, als men een tuin wil aanleggen, den omtrek met wilgen, populieren of andere boomen, die spoedig groeijen, en eene aanzienelijke hoogte bereiken, ja plant die zelfs in het midden van den boomgaard; als deze nu, na verloop van eenige jaren eene

Digitized by Google

ge-

genoegzame hoogte bereikt hebben, om de vruchtboomen te kunnen beschermen, dan zet men deze op hunne plaats.

Het ter bevochtiging vereischte water, wordt door een werktuig, dat een paard in beweging brengt, uit den *Tschagan* geschept, en, door middel van een goot, in een klein bekken aan den voet der bron gebragt. In sommige boomgaarden telt men 800 boomen, appelen, peren en kersenboomen. Deze boomen bereiken echter zelden eene aanzienelijke hoogte, zij groeijen meest struikachtig.

Deze boomgaarden grenzen aan een klein boschje van wilgen en populieren, dat met een aantal kleine huisjes vervuld is, in ieder van welke eene vrouw woont; dit noemt men nonnen kloosters. Op zon- en feestdagen gaan de inwoners derwaarts, en bezoeken hunne bloedverwanten, of die zij kennen.

Men schat het getal der Uralsche Kozakken op 15,000 mannen, van welke 5,000 als tot de krijgsdienst geschikt, in het oorlogsbureau zijn opgeschreven, en het regt hebben om in den *Ural* te visschen. Zoodra zij opgeroepen worden, moeten zij terstond marcheeren. De tijd van dienst begint met het achttiende jaar. Gewoonlijk zijn 3000 man in werkelijke dienst, maar, zoodra de nood dit vereischt, zijn zij alle verpligt naar hunne regimenten te gaan, die ieder uit 500 man bestaan. In dit geval blijven slechts 500 Kozakken terug, om de postlinie van den *Ural* bezet te houden.

Digitized by Google

Van de 3000 Uralsche Kozakken, die gewoonlijk onder de wapenen zijn, nemen 1500 de dienst waar, op de linie van de kaspische zee tot op 650 wersten opwaarts de rivier *Ural*; de overige zijn op verscheidene plaatsen van het rijk verdeeld, als te *Petersburg*, *Nieuenowsad*, *Kasan*, enz. Zij, die tot de dienst geschikt zijn, maar niet gebruikt worden, blijven in hun land, waar zij zich met de vischvangst bezig houden. Zij toch hebben alleen het regt, om in den *Ural* te mogen visschen.

Aan den oever van het meer *Kamjik-Samarskija*, ziet men de Klobsters der Uralsche Kozakken. Zij bestaan uit eenige verstrooide aarden hutten, die ieder door een man en eene vrouw bewoond worden. Deze kluizenaars houden zich bezig met den vischvangst en de jagt op wilde dieren, ook verzorgen hen de oudgeloovige Kozakken wel van levensmiddelen.

Deze kluizenaars zijn Uralsche Kozakken, of vlugtelingen, die uit alle russische provincien huiswaarts gekomen zijn; zij belijden het oude geloof, en zijn overtuigd, dat zij wel zullen ontvangen worden. Dit misbruik is echter sedert eenige jaren zeer verminderd, dewijl de Gouverneur deze Kloosters onderzocht heeft. Hier zag men lieden van allerlei soort, die hunne heeren ontvloden waren. Intusschen was geen een misdadiger onder hen, het waren meest oud geloovigen, die met hen, welke de verlichting beminden, niet goed overeenkomen konden.

Ik had gelegenheid hier eene waarneming te doen,

Digitized by Google

doen, die reeds anderen voor mij gedaan hebben, namelijk deze, dat de wederzijdsche haat van godsdienstige sekten te levendiger is, hoe geringer het tusschen hunne denkbeelden heerschende onderscheid is. De Uralsche Kozakken hebben in hun midden Muzelmansche Tartaren en Lamasche Kalmukken, die zij gaarne dulden, en welker regten zij nimmer benadeelen, maar bezwaarlijk zouden zij een Griekschen Christen der gezuiverde leer onder zich dulden; men vindt ten minsten geene dezer onder hen.

BERIGT AANGAANDE EEN KUNTSTWERK IN HET KLEIN, VERVAARDIGD DOOR P. SWART, IN LEVEN ONDERWYZER TE KOLHORN.

In de Boekzaal voor Mei 1833, lazen wij met genoegen, bladz. 629, 630. het Artikel *Kunstwerken in het klein.* Wij bewonderden de hoogte, waartoe menschelijke vlijt en inspanning het, in het vervaardigen van Kunststukken, brengen kan.

Onder deze aangename lectuur speet het ons echter zeer, dat wij, aangaande het vervaardigen van klein schrift, hier niet vermeld vonden iets, hetgene dat het alhier opgegevene nog aanmerkelijk overtreft. Doch de zedigheid van den waardigen en stillen vervaardiger van het Kunststuk, dat wij bedoelen, is de oorzaak, dat het minder bekend is.

Wij kunnen, om deze beide redenen, niet nalaten, om als een belangrijk vervolg op bo-

Digitized by Google

vengenoemd artikel, dit Kunstwerk in het klein meer algemeen bekend te maken.

Het was in het jaar 1775, dat de waardige P. SWART, Onderwijzer der jeugd te *Kolhorn*, die in vele kundigheden zijne tijd- en ambtgenooten verre overtrof, op het voorbeeld van anderen, en bijzonder op dat van den Wel Eerw. Heer BLEYKER, Christen-Leeraar te *Alkmaar*, (mede in bovengenoemde Boekzaal vermeld,) zich met alle inspanning zette aan het vervaardigen van klein schrift, bepaaldelijk, in navolging van Ds. BLEYKER, daartoe het *Onze Vader* kiezende. Hij bragt het hiermede welhaast zoo ver, dat hij het *Onze Vader* plaatste op $\frac{1}{8}$ van een stuivertje; welk kunststukje hij niet opzettelijk, maar bij gelegenheid van zijne verantwoording van 's Lands middelen te *Alkmaar*, aan Ds. BLEYKER ter bezigtiging aanbood, die, na naauwkeurig onderzoek, erkennen moest, dat hij op *dien* tijd door SWART was voorbij gestreefd. Hiermede stelde de man zich echter niet te vrede; — hij poogde verder te komen, en bragt het eindelijk zoo verre, dat hij het *Onze Vader* schreef, met ongewapend oog, op gewoon papier, met gewone pen en inkt, op $\frac{1}{12}$ gedeelte van een gewoon stuivertje, en er het jaartal 1775 nog onder plaatste.

De eerst ondergeteekende verklaart, dat hij, destijds leerling bij den waardigen man, elf jaren oud, en niet verre afstond, toen hij het vervaardigde.

De laatst ondergeteekende betuigd, dat hij

Digitized by Google

het

het meermalen, en eens met gezelschap van *Wognum*, door een matig vergrootglaasje, met verwondering heeft beschouwd.

Zoo zij beiden zich niet bedriegen, dan is dit merkwaardige kunststuk thans in het bezit van den Onderwijzer P. SWART, te *Assendelft*, naamgenoot van den overledenen vervaardiger.

Wij voegen er bij, dat de Heer SWART met een bijzonder sterk gezigt begiftigd was, zoo dat hij, in eenen meer dan tachtigjarigen ouderdom, nog zonder bril de Courant las, hoezeer één zijner oogen altijd vochtig was.

Meer aangelegene wiskundige en andere stukken zijn door den Heer SWART vervaardigd, waarvan vele in den zwaren brand, *Kolhorn* overgekomen in 1788, verloren zijn gegaan. Onder andere is er van hem nog een kaartje van dat gedeelte der *Zuiderzee*, besloten binnen de lijn van *Nieuwe Sluis* (Noordoosthoek der *Wieringerwaard*) tot *Aartswoude*, met aanwijzing van de gesteldheid der gronden. Dit stukje is, zoo wij wel onderrigt zijn, eenmaal, op deszelfs rondreize, door Zijn Excell. den Heer Staatsraad, toenmalig Gouverneur van *Noord-Holland*, thans Minister van Financiën, in persoon van het huis van den Heer SWART afgehaald, op eenen vroegen morgen, toen de oude man pas zijne legerstede had verlaten, en welligt nog aan het Gouvernement berustende.

Wognum, KLAAS BAKKER.
Augustus 1834. J. KWAST.

Digitized by Google

LEVENSBYZONDERHEDEN VAN DEN BEROEMDEN HÄNDEL.

GEORGE FREDERIK HÄNDEL, werd geboren te *Halle*, in *Nedersaxen*, den 24sten Februarij 1684. Zijn Vader, een Geneesheer, bestemde hem voor de Regtsgeleerdheid, maar reeds van zijn zevende jaar toonde HÄNDEL zulk een smaak voor de muzijk, dat het spoedig bleek, dat niets hem van dezelve kon aftrekken. Geplaatst onder het bestuur van ZACHAU, Organist in de hoofdkerk te *Halle*, ontwikkelde hij zich daar zóó snel, dat hij van zijn tiende jaar af de plaats van zijnen meester op het Orgel vervulde en godsdienstige *Senaten* zamenstelde. HÄNDEL deed zich het eerst, met eenigen roem, kennen, aan het hof van den Keurvorst van *Brandenburg*, naderhand Koning van *Pruisen*. Vervolgens van tijd tot tijd, als Muzijkant en Opsteller van Muzijkstukken te *Hamburg*, en later op nieuw te *Berlijn*. De eerste *opera* van HÄNDEL, *Almira*, werd in 1705 te *Hamburg* gespeeld, en in hetzelfde jaar *Nero*, of *de door bloed en moord verworven liefde*. De opgang dezer stukken stelde hem in staat, om eene reize naar *Italie* te doen, waar hij zijn nut deed met de lessen van CORELLI. Zich daarna te *Hanover* ophoudende, werd hij begunstigd door de Keurvorstin, naderhand Koningin ANNA. Hij vertrok in 1710 naar *Engeland*, en stichtte eene Muzijkschool in een land, waar men nog niets anders gehoord had

Digitized by Google

had, dan de zeer verkeerde navolgingen van Italiaansche zangwijzen. De Dichter AARON HILL maakte gebruik van de compositiën van HÄNDEL, om een stuk, uit de opera van TASSO ontleend, te improviseren, en dit met HÄNDELS muzijk ten uitvoer gebragt, gaf onzen HÄNDEL zulk een opgang, dat zelf de antimuzijkalische spotternijen van ADDISON in zijnen *spectator* hem niet benadeelden. Bij den vrede van *Utrecht*, werd hij belast met eene compositie van een *Te Deum* en eene *Jubilate*, en men stond verbaasd van de indrukken, die deze stukken maakte. De Koningin ANNA en haar opvolger GEORGE I. overladden hem met gunsten en pensioenen.

Van de *Oratorio's* van HÄNDEL was die van *Esther*, in 1720, de eerste. In 1740 gaf hij zich geheel over aan het zamenstellen van *Oratorio's* voor Godsdienstige Muzijk, en vervaardigde, tot 1751, vijftien stukken, die den eersten rang bekleeden onder de beroemde stukken der Lijrische, plegtige en statelijke muzijk. Onder deze is de *Messias* een meesterstuk. Bij deszelfs verschijning in 1741 werd het echter, even gelijk de *Athalie* van RACINE, met koelheid ontvangen. Te *Dublin* daarna op deszelfs waarde geschat, bragt hetzelve het publiek in een toestand van Godsdienstige beweging en verteedering door de wijze, waarop die woorden van *Jesaja* werden uitgevoerd: « *Hij was veracht en de onwaardigste onder de menschen.*" Dit beroemd stuk is geheel zaamgesteld uit teksten der H. Schrift. HÄNDEL wil-

Digitized by Google de

de aan dit geheel Bijbelsche stuk de waarde en voordeelen van een liefdewerk geven, en liet daarom ieder jaar deze *Oratorio* uitvoeren, ten voordeele van het onderwijs der kinderen te *London*, gelijk hij het te *Dublin* gaf, ten voordeele der *gevangenen* aldaar. Men rekent, dat de *Messias* van HÄNDEL, van 1749 tot 1777 eene opbrengst van tien duizend Guinjes heeft gehad. Deze *Oratorio* is bijna eene eeuw reeds een stuk, dat men verpligt is te geven, op alle concerten van weldadigheid

Bij het ten einde loopen zijns levens werd HÄNDEL, even gelijk MILTON, blind. Maar zijne muzijkale kracht overleefde, gelijk de dichterlijke kracht van den Dichter van het Eden, die ongelegenheid. Hij bleef het orgel bespelen en de concerten besturen. Maar niets was aandoenlijker dan de muzijkale uitdrukking, welke de oude HÄNDEL gaf aan deze woorden van zijn *Oratio*, SIMSON: » welk een duistere nacht! De zon en de maan zijn voor mij uitgeblusch't." Den 6den April 1759 bestuurde hij nog zelf de uitvoering van den *Messias*, den 13den daaraanvolgende stierf hij, in de betuiging zijner hoop op Hem, die de opstanding en het leven is.

Men heeft, in de Abtdij van *Westmunster*, een gedenkteeken voor hem opgerigt, waar men hem ziet, blind, maar het gelaat, met hemelschen zin vervuld, naar boven verheffende, biddende om de ingeving eener harmonie op die woorden uit den *Messias*: » *Ik weet, dat mijn Verlosser leeft.*

STAND-

Digitized by Google

STANDVASTIGHEID DES GELOOFS; EEN SPIEGEL VOOR VELEN IN ONZEN TYD.

Men verandert in onze dagen dikwijls even zoo spoedig van geloofsbelijdenis, als van kleeding, wanneer voordeel, huwelijk of eenige dergelijke voorwaarde daaraan verbonden zijn. Wij willen daarom onzen Lezeren een tegenstuk leveren en een schitterend voorbeeld van edele standvastigheid in het eenmaal met overtuiging aangenomen geloof, uit de XVIde eeuw, doen kennen.

Nadat HENDRIK de IVde, eindelijk koning van *Frankrijk* geworden, in 1593 besloten had tot de Roomsche Kerk over te gaan, wenschte hij, dat SULLY, zijn getrouwe wapenbroeder en raadsman, benevens zijn zoon, beide ijverige Protestanten, zijn voorbeeld mogten volgen. In dat geval wilde hij zijne natuurlijke dochter, CATHARINA DE VENDOME, met een aanzienlijk huwelijksgoed, aan den zoon van SULLY uithuwelijken. Maar SULLY antwoordde: » uwe Majesteit wil mij meer eer schenken, dan ik verdien of wensch. Voor het overige berust de verzorging van mijnen zoon in uwe handen: voor hem kan ik niet beslissen. De rijpe leeftijd, dien hij bereikt heeft, stelt hem in staat, alles, wat de keuze eener geloofsbelijdenis betreft, zelf te wikken en te wegen. Maar wat mij betreft, zoo zou ik wanhopig worden, als ik bespeurde, dat ik in staat ware, aan eene ver-

Digitized by Google

vergrooting mijner waardigheden en van mijn vermogen te danken, ten koste van mijn geweten. Gedroeg ik mij toch op eene andere wijze, dan zou ik het aan uwe Majesteit moeten overlaten, om in het vervolg aan de opregtheid van mijn hart te twijfelen, ja, ik zou mij zelven moeten beschouwen als een man, die niet schroomde, om treuw en geloof jegens God te verzaken." » Waarom," hernam de goedaardige HENDRIK vriendelijk, » zou ik u dan niet vertrouwen, daar gij, in dat geval, slechts zoo zoudt handelen, als ik zelf gedaan heb. Ik verzoek u dus nog eens mijne weuschen te vervullen. Denk hierover nog eens ernstig na. Ik geve u nog eene maand tijd, en zal ook dan nog mijn woord houden."

» Ik koester," antwoordde SULLY, » geen den minsten twijfel, omtrent de onschendbaarheid uwer belofte: Ook wensch ik niets vuriger, dan u te behagen, zoo lang ik leef, en zoo verre het slechts mogelijk is, zal ik daarnaar streven, hoewel het in dit geval mogelijk niet op die wijze geschieden zal, als uwe Majesteit bedoelt."

En beide, vader en zoon, bleven getrouw aan hun geloof.

De Paus schreef daarna aan SULLY eenen zeer vleijenden brief, en zocht hem tot den overgang in de Roomsche kerk te bewegen. De Hertog antwoordde zeer beleefd en verzekerde, dat hij niet zou nalaten voor de bekeering van zijne Heiligheid te bidden.

SCHOOL-

Digitized by Google

SCHOOL-NIEUWS.

NYMEGEN.

Den 2den Sept. Heden werd alhier de halfjarige bevordering den Latijnsche Schooljeugd, gevierd. De weinige belangstelling, die de meeste geletterden, en, in navolging daarvan, ook vele ouders en betrekkingen der Leerlingen, hedendaags in deze, voor den ijver der Leerlingen zoo bevorderlijke, plegtigheid betoonen, gaf den Rector aanleiding om, in eene korte hollandsche voorafspraak, over de belangrijkheid van het openbare onderwijs, in 't algemeen, voor de Burger maatschappij, en daarna, in de Latijnsche inleiding tot de prijsuitdeeling, over het met de inrigting der menschelijke natuur overeenstemmende, en bij gevolg doelmatige dezer handeling, te spreken.

Daarna declameerde de leerling der eerste klasse, P. J. SMITS, die met een' prijs naar de Hooge School bevorderd werd, over het gezegde van *Horatius : Ira furor brevis est.*

Van de derde naar de tweede klasse werden vervolgens met prijzen gepromoveerd : E. W. C. E. VAN BALVEREN en G. E. BOESSES.

Van de vierde naar de derde : S. G. KITZINGER, B. J. H. TAATS en W. RAPPARD, de eerste met den prijs van promotie.

Van de zesde naar de vijfde J. C. W. KEHRER, P. A. J. VERMEER, A. E. C. PHAFF, M. J. DE MAN en P. G. BERENDS, de eerste insgelijks met den prijs van promotie ; de tweede met een loffelijk getuigschrift.

Prijzen voor gemaakte vorderingen in de Wis-

Digitized by Google

kunde werden verleend aan B. J. H. TAATS en J. C. W. KEHRER, die ook den prijs der oude Aardrijksbeschrijving weggedragen heeft.

'S GRAVENHAGE.

Den 8sten Sept. Heden had alhier, met de gewone plegtigheid, de promotie plaats op de Latijnsche Scholen. Van de eerste orde der eerste klasse, werden met prijzen tot de Akademische lessen bevorderd drie zeer uitmuntende jongelingen: H. VOLLENHOVEN, J. P. HUYGENS en A. PRINS, welker prijzen, om hunne bijzondere vlijt, in Geschiedenis, Fabelkunde en Aardrijkskunde aan den dag gelegd, buitengewoon waren versierd. De eerste hield eene redevoering, over *Sijracuse*; de tweede over *Q. Horatius Flaccus*, en de derde over *het Delphische Orakel*. Aan H. VOLLENHOVEN en J. DE WITTE VAN CITTERS, was ook nog een Mathematische prijs toegekend, wegens hunne uitstekende vlijt, gedurende den door hen afgeloopen schooltijd, aan de wiskundige wetenschappen besteed. Getuigschriften voor de Geschiedenis werden gegeven, aan J. DE WITTE VAN CITTERS, en voor de Wiskunde, aan J. P. HUYGENS en A. PRINS. Daarenboven is, door de Edel Achtbare Curatoren, aan H. VOLLENHOVEN, een buitengewone prijs voor de Geschiedenis geschonken, daar hij, met de meeste naauwkeurigheid en goeden smaak, eene topographische kaart van het oude Sijracuse had vervaardigd.

In de tweede orde van de eerste klasse, waren de prijzen behaald, door G. G. SCHOONEVELD en J. J. FRANCOIS. Getuigschriften voor de Geschiedenis en Wiskunde ontvingen J. J. FRANCOIS en W. L. OVERDUYN; voor de Geschiedenis, H. MIRANDOLLE, en voor de Wiskunde, G. G. SCHOONEVELD.

Van

Digitized by Google

Van de derde orde der eerste klasse, werd tot de tweede orde met een' prijs bevorderd, CHR. W. VOLCKE, die daarenboven zoo zeer in de Grieksche letteren had uitgemunt, dat hij den Griekschen prijs in de eerste klasse behaalde. Ook ontving in deze orde eenen prijs, N. J. B. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO, die den eerstgenoemden zoo nabij gekomen was, dat hij slechts weinig van hem verschilde. Getuigschriften voor de Geschiedenis en Wiskunde ontvingen: CHR. W. VOLCKE en J. P. STRICKER; voor de Geschiedenis, J. A. TRUTER, en voor de Wiskunde, W. WINTGENS.

Van de tweede klasse, zijn met prijzen tot de eerste klasse bevorderd: W. A. BAUD, D. CHANTEPIE DE LA SAUSSAYE, die ook den Griekschen prijs in deze klasse verkreeg, en G. C. J. VAN REENEN. Getuigschriften voor Geschiedenis, Fabel- en Wiskunde, werden gegeven aan W. A. BAUD en D. CHANTEPIE DE LA SAUSSAYE; voor de Geschiedenis en Fabelkunde, aan G. C. J. VAN REENEN, voor de Fabelkunde aan J. KIPS.

In de derde klasse, zijn de Latijnsche prijzen behaald: door W. J. A. JONCKBLOET, J. CHR. G. EVERS en W. L. C. DE WITT. Den Griekschen prijs verkreeg J. CHR. G. EVERS. Getuigschriften voor Geschiedenis, Fabel- en Wiskunde, werden uitgereikt aan: J. CHR. G. EVERS en W. J. A. JONCKBLOET; voor de Fabel- en Wiskunde, aan W. L. C. DE WITT, voor de Geschiedenis, aan J. W. SCHICK, en voor de Wiskunde, aan P. HOFSTEDE.

Van de eerste orde van de vierde klasse, zijn met prijzen tot de derde klasse overgegaan: A. C. H. VAN DEVENTER, B. VAN DER HAAK en G. R. EMANTS. De Grieksche prijs was in deze klasse behaald, door A. C. H. VAN DEVENTER. Getuigschriften voor Geschiedenis

Digitized by Google

en Fabelkunde verkregen: TH. L. W. MULLER; voor Geschiedenis en Wiskunde, G. B. EMANTS, voor Fabel- en Wiskunde, A. C. H. VAN DEVENTER en B. VAN DER HAAK.

In de tweede orde der vierde klasse, werden de prijzen gegeven aan P. M. LE FEVRE en A. P. PH. KIST, van welken de eerste, om zijne buitengewone vlijt in het aanleeren van het Grieksch, waardoor hij den overwinnaar bijna gelijk kwam, ook eenen Griekschen prijs ontving. Getuigschriften voor Geschiedenis, Fabelkunde en Wiskunde, zijn gegeven aan: P. M. LE FEBRE, A. P. PH. KIST en H. P. F. HOOFT.

Van de vijfde klasse, zijn tot de tweede orde der vierde klasse, met prijzen bevorderd, N. A. TH. ARRIENS, die ook in deze klasse den Griekschen prijs behaalde en J. G. KONING. Een getuigschrift voor de Wiskunde ontving J. G. A. CLANT SCHATTER.

Van de eerste orde der zesde klasse, gingen met prijzen tot de vijfde klasse over: L. C. VAN DER WULP, CHR. J. SERLÉ en W. A. C. DE JONGE. Getuigschriften voor de Aardrijkskunde en Wiskunde, werden gegeven aan J. C. VAN DER WULP, CHR. J. SERLÉ, H. C. ACHENBACH en J. F. L. REUDLER, en voor de Aardrijkskunde, aan W. A. C. DE JONGE.

Eindelijk, werden in de tweede orde der zesde klasse, prijzen van aanmoediging gegeven, aan: R. VAN DE KASTEELE en P. J. EYSSELL. Getuigschriften voor de Aardrijkskunde en Wiskunde verkregen: P. J. EYSSELL en H. CHR A. VERHUELL, voor de Aardrijkskunde R. VAN DE KASTEELE en P. VAN DUYNE, en voor de Wiskunde, C. P. VAN MAANEN.

HOORN.

Den 2den September 1834. Nadat de leerlingen der latijnsche Scholen, op den 27sten Ju-

Digitized by Google

Julij voldoende proeven hadden gegeven hunner vorderingen, had de openbare promotie en prijsuitdeeling plaats.

De verdienstelijke jongelingen, J. J. DE HOLLANDER en G. DE VICQ, droegen hunne redevoeringen voor: de eerste *de Jani Douzae meritis*, de tweede *de Henrico IV Francorum rege*. Na eene toepasselijke aanspraak van den Rector aan deze Jongelingen bij het verlaten der Scholen, werden prijzen uitgedeeld, zoo aan de genoemde jongelingen, als aan de leerlingen, die op de verdere klassen het meest hadden uitgemunt; als op de 2de klasse, aan T. H. BLOM CASTER, op de 3de, aan T. N. DE VICQ, op de 4de, aan N. J. DYK, op de 5de aan A. A. COCKUYT, op de 6de aan J. C. WYS, die daarvoor op eene bevallige wijze Heeren Curatoren hunnen dank betuigden.

Verder werden, wegens betoonden ijver en vorderingen in de wetenschappelijke vakken, met boekgeschenken vereerd: J. J. DE HOLLANDER, G. DE VICQ, J. C. PAN, W. C. J. DE VICQ en J. C. VAN DE BLOCQUERY.

UTRECHT.

Den 5den Sept. 1834. Heden had hier weder de plegtige bevordering der leerlingen van het Gijmnasium plaats.

Na eene voorafspraak van den Rector, den Heer Mr. G. DORN SEIFFEN, werden vier der leerlingen, tot de Akademische lessen bevorderd, en hielden hunne redevoeringen: de eerste, H. H. KEMINK, *de Carolo Martello, Europam ab Islamismo vindicante*; de tweede, G. VAN DER BANK, *de Gustavo Adolpho Sueciae regum longe praestantissimo*, de derde: A. DAVELAAR, *de Romanorum victoriis inter exitii reipublicae caussas referendis*; de

Digitized by Google

vierde: S. F. GROEN, *de Hipparcho optime de astronomia merito.*

Voorts werden van de tweede orde der eerste klasse tot de eerste orde met prijzen bevorderd: L. C. E. SCHUSLER, die ook het loffelijke getuigschrift voor het Grieksch en de Mathesis ontving, J. C. VAN DER VOORT en H. G. KÖMER. Van de eerste orde der tweede klasse tot de tweede orde der eerste klasse: TH. TEMPLEMAN VAN DER HOEVEN, die daarenboven nog eenen prijs van ongemeene vlijt, en een getuigschrift voor het Grieksch en een voor de Mathesis behaald had, aan J. W. VAN BAUMHAUER en J. C. P. VAN HEECKEREN VAN BRANDENBURG.

Op de tweede klasse van de onderste tot de bovenste orde: A. J. BACKER, die ook een loffelijk getuigschrift voor het Grieksch verdiend had, C. L. J. BACKER, die het loffelijk getuigschrift voor de Mathesis ontving, en E. H. VAN BAUMHAUER.

Van de eerste orde der derde klasse naar de tweede der tweede klasse: F. H. E. SCHUSLER en W. F. VAN NOOTEN, die ook met een buitengewoon getuigschrift voor de Mathesis beschonken werd, D. H. VAN LEEUWEN, die ook het gewone getuigschrift voor de Mathesis verdiend had; L. LAMIE, had den prijs van ongemeene naarstigheid verworven, met het lot tegen H. T. VAN DER SCHROEF, die daarom het loffelijke getuigschrift was toegelegd.

Voorts behaalden nog getuigschriften van vlijt J. L. B. DE MURALT, buitengewoon J. F. C. CHR. VAN REEDE, en buitengewoon voor de Mathesis G. C. B. VAN DE POLDER.

Op de derde klasse van de onderste naar de bovenste orde J. VAN VOORTHUIZEN, A. G. SCHULTZ, M. G. VAN DEURSEN, en den prijs van ongemeene vlijt droeg F. H. VAN DOMMELEN

Digitized by Google

LEN weg, terwijl J. C. THIERRY DE DYE, het loffelijke getuigschrift voor de Mathesis ontving.

Van de eerste orde der vierde klasse naar de tweede der derde klasse: P. J. DE HAART, J. J. VAN LEEUWEN, J. G. S. VAN BAUMHAUER, en P. MOOI, werd met het getuigschrift voor lofwaardige vlijt, J. H. RUTGERS, voor de Mathesis beschonken.

Op de vierde klasse van de onderste naar de bovenste orde: P. D. SANTVOORT, G. D. SCHRÖDER, die ook met een buitengewoon getuigschrift voor de Mathesis vereerd werd, terwijl J. R. E. VAN LAER, ook buitengewoon een getuigschrift voor de Mathesis verdiend had. Voorts werden nog getuigschriften van vlijt uitgedeeld aan: L. G. A. STRATENUS, die ook het tweede loffelijke getuigschrift voor de Mathesis behaald had, dochdit zonder loting afgestaan had, aan T. H. M. VAN BAUMHAUER, die hem in fouten in de opstellen gelijk was; gelijk SANTVOORT; dat voor ongemeene vlijt aan J. DES TOMBE.

Van de eerste orde der vijfde klasse naar de tweede der vierde klasse: G. J. DE REIJK, die daarenboven het derde getuigschrift van vlijt ontving, F. A. HEKMEIJER, G. J. VINKE, die bij het lot, ook met het tweede loffelijke getuigschrift van vlijt vereerd werd. C. M. FRANKEN, wien, en wegens vlijt en voor de Algebra, twee getuigschriften uitgereikt werden.

Op de vijfde klasse van de onderste naar de bovenste orde: L. C. VAN GOUDOEVER, die ook het eerste loffelijke getuigschrift voor vlijt en het tweede voor de Algebra behaald had. J. BACKER, die het tweede getuigschrift voor vlijt tevens ontving. J. J. DE GEER, die ook het eerste getuigschrift voor de Algebra verdiend had. Voorts werden met getuigschriften nog

Digitized by Google

beschenken: J. TIDEMAN, A. H. FALCK, H. L. VINKE en J. J. EVERSEN.

MIDDELBURG.

Den 10den September. Heden werd alhier, in de openbare gehoorzaal, de halfjaarlijksche promotie aan ons Gijmnasium gevierd. Vier met prijzen begiftigde, van de orde der kandidaten naar de akademische lessen bevorderde jongelingen, hielden door hen zelve gestelde redevoeringen: A. W. SNOUCK HURGRONJE, *de artium liberalium studio, honestissimo hominis ornamento*; J. G. SPRENGER, *de Lamoralio Comite Egmundano*; W. J. DE BRUIN *de celebri Horatii loco. od. III, 3, justum ac tenacem propositi virum etc*; en P. BOGAERT, *de Porsena Clusinorum Rege*. Hierop declameerden, van de 2de orde der 1ste klasse, met prijzen, naar de orde der kandidaten bevorderd: P. J. ACKERMANS, *de sententia Horatiana: nil sine magno vita labore dedit mortalibus*; J. TAK, *de Ovidio Exuli*; A. J. BURGER, *in landem Philippi Macedonis*; J. PH. VAN VISVLIET, *de Lucio Annaeo Seneca*; S. DOBBELAAR DE WIND, *de Archimede Sijracusarum defensore*; en H. MACHIELSEN, *de Isocrate summo dicendi magistro*. Eindelijk werden bevorderd van de 2de klasse naar de 2de orde der 1ste klasse: A. R. VAN BER, met eenen prijs; D. VAN ECK, op de gewone wijze. Van de 2de orde der 3de klasse: J. C. DE MAN, met eenen prijs; S. TAK op de gewone wijze. Van de 4de klasse naar de tweede orde der 3de klasse: F. H. B. VAN HOFF, H. J. VAN ECK, met prijzen; H. P. C. VAN DIGGELEN, op de gewone wijze. Van de 2de orde der 5de klasse naar de 1ste orde dier klasse: M. F. LANTSHEER, C. J. FOKKER,

met

met prijzen; C. M. VAN VISVLIET, H. BOURSSE WILS, W. PH. VIS, op de gewone wijze. De rang tusschen M. F. LANTSHEER en C. P. FOKKER, was door het lot bepaald. Van de 2de orde der 6de klasse naar de 1ste orde dier klasse: D. BORKING. J. A. HERKLOTS, N. BALSNYDERS, H. J. P. VAN DOORN, allen met prijzen. Voor gemaakte vorderingen in de geschiedenis, aardrijks- en meetkunde, werden prijzen geschonken aan J. TAK, J. C. DE MAN, F. H. E. VAN HOFF, H. BOURSSE WILS. De met prijzen begiftigde jongelingen betuigden daarvoor hunnen dank aan heeren Curatoren, in Latijnsche poëzij.

SNEEK

Den 18den Julij 1834. Na dat op gisteren en heden, in tegenwoordigheid van de Edel achtbare Regering dezer Stad, het gewone halfjarig examen was afgeloopen, geschiedde heden de openbare promotie en uitdeeling van prijzen. De Rector opende deze plegtigheid met eene „*oratio, de origine urbis Neapolitanae.*" Daarna beklom de verdienstelijke W. VAN HAARST, het Spreekgestoelte, en hield eene door hem zelve in het Latijn gestelde redevoering: *de vita et rebus gestis Numae Pompilii*; tot het Akademisch onderwijs met lof bevorderd, bekwam hij daarvan het gewone testimonium, benevens een praemium promotionis; vervolgens werden met prijzen begiftigd, de verdienstelijke Jongelingen: C. ZWALUE, E. H. VAN BORSSUM WAALKES, J. P. ESCHER, C. J. BRUININGS, J. A. WARREN, T. SPRÉÉ, A. T. HAAGSMA, G. F. VAN DIJK . . . . SCHELTEMA en J. HUBER; terwijl aan T. FEENSTRA, een getuigschrift van ijver en goed gedrag werd uitgereikt. Daarenboven ontvingen W. VAN

Digitized by Google

HAARST, C. J. BRUININGS en T. SPRÉÉ, Algebraïsche prijzen, en E. H. VAN BORSSUM WAALKES, eenen zedenkundigen prijs. Alle deze, in orde of klasse opgeklommen, hielden hunne gratiarum actiones aan Heeren Curatoren met veel gepastheid en vrijmoedigheid; en zoo eindigde deze altijd belangwekkende plegtigheid, vereerd met de tegenwoordigheid van vele en aanzienlijke toehoorders, tot aller genoegen.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

TERWOLDE vakant. Zie Aug. 1834.
ARNHEM. Zie Oct. 1834.

NIJMEGEN.

DRUTEN, den 5den Oct. 1834. Heden had onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. H. SCHOLTE, het voorregt, gedachtenis te mogen vieren, van zijne, op den 1sten dezer, onder ons vervulde vijf en twintig jarige Evangeliedienst, ten grondslag zijner rede leggende *Col.* III: 15*b*. *Weest dankbaar.* Allen, die deze plegtigheid bijwoonden, vereenigden zich met zijne hartelijke danksegging aan God, en met de

de vurige smeekgebeden ter dezer gelegenheid door hem uitgestort. De Algoede spare den getrouwen en waardigen Dienaar nog lang bij de gezondheid en krachten, tot vreugde zijner dierbare betrekkingen, tot een uitgebreid nut, en tot overvloedigen zegen voor deze Gemeente.

BEMMEL, den 26sten Oct. 1834. Heden werd aan de Gemeente bekend gemaakt, het overlijden van den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. H. MAHLSTEDE, Pred. te *Leiderdorp*. Zijn Eerw. was van den 21sten Sept. 1783 tot den 15den Nov. 1795, onder ons werkzaam, in de bediening van het Evangelie van Gods genade. Onze Leeraar J. C. KOBUS, wekte bij die gelegenheid de hoorders op, om zich levendig hunne sterfelijkheid te herinneren, en zich met ijver toe te leggen op de hoogstnoodige voorbereiding tot den dood, naar aanleiding van *Jez.* LXIV: 6*c*. *Wij allen vallen af als een blad.*

BURGHAREN EN HERNEN, den 13den Nov. Naardien onze Leeraar, J. G. H. TEN DALL, bij gunstig besluit van Z. M. den 8sten Sept. N°. 78. salvo honore en met pensioen, voor Emeritus is verklaard, in te gaan met den 1sten Jan. 1835, zoo heeft het Klassikaal Bestuur van *Nijmegen*, doende wat des Kerkeraads is, na verkregene handopening, ter vervulling der hier door veroorzaakt wordende vakature, tot onzen nieuwen Leeraar, op den 7den dezer beroepen, A. W. M. JONGENEEL, Kandidaat tot de H. dienst bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, die deze beroeping, onder inwachting van de vereischte goedkeuringen, heeft aangenomen.

ZUTPHEN.

DOETINCHEM, den 23sten Oct. 1834. Heden

Digitized by Google

den overleed alhier onze Herder en Leeraar, de Wel Eerw. Heer P. VAN AMÉROM, in den ouderdom van 48 jaren. Zijn Ambtgenoot bepaalde ons den eerstvolgenden zondag bij dit treffend sterfgeval, naar aanleiding van 1 *Cor.* XV: 26. en schetste ons den overledenen in de volle waarde van zijn karakter. Lang zal zijne arbeid onder onder ons, als ook in zijne vorige Gemeenten van *St. Antoniepolder*, *Hoogmade*, *Nootdorp* en *Aalsmeer*, in zegenend aandenken blijven. Dus is

DOETINCHEM vakant.

ZUTPHEN. Zie Junij 1834.

B O M M E L.

DEIL EN ENSPIJK, den 25sten Oct. *1834*. Onze Leeraar N. VAN DER TUUK ADRIANI, *Th.* Doct., de op hem uitgebragte beroeping naar de Gemeente te *Brielle*, onder inwachting der noodige approbatien, aangenomen hebbende; zoo staat de Gemeente van

DEIL EN ENSPIJK eerlang vakant te worden.

H A R D E R W I J K.

HATTEM, den 19den Oct. De Wel Eerw. Heer A. BRUMMELKAMP, Kand. bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, alhier tot tweeden Predikant beroepen, en de Kerkelijke en Koninklijke approbatien daarop gevolgd zijnde, werd heden in de H. dienst bevestigd, door onzen oudsten Leeraar en Consulent dezer Gemeente, met eene Leerrede over 1 *Cor.* III: 9a. De oplegging der handen geschiedde, behalven door den Bevestiger en Consulent, door den Wel Eerw. Heer H. P. SCHOLTE, Pred. te *Doeveren*, *Genderen*, enz. De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijn dienstwerk, met eene Leerrede over *Ezech.* III: 11*b*.

PUTTEN OP DE VELUWE. Uit eene Nominatie, door den Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de Zaken der Her-

Digitized by Google

Hervormde Kerk, den Koning aangeboden, en waarop geplaatst waren:

De Heeren: T. VERMAASEN, Pred. te *Aalsmeer;* T. VAN SPALL, te *Dussen:* en L. P. SURINGAR, te *Eethen;*

Is de Heer T. VERMAASEN, benoemd tot Pred. van *Putten;* die dus aldaar, naar kerkorde, zal worden beroepen.

ERMELO vakant. Zie Oct. 1833.

ELBURG. Zie Oct 1834.

ZUID-HOLLAND.

'S GRAVENHAGE.

NOOTDORP, den 2den Nov. 1834. Onze Leeraar, Ds C. A. KLINKENBERG, gaf ons heden berigt van het overlijden van zijnen voorganger in de Evangelie-bediening, den Wel Eerw. en zeer gel. Heer P. VAN AMEROM, laatst Pred. te *Doetinchem*, en bepaalde ons volgens *Heb.* IV: 9, bij de ruste, die er overblijft voor het volk Gods, als de zaligheid welke onze afgestorvene vriend nu reeds genoot, en wekte ons op om naar dat zelfde geluk te streven, waartoe de ontslapene gedurende vijf jaren door leer en voorbeeld ons trachtte voor te bereiden, op dat wij den dierbaren Leeraar, in die zalige ruste, weder zouden mogen ontmoeten.

VOORBURG staat vakant te worden. Zie Oct. 1834.

ROTTERDAM.

ZEVENHUIZEN. Den 2den Nov. had onze Leeraar, Ds. H. K. DE HOLL, reeds den 19den Oct. j. l. aan de Gemeente doen bekend maken, dat zijn Eerw. besloten had, voor de beroe-

Digitized by Google

roeping naar *Monnikendam* te bedanken; heden verbond zich zijn Eerw. op nieuw aan dezelve (vroeger daarin door ongesteldheid verhinderd) met eene leerrede over 3 *Joh.* 4.

SCHIEDAM, den 6den Nov. Heden gaf onze oudste Leeraar, Ds. J. OVERMAN, ons kennis, dat hij eene beroeping had ontvangen naar de Nederduitsche Hervormde Gemeente van *Middelburg*, en dezelve in beraad heeft genomen.

SCHIEDAM. Na dat onze jongste Leeraar, Ds. G. A. VAN LIMBURG BROUWER Th. Doct., beroepen naar de Nederduitsche Hervormde Gemeente van *Amsterdam*, op den 5den November, door Ds. D. J. VAN BRANDENBURGH, Predikant van *Delftshaven*, daartoe gecommiteerd door het Klassikaal Bestuur van *Rotterdam*, van zijne betrekkingen tot deze Gemeente en de Klassis van *Rotterdam* was ontslagen, heeft zijn Wel Eerw. op den 9den daaraanvolgende zijne afscheids-leerrede gehouden over 2 *Thess.* II: vs. 16, 17. Dus is te

SCHIEDAM eene Predikantsplaats vakant.

VLAARDINGEN staat vakant te worden. Zie Oct. 1834.

LEIDEN.

WOERDEN vakant. Zie Oct. 1834.

DORDRECHT.

ST. ANTHONY-POLDER den 26sten October 1834. Heden maakte onze Leeraar, P. T. M. VAN LEEUWEN ons het afsterven bekend, van den wel Eerw. zeer gel. Heer P. VAN AMEROM, die van den jare 1812 tot 1818 alhier het Evangelie der zaligheid verkondigd heeft. Onze Leeraar spoorde ons daarbij aan, om door het opvolgen, ook van zijne lessen, ons eenmaal gegeven, vooral bij de onzekerheid onzes le-

Digitized by Google

levens, aan het doel van ons verblijf op aarde, te leeren beantwoorden. —

HEINENOORD den 2den Nov. Onze Leeraar, Ds. W. STORM, maakte ons voor 14 dagen bekend, dat hij eene beroeping naar de Gemeente van *Geervliet* ontvangen had; en heden vernamen wij met blijdschap, dat hij zich verpligt gevoeld had voor deze beroeping te bedanken, terwijl hij zich op nieuw aan ons verbond, met eene Leerrede over *Luc.* XIII: 6—9.

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND vakant. Zie Maart 1834.

GOUDA.

LANGERAK BEZUIDEN DE LEK den 9den November 1834. Heden werd onze beroepen Leeraar, L. O. REIJERSKERK, Kandidaat tot de H. Dienst bij het Prov. Kerkbestuur van *Utrecht* in de dienst dezer Gemeeente bevestigd, door zijnen broeder Ds. M. L. REIJERSKERK, Pred. te *Reeuwijk*, aan wien de Consulent, Ds. A. J. DIEMONT, Pred. te *Ameide* en *Tienhoven*, deze beurt had afgestaan.

De Bevestiger sprak, naar aanleiding van I *Petr.* IV: 11. *Indien iemand spreekt, — in alle eeuwigheid. Amen.*

De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger en Consulent, door de Wel Eerw. Heeren G. VERBEEK, Pred. te *Goudriaan*; A. C. ELDIK THIEME. te *Waddingsveen*; J. BACHIENE, te *Hooge Zwaluwe*; en J. F. WETTER te *Vreeswijk*.

De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijn dienstwerk onder ons, sprekende naar aanleiding van *Coloss.* I: 28. *Denwelken wij verkondigen — volmaakt stellen in Christus Jezus.* —

BRIEL-

Digitized by Google

BRIELLE.

GEERVLIET, den 14den Oct. Ter vervulling der vakature, ontstaan door het vertrek van Ds. J. F. KUYPER, naar *Maasslui*, is door den Eerw. Kerkeraad geformeerd de volgende nominatie:

Twaaltal:

DD. J. SCHIPPER, Predd. te *Stellendam*. W. STORM, te *Heineneord*, J. J. MARTMAN, te *Blankenham*. J. PREUYT, te *Oudenbosch*, C. A. C. SIMONS, te *Rhoon* en *Pendrecht*. H. J. VELDWIJK, te *Odijk*. W. G. S. LIX RAAVEN, te *Loenen*. J. J. VAN WALSEM, te *Zwartewaal*. S. H. VAN HERWERDEN, te *Poederoijen*, C. A. W. IMMINK, te *Kamperveen*. D. NIEUWHOFF, te *Haamstede*. en J. A. L. HEENK, te *Stand daar Buiten*.

Zestal:

DD. STORM, SCHIPPER, PREUIJT, VAN WALSEM, VELDWIJK en SIMONS.

Drietal:

DD. STORM, SCHIPPER en SIMONS.

Waaruit beroepen is Ds. W. STORM, Pred. te *Heineneord*, aan wien de beroepsbrief is toegezonden.

KORENDIJK, den 26sten Oct. Wij hadden dezen morgen het genoegen, van onzen Leeraar Ds. E. B. SWALUE, te vernemen, dat zijn Wel Eerw. voor de ontvangene beroeping naar de Gemeente van *Nieuwenhoorn*, had bedankt.

OOSTVOORN, den 26sten Oct. Onze Leeraar, Ds. J. A. SCHMITT, gaf ons heden berigt van het afsterven van eenen onzer vroegere Leeraren, Ds. J. H. MAHLSTEDE, laatst Pred. te *Leiderdorp*, welke in onze Gemeente de H. dienst had vervuld, van den 22sten Nov. 1795. tot den 8sten Oct. 1797.

NIEUWENHOORN, den 13den Nov. Ds. SWA-

Digitized by Google

SWALUE, van *Korendijk*, voor de beroeping naar deze Gemeente bedankt hebbende, zoo is de Kerkeraad heden weder bijeen gekomen, tot het formeren der volgende nominatie:

DD. J. VAN SCHAICK, Predd. te *Brüchem*, C. A. J. HOOIJKAAS, te *Nieuwe Tonge*. H. J. VELDWIJK, te *Odijk*. B. KAM, te *Dreischor*. J. G. BETZ, te *Wijchen* en *Leur*. C. SIMONS, te *Rhoon* en *Pendrecht*.

BRIELLE. Zie Oct. 1834.

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AMSTERDAM. Zie Julij 1834.

THAMEN AAN DEN AMSTEL, staat vakant te worden. Zie Sept. 1834.

HAARLEM.

KOOG AAN DE ZAAN, den 5den Oct. Heden vierde onze Leeraar, W. WINDGETTER, gedachtenis van zijne vervulde 25 jarige Evangeliedienst, in welke hij 7 jaren te *Nieuwkoop*, en de volgende 18 jaren onder ons werkzaam was; kiezende bij deze gelegenheid tot tekst *Ps.* CXVI: 12, 13, 14. De Gemeente nam hartelijk deel aan deze feestviering, en toonde, dat zij in haren Leeraar, en de verdere voortduring van zijn werk onder haar zeer veel belang stelde. Het worde zijn Eerw. gegeven, nog ettelijke jaren, in den wijngaard des Heeren met veel zegen te arbeiden!

BEVERWIJK, den 12den Oct. Heden overleed, na eene ongesteldheid van ruim twee maanden, onze geliefde Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. H. WEIJERS, die sedert den 29sten Oct. van het jaar 1830 onder

Digitized by Google

ons, en dus vier jaren, met genoegen, en niet zonder zegen in de Evangeliebediening, volijverig werkzaam was, nalatende eene treurende weduwe met negen kinderen.

Op den eerstvolgenden dag des Heeren vervulde zijn medebroeder en vriend, de Wel Eerw. Heer A. HOFFMAN, Pred. te *Velzen*, als Consulent de eerste liefdebeurt van het annus gratiae, en deed toen openlijk hulde aan de nagedachtenis van den ook door ons geliefden ontslapene; terwijl hij op eene nuttige wijze de Gemeente bepaalde bij *Jes.* LVII: 2. *Hij zal ingaan in den vrede, zij zullen rusten op hunne slaapstedex, een iegelijk, die in zijne oprregtigheid gewandeld heeft.*

A L K M A A R.

DRIEHUIZEN EN ZUIDSCHERMER, den 19den Oct. Onze Leeraar J. POTHOFF, maakte ons heden bij de voormiddag godsdienst bekend, dat een onzer voormalige Leeraren, de Wel Eerw. zeer gel. J. H. WEIJERS, den 12den dezer, in den ouderdom van 58 jaren, te *Beverwijk* overleden is. Met aandoening vernamen inzonderheid meer bejaarden, den dood van eenen Leeraar, wiens ijver en trouw in zijn werk in gezegend aandenken bleef, ook aan deze plaats, waar hij van Julij 1801 tot Dec. 1802 het Evangelie verkondigd heeft.

WINKEL, den 19den Oct. 1834. Heden maakte onze Leeraar, J. ROMAR, bij gelegenheid van de bediening des H. Avondmaals, aan de tafel des Heeren bekend het overlijden van den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. H. WEIJERS, van het jaar 1802 tot 1809, Leeraar dezer Gemeente: welke mededeeling door velen met deelneming gehoord werd, en met herinnering aan

van den ijver en trouw, met welke zijne Wel Eerw. zijn dienstwerk in de Gemeente vervulde.

ZUIDZIJPE EN EENIGENBURG vakant. Zie Dec. 1832.

HOORN.

MIDWOUDE vakant. Zie Sept. 1834.

EDAM.

PURMERENDE. Zie Junij 1834.

MONNIKENDAM. Zie Aug. 1834.

ZEELAND.

MIDDELBURG.

MIDDELBURG. Door onzen breeden Kerkeraad, is op den 15den Oct. 1834. ter vervulling der alhier nog bestaande vakature gemaakt het volgende twaalftal:

DD. J. H. GUNNING, Predd. te *Hoorn*. J. E. KISY, te *Zeist*. J. OVERMAN. te *Schiedam*. A. SLOTEMAKER, te *Maassluis*. W. TER NOOIJ APEL, te *Vlissingen*. J. C. DE VOOGD, te *Nederlangbroek*. H. VAN DER LEEUW, te *Wageningen*. J. S. VAN STAVEREN, te *Zaandam*. G. STEENHOF, te *Oudewater*. H. J. KROM, te *Willemstad*. J. H. STUFFKEN, Theol. Doct. te *Haaften*. en J. S. VAN DEN HEUVEL, te *Cortgeen*.

Uit dit twaalftal, is den 24sten Oct. gemaakt het navolgende zes- en drietal.

Zestal:

DD. OVERMAN, SLOTEMAKER, TER NOOIJ APEL, STEENHOF, KROM en DE VOOGD.

Drietal:

DD. SLOTEMAKER, TER NOOIJ APEL en OVERMAN.

Waaruit op den 2den Nov. beroepen is; Ds.

Digitized by Google

J. OVERMAN, Pred. te *Schiedam*, die dit beroep ontvangen en in beraad heeft genomen.

WESTKAPELLE. Het beroep alhier uitgebragt op den Kand. J. BINNENWEG, als ook het beroep te

BEKERKE, uitgebragt op den Kand. J. H. BUDDING, hebben beide de koninklijke goedkeuringen ontvangen. Zoodat dus deze Gemeenten weldra vervuld zullen zijn.

WESTKAPELLE, den 9den Nov. 1834. In deze Gemeente werd heden het nieuwe Kerkgebouw, plegtig ingewijd, door Ds. J. F. W. KÖNINGSFELDT, Pred. te *Meliskerke* en Consulent dezer Gemeente, met eene Leerrede over *Ps.* LXXXIV: 2. Waarbij tevens zegenwenschende aan allen gedacht werd, die door raad of daad of toezigt hadden medegewerkt, tot opbouwing en voltooijing van hetzelve.

GOES.

KOLIJNSPLAAT. Zie Sept. 1834.

IJZENDIJKE.

SCHOONDIJKE staat vakant te worden. Zie Oct. 1834.

UTRECHT.

UTRECHT.

POLSBROEK, den 2den Nov. 1834. Heden hadden wij het genoegen in ons nagenoeg geheel nieuw Kerkgebouw voor de eerste maal te vergaderen.

Behalven hetgeen de Gemeente uit eigen fondsen verstrekt had, mogt zij de milddadigheid van Z. M. den Koning, en de hulpvaardigheid van Hun Edele Groot Achtbare de Gedeputeerde Staten, der Provinciën *Utrecht* en *Zuid-Holland*, en van de algemeene Sijnode, op de aanzienelijkste wijze ondervinden. Ook de Vrij-

heer

Digitized by Google

heer dezer plaats, de Wel Ed. Geboren Heer DE GRAAFF, heeft zijnen naam aan dit nieuwe Gebouw allezins gedenkwaardig verbonden. Had het driejarig Zoontje van zijn Wel Ed. Geboren, en van Vrouwe C. U. S. ENGELS, Jonkheer DE GRAAFF, op den 28sten April dezes jaars, den eersten steen aan hetzelve gelegd, ook den laatsten, als het ware, wilde zijn Wel Ed. Geb. aan hetzelve leggen, met eenen geheel nieuwen kostbaren Predikstoel, ten geschenke te geven.

De eerste prediking van onzen Leeraar A. VAN MAANEN, in hetzelve was over *Ps.* LXXXIV: 1—5. en na dat hij hierna Gods goedheid over ons in een plegtig dankgebed erkend had, werden het Gebouw, onze Gemeente, en allen, die het goede werk voor ons hebben helpen daarstellen, in het gebed aan het opzigt en de zegening des Allerhoogsten aanbevolen.

MYDRECHT, den 9den Nov. Heden werd deze Gemeente bedroefd, door het overlijden van haren Leeraar, den Wel Eerw. zeer gel. Heer H. VAN BLOKHUIZEN. Voor de nagelatene Weduwe zal het jaar van gratie, door de Ringbroeders worden waargenomen. Dus is

MYDRECHT vakant.

AMERSFOORT.

WOUDENBERG, den 2den Nov. 1834. Heden nam onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer E. C. R. HUYBRECHTER, van ons afscheid, met eene Leerrede over 1 *Thess.* III: 12, 13. na dat zijn Eerw. in de voorgaande week van zijne betrekking, op de klassis van *Amersfoort*, en op onze Gemeente, door den Wel Eerw. Heer J. E. KIST, Pred. te *Zeist*, als Gecommitteerde van het Klassikaal Bestuur, in tegenwoordigheid van onzen eersten Consulent,

Digitized by Google

lenó, den Wel Eerw. Heer P. C. BIRBECK, Pred. te *Leeusden*, was losgemaakt.

Het beroep van Ds. J. C. VAN MARSEN, de vereischte approbatie bekomen hebbende, wordt zijn Eerw. komst onder ons op Zondag den 21sten December aanstaande, te gemoet gezien.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

SUAWOUDE EN TIETJERK vakant. Zie Sept. 1834.

LEEUWARDEN staat vakant te worden. Zie Oct. 1834.

HARLINGEN.

WOMMELS EN HIJDAARD, den 19den October 1834. Heden werd onze beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. F. VAN HASSELT, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Groningen*, onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. Heer D. TYSSEN. Predikant te *Leeuwarden*, aan wien onze Consulent Ds. F. J. DETHMERS, Predikant te *Kubaard* en *Waaxens*, dat werk op verzoek had afgestaan. De bevestigings-rede had ten onderwerp 2 *Cor.* XII: 9*a*. *Mijne genade is u genoeg, want mijne kracht wordt in zwakheid volbragt*, en de plegtige inzegening door oplegging der handen werd, behalve door den Bevestiger en den Consulent, mede verrigt door de Wel Eerw. Heeren A. J. HINGST, J. VAN DER VEGT en P. H. VRIESEMA, Predikant te *Oosterend*, *Bolsward* en *Herbajum*. Des namiddags aanvaardde de bevestigde zijn dienstwerk onder ons, met eene Leerrede over *Coloss.* I: 22. *Den welken wij verkondigen*, enz.

SNEEK.

Digitized by Google

SNEEK.

OOSTHEM vakant. Zie Sept. 1834.

DOKKUM.

ZWAAG WESTEINDE behoorende onder de Herv. Gemeente van *Dantumawoude* enz. den 19den October 1834. — Ten gevolge van het gunstig besluit van Z. M. den Koning van den 8sten Nov. 1833, No: 131 en dien overeenkomstige dispositien van Z. Ex. den Minister van Staat belast met de generale Directie voor de zaken der Hervormde Kerk (Zie Boekzaalberigt voor Dec. 1833) is voor den Kandidaat, die hier zal werkzaam zijn, eene woning gehuurd en de ruime School ingerigt tot het houden, zoo van openbare Godsdienstoefeningen, als van Catechisatien, en zijn uit de ingezetenen 4 gecommitteerden benoemd, om den Leeraar, zoo veel noodig, behulpzaam te zijn, en gedeeltelijk de werkzaamheden te verrigten, welke anders door Ouderlingen en Diakenen vervuld worden — en heeft hierop de Heer W. C. VAN DER ZWAAG door Z. Exc. den Minister voorn. benoemd voor de dienst dezer Gemeente (Zie Boekzaal van September) heden zijn werk begonnen.

De Wel Eerw. Heer J. BEKIUS bevestigde Z. W. Eerw. in de H: Dienst, met eene toepasselijke Leerrede. Des namiddags aanvaardde de Bevestigde zijn dienstwerk met het houden van eene Leerrede over 1 *Tim.* II: 4.

EE den 19den October. Heden werd hier het berigt ontvangen dat Ds. J. MANGEL, Pred. te *Hantum* en *Hantumhuizen* voor de beroeping den 2den dezer op Z. Eerw. uitgebragt, bedankt had, dus blijft als nog

EE vakant.

HANTUM den 29sten October. Onze Leeraar Ds. J. MANGEL in de Gemeente van *Ee* beroepen zijnde, en die beroeping in beraad ge-

Digitized by Google

nomen hebbende, heeft na ernstig beraad zich verpligt gevonden, om als nog bij zijne Gemeente blijven en voor de beroeping naar *Ee* vriendelijk te bedanken.

DROGEHAM den 9den November 1834. Heden werd door den Consulent dezer Gemeente Ds. L. D. WESTERLOO, Pred. te *Augustinusga* en *Zurhuizum*, in de H. Dienst alhier bevestigd, onze beroepen Leeraar Ds. S. VAN VELSEN, Kand. tot de H. Dienst bij het Prov. Kerkbestuur van *Zuid-Holland*, met eene Leerrede over 2 *Cor.* IV: 1—7. *Daarom dewijl wij deze bediening hebben, naar de barmhartigheid, die ons geschied is, zoo vertragen wij niet. Maar wij hebben verworpen de bedekselen der schande, niet wandelende in arglistigheid. enz.* De oplegging der handen geschiedde door den Bevestiger alsmede door den tweeden Consulent den Wel Eerw. Heer J. LAMBERTS, Predikant te *Surhuisterveen* en door de Wel Eerw. Heeren D. J. WESTERLOO en S. HOOGERZEIL. Predd. te *Gorkeskloster* en *Augsbuur.* c. a. De Bevestigde aanvaardde des namiddags zijn dienstwerk met eene Leerrede over I *Cor.* IX: 16b. *Wee mij, indien ik het Evangelie niet verkondige.*

METZLAWIER EN NIJAWIER, Zie Oct. 1834.

ENGWIERUM. Zie Oct. 1834.

HEERENVEEN.

HEERENVEEN den 9den November 1834. Heden hield onze Leeraar de Wel. Eerw. Heer D. F. VAN GIFFEN, gedachtenis van zijne 50jarige Evangeliedienst in de Gemeenten *Blankenham Nieuweveen* en *Heerenveen.* — Zijn Wel Eerw. bepaalde ons bij het voornaamste van hetgene hem in die 50 jaren wedervaren was, en bij zijne gesteldheid daaronder, nemende daartoe aan-

Digitized by Google

aanleiding uit *Psalm* XCIV; 17—19. *'t En ware, dat de Heere mij eene hulpe geweest ware, mijne ziel hadde bijna in de stilte gewoond. Als ik zeide; mijn voet wankelt, uwe goedertierenheid, o Heere! ondersteunde mij, als mijne gedachten in mij vermenigvuldigd werden, hebben uwe vertroostingen mijne ziel verkwikt.*

Onze Leeraar eindigde zijne Leerrede met onderscheidene aanspraken, inzonderheid aan zijne kinderen en behuwdkinderen, die ten getale van 12 aanwezig waren. Bij het einde der Godsdienstoefening werden Leeraar en Gemeente verrast door eenige zangers en zangeressen, die van het orgel een koor-gezang den Leeraar toezongen, hetwelk daarna zijn Eerw. behandigd werd.

Des avonds werd door zijn Wel Eerw. behuwden zoon, den Heer H. A. LIEUWENS, Pred. te *Idaard*, eene nabetrachting van de plegtigheid van dezen dag gehouden, naar *Ruth* II: 4. *En ziet, Boas kwam van Bethlehem, en zeide tot de maaijers: de Heere zij met u lieden; en zij zeiden tot hem: de Heere zegene u;* bepalende zijn Wel Eerw. onzen Leeraar en de Gemeente bij het vertrouwen op den goddelijken zegen op onzen arbeid.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

WESEPE, den 12den Oct. 1834. Onze Leeraar Ds. E. KREIKE, gaf ons heden in de voormiddaggodsdienstoefening kennis, dat de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. H. VAN DER LINDE, sinds twee jaren Emer. Pred. van *Boekbergen*, in den ouderdom van bijna 65 jaren was overleden. Was hij van het jaar 1794 tot 1797 onze Leeraar, het was zijn werkzaam leven,

Digitized by Google

de ijver in zijne bediening, gedurende zijn verblijf onder ons, betoond, welke hem hier in een gezegend aandenken gehouden hebben.

ALMELO, den 2den Nov. 1834. Deze Gemeente onderging op den 26sten Oct. l. l. een smartelijk verlies door het afsterven van haren oudsten Leeraar Ds. C. J. SCHEURLEER, in den ouderdom van 50 jaren, die, na vroeger vier jaren te *Nederhemert*, en zes jaren te *Wognum* en *Wadwai*, het Evangelie verkondigd te hebben, de laatste twaalf jaren met ijver en trouw in de H. bediening onder ons werkzaam was.

Heden werden wij door den Ambtgenoot van den ontslapenen Ds. J. G. HOOGKLIMMER, bij dit sterfgeval bepaald; terwijl dezelve volgens 2 *Petr.* I: 15. ons aanwees, hoe de gedachtenis van dezen waardigen en hooggeschatten Leeraar ons tot eenen duurzamen zegen kan verstrekken.

De geheele Gemeente betreurt zijn gemis, doch hetzelve is bovenal smartelijk voor de achterblijvende weduwe en zes minderjarige kinderen, voor welke het jaar van gratie, volgens de wet, zal worden waargenomen. Dus is ALMELO vakant.

GRONINGEN.

GRONINGEN.

NIEZIJL, den 2den Nov. 1834. De alhier beroepen Kandidaat PH. K. BEGEMANN, werd heden onder ons in de H. dienst bevestigd. Bij afstand van onzen Consulent, den Heer J. WIJBELINGH, Pred. te *Grijpskerk*, deed de Vader des beroepenen, Ds. S. BEGEMANN, Pred. te *Norch*, de Bevestigings-Leerrede, predikende naar aanleiding van *Matth.* XIII: 33. De oplegging der handen geschiedde door den Con-

Digitized by Google

Consulent bovengenoemd en den Bevestiger. De Bevestigde deed des namiddags zijde intrede met 1 *Cor.* VIII: 1*b*. *De liefde sticht.*

GROOTEGAST EN DOESUM vakant. Zie Nov. 1833.

GRONINGEN. Zie Sept. 1834.

WINSCHOTEN.

BELLINGWOLDE, den 10den Nov. Heden overleed onze oudste Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer Ds. J. G. BORGESIUS, in den ouderdom van juist 73 jaren, nalatende eene diepbedroefde weduwe, voor welke het annus gratiae door de Heeren Predikanten van den Ring zal worden bedieud in de vervulling der Predikbeurten. Zoo dat

BELLINGWOLDE oudste Leeraarsplaats vakant is.

ZELLINGEN vakant. Zie Julij 1834.

APPINGEDAM.

APPINGEDAM, den 2den Nov. 1834. Ter vervulling der vakature, ontstaan door het vertrek van onzen Leeraar H. J. HITJER, naar *Emden*, is alhier den 13den Julij l. l. eene nominatie van twaalf Predikanten gemaakt, waarop geplaatst zijn:

DD. J. BAKKER. Predd. te *Sappemeer*. P. BOELES, te *Noerddijk*. L. MEIJER BROUWER, te *Uithuizen*. G. J. COOL, te *Bierum* W. W. DYK, te *Opwierda*. H. T. F. FOCKENS, te *Twijzel* en *Kooten*. G. TE GEMPT, te *Batenburg* en *Niftrik*. M. HEFTING, te *Godlinze*. J. H. HEMMES, te *Farmzum*. G. PALMER HOUWERZYL, te *Tjamsweer*. A. RUTGERS, Th. Doct. te *Breede*. en A. C. VAN ELDIK THIEME, te *Waddingsveen*.

Voorts dit zestal:

DD, P. BOELES, L. MEIJER BROUWER, H. F. T.

T. FOCKENS, M. HEFTING, A. RUTGERS en A. C. VAN ELDIK THIEME.

Vervolgens den 20sten Julij dit drietal:

DD. MEIJER BROUWER, HEFTING en RUTGERS.

Waaruit den 27sten beroepen is, Ds. M. HEFTING, Pred. te *Godlinze*.

De beroeping door zijn Eerw. aangenomen, en de vereischte goedkeuringen verkregen zijnde, vond alzoo heden de bevestiging plaats. De bevestigingsrede werd gehouden door den Wel Eerw. Heer G. PALMER HOUWERZYL, Pred. te *Tjamsweer*, en Consulent van onze Gemeente, naar aanleiding van 1 *Cor.* XVI: 10*b*. *Want hij werkt het werk des Heeren, gelijk als ik.* Des namiddags aanvaardde onze nieuwe Leeraar de Wel Eerw. Heer M. HEFTING zijn heilig dienstwerk onder ons, predikende over *Mal.* II: 7. *Want de lippen der Priesters zullen de wetenschap bewaren, en men zal uit zijnen mond de wet zoeken, want hij is een Engel des Heeren der Heirscharen.*

MEETHUIZEN vakant. Zie April 1834.

MIDDELSTUM

OOSTERNIELAND EN OLDENZIJL vakant. Zie Nov. 1833

NOORD-BRABAND.

'S HERTOGENBOSCH.

DIEDEN, den 5den Oct. Heden had in deze afzonderlijke Gemeente, eene bijzondere plegtigheid plaats. Een jongeling van omtrent 20 jaren, geboren op het Eiland *Java*, van Muhammedaansche ouders, had op onderscheide-

dene tijden onderwijs ontvangen in de waarheden van de Christelijke Godsdienst bij onzen Leeraar S. HANEWINCKEL. Gemelde jongeling leide den 3den dezer maand zijne Geloofsbelijdenis af, en werd openlijk alhier tot Lidmaat der Hervormde Kerk plegtig aangenomen. Na deze plegtigheid, welke met toepasselijke aanspraken begonnen en geeindigd werd, ontving hij den H. Doop. Ook deze plegtigheid, welke niet alleen den Doopeling, maar ook alle aanwezenden met eerbiedige aandoening vervulde, werd met gepaste aanspraken begonnen en geeindigd.

Wij moeten hier bijvoegen, dat de Hoog Wel geb. Vrouwe Douairaire SINGENDONCK VAN DIEDEN, en haar Hoog Wel geb. zeer achtingswaardige en geachte Familie, in welke gemelde jongeling dienstbaar was, hem niet alleen alle gelegenheid gaven, om het onderwijs bij onzen Leeraar te genieten, maar zelf ook geene moeite ontzagen, om hem in de kennis der waarheden van de Christelijke Godsdienst te doen onderwijzen.

BREDA.

LAGE ZWALUWE. Uit eene Nominatie, door den Minister van Staat, belast met de Generale Directie voor de Zaken der Hervormde Kerk, den Koning aangeboden, en waarop geplaatst waren:

De Heeren: G. D. J. SCHOTEL, Kand. bij het Prov. Kerkb. van *Zuid-Holland*. P. A. VAN DER HOEVEN, Kand. bij het Prov. Kerkb. van *Zuid-Holland* H. C. VAN DOORN, Kand. bij het Prov. Kerkb. van *Noord-Braband*. F. J. J. A JUNIUS, Kand. bij het Prov. Kerkb. van *Zuid-Holland*.

Is de Heer G. D. J. SCHOTEL, benoemd tot Pred.

Digitized by Google

Pred. aan de *Lage Zwaluwe*, die dus aldaar naar kerkorde zal worden beroepen.

DRENTHE.

MEPPEL.

KOEKANGE, den 12den Oct. 1834. Aangenaam en verblijdend was deze dag voor deze Gemeente, daar zij zich heden mogt verheugen in het eerste gebruik van haar nieuw Kerkgebouw, tot welks opbouw wij voornamelijk in staat gesteld waren, door eene toelage van *f* 1,000, welke daartoe door de algemeene Christelijke Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk, op voordragt der Synodale Commissie, uit het fonds voor Noodlijdende Kerken en Personen, sedert het jaar 1830, jaarlijks was afgezonderd, en in handen gesteld van het Prov. Collegie van Toezigt, ten einde deze penningen rentegevend te maken.

Onze waardige Leeraar, de Wel Eerw. Heer C. BUNING, bepaalde ons, toen de Gemeente voor de eerste maal in hare nieuwe Kerk vergaderd was, naar aanleiding van 2 *Chron.* VII: 12, 15 en 16, bij de inwijding van Salomo's Tempel, en wijdde, ten aanhoore van eene talrijke menigte, die, zoo uit deze als uit naburige Gemeenten, ter godsdienstige viering van dezen voor ons zoo heugelijken dag, was zamengekomen, ons nieuw Heiligdom, op eene doelmatige wijze, aan de openlijke dienst en vereering van het Opperwezen toe.

De Wel Eerw. Heer P. C. KOENTZ, Pred. te *Oosterzee*, heeft ons des namiddags, in zijne gehoudene Leerrede over *Luk.* VII: 1—10, opmerkzaam gemaakt, op het hoofd-oogmerk der godsdienstige zamenkomsten.

Open

Digitized by Google

Openlijk en welmeenend wordt door dit tijdschrift onze dank toegebragt aan de Hoog Eerw. Synode der Hervormde Kerk, aan de Synodale Commissie, aan derzelver verdienstelijken Secretaris, aan het Collegie van Toezigt en aan allen, die het hunne hebben aangewend ter verkrijging van ons nieuw, schoon en wel ingerigt Kerkgebouw.

LIMBURG enz.

MARIA HOOREBEKE, den 19den en 20sten October. De gewone predikbeurten en Catechisatien worden ongehinderd vervuld. Bij gelegenheid dat eenige Protestantsche Vrienden, uit het Henegouwsche, hunne kennissen en betrekkingen, in deze Gemeente bezochten, doch die van de Godsdienstoefeningen in de Hollandsche talen geen nut hadden, dan dat zij de Psalmen in het Fransch medezongen, besloot de Predikant GOEDKOOP, om, ofschoon hij daarop niet voorbereid was, na de morgen Godsdienst, in het Fransch *extempore* te prediken, over *Hand.* IX: 11*c*. *Want ziet hij bidt*, aantoonende de vereischten van een Gebed, als kenmerk van het echte Christendom des harten. Daar deze proeve wel slaagde, ten genoegen der alleen fransch sprekende toehoorders, en er nog andere Vrienden uit de Gemeente van *Dour* bij *Bergen*, na die Godsdienstoefening, aangekomen waren, zoo werd den volgenden dag op nieuw des voormiddags, voor het vertrek des Leeraars gepredikt, over 1 *Cor.* I: 23, 24. hetwelk insgelijks tot genoegen afliep, en waarvoor de belanghebbende zeer erkentelijk waren.

De

Digitized by Google

De ijverige LAMERS, had reeds het plan gehad, om zoo dit bezoek op een anderen Zondag ingevallen ware, ten behoeve dier Godsdienstvrienden, eene Fransche Leerrede, na geeindigde Hollandsche morgen Godsdienstoefening voor te lezen. De Bijbelvereeniging te *Maria Hoorebeke*, wordt 's maandelijks gezet gehouden, en die bijeenkomst werkt nuttig ook op de Leden der Gemeente, die er gewillig deel aan nemen en verslag te geven hebben, of zij ook in die maand, Bijbels of nieuwe Testamenten hebben kunnen plaatsen, of wat daarin verhinderde; — als ook, welk gebruik ieder zelve van den Bijbel, in zijne familie, ter uitoefening van huis Godsdienst maakt.

MAASTRICHT.

MEERSEN, den 21sten 1834. Heden overleed alhier in den ouderdom van 86 jaren, onze voormalige Leeraar, Ds. J. N. GUICHART, sedert 1827, emeritus Predikant dezer Gemeente. Zijn Eerw. had 52 jaren lang het woord des heils verkondigd, in de Gemeente van *Beek*, *Dongen* en onder ons.

Onze tegenwoordige Leeraar bepaalde ons den eerstvolgenden Zondag bij deszelfs nagedachtenis, met eene Leerrede over *Joh.* XI: 11*b*. *Lazarus onze vriend slaapt.*

Lang blijve hij onder ons in gezegend aandenken, en zijne lessen en vermaningen mogen, hopen wij, heilrijk werken.

BEEK, den 26sten October 1834. Heden morgen maakte onze Leeraar Ds. J. H. COX, ons bekend, dat hij berigt had ontvangen, dat de Wel Eerw. Heer J. N. GUICHART, Emeritus Predikant van *Meersen*, dezer dagen aldaar overleden is. Zijn Wel Eerw. was van het jaar 1776 tot 1780. adjunct Pre-

Digitized by Google

Predikant, en van 1780 tot 1796. geween Predikant aldaar. In 1796 vertrok zijn Eerw. van hier naar *Dongen*.

WAALSCHE KERK.

VOORBURG vakant.
NYMEGEN vakant. Zie Mei 1834.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

HAARLEM
WADDINGSVEEN en } vakant.
MOORDRECHT
FREDERIKSTAD AAN DEN EIDER vakant. Zie Jan. 1833.
'S GRAVENHAGE. Zie Aug. 1834.
BOSKOOP vakant. Zie Aug. 1834.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

ARNHEM, den 29sten Oct. Op heden had voor een talrijk gehoor, zoo uit de Hervormde, als Evangelisch Luthersche Gemeente te dezer stede, de bevestiging en intrede plaats van onzen van *Edam* tot ons overgekomen Leeraar, Ds. A. J. SCHRÖDER. De bevestiging geschiedde door onzen Consulent, Ds. J. DECKER ZIMMERMAN, van *Utrecht*, predikende over *Phil.* II: 29*b*. *Houdt dezulken in waarde.* De tekst der des avonds gehoudene intreerede was 2 *Cor.* III: 7—12. *Maar indien het ambt, dat door de letter doodt enz.*
BREDA vakant. Zie Aug. 1834.
'S GRAVENHAGE. Zie Sept. 1834.

Digitized by Google

ZUTPHEN staat vakant te worden. Zie Oct. 1834.

EDAM. Zie Oct. 1834.

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

FREEPSUM vakant. Zie Oct. 1833.
OLDERSUM tweede Predikantsplaats vakant.
EMDEN vakant. Zie Aug. 1834.
DITSUM vakant. Zie Aug. 1834.
KAMPEN. Zie Oct. 1834.

KREITS SIJNODE DUISBURG.

SCHERMBEEK eene Predikantsplaats vakant. Zie Jan. 1831.

GARTROP vakant. Zie Oct. 1832.

RUSLAND.

ST. PETERSBURG den 14den Januarij 1834 Heden is onze nieuwe Hervormde Kerk ingewijd benevens het nieuwe heerlijke Orgel; het was tevens de eerste Leerrede, die de waardige Ds. TAMLING na deszelfs ziekte, welke met den 1sten Mei 1833 was begonnen, uitsprak. Bij deze plegtigheid waren tegenwoordig Z. K. H. de Kroonprins der Nederlanden, met Hoogstdeszelfs oudsten Zoon, voorts de Adjudant van Z. K. H. de Graaf van STYRUM, de Heer DE CLERCQ Gouverneur van den jongen prins, drie Adjudanten van Z. M. den Keizer, de Hollandsche Minister

ter met den Secretaris van legatie en den Nederlandschen Consul, de Admiraal, Graaf van KEYDER, alsmede de Gouverneur van *St. Petersburg* Graaf PASSEN, de President van het Algemeen Consistorie, Graaf TOSENHAUSEN en de Geestelijke Vice-President, de President van het St. Peterburgsche Consistorie, de Staatsraad van *Pesarowes* en andere leden van hetzelve, benevens de Predikanten en Kerkenraadsleden der Hervormde en Engelsche Gemeenten. enz. enz.

Het Kerkgebouw is allerprachtigst, eene koepelkerk, waarvan het dak op twaalf marmeren zuilen rust, terwijl eene bronsen kroon voor zeven duizend roebels vervaardigd en in het midden hangende, de kerk verlichten zal, zoodra het noodig zal zijn. De Predikstoel is van fraai notebomenhout en vergulde banken van gepolijst esschenhout, de vloer met zeildoek belegd, voor den kansel een groot groen tapijt, gelijk ook in den middelsten doorgang en op de trap. Het orgel is wit verguld met twee geheel vergulde engelen daarop, een wezenlijk pronkstuk en als instrument zeer uitstekend, men schat het op twaalf duizend guldens Hollandsch. De kosten van Kerk en Pastorijhuizen zullen rekent men bij de geheele veltooijing viermaal honderd duizend roebels bedragen.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK IN NEÊRLANDSCH WEST-INDIEN.

Alzoo er in de Evangelisch-Lutherscho Gemeente te *Paramaribo*, in de Kolonie *Suriname*, eene vakature ontstaan was door den vrijwilligen afstand van den Wel Eerw. SCHULTERS, Pred.

aldaar; had de Commissie tot de Zaken der Protestantsche Kerken in Nederlands *Oost-* en *West-Indien*, eene voordragt gedaan van zoonen Leeraar, ter vervulling van de openstaande plaats. Deze voordragt geaggreëerd en aan Zijne Majesteit ingediend zijnde, door den Minister van Staat, belast met de Generale Directie van de Zaken der Hervormde Kerk en den Minister voor de Koloniën, is door Hoogstdezelven benoemd, J. CRIEVEE, Kand. bij het Evangelisch Kerkgenootschap, tot Pred. te *Paramaribo* voorgenoemd.

Op den 28sten Oct. l. l. heeft de Commissie deze benoeming in een kerkelijk beroep overgebragt. Des voormiddags van *dezen* zelfden dag is de Beroepene in de Evangelisch Lutherscha Kerk alhier openlijk en plegtiglijk bevestigd. Vooraf hield de Hoog Eerw. Heer J. SCHUARTS, Vice-President der Commissie eene ter zake dienende en treffende Leerrede over *Luk.* XIII: 29. Vervolgens werd met gepaste toespraak, onder oplegging der handen, door den Rekenaar en de kerkelijke Leden der Commissie DEBRIOUT President, VRIAWEN Secretaris, SLUITER, LENS en VAN DER BREGEN VAAUW, de plegtige bevestiging verrigt; waarbij zich ook voegde Ds. SCHULTZ JACOB, Pred. te *Kuilenburg*, hier tegenwoordig zijnde. Van deze handeling, is den Bevestigde, wettig bewijs afgegeven met de kwalificatie tot de waarneming van de geheele dienst eenes Herders en Leeraars. 's Avonds nam de Bevestigde Ds. CRIEVEE, eene predikbeurt waar, hebbende tot tekst genomen *Matth.* XI: 28-30. Alles liep tot algemeen genoegen en stichtelijk af, wordende de jonge Leeraar thans op zijne reize vergezeld van gebeden en wenschen voor dezelfs behoudene aankomst, in de blijde hoop,

dat

dat de Heer der Kerk hem, te *Paramaribo*, zal sterken in zijne hooge roeping, en stellen tot eenen uitgebreiden zegen voor zijne en, bij tijd en wijle, ook voor de Hervormde Gemeente in die Kolonie!

BYBEL-GENOOTSCHAP.

ROTTERDAM, den 16den October 1834. Heden avond is de jaarlijksche algemeene Vergadering, van de Rotterdamsche Afdeeling, van het Nederlandsche Bijbel-Genootschap alhier, gehouden in de Groote Kerk der Nederduitsche Hervormde Gemeente. Uit het verslag bleek, dat, gelijk elders, zoo ook hier, de zaak der Bijbelverspreiding bij voortduring behartigd wordt. De Wel Eerwaardige zeer geleerde Heer H. N. VAN TEUTEM, Lid van het Bestuur, hield eene gepaste rede, in welke hij aantoonde, hoe de overtuiging van de waardij der bronnen des Nieuwen Verbonds, als schriftelijke oorkonden van ooggetuigen, bijzonder geschikt is, om den ijver voor de verspreiding van den Bijbel te verlevendigen. En deze plegtige zamenkomst, door gezang en gebed Gode toegewijd, is tot genoegen en stichting der tegenwoordig zijnde Leden en Begunstigers wel afgeloopen.

CORRESPONDENTIE.

Het stuk van s. uit *L.*, zal geplaatst worden.

Het stukje getiteld: *Voorbeelden* enz. door s. uit *O.* gezonden, zal worden opgenomen.

Digitized by Google

De Gedachten bij het eindigen des Jaars, zijn bestemd, om het Mengelwerk van dit tijdschrift in December te sluiten.

Doch de *opwekkende Gedachten bij Jezus geboorte*, bevatten zoo weinig belangrijks en zijn in stijl en zamenhang zoo gebrekkig, dat zij niet kunnen gedrukt worden. Dit is ook het geval met de *Verjaarsgroete* van D. L., beginnende met de woorden: *'k zijn thans geneigd een vers te maken.*

Jozef in de kerker, beduidt ook te weinig; om geplaatst te worden. Wij lezen evenmin gaarne, als wij het hooren, de herhaling der woorden *mijn God!*

De Redactie.

BERIGTEN.

Aan die Kerkeraden onder de Klassis van *Amersfoort*, welke aanvragen gedaan hebben, tot het gratis bekomen van de beknopte beoefeningsleer van E. KIST, wordt berigt, dat dezelve tegen behoorlijk reçu franko kunnen afgehaald worden, bij den Scriba van het Klassikaal Bestuur van *Amersfoort*.

W. BREYI.

Een Kandidaat tot de H. Dienst biedt zich, op aannemelijke voorwaarden aan, om het dienstwerk voor eenen Predikant, het zij geheel, het zij gedeeltelijk, waar te nemen. Heeren Predikanten, die hiertoe mogten genegen zijn, worden verzocht zich, met gefrankeerde brieven, onder Left. Z. G. bij den Boekhandelaar D. VAN STEGEREN, te *Zwolle*, aan te melden.

Hee-

Digitized by Google

Heeren Curatoren der Latijnsche Scholen, wier ingezondene berigten in dit N°. niet geplaatst zijn, worden mits deze verwittigd, dat de groote hoeveelheid en uitgebreidheid der stukken, de uitgevers belet heeft, alle berigten voor deze maand te plaatsen, maar dat daarin in de volgende maand zoo veel mogelijk voorzien zal worden.

Heeren Boekhandelaren en Post-Directeuren dit Maandwerk niet ontvangende, worden verzocht zulks aan te merken, als veroorzaakt door het niet overmaken hunner verschuldigde gelden over 1833 en vroeger.

De Berigten van *Amsterdam*, *Leiden* en *Kampen*, zijn te laat ingekomen, om nog opgenomen te worden, doch zullen in de volgende maand geplaatst worden. Ook het berigt van *Spaarndam* is door de uitgebreidheid uitgesteld tot de eerstkomende.

Digitized by Google

LETTER-NIEUWS.

GOEDKOOP AANBOD.

H. MUNTINGHE, *De Psalmen* uit het Hebreeuwsch vertaald, met Aanmerkingen, 2de geheel omgewerkte Druk, 2 deelen, à *f* 7: — in plaats van *f* 12: 50.

De geopenbaarde Godsdienstleer des Bijbels, getrokken uit H. MUNTINGHE's Geschiedenis der Menschheid naar den Bijbel. Door G. J. F. CRAMER VON BAUMGARTEN, 2 deelen, a *f* 3: — in plaats van *f* 5: 50.

ROZENMULLER, *de Oosterlingen van vroege en laatre Tijd*, of Ophelderingen der Heilige Schrift uit de Natuurlijke Gesteldheid der Overleveringen, Zeden en Gewoonten van het Oosten; vertaald en vermeerderd door G. J. F. CRAMER VON BAUMGARTEN, 4 deelen, a *f* 6: — *in plaats* van *f* 12: —

C. C. TITTMAN, *Gebeden*, ten gebruike bij den Openbaren en Huisselijke Godsdienst, 2 deelen, a *f* 2: 50. in plaats van *f* 4: —

Bij W. van Boekeren, te *Groningen*, bij W. Brave, Jr. te *Amsterdam*, en verder alom.

Bij W. Zuidema, te *Groningen*, is gedrukt en alom te bekomen:

Christelijk onderwijs voor Eenvoudigen, vierde druk, a 7½ Cents.

——— ——— vierde vermeerderde druk, 25 Cents.

——— ——— *in de geschiedenis des Bijbels*, a 7½ Cents.

G. BENTHEM REDDINGIUS, *Handleiding bij het onderwijs in de Christelijke Godsdienst*, tweede druk, a 12½ Cents.

Kort uittreksel uit de eerste waarheden der Genadeleer, tweede druk, a 10 Cents.

Uitgedrukte Bijbelplaatsen bij hetzelve, a 20 Cents.

Eenige vragen over hetzelve, a 10 Cents.

WIEKINGA, *Vrageboekje ter onderwijzinge in de Christelijke Godsdienstleer*, a 10 Cents.

Kort Onderwijs tot belijdenis en beoefening van den Christelijken Godsdienst, tweede druk, a 7½ Cents.

Digitized by Google

Heden is bij de Boekverkoopers Blussé en van Braam, te *Dordrecht*, van de Pers verschenen, en alom tot 20 Cents te bekomen:

Iets over de ontheiliging van het huis Gods, op den 16den en 17den October 1834, te *'s Gravenhage*, door A. CAPADOSE, Med. Doct. door A. KIST, EZ.

J. H. den Ouden, Boekverkooper te *Amsterdam*, geeft uit en heeft verzonden:

I. D. MOLENAAR, Hervormd Leeraar te *'s Gravenhage*, de vaste overtuiging der waarheid, welke eeniglijk eene vrucht des Heiligen Geestes is als de gezegende grondslag eener gemeenschappelijke vrijmoedige en blijmoedige Belijdenis der Evangelieleer, Leerrede naar 2 Cor. IV: 13. uitgesproken bij gelegenheid der plegtige viering van mijne 25 jarige Evangeliedienst, in de Gemeente van onzen Heer, a 25 Cents.

II. A. CAPADOSE, Med. Doct., *Jehova Jesus*, of de wolken der getuigen voor de Godheid van den gezegenden Middelaar en Borg van zijn diep onwaaardig Volk, tweede stuk, a 90 Cents. het eerste stuk 75 Cents.

Bij W. Zuidema, te *Groningen*, is gedrukt en wordt uitgegeven:

Iustitutiones Theologiae Naturalis, in scholarum suarum usum breviter delineatae a P. HOFSTEDE DE GROOT, *Theol. Doct. et in Universitate Groningana Prof.* à 75 Cent.

Ook heeft dezelve aan H. H. Inteekenaren afgeleverd:

HUGONIS GROTII, Annotationes in Novum Testamentum. Denuo emendatius editae. Vol. IX. Continens Indices.

Zijnde het laatste deel dezer uitgave van GROTIUS, door denzelfden Hoogleeraar bezorgd. Van welk werk, 9 deelen compleet, nog exemplaren zijn te bekomen à *dertig* gulden.

De eerste Brief van den Apostel *Petrus*, Homiletisch behandeld: Een Godsdienstig Huisboek; door ISAAC SANNES, Predikant bij de Hervormde Gemeente te *Veendam*, a 2:50 Cents.

Digitized by Google

Bij G. Portielje te *Amsterdam*, is uitgegeven en alom te bekomen:

I. B. VERWEIJ, *Christelijke Droefheid en Troost.* Herinneringen bij den dood van geliefde Panden, in gr. 8vo. 2e druk, met gegr. titel en vignet van VELIJN, *f* 2: 40.

II. — ——— *De Avond des Leevens.* Herinneringen bij het uitzigt op de Eeuwigheid, met het portret des Schrijvers, gegr. titel en vignet van VELIJN, in kartonnen band, gr. 8vo. *f* 3: 30. Portret afzonderlijk *f* 1: —

III. — ——— *De Weg door dit leven.* Overdenkingen tot regte beoordeeling en Christelijk gebruik van het leven op Aarde. Met gegr. titel en vignet van VELIJN, in gr 8vo. 2e druk, *f.* 2: 60.

IV. ——— *God zij met u!* Een Christelijk Handboekje voor meerderjarige Jongelingen en Meisjes in beschaafde standen. Het Hoogduitsch gevolgd. Met gegr. titel en vignet van VELIJN, gr. 8vo. 2e druk *f* 2: —

V, ——— Godsdienstig Jaarboekje voor bijzondere en huisselijke stichting. Naar het Hoogduitsch. Met gegr. titels en vignetten van v. SENUS, in gr. 12vo. 2 stukken kompleet, *f* 4: — Ieder stukje afzonderlijk te bekomen, *f* 2: —

VI. — ——— *Gedenk te Sterven.* Overdenkingen tot nuttige herinneringen en Christelijke voorbereiding van den dood. Met gegr. titel en vignet van VELIJN, gr. 8vo. *f* 2: 30.

VII. *Letterkundige Fabelen* van DON THOMAS DE IRIARTE, uit het Spaansch, door J. J. ABBINK, op 8vo. postp. *f* 1: —

VIII. *De Watergeus*, of de Nederlanden onder den Hertog van *Alva*, door H. G. MOKE, uit het Fransch, twee deelen, *f* 4: 10.

Bij S. Alter, Boekverkooper te *Utrecht*, wordt heden uitgegeven, en aan H. H. Inteekenaren afgeleverd:

Het 2e deel 1ste stuk van SCHWARZ, Geschiedenis der Opvoeding, door J. KLEIN, inteekenprijs *f* 1: 35.

Het 2e en laatste stuk, zal spoedig volgen. H. Boekverkoopers gelieve op te geven, het getal exemplaren die zij behoeven, want wordt niet in commissie gezonden.

2. Nog weinige exemplaren van het met zoo veel graagte ontvangen Handboek of Statistiek Tafereel der Nederlandsche

Nij.

Digitized by Google

Nijverheid, door J. DE CLOET, vertaalt en met Bijvoegsels vermeerderd, door P. V. GRIETHUIZEN, in gr. 8vo. *f* 2: —

3. Reis van een Leeraar met zijne Kwekelingen uit *Ijverdum* en door eenige schilderachtige streken van *Zwitserland*. Een nuttig Leesboek, door J. KLEIN, 2 deelen in gr. 8vo. met platen, *f* 5: 20.

B. Bruins te *Delft*, heeft uitgegeven en aan zijne Correspondenten verzonden:

De Veteraan, of de krijgsbedrijven der Russen in *Persie*, *Turkije* en *Polen*, en der Hollanders in *Belgie*. Tot roemrijk voorbeeld en leerzaam onderrigt.

Als leesboek voor Onderofficieren en Manschappen, door den Vrijheer Lt. FALCKENSTEIJN, vrij naar het Hoogduitsch gevolgd. Met eene voorrede en aanteekeningen van den Kolonel C. A. GEYSWEYT VAN DER NETTEN, Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw. 1ste stuk. Dit werk door den met roem bekenden Schrijver bewerkt en met aanmerkingen voorzien, is tevens eene zeer onderhoudende lectuur en bijzonder geschikt voor Leesgezelschappen.

Bij L. Schierbeek, te *Leeuwarden*, is van de pers gekomen en alom te verkrijgen:

I. A. TRAXEL, het nieuwe *Frankrijk* en het nieuwe *Belgie*, eene tijd en zedeschildering, in luimige hekelbrieven, en vernuftige pennetrekker van eenen Reiziger, (een deel compleet.)

II. S. F PFEIFFER, Reizen en vijf jarige Gevangenschap in *Algiers*, met eene Voorrede van den Hoogleeraar SCHMITTHENNER, eene bijdrage tot de Algemeene Geschiedenis van 1829 en 1830. (een deel compleet.)

Bij den Boekhandelaar C. L. Schleijer, te *Amsterdam*, is heden van de pers gekomen en alom verzonden:

Waterloo. Verhalen en Krijgsbedrijven. Naar het Engelsch Tweede Deel, met gegraveerde titel en vignet.

Het tweede deel, waarmede dit zoo belangrijk werk thans kompleet is, bevat gelijk het eerste, allerbelangwekkend te ver-

Digitized by Google

verhalen, doorvlochten met een kort maat duidelijk overzigt van den slag van *Waterloo*, alles in een' zeer fraaijen en beurtelings luimigen en ernstigen stijl geschreven.

Nederlandsche Pandekten, of Verzameling van Wetten in het Koningrijk der Nederlanden.

Dit werk, met goedkeuring en onder de hooge begunstiging van Z. M. den Koning, door den Heer Mr. W. J. VAN HAMELSVELD, Lid van het Hoog Geregtshof in 's *Gravenhage*, aangevangen, en tot 4 deelen toe, bij de Wed. J. ALLART uitgegeven, werd, van wege de tusschen gevallene onlusten in het Zuiderdeel des Rijks, eenen geruimen tijd geschorst. De Boekhandelaar en Boekdrukker J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, inmiddels het regt tot deszelfs uitgave overgenomen hebbende, en evenzeer van de belangrijkrijkheid en nuttigheid overtuigd, als door de begunstiging van aanzienlijken en geleerden daartoe aangespoord, besloot 'al aanstonds tot de voortzetting der uitgave al zijne pogingen aan te wenden, zoodat nu reeds het vierde deel het licht ziet, en zal, na het thans verschenen vierde deel, binnen zeer korten tijd, het reeds ter pers gelegde vijfde volgen, en de verdere uitgave met den meest geregelden spoed voortgaan. Tot aan de uitgave van dat vijfde deel, en ook niet langer, blijft de Inteekening nog open, voor welk deel de Lijst der Inteekenaren zal worden geplaatst.

Bij den Boekhandelaar en Boekdrukker J. C. van Kesteren, te *Amsterdam*, zijn van de Pers gekomen en alom verzonden:

I. *De Vondeling, of Liefde en Pligt*, oorspronkelijke Hollandsche Roman, 2 deelen, met gegraveerde titels en vignetten, *f* 4: 80.

II. P. MEESTERS, *Twaalf Ambachten en dertien Ongelukken*, een oorspronkelijke Nederlandsche Roman, een deel kompleet, met gegraveerden titel en vignet, *f* 2: 75.

III. H. DUCOR, *De lotgevallen van een Marinier van de Keizerlijke Garde*, gedurende zijne krijgsgevangenschap in *Spanje*, op *Cabrera* en in *Rusland*, 2 deelen kompleet, met gegraveerde titels en vignet, *f* 5: 50.

IV. *Lektuur voor Blijmoedigen*, of Verhalen uit een' Vrien-

Digitized by Google

Vriendenkring, door den Schrijver van Vier dagen op reis enz, een deel kompleet, met gegraveerden titel vignet, f 2: 75.

V. J. A. OOSTKAMP, Korte levensbeschrijvingen van eenige der voornaamste Nederlandsche Landhelden en Heldinnen, een deeltje in postformaat, met gegraveerde platen, titel en vignet, f 1: 99.

VI. *Nieuwe Keur van Nuttige en Aangename Mengelingen*, Jaargang voor 1834, met gegraveerden titel en vignet, f 3: 60.

VII. *De Loteling*, Blijspel met Zang, in een Bedrijf, door W. GREEVEN, 30 Cents.

Tevens is door denzelven aan H. H. Inteekenaren afgeleverd:

Mr. W IJ VAN HAMELSVELD, *Nederlandsche Pandekten*, of Verzameling van Wetten in hm Koningrijk der Nederlanden, vierde deel.

Het vijfde deel is ter perse en volgt den loop van dit jaar, waarbij tevens de Inteekening gesloten is, zullende er voor dit deel eene Naamlijst der Inteekenaren gevoegd worden.

Daar met den vorigen Uitgever eene stagnatie met het uitgeven der deelen heeft plaats gehad, worden de vorige Inteekenaars, die dit deel of vroegere, niet hebben ontvangen, verzocht, zoo spoedig mogelijk. dit aan den Uitgever, of aan hunne gewone Boekverkoopers op te geven, ten einde hieraan ten spoedigste te kunnen voldoen.

NIEUWE KINDERWERKJES.

Bij G. Portielje te *Amsterdam*, is van de pers gekomen en alom verzonden:

I. JOHANNES, *of de Vaderzegen*. Bijdragen ter bevordering van Godsdienstige en Zedelijke vorming voor jonge lieden uit den beschaafden stand, door A. H. PETISCUS. Uit het Hoogduitsch, door Mevr. de Wed. A. B. VAN MERKEN, geb. SCHILPEROORT. Met gegr. titel en vignet op 8vo postpapier.

II. *De Nederlandsche Raadselvriend*; een zevenhonderdtal uitgezochte Raadsels, onderhoudend, leerzaam en zedelijk. Toegewijd aan de beschaafde Jeugd. Tweede druk; met vignet en titel post 8vo. 90 Cents.

III. *Toegift van den Nederlandsche Raadselvriend*, opgave van den oorsprong des Raadsels, 45 en 60 Cents.

IV.

Digitized by Google

IV. *Nouveau choix d'une centaine de Fables, a la portée de la jeunesse;* avec des critiques Littéraites et des explications morales, pour former le goût et le coeur de messeunes compatriotes, par G. ENGELBERTS GERRITS, op velin post 8vo met fraaije platen en kartonnen band *f* 1 : 80.

V. *Morceaux choisis de Buffon*, ou recueil de ce que ses écrits onz de plus parfait sous le rapport dustijle et de l'éloquence. Op postpapier 12vo. met fraaije platen, in kartonnen band, *f* 2 : —

VI. *L'Historie d'Angleterre, racontee a mes Elèves.* Traduit de L'anglais sur la *septième édition*, nouvelle édition, ornée de figures; revues et corrigée, par G. ENGELBERTS GERRITS, kl. 8vo. met platen en kartonnen band, *f* 1 : 50.

VII A BERQUIN SANDFORT en MERTON, of de nadeelige gevolgen eener verkeerde en de heilrijke uitwerkselen eener verstandige opvoeding; naar het Fransch, met platen karton, *f* 2 : 40.

IN-

Digitized by Google

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

Bladz.

P. J. LAAN, Verhandelingen en Leerredenen over de Openbaring van den Apostel JOANNES. Tweede Deel. 547

Lessen over de Christelijke Hervormde Godsdienstleer. Eene Handleiding voor jonge Onderwijzers en gevorderde Leerlingen. 565

W. M. MEIJERS, Godsdienstig en Zedekundig Handboek, gegrond op de Bijbelschiedenis. Uitgegeven door de Hoofd-Commissie tot de zaken der Israëliten; vooral ten dienste der Onderwijzers en Leerlingen, op de Israëlitische Godsdienstige Scholen binnen dit Rijk. 569

J. PROVILY, Schoonheden uit de Zede-, Natuur- en Aardrijkskunde, vervat in de nagelatene Geschriften, meest Verhandelingen, van den Heer H. P. KRETSCHMER, in leven Leeraar in de Wis-, Natuur- en Aardrijkskunde te *Zutphen;* Voorzitter van het aldaar gevestigd Departement der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen*, enz. 579

N. G. VAN KAMPEN, De Invloed van Nederland op het overige Europa. In twee Voorlezingen. 584

H. G. MOKE, De Watergeus, of de Nederlanden onder de Hertog van Alva. Uit het Fransch. Eerste Deel. 585

Overdenkingen over de tegenwoordige Buiten- en Binnenlandsche Staatkunde van *Groot-Brittanie* en het Ministerie van LORD GREY. 588

Nederlandsche Volks-Almanak voor 1835. 5de Jaargang. 589

Almanak voor het Schoone en Goede voor 1835. 590

Almanak voor de Jengd voor 1835. 592

MEN-

Digitized by Google

INHOUD.

MENGELWERK.

Bladz.

Over de Flagellanten (Geeselaars) en andere vereenigingen van deze soort. 593
Gedachten over Separatismus of de Scheurzieken. 601
Bijzonderheden over de godsdienst der oude Saxers. 605
De publieke geest. 608
De Kozakken van *Ural*. 611
Berigt aangaande een Kunstwerk in het klein, vervaardigd door P. SWART, in leven Onderwijzer te *Kolhorn*. 617
Levensbijzonderheden, van den beroemden HÄNDEL. 620
Standvastigheid des geloofs; een spiegel voor velen in onzen tijd. 623

School-Nieuws. 625
Kerk-Nieuws. 634
Correspondentie. 661
Berigten. 662
Letter-Nieuws. 664

Digitized by Google

BOEKZAAL

DER

GELEERDE WERELD,

EN

TIJDSCHRIFT

VOOR DE

Protestantsche Kerken,

IN HET

KONINGRIJK DER NEDERLANDEN.

VOOR DECEMBER 1834.

TE AMSTERDAM, BIJ
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op den Singel, tusschen den Blaauwburgwal
en de Bergstraat, N°. 320.

MDCCCXXXIV.

De prijs is 30 Cents.

Digitized by Google

Digitized by Google

BOEKBESCHOUWING.

BIJBEL VOOR DE JEUGD. Door J. H. VAN DER PALM, *XXIV Stuk. Te* Leyden, *bij* D. du Mortier en Zoon, 1834. *VIII en* 282 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is f* 1:20.

Alzoo is de hartelijke wensch, door velen met den zeer geachten Schrijver gekoesterd, vervuld, en het laatste deeltje van dezen *Bijbel voor de Jeugd* in het licht gekomen; een werk dat zoo uitmuntend aan het heerlijk doel beantwoordt, waarbij wij menigwerf met een uitstekend genoegen de aandacht van onzen lezeren bepaalden, hetwelk wij in verscheiden huisgezinnen met een allergewenscht gevolg aanprezen, en dat, onder al de nuttige, het schoone en goede bevorderende schriften van onzen zoo beroemden Landgenoot, den Hoogl. VAN DER PALM, naar ons oordeel, voorzeker eene voorname (ja, indien wij op het algemeen nuttige zien, wel de voornaamste) plaats verdient. Wij wenschen zijn H. Eerw. met dezen gezegenden uitslag van harte geluk, nemen veel deel in zijne regtmatige vreugde en dankbare gevoelen deswegens, en hopen, dat hij, hoe verre ook reeds in jaren gevorderd, nog eenen aanmerkelijken tijd zich zal mogen verheugen, in de waarneming van het nut, dat hij ook door zijnen arbeid voor de schoonste zaak,

Digitized by Google

de zaak der Godsdienst, als vermogend middel in 's Heeren hand, bij voortduring sticht. Wij keuren het ook zeer goed en vernemen het hier daarom met genoegen, dat de grijsaard met de uitgevers is overeengekomen, om, daar dit werk door deszelfs uitgebreidheid te kostbaar geworden is, om ook onder de min vermogenden verspreid te worden, een nieuwen druk van hetzelve op te leggen, voor schoolgebruik geschikt; kleiner van letter, in een ander formaat en op gemeener papier; terwijl hetzelve evenwel, in deszelfs tegenwoordige gedaante, en geheel, en bij bijzondere gedeelten, steeds verkrijgbaar blijven zal.

Dit laatste stuk verklaren wij mede met groot genoegen gelezen te hebben: ook hier treffen zij, welken niet veel hulpmiddelen ten dienste staan, belangrijke aanmerkingen en toelichtingen aan, en het overzigt is van dien aard, dat het tot eene goede beoordeeling in staat stelt; terwijl ook niet verzuimd is, bij voorkomende gelegenheid, den christelijken lezer nader bekend te maken, met onderscheidene brieven van den Apostel PAULUS. Hier en daar ontvingen wij wel eens aanleiding, om eene nadere bevestiging te verlangen, b. v. omtrent den naam Christenen, waarin wij eenigzins van den Hoogl. zoude verschillen, en omtrent het verblijf van PAULUS te *Rome;* maar wij gelooven gaarne, ook door de ondervinding geleerd, dat men noch in alles overeenkomen, noch ook op alle vragen van minder aanbelang antwoorden kan.

Af-

Digitized by Google

Afscheid nemende van dit allernuttigst werk, rekenen wij ons verpligt, tot verdere aanprijzing, hier over te nemen:

» PAULUS schreef uit deze gevangenis *den Brief aan de Efeziërs*, dien *aan de Kolossensen*, *aan de Filippensen*, *den tweeden aan Timotheüs*, en dien aan *Filémon*. De *Brief aan de Efeziërs* was waarschijnlijk een rondgaande, waarvan aan meer dan ééne Gemeente een afschrift werd gezonden: dezelve is voornamelijk ingerigt, om de groote verborgenheid van het deelgenootschap der heidenen aan alle de voorregten des Evangeliums in het licht te stellen en te staven, en aan te dringen op het beantwoorden aan de groote verpligtingen, hierdoor opgelegd. De *Brief aan de Kolossensen* is grootendeels eene herhaling van den inhoud des Briefs aan de Efeziërs, doch korter zamen gevat. In *den Brief aan de Filippensen* betuigt hij zijne dankbaarheid voor de menigvuldige bewijzen van liefdadigheid, die hij van de Gemeente te Filippi ontvangen had; spreekt veel van zijne omstandigheden en zijne uitzigten in het toekomende; vermaant tot eensgezindheid en nederigheid, naar het voorbeeld van JEZUS, en waarschuwt hen tegen de vooroordeelen der Joodschgezinden. De *tweede Brief aan Timotheüs* heeft voornamelijk ten oogmerk hem tot een spoedige overkomst naar Rome te bewegen, waar de Apostel thans zijn leven in groot gevaar beschouwde; en behelst voorts zoodanige lessen en voorschriften,

Digitized by Google

die hem zouden te stade komen, ook wanneer hij zijnen Leermeester niet meer mogt ontmoeten. De *Brief aan Filémon*, eindelijk, handelt geheel over eene bijzondere en huisselijke omstandigheid, om eenen weggeloopen slaaf, die tot zijnen meester wederkeerde, aan denzelven aan te bevelen, als waardig, dat zijn heer, met vergeting van het voorledene, hem weder in liefde bij zich ontving."

» Uit deze Brieven vernemen wij, dat PAULUS voor het gerigt des Keizers heftig is aangeklaagd; en wij hebben grond om te vermoeden, dat hij vooral beschuldigd werd van eene leer te prediken, die overal aanleiding tot oproerigheden gaf, waarvan inzonderheid het oproer te Efezus als bewijs werd aangevoerd. Wij bespeuren toch, uit zijn schrijven aan TIMOTHEÜS, dat de getuigen tot zijne ontlasting en verdediging *uit Asië komen moesten*, te weten, uit dat Asië, waarvan Efezus de hoofdstad was. ALEXANDER *de kopersmid*, die hem met groote heftigheid had aangevallen, was, niet onwaarschijnlijk, dezelfde, die in de onstuimige volks-vergadering te Efezus het woord had willen voeren; dat hij althans een Efeziër was, blijkt daaruit, dat PAULUS TIMOTHEÜS tegen hem waarschuwt. Deze beschuldiging was te gevaarlijker, omdat PAULUS, na dit voorval, Efezus in der ijl, en als met de *vlugt* verlaten had: vooral omdat zijne beschuldigers het veld ruim hadden, daar hij alleen stond, door allen verlaten, ook door zulken, op wier hulp hij zeker staat had gemaakt, waarvan hij er twee opnoemt,

Digitized by Google

noemt, PYGELLUS EN HERMOGENES. Deze eerste verantwoording echter, schoon zij geene vrijspraak ten gevolge had gehad, was zonder een regterlijk vonnis tegen hem afgeloopen: *ik ben, zegt hij, uit den muil des leeuws verlost.* Hoezeer nu PAULUS hierdoor bemoedigd was, zoodat hij ter zelfder plaatse er bijvoegt: *de Heer zal mij verlossen van alle booze aanslagen, en mij bewaren voor zijn hemelsch Koningrijk;* het was hem echter gebleken, dat zijn leven in het uiterste gevaar verkeerde, waarom hij zich steeds beschouwde als *aan het einde zijner loopbaan geplaatst*, en eerlang *de kroon der regtvaardigheid, die voor hem weggelegd was*, verwachtende. Hierom verzoekt hij zijnen TIMOTHEÜS, dat hij spoedig tot hem zou komen, daar hij thans niemand, dan LUKAS alleen, bij zich had."

» TIMOTHEÜS heeft aan deze oproeping voldaan. Want wij vinden, in den later geschreven *Brief aan de Filippensen*, zijnen naam mede aan het hoofd van denzelven geplaatst. In dezen Brief zijn de uitzigten van den Apostel eenigzins helderder, dan in dien *aan Timotheüs*, en schoon hij het nog wel onzeker stelt, *of* CHRISTUS *in zijn ligchaam groot gemaakt zal worden door zijn leven of door zijnen dood;* hij vertrouwt echter, en meent te weten, *dat hij blijven en nogmaals onder hen tegenwoordig zijn zal;* en in *den Brief aan de Kolossensen* vinden wij hem weder van een menigte zijner vrienden omringd. Eindelijk

Digitized by Google

in dien *aan Filémon* hoopt hij, dat zijne vrij-verklaring zoo nabij is, dat hij hem zelfs verzocht, *huisvesting voor hem te bereiden.*"

CHRISTELIJKE HANDLEIDING, voor Onderscheidene Levensstanden, naar het Hoogduitsch van F. G. F. SCHLÄGER, *door* A. BOOIMAN, *Predikant te* Scheveningen. *Te* Zwolle, *bij* J. Zeehuisen, 1834. *VII en* 112 *Bladz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1.25.

Het overplanten vooral van Duitsche boeken duurt steeds voort en doet de persen zweten. Ook de Eerw. BOOIMAN gevoelde zich opgewekt, om *dit* voorbeeld te volgen. Zoo kunnen wij dan ook den Hollandschen lezer deze *Handleiding* van den Eerw. SCHLÄGER aankondigen.

Er komen wel goede wenken, lessen en opwekkingen in voor, en ze kunnen met nut gelezen worden. Het doel is goed, en de toespraken zijn hartelijk. Men zoeke hier natuurlijk geene volledigheid of uitgebreide redenering, maar heilzame herinneringen op eene overtuigende wijze voorgedragen.

Ofschoon wij dus moeten opmerken, dat er in ons land waarlijk geene behoefte is aan zulke *stichtelijke* boekjes, prijzen wij echter het oogmerk van Schrijver en Overzetter, en hopen, dat de hier gegeven goede vermaningen ingang zullen vinden. Tot eene proeve diene het volgende:

» Wilt

Digitized by Google

» Wilt gij een waardig onderdaan zijn, zoo arbeid vlijtig met uwe handen en verwerf u vele bekwaamheden, opdat gij in u zelven vele bronnen van hulpe vindt, zoo veel te minder anderen tot last zijt, en *nog hebt, om den behoeftigen te geven.* Wilt gij een Christelijk onderdaan zijn, zoo onttrek u aan de landsbelastingen, die immers ook voor u besteed worden, nimmer; maar leg de bijdrage, die van u gevorderd wordt, met naauwgezetheid op het algemeene altaar. — Tracht uwe huisselijke omstandigheden, waar gij dit slechts kunt, te verbeteren; wees spaarzaam, opdat gij in tijden van nood niet in verlegenheid moogt geraken. — Geef aan uwe kinderen eene goede opvoeding, en draag er zorge voor, dat zij veel en goed leeren. — Gewen hen aan vlijt, dring bij hen op gehoorzaamheid en getrouwheid aan. Leer hun door uw voorbeeld bidden en arbeiden. — Leef, zoo veel immer mogelijk is, met alle menschen in vrede. Ga als een weldadig en helder licht in alle deugd voor, en gij zult niet alleen zelf zalig worden, maar ook zalig maken hen, die u zien en die u navolgen." —

» Een Christelijk onderdaan *doet alles uit liefde tot God. Gelijk zijn Heer zegent en doet regenen over regtvaardigen en onregtvaardigen, zoo gaat hij ook als rond en doet wel.* Hij helpt in nood, troost den treurigen, kleedt den naakten, leidt den dwalenden weder op den regten weg; hij is altijd dienstvaardig en vriendelijk; hij *vreest*

Digitized by Google

altoos God en eert steeds zijnen koning. — Met het gebed voor het heil des Vaderlands ontwaakt hij en gaat aan zijn dagwerk; dat de Heer namelijk, de vleugelen zijner genadige goedheid moge uitbreiden over dezen hem zoo dierbaren grond, om denzelven te behoeden voor onheil, en rijkelijk te zegenen met allerlei gewenschte dingen; — daartoe vouwt hij des avonds met de zijnen de handen en zoo sluimert hij in. — O, laat ons allen regt getrouwe, ijverige, Christelijke onderdanen zijn, die hun eigen geluk en genot nimmer van het algemeene welzijn afscheiden, maar die slechts daarin *hunne* vreugde zoeken. Dan komt de hemel hier *beneden* tot ons, vrede *en geregtigheid kussen elkander.*"

De hier gedurig voorkomende rijm is middelmatig en de schriftuurplaatsen, waarmede ieder artikel aanvangt, zijn niet altoos even gelukkig gekozen.

AANHANGSEL op het Algemeen Woordenboek van Kunsten en Wetenschappen, in 8 *Deelen bewerkt door Wijlen den Heer* G. NIEUWENHUIS, *en te* Zutphen *van* 1820—1829 *in het licht verschenen. Bijeenverzameld en in orde gerangschikt door een Vaderlandsch Geleerde.* A—B. *Te* Nijmegen, *bij* J. F. Thieme, 1833. *IV en* 539 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 5.17

Bekend is het, dat het Algemeen Woordenboek, waarvan de titel spreekt, in 1820—1829 reeds werd uit-

Digitized by Google

uitgegeven. Sints dien tijd is er veel voorgevallen in het gebied van kunsten en wetenschappen, waarvan in zulk een Lexicon melding behoort gemaakt te worden, en daarenboven waren sommige artikelen, en wel van wezenlijk aanbelang, daarin of geheel vergeten of naauwelijks aangestipt. Wij hebben daarom, *zeggen de Uitgevers*, onder de hulp van eenige Vaderlandsche Hoogleeraren en andere voorname Geleerden in onderscheidene vakken (wier al te groote zedigheid ons verbiedt hunne geachte namen te noemen) een aantal artikels bijeengebragt, welke bij deze, als Aanhangsel op het Woordenboek van NIEUWENHUIS, onzen geëerden landgenooten aanbieden. Men verwondere zich niet, dat alleen de letters A en B in het tegenwoordige eerste deel opgenomen zijn, want deze letters, vooral de eerste, bevatten een zeer groot aantal woorden; daarenboven was het deel des Hoofdwerks, dat deze letters behelst, reeds in den jare 1820 uitgegeven en waren er in de verloopene 13 jaren vele bijvoegsels en verbeteringen noodig geworden. Wij belooven echter stellig, dat de volgende letters in 4 deelen zullen vervat worden, zoo dat wij, volgens ons berigt van Inteekening, het *Algemeen Aanhangsel* in 5 deelen zullen afleveren. Het jammert ons echter, dat wij in het vervolg, door gebrek aan plaats, niet meer zulke uitvoerige en daardoor, indien wij ons niet zeer bedriegen, zoo degelijke artikels (dit deel bevat in het geheel circa 800 artikels, zonder de verwijzingen) zullen kunnen

Digitized by Google

nen leveren als b. v. in dit deel zijn: *Aardappelen*, *Aardrijkskunde*, (verdiensten der Nederlanders jegens de), *Afleiders* (*hagel-*), ALEXANDER I, *Algiers*, *Almanak* (*Chineesche*), *Ameland*, *'Amsterdam*, *Antwerpen*, (kasteel van) *Arentsburg*, *Armoede*, (maatregelen tegen de) *Artesiaansche putten of bronnen*, *Australie*; BASTER, (JOB) BEETHOVEN, (L.) VAN BERTHOLLET, (C. L.) *Besmettelijke ziekten*, *Bevolking*, *Bijen*, (dat dan ook echter tevens gerekend kan worden de artikelen *Honig* en *Was* bijkans volledig in zich te bevatten) BILDERDIJK, (KATHARINA WILHELMINA en Mr. WILLEM) BOERHAVE, (H.) enz."

» Doch één troost blijft ons bij die *gedachte* over: naarmate het Hoofdwerk van NIEUWENHUIS in latere letters van het alphabeth voortgaat, wint hetzelve in naauwkeurigheid en uitgebreidheid: wij zullen er dus zoo veel niet aan bij te voegen vinden, als op de letters A en B het geval is geweest, waarop een aanhangsel noodig werd, even groot als het oorspronkelijk deel."

» Hoewel wij ons alle mogelijke moeite hebben gegeven, om naauwkeurig te zijn en ook naauwkeuriger de drukproeven na te zien, als immer bij het hoofdwerk het geval is geweest, (soms *herlazen* wij vijf of zes malen ieder vel druks) hebben wij echter nog het volgende aan te teekenen gevonden, terwijl wij onze geëerde mede-arbeiders (op wier vriendelijke hulp wij bij voortduring den meesten prijs blijven stellen) bij deze uitnoodigen, om alle leem-

Digitized by Google

leemten, welke in dit eerste deel des *Aanhangsels* mogten voorkomen, aan ons te willen mededeelen, op dat wij in het tweede deel daarvan opgave zouden kunnen doen, ten einde alzoo dit *Aanhangsel*, gezamenlijk met het *Hoofdwerk*, zoolang mogelijk voor onze landgenooten een regt bruikbaar geheel blijve opleveren."

Wij aarzelen dan ook niet te erkennen, (ofschoon het ons leed doet, dat de prijs van het geheel hierdoor zoo aanmerkelijk verzwaard wordt, dat men er minder algemeen gebruik van zal kunnen maken,) dat het Woordenboek op deze wijze eene veel grootere volkomenheid verkrijgt; en wenschen, dat de goede pogingen daaraan van nieuws besteed met den gewenschten uitslag bekroond zullen worden. Een aantal artikelen vindt men hier breedvoerig behandeld, en sommige maken bijna eene kleine verhandeling uit.

Verscheidene van deze en andere artikelen blijken *con amore* gesteld te zijn, en dragen aangename blijken van eene goede vaderlandsche letter- en kunstlievende christelijke denkwijze. Al is het, dat men hier en daar ook niet in alles met den steller en beoordeelaar van de zaken en personen kan instemmen, heerscht toch overal waarheidliefde en doorgaans onpartijdigheid. Hier zou men wel eens mindere en daar meerdere uitvoerigheid verlangd hebben, dan wie gevoelt niet het moeijelijke, om hierin de juiste maat te houden?

Aangenaam is het ons, hier bij te kunnen melden

Digitized by Google

den, dat den gebruiker de gelegenheid gedurig aangewezen wordt, om de bronnen zelve te raadplegen of zich verder te laten onderrigten, door andere schrijvers.

Een proefje willende leveren, nemen wij daartoe het laatste.

» BYZANTINISCHE SCHRIJVERS. Onder deze verstaat men eene reeks van Grieksche historieschrijvers, wier werken de geschiedenis van het Grieksch-Romeinsche keizerrijk, van de 4de eeuw na CHRISTUS geboorte, tot op de verovering van *Konstantinopel* door de Turken, en zelfs na de Turksche geschiedenis tot aan het einde der 16e eeuw, bevatten. Vier derzelve hebben te zamen eene doorloopende geschiedenis geschreven tot het jaar 1473, namelijk: ZONARAS NICETAS, ACOMINATUS GONIATES, NICEPHORUS GREGORAS en LAONIKUS, of NIKOLAUS CHALKONDYLAS van *Athene*. Deze vier historieschrijvers hebben eene eigenlijke Byzantinische geschiedenis, in haren zamenhang, geleverd; de overigen, die slechts enkele deelen derzelve behandeld hebben, vindt men in het *Corpus scriptorum historiae Byzantinae*, *Paris. e typog. regia* 1645—1702 T. XXIII, hetwelk later ook te *Venetie*, met eene veranderde volgreeks der schrijvers, gedrukt is, doch zelden volledig in de boekerijen wordt aangetroffen. In onze dagen is de beroemde NIEBÜHR aan eene hernieuwde uitgave dezer schrijvers begonnen, welke onderneming, na 's mans dood, door andere ge-

Digitized by Google

geleerden voortgezet wordt. Men bespeurt aan deze schrijvers al de gebreken van eenen steeds meer en meer verbasterden tijd, maar ook nog de overblijfsels van vroegere voortreffelijke inrigtingen, welke zich door het verval der maatschappelijke orde en de verwildering der taal heendringen. Zij zijn de voornaamste en rijkste, zoo al niet de eenigste bron der geschiedenis van het ten val neigend Romeinsche rijk; gelijk dan ook eene karakteristiek der hedendaagsche *Grieken* alleen aan hem volkomen kan gelukken, die zich met deze schrijvers, zoo als D'ANSE DE VILLOISON, heeft bekend gemaakt. Bovendien bevatten zij voor den geschiedschrijver der volksverhuizing over het algemeen, en van het nieuwe volkenstelsel, hetgeen zich door haar in Noordelijk *Azië* en in *Europa* vormde, alsmede, voor den onderzoeker der Christelijke kerkelijke geschiedenis, bouwstoffen, welke niet genoeg kunnen gewaardeerd worden."

Wij kunnen het gebruik van dit boekdeel met ruimte aanprijzen, en zien verlangend de vervolgdeelen te gemoet.

GESCHIED- en LETTERK. MENGELWERK van Mr. JACOBUS SCHELTEMA, *Ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, Lid van het Koninklijk Instituut en andere Maatschappijën van Wetenschap, te* Utrecht, *bij* J.

Digitized by Google

J. G. van Terveen en Zoon, 1834. *Vde Deel, 2de Stuk. VIII en* 254 en 3*de Stuk*, *XXII en* 287 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f*2.20.

Ofschoon eerst voornemens zijnde, om dit Mengelwerk met het Vijfde deel te besluiten, is de, hoe verre reeds in jaren gevorderde, evenwel onvermoeid werkzame Schrijver, van dit plan terug gekomen. Hij belooft nu nog een zesde deel te leveren, en daarop ons eerst de registers en toevoegsels, alhoewel reeds van de 5 deelen gereed, te laten volgen. Wij wenschen, dat hij dit zijn besluit met genoegen zal volvoeren.

In de aanspraak wordt kortelijk en gepast *hulde* gedaan, aan de in het vorige jaar afgestorvene leden van het Genootschap, de Heeren MARCUS JAN BUSCH, E. J. THOMASSEN A THUESSINK, J. H. VOET, C. W. WESTERBAAN en J. KONING.

Hetgeen uit de *Analecta Wittiana* hier voorkomt, is eene geenszins onbelangrijke bijdrage tot de levensgeschiedenis van den Raadpensionaris, en met veel genoegen hebben wij de in ons oog zeer belangrijke bijzonderheden gelezen, omtrent de dappere verdediging van *Aardenburg* tegen de euvelmoedige Franschen, in Junij 1672. Alzoo waren er ons ook weder zeer welkom, de toevoegsels tot den letterstrijd tusschen *Haarlem* en *Mentz* door onzen geoefenden en dapperen landgenoot zoo zegevierend volgehouden, vooral tegen den al te hoogmoedigen SCHAAB; daar die mede dienen, om te ver-

Digitized by Google

verwachten, dat eindelijk het geding geheel ten voordeele van *Haarlem* zal uitloopen; althans zoodanig, dat men er redelijker wijze niet aan zal kunnen twijfelen. Het is waar, somwijlen is het gedurig terug keeren tot hetzelfde onderwerp minder aangenaam, maar men moet het geduld bewonderen van den Heer SCHELTEMA, zoowel als zijnen ijver in deze zaak, terwijl hij juist door zijn aandacht te vestigen op alles, ook schijnbaar zelfs minutien, de man blijkt te zijn, om de zaak eindelijk zoo te voldingen, dat het tegenschrijven ten laatsten wel moet ophouden. Somtijds deed ons het vermelde ook wel eens glimlachen, geenszins echter ten nadeele van onzen Hollandschen scherpzinnigen kampvechter.

» Onder de andere meer of mindere belangrijke mededeelingen (want wij kunnen van alle stukjes niet bijzonder gewagen) komt ons de herinnering hier aan het volgend berigt niet geheel nutteloos voor:

» In één der kringen van mijne conversatie, is eene zeer beminnelijke jonge juffer, die ongelukkig zeer schrikachtig is van gestel, zoo zelfs, dat zij bij het geringste toeval van haar zelve valt. Eerst volgen dan convulsieve bewegingen, en daarna geraakt zij tot eene stille wezenloosheid, waaruit zij allengskens bijkomt. Deze toevallen veroorzaken, dat men haar niet zonder eenige schroomvalligheid verzoekt, en is zij ergens tegenwoordig, alsdan uiterst voorzigtig is, om haar gevoelig en teeder

Digitized by Google

gestel bijzonder te ontzien. Hare moeder vooral toont hieromtrent zoo veel zorg, dat zij bijna met hare lieveling niet op straat durft komen."

» Onlangs was ik met haar en verscheidene jonge lieden in gezelschap; alles was vrolijk en vergenoegd. Ongelukkig sprong het glas van de lamp; de vrouw des huizes onverwacht opstaande, om de vallende stukken op te nemen, zoo schrikte koosje, en het duurde niet lang, of men zag haar achter over zijgen; men bragt haar op de kanapé; derlijk sloeg zij nu met armen en beenen, zonder echter iemand te raken; zulks bedaarde weldra, en nu stak zij de fraaije voetjes uit. Toen zij zoo in de flaauwte lag, riep men om *azijn*, *en een* der jonge heeren, die zeer veel belang stelde in de lieve zieke, liep naar het buffet, en kreeg bij vergissing het oliefleschje van het servies (1); in de confusie werd deze vergissing niet bemerkt; men goot olie op haar aangezigt; en ziet, wat gebeurt er? Nu kwam de bezwekene dadelijk bij. Zij zeide: *gij maakt mij vet*, *gij maakt mij vet*, en alle ongemak scheen eensklaps geweken. Wij verheugden ons dien avond hartelijk over deze spoedige herstelling, en zij deed haar best, om het geleden ongemak en het gebeurde te doen vergeten."

» Des anderen daags vertelde ik het geval aan on-

(1) Dit verhaal is zijn oorsprong verschuldigd aan een geval te Z. gebeurd; of het oliefleschje wel *bij vergissing* werd genomen, durf ik niet stellig verzekeren.

Digitized by Google

onzen Doctor; deze hoorde in den beginne wel eenigzins vreemd op, doch de zaak kwam hem, bij nadere overweging, niet geheel vreemd voor. Hij herinnerde zich dadelijk, dat de olie eene bijzondere kracht heeft, om de beweging der zeebaren te stillen en het gevaar voor schepen bij de branding op de kusten te verminderen; het scheen hem daarom niet onmogelijk toe, dat de olie ook de kracht heeft om de aandoeningen des gemoeds, waardoor de zenuwen vooral in beweging geraken, te sussen en tot stilstand te brengen."

» Hij heeft hierover naderhand vele proeven genomen, en gisteren heeft hij mij verzekerd, dat hij gestadig naar wenschen is geslaagd. In het toedienen van het middel is hij naar den loop van het gevoel te werk gegaan, en heeft hierom het dienstig geoordeeld, de olie het eerst over het aangezigt uit te storten. Slechts eens heeft hij, toen zulks niet hielp, eene dubbelde mate van de gestelde *dosis* (circa vier lepels) gebruikt, en toen had hij het uitgegoten in de holte van de borst. In hardnekkige gevallen, belooft hij zich nut van nog eene verdubbeling, mits dan in de holte van de maag te appliceeren; zoo ver heeft hij echter nog nooit behoeven te komen. Zindelijkheidshalve heeft hij zich tot nog toe alleen bediend van witte boom-olie, maar hij gelooft, dat verdikte lijn-olie met drukzwart, door de meerdere cohaerentie en kleverigheid, van veel dienst zal zijn, wanneer de kwaal meer verouderd is. Bij alle lijderessen heeft

Digitized by Google

hij het nut gezien, om bij het toedienen van het middel de patiente overeind te houden, op dat de verzachting allengskens nederdale."

» Alle deze inlichtingen kwamen mij van groot belang voor, en ik raadde hem derhalve, om zijne bevindingen, door een berigt in de *Vaderlandsche Letteroefeningen* of een ander tijdschrift, waarin men dikwijls meer merkwaardige geneesen heelkundige gevallen (zeker ter veraangenaming) mededeelt, van algemeen nut te doen zijn; dan hiertoe was mijn vriend, die zich weing voordoet, niet te bewegen. Nu is bij mij het besef van pligt gerezen, om het licht niet onder de koornmate te houden, en daar ik ten allen tijde het *grootste* belang gesteld heb in het lot der jufferschap, zoo dacht ik niet te mogen stilzitten en deel het aan Ul. mede, ten einde gij er zulk een gebruik van kunt maken, als gij verkiest."

» Ik voeg er alleen nog bij, dat de jonge juffer, met wie de eerste proef heeft plaats gehad, radicaal van hare kwaal is genezen. De moeder heeft begrepen, dat een oliefleschje gemakkelijk bij de hand is te houden, en overal, waar de dochter op gezelschap komt, volgt men dit voorbeeld. De toevallige vergissing van den jongman heeft aanleiding gegeven tot meerdere kennis tusschen beide; de conversatie is met genoegen van wederzijdsche familien voortgezet, en zal wel gevolgd worden van een huwelijk."

Hier mag dus wel *probatum* of *patent* onder staan.

DE

Digitized by Google

DE ARME LUITENANT en zijn Huisgezin, door F. HERBIG. *Te* Leeuwarden, *bij* H. C. Schetsberg, 1834. *D. I. IV en* 187. *D. II.* 211 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 4.5.

De Schrijfster van deze deeltjes, op den titel genoemd, heeft zich bevlijtigd, om naar vermogen hare landgenooten eene nuttige en tevens aangename uitspanning te verschaffen, door hen in het rijk der verbeelding te leiden en een gezin voor te stellen, dat zeer de aandacht trekt en aanleiding geeft tot belangrijke wenken, terwijl zij haar hoofddoel, — deugd, godsvrucht en goede zeden te bevorderen, — steeds voor oogen houdt.

De Luitenant HOUTHUIZEN is een braaf man, maar die tot het zwaarmoedige overhelde, en door eene wel eens te ver gedrevene, en soms ook kwalijk geregelde eerzucht, zich zelven en de zijnen niet zelden kwelling veroorzaakt en zijne wezenlijk goede hoedanigheden verduistert. Zijn huisvrouw CHARLOTTE BECKER is eene voortreffelijke vrouw, welke verstand met een zacht en opgeruimd humeur en regt beminnelijke eigenschappen vereenigt, waardoor zij het hart van haren echtgenoot weet te boeijen, veel onaangenaams voorkomt, de rampen leenigt, en zich in staat gevóelt, om zelfs onder de moeijelijkste slagen doorgaans den moed te bewaren, en nog te redden wat er gered kan worden. Tien jaren zamen gehuwd geweest zijnde, zagen zij zich

Digitized by Google

omringd van een zestal gezonde kinderen, die hun wel zeer aangenaam waren, maar ook tevens, vooral omdat het inkomen schraal was, veel zorgen baarden.

Vervolgens kwam de zuster van Mevr. HOURHUIZEN, eene vrij bejaarde, maar geheel niet gemakkelijke juffer, de zorgen van dit gezin nog vermeerderen. Niettegenstaande het hoogst mogelijke overleg, nam de vermagering toe en het ergste gebrek werd slechts door de grootste onthouding en beperking afgekeerd. Veel moeite en verdriet hadden de Luitenant en zijn vrouw door te worstelen, en, zonder dat er tusschenbeide aangename inmengselen van verademing en vreugde waren ingevallen, zoude ook zelfs de getrouwe huismoeder hebben moeten bezwijken. Verscheidene regt aandoenlijke gevallen worden hier voorgedragen, welke de schets levendig en het geheele verhaal belangrijk maken. Onderscheidene personen worden hier van tijd tot tijd ten tooneele gevoerd, welke afwisseling en verscheidenheid veroorzaken, en over 't algemeen kunnen wij zeggen, dat de karakters goed worden vol gehouden. Hoewel niet droog en stroef, zijn echter de gevallen niet overdreven voorgesteld, en men heeft gedurig aanleiding om te merken, dat de Schrijfster zich van het gemeene leven niet te zeer heeft willen verwijderen. De door haar geteekende karakters boezemen belang in, en men wordt met de engelachtige gade van den hoofdpersoon van tijd tot tijd meer ingenomen,

Digitized by Google

men. Men verheugt zich dat zij, eindelijk tot hare innige smart weduwe geworden, zoo vele blijken ontvangt van de goedkeuring en den zegen des Onzigtbaren, dat de avond van haar leven het schoone onbewolkte einde was van eenen wel besteden, dikwijls donkeren dag.

Wij verklaren dus gaarne, dat Mej. HERBIG lof verdient met dit opstel, en dat men gerustelijk dit voortbrengsel van haren geest lezen en aanbevelen kan.

Haar goed oogmerk worde er mede bereikt!

HERINNERINGEN uit eene driejarige dienst; bij den allervernielendsten en moorddadigsten oorlog in Columbia; door een officier bij deszelfs Zeemagt. Uit het Engelsch, in twee Deelen. Te Gorinchem, *bij* Jacobus Noordzyn, *Eerste Deel. XVI en* 245 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2:40.

Over *Columbia* is in de laatste jaren dikwijls gesproken en het eigenbelang, zoo wel als de weetgierigheid hebben hierin eene rol gespeeld. Deze herinneringen van een Engelsch Zee-Officier verspreiden hier en daar nog al een weinig licht, en men zal geene reden vinden, om zich te beklagen, dezelve eens gelezen te hebben. Hij maakt geene groote praetensien, maar schrijft naar zijne bevinding met getrouwheid.

Digitized by Google

Verscheidene bijzonderheden met betrekking tot de gewoonten des lands, en de manieren van deszelfs bewoners, die hij beschreven heeft, werden misschien door lieden, die er na hem geweest zijn, niet meer waargenomen; doch daarbij heeft men onder het oog te houden, dat de beschaving er groote voortgangen heeft gemaakt, sinds de gemeenschap van Columbia met Engeland zich uitbreidde, en de onafhankelijkheid van het gemeenebest erkend werd; en de manier en zeden van deszelfs door opvoeding voorgelichte inwoners kunnen eene merkelijke verandering hebben ondergaan. De Schrijver heeft slechts gezocht alles zoo voor te stellen, als het was, toen hij er verkeerde; en dit heeft hij zoo naauwkeuriglijk en getrouwelijk verrigt, als het voor hem doenlijk was; en hij heeft in geenerlei opzigt een berigt verzwaard, waardoor iemand in de Republiek zich afzonderlijk of in gemeenschap met zijne medeburgers, geraakt mogt kunnen vinden. Daarentegen heeft de schrijver, bij het afschilderen van personen en zaken beide, zijne eigene opregte overtuiging, zonder vooroordeel of partijdigheid, getracht mede te deelen; en, verschilt zijne beschouwing van voorname personen, in een of twee bijzondere gevallen, van meer algemeen heerschende denkbeelden, hij waagt het te gissen, dat de toekomst nog verschijnen zal, welke alleen het geschil volkomen naauwkeurig zal kunnen beslechten.

Dit deeltje heeft elf hoofdstukken en begint met al-

Digitized by Google

algemeene aanmerkingen over den aard der omwentelingsoorlog in Columbia en eindigt met eene beschouwing van den President BOLIVAR. In zijn oordeel over zaken en personen handelt onze Engelsche officier met groote vrijmoedigheid, en tevens met kennis: het is ons echter voorgekomen, dat zijn egoïsme wel eens wat veel uitkomt. Men wordt inderdaad dikwijls bewogen met zijn lot en over de groote gevaren en onaangenaamheden, welke hij had te verduren, en moet dikwerf zijnen moed en volharding bewonderen. De plaats- en aardbeschrijvingen, welke hier voorkomen, kenmerken den oog- en oorgetuige, zoo zeer als de uitweidingen en aanmerkingen over de gebeurtenissen en handelwijze den man onderscheiden, die eene beschaafde opvoeding genoten heeft, en met moed, ijver, maar ook edele beginsels, vereenigt, en de zaak der vrijheid in *Venezuela* geheel toegedaan is.

Daar dit deel met eene beschrijving van den vermaarden held BOLIVAR eindigt, willen wij deze beschouwing, met de overneming daarvan besluiten.

» Die plegtigheid (eene eetpartij in de banketzaal van zijne Excellentie te *Santa Té de Bogota*) geeindigd zijnde, ging elk naar zijn kwartier, en ik, die nog aan de gevolgen van mijne laatste reis leed, begaf mij gaarne naar het mijne; daar ik wist, hoe spoedig ik wederom vertrekken zou, en daar ik bevel ontvangen had, om den President den volgenden morgen vroegtijdig op te

Digitized by Google

wachten, ten einde zijn antwoord te bekomen. Ik gevoelde zekerlijk ten aanzien van Zijne Excellentie eenige teleurstelling, welke ongetwijfeld door de gloeijende voorstellingen veroorzaakt werd, die ik zijne vrienden in Venezuela steeds nopens hem had hooren doen. Door hen was elke daad van zijn leven, hoe gering ook, zijn persoon, zijne manieren en gesprekken, en al, wat hij ook zeide of deed, zoo hoog gekleurd, dat ik natuurlijk verwachtte, in hem iets aan te treffen, dat ver boven het middelmatige verheven was. Arismendez had mij, wel is waar, verzekerd, dat ik hem, als ik hem zag, te krachtig afgeschilderd vinden zou; maar dit had ik aan de vooroordeelen toegeschreven, welke iemand, die gewoon is, om van zijne kindscheid af in eenen staat van moeijelijkheid en ontbering te leven, tegen lieden van de fraaije wereld kan inzuigen. Van persoon is de President ongeveer vijf voet en zeven duim hoog; maar zijn lijf en deszelfs aanhoorigheden zijn zoo onevenredig, dat hij in den gewonen kring van een dagelijks leven misschien, in plaats van ontzag en eerbied in te boezemen, uitgelachen worden zou. Zijn hoofd is verbazend groot, en daarop heeft hij eene overdadige menigte van zeer donker, grof en krullend haar. Zijn ruw en mannelijk gelaat wordt door vele karbonkels ontsierd. Zijne oogen zijn vol en donker, en als hij daarmede regtuit ziet, doordringend; maar hij gebruikt ze meest in zijdelingsche blikken naar de personen, met welke hij spreekt,

of

Digitized by Google

of welke hem omringen. Zelden kijkt hij ook regtuit naar onbezielde dingen, maar hij draait zijn hoofd ter zijde als een haas. Zijn lijf is van de schouders tot den buik aan de hoogte geëvenredigd; maar hij is smal van heupen, en zijne beenen zijn ongemeen dun en wanstaltig, dat te zigtbaarder wordt, daar hij meestal een zeer engen scharlaken pantalon, die onmatig met gouden passement bezet is, en groote, maar naauwelijks ten halve op gevulde dragonders laarzen draagt. Zijne gesprekken beantwoordden tevens niet aan mijne verwachting; en dat hij zich in vuiligheden toegaf, en die van andere toejuichte, dit was met het denkbeeld, dat ik nopens zijn karakter gevormd had, onbestaanbaar; dus was de indruk, dien mijne eerste zamenkomst met dien hooglijk onderscheidenen persoon maakte, een vrij sterk gevoel van teleurstelling."

REIZEN en vijfjarige gevangenschap in Algiers, van SIMON FREDERIK PFEIFFER. *Met eene voorrede van den Hoogleeraar* SCHMITTHENNER. *Eene bijdrage tot de algemeene geschiedenis van* 1829 *en* 1830. *Te* Leeuwarden, *bij* L. Schierbeek, 1834. *XII en* 266 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 2.70.

Men vindt hier, volgens het getuigenis ook van den Hoogl. SCHMITTHENNER, die hem tot de uitgave be-

Digitized by Google

bewoog, onopgesmukt beschreven, hoe SIMON FREDERIK PFEIFFER, de jeugdige Schrijver van dit boekdeeltje, zich van het graf zijner ouderen (die hem reeds in het zesde jaar zijns levens ontvielen) los rukte, om de wijde wereld in te gaan, ten einde zijn geluk te beproeven; en hoe zijn noodlot hem, langs ongebaande en schrikkelijke wegen, in Algerijnsche gevangenschap gevoerd heeft; waar echter de Voorzienigheid over hem bleef waken, en hem midden door het krijgsgedruisch van de ontwikkeling der wereldgeschiedenis terugleidde, ter plaatse waar zijn moeder hem ter wereld bragt: van waar hij sedert eene andere loopbaan is ingetreden, langs welke hij zijn leven hier meer zeker en geruster hoopte ten einde te brengen.

In zijn 13de jaar begoń hij de geneeskunde te leeren, in het 15de kwam hij, door toedoen van den vaderl. Vice-Admiraal A. KUYEL, als chirurgijn met den rang van kadet, op een linie *schip* in de haven van *Texel*. In December 1824 werd hij overgeplaatst op het frégat *Diana*, hetwelk in de Middellandsche Zee kruisen moest, ter beveiliging van den handel, en bereikte *Gibraltar*, *Minorca*, *Port Mahon*, *Toulon*, *Napels*, *Maltha*, door den *Archipel*, *Milo*, *Tine* of *Teros*, *Smirna* en *Urla*. In de maand Julij van 1825 werd hij, met eenige Grieken, aldaar in een boschje wandelende, door eene bende Janitsaren geplunderd en gevangen genomen, en aan boord van eenen Algerijnschen kaper gebragt, en 25 dagen daar-

daarna te *Algiers* als slaaf binnengevoerd. Hier poogde hij te vergeefs te ontvlugten, had veel te lijden, maar onderging echter tevens eene aangename lotwisseling, en vleide zich, toen hij de vredebreuk met *Frankrijk* vernam, alzoo eenmaal weder uit zijne slavernij verlost te zullen worden.

Van de alzoo door hem bezochte plaatsen en landen geeft hij eenig berigt, vermeldt hetgeen hij ondervond en hem merkwaardig voorkwam, beschrijft zijne fata in *Algiers* en eindigt met zijn verslag van het voorgevallene tot op zijne afreize van *Algiers* op 19 September 1830, van waar hij behouden te *Marseille* aankwam, schoon in eenen ziekelijken toestand wegens al de ongemakken door hem geleden. Op den 15 October, vertrok hij van daar naar zijne ouderstad *Rijnkasser*. Het is voornamelijk PFEIFFERS vijfjarige gevangenschap, welke, daar dezelve juist plaats had, toen de Fransche expeditie tegen *Algiers*, zeker niet naar den zin en berekening van Engelands staatkunde, ondernomen werd en, gelijk wij nog dagelijks daarvan de gevolgen lezen, gelukte, het merkwaardigste gedeelte dezer berigten uitmaakt. De geschiedkundige, hier vermelde, deels bekende, deels onbekende daadzaken, waarnemingen en gissingen, trekken bijzonder de aandacht vooral ook nu, daar wij verlangen te vernemen, wat eindelijk het lot van dat beruchte roofnest en den schrik der christenen, volgens de staatkunde der Mogendheden, worden zal; of liever hoe het Gode behagen zal daarover te beschikken.

De

Digitized by Google

De jonge Schrijver heeft zich hierom met veel omzigtigheid uitgelaten en zich vooral bepaald tot hetgeen hij in de gelegenheid was, om zelf te hooren, te zien en waar te nemen. Bij de lezing van het bombardement, de verovering en in bezitneming, den 6 Julij 1830, van *Algiers* door de Franschen, bemerkt men duidelijk, dat een belangstellend aanschouwer het verhaal naar waarheid doet, en verheugt men zich, dat de mededeeler zoo veel ijver en menschenliefde in 't werk stelde, om al het mogelijke aan te wenden, tot leniging der smarten en redding van de ongelukkige gekwelsten, die zonder dit nog veel meer zouden hebben moeten lijden.

Wij prijzen onzen lezers dan dit boekdeel aan, en twijfelen niet, of velen zullen met ons erkennen, dat hetzelve wel waardig was vertaald te worden. Onze beschouwing zullen wij eindigen met het slot af te schrijven, wijl het den hoofdinhoud kortelijk herinnert, de slotsom als 't ware oplevert en voor den jongen Schrijver inneemt.

» Zes jaren waren er verloopen, sedert ik mijne geboorteplaats verlaten had. Wat had men gedurende dien tijd niet van mij gemaakt? Hoe zeer onderscheiden waren de kringen, in dewelke mijn noodlot mij rondgedreven had! Uit den schoot mijner familie, uit het midden mijner vrienden en bekenden, rukte het mij in eene vreemde wereld en op een mij vreemd element; voerde het mij naar verre landen en afgelegene zeeën; deed

het

Digitized by Google

het mij ontelbare steden en menschen zien, en opende het mij eene loopbaan, die mijne vurige jeugd behagen moest en mijne jonge verbeeldingskracht met groote, heerlijke beelden voor de toekomst vervulde. Maar daar stort het mij, eensklaps, in de diepste ellende, voert het mij in de handen der barbaren, in de holen eens roofschips; werpt het mij aan de kusten van een land van roovers en moordenaren en maakt het mij tot slaaf eenes trotschen *Turks;* geeft het mij dwingelanden tot meesters en schurken tot makkers; maar het heft mij ook weder uit den afgrond op, maakt mij tot heelmeester, tot vriend mijns dwingelands, tot halven Muzelman; doet mij nog eens harde lotgevallen ondergaan en zendt mij, eindelijk, mijne bevrijders toe. Zoo was ik, in den loop van zes jaren, chirurgijn op een Hollandsch fregat, christenslaaf, koksjonge, lijfarts van den eersten minister der staten van *Algiers*, eerste en eenige chirurgijn bij het leger van den dei en arts, tolk en schatmeester van den bei van *Titteri;* ware ik bijna Fransch korenkommissaris geworden, voer ik als officier naar *Frankrijk* en kom ik als eenvoudig jongeling in mijn vaderland terug."

» Veel ongemaks heb ik uitgestaan; maar toch heeft mij de Goddelijke Voorzienigheid, door alle doolhoven, gelukkig tot de mijnen terug doen keeren, en met gevoel van dankbaarheid voor al het goede dat ik mogt ondervinden, zij mijn verhaal besloten."

Het titelvignet, het welk dit boekdeel *schijnt te* moe-

Digitized by Google

moeten versieren, had om *redelijk* te zijn, beter moeten wezen.

LEONTINE en NATALIA, en Antonio Solario, de Blikslager. Uitgezochte verhalen naar het Hoogduitsch van JOHANNA SCHOPENHAUER. *Te* Groningen, *bij* G. Wouters. 274 *Bladzs. In gr.* 8*vo*. *De prijs is f* 2.50.

De uitgever berigt het geëerde publiek, dat de in dit boekdeel vervatte verhalen genomen zijn uit een werk van acht deelen, waarvan in het Hoogduitsch reeds een tweede druk bestaat.

Het eerste verhaal, verre weg het breedvoerigste, is wel onderhoudend en uitlokkend, maar al te overdreven, om de goedkeuring van den bedaarden menschenkenner te kunnen verwerven. *Antonio Solario*, of de Blikslager, is eene schilders-geschiedenis, welke wij met veel goedkeuring gelezen hebben, en die niet nalaten zal ook anderen behagelijk voor te komen.

Amor vincit omnia, et facit pictores.

De OOSTERLING, Tijdschrift bij uitsluiting toegewijd aan de verbreiding der kennis van Oost-Indië; bevattende bijdragen tot boven gemeld doel, van onderscheidene indische ambtenaren en in Indië gevestigde particulieren. Verzameld en in het licht gegeven door J.

OLI-

Digitized by Google

OLIVIER JZ., *voormaals Kommies ter Algemeene Secretarie te Batavia en Secretaris te Palembang. N°. 1. Te* Kampen, *bij* K. van Hulst. 1834. *II en* 98 *Bladzz. In gr.* 8*vo. De prijs is f* 1.35.

Niet ten onregte vangt de Schrijver deze onderneming aan, met aan te merken:

» Terwijl bij de Franschen, bij de Duitschers, maar voornamelijk bij de Engelschen menigerlei geschriften, de laatste zelfs in Indië uitgegeven worden, die min of meer uitsluitend tot de behandeling van Oost-Indische zaken bestemd zijn, bezitten wij Nederlanders, eene zeevarende natie, en beheerschers van uitgestrekte landen in den Oosterschen Archipel, geen hoegenaamd geschrift van dezen aard. De nuttigheid, ja de noodzakelijkheid van een Tijdschrift aan onze Oost-Indische Kolonien gewijd, valt echter bij het geringste nadenken in het oog; niet alleen om de gebeurtenissen, de nieuwe inrigtingen, den staat van het land en andere belangrijke bijzonderheden, die kolonien betreffende, in Nederland tijdig en volledig bekend te maken, inzonderheid voor zoo verre de handel daar belang bij hebben kan; maar ook om zoo vele partijdige, niet minder hatelijke dan logenachtige berigten, welke de Engelschen, in hunne Oostersche tijdschriften, onder anderen in de *Singapore Chronicle*, maar al te gaarne verbreiden, in het openbaar te wederleggen en te logenstraffen.

Digitized by Google

Hij verklaart, dat *de Oosterling* in den geest van onpartijdige waarheidsliefde (iets dat het publiek met reden verlangt en nu ook verwacht!) berigten zal bevatten aangaande *Oost-Indië*, die bijzonder voor den handel, maar ook voor elken beschaafden lezer belangrijk geacht mogen worden. De handel, de produkten, de nijverheid, de volk- en landbeschrijving, de zeden, wetten en nationale gebruiken der inlanders en dergelijke onderwerpen meer zullen de hoofdpunten van behandeling uitmaken. Aankondigingen van belangrijke werken, *Oost-Indië* betreffende, zullen insgelijks daarin voorkomen, en met dankbaarheid zullen de bijdragen van personen ontvangen worden, die in *Indië* hun verblijf gehouden hebben, of zich nog aldaar bevinden.

De inhoud van dit eerste stukje betreft vooral de Sumatrasche gewesten.

De aanteekeningen, hier N°. 1 uitmakende, worden voorafgegaan door *iets over het eiland Sumatra* en zijn van een verdienstelijk Ambtenaar, die het slagtoffer geworden is van zijnen ijver voor het gouvernement en door kwaadwilligen om het leven gebragt.

Deze eerste proeve is ons over 't algemeen niet kwalijk bevallen, men treft hier onderscheidene wetenswaardige berigten aan, ook dezulke, welke tot verbeteringen leiden, en twijfelen dus niet, of dit tijdschrift zal, bij genoegzame aanmoediging, aan zijne heilzame strekking beantwoorden. Het hier

en

Digitized by Google

en daar voorkomende aangaande Sir THOMAS STAMFORD RAFFLES, geeft aanleiding tot verschillende resultaten en verdiende onzes achtens nog wel eenige nadere ontwikkeling of meer opzettelijke behandeling. Wij wenschen dus de voortzetting en eindigen, met ter aanprijzing het volgende over te nemen:

» Sumatra is een eiland, hetwelk aan rijkdom en vruchtbaarheid *Java overtreft* (1), en meer belangstelling verdient dan alle andere buitenbezittingen te zamen genomen. In tijd van vrede kan het de bron zijn van groote opbrengsten, en van eenen uitgestrekten handel, waartegen de voordeelen van alle de andere buitenbezittingen (Banka uitgezonderd) niet opwegen. In tijden van onlusten en van oorlog zal Sumatra, wanneer de verdediging van dit eiland, met die van Java in verband wordt gebragt, met een gedeelte der voor de verdediging der overige Etablissementen noodwendige strijdkrachten, aan den vijand meer tegenstand be-

(1) Het is zeker dat niet alleen Java onberekenbare voordeelen aan den handel en gevolgelijk aan de Natie biedt, maar dat ook Sumatra, Borneo en andere landen, tot het Nederlandsche Grondgebied in Indie behoorende, allezins waardig zijn, de Nationale belangstelling meer en meer tot zich te trekken. Dit zal in de bijzonderheden aangaande die gewesten, (welke successivelijk in de volgende Nommers zullen voorkomen) op eene onwedersprekelijke wijze aan den dag worden gelegd.

Digitized by Google

bieden, en meer afbreuk doen, dan alle andere bezittingen."

» In stede dat een welgeregeld verband tusschen Padang, Palembang en Benkoelen daargesteld is; in stede dat die afdeelingen eene onderlinge verhouding wederkeerig moesten en konden bezitten, zoo als naburige residentien op Java, is de betrekking tusschen de residentien der West- en Oostkust van Sumatra zoo gering, dat de vreemde reiziger, gelijk zoo even gezegd is, op het denkbeeld zoude kunnen komen, als of die afdeelingen, door vreemde staten, en met verschillende inzigten beheerd wierden."

» De resident van Palembang is even zoo vreemd aan de hem begrenzende landen van Padang en Benkoelen, hij is even zoo onbekend met hunne belangen, behoeften en hulpbronnen, als hij met die van Nieuw-Guinea of Benares zijn kan."

» Het denkbeeld dat het hoofd des bestuurs te Palembang, eene hulpvaardige en krachtige hand kan bieden aan den resident van Padang, om den smokkelhandel van Indragieri en Jambie te weren, en om den geest des oproers in de noordoostelijke berglanden van Padang, en bepaaldelijk in die der Tigablas-Kottas te doen verdwijnen, door de verdelging van hen die den opstand bewerken, dat denkbeeld is zeker nog niet geopperd, en komt mij nogtans voor, zeer uitvoerbaar te zijn."

» In de strijdkrachten van Padang, Benkoelen, Palembang en Banka behoorde meer bewegingsvermo-

Digitized by Google

mogen te bestaan. Ik wil hier in geenen deele gezegd hebben, dat de soldaten van Pankal-Pinang zouden kunnen worden gebezigd, om aan de Padries van Lindang een bloedig pak te geven; maar ik bedbel een stelsel van verdediging, eene overeenstemming in het gebruik, mitsgaders bepaalde en algemeene regelen in de verdeeling van de krijgsmagt op Sumatra. Troepen van Muntok kunnen binnen drie of vier dagen Palembang bereiken, en de bezetting van Palembang kan en moet eenen straatweg hebben, om den rug te bestoken van de woelzieke padries, die Padang en onderhoorigheden sedert 12 jaren, in stede van eene bloeijende en aanzienlijke handelsprovincie, tot het veld des oorlogs en het tooneel van gruwelen — onafscheidelijk van oorlog — hebben gemaakt."

» Men is nooit op het denkbeeld gekomen om de hoofd-ambtenaren, die op Sumatra een bestuur hebben, hier of daar in het midden van de, aan hun gezag toebetrouwde, landen bijeen te roepen, om over algemeene belangen van dat onwaardeerbare eiland te raadplegen, en maatregelen te bepalen, welke tot het bestuur van alle die afdeelingen betrekking hebben, en waar dus de belangen van elke afdeeling (residentie) behoorden te worden overwogen."

» Eene bijeenkomst van dien aard zoude echter vruchteloos zijn, indien zij niet werd toevertrouwd aan het beleid van eenen ambtenaar van hoogen rang, die, bekend met de algemeene beginselen

Digitized by Google

van beheer van Indië en met onze belangen en krachten, een onbevooroordeeld gemoed in zich omdraagt, en het talent bezit, om afwijkende denkbeelden te verbinden, om ze aan een hooger algemeen doel diensthaar en ondergeschikt te doen zijn."

» Wil men van ons gebied op Sumatra iets maken, zoo moeten groote straatwegen, die niet veel zullen kosten, worden aangelegd, tusschen Benkoelen en Palembang, en van daar naar Padang, over de bergen heen naar de Tigablas-Kottas. Het bestuur van Benkoelen moet gevestigd worden, in de bergdistrikten tusschen Benkoelen en Palembang, en wel op de plaats waar zich de groote aan te leggen berg-straatweg, tusschen Palembang en Padang, met den weg van Palembang naar Benkoelen doorkruist."

» Op de rivier van de Moesie, zouden dan alle rijke voortbrengselen van den grond der binnenlanden van Benkoelen, eenen geregelden weg naar Palembang vinden, waar de specerijen door de Arabieren, met eene winst van 100 percent, gekocht worden. De andere groote rivieren van Jambi, Indragirie, en Siak moeten als groote handelwegen beschouwd worden, die met de Westkust en de binnenlanden in verband staan, door den grooten bergweg van Palembang naar Padang."

» Europeaansche kolonisten zullen, in de berglanden van Sumatra, een Zwitsersch klimaat vinden, en eene vruchtbaarheid en verscheidenheid van Eu-

ro-

Digitized by Google

ropische voortbrengselen, die alle beschrijving te boven gaat."

»Zoo lang de hoofd-ambtenaar, die te Padang het bestuur in handen heeft, geene medewerking vindt van Palembang, zoo lang die hoofd-ambtenaar geene ondersteuning van de oostkust ontmoet; door het sluiten en bestoken der mondingen en oeverlanden van de Jambi- en Indragiriesrivieren; zoo lang zullen de uitkomsten te Padang geene belooning en zelfvoldoening aan onvermoeide pogingen geven, noch het Gouvernement eene rijke vergoeding voor gedane opofferingen aanbieden."

»Moet Benkoelen, ten gevolge der staatkundige en financieele inzigten en bedoelingen van het Gouvernement met betrekking tot Sumatra, op den tegenwoordigen voet blijven bestaan, dan zal het oneindig beter zijn het geheele Etablissement te verlaten. Waarom zou men zich nog verder eene opoffering getroosten van *f* 40,000 's jaars? Men geve aan de Pangerangs eene Souvereiniteit terug, waarvan wij geen voordeel trekken, terwijl wij hun echter groote traktementen betalen, die dan kunnen worden ingetrokken."

»Men vereenige het civiele gezag met dat van het krijgsgezag, in den persoon van den kommandant van het fort, en vergenoege zich niet, met van die sterkte de Hollandsche vlag te laten wapperen. Dan zal de grond aan Nederland blijven, en groote sommen zullen worden bespaard. Zoo als het bestuur thans aldaar bestaat, is het een wanstaltig gedrocht.

Digitized by Google

Op mijne vertoogen om Posthouders te plaatsen te Moco-Moco, Kroe en andere plaatsen, is geen antwoord ontvangen. Ik ben echter voortgegaan en heb door mijnen persoonlijken invloed, eene policie en veiligheid van personen te Moco-Moco weten daar te stellen, waar thans twee Europeansche koeplieden zijn gevestigd. Hetgeen aldaar niet tot stand gebragt is, zoo lang er Neerlandsch gezag bestaan heeft, is door mij bewerkstelligd, want te Moco-Moco begint de handel te bloeijen."

BEDENKINGEN op het Geschrift, den titel voerende: de Voorwaarden der Afscheiding van Holland *en* België, *in verband beschouwd met den algemeenen toestand van* Europa. *Uitgegeven te* Amsterdam, *bij* C. M. Ferrari. *Te* Arnhem, *bij* C. A. Thieme, 1834. 75 *Cents.*

Hetgeen hier ter toelichting, wederlegging en te regtwijzing, door eenen echten Nederlander is aangemerkt, verdient wel gelezen te worden. De Schrijver heeft hier veel, dat waar is, gezegd, en tevens veel, dat dienen kan, om ons over de tegenwoordige omstandigheden goed te doen oordeelen, niet alleen, maar ook onder dezelve op eene gepaste wijze te gedragen. 't Is waar, het zijn slechts wenken, maar die echter zich gemakkelijk verder laten ontwikkelen: vooral draagt het zeer onze goedkeu-

ring

Digitized by Google

ring weg, dat dit stukje op deze wijze, bij gevolgtrekking besloten wordt:

» Wij gelooven echter, dat de bestaande wapening, zoo veel mogelijk is, moet ingekort worden ter besparing van onze middelen, en dat de vraag, of er te *Londen* moet worden gecontracteerd, alleen afhangt van de berekening der gevaren, waarmede *Engeland* ons mogt bedreigen, ingeval van langeren tegenstand; al hetwelk niet door ons, die den stand der zaken niet kunnen kennen, maar door de regering alleen beoordeeld kan worden."

» Voor al wat men van dezelve, op dit oogenblik, zoude vorderen, kan niemand eenen redelijken grond bijbrengen. De regering alleen kan weten, of men *België* met de wapenen kan zoeken te dwingen, en wanneer dit geschieden moet; — tot hoe lang men weigeren mag de vonnissen der Londensche conferentie te ondergaan, — hoe ver de oorlog tusschen de groote mogendheden nog is uitgesteld, en door welke middelen wij de meest mogelijke strijdkrachten, voor dat gewigtige oogenblik, kunnen bijeen houden of bijeen brengen."

» Zwaar is die taak en de uitkomst is afhankelijk van omstandigheden, die niet alle voor eene juiste berekening geschikt zijn; maar niemand onzer mag zich verbeelden, dat hij er eenig doorzigt in heeft, alzoo wij de berigten ontberen, die volstrekt noodzakelijk zijn, om een gegrond oordeel te vellen."

» Men mag vaststellen, dat zij, die alles zouden willen opofferen, alleen om eene hereeniging met

Digitized by Google

België te ontgaan, zich ten onregte door mistrouwen laten vervoeren, en dat, in geen geval, de gevreesde herstelling der zaken, in den stand, waarin zij waren vóór de Belgische muiterij, mogelijk is, of door den koning zou gewild of zelfs geduld worden, en zonder zijne overtuiging alleen te gronden op persoonlijke hoedanigheden, kan men met vertrouwen nog daarop rekenen, dat de daadzaken hebben doen zien, hoe zeer, even als ten tijde van WILLEM *den zwijger*, de afzonderlijke band tusschen de noordelijke gewesten van *Nederland* de onontbeerlijke steun van het huis van *Oranje*."

» Wij gelooven dus, dat eene onvoorwaardelijke dadelijke ontknooping van onze zaken te *Londen* allernadeeligst zou zijn: niet om de redenen, door den Schrijver opgegeven, maar omdat onze toestand er niet door kan verbeteren, en men maar al te zeer eene algemeene ontmoediging te vreezen zou hebben, nadat men zou inzien wat men gedaan had."

» Er valt hier niet te kiezen tusschen kwaad en goed, maar tusschen twee euvels, die wij ons zelven niet berokkend hebben, maar die wij zouden kunnen verergeren door onberadene drift en verlangen naar eene ontknooping, waarop wij ons wel kunnen voorbereiden, maar welke wij niet kunnen verhaasten, omdat zij van de wending van buitenlandsche aangelegenheden afhangt; maar dit kan elk onzer bevatten, dat nooit rustige gelaten-

heid

Digitized by Google

heid en vertrouwen op de regering, die dezelve tot heden, naar het oordeel der overgroote meerderheid van onze landgenooten, verdiend heeft, en onderlinge eendragt, noodiger zijn geweest dan thans, en dat het naberouw grievend zou zijn van hen, die, hoezeer ook met eene goede bedoeling, die gelatenheid, dat vertrouwen en die eendragt mogten hebben verminderd, wanneer zij, misschien kort daarna, ondervonden, hoe het behoud van allen afgehangen had van het betrachten onzer oude nationale deugd — *geduld!*"

BLOEMPJES voor de Nederlandsche Jeugd, in poëzij en proza. Te Breda, *bij* F. P. Sterk, 1833. 56 *Bladzz. In kl.* 8*vo. De prijs is* 25 *Cents.*

Men kan deze Bloempjes der leergierige jeugd gerust in handen geven, zij zal ze gaarne lezen en er, hopen wij, nut uit trekken. Jammer is het, dat hier meer dan eens de dubbele *ee* voor de *ij* (*beetje* voor *bijtje*) voorkomt, dat men hier *bestreet* aantreft, en ook wel eens tegen het geslacht en den naamval gezondigd is. Men moest vooral ook in kinderboekjes daarop meer letten. Bij de lezing van het artikel: *de Grootmoedige Leeuw*, herinnerden wij ons, hoe eene jeugdige onvoorzigtigheid, eenen jongen aanschouwer van een leeuw in zijn hok, bijna het verlies van een zijner ledema-

Digitized by Google

maten zou gekost hebben, indien de eigenaar niet bij tijds ware toegeschoten.

Bij dit verhaal had het dus wel gevoegd, dat de Schrijver der jeugd gewaarschuwd had, om bij de beschouwing van zulke roofdieren zich toch nimmer onvoorzigtig bloot te geven.

ALMANAK voor Hollandsche Blijgeestigen, voor het jaar 1835, *met platen. vijfde jaar. Te* Alkmaar, *bij* J. A. M. W. Le Sage ten Broek. *De prijs is* 60 *Cents.*

Behalve den gewonen kalender, behelst dit jaarboekje ook een voorraad van dicht- en andere stukjes, eenige waarvan den naam der inzenders dragen, te weten van: Mr. P. S. SCHULL, J. DE BEKEET, H. KUYPER, G. Z. H. A. Z. DOIJER, P. MOENS, J. F. BOSDIJK, C. P. *de Heer* Mr. A. F. SIFFLÉ, C. A. P. WEISMAN DE VILLEZ, C. BOOTS, J. VAN OOSTERWIJK BRUYN, J. J. SCHAAP, VINKELES, Mr. I. BERMAN, H. A. VAN LANGELAAR, W. WOLTHUYS, Mr. J. H. BURLAGE, M. H. DE GRAAFF, G. A. C. W. Marquis de THOUARS, ROBIDÉ VAN DER AA, P. J. W. DUSSEAU, J. H. ZEEHOFF, Mr. J. VAN LENNEP, H. TOUSSAINT, K. L. KLUPPEL, J. A. VAN DER EEDEN, terwijl andere door een enkele letter, of geheel niet, geteekend zijn. Wij hebben dit Mengelwerk over 't geheel bevonden te beantwoorden aan den voorzeker aanmoedigenden titel, en belooven den lezers er veel vermaak

Digitized by Google

maak van. Het luimige en boertende heeft hier den boven toon; verscheidene stukjes doen den lever schudden en het ontbreekt hier ook niet aan Attisch zout. Onder het vermakelijke is ook het nuttige niet uit het oog verloren, en somwijlen stemt ook het ernstige voor eenen goeden zin. De plaatjes zijn koddig. Met een woord, wij zijn over het vervolg van dit tijdschrift te vreden. Vraagt men, of wij er geene aanmerkingen op zouden hebben te maken, wij kunnen dan niet geheel ontkennend antwoorden. Zoo zouden wij b. v. voor den regel op pag. 151,

Waardoor gij steunt op eigen' krachten,

die men ligtelijk kwalijk verstaan en er zich dus aan zoude kunnen ergeren, liever gelezen hebben:

Verworven door uw vlijt en krachten.

Liever willen wij echter de blijgeestigheid bewonderen, door het volgende hier over te nemen, getiteld; *Hollandsche Blijgeestigheid.*

'k Zie met innig medelijden
Op het onweer onzer tijden,
Dat, schier overal, weer broeit,
Waar de vrijheidsboom verschroeit:
't Onweer, dat, hoe 't elk verwondert,
Nooit, neen, nooit heeft uitgedonderd,
Wijl, naar elks geschiedenis,
Steeds die lucht onzuiver is.
'k Weet het, vrienden! ware vrijheid
Geeft den geest opregte blijheid;

En

Digitized by Google

En blijgeestig is hij niet,
Die zich overheerschen ziet;
Maar, ik zie door deze stormen
Geen' gewenschten staat zich vormen.
Vrijheidszucht deed wat zij kon;
Doch zij wrocht! Napoleon!
't Eene uiterst raakt het ander, —
Wel hem, die, als Nederlander,
Langzaam haastend in dien strijd,
De uitersten zorgvuldig mijdt;
Die, bij al te welig groeijen,
Vrijheids takken weet te snoeijen,
En waar 't onkruid zulks gebiedt,
Met beleid zijn akker wiedt;
Die gevoelt, dat slechts de zonde
Hem zijn vrijheid rooven konde,
En, die daarvan losgemaakt,
't Waar genot der vrijheid smaakt.
Wèl hem, die in huis te vreden
Met zijn dagelijksch brood van heden,
Niet daar buiten loopt en draaft,
Maar zijn eigen huis beschaaft;
Die, verzorgend dus zijn woning,
God gehoorzaamt en zijn koning,
En 't bestier van kerk en staat
Aan den Hemel overlaat.
Wel hem, die niet vreest voor morgen,
Maar slechts daarvoor Hem laat zorgen,
Die alleen de toekomst ziet;
Want wij menschen kunnen 't niet.

Drie-

Digitized by Google

Driewerf wel die Nederlander!
't Morren laat hij voor een ander:
Hij geniet, waar België schreit,
Hollandsche blijgeestigheid.

GELDERSCHE VOLKS-ALMANAK voor het Jaar 1835. *Eerste Jaargang.* Arnhem, *bij* C. A. Thieme. 1835. *De prijs is* 75 *Cents.*

De Heer O. G. HELDRING, van *Hemmen*, daartoe door den uitgever aangezocht, heeft zich gemakkelijk laten bewegen, om de zorge voor dit nieuwe Geldersch tijdschrift op zich te nemen. Het oogmerk is, om aan onze Landgenooten, benevens eenen Gelderschen Almanak, eenige bijdragen te leveren van Geldersche volksverhalen en legenden van Geldersche poezy, van Geldersche zeden, gewoonten en oudheden, van Geldersche eigenaardige taal- en spreekwijzen, met één woord van zoodanige Geldersche zaken, als algemeen nuttig, leerzaam en aangenaam zullen voorkomen. Deze eersteling behelst dan vooreest het gewone, dat in ieder Almanak behoort gevonden te worden, en wel op eene duidelijke niet in alles gewone manier, en, vervolgens mengelwerk, in proza en verzen bij afwisseling, voorafgegaan door een kort woord ter inleiding: Men vindt hier oud Geldersche volksfeesten vermeld, als: den Meiboom en het Paaschvuur, ook Geldersche oudheden, Legenden, Geschie-

Digitized by Google

schiedenissen, Anecdoten, Parabels, oude en nieuwe tijd, Dichters, Hutspot en Geldersche algemeen nuttige Kundigheden opgedischt, met wat poezij ook gekruid; een vrij bont allerlei derhalve. Het Provinciale is dus wel zeer in 't oog gehouden, evenwel komt hier wel het een en ander ook voor, dat eene goede algemeen nuttige strekking heeft. Wij wenschen verzamelaar en uitgever toe, dat aan het verzoek, om gunstige medewerking der Geldersche kundige vrienden zal worden voldaan, vooral ook om het nut te bevorderen.

Uit den hier ter tafel gebragten Geldersehen hutspot deelen wij tot slot, dit portietje mede:

» Jongeling!" zoo zeide de genius des *menschelijken* geslachts, tot eenen knaap, die den steilen berg der deugd genaderd was: » klim moedig op» waarts!" » Het zal mij te moeijelijk vallen," zuchtte de knaap. » Ga heen," zeide de genius. » gij zult den top nooit bereiken."

Een andere knaap naderde. » Ik zal het be» proeven," zeide hij. » Klim vrij," antwoordde de genius, » gij zult hem wel bereiken."

Mag 't pad der deugd niet effen gaan:
Het laat u voor geen afgrond staan.

MEN-

Digitized by Google

MENGELWERK.

VERGELIJKING VAN MARKUS XV : 25 EN JOANNES XIX : 14.

(*Eene voorlezing, als Bijdrage, in de Rings-vergadering van* IJzendijke, *den* 14den Mei, 1834, *door* G. G. BRUGMAN, *Pred. te* Groede.)

§. 1.

Onder de schijnstrijdigheden, die, in der Evangelisten geschiedverhalen, nopens des Heilands lijden voorkomen, is geene der minste, die men in genoemde plaatsen meent te vinden, wanneer men ze met elkander vergelijkt. — MARKUS, het laatste lijden van den Zaligmaker verhalende, zegt, *het was de derde ure, en zij kruisigden Hem*, — JOANNES, de laatste handeling van PILATUS, bij welke hij JEZUS ter kruisdood overgaf, aanteekenende, berigt ons: *het was omtrent de zesde ure.* Heeft nu PILATUS den Heiland in het regthuis veroordeeld omtrent de *zesde* ure, hoe kan MARKUS dan zeggen, dat JEZUS ten *derde* ure op Golgotha gekruist is?

§. 2.

Bij het verklaren der lijdensgeschiedenis ben ik

Digitized by Google

tot dus verre gevolgd de gedachte van hen, die oordeelen, dat JOANNES de *zesde* ure noemde naar der Romeinen wijze, die ook, gelijk wij gewoon zijn, den dag begonnen te rekenen van middernacht, zoodat de *zesde* ure den tijd aanwijst, wanneer, omtrent der Joden Pascha, de zon opging; blijkende alzoo, dat PILATUS reeds in den vroegen morgen het regterlijk doodvonnis over JEZUS geslagen heeft, daar MARKUS, de gewoonte der Joden volgende, de *derde* ure, gerekend van den opgang der zon, dat is, bij ons, de negende des morgens, bedoelen zal.

§. 3.

Ik beken, deze gedachte kan met meer dan eene reden gestaafd worden, dan ik vind ook, hoe ik dezelve meer overweeg, geene geringe zwarigheden; want: — daar JOANNES elders in zijn Evangelie van de *tiende*, *zesde* en *zevende* ure des daags gewaagt, b. v. JOANNES 1: 40 — 4: 6, 52, 53, naar de wijze der Joden, wat grond heeft men dan, om dien Evangelist alleen ter dezer plaatse de wartelling der Romeinen te doen volgen? en ik twijfel zeer, of wel iemand der uitleggers hierdan zoude gedacht hebben, ware het niet, om JOANNES en MARKUS op deze wijze overeen te brengen.

Het wordt mij bovendien geheel onwaarschijnlijk, zoo niet onmogelijk, dat JOANNES *de zesde* ure naar der Romeinen telling kan bedoeld hebben,

zoo

Digitized by Google

zoo ik nadenke alles, wat in den morgen van dezen laatsten dag van 's Heilands leven met en omtrent Hem gebeurd zij, alvorens PILATUS Hem tot den kruisdood overgaf. 't Was buiten twijfel reeds omtrent, zoó niet meer dan middernacht, toen de Joodsche raad, onmiddelijk na de gevangenneming van JEZUS, de eerste maal in het paleis van CAJAPHAS vergaderd, van een scheidde. *Als het morgenstond geworden was* — MATTH. 27 : 1; *des morgens vroeg* — MARK. 15 : 1; *als het dag geworden was* — LUKAS 22 : 66 (dit was dus omtrent vijf ure des morgens, volgens onze rekening) zijn de Raadsleden weder vergaderd, en hebben JEZUS van nieuws ondervraagd en als een godslasteraar veroordeeld, (LUKAS 22 : 67) — vervolgens leidden zij Hem naar het regthuis van PILATUS, die tot hen komt om de beschuldigingen, die zij tegen JEZUS hadden, te vernemen. Deze gehoord hebbende, gaat hij in het regthuis, om den gevangene op dezelve te ondervragen; daarop verklaart hij Hem onschuldig, en, als de Joden aanhouden, verzendt hen PILATUS met den gebondenen JEZUS tot HERODES. Deze, den Zaligmaker op de bezwaren der Overpriesters en Schriftgeleerden gehoord, hem, nevens zijne krijgsknechten, op velerlei wijzen bespot hebbende, zendt Hem aan PILATUS terug. De Stadhouder stelt daarop JEZUS nevens BARABBAS aan het volk ter keuze voor; en, daar het volk het ontslag van BARABBAS begeert, maar JEZUS ter kruisdood vordert, doet hij den Heiland

Digitized by Google

geeselen; laat Hem van zijne bende bespotten en mishandelen, en Hem, dus mishandeld, buiten het regthuis tot de Joden uitbrengende, zegt hij: Ziet den mensch! Eindelijk JEZUS weder in het regthuis geroepen hebbende, ondervraagt hij Hem op de beschuldiging van Godslastering, nu tegen Hem ingebragt, komt weder alleen naar buiten, en verklaart, JEZUS, in wien hij geen schuld vond, te willen loslaten, na 't welk alles hij op den regterstoel zat, en JEZUS ter dood overgaf; — dit, zegt JOANNES, was omtrent de *zesde* ure. — Wie kan nu, met eenigen schijn van waarheid zich verbeelden, dat al deze gebeurtenissen zijn afgeloopen binnen den tijd van één eenig uur, tusschen den *aanbrekenden* dageraad en den opgang der zon, of de *zesde* ure des morgens? Dus moet men besluiten, dat JOANNES hier, gelijk elders in zijn Evangelie, de rekening der Joden volgt, die 12 uren hadden in den dag, van den opgang tot den ondergang der zon loopende, en, in aanmerking nemende, dat der Joden uren ten tijde van hun Paaschfeest, omtrent de nachtevening der Lente invallende, aan onze gewone uren bijna gelijk waren, zal hun *zesde* uur, daar JOANNES van spreekt, geweest zijn omtrent de *elfde* ure voor, of de *twaalfde* ure op den middag bij ons, — wanneer dan ook JEZUS aanstonds naar Golgotha uitgeleid en aan het kruishout genageld is geworden. Trouwens, wie zal met grond ontkennen, dat van ouds bij de Romeinen hebbe plaats gehad de gewoonte, welke

nog

Digitized by Google

nog stand heeft, om de halsgeregten ter uitvoer te brengen op, of omtrent den vollen dag, wanneer de zon op het hoogste is.

§. 4.

Dan, hoe strookt dit met de *derde* ure, door MARKUS genoemd? — want, stond JEZUS naar der Joden rekening, omtrent de *zesde* ure voor PILATUS regterstoel, hoe kan Hij, volgens dezelfde rekening, ten *derde* ure op Golgotha aan het kruis genageld zijn? Onder al de verschillende wegen ter vereffening dezer schijnstrijdigheden, verdient, mijns bedunkens, veel opmerking die, welke D. HEINSIUS *in Exercit. Sacr. ad Marcum* 15 : 25, ingeslagen heeft, dat namelijk de *derde* ure, bij MARKUS genoemd, niet teekent den tijd, toen JEZUS aan het kruis genageld, maar den tijd, toen *de verdeeling* van 's Heilands kleederen door de krijgsknechten geschied is: dit was de *derde* ure, niet van den dag, maar gerekend van het begin der kruisiging des Heilands; wanneer de woorden te vertalen zijn: *het was de derde ure, en zij hadden Hem gekruist;* dat is: *nadat zij hem gekruisigd hadden;* eene opvatting, die ik zal pogen met meer dan eene reden te billijken, en aannemelijk te maken.

§. 5.

In den grondtekst lezen wij ἦν δὲ ὥρα τρίτη,

Digitized by Google

καὶ ἐσταύρωσαν αὐτον — MARKUS, zien wij, schrijft in *aoristo*, *verbi σταυρόω*; nu weten wij, dat in de schriften des Nieuwen Testaments, het *aoristus* dikwijls gebruikt wordt voor het *plusquam perfectum*, bij voorbeeld JOAN. 7 : 39 *ὅτι ὁ Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη overmits* JEZUS *nog niet verheerlijkt was geworden*, zie ook JOAN. 18 : 14, 24, en in het evenvoorgaande 24ste vers (MARKUS 15 : 24) wordt het *participium aoristi* alzoo door MARKUS gebruikt *σταυρώσαντες*, *als zij Hem gekruisigd hadden.*

Verder, — merke men op, dat onze Evangelist in ons 25ste vers, de twee werkwoorden, die daarin voorkomen, het ééne in *imperfecto*, *ἦν δὲ ὥρα τρίτη*, het andere in *aoristo primo*, plaatst, *καὶ ἐσταύρωσαν*. — Zoo nu het laatste woord moest vertaald worden in *imperfecto*, gelijk onze overzetting heeft, *zij kruisigden Hem*, en niet in *plusquam perfecto*, *zij hadden Hem gekruisigd*: — wat reden kan MARKUS dan gehad hebben, om de beide woorden in onderscheidene tijden te plaatsen? Men vergelijke hier de bovengenoemde plaats JOAN. 7 : 39, daar JOANNES op dezelfde wijze spreekt.

Het woord *καὶ*, dat de beide uitspraken zamenhecht, kan hier dobr *dat*, *nadat*, *als*, zeer wel vertaald worden, want niet alleen vinden wij dit woord in de beteekenis van den Hebreeuwschen ו gebruikt, Rigt. 4 : 1, *de kinderen Israëls deden dat kwaad was in de oogen des Heeren* — ALS RHUD

ge-

Digitized by Google

gestorven was, eigenlijk staat er: en EHUD was *gestorven* — JOB 14 : 10, *een man sterft, als*, of, nadat *hij verzwakt is* — in het Hebreeuwsch: *en hij is verzwakt*, — zie ook Exod. 34 : 4 en 33, — maar ook vind ik bij RAPHELIUS *in annot. in sacr. script.* verscheidene voorbeelden, dat het woord *καὶ*, na eene tijdsbepaling volgende, meermalen bij POLIBIUS en HERODOTUS gebruikt is voor het woord *ὅτε*, *als*, *nadat*. Bovendien noemt ons deze taalkundige meer dan eene plaats des Nieuwen Testaments, waar het woord *καὶ* in de beteekenis van *dat* of *als* voorkomt: MATTH. 26 : 45, *ziet de ure is nabij gekomen, en de Zoon des menschen*, dat is: *als* of *dat* de Zoon des menschen *wordt overgeleverd*: — JOAN. 16 : 16, 19 : 4. — Nemen wij *καὶ* in MARKUS gezegde in dezen zin, *het was de derde ure, dat zij Hem gekruisigd hadden*; wat anders leert ons dit, dan dat wij te denken hebben aan de derde ure, gerekend van *toen af*, dat zij den Heiland aan het kruis geklonken hadden?

§ 6.

Het beloop van MARKUS redenering schijnt ook voor deze opvatting te pleiten; want in het voorgaande 24ste vers heeft hij reeds aangetekend, dat de krijgsknechten, als zij JEZUS gekruisigd hadden, zijne kleederen verdeeld hebben, waarop dan onmiddelijk vers 25 volgt, *het was de derde ure en zij hadden Hem gekruist*; het schijnt dus on-

Digitized by Google

voegelijk te zijn, dat de Evangelist, de verdeeling der kleederen, als na de kruisiging geschied, verhaald hebbende, weder terug zou treden om te bepalen, en aan te wijzen het juiste tijdstip van 's Heiland nageling aan het kruis; daar men zeer gevoegelijk, zonder eenigen dwang der woorden, zijn gezegde, vers 25; in een juist verband kan opvatten, als eene nadere bepaling van den tijd, wanneer, en hoe lang na de kruisiging van JEZUS, de verdeeling zijner kleederen geschied is; dit was de derde ure *als*, *nadat*, *van dat* zij Hem gekruisigd hadden.

§ 7.

Het zal ook ter staving dezer gedachte, mijns oordeels, dienen, bijaldien wij voegzame redenen geven kunnen, waarom (dit is toch bedenkelijk) de krijgsknechten de verdeeling van JEZUS kleederen tot de derde ure, nadat zij Hem reeds gekruisigd hadden, verschoven hebben. — *Gesteld* zijnde, volgens § 3, de Heer JEZUS is een weinig voor de zesde ure, dat is tegen den middag, wanneer de Stadhouder Hem veroordeeld had, zonder tijdsverloop naar den Kruisberg gesleurd en aan het kruis genageld; dan begrijpt men ligtelijk, dat, alvorens door de krijgsknechten alles verrigt was, wat tot de kruisiging, zoo van den Heere JEZUS als van de beide moordenaren, vereischt werd, de duisternis (*die*, volgens de Evangelisten, *begon omtrent de zesde ure*, van de zesde ure aan,

als

Digitized by Google

als de zesde ure gekomen was, zegt MARKUS, vers 33, en duurde *tot de negende ure toe*, dat is; van even over den middag tot 3 uur na den middag) hen reeds overviel, — welk ongemeen en ongewoon verschijnsel buiten allen twijfel deze Heidensche soldaten derwijze met vrees, schrik en verbaasdheid vervuld zal hebben, dat zij, de verdeeling der kleederen, gedurende de dikste duisternis, opgeschort, maar bij het allengskes opklaren van dezelve, tegen de negende ure, (die de derde was, na dat zij JEZUS gekruisigd hadden) ondernomen en volbragt hebben; en welligt dat MARKUS, om ons dit te leeren, het tijdstip der verdeeling der kleederen zoo juist heeft aangeteekend, zeggende, in verband met vers 24, *als zij hem gekruisigd hadden, verdeelden zij zijne kleederen, en het was de derde ure, dat, nadat zij Hem gekruisigd hadden.*

§ 8.

Hiertegen intusschen zou men inbrengen kunnen, dat dan, volgens den schakel van MARKUS verhaal, de kruisiging der beide moordenaars, vers 27, (die meer dan waarschijnlijk aanstonds en onmiddellijk op JEZUS kruisiging gevolgd is, en die geenszins gedurende de drieürige duisternis opgeschorst, maar voor dezelve volbragt zal zijn) schijnt geschied na de verdeeling van JEZUS kleederen! — Hierop zou ik kunnen antwoorden *in het algemeen*, dat de orde in de geschiedverhalen der Evangelis-

Digitized by Google

ten niet altijd zoodanig is, dat men daaruit de juiste orde der gebeurtenissen en de opvolging der gebeurde zaken opmaken kan. —

Maar in *het bijzonder* meen ik: dat MARKUS zijn verhaal op die wijze heeft ingerigt, om, in eene onafgebrokene aaneenschakeling, te berigten datgene, wat tot de kruisiging van JEZUS behoorde; als daar was, die kruisiging zelve, de plaatsing van het opschrift boven het kruis, en de verdeeling zijner kleederen; schoon ook sommige dezer dingen in tijdsorde gevolgd zijn na de kruisiging der beide moordenaars, welke hij daarna vermeldt vers 27, — en met reden, *dewijl* de strafoefening der moordenaars eigenlijk tot *de* kruisiging van JEZUS niet behoorde, maar alleen diende tot vermeerdering van smaad den gekruisten Heiland aangedaan.

En ofschoon wij al toegeven, dat de krijgsknechten JEZUS kleederen verdeeld hebben, niet (gelijk wij meenen) na de afnemende, maar voor de aanvangende duisternis; dit echter schijnen zij niet voor, maar na de kruisiging der beide moordenaars gedaan te hebben, volgens LUKAS XXIII, 32—34, waaruit wij dan te meer besluiten mogen, dat MARKUS, gelijk ook MATTHEUS, die der moordenaren kruisiging achter de verdeeling van JEZUS kleederen plaatsen, de orde des tijds niet zoo zeer, als wel de tot JEZUS kruisiging behoorende omstandigheden op het oog gehad hebben. — Even zoo vinden wij, dat MATTH. XXVII: 36, de bewaring van den ge-

Digitized by Google

gekruisten CHRISTUS met de verdeeling zijner kleederen, vs. 35, als elkander onmiddelijk volgende, en daarna, vers 38, de kruisiging der moordenaren eerst meldt, niettegenstaande het onbetwistbaar zeker is, dat der moordenaren kruisiging geschied zal zijn, alvorens de krijgsknechten zich bij het kruis van JEZUS hebben nedergezet, om dat te bewaren. En waarom anders houdt MATTHEUS deze orde, dan, omdat de bewaring des gekruisten mede behoorde tot de omstandigheden en gevolgen van 's Heilands straf?

Men zou kunnen vragen: zoo de verdeeling der kleederen van JEZUS, volgens het bovengestelde, geschied is bij de opklarende duisternis tegen de *negende* ure, die de *derde* was na de kruisiging, en dus niet lang voor dat JEZUS ten *negende* ure den geest gaf, wanneer zijn dan al die dingen, welke de Evangelisten verhalen, gebeurd? — bij voorbeeld, de plaatsing van het opschrift boven het kruis, het gaan der Joden tot PILATUS, ter verandering van dit opschrift, de lasteringen der Joden tegen JEZUS uitgebraakt, enz.; kon dit alles geschieden binnen den tusschentijd, die van JEZUS kruisiging tegen de zesde ure af verloopen is, tot op de geheele duisternis, die met de zesde ure begon?

Ik antwoord: dit alles is waarschijnlijk *voor*, en niet *staande*, of *na* de geheele duisternis geschied, en hiertoe was de genoemde tusschentijd genoeg, zoo men stelt, dat, terwijl na JEZUS, sommige der krijgsknech-

Digitized by Google

knechten de moordenaars kruisigden, anderen het opschrift op zijn kruis gesteld hebben (zoo dit niet reeds voor dat JEZUS daaraan gehecht werd op hetzelve geplaatst is geweest): — de bezending tot PILATUS konde ook haast geschieden, want de kruisberg was nabij de stad, JOAN. XIX:20. Dat de Joden het opschrift konden lezen, bewijst ook, dat het niet geheel duister nog geworden was, en wie twijfelt er aan, of de Joden zijn met hunne lasteringen tegen JEZUS begonnen, zoodra Deze gekruisigd werd.

Hoe lang of hoe kort de tusschentijd tusschen JEZUS kruisiging en de geheele duisternis geweest zij, kunnen wij ook niet bepalen; — geen der Evangelisten zegt ons, dat dezelve eensklaps zich verspreid hebbe; en wie zal bewijzen, dat dezelve, schoon eene wonderdadige duisternis, niet bij trappen toegenomen hebbe?

Dit als proeve ter vereffening der verhalen van de beide Evangelisten t. d. pl.

VOORBEELDEN VAN WARE BELANGSTELLING IN DE UITBREIDING VAN HET EVANGELIE.

Onlangs verhaalde een Predikant van *Dorsetshire*, in eene vergadering van het Bijbelgenootschap, het volgende:

Een jonge pachter en zijne vrouw hadden, op eenigen afstand van hun dorp, twee bijeenkomsten bijgewoond, die ten doel hadden, om in dat oord, twee-

Digitized by Google

twee hulp-genootschappen op te rigten van het Engelsch en buitenlandsch Bijbelgenootschap; één voor mannen, één ander voor vrouwen. Toen zij des avonds van daar terug gekomen waren, gaf de vrouw haren man te kennen, dat zij in het vrouwen-genootschap, 's jaars een Guinje wenschte bij te dragen. De man antwoordde haar, dat hij reeds voor die som geteekend had, en het hem te zwaar zou vallen, 's jaarlijks twee Guinjes daaraan op te offeren; daarenboven herinnerde hij zijne vrouw, dat zij eenige dagen te voren een Guinje bespaard hadden, om een zwerm bijen te koopen. De vrouw stelde haren man voor, dat geld liever ter bevordering van een edeler doel, dat van het Bijbelgenootschap, uit te reiken, waarin de man bewilligde. Op den volgenden dag, liet zich een zwerm bijen, op een der boomen in hunnen tuin neder, die spoedig werd gevangen. Verbaasd over die gebeurtenis, namen zij het besluit, om het voordeel, dat hen hierdoor te beurt viel, der Bijbelverspreiding toe te wijden.

Dit gebeurde in het jaar 1829; in het volgende jaar, hadden zij twee Guinjes gewonnen; in het jaar 1831, beliep de winst reeds tien Guinjes; in 1832 acht Guinjes; in 1833 hoopte men ten minsten op tien Guinjes.

Iemand, die deze daadzaak hoorde verhalen, wilde zich deze gebeurtenis ten nutte maken, en besloot, aan de zaak des Heeren, den schoonsten nootenboom in zijnen boomgaard, toe te wijden.

In

Digitized by Google

In het zuidelijk gedeelte van *Frankrijk*, hebben twee zusters den gelukkigen inval gehad, om een deel van de teelt hunner zijdewormen, ten nutte van het Zendelinggenootschap te besteden. In eene kleine stad, in het departement van *Arriège*, bestaat een arbeidend genootschap van twaalf jonge meisjes, van 7 tot 14 jaren, onder de leiding eener vrome verlichte dame. Hoewel deze lieve kinderen, wegens hunne andere werkzaamheden, zich niet meer dan eenmaal ter week kunnen vereenigen, namelijk Donderdags, van 's morgens acht uren tot den middag, hebben zij echter (in dien korten tijd), in den loop des vorigen jaars, veertig paar linnen koussen gebreid, ten behoeve van het Evangelisch Zendelingshuis te *Parijs*. En hetgeen deze kleine vergadering nog belangrijker maakt, is, dat men daarbij bidt, en er, gedurende de werkzaamheden, van zaken gesproken wordt, betreffende het koningrijk Gods.

Mogen deze voorbeelden van groote belangstelling in de zaak des Heeren, voor niemand verloren gaan, maar elk in den stand en de betrekking, waarin de Heer hem of haar geplaatst heeft, zich zelven afvragen: Zou ook ik niet eenigzins kunnen medewerken, om langs dien weg God te verheerlijken, en de uitbreiding van het rijk onzes Verlossers te helpen bevorderen?

(*Journal des missions Évangeliques de* Paris. Feb. 1834. pag. 62 *et suiv.*).

VREEM-

Digitized by Google

VREEMDE DENKBEELDEN EN GEWOONTEN, BETREKKELIJK HET VOLGEND LEVEN.

De Laplanders en Indianen verbergen en begraven, nog bij hun leven, hun bespaard geld en bijeengebragte schatten, wijl zij gelooven, dat zij daarvoor hier namaals het noodwendige zullen kunnen koopen, en daarvan zeer gemakkelijk leven. De Celtische volkeren gaven dikwijls bij hun leven elkander wisselbrieven, welke eerst in het volgend leven vervallen en betaalbaar waren. Zij wierpen vaak op den brandstapel, waarop een hunner vrienden of bekenden verbrand werd, geschrevene brieven aan hunne reeds vroeger gestorvene bekenden, waarin zij den pas gestorvenen in derzelver vriendschap aanbevalen, en van hunnen welstand en hun bedrijf berigt gaven, wijl zij stellig geloofden, dat vrienden elkander hier namaals zouden herkennen. Met hetzelfde oogmerk staken ook de Allibanons gestopte pijpen in den mond hunner afgestorvenen, opdat zij die dadelijk aan de bewoners des hemels aanbieden, en dus, naar hunne zeden, oude vriendschap hernieuwen, of nieuwe konden aanknoopen. In Heliopolis stak men te voren den dooden gouden of zilveren munten in den mond, om daarmede dadelijk in den hemel de eerste behoeften te kunnen bestrijden. De Tunkinesen en Sinesen verbranden bij eene uitvaart, paleizen, meubelen, kleederen enz, het voor zeker hou-

Digitized by Google

houdende, dat deze in de andere wereld weder datgene worden, wat zij hier waren, en ook daar weder, ten gebruike des voormaligen bezitters kunnen dienen. Van daar ook de afgrijsselijke gewoonte, om bij den dood van koningen of groote mannen, tevens derzelver vrouwen, slaven en vrienden te begraven of te verbranden, opdat zulke personen met een groot gevolg, hier namaals zouden aankomen, en naar behooren geëerd en gediend worden.

Ten gelijken einde geven ook, in *China*, *Japan* en *Siam*, de priesters den dooden aflaat en passen mede op zijne reis naar den hemel, waarin men den gestorvenen niet alleen de zaligheid *verzekert*, maar ook den portier des hemels beveelt, den brenger dadelijk de poort te openen, en hem ten eerste van alle kwalen en ongemakken te bevrijden en in het volle bezit van het paradijs te stellen. Trouwens die zelfde gewoonte heerschte ook bij de Christenen in *Armenie*, *Georgië* en *Rusland*, waar ieder een, die slechts tot een aanzienlijken stand behoort, bij zijnen dood zich, eenen grooten aflaat- en recommandatie brief aan den Apostel PETRUS op de borst laat binden en aldus grafwaarts wordt gebragt. Daarom ook zijn in *Georgie* eene menigte Jeruzalemsche monniken, met zulke brieven van den Griekschen patriarch, die zij ter verkoop ontvangen hebben en dan ook voor vrij hooge prijzen afgeven. Ook in *Rusland* gaven de geestelijken eertijds den afgestorvenen aanbevelingsbrieven me-

Digitized by Google

mede, waarin zij meldden: dat N. N. als een aanhanger der Grieksche kerk geleefd had, en, hoewel hij nu en dan gezondigd had, die zonden hem echter altijd door de biecht waren kwijtgescholden; dat hij voorts vlijtig de vasten gehouden, het avondmaal bijgewoond, en God en de heiligen vereerd had. Om alle deze redenen gaven zij hem dit geschrift mede, opdat, naar deszelfs inhoud, de heilige PETRUS of NICOLAAS denzelven N. N., niet aan de deur des hemels zoude ophouden, maar hem dadelijk, aangezien zijne verdiensten, zou laten inkomen. — In *Rusland* zal dit tegenwoordig wel niet meer gebeuren, mogelijk alleen hier of daar in afgelegene Siberische steppen. —

DE ESKIMO'S.

(*naar de berigten van de Kapiteins* ROSS *en* PARRY.)

Het leven der *Eskimo's* is een voortdurende strijd met allerlei bezwaren. Zij bewonen een land, dat gedurende negen maanden des jaars met ijs bedekt is, dat hun noch vruchten, noch koorn, noch wortelen oplevert. Hetgeen tot hunne voeding en kleeding noodig is, moeten zij door de vischvangst en jagt verkrijgen. Zij leiden een zwervend leven, en rijden op sleden, die door honden worden voortgetrokken, van den eenen

Digitized by Google

oord naar den anderen. Hunne winterwoningen zijn hutten, gebouwd uit de eenige stof, die hun daartoe bij de hand is, *de sneeuw*. Zij verlichten deze verblijven, gedurende de lange winternachten, met eene lamp, die door walvisch- en zeehondstraan brandt. Hunne gedaante is over het algemeen klein, hun gestel waterzuchtig, en hun spiergestel weinig ontwikkeld, hun huid is zacht en de beide geslachten hebben aanleg, om vet te worden.

De liefde jegens hunne kinderen is bij hen algemeen, en men mag hier de hand der Voorzienigheid niet voorbij zien, welke door *die liefde* der ouderen voor de onderhouding der *arme kleine* schepsels zorgde, die in zulk een klimaat, zonder die groote zorgvuldigheid, anders ongetwijfeld omkomen moesten. De beide echtgenooten wenden gezamelijk alles aan, om hunne kinderen te verplegen. De moeder zoogt hen tot in het derde jaar, de vader snijdt voor hen speelgoed en *speelt* met hen; zij worden niet onvriendelijk bejegend noch geslagen; integendeel geeft men hun alles wat zij verlangen. Zeer dikwijls sterven de moeders van verdriet, wanneer zij hare kinderen verloren hebben. Deze kinderliefde staat in eene wonderlijke tegenstrijdigheid met hun gebrek aan ondervinding in het algemeen, en in het bijzonder, gelijk wij verder zien zullen, met hunne huwelijksbetrekkingen.

De liefde en achting, welke de kinderen nader-

hand

Digitized by Google

hand hunnen ouders betoonen, vergeldt rijkelijk de zorgen, hun in hunne jeugd betoond. Zelfs wanneer de kinderen den mannelijken leeftijd bereikt hebben, beschouwen zij de gehoorzaamheid aan hunne ouders, als hunnen heiligsten pligt.

Kapitein PARRY vroeg aan eenen jongen Eskimo, of hij hem naar *Europa* wilde vergezellen? Zijn antwoord was een ten minste tienmaal herhaald *Nao* (neen). En toen de Kapitein hem naar de oorzaak van dat weigerend antwoord vroeg, sprak de jongman deze eenvoudige, doch roerende woorden: » Mijn vader zou weenen!" Opmerkelijk is het, dat hij deze liefde tot de kinderen, de vriendschap, milddadigheid en huwelijksliefde onder hen zoo weinig gevonden worden. Een kranke wordt steeds door de zijnen verlaten. De vrouw verpleegt alleen haren man, omdat zij weet, dat zij, na zijnen dood, zonder allen onderstand is. Vindt zij echter iemand, die deze zorg wil overnemen, dan bekommert zij zich niet meer over den kranken. Zoo verlaat de man ook zijne zieke vrouw, zonder voor haar in het minste te zorgen, en is zij zoo ongelukkig, dat zij geene kinderen heeft, dan versmacht zij en komt zij, door een ieder verlaten, in hare hut, van gebrek om. Even zoo worden weeskinderen dan alleen liefderijk opgenomen, wanneer zij zoo sterk en geschikt zijn, dat men zich van hunne verzorging groot voordeel belooven kan.

De gruwelijkste gewoonte onder de Eskimo's is,

Digitized by Google

dat zij den hulpeloozen geheel uitplunderen. Heeft eene vrouw haren man verloren, en blijft zij met kleine kinderen over; dan ijlen de buren, onder het voorwendsel van haar te troosten, naar haar toe, en ontnemen haar alles, wat in de hut voorhanden is. Kapitein Ross was getuige van zulk een voorval. » Ik vond de ongelukkige," zegt hij, » in hare onzindelijke hut van sneeuw; onder een » open dak, waardoor de wind blies. Men had haar » niets overgelaten, dan de dieren huid, waarop » zij sliep. Zij scheen den dood ten prooi gegeven » te zijn, want zelfs hare kleederen waren haar » ontroofd en met eenige verscheurde *lompen ver-* » wisseld."

De Eskimo's kennen de liefde alleen als eene dierlijke drift. Huwelijkstrouw is hun geheel vreemd, en nergens wordt de wellust in dit stuk verder gedreven. In plaats van de Europesche kus, drukken zij de neuzen tegen elkander. Maar ook, waar men dit bewijs van teederheid bij de echtgenooten vindt, mag men nog niet op huwelijksliefde en trouw rekenen. Het huwelijk onder vier is hun niet vreemd, noch de verwisseling van vrouwen.

De *Eskimo's* zijn voor het overige minder wantrouwende, dan andere wilde volken. Hunne koenheid en onverschrokkenheid is zelfs bewonderingwaardig. Zij naderen de Europeanen onbevreesd. Kapitein PARRY verhaalt; » Toen ons schip » aan het eiland *Winter* aankwam, naderde een » troep inboorlingen ons aanstonds zonder wantrou-

» wen.

Digitized by Google

» wen. Zoodra wij van hen gekocht hadden, het-
» geen zij ons medebragten, en hun eenige geschen-
» ken hadden gegeven, openbaarden wij den wensch,
» om ons naar hunne hutten te begeleiden. Hierop
» gingen zij zonder mistrouwen vooruit, om ons
» bij de hunnen aan te melden."

Opmerkelijk is het, dat dit volk alle voorzorg nalaat, waartoe het ruwe klimaat, waarin zij leven, zoo veel aanleiding geeft. Zij lijden des winters dikwijls het grootste gebrek, zonder dat hun dit voor een' volgenden winter tot leering dient.

Moed kan men niet ontzeggen aan een volk, dat den strijd met de beeren, onder de eenige begeleiding van een hond, niet vreest. Deze moed openbaart zich ook in hun voorkomen. Hunne vrije houding, hun stoutmoedig oog, hetwelk zich in de tegenwoordigheid van den vreemdeling niet neerslaat, duiden menschen aan, die op zich zelven vertrouwen. Bij hun omzwerven op de ijsvelden, betoonen zij de grootste onverschrokkenheid, en zelfs, wanneer zij, hetgeen dikwijls gebeurt, op een ijsschol, die zich van den oever losscheurt, midden in de zee gedreven worden, blijven zij alle middelen aanwenden, om hun leven te redden.

Niettegenstaande dezen moed zijn zij zachtmoedig van aard, niet oorlogzuchtig en zelden toornig. Moord en bloedwraak zijn hun onbekend.

Hunne geschiktheid tot handwerken is hoogst merkwaardig. Had de natuur hen van de werk-

Digitized by Google

tuigen daartoe niet zoo stiefmoederlijk bedeeld, zij zouden aan de beschaafdste volken weinig toegeven. Bijzonder zijn de vrouwen vernuftig; hare kleeding, die zij zich uit bont en huiden maken, is zelfs niet zonder smaak zaamgesteld.

Het eenige, waarnit zij iets bouwen kunnen, is *sneeuw* en *ijs*. Daaruit maken zij met goed overleg zich hunne koepelvormige woningen, die ongeveer negen voeten hoog zijn. Aan de eene zijde van het dak maken zij een rond gat, om licht naar binnen te brengen, en bedekken het met een bijzonder daartoe uitgezocht helder stuk *ijs*, hetwelk drie duim dikte en twee voet diameter heeft, de plaats van een glasruit vervangt, en overal in de hut een zacht licht verspreidt. Allengskens worden deze hutten geheel van sneeuw omgeven, zoodat men alleen de oppervlakte van dezelve aanschouwt, waarvan de schijf van ijs door een mat licht aanwijst, dat het woningen van menschen zijn. Ook hunne kleine schepen zijn doelmatig zamengesteld, en zij bedienen zich zeer geschikt van dezelve. Aanschouwt men de weinige en onvolkomen handwerktuigen, waarvan zij zich bedienen, dan moet men bijzonder hun snijwerk in hout, dat zich zelfs tot groepen van figuren uitstrekt, bewonderen.

De Eskimo's zijn niet vrij van eigenwaan en verachten in de daad de Europeërs en de naburige volken. Over het geheel zijn zij minder ijdel, dan andere onbeschaafde volken; ten minste men bemerkt

Digitized by Google

merkt bij de vrouwen geene zoo sterke begerte naar halsbanden en ander klein opschik. En toch zijn zij niet geheel vrij van ijdelheid, gelijk het volgende voorbeeld, door Kapitein LYON verhaald, bewijst: » Eene jonge Eskimosche vrouw, ARNALOOK » geheeten, had op een' zekeren dag haar aangezigt » zeer schoon gewasschen, iets, dat in deze streken zelden gebeurt. Haar hoofdhaar had zij met » gouden knoopen en roode linten opgesierd, en zoo » vertoonde zij zich aan de Europeanen, terwijl » zij, niet zonder *koketterie*, op en neer wandelde, » en veelbeduidende blikken op hen wierp. Zij » wist een bestendig lagchen zeer goed vol te houden, minder om haar opschik, dan om hare » tanden te vertoonen, die zij voor de eerste reize » had gereinigd met een tandenborstel, haar ten » geschenk gegeven, en waarvan men haar het » gebruik geleerd had. Haar man scheen van de » pracht zijner gade even zoo verbaasd te zijn, » daar hij met trotsche blikken, in wijde kringen, » om haar heen wandelde, ten einde daardoor aan » de overige vrouwen, die zich rondom haar verzameld hadden, gelegenheid te geven, zich ongestoord over haar te vermaken. Het gansche » tooneel had zoo iets Europeesch, dat slechts de » kleeding en het oord het onderscheid maakten » tusschen dit en een *soiree*-tooneel."

Onderscheid van rang kennen de Eskimo's niet. Zij groeten ook niet bij het komen en gaan. Met hunne godsdienst ziet het er ook treurig uit. Het

Digitized by Google

denkbeeld van een God is hun geheel vreemd. Zij bidden noch de zon, noch de maan, noch de sterren aan, noch geloven, gelijk andere wilde volken, aan een boozen geest. Zij meenen, dat met den dood alles ophoudt, en buiten een paar bijgeloovige plegtigheden vindt men geen spoor van eerdienst bij hen.

Er is echter een soort van toovenaars onder hen, die zij *angekok* noemen, en van welke zij gelooven, dat zij onweders stillen, en zeehonden en vogels tot zich lokken kunnen.

Kapitein ross, die met een jongen Eskimo over de voortduring na den dood sprak, vernam van dezen, dat een wijze, die vroeger onder hen geleefd had, hen had geleerd, dat zij na den dood naar de maan werden overgebragt: dit had men dan ook vroeger geloofd, maar thans lachte men daarmede. Dit wilde hij alleen geloven, dat de vogels uit de maan op aarde gekomen waren.

Ook in het stuk van reinheid en orde, wijken de Eskimo's tamelijk ver van de Europeanen af; hetgeen wij *opruimen* noemen, kennen zij geheel niet. Slechts zelden wassen zij zich, vegen nimmer hunne hutten, en gebruiken met hunne honden hetzelfde bord.

Van rekenen hebben zij slechts een gebrekkig begrip. De meeste kunnen niet verder dan *tien* tellen, door behulp van hunne vingers. Die tot twintig tellen kan, waarbij zij dan hunne teenen mede ter hulp roepen, wordt voor een geleerde gehouden.

Ook

Digitized by Google

Ook zijn hunne muzijktalenten zeer weinig beteekenende. Hunne muzijk, hun gezang en hunne dansen overtreffen niet, hetgeen beerenleiders gewoon zijn te laten hooren en zien.

BIJZONDERHEDEN OVER DE GODSDIENST DER OUDE SAXERS.

Vervolg.

2. *Maandag.*

In ons vorig nommer gaven wij eene lijst van zeven afgoden, welke, in de vroegste tijden van *Brittanie*, niet alleen door de Anglo-Saxers werden aangebeden, maar de namen gaven aan de onderscheidene dagen der week. Van deze is de afgod de Maan, de tweede in rang.

Met het oogmerk, om de gruwelijke afgoderij, welke de Saxers in *Engeland* ingevoerd hadden, tegen te gaan, werd AUGUSTIN of AUSTIN, door Paus GREGORIUS den eersten, omstreeks het jaar 600 naar *Engeland* gezonden. Het voorval, hetwelk gezegd wordt tot dezen maatregel aanleiding gegeven te hebben, is zeer vreemd en treffend, wij nemen het verhaal daarvan hier over, uit het werk van R. VERSTEGAN, dat in 1605 het licht zag.

In den tijd, toen AELLA Koning was van *Deira*, waarschijnlijk een gedeelte van het koningrijk *Northumberland*, gebeurde het, dat eenige kinderen uit die landstreek (waarschijnlijk in den oorlog ge-

Digitized by Google

vangen genomen en op de wijze door vijanden vervoerd, of, door dat het bij onderscheidene volken verpoerloofd was, hunne kinderen te verkoopen) naar *Rome* werden gevoerd, om aldaar op de markt gebragt en verkocht te worden.

Daar kwam op dien tijd een eerbiedwaardig, kerkelijk persoon, GREGORIUS genaamd, een man van groote deugd en geleerdheid; en bemerkende dat zij eene fraaije gestalte hadden, vroeg hij aan den koopman, die hen wilde verkoopen, van waar zij kwamen? Dit hem verhaald zijnde, vroeg hij verder, of zij christenen waren? Hierop werd hem ontkennend geantwoord: hij zuchtte diep en zeide: Helaas! zou de engel der duisternis de volkeren van zulk een goeden aard in zijne magt houden, en zoude deze met zulke onschuldige gezigten onwaardiglijk, zulke dwaze zielen hebben. Op zijne vraag naar den naam van dat volk, antwoordde men hem, dat zij *Anglen* of liever (zoo als zij zich zelven noemden) *Engelisce*, dat is Engelschen, heetten. De waardige man, bemerkende dat den naam veel overeenkomst had, met het Latijn *Angeli* (engelen) riep uit, waarlijk, niet zonder reden heetten zij Engelschen, want zij hebben aangezigten als engelen, en het zoude te beklagen zijn, dat zulken geene deelgenooten werden van de engelen in den hemel. — Daarna vernam hij naar den naam van de landstreek, van waar zij waren, en kreeg ten antwoord: zij zijn van *Deira*. Dat is zeer wel, hernam hij, zij zullen verlost wor-

Digitized by Google

worden van *de ira Dei*, dat is, van de wraak van God en komen tot de genade van CHRISTUS. — Welke is de naam, vraagde hij, van den koning van die landstreek! Zijn naam is *Aella*, waarop hij wederom toepaste *Allelujah!* en zij moeten ingelijfd worden, vervolgde hij, in de bezittingen van dien vorst, tot lof van God Almagtig. En te veel medelijden met hen hebbende, om te kunnen zien, dat deze volken voortaan den dienaar der duisternis onderworpen zouden blijven, ging hij henen, enz.

Daarop volgt een verhaal van GREGORIUS voornemen, om *Engeland* te bezoeken, van zijne reis en terugkomst te *Rome*, eindelijk van zijne verheffing tot Paus, en van de zending van AUGUSTINUS en eenige andere Monniken naar dat land.

Na vele ongemakken en eene lange reis, kwamen zij op het eiland *Thanet*, waar de koning ETHELBERD hen gehoor verleende: hetwelk den doop van dezen koning en van vele zijner onderdanen ten gevolge had, benevens hunne bekeering van de dienst en offerhanden aan hunne afgoden *Thor*, *Woden*, *Friga*, enz. zij verdreven de duisternis en wierpen de afschuwelijke afgodsbeelden ter neder.

Het is zeker *Rome*, dat door deze bekeering der Anglo-Saxers, door AUGUSTIJN, den eersten steen legde aan hare magt in *Engeland*; het is even zeker dat voor dien tijd de christenkerk in *Engeland* en in *Ierland* bestond, hoewel onafhankelijk van die van *Rome*.

De

Digitized by Google

De geleerde aartsbisschop USHER verhaalt ons dit, in zijn verslag over den staat en toenemenden bloei van de christelijke kerk. »Hij bewijst uit schrijvers van onbetwistbareechtheid," zegt M. HOME, in zijn leven van USHER, »dat zelfs in de duisterste tijden CHRISTUS eene zigtbare kerk had, onvermengd van de dwalingen en misbruiken van het romanismus, en dat onze landen het christendom niet aan *Rome* verschuldigd zijn." Dit bovenstaande is een antwoord op de vraag: Welke was onze godsdienst voor den tijd van LUTHER?

Echter is het bewezen dat de oude Saxers zeer aan de afgodsdienst verslaafd waren, gelijk reeds bleek uit onze vorige beschrijving van hunne vereering van de zon, welke op Zondag plaats had. Maandag was geheiligd en toegewijd aan de Maan. Deze afgod werd voorgesteld door een vrouwenbeeld geplaatst op eene zuil van drie voeten hoog, zij had schoenen aan de voeten voorzien van scherpe punten, gelijk schaatsen. Voorts eene korte rok aan, welke niet lager dan aan de knieën reikte, op haar hoofd een kap, voorzien van twee oren aan beide zijden, en zij hield met uitgestrekte armen eene halve maan voor haar lijf. Deze maan is natuurlijkerwijze, om de godheid aan te duiden, welke zij voorstelt, maar de beteekenis van hare korte rok en gepunte schoenen is niet ontdekt kunnen worden.

HET

Digitized by Google

PAPIER IN ENGELAND, BIJ DE MIJL VERKOCHT.

Het papier wordt tegenwoordig in *Engeland* bij de mijl verkocht. Het papier, dus laat zich het *Dinglersche* Journaal uit, hetwelk voor weinige jaren nog bij het vel werd vervaardigd, wordt thans niet alleen bij de el, maar zelfs bij de mijl besteld en verkocht. Welk een verrukkend schoon uitzigt voor onze eeuw des schrijvens, en voor onze hoogere en lagere scribenten, die het papier verslinden, en door hun geschrijf de wereld regeren en gelukkig maken! Een fabrikant in *New-Castle* ontving de volgende bestelling: » Wees zoo goed » mij tien mijlen van uw beste drukpapier te » zenden, en tevens zes mijlen van dertig duim » breedte, en nog vier mijlen van eene breedte van » twee en twintig duimen." Zulk papier zou, volgens FOURDRINIERS methode, op houten rollen zijn opgerold. Men drukt ook dit bijna eindelooze papier met gegraveerde rollen op dezelfde wijze, als men de katoen in de katoendrukkerijen drukt. Het gedrukte papier wordt dan tot tapijten en andere dingen gebezigd.

GEVOLGEN VAN TELEURGESTELDE LIEFDE.

Te *Brighton* leeft eene vrouw, eenzaam, van allen menschelijken omgang afgezonderd, behalve van

Digitized by Google

van ééne vrouwelijke dienstbode, die zij ter hare oppassing heeft. Zij verkeert steeds in eene onafgebroken duisternis. Tot haar vertrek kan geen lichtstraal doordringen. Zij haat de zon. In het hoogst zeldzaam geval, dat zij schrijven moet, geschiedt dit bij den schijn van een lantaarn met groen glas. Zij moet schoon geweest zijn, is 40 jaren oud, en leeft reeds 10 jaren zoo, ten gevolge van teleurgestelde liefde.

Te *Berlijn* leeft in een der gasthuizen, reeds sedert 50 jaren, eene vrouw, die vroeger opgeruimd, geestrijk en gezellig was, maar door teleurgestelde liefde in eene vijandin van *menschen*, bijzonder van mannen is veranderd. Zij ontvliedt allen omgang; verduistert hare glasramen met dikke gordijnen, en maakt van den nacht haren dag.

HET VERTROUWEN OP GOD.

Hij, die op God vertrouwt, hoe duister 't hier ook schijn;
Vertrouwt niet te vergeefs, geen onheil zal hem schaden,
d'Algoede slaat hem gn, en zal nabij hem zijn
In 's levens woestenij, op kronkelende paden.

Geen nood! wat ooit gebeurt, hoe ook der zorgen nacht
Het uitzigt zijner hoop op aard benevlen moge,
't Heelal is in Gods hand, 't bukt alles voor Zijn magt,
Hij zal te Zijner tijd ellendigen verhoogen.

Komt, broeders! treedt dan voort, en beeft niet voor uw lot,
Wat God ons schenkt is goed! het vormt voor beter leven,

Eens

Digitized by Google

Eene houdt het zorgen op, dan juichen wij bij God,
Van zonde en smart verlost, van sterfelijkheid ontheven!

1834. G. VAN SCHALK, Jr.

Kandt. tot de H. Dienst.

GEDACHTEN BIJ HET EINDIGEN DES JAARS.

Spoed heen, wegvliegend jaar!
Stort in het niet ter neêr! ras is het einde daar;
Als 't uur van middernacht voor u het laatst zal dagen;
Ras brengt het statig klokkenspel,
Den snellen tijd een dienst, ons, door zijn sombre slagen,
Uw droef vaarwel.

o Meng'ling van gevoel!
Van onspoed, vreugd en smart, waaraan wij staan
ten doel;
Wat al herinnering houdt ziel en zin omtogen!
Wat denkbeeld schokt het harte meer,
Dan 't geen dit tijdstip meldt: straks is het jaar vervlogen,
En 't keert niet weer.

Gelijk 't onnoozel kind
Jaagt naar een waterbel, die warrelt in den wind,
En in één oogenblik voor altoos gaat verloren;
Zoo jagen wij, dit kind gelijk,
Den schijn voor 't wezen na, en, 't geen ons kan bekoren,
Is nietig slijk.

Het schijngenot der aard'
Is uit een dwazen waan ons ijvrig streven waard,
En 't beste en grootste goed wordt hierdoor ligt vergeten;
Dit goed, rijk in voortref'lijkheen,
(Een rustpunt voor 't gemoed, en voor een kalm geweten,)
Vloeit vaak daar heen.

Wat

Digitized by Google

Wat is der jaren tal
Bij 't ruim der eeuwigheid? de Schepper van 't heelal,
Schonk ons Zijn eigen Zoon, opdat wij zouden leven;
Die lieid', die zulk heil ons bood,
Moet niet voor 't nad'rend lot van 't leem gebouw der beven,
Noch voor den dood.

Wij gaan naar beter oord,
't Is daar, waar klatergoud noch schijngenot bekoort.
Welaan! dan niet gevreesd den snellen loop der jaren;
Maar welgemoed den weg gegaan,
Waar elk, hoe naauw beperkt, bij 't barnen der gevaren,
Moert pal te staan.

Want op een enger weg
Vereischt het veel beleid en schrander overleg,
Den ongetemden loop van 't hollend ros te ontvlieden:
Dit is het beeld van 't pad der deugd;
En, wie der driftenheer krachtdadig 't hoofd kan bieden,
Smaakt reine vreugd.

Gelukkig sterveling,
Die, als hem 't al ontzinkt, in hoog verheven kring,
Het vrolijk lofgezang des serafijns mag hooren;
En die, niet meer verganklijk stof,
Na wel volbragte reis, mag ingaan in de koren
Van 't hemelhof!

C. C. T. JZN.

AKA-

Digitized by Google

AKADEMIE-NIEUWS.

UTRECHT.

De Hooggeleerde Heer Mr. CORNELIUS ADRIANUS VAN ENSCHUT, Hoogleeraar in de Regtsgeleerdheid, vroeger aan de Hoogescholen van *Harderwijk* en *Groningen*, en sedert het jaar 1822 aan de Utrechtsche Akademie, zal, op zijn verzoek, wegens aanhoudende ligchaamsongesteldheid, zijn emeritaat, door gunstig besluit van Z. M. den Koning, ertangen, met het begin des jaars 1835.

Den 19den November, werd de Heer ADOLPHUS STEPHANUS RUEB, van *Rotterdam*, met *veel lof*, bevorderd, tot *Matheseos Mag. et Philosophiae naturalis Doctor*, nadat hij, in de groote gehoorzaal der Akademie, had verdedigd zijn *Specimen de motu gyratorio corporis rigidi, nulla vi acceleratrice sollicitati.*

Den 4den December, werd de Heer GUILIELMUS HENRICUS VAN DER VOORT, van *Kouderkerk*, insgelijks met *veel lof*, bevorderd, tot *Juris Rom. et hodierni Doctor*, nadat hij, ter zelfder plaatse, zijne *Dissertatio Juridica, de legali uxoris in bonis mariti hypotheca*, verdedigd had.

SCHOOLNIEUWS.

ARNHEM.

Den 8sten September 1834. Nadat op den 14den Julij l. l. de Leerlingen der Latijnsche School,

Digitized by Google

bij het gewoon Zomer-examen, van hunne gemaakte vorderingen hadden doen blijken, had heden de openbare bevordering en prijsuitdeeling plaats, en werd door den Rector der School, den Heer L. ROMBOUTS geopend, met een beknopt betoog over *het nut eener vereenigde beoefening van de Oude en Nieuwe Letterkunde ter verkrijging van ware beschaving.*

Vervolgens beklom G. R. A. J. VAN HASSELT de spreekgestoelte, die naar de Hoogeschool bevorderd en met eenen fraaijen prijs en getuigschrift die bevordering vereerd, eene redevoering hield *de Clementia;* Hij werd vervangen door G. J. VAN HASSELT, die, in de tweede orde der eerste klasse, van zijnen ijver blijken had gegeven, en daarom, insgelijks na het ontvangen van een *prijs*, *eershalve* en ter zijner oefening eene declamatio uitsprak: *de rege Perseo et regno Macedonico sublato.*

Hierna werden de volgende jongelingen naar hooger klassen bevorderd: van de tweede naar de eerste klasse: G. C. GORDON, met den prijs en twee getuigschriften voor de meest vlijtige beoefening der *Stelkunst* en der *Geschiedenis;* W. H. DULLERT, insgelijks met twee getuigschriften, voor de *Meetkunst* en de *Geschiedenis;* E. L. J. VITRINGA en W. J. VAN BRAKELL. Van de derde naar de tweede klasse: H. WAARDENBURG, met den prijs, O. D. DE RUUK, met een getuigschrift voor de *Romeinsche Oudheden* en M. G. J. KETELAAR. Van de vierde naar de derde klasse F. VAN GORKUM, terwijl J. H. BUDDINGH, die de School verlaat, in die klasse den prijs behaalde. Van de vijfde naar de vierde klasse: J. A. VAN TRICHT, met den prijs en twee getuigschriften, een voor de *Rekenkunde* en een voor de *Geschiedenis;* P. F. A.

Digitized by Google

A. KETELAAR, A. F. UMBGROVE, H. W. MOOY en A. WANDERS. Van de vijfde naar de vierde klasse: C. K. MULLER, met den prijs, M. NIJHOFF en A. F. R. E. VAN HASSELT. In de tweede orde der zesde klasse had C. P. HENNY zich zoo zeer aanbevolen door ijver en vorderingen, dat hij niet alleen twee getuigschriften behaalde, een voor de *Rekenkunde* en een voor de *Aardrijkskunde*, maar dat hem ook een meer dan gewone prijs, voor die orde, werd uitgereikt.

De met prijzen vereerde jongelingen betuigden hunnen dank aan H. H. Curatoren, door het opzeggen der gewone gratiarumactiones, waarna de Rector de plegtigheid besloot.

WAGENINGEN.

Den 2den October 1834. Heden had alhier de gewone halfjarige promotie en prijsuitdeeling bij onze Latijnsche scholen plaats. De Rector opende deze plegtigheid met eene korte voorafspraak, waarna de bevordering en prijsuitdeeling geschiedde.

Op de bovenste orde der 4de klasse ontving W. BRUIJN eenen prijs; als mede op de onderste orde dier zelfde klasse S. DE BRUIN, B. VAN MARLE en O. W. ROSS. — Van de onderste orde der 3de klasse, werd buiten de gewoonte tot de onderste orde der 4de klasse bevorderd en met een prijs begiftigd, TH^s. J. VAN GRIETHUIJSEN.

De met prijzen begiftigde jongelingen zeiden hunne gratiarum actiones met bevalligheid en gepaste vrijmoedigheid op.

Deze plegtigheid liep tot genoegen der talrijke toehoorders af.

ZALT-BOMMEL.

Den 19den September. Nadat op den 29sten

Digitized by Google

Junij l. l. de leerlingen van het Gymnasium voldoende bewijzen hadden opgeleverd van hunne vorderingen, had heden de promotie en prijsuitdeeling plaats.

De Rector opende deze plegtigheid met eene voorafspraak, waarna de verdienstelijke jongeling, C. H. D. BUYS BALLOT, het spreekgestoelte beklom, en met veel bevalligheid zijne Declamatie uitsprak, *de Germanico*.

Hierna ging men over tot het bevorderen naar hoogere klassen en het uitdeelen der prijzen. Van de tweede klasse werd tot de eerste bevorderd, C. H. D. BUYS BALLOT, en van de vierde tot de derde W. F. J. VAN VLOTEN. Beide ontvingen prijzen voor hunne vorderingen in de Latijnsche *en Grieksche* talen en Wiskunde, terwijl zij voor *hunne loffelijke* vlijt in Geschiedenis, Mythologie, oude en nieuwe Aardrijkskunde, aan den dag gelegd, met getuigschriften begiftigd werden.

HARDERWIJK.

Den 22sten September 1834. Nadat op den 28sten Junij het gewoon halfjarig examen der leerlingen van ons Gymnasium had plaats gehad, geschiedde heden de uitdeeling der prijzen en de bevordering der leerlingen. Die plegtigheid was, om het op handen zijnde beroep een's Conrectors, waartoe H. H. Curatoren, door den toenemenden bloei van ons Gijmnasium gedrongen, van onzen geëerbiedigden en beminden Koning verlof gevraagd en bekomen hadden, tot heden uitgesteld. Onze Rector hield bij die gelegenheid eene korte Prolusie, en wenschte daarbij den van *Leiden* herwaarts beroepenen Conrector, den Hr. W. C. L. CLARISSE, Litt. Hum et Phil. Theor. Cand., met deze zijne benoeming hartelijk geluk. Daarna had de bevordering der leer-

Digitized by Google

leerlingen en de prijsuitdeeling plaats, en werden van de bovenste orde der tweede klasse naar de onderste der eerste bevorderd: C. H. W. LAMERS met een' prijs in 't Latijn, en een getuigschrift in de *Geschied-* en *Aardrijkskunde*: G. LAMERS met een prijs in 't Grieksch en J. D. PALM met een getuigschrift in de *Algebra*. Van de bovenste orde der derde klasse naar de onderste der tweede klasse: P. SMEER met een' prijs in 't Latijn en een getuigschrift, in plaats van prijs, in 't Grieksch, ABRAH. DE MEESTER met een' prijs in de *Geschied- en Aardrijkskunde*, en een getuigschrift in de *Algebra*; het laatste bij het lot tegen K. A. KNGELBREGT, die naar dezelfde orde der tweede klasse bevorderd werd. Van de onderste orde der derde klasse naar de bovenste: G. J. CREMER met een prijs in 't Latijn en Grieksch. Van de bovenste orde der vierde klasse tot de onderste der derde J. D. SACHSE met een prijs in 't Latijn, H. HUIJSMAN en J. H. HUIJGEN. En eindelijk van de onderste orde der vierde klasse naar de bovenste: W. VAN RAALTEN met een' prijs in 't Latijn, W. J. WIJENBERG en R. C. STAVERMAN met een' prijs in de *Geschied- en Aardrijkskunde*.

GROENLO.

Den 10den September 1834. Nadat op den 18den Junij l. l. het examen aan de Latijnsche school had plaats gehad, werd heden de openlijke promotie gehouden. Deze plegtigheid werd geopend door den Rector den Heer L. LASONDER, EZ. Art. Lib. Mag. Phil. Theor Dr., met eene verhandeling *over de beschaving van het verstand*. Hierop beklom LASONDER HZ., die *magna cum laude* naar het Akademisch onderwijs bevorderd werd, het spreekgestoelte, en sprak eene oratie uit *de Virtute et Con-*

Digitized by Google

Constantia. Vervolgens werden de praemia en testimonia uitgereikt, als: aan LASONDER HZ. een prijs in de eerste klasse, aan H. J. ROELVINK een prijs in de tweede klasse, aan E. LANS een prijs in de derde klasse, aan B. A. ROELVINK en A. VAN RIJCK DE GROOT beide het testimonium in de tweede klasse en aan H. O ROELVINK een testimonium in de derde klasse, bijzonder voor betoonde vlijt in de *Wiskunde;* wordende overigens eervolle melding gemaakt van L. A. E. VAN KRETSCHMAR, die eerst sedert korten tijd onze school bezoekt.

De leerlingen spraken alle de *oratie* en de *gratiarum actiones* met veel vrijmoedigheid uit.

LEIDEN.

Den 10den Sept. 1834. De Promotie van de Leerlingen der Latijnsche Scholen, werd *heden op* de gewone wijze gehouden. De verdienstelijke jongelingen C. W. HAZENBERG en P. M. J. VOSSE, werden, met prijzen bekroond, tot de Akademische lessen bevorderd. De eerste hield eene Oratie: *De Thucydide;* de tweede: *De bello Punico secundo.*

Van de onderste orde der eerste klasse werden met prijzen tot de bovenste orde bevorderd, de verdienstelijke Leerlingen: H. B. NIEUWENHUIS en A. S. VAN REESEMA. De eerste declameerde: *De dicto Horatiano, omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci;* de tweede: *De Creatoris sapiëntia e structura humani corporis perspicua.*

Vervolgens werden, voor bekomene prijzen, de *gratiarum actiones* door de volgende Leerlingen gereciteerd: C. H. HIRSCHIG, S. T. MATTHES, J. A. A. LEEMANS, F. BOOY, H. T. DRABBE, A. SIX, A. L. LOS, J. C. DRABBE, F. VAN CATZ SMALLENBURG, A. J. BAKE, A. HAGE, A. F. VAN LEEUWEN, H. J. HA-

Digitized by Google

MASEBROEK. G. A. SIX, G. G. A. PLAAT, J. D. VAN KETWICH, G. J. VAN DER HORN, W. P. SEYN, H. J. VAN HENGEL, P. C. W. KLUIT, J. C. VAN DER CRAGHT.

Wegens hunne vorderingen in de Wiskundige Wetenschappen, werden prijzen toegekend aan: A. SIX, F. BOOY, H. DRABBE, A. S. VAN REESEMA, A. HAGE, A. BAKE, J. D. VAN KETWICH, G. W. A. PLAAT en G. P. SEYN.

Getuigschriften aan; A. LUTHER LOS, C. W. HAZENBERG, J. C. DRABBE. J. R. DE BROUWER, H. J. HAZEBROEK, G. A. SIX, J. BROEKHOE, A. F. VAN LEEUWEN, P. C. W. KLUIT, H. J. VAN HENGEL, A. BERTRAND en J. C. VAN DER CRAGHT.

GOUDA.

Den 10den Sept. 1834. Heden is alhier de halfjarige promotie en prijsuitdeeling bij de Latijnsche Scholen gehouden, welke plegtigheid door den Rector D. WILLEMIER geopend werd met een prolusio: *De Tragoedia Graeca.* Vervolgens zijn prijzen en getuigschriften uitgedeeld geworden.

Van de tweede klasse werden bevorderd tot de tweede orde der eerste klasse: J. VAN BREDA KOLFF, met een *praemium ordinarium*, een *praemium graecum* en een *praemium diligentiae*, welke ook den eersten prijs verdiend had in de *Wiskunde*, in de *oude* en *nieuwe Geschiedenis* en *Aardrijkskunde*, en in de *Grieksche* en *Latijnsche Fabelleer*; en J. HOLSTEYN, met een *praemium ordinarium*, en een *praemium graecum*, en met eenen tweeden prijs in de *oude Geschiedenis*, in de *oude* en *nieuwe Aardrijkskunde*, en in de *Grieksche* en *Latijnsche Fabelleer*. Van de derde tot de tweede: N. G. LA LAU, met een *praemium ordinarium*, een *praemium diligentiae*, en eenen tweeden prijs in de *nieuwe Geschiedenis*. Van de vierde tot de

Digitized by Google

derde klasse: T. GOEDEWAGEN, met een *praemium ordinarium*, een *praemium diligentiae*, eenen eersten prijs in de *Wiskunde*, in de *Grieksche* en *Latijnsche Fabelleer*, en in de *nieuwe Aardrijkskunde*, en eenen tweeden prijs in de *oude Aardrijkskunde*, en in de *oude* en *nieuwe Geschiedenis*; en P. C. PRINCE, met een *praemium ordinarium*, eenen eersten prijs in de *oude Aardrijkskunde*, en in de *oude* en *nieuwe Geschiedenis*, en met eenen tweeden prijs in de *nieuwe Aardrijkskunde*, in de *Wiskunde*, en in de *Grieksche* en *Latijnsche Fabelleer*. Van de vijfde tot de vierde klasse: T. G. WOLTERS, met een *praemium ordinarium*, en een *praemium diligentiae*. Van de zesde tot de vijfde klasse: F. A. BLANKEN, met een *praemium ordinarium* en een *praemium diligentiae*; en B. H. F. BANTZINGER, met een *praemium ordinarium* en een *praemium diligentiae*.

Alle deze jongelingen betuigden ieder daarvoor hunnen dank aan Ed. Achtb. Heeren Curatoren.

KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERK.

GELDERLAND.

ARNHEM.

TERWOLDE vakant. Zie Aug. 1834.

ARNHEM. Zie Oct. 1834.

NIJMEGEN.

BURGHAREN EN HERNEN. Zie Nov. 1834.

ZUI-

Digitized by Google

ZUTPHEN.

DIDAM, den 9den Nov. 1834. Heden voor veertien dagen werd ons, door onzen Leeraar J. PARÉ, bekend gemaakt, dat door hem eene beroeping was ontvangen naar de Hervormde Gemeente te *Elburg*. Thans vernamen wij, dat hij, na ernstig beraad, zich verpligt had gevonden, die roeping op te volgen. Dus staat

DIDAM vakant te worden.

De Kerkenraad verwittigt intusschen Heeren Kandidaten, dat zich reeds een meer dan genoegzaam aantal heeft aangeboden.

ZUTPHEN, den 16den Nov 1834. Heden morgen werd onze, van *Woudenberg*, tot ons overgekomen, Leeraar, Ds. T. C. R. HUYDECOPER bevestigd, door zijnen jongsten Ambtgenoot, Ds. J. C. VAN DE VELDE, met eene Leerrede over *Matth.* V: 13*a*. Des avonds deed de Bevestigde zijne Intrede, predikende over *Luk.* XIV: 23*b*.

Het Klassikaal Bestuur van *Zutphen* heeft aan Ds. T. C. R. HUYDECOPER akte van Lidmaatschap der klasse van *Zutphen* uitgereikt.

DOESBORGH, den 7den Dec. 1834. Heden maakte onze jongste Leeraar, Ds N. J. A. ROLDANUS, ons bekend, dat Hij eene beroeping naar de Gemeente van *Schiedam* ontvangen en dezelve in beraad genomen had.

DOETINCHEM vakant. Zie Nov. 1834.

BOMMEL.

NEDERHEMERT, den 9den Nov. Heden vernamen wij van onzen Leeraar J. A. HANEWINKEL, het smartelijk overlijden van een onzer voormalige Leeraren, Ds. C. J. SCHEURLEER, laatstelijk Predikant in de Gemeente van *Almelo*, en wij worden opgewekt

Digitized by Google

wekt, om ons het voorbeeld van dien waardigen Evangelieprediker, wiens nagedachtenis bij velen onder ons nog in zegening is, ten nutte te maken, en ons voor het onzeker, doch gewis, oogenblik van ons sterven voor te bereiden.

BRAKEL, den 16den Nov. 1834. Onze Leeraar A. J. BUYS BALLOT, heeft ons heden morgen, predikende over *Joh.* XI : 11 *Lazarus onze vriend slaapt*, het overlijden aangekondigd van eenen onzer voormalige Leeraren, den Wel Eerw. Heere H. VAN BLOKHUIZEN, laatst Pred. te *Mijdrecht*, die van den jare 1797 tot 1805, onder ons gearbeid heeft. Hij herinnerde ons de getrouwheid, met welke die brave onder ons het Evangelie verkondigde; den ijver in de vervulling zijner werkzaamheden betoond; de lessen en vermaningen ons *gegeven; en* zijn voorbeeldig leven onder ons.

DEIL EN ENSPEIJK, den 23sten Nov. 1834. Onze Leeraar N. VAN DER TUUK ADRIANI, Theol. Doct., van hier te *Brielle* beroepen, is op den 19den dezer, door den Praeses van het Klassikaal Bestuur van *Zalt-Bommel*, Ds. R. MACALESTER LOUP, als daartoe gecommitteerd, en in tegenwoordigheid van den Consulent Ds. W. LAMMERÉE, Pred. te *Geldermalsem*, van zijne betrekking op deze Gemeente en de Klassis ontslagen, en heeft heden zijne afscheidsleerrede gehouden over *Openb.* III : 3*a*. *Gedenkt dan, hoe gij het ontvangen en gehoord hebt, en bewaart het, en bekeert u.* Dus

DEIL EN ENSPEIJK vakant

HARDERWIJK.

ERMELO vakant. Zie Nov. 1833.

ELBURG. Zie Oct. 1834.

PUTTEN OP DE VELUWE. Zie Nov. 1834.

ZUID-

Digitized by Google

ZUID-HOLLAND.

'SGRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE (*). In onze Godsdienstoefening heden avond, vierde onze waardige en hooggeachte Leeraar I. SLUITER, *Ridder der Orde van den Nederl. Leeuw, en Secretaris bij het Provinciaal kerkbestuur van Zuid-Holland*, gedachtenis van zijne 25 jarige dienst in deze gemeente; predikende bij die gelegenheid over 1 *Timoth.* I: 12 *En ik danke Hem*, enz. Eene zeer talrijke schare van toehoorders nam daaraan deel en toonde de meeste belangstelling. De gansche gemeente vereenigde zich met zijne dienstdoende en rustende ambtgenooten, de opzieners en alle zijne betrekkingen, in den hartelijken wensch, dat zijn Eerw. nog eene reeks van jaren moge gespaard worden tot de gelukkige voortzetting van zijnen Evangeliearbeid onder ons, waarvan hij hier en namaals gezegende en overvloedige vruchten tot bestendige vreugd en dankstof moge wegdragen!

VOORBURG staat vakant te worden. Zie Oct. 1834.

ROTTERDAM.

MOERKAPELLE, den 2den November. Op heden gaf onze Leeraar, G. VAN DUGTEREN, ons kennis van het overlijden van een zijner voorgangers, den Wel-Eerw. zeer gel. Heer H. G. VAN DEN ES, Theol. Doct. en Pred. te *Sassenheim*. Zijn Eerw. was van den 5den Sept. 1819, tot den 11den Maart 1821, ook onder ons werkzaam in de bediening des H. Evangeliums. Onze Leeraar bepaalde ons bij dit sterfgeval, en wekte ons op, om het Evangelie, hetwelk de overledene onder ons gepredikt heeft, getrouw te behartigen, ten einde wij ook eenmaal zalig zullen kunnen sterven.

SCHIE-

(*) De datum ons niet opgegeven zijnde, gelieve de lezers dit ontbrekende in te vullen. *De Uitg.*

Digitized by Google

SCHIEDAM, den 16den November. Heden vernam de Gemeente van haren oudsten Leeraar, J. OVERMAN, welke een beroep ontvangen had naar *Middelburg*, dat zijn Eerw. redenen gevonden had, om onder ons te verblijven.

Den 19den November. Ter voorziening in de vakature, veroorzaakt door het vertrek van Ds. G. A. VAN LIMBURG BROUWER, Theol. Doct. naar *Amsterdam*, is door den breeden Kerkenraad gemaakt het volgende Twaalftal van Predikanten:

DD. L. BLONK, te *Hekelingen*. W. P. B. BOUMAN, te *Voorhout* en de *Kage*. A. HEIJBLOM, te *Noordgouwe*. J. HONDIUS, te *Vreeland*. J. F. VAN HOOGSTRATEN, te *Logchem*. L. PROES, theol. Doct. te *Doorn*. D. PIJZEL, te *Elkum*. P. VAN ROGGEN, te *Kethel*. N. J. A. ROLDANUS, Theol. *Doct.* te *Doesburg*. J. D. STEITEROGGE, te *Valkenburg*. E. B. SWALUE, Theol. Doct. te *Korendijk* en G. J. DE WIT, te *Brouwershaven*.

Den 26sten November is uitgebragt het volgende Zestal:

DD. W. P. B BOUMAN, J. HONDIUS, D. PIJZEL, P. VAN ROGGEN, N. J. A. ROLDANUS, Theol. Doct. en E. B. SWALUE, Theol. Doct.

Den 3den December. Nadat heden op het Drietal waren geplaatst:

DD. J. HONDIUS, D. PIJZEL en N. J. A. ROLDANUS, Theol. Doct., is daaruit terstond beroepen, Ds. N. J. A. ROLDANUS, Theol. Doct., Pred. te *Doesburg*, die de acte van beroep ontvangen heeft en hetzelve in beraad zal nemen.

KETHEL, den 16den November 1834. Heden hield onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer P. VAN ROGGEN, eene lijkrede op het afsterven van deszelfs voorganger, den Wel Eerw. Heer H. VAN BLOKHUIZEN, naar aanleiding van *Hebr.* XIII: 7. *Gedenkt*

uwe

Digitized by Google

uwe voorgangers, die u het woord Gods gesproken hebben, enz. Hij herinnerde de Gemeente, hoe getrouw de overledene haar met ijver het Evangelie verkondigd heeft en nog kortelings een bezoek bij haar aflegde. Doelmatig was de Leerrede van onzen waardigen Leeraar, en de indruk van dezen aandoenlijken stond zal nog lang bij ons levendig blijven.

VLAARDINGEN staat vakant te worden. Zie Oct: 1834.

LEIDEN.

LEIDERDORP, den 17den Oct. Heden werd, na een langdurig lijden, onze Leeraar J. H. MAHLSTEDE, in den ouderdom van 78 jaren, ons door den dood ontnomen. Eene getrouwe Evangeliedienst van ruim 51 jaren, waarvan hij onder ons 37 jaren, tot stichting der Gemeente, werkzaam was, geeft hem aanspraak op eene dankbare nagedachtenis.

De Wel Eerw. Heer R. W. VAN ROSSUM, Pred. te *Alphen*, den 19den dezer alhier eene liefdebeurt waarnemende, gaf ons van dit overlijden berigt. Den 26sten daaraanvolgende werden wij door den Wel Eerw. Heer W. C. BLANKEN, Pred. te *Koudekerk*, en Consulent dezer Gemeente, meer opzettelijk bij den dood van onzen Leeraar bepaald, tot ons sprekende over *Joh.* XI: 11*b*. *Lazarus onze vriend slaapt.*

Door den Ring van *Alphen* zal het jaar van gratie voor de weduwe worden waargenomen. Dus is LEIDERDORP vakant.

SASSENHEIM, den 26sten Oct. Heden trof de Gemeente het ongeluk, haren waardigen Leeraar, den Wel Eerw. zeer geleerden Heer H. G. VAN DEN ES, Theol. Doct., door den dood te verliezen. Dertien jaren was hij onder ons niet zonder zegen werkzaam. Ds. W. P. R. BOUMAN, Pred. te *Voorhout*,

Digitized by Google

kout, en Consulent onzer Gemeente, bepaalde ons den volgenden zondag bij dat verlies. Zijn Eerw. sprak over *Joan.* XI: 11*b* en wekte ons op, om in onze billijke droefheid onze harten te openen voor den troost des Evangelies, en de nagedachtenis van onzen ontslapenen vriend te kroonen door eenen wandel naar zijne leer en zijn voorbeeld.

Het annus gratiae voor de Weduwe zal door den ring van *Noordwijk* worden waargenomen. Dus is SASSENHEIM vakant.

HOOGMADE. Heden den 2den Nov. vernamen wij het onverwacht afsterven van eenen onzer voormalige Leeraren, den Wel Eerw. en zeer gel. Heer P. VAN AMERON, Pred. te *Doetinchem.* Van den jare 1818—1821 verkondigde zijn Wel. Eerw. alhier het Evangelie der zaligheid, en werd, *zoo om* zijnen onvermoeiden ijver voor de zaak van JEZUS CHRISTUS, als om zijnen gemeenzamen en vriendschappelijken omgang in den kring des gezelligen levens, algemeen geacht en bemind. Niet zonder aandoening werd dus dit berigt door ons vernomen, en allen, die den overledenen van nabij gekend hebben, betreuren hem met ons hartelijk. Onze Leeraar, C. L. B. JONQUIERE, herinnerde ons bij die gelegenheid, naar aanleiding van *Hebr.* XI: 13, hoe een standvastig geloof op de genadige vervulling der goddelijke beloften in JEZUS CHRISTUS, in staat was, om dit leven, zijnde eene vreemdelingschap op aarde, te beschouwen als eene reis naar het hemelsch vaderland.

WOERDEN, den 3den Nov. Ter vervulling der alhier bestaande vakature, is heden, door den Kerkenraad, geformeerd het volgende twaalftal:

DD. T. SANDERS, Predd. te *'s Hertogenbosch.* P. A. L'ALLEMAND, te *Brummen.* K. H. GREEVEN, te *Delftshaven.* Z. J. DE JONG, te *Opheusden.* D. T.

DE

Digitized by Google

DE HAAS, te *Nieuw Loosdrecht*. C. L. P. METELERKAMP, Theol. Doct. te *Zoest*. A. L. EVERWYN, te *Voorthuizen*. A. H. BLAAUW, te *Zonnemaire*. G. VAN DEN BERG, te *Leimuiden*. J. F. NIERMEYER, te *Julphaas*. J. VAN LEEUWEN, te *Vrouwenpolder*. en J. LEM, te *Numansdorp*.

Op het zestal zijn geplaatst:

DD. T. SANDERS, D. T. DE HAAS, K. H. GREEVEN, G. VAN DEN BERG, P. A. L'ALLEMAND en Z. DE JONG.

Op het drietal:

DD. T. SANDERS, D. T. DE HAAS en K. H. GREEVEN.

Waaruit beroepen is, de Wel Eerw. Heer T. SANDERS, Pred. te *'s Hertogenbosch*, welke beroeping door zijn Wel Eerw., na eenigen tijd van beraad, onder inwachting der vereischte approbatiën, is aangenomen.

HOOGMADE. Heden den 7den Decemb. mogten wij ons verblijden, de te doene reparatiën aan ons Kerkgebouw en Predikantswoning geheel voltooid te zien. Onzer Gemeente, ook bij de meeste welwillendheid het vermogen ontbrekende, ter bestrijking der onkosten, zoo werden ons door goedgunstig besluit van zijne Majesteit den Koning de aanzienlijke som van *f* 1500 en uit de Provinciale fondsen *f* 400 geschonken. Dankbaar voor de ontvangene ondersteuning, betuigen wij langs dezen weg onze erkentelijkheid.

DORDRECHT.

NIEUW LEKKERLAND, den 9den November. Heden gaf onze Leeraar, Ds. G. BOELE VAN SCHAGEN, ons berigt van het afsterven van den Wel Edel geboren Heer J. WELDIJK, Heer van *Limmen* en van deze Gemeente, Lid der Staten van Holland en rustend Predikant bij de Hervormden, laatstelijk te *Gouda*. Zijne nagelatene weduwe en kin-

Digitized by Google

kinderen, voor welke zijn verscheiden een groot verlies is, vinden in het Evangelie van onzen Heer eene rijke bron van veelvuldige vertroosting.

OTTOLAND EN NEDERBLOKLAND vakant. Zie Maart 1834.

GOUDA.

GOUDA, den 9den November. Heden ontving deze Gemeente van haren oudsten Leeraar het treurig berigt van het afsterven van den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. WELDIJK, sedert 1815 rustend Predikant van *Gouda*, Heer van *Limmen*, enz. enz. Algemeen was de aandoening over het verlies van eenen zoo waardigen man, die als Leeraar dezer Gemeente, van den jare 1797 tot 1814 met heilige geestdrift werkzaam en bij allen geacht en bemind was. Hij maakte *zich, in de jaren* zijner ruste van het openbaar dienstwerk, *in* onderscheidene betrekkingen nuttig en verdienstelijk. Allen, die hem gekend hebben, betreuren met zijne geëerde naaste betrekkingen zijn gemis, als een wezenlijk verlies. Hij overleed den 6den dezer, in den ouderdom van ruim 71 jaren, op den huize *Damp en Geest* te *Limmen*. De Gemeente van *Gouda* inzonderheid zal zijnen arbeid en zijne liefde nooit vergeten. Alle hare Leeraren hebben daarna met aandoening de Gemeente bij dit smartelijk sterfgeval bepaald, en daaruit gewigtige lessen ontleend.

BRIELLE.

BRIELLE, den 7den Decemb. Nadat wij, sints 24 Februarij des vorigen jaars, van het bezit eens derden Leeraars waren verstoken geweest, hadden wij heden het genoegen deze vakature onder ons vervuld te zien, door de overkomst van Ds. N. VAN DER TUUK ADRIANI, Theol. Doct. en laatst Pred. te *Deyl* en *Enspeijk*. Zijn Wel Eerw. werd de-

dezen morgen in zijne dienst bij ons bevestigd door onzen jongsten Leeraar, Ds. J. TENCKINCK, met eene Leerrede over 2 *Cor.* VIII: 23, 24. *Hetzij dan* TITUS, *hij is mijn medegezel en medearbeider bij u, hetzij onze broeders, zij zijn afgezanten der Gemeenten en eene eere Christi. Bewijst dan aan hen de bewijzing uwer liefde en onzes roems van u, ook voor het aangezigt der Gemeenten.*

Des namiddags aanvaardde de bevestigde zijn dienstwerk onder ons, tot tekst hebbende *Joann.* 1: 43*a*. *En hij leidde hem tot* JEZUS.

GEERVLIET, den 8sten Decemb. Ds. STORM van *Heinenoord* voor het beroep naar deze Gemeente bedankt hebbende, zoo heeft de Kerkenraad op heden eene nieuwe beroeping uitgebragt.

Het twaalftal bestond uit:

DD. SCHIPPER, te *Stellendam*. JONCKERS, te *Huissen*. HARTMAN, te *Blankenham*. PREUYT, te *Oudenbosch*, c. a. SIMONS, te *Rhoon*, c. a. VELDWIJK, te *Odijk*. LIX RAAVEN, te *Loenen*. VAN WALSEM, te *Zwartewaal*. VAN HERWERDEN, te *Poederoijen*, c. a. IMMINK, te *Kamperveen*. NIEUWHOFF, te *Haamstede*. en HEENCK, te *Stand daar Buiten*.

Op het Zestal zijn geplaatst:

DD. SCHIPPER, JONCKERS, HARTMAN, PREUYT, SIMONS en VELDWIJK.

Het Drietal bestond uit:

DD. SIMONS, SCHIPPER en VELDWIJK.

Waaruit beroepen is: Ds. C. SIMONS, Pred. te *Rhoon* en *Pendrecht*.

NIEUWENHOORN vakant. Zie Nov. 1834.

Digitized by Google

NOORD-HOLLAND.

AMSTERDAM.

AALSMEER, den 26sten Oct. 1834. In de voormiddag-godsdienstoefening van dezen dag, vernamen wij van onzen Leeraar het berigt, dat zijn waardige voorganger, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer P. VAN AMERON, laatst Pred. te *Doetinchem*, aan eene korstondige, doch hevige ziekte, in den nacht van den 23sten dezer, overleden was. Dit berigt trof ons te meer, dan zijn Eerw., vijf weken geleden, ons nog, bij den besten welstand, het Evangelie predikte, dat hij hier, van den 6den Aug. 1826, tot den 22sten Maart 1829, met allen ijver en trouw gedaan had.

Te gelijk maakte onze Leeraar ons bekend, dat hij eene beroeping naar *Putten op de Veluwe*, ontvangen had, en dezelve in ernstig beraad zou nemen. Te dier tweevoudige gelegenheid werden ons nuttige herinneringen en opwekkingen medegedeeld, naar *Hos.* XIV : 10.

AALSMEER, den 9den Nov. 1834. Heden werd ons, door onzen Leeraar T. VERMAASEN, berigt, dat hij zich gedrongen had gezien, om voor de beroeping naar *Putten*, te bedanken.

AMSTERDAM, den 16den November 1834. Heden bevestigde Ds. W. VAN DER LEEUW, onzen nieuwen Leeraar, G. A. VAN LIMBURG BROUWER, Th. Dr., van *Schiedam* tot ons overgekomen, tot de dienst onzer Gemeente, predikende over 1 *Cor.* XVI : 10*b*. *Hij werkt het werk des Heeren, gelijk als ik.* Op den 19 dezer, hield de Bevestigde zijne intrede met *Matth.* XXVIII 20. *Ziet, ik ben met ulieden alle de dagen, tot de voleinding der wereld.*

Aan

Digitized by Google

Aan zijn Eerw. is de acte van Lidmaatschap der Klassis uitgereikt.

THAMEN AAN DEN AMSTEL. Onze naar *Groningen* beroepen Leeraar, H. T. ROSKES, is op den 13 November, van zijne betrekking op deze Gemeente en de Klassis van *Amsterdam*, eervol ontslagen, door den Gecommiteerden van het klassikaal Bestuur van *Amsterdam*, J. C. FABIUS, Pred. te *Amsterdam*, in tegenwoordigheid van den Consulent D. ROMAR, P. Z., Pred. te *Amstelveen*. Op den 16 daaraanvolgende heeft Ds. ROSKES zijne afscheidsreden gehouden, naar 2 *Cor.* XI : 11. *Waarom? is het, omdat ik u niet lief heb? God weet het*. Dus is

THAMEN AAN DEN AMSTEL vakant.

THAMEN AAN DEN AMSTEL den 5 Dec. 1834. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van den wel Eerw. zeer gel. Heer H. T. ROSKES, van hier naar *Groningen*, is, na bekomene handöpening, door den Kerkenraad dezer Gemeente, onder voorzitting van den Consulent D. ROMAR P.Z., Pred. te *Amstelveen*, geformeerd het volgende twaalf-, zes- en drietal van Predikanten.

Twaalftal:

DD. F. H. G. VAN ITERSON, te *Benthuizen*. J. R. WERNINK, te *Leksmond*. M. L. REIJERKERK, te *Rheeuwijk*. H. J. VELDWIJK, te *Odijk*. D. ROMAR P. Z., te *Amstelveen*. K. HASSELS, te *Krabbendijke*. P. VAN DER MARK, te *Beuningen*, *Ewijk* en *Leur*. J. H. BRANDES, te *Kudelstaart*. W. F. DE LEU, te *Werkhoven*. B. GLASIUS, te *Slijk Ewijk*. G. VAN BORK, te *Grootebroek*. H. CLAASSEN, te *Heikop*.

Zestal:

DD. F. H. G. VAN ITERSON. J. R. WERNINK. M. L. REIJERKERK. H. J. VELDWIJK. D. ROMAR P. Z. J. H. BRANDES.

Digitized by Google

Drietal:

DD. F. H. G. VAN ITERSON. J. R. WERNINK. E. J. VELDWIJK.

Waar uit terstond wierd beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer F. H. G. VAN ITERSON, Predikant te *Benthuizen*.

AMSTERDAM, den 7den Dec. 1834. Heden had een onzer Leeraars, Ds. D. J. MACKAY, het voorregt, om plegtig te mogen gedenken aan zijne, gedurende vijf en twintig jaren vervulde, Evangelie-bediening, in de Gemeenten te *Twijzel* en *Kooten*, *Leeuwarden* en alhier. Naar aanleiding van 2 *Cor.* IV: 1. *Daarom, dewijl wij deze bediening hebben, naar de barmhartigheid, die ons geschied is, zoo vertragen wij niet*, dankte zijn Eerw. God, voor de verleende hulp *en genoten* zegen, en verbond hij zich op nieuw, *om met* ijver en getrouwheid in zijne bediening werkzaam te zijn; waartoe wij bidden, dat God hem ten nutte onzer Gemeente, nog lang spare en het hem bij voortduring aan geene dankstof doe ontbreken.

HAARLEM.

SPAARNWOUDE EN SPAARNDAM, den 19den Oct. 1834. Nadat wij, in den loop der voorgaande week, het treurig overlijden van onzen voormaligen Herder en Leeraar, den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. H. WEYERS, laatst Pred. te *Beverwijk*, vernomen hadden, werden wij heden, in de voormiddaggodsdienst, ernstig bepaald bij de nagedachtenis diens waardigen mans. Onze tegenwoordige Leeraar had, meer dan wel anderen, de gelegenheid gehad, om hem in zijne waarde te leeren kennen, en tevens te ondervinden, wat WEYERS gedaan heeft tot bevordering van geloof en godsdienst in de aan hem toevertrouwde Gemeenten.

Ruim zeven jaren heeft hij deze Gemeente met al-

Digitized by Google

lle getrouwheid gediend, en al hare belangen met le grootste zorg en ijver behartigd.

God geve, dat de lessen en opwekkingen, te lezer gelegenheid gegeven en aangedrongen, overvloedig vruchten mogen dragen! Hij verhoore gunstig de smeekgebeden, welke wij ook toen voor le nagelatene achtenswaardige, en met regt bedroefde weduwe en kinderen van den geliefden man en vader, tot God opgezonden hebben. Hij ruste zacht van zijnen arbeid!

WESTZAANDAM, den 26sten October 1834. Heden had hier voor de Gemeente eene ongemeene plegtigheid plaats. Ruim één jaar waren wij van het voorregt verstoken, om in onze Kerk godsdienstig te vergaderen. Wegens verzakking werd eene belangrijke reparatie aan dezelve noodzakelijk; de gelden, daartoe vereischt, werden bijna geheel, door de vrijwillige giften der Gemeente, bijeengebragt. Gedurende dezen tijd werd ons eene groote dienst bewezen door de Vereenigde Doopsgezinden alhier, het *Nieuwe Huis* geheten, die hun schoon en ruim Kerkgebouw, ten onzen gebruike afstonden, om 's Zondags nadenmiddag en 's avonds, als ook onze wekelijksche Godsdienst, daarin uit te oefenen. Een onzer Leeraren, de Wel Eerw. Heer G. TER WEENE, predikte bij deze gelegenheid over *Joh.* X: 22*a*. Deze Leerrede werd besloten met eenige aanspraken aan de Gemeente, aan de H. Kerkmeesteren en aan eene Commissie uit de voormelde Vereenigde Doopsgezinde Gemeente. De indruk dezer feestviering blijve bij ons levendig, en eene getrouwe opkomst in ons zoo uitmuntend vernieuwd Kerkgebouw, zij het bewijs onzer opregte dankbaarheid aan God, voor zijne aan ons bewezene goedheid!

BLOEMENDAAL, den 16den November Met

Digitized by Google

aandoening ontvingen wij, door onzen Leeraar N. DE GRAAFF, het berigt van het afsterven van een' onzer vorige Leeraars, den Wel Eerw. Heer J. WELDIJK, die van het jaar 1795, tot 1797, ons door zijne prediking en Christelijke wandel leerde en stichtte. Voor die genen, welke hem in zijne betrekking tot de Gemeente gekend hebben, was het berigt van zijnen dood aandoenlijk, en de herinnering aan zijne leer en omgang aangenaam; voor ons allen zij zijn afsterven een nadrukkelijke opwekking, om ons voor te bereiden voor onzen dood, opdat wij ook eenmaal mogen sterven, zoo als de ware Christen sterft.

BEVERWIJK vakant. Zie Nov. 1834.

ALKMAAR.

BEDIJKTE SCHERMER, den 9den Nov. 1834. Heden maakte onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer L. C. VAN DER MEULEN, ons bekend, het overlijden van den Wel Ed. geb. Heer J. WELDIJK, Heer van *Limmen*, Lid der Staten van *Holland*, en rustend Pred. bij de Hervormde Gemeente te *Gouda*, welke van October 1791 tot April 1795 het Evangelie onder ons verkondigde. Onze Leeraar wekte ons op, om den waardigen overledenen steeds in aandenken te houden.

EGMOND AAN ZEE, den 16den Nov. 1834. Onze Leeraar Ds. N. J. VAN DER MANDELE, gaf ons heden berigt van het overlijden van een onzer voormalige Leeraren, den Wel Eerw. en zeer gel. Heer J. WELDYK, laatst rustend Pred. te *Gouda*, Heer van *Limmen*, in den ouderdom van 71 jaren. In deze Gemeente arbeidde de ontslapene het eerst. Bij deze gelegenheid werden wij opgewekt tot hartelijke belangstelling en hooge ingenomenheid met het Evangelie, hetwelk de overledene Leeraar met zoo veel vrucht alhier verkondigde.

LIMMEN, den 17den Nov. 1834. Onze Gemeen-

Digitized by Google

meente werd in den diepsten rouw gedompeld, daar haar, op den 6den dezer maand, de Wel Ed. geb. Heer J. WELBYK, Ambachtsheer van *Limmen*, Lid der Staten van *Holland*, vroeger Leeraar der Hervormde Gemeente te *Gouda*, door den dood ontrukt werd. Wij ontberen in hem eenen christelijken voorganger en eenen vriend, en betreuren zijn verscheiden met zijne bedrukte gade en nagelatene betrekkingen. Op gisteren bragt onze Leeraar, R. J. KONING, regtmatige hulde aan de nagedachtenis van den overledenen, naar aanleiding van 2 *Timoth.* IV: 7, 8. en spoorde ons aan, om zijn voorbeeld en christelijken wandel na te volgen.

ZUIDZIJPE EN EENIGENBURG, den 30sten Nov. 1834. Na ingekomene Koninklijke decisie, met opzigt tot eene zaak in geschil, betrekkelijk de Gemeente *Eenigenburg*, en de, zoo wel door H. H. Hoofdingelanden van de *Zijpe* en *Hazenpolder*, als door Z. M. den Koning der Nederlanden, verleende handopening, tot het beroepen van eenen Leeraar in de Gemeente van *Zuidzijpe* en *Eenigenburg*, ter vervulling der vakature, door het overlijden van den Wel Eerw. Heer A. GREIDANUS, veroorzaakt, — is op den 18den Nov. l. l. de volgende nominatie geformeerd:

DD. B. A. VAN KETEL, Predd. te *St. Maarten* en *Valkoog*. D. HUPKENS, te *Schoorl*, *Groet* en *Kamp*. L. V. LEDEBOER, te *Kolhorn*. H. MEYER, te *Wieringerwaard*. L. VISSER, te *Koedijk*. C. DE COCK, te *Huisduinen*. N. PLUIM GREIDANUS, te *Etershem* en *Schardam*. J. BOURITIUS VAN BON, te *Zuidscharwoude* en *Broek*. J. C. MOHR, te *Warmenhuizen*, J. VAN DER SLUIS, te *Schagen*. W. F. DE LEU, te *Werkhoven*. en A. BAX, te *Oostburg*.

De zes eersten op het zestal, en de drie eersten op het drietal geplaatst zijnde, is daaruit ten zelfden

Digitized by Google

dage, met eenparigheid van stemmen beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer D. HUPKENS, Pred. te *Schoorl*, *Groet* en *Kamp*, welke deze beroeping, door H. H. Hoofdingelanden van de *Zijpe* en *Hazenpolder*, geägreëerd, ontvangen en in beraad genomen heeft.

ALKMAAR, den 30sten Nov. 1834. Onze Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer A. VAN UTEN, vierde dezen avond gedachtenis van zijne vervulde vijf en twintig jarige Evangeliedienst in de Gemeenten van *Windesheim*, *Katwijk aan Zee*, *Voorburg* en *Alkmaar*. Hij predikte bij die gelegenheid, over 1 *Tim.* I: 12. *Ik danke Hem, die mij bekrachtigd heeft, namelijk Christus Jezus onzen Heer, dat Hij mij getrouw geacht heeft; my in de bediening gesteld hebbende.* Behage het den Heere, zijnen dienaar bij leven en gezondheid te bewaren, om naar zijn heilig voornemen het werk der bediening met lust en ijver te verrigten, om alzoo tot in hoogen ouderdom een medearbeider van zijnen Heer te zijn, ter uitbreiding van het Koningrijk der hemelen, en ten zegen voor de Gemeente!

HOORN.

MIDWOUDE vakant. Zie Sept. 1834.

EDAM.

MONNIKENDAM, den 21sten Aug. 1834. Nadat de Wel Eerw. zeer gel. Heer L. PROES, Theol. Doct. en Pred. te *Doorn*, voor de op zijn Wel Eerw. uitgebragte beroeping bedankt had, is de breede Kerkeraad, onder het bestuur van haren Leeraar als Consulent, Ds. A. J. REGEMANN, weder bijeengekomen, en heeft het volgende twaalftal geformeerd:

DD. J. C. SEPP, Predd. te *ter Heide*. W. IMMINK, te *Kamperveen*. J. HOOYKAAS, te *Nieuwe Tonge*. H. R. DE HOLL, te *Zevenhuizen*. A. VAN MAURIK, te *Ruur-*

Ruurlo. D. BROEDELET, te *Durgerdam*. J. SAFFRIE, te *Knollendam*. R. A. VAN DEURSEN. te *Nieuwendam*. H. W. VOLLENHOVEN VAN DALEN, te *Vught*. J. J. KNAP, te *Heerden*. C. G. S. REGEMANN, te *Stevenswaard*. en A. H. M. DIEPERINK, te *Ransdorp*, c. a.

Daaruit dit zestal:

DD. DE HOLL, SEPP, HOOYKAAS, SAFFRIE, IMMINK en VAN MAURIK.

Op den 11den Sept. dit drietal:

DD. SEPP, DE HOLL en IMMINK.

Waaruit beroepen is geworden, Ds. H. R. DE HOLL, Pred. te *Zevenhuizen*, die, na beraad, voor de beroeping bedankt heeft.

MONNIKENDAM, den 27sten Oct. 1834. De breede Kerkeraad is heden onder hetzelfde bestuur weder bijeen gekomen, en heeft een twaalftal geformeerd, bestaande uit de volgende Predikanten:

DD. W. IMMINK, Predd. te *Kamperveen*. H. W. VOLLENHOVEN VAN DALEN, te *Vught*. M. J. SCHRÖDER, te *Vinkeveen*. J. G. HARGER, op het *Eiland Marken*. H. A. SIMONS, te *Zunderdorp*. J. A. MEULEMANS, te *Buiksloot*. M. A. G. VORSTMAN, te *Katwijk*. L. V. LEDEBOER, te *Kolhorn*. J. SAFFRIE, te *Knollendam*. D. BROEDELET, te *Durgerdam*. J. BOLDING, te *Jisp*. en A. H. M. DIEPERINK, te *Ransdorp*, c. a.

Den 3den Nov. dit zestal:

DD. SCHRÖDER, LEDEBOER, VOLLENHOVEN VAN DALEN, BOLDING, MEULEMANS en VORSTMAN.

Den 10den Nov. dit drietal:

DD. SCHRÖDER, VOLLENHOVEN VAN DALEN en BOLDING.

En daaruit werd tot Herder en Leeraar beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. W. VOLLENHOVEN VAN DALEN, Pred. te *Vught*, die, na be-

Digitized by Google

raad, onder inwachting der Kerkelijke en Koninklijke approbatiën, deze beroeping heeft aangenomen.

PURMERENDE. Van hier is vroeger geschreven, doch de brief op eene of andere wijze in het ongereede geraakt, waarin gemeld werd, dat den 5den October 1834, de Wel Eerw. Heer J. H. LANGEWAGEN, van *Groot-Ammers* tot ons overgekomen, in de dienst bij deze Gemeente bevestigd is, door den oudsten Leeraar, Ds. A. VAN WETERING, handelende over *Eph.* IV: 11, de eerste en laatste woorden, *Dezelve heeft gegeven — sommige tot Herders en Leeraars.* Waarop de bevestigde Leeraar des nadenmiddags, zijne bediening alhier heeft aangevangen, met eene Leerrede over *Joh.* XV: 16*a*. *Gij hebt mij niet uitverkoren, maar ik heb u uitverkoren; en ik heb u gesteld, dat gij zoudt henen gaan en vrucht dragen, en [deze] uwe vrucht blijve.*

ZEELAND.

MIDDELBURG.

MIDDELBURG, den 5den Decemb. 1834. Ds. J. OVERMAN, Pred. te *Schiedam*, bedankt hebbende voor het op hem uitgebragt beroep, zoo heeft de breede Kerkenraad heden, ter vervulling der nog voortdurende vakature, weder het volgende twaalftal gestemd.

Twaalftal:

DD. J. H. STUFFKEN, Theol. Doct. te *Haaften*. A. MOLENAAR, te *Sneek*. S. F. KRUIT, te *Aagtekerke*. J. H. GUNNING, te *Hoorn*. W. TER NOOT APEL, te *Vlissingen*. L. PROES, Theol. Doct. te *Doorn*. J. DE WIT, te *Brouwershaven*. H. J. HOFSTEDE, te *Gorkum*. H. J. KROM, in de *Willemstad*.

J.

Digitized by Google

5. S. VAN DEN HEUVEL, te *Cortgene*. N. C. E. VETTEN, te *Renesse*. N. J. A. ROLDANUS, Theol. Doct. te *Doesburg*. De laatste met het lot tegen J. F. W. KONIGSFELDT, te *Melis* en *Marienkerke*.

WESTKAPELLE. Zie Nov. 1834.

BEKERKE. Zie Nov. 1834.

GOES.

KRABBENDIJKE, den 16den Nov. 1834. Wij hadden heden het genoegen, om voor de eerste maal, bij ons openbaar godsdienstig gezang, te mogen geleid worden, door de welluidende muzijk van een fraai orgel.

Dit kunststuk werd, zonder eenig bezwaar voor de Gemeente, aangekocht door Heeren Kerkvoogden. Zij waren, voor een aanzienlijk deel, daartoe in staat gesteld geworden, door den Wel edel geb. Heer, Jonkheer J. VERSLUYS van *Krabbendijke*, Ambachtsheer dezer Gemeente, wiens onbekrompene edelmoedigheid voor ons Kerkgebouw reeds meermalen gebleken is.

Onze Leeraar Ds. K. HASSELS, wijdde hetzelve aan de dienst van God toe, met eene Leerrede over *Ps.* C: 2. Zijn Eerw. sprak tot ons: over *eene blijmoedige Godsverheerlijking, bij de openbare bijeenkomsten, als een werkzaam middel tot bevordering van godsdienstigen zin.* Bij den aanvang dier godsdienstoefening, zong de Gemeente *Ps.* CL: 1, 2, het eerste vers zonder, het andere met het orgel. Na het voorgebed zong zij *Gez.* I: 1, 2 en 3, tusschen het uitspreken der Leerrede *Ps.* LXXXIX: 1 en 3, en bij het eindigen van dezelve *Gez.* XXXIII: 6 en 8. Deze plegtigheid werd bijgewoond door hooge militaire en burgerlijke Authoriteiten, door eenige naburige Predikanten, met de overige leden van den *Ring* van *Kruiningen* daartoe uitgenoodigd, en door eene groote schare van alders zaamgevloeid.

Wij

Digitized by Google

Wij brengen, bevevens aan hen, die aldus de belangen onzer Gemeente behartigden, dank aan degenen, die deze pogingen ondersteunden, en opwekking tot navolging aan allen, aan welken de hoogachting en dankbaarheid hunner geloofsgenooten niet onverschillig is.

GOES, den 6den Dec 1834. Nadat onze oudste Leeraar, Ds. C. COLMSCHATE, na eene bijna vijftigjarige Evangeliedienst in de Gemeente van *Limmen*, *Jaarsweld en Goes*, op zijn verzoek, door Z. M. onzen geëerbiedigden Koning, Emeritus was verklaard salvo honore et stipendio, aanvang nemende met den eersten Januarij 1835; is de Kerkenraad werkzaam geweest tot vervullinge van deze aanstaande vakature, en heeft, na verkregene handopeningen, den 22sten Nov. l.l. uit een te voren gemaakt grostal, de volgende Heeren Predikanten verkozen voor een twaalftal:

DD. K. H. GREEVEN, Preedd. te *Delftshaven*. J. S. VAN DEN HEUVEL, te *Cortgene*. J. E. KIST, te *Zeijst*. H. M. C. VAN OOSTERZEE, te *Elkerzee*. E. B. SWALUË, te *Korendijk*. J. AB UTRECHT DRESSELHUIS, te *Wolphaarsdijk*. J. A. JANSSEN, te *St. Anna ter Muiden*. G. J. DE WIT, te *Brouwershaven*. R. VAN DER LOEF, te *Slochteren*. W. STORM, te *Heinenoord*. A. C. DE JONGH, te *Waardenburg* en *Neerrhijnen*. M. M. S. VAN DER LOEF, te *Barendrecht*. De twee laatsten met het lot tegen J. E. DE VOOGD, te *Nederlangbroek*. C. DE VISSER, te *Tholen*. J. H. SOLI, te *'s Gravezande* en G. STEENHOFF, te *Oudewater*.

Vervolgens is, uit dit twaalftal, den 29sten Nov. het volgende zestal gemaakt.

Zestal:

DD. E. B. SWALUË, K. H. GREEVEN, A. C. DE JONGH, R. VAN DER LOEF, W. STORM en M. M. S. VAN DER LOEF.

En

Digitized by Google

En den 6den December op het drietal gebragt:
DD. R. VAN DER LOEF, E. B. SWALUE en W. STORM.
Waaruit den 13den dezer een beroep zal gedaan worden.

KOLIJNSPLAAT. Zie Sept. 1834.

IJZENDIJKE.

SCHOONDIJKE staat vakant te worden. Zie Oct. 1834.

UTRECHT.

UTRECHT.

POLSBROEK. Bij de vernieuwing van ons Kerkgebouw, (zie Boekzaal Nov. 1834. bladz. 644.) is de eerste steen gelegd met denzelfden Troffel en Schootsvel, waarmede op den 28sten Oct. 1648 de eerste steen gelegd is van het Stadhuis te *Amsterdam*, door JACOB DE GRAEFF, toen oud 6 jaren.

MIJDRECHT vakant. Zie Nov. 1834.

AMERSFOORT.

WOUDENBERG. Zie Nov. 1834.

VRIESLAND.

LEEUWARDEN.

SUAWOUDE EN TIETJERK vakant. Zie Sept. 1834.

LEEUWARDEN staat vakant te worden. Zie Oct. 1834

HARLINGEN.

LANGERHOU EN SCHETTENS, den 16 Nov. 1134. Heden heeft onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. A. LEMKE, na bij de 25 jaren onder ons het Evangelie verkondigd te hebben, zijn dienstwerk

als

Digitized by Google

als Herder en Leeraar onder ons nedergelegd en geeindigd, met 1 *Joh.* II : 24*a*. *Hetgeen gijlieden dan van den beginne gehoord hebt, dat blijve in u*; na alvorens van zijne betrekkingen op de Eerw. Klassis van *Harlingen* en de Gemeente Kerkelijk losgemaakt en ontslagen te zijn. De Gemeente wenscht zijn Wel Eerw. toe, dat hij de dagen zijner ruste met vergenoegen slijten en eindigen, dat des Heeren zegeningen hem bij voortduring vergezellen, en hij nog anderen door leer en voorbeeld moge stichten. Dus is

LANGERHOU EN SCHETTENS vakant.

SNEEK.

OOSTHEM vakant. Zie Sept. 1834.

DOKKUM.

EE, den 12den December 1834. *Den 28sten* November j.l., is tot Pred. dezer Gemeente, *door* de Hervormde Floreenpligtigen benoemd, en daarop door den Kerkeraad beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. F. DE HAAN, Pred. te *Exmorra* en *Allengawier*, die, na beraad, deze beroeping heeft aangenomen.

METZLAWIER EN NYAWIER. Zie Oct. 1834.

ENGWIERUM. Zie October 1834.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

ALMELO vakant. Zie Nov. 1834.

KAMPEN.

ENS EN EMMELOORD (EILAND SCHOKLAND), den 26sten October 1834. De dag van heden was voor ons een feestdag, daar wij, in den voormiddag van denzelven, onzen hooggeachten Leeraar, voor de eerste maal in ons nieuwe Kerkgebouw den Kansel zagen betreden.

Sedert eene reeks van jaren waren wij genoodzaakt,

Digitized by Google

zaakt, om in een allergebrekkigst Gebouw, onze openbare Godsdienst uit te oefenen, hetwelk in de laatst verloopene jaren, tot dat einde bijna geheel ongeschikt werd

Het behaagde Zijne Majesteit, (bij besluit d.d. 16 Junij 1833), goedgunstig de aanzienlijke som van *f* 10,000 toe te staan, en aan het Achtbaar Kollegie van toezigt, op de kerkelijke Administratien in *Overijssel*, ter beschikking te stellen, om daarvoor eene nieuwe Kerk, als mede eene geheel nieuwe Pastorij te doen bouwen.

Met den meesten lof heeft voorn. Kollegie aan bovengemeld besluit van Zijne Majesteit voldaan. Volgens een, door de Directie van den Waterstaat in deze Provincie, ontworpen plan, werden deze Gebouwen openlijk aanbesteed aan den Heer J. ZWOLSMAN, te *Kuinre*, die dan ook, onder opzigt van voornoemde Directie, de werkzaamheden, op eene voor hem vereerende wijze, heeft uitgevoerd.

De tekst, welken onze waardige Leeraar Ds. G. G. DE LA COUTURE, bij deze gelegenheid, ten grondslag van zijne inwijding-rede legde, was *Matth.* XXII: 21*b*. *Geef dan den keizer, dat des keizers, en Gode, wat Godes is;* ons bijzonder bepalende: *bij des Christens duren pligt, om ten allen tijde, doch vooral bij het ontvangen van groote weldaden, aan God en aan allen te geven, wat wij hen schuldig zijn.* Hij bragt ook uit naam der Gemeente opregten dank aan den beminden Koning van Nederland, aan de Christenen in deze Provincie, en in onze Gemeente, die tot deszelfs opbouw hebben bijgedragen.

Terwijl het ons tevens tot genoegen verstrekte, om ook uit zijnen mond onze openlijke dankbaarheid te hooren toebrengen, aan het reeds vermeld Kollegie, aan hetwelke wij uit-

Digitized by Google

uitsluitend te danken hebben, dat wij gedurende den opbouw van onzen tegenwoordigen Tempel, de Godsdienst ongestoord hebben mogen uitoefenen, in het daartoe ingerigte School-locaal; en bovendien dat wij ook thans in het bezit zijn gekomen van eenen nieuwen *Foliant en zeven kwarto Bijbels met Psalmen en Gezangen*, welker uitwendige kostbaarheid en pracht, ons derzelver inwendige waarde steeds hooger moge doen schatten!

VOLLENHOVEN, den 30sten November 1834. Onze oudste Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. SANDERS, deelde ons dezen dag, met dankzegging aan den God zijnes levens, het zeldzaam voorregt mede, door hem genoten, van gedurende 50 jaren het Leeraarsambt te hebben bekleed, zijnde op den 28sten Novemb. 1784 in de H. Bediening door zijnen waardigen vader te *Kuinre* ingezegend. Zijn Wel Eerw. nam, uit de ondervinding van Gods vaderlijke hulp, aanleiding, om ons allen te bepalen bij de veelvuldige dankstof, die wij vinden, bij het terugzien op den weg, langs welken God ieder onzer heeft geleid; naar aanleiding van *Ps.* CXVIII: 14. *De Heer is mijne sterkte en Psalm, want Hij is mij tot heil geweest.*

GRONINGEN.

GRONINGEN.

GRONINGEN, den 23sten Nov. Op heden werd de Heer H. T. ROSKES, van *Thamen aan den Uithoorn*, tot ons overgekomen, in de H. Dienst alhier bevestigd door onzen jongsten Leeraar M. A. AMSHOFF, met 2 *Kor.* I:24 De bevestigde heeft zijne intrede gedaan, daartoe tot tekst nemende, 2 *Thess.* III:5.

GROO-

Digitized by Google

GROOTEGAST EN DOESUM vakant Zie Nov. 1833.

WINSCHOTEN.

BELLINGWOLDE, den 16den Nov. 1834. Op heden werd door onzen jongsten Leeraar, Ds. J. F. SCHÖNFELD eene Lijkrede gehouden ter gedachtenis van wijlen onzen oudsten Leeraar, Ds J. G. BORGESIUS, wiens diep bedroefde weduwe en vijftien zoo eigene, als aangehuwde kinderen, benevens 39 kindskinderen het verlies van een' hartelijk geliefden echtgenoot en vader betreuren.

Onze Leeraar bepaalde de Gemeente, zoo wel als de nablijvende familie, naar aanleiding van *Ps.* XXXIX: 5—8 *Heere! maak mij bekend*, enz. bij de wisselvalligheid van des menschen leven, en nam, vooral ook uit het in zeker opzigt onverwacht en spoedig afsterven van onzen geliefden oudsten Leeraar, aanleiding, om, in nagedachtenis aan den overledene, ons naar zijne lessen te bereiden tot een zalig sterven.

BELLINGWOLDE, de oudste Leeraarsplaats is dus vakant. Zie Nov. 1834.

ZELLINGEN vakant. Zie Julij 1834.

APPINGEDAM.

GODLINZE, den 26sten October 1834. Onze Leeraar Ds. M. HEFTING, van hier beroepen zijnde naar *Appingedam*, is op den 22sten dezer, door Ds. N. WESTENDORP, Pred. te *Losdorp*, als gecommitteerde van het klassikaal Bestuur van *Appingedam*, in tegenwoordigheid van Ds. TH. B. KEIZER, Pred. te *Krewert*, als Consulent, van zijne betrekking op deze Gemeente los gemaakt, en heeft op heden afscheid van ons genomen met eene Leerrede over *Hand.* XX: 32*a*. *En nu broeders ik bevele u Gode*.

GODLINZE, den 4den November 1834. Op heden is door Kerkvoogden en Kerkenraad, als

Stemgeregtigden dezer Gemeente, een begin gemaakt met de beroeping van eenen nieuwen Leeraar in de plaats van Ds. HEFTING, en is daartoe geformeerd het volgende Twaalftal:

DD. A. W. RUNING, Pred. te *Oostermeer*, c. a. A. P. P. DU CLOUX, te *Wierhuizen*. J. DAMSTÉ, te *Vriescheloo*. U. P. GOUDSCHAAL, te *Rottum*. NANNINGA, te *Oudwoude*, c. a. P. MEES, te *Hollwierda*. H. H B CLEVERINGA, te *Uitwierda*. REEKHUIS, Kand. tot de H Dienst. R. IDEMA, te *Wirdum*. STORT, Kand. tot de H Dienst. L. HOUWERZIJL, in de *Oude Schans*. HEINEKEN, Kand. tot de H. Dienst.

Waaruit op het Zestal gebragt zijn de Heeren DD. RUNING, DAMSTÉ, DU CLOUX, GOUDSCHAAL, MEES EN NANNINGA

Drietal:

DD. DU CLOUX, GOUDSCHAAL EN NANNINGA.

Hier uit op den 18den November beroepen:

Ds. U. P GOUDSCHAAL, Pred. te *Rottum*, die deze beroeping in beraad heeft genomen,

MEETHUIZEN vakant. Zie April 1834.

MIDDELSTUM.

OOSTERNIELAND EN OLDENZIJL vakant. Zie Nov. 1833.

NOORD-BRABAND.

'SHERTOGENBOSCH.

S' HERTOGENBOSCH, den 13den December 1834. Onze Leeraar Ds. SANDERS, gaf ons op den 16den der vorige maand te kennen, eene beroeping te hebben ontvangen, maar de Gemeente van *Woerden*; en op den 23sten daaraanvolgende maakte ons zijn Eerw. bekend, zich

zich gedrongen te hebben gevoeld om die beroeping aan te nemen. Dus staat

'S HERTOGENBOSCH vakant te worden.

VUGHT, den 14den Decemb. 1834. Op den 27sten November vernamen wij van onzen Leeraar Ds. H. W. VOLLENHOVEN VAN DAALEN, dat zijn Eerw. eene beroeping had ontvangen, naar de Gemeente van *Monnikendam;* en op den 7den December maakte zijn Eerw. ons bekend, dat hij zich verpligt had gevonden dezelve aan te nemen. Dus staat

VUGHT vakant te worden.

BREDA.

LAGE ZWALUWE. Zie Nov. 1834.

DRENTHE.

ASSEN.

ASSEN, den 26sten October. Heden vierde onze Leeraar Ds. G. BENTHEM REDDINGIUS, zijne vervulde 25 jarige dienst in deze Gemeente, predikende over I *Chron.* XXIX : 15*b*. *Onze dagen op aarde zijn als eene schaduwe. en daar is geene verwachting* (*bestendigheid*). De Gemeente verhoogde zijne vreugde en dankbaarheid aan God, door hare blijdschap over zijne bewaring. Zoo toonde zij den man te achten, die door zijn schoolopzigt, vroeger in de Provincie *Groningen*, en sedert jaren alhier, door zijne zitting in onderscheidene Kerkelijke Collegien en Commissien, en door zijne talrijke leerzame en stichtelijke schriften, algemeen bekend werd, en algemeen nut stichtte, en wiens ijverige Evangeliedienst haar altijd aangenaam en nuttig was; en vurig te wenschen, dat de goede God zijn Eerw nog lang voor de zijnen, voor deze Gemeente, voor Kerk en Maatschappij moge sparen.

Digitized by Google

WAALSCHE KERK.

VOORBURG vakant.
NYMEGEN vakant. Zie Mei 1834.

REMONSTRANTSCHE BROEDERSCHAP.

HAARLEM
WADDINGSVEEN en } vakant.
MOORDRECHT
FREDERIKSTAD AAN DEN IJDER vakant Zie Jan. 1833.
'S GRAVENHAGE. Zie Aug. 1834.
BOSKOOP vakant. Zie Aug. 1834.

EVANGELISCH LUTHERSCHE KERK.

WEESP, den 30sten Nov. 1834. Deze dag was een feestdag, niet alleen voor onze Gemeente, maar ook voor nog vele andere ingezetenen dezer stad en derzelver omtrek. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. NOORDBERGH, mogt heden, (na vroeger gedurende 8 jaren het Leeraarsambt in de Gemeente van *Harlingen*, *Deventer*, *Bodegraven* en *Culenborg* te hebben waargenomen), zijne 25 jarige ambtsbediening in deze Gemeente openlijk en plegtig vieren. De Leeraar sprak bij deze gelegenheid over *Matth.* XIII : 39*b*. *De oogst is het einde der wereld*, welke uitspraak zijn Eerw. als hoogst gepast voor zijne tegenwoordige feestrede achtte, ten eerste omdat hij met die gedachte: *De oogst is het einde der wereld*, het werk had behartigd, dat hem door God

God in de Gemeente was opgedragen; ten tweede, omdat hij met die gedachte, ook thans de vruchten zijner werkzaamheden beschouwde, en ten derde, met diezelfde gedachten verder hoopte getrouw in het werk des Heeren voort te gaan. Alles is tot groot genoegen van de talrijke en aanzienlijke schaar van hoorders afgeloopen.

WILDERVANK EN VEENDAM, den 23sten Nov. 1834. Heden nam onze, van hier naar *Edam* beroepen Leeraar J. C. KINDERMAN, openlijk en plegtig afscheid van ons, met eene Leerrede over *Hebr.* XIII: 20—22*a*, Zoodat

WILDERVANK EN VEENDAM vakant is.

EDAM, den 7den Decemb. 1834. Heden hadden wij het genoegen onzen nieuwberoepen Leeraar, den Wel Eerw Heer J. C. KINDERMAN, van *Wildervank* en *Veendam* tot ons overgekomen, in zijne dienst dezer Gemeente te zien bevestigen, (bij vrijwilligen afstand van den Consulent Ds. A. J. SCHRÔDER, Pred. te *Arnhem*), door den hoog Eerw. zeer gel. Heer G. F. SARTORIUS, Professor en Pred. te *Amsterdam*, die tot tekst zijner rede genomen had, *Filipp.* II: 29. Deze bevestiging had plaats des voormiddags, waarna des avonds onze bevestigde Leeraar zijne intrede hield, met eene Leerrede over *Filipp.* I: 6

BREDA vakant. Zie Aug. 1834

'S GRAVENHAGE. Zie Sept. 1834.

ZUTPHEN staat vakant te worden. Zie Octob. 1834.

Digitized by Google

BUITENLANDSCH KERK-NIEUWS.

HERVORMDE KERKEN IN OOST-INDIËN.

'S GRAVENHAGE, den 30sten Nov. Heden had alhier plaats de plegtige bevestiging van den Heer TIMON VAN DE BEEK, Kandidaat bij het Provinciaal Kerkbestuur van *Gelderland*, door Z. M. benoemd, en door de Commissie tot de Zaken der Protestantsche Kerken in *Neêrlandsch Oost-* en *West-Indiën*, Kerkelijk beroepen zijnde Predikant, voor eene der Hervormde Gemeenten in *Oost-Indiën*.

Door een spoedig opgekomen vertrek, moest de inzegening geschieden des namiddags, wanneer de XLVIIste Zondag van den Heidelbergschen Catechismus behandeld werd. De Hoog Eerw. President der Commissie I. J. DERMOUT, heeft echter de Bede: *Uw naam worde geheiligd*; zoodanig toegepast en gebruikt voor deze buitengewone gelegenheid, dat hij eenen diepen indruk maakte, zoo wel op zijne hoorders als op den jongen Evangeliedienaar, die tot dit zijn werk, onder oplegging der handen, werd geordend.

Deze oplegging der handen geschiedde, behalve door den Bevestiger, door de Leden der Commissie: DD. VERWEY, Secretaris. SLUITER, LENS en VAN DER BREGGEN PAAUW, waarbij zich voegde Ds. RUITENSCHILD, onder het gehoor tegenwoordig. Met eene goede hope zien wij den jongen Leeraar, onder de vurigste wenschen voor zijne behoudene reize, op het Schip *India*, na, en bidden den Heer der Gemeente, dat hij een nuttig Herder en Leeraar zijn moge in de afgelegene doch belang-

rijke

Digitized by Google

rijke Gewesten, waar nog meerdere behoefte aan waardige Predikanten is, en een regtschapen Dienaar van CHRISTUS groot nut kan stichten, wordende in die waardigheid hoogelijk geschat en geliefd, zoo als echte berigten, hier ontvangen, verzekeren.

HERVORMDE KERK.

OOST-VRIESLAND.

FREEPSUM vakant. Zie Oct. 1833.
OLDERSUM tweede Predikantsplaats vakant.
EMDEN vakant. Zie Aug. 1834.
DITSUM vakant. Zie Aug. 1834.
KAMPEN. Zie Oct. 1834.

KREITS SIJNODE DUISBURG.

SCHERMBEEK eene Predikantsplaats vakant. Zie Jan. 1831.
GARTROP vakant. Zie Oct. 1832.

BIJBEL-GENOOTSCHAP.

ZIERIKZEE, den 26sten Nov. Heden avond werd in de Kerk der Hervormde Gemeente, het jaarlijksch Verslag van den staat en de werkzaamheden van het Nederlandsch Bijbel-Genootschap en van de Afdeeling *Schouwen* in *Duiveland*, binnen deze Stad gevestigd, gehouden. De opwekkende Redevoering geschiedde door den Heer F. PLEYTE, Pred. bij de Hervormde Gemeente en Secretaris dezer Afdeeling, die, naar aanleiding van van *Jes.* LIII: 10*b* betoogde, dat de werkzaam-

Digitized by Google

heden der Bijbel-Genootschappen, onder het Goddelijk bestuur, mede eene eigenaardige strekking hebben, om de vervulling der belofte te bespoedigen, dat het welbehagen des Heeren door de hand des verhoogden Verlossers gelukkig zal voortgaan.

CORRESPONDENTIE.

Het Roosje zal men gaarne overplanten, maar de *onderwerping aan God* is wat te hoog gestemd en daalt te laag. *Neersmakken* en *wispelen* zijn ook geen gekuischte woorden.

Over het kussen is waarlijk niets wezenlijks gezegd, terwijl de maat dikwijls verwaarloosd is.

Het oorspronkelijke van A. heeft ons beter bevallen, dan de beide vertalingen, en *zal daarom* alleen geplaatst worden.

De Leerrede over *Joël* II:21, hoopt men te kunnen plaatsen

Het stukje, *de Belgische Vlag*, zal geplaatst worden.

De Redactie.

BERIGTEN.

BERIGT

aan de Gemeenten der Hervormde Kerk.

De Gemeenten, welke zich te laat hebben aangemeld, of zich vóór den 1sten Febr. aanstaande aanmelden, zullen als nog genot hebben van de hiervolgende aankondiging, geplaatst in de Haarlemmer Courant, van den 27sten Mei l. l.

De Christelijke liefde heeft *gratis* verkrijgbaar gesteld:

Beknopte Beoefeningsleer van wijlen E. KIST, Predikant te *Dordrecht*, 2 deelen.

Voor

Digitized by Google

Voor alle Gemeenten der Hervormde Kerk in het Koningrijk der Nederlanden, (met uitzondering van die in *Zuid-Holland*, als voor welke zulks reeds in het jaar 1832 is geschied).

Beneden de 500 zielen	2 exempl.
Van 500 tot 1000 ——	3 ——
— 1000 —— en daar boven,	4 ——

welke *gratis* zullen worden afgegeven, en, door vriendelijke tusschenkomst van het Ministerieel Departement voor de Zaken der Hervormde Kerk, enz. kosteloos toegezonden, tegen recu van den Kerkenraad, aan alle Gemeenten, die vóór den 1sten Augustus aanstaande zich te dien einde zullen hebben aangemeld bij het Klassikaal Bestuur, waaronder zij ressorteren. De bedoeling hiermede is:

1°. Om deze Beoefeningsleer ter lezing te brengen en te doen blijven, onder het bereik van minvermogende Leden der Hervormde Kerk.

2°. Om meervermogende ter verdere verspreiding van dezelve aan te sporen, en allen door de kennis der waarheid, die tot godzaligheid leidt, te beveiligen tegen allerlei dwaling.

De Christelijke liefde heeft ook den Boekhandelaar s. DE VISSER, te *'s Gravenhage*, in staat gesteld, om tot eene min kostbare gratis verspreiding mede te werken, met hen, die verlangen, om, op deze wijze, vrede te stichten in de Gemeenten, en aller harten te vereenigen tot het liefdewerkend geloof in den Heere JEZUS CHRISTUS, en aan de genade Gods in Hem, als de grondzuil der Hervormde Kerk, en het eenige rustpunt voor het hart, beide in leven en sterven.

De Ondergeteekende met de Correspondentie in de Boekzaal voor de Klasse van *Utrecht* belast,

Digitized by Google

verzoekt, dat de Berigten, welke men verlangt te plaatsen, onmiddelijk aan *hem* en *vrachtvrij* worden toegezonden.

F. L. ABRESCH.

Heeren Curatoren der Latijnsche Scholen, wier ingezondene berigten in dit N°. niet geplaatst zijn, worden mits deze verwittigd, dat de groote hoeveelheid en uitgebreidheid der stukken, de uitgevers belet heeft, alle berigten voor deze maand te plaatsen, maar dat daarin in de volgende maand zoo veel mogelijk voorzien zal worden.

LETTER-NIEUWS.

Bij de Boekverkoopers ten Brink & de Vries, te *Amsterdam*, zijn de volgende belangrijke Godsdienstige Werken gedrukt en te bekomen:

I. *De Lijdensgeschiedenis van Jezus*, in 35 Leerredenen, door *Voorname Godgeleerden*, met practikale Aantmerkingen van G. C. B. MOSCHE en beroemde *Schrifterkaarders*, 3 Deelen; gr. 8vo. voor *f* 6:50, in plaats van *f* 9.75. Uit het Hoogd. vertaald, door H. RIETVELD, in leven Predikant te *Amsterdam*.

II. J. BARTELS, *Karaktertrekken* uit de Lijdensgeschiedenis van den Verlosser, *f* 2.80.

III. J. L. KWALD, overdenking, over het *Lijden*, *Dood* en *Opstanding* van JEZUS, uit het Hoogd., met aanmerkingen vermeerderd, door J. L. WOLTERBEEK, versierd met een Kristusbeeld, *f* 2.90.

IV. SAILER, Gebeden en Overdenkingen, bij de feestvieringen der Christenen, naar het Hoogd., 2 Deelen, *f* 3.75.

V. W. BERKHUIS, *Het Leven van JEZUS*, voor kinderen, met eene Voorreden, door Prof. J. BERRINGA ELZ., *f* 1.50.

VI. ——— *Leven der Apostelen*, *f* 1.50.

VIII.

Digitized by Google

VII. *Het rijk van God op aarde*, van het begin der wereld, tot de vestiging en uitbreiding der Kristelijke Kerk, verklaard, naar den inhoud en het heilrijk doel des Bijbels, door J. H. VOIGTLANDER, uit het Hoogd., 2 Deelen, *f* 4.50.

VIII. *De godvreezende Zeeman*, door H. A. VAN LEEUWAARDEN, bestaande in verklaring van eenige toepasselijke Eijbelteksten, met *Gebeden*, *Dankzeggingen* en *Gezangen*. Een werk, meer dan *eene Keuw* (*met hooge goedkeuring*), bij Zeelieden in gebruik, en met roem bekend, *op nieuw verbeterd*, *f* 2,00, en in Schaapleeren banden *f* 2.50.

VAN HET

ALGEMEEN CHRISTELIJK

ZONDAGSBLAD

worden dezer dagen de eerste Bladen aan de inteekenaren afgeleverd.

Het heerlijke doel, dat daarmede beoogd wordt, maakt het wenschelijk, en de geringe prijs, die daartoe benoodigd is, (slechts 5 Cents in de week) maakt het mogelijk, dat dit Blad in aller christenen huisgezinnen voorhanden zij.

Daarom blijft de inteekening als nog geopend bij de Uitgevers dezes en verder in alle Boekwinkels.

Bij A. B. Saakes op 't Rokin te *Amsterdam*, en alom, is heden verkrijgbaar:

I. *Brief* van eenen reizenden Jood, uit vroegeren tijd, in het jaar 33 na de geboorte van JEZUS CHRISTUS. Uit het Hebreeuwsch vertaald en aan alle Joden en Christenen opgedragen. Tweede verbeterde druk. Vermeerderd met den Brief van PUBLIUS LENTULUS, behelzende eene beschrijving van de uiterlijke gedaante en het gelaat van JEZUS CHRISTUS, en bijgevoegde karakterkundige aanteekeningen, alsmede een Christusgezigt, volgens LAVATER. Zeer belangrijk om te lezen en te her-

le-

Digitized by Google

lezen na het gehouden Kerkfeest, en vóór- en na de Lijdensweken. Prijs 50 Cents.

II. *Aan de Joden*, Dichtstukje, à 5 Cents.

III. J. J. LE ROY, De ware geest en strekking van de leer der *Hervormde Kerk in Nederland*, volgens haare *Formulieren van éénigheid en Liturgische schriften*, bijzonder ook de *Dordsche Leerregelen*, nader in het licht gesteld en van misbegrippen gezuiverd, ter vereeniging van allen, die de waarheid lief hebben, in het middelpunt CHRISTUS JEZUS, à *f* 1.10. Dit werkje is in onze dagen van verschillende gevoelens zeer interessant.

Bij de Boekverkoopers ten Brink & de Vries, te *Amsterdam*, is van de Pers gekomen en verzonden:

Het eerste en tweede Stuk van den *Bijbel voor Kinderen*, door den alom vermaarden schrijver, (Schrijver van onderscheiden Werkjes voor de Jeugd) behelzende de Geschiedenis des *Ouden Testaments*, en word gevolgd door de bewerking der Schriften van het *Nieuwe Testament*. Uitgevers en vertalers zenden hetzelve, de Nederlandsche wereld in; met het volkomen vertrouwen, dat het allerwegen, waar het voor, en door kinderen wordt gebezigd, weldadig zal werken, op de vorming van derselver geest en hart.

Bij bovengemelde is gedrukt en te bekomen:

I. J. J. HESS, *Geschiedenis en Schriften der Apostelen*, naar de vierde of laatste zeer vermeerderde en verbeterde Uitgave, Vertaald, met bijvoeging van gewigtige aanteekeningen, uit latere, vooral vaderlandsche Geleerden, door H. REITVELD, in leven Predikant te *Amsterdam*, in gr. 8vo., 5 Deelen, *f* 18.70.

II. *De Avondklok*, of opwekkingen tot Geloof en Gelukzaligheid, behandeld in *twee en zestig* belangrijke vertogen over onderscheiden Godsdienstige onderwerpen, door C. GESZNER, Hoogleeraar te *Zurich*, 2 Deelen compleet. Vertaald door bovengemelden Leeraar, *f* 6.00.

Bij

Bij C. L Schleijer te *Amsterdam*, is heden van de pers gekomen en aan H. H. Intekenaren afgeleverd:

Geschiedenis van Griekenland uit oude en latere schrijvers samengesteld, door N. C. VAN KAMPEN. Zevende en laatste Deel, met eene kaart van *Nieuw-Griekenland*. Van dit werk zijn nog eenige weinige komplete Exemplaren te bekomen.

W. van Boekeren te *Groningen*, heeft uitgegeven en alom versonden:

De Leer des Christendoms, Systematisch ontwikkeld door K. A. RÜTENICK. Uit het Hoogduitsch vertaald en met enkele Aanmerkingen vermeerderd door V. P. COUDSCHAAR, Predikant te *Rottum*, à *f* 2.20. Dit werk, hetwelk op eene eenvoudige en bevattelijke wijze de hoofddenkbeelden van SCHLEIJERMACHER over het Christendom ontwikkelt, heeft in *Duitschland* den grootsten bijval gevonden, en verdient de opmerking van alle Nederlanders, die in den geest des Christendoms dieper zoeken door te dringen en zich hetzelve gemoedelijk wenschen toe te eigenen.

Bij F. Holtkamp, te *Sneek*, is uitgegeven, en mede bij W. Brave Jr., en alom te bekomen:

I. *Lenteroses*, belangrijke verhalen van A. VON TROMLITZ, L. BECHSTEIN en C. VON WACHSMAN, uit het Hoogd., door H. V. E. E., *f* 2.50.

II. *De Roovers in het Zwartzwald*; een verhaal van L. RELLSTAB, uit het Hoogd., door A. HEINERS, *f* 2.00.

III. R. RODENBURG, *Aanmerkingen over de Rigters van Israël*, 75 Cents.

IV. Onderzoek van het ontwerp van verdraagzaamheid, om de leer, in de Synode te *Dordrecht*, ten jare 1619 vastgesteld, met de veroordeelde leer der Remonstranten te vereenigen. Tweede druk. Eerste Aflevering. Bij inteekening, 50 Cents.

V. A. F. BRAUSAR, *Christelijk Weekblad*, of Handboek om over de Lijdensgeschiedenis met vrucht te hooren prediken, *f* 3.30.

VI. G. J. WENZEL, Kunst om gezondheid, jeugdige kracht

Digitized by Google

kracht en schoonheid in al de tijdperken des levens te behouden, *f* 1.80.

J. F. Thieme te *Nijmegen*, heeft alom verzonden:

I. Den tweeden druk van de *Leerwijze der Schrijfkunst*, of *Regelen om in korten tijd, duidelijk, fraai en vlug te leeren schrijven*, door H. H. B. VAN PAIST, met 22 pl. ent., in gr. 4to. op velin papier à *f* 2.40.

II. Volledig stel van 22 platen met derzelver verklaring, afzonderlijk, om als schrijfvoorschriften te gebruiken à *f* 1.80.

Het veelvoldig gebruik, dat van genoemd werk gemaakt wordt, putte, binnen den tijd van 10 maanden, de eerste vrij aanzienlijke oplage geheel uit. Deze 2de uitgave, welke zeer vermeerderd en verbeterd is, zal nog meer het proefondervindelijk deugdzame dezer Leerwijze der Schrijfkunst bevestigen kunnen.

W. van Boekeren heeft uitgegeven en verzonden:

I. Het jaar 1812. Een *Geschiedkundige Roman*, door L. RELLSTAB. 2 Deelen. à *f* 7.20.

II. *Tafereelen, geschreven op eene Reis uit* Duitschland, *over de* Nederlanden *naar de* Oost-Indiën, door D. P. G. VAN DE SANDE, Doctor in de Wijsbegeerte en Regten, à *f* 2.

III. *De Zweden in het Kasteel te Uetersen.* Door F. VON KOREN. Benevens 2 Verhalen van Sir W. SCOTT, à *f* 1.80.

IV. Weemoeds toonen, uit de geschiedenis van mijn leven, door H. J. ABBRING, à *f* 1.80.

Bij W. Willems, Boekhandelaar te *Amsterdam*, is van de Pers gekomen en alom verzonden:

D. H. KAAKEBEEN, Leerrede over *Joh.* XII: 31. à 35 Cents.

Nog is bij denzelven te bekomen:

R. A. BORGER, Leer en Leerwijze van JEZUS, *f* 2.50.

——— de Conatanté et Aequabili JESU CHRISTI, *f* 1.80.

Mis. DUNALLAN, De twee vrienden, of twijfel en overtuiging in den godsdienst, *f* 2.40.

IN-

Digitized by Google

INHOUD.

BOEKBESCHOUWING.

Bladz.

J. H. VAN DER PALM, Bijbel voor de Jeugd. XXIV Stuk. 671

A. BOOIMAN, Christelijke Handleiding, voor onderscheidene Levensstanden. 676

Aanhangsel op het Algemeen Woordenboek van Kunsten en Wetenschappen van G. NIEUWENHUIS. Eerste Stuk. 678

J. SCHELTEMA, Geschied- en Letterkundig Mengelwerk. Vde Deel. 2de Stuk. 684

F. HERBIG, De arme Luitenant en zijn Huisgezin. 689

Herinneringen uit een driejarige dienst, bij den allervernielendsten en moorddadigsten oorlog in *Columbia*; door een Officier bij deszelfs Zeemagt. Uit het Engelsch. In twee Deelen. 691

S. F PFEIFFER, Reizen en vijfjarige gevangenschap in *Algiers*. Met eene Voorrede van den Hoogleeraar SCHMITTHENNER. Eene bijdrage tot de algemeene Geschiedenis van 1829 en 1830 695

J. SCHOPENHAUER, LEONTINE EN NATALIA, en ANTONIO SOLARIO, de Blikslager. Naar het Hoogduitsch. 700

J. OLIVIER, De Oosterling, Tijdschrift bij uitsluiting toegewijd aan de verbreiding der kennis van *Oost-Indië*, bevattende bijdragen tot bovengemeld doel, van onderscheidene Ambtenaren en in *Indië* gevestigde particuren. No. 1. 701

Be-

Digitized by Google

INHOUD.

Blad.

Bedenkingen op het Geschrift, den titel voerende: de Voorwaarden der Afscheiding van *Holland* en *België*, in verband beschouwd met den algemeenen toestand van *Europa*. 708
Bloempjes voor de Nederlandsche Jeugd, in Poëzij en Proza. 711
Almanak voor Hollandsche Blijgeestigen, voor het jaar 1835. Met Platen. Vijfde Jaar. 71
Geldersche Volks-Almanak voor het Jaar 1835. Eerste Jaargang. 715

MENGELWERK.

G. G. BRUGMAN, Vergelijking van *Mark.* XV: 25. en *Joh.* XIX: 14. (Eene Voorlezing, als Bijdrage, in de Ringsvergadering van *IJzendijke*, den 14den Mei 1834.) 718
Voorbeelden van ware belangstelling in de uitbreiding van het Evangelie. 725
Vreemde denkbeelden en gewoonten, betrekkelijk het volgend leven. 731
De Eskimo's 733
Bijzonderbeden over de godsdienst der oude Saxers. (*Vervolg.*) 741
Papier in *Engeland*, bij de mijl verkocht. 745
Gevolgen van teleurgestelde liefde. —
Het vertrouwen op God. (*Dichtstukje*) 746
Gedachten bij het eindigen des jaars. (*Dichtstukje.*) 747

School-Nieuws. 748
Kerk-Nieuws. 756
Bijbel-Genootschap. 787
Correspondentie. 788
Berigten. —
Letter-Nieuws. 790

Digitized by Google

REGISTER

DER VOORNAAMSTE

ZAKEN,

voorkomende in de BOEKBESCHOUWING *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WEREELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes laatste Maanden des Jaars* 1834.

A.

Aanhangsel op het Algem. Woordenboek van NIEUWENHUIS, 678.
Aarde, (De) beschouwd uit een Phys. Geogr. en Cosmol. oogpunt, 453.
ABBOTH, (J.) Onderwijs in de Christen pligten, 12.
Abt, (De) 328.
Afgoderij, 33.
Afscheiding van *Holland* en *België*, 708.
Algiers, 698.
Almanak (Nederl. Volks-) voor 1835, 589.
——— voor het Schoone en Goede, 590.
——— ——— de Jeugd, 592.
——— ——— Hollandsche Blijgeestigen, 712.
——— (Geldersche Volks-) 715.
Antipathie, (Verh. over de) 27.
Archief voor Kerkel. Geschied. D. II. St. I. 165.
Arme (De) Luitenant, 689.
Avondmaal, (Het) 422.

B.

Bazuinen (De) in de Openbaring, 548.
Bedenkingen over den Opstand, 708.
BEEK, (A. VAN) De aarde beschouwd, enz. 453.
Beest, (Het) met de zeven hoofden en tien hoornen, 557.

Digitized by Google

Beresma, (C. A.) Verhandeling, 44.
Bewijs (Proefondervindelijk) voor de waarheid van het Christendom, 15.
Bijbel voor de Jeugd, door van der Palm, XXIste Stuk, 671.
Bijbelsche karakterkunde, door Niemeyer, D. II. 293.
Byzantinische Schrijvers, 682.
Bilderdijk, (Mr. W.) Ondergang der eerste wereld, IIde Deel, 184.
Bloempjes voor de Ned. Jeugd, 711.
Brieven van Paulus, 673.
——— aan Jongelingen, verb. Uitgave, 177.
——— van s. aan z. 322.
Bolivar, 692.

C.

Citadel van *Antwerpen*, 447.
Columbia, 692.

D.

Davids Lijkzang op Saul en Jonathan, 622.
Drukkunst, 684.

F.

Fiolen (De) in de Openbaring, 548.
Formulieren van Eenigheid, 172.
Fransche woorden in de Ned. Taal, 322.
Friesch Jierboeckjen foar 1834. 47.

G.

Gedachten over den Handel, 457.
Gedenkboek van Ned. moed en trouw, 443.
Geestdrijverij (Staatkundige) 318.
Gelei uit beenderen, 44.
Gelersche Hutspot, 716.
Genezing, (Merkwaardige) 685.
Geschied- en Letterk. Mengelwerk, D. V. St. 2 en 3. 684.
Geschiedenis der Menschheid, D. II en III. 3.
——— D. IV—VIII. 289.

Ge-

Digitized by Google

Geschiedenis van *Rusland* en PETER DEN GROOTEN, 29.
——— der Leidsche Hooge School, 185.
Godsdienstig onderwijs in de Herv. Leer, 506.
——— en Zedekundig Handboek, 569.
Godsvrucht en Ongeloof, 2 Deelen, 150.
Goed en beter, 298.
Gronden der Nederl. Woordafleiding, 337.
GROTII, (H.) Annotat. in N. T. vol. IX. 296.

H.

HAGE, (J. VAN DER) *Loevestein* in 1570, 461.
Hedendaagsch kerkregt bij de Hervormden, 178.
HERRIG, (F.) De arme Luitenant, 689.
Herinneringen uit eene driejarige dienst, 691.
HERINGA, (J.) Berigt aangaande zeven Stellingen, 172.
Hervorming, (Over de) 171.
Hollandsche Blijgeestigheid, 713.
HOMBERG, (H.) Godsd. en zedek. Handboek, 569.

J.

Java, 703.
JEZUS CHRISTUS, (Karakter van) 148.
IGNATIUS, (Brieven van) 166.
Index ad H. GROTII Annotat, 296.
Invloed van Nederl. op Europa, 584.
Israelitisch Handboek, 570.

K.

KAMPEN, (N. G. VAN) *Gedenkboek*, 443.
Karakterkunde, (Bijbelsche) 293.
Kerk, (Toestand en letgevallen der) 551.
——(Protest. Evang.) in Nederl. 33.
Kerkgeschiedenis der Middeleeuwen, 168.
Kerkregt, (Hedendaagsch) der Herv. in Nederl. 179.
Keur van scherts en luim, 297.
KRETSCHMAN, (H. J.) Schoonheden, Dl. X, 579.
KWANTES, (J.) Beknopt overzigt der Vaderl. Geschiedenis, 46.

Digitized by Google

L.

LAAN, (Verhand. en Leerred. van P. J.) 547.
LAVATER, (J. C.) Brieven aan Jongelingen, 171.
Leerredenen door J. W. STATIUS MULLER, 419.
LEONTINE en NATALIE, 700.
Lessen over de Christ. Hervormde leer, 565.
Leven (Het) en de daden van MAURITS, 320.
Lijkzang (De) van DAVID op SAUL en JONATHAN, 4[illegible]
Loevenstein, (Het Slot) 461.
LUIORS, (B. H.) Reis naar *Baden-Baden*, 30[illegible]
——— Ned. Redekunst, 2de druk, 33[illegible]
——— woord-afleiding. 337.

M.

Maten en Gewigten, 591.
MAURITS, (Leven en daden van Prins) 321.
MOKE, (H. G.) De Watergeus, 585.
MULLER, (J. W. STATIUS) Leerredenen, 420.
MUNTINGHE, (H.) Geschied. der menschheid, D. II III, 3. D. IV—VIII, 296.

N.

Navolging van JEZUS CHRISTUS, 149.
Nederlanden, (De) onder *Alva*. 585.
Nederl. moed en trouw, 442.
NIEMEIJER, (A. H.) Karakterk. des Bijbels, D. II, 293.

O.

OLIVIER, De *Oosterling* enz. St. I. 600.
Ondergang, (De) der eerste wereld, 1834.
Onderzoek naar het karakter van JEZUS, 147.
Openb. XIII: 11—17, 558.
Opstand (over den) in *België*, 709.
Overdenkingen over de tegenw. staatkunde, 588.

P.

PALM, (J. H. VAN DER) Bijbel der Jeugd, laatste stukje, 671.
PETER de Iste, 38.

Digitized by Google

IFFER, (S. F.) Reizen, 695.
ave eener verh. over de Antipathie, 27.
batum, 688.
testantsche (De) Evang. Kerk in Nederl. 23.

R.

Raad, (Verstandige) 710.
s in 1833 naar *Baden-Baden*, 301.
s naar de Zuidzee, 431.
ne en vijfjarige Gevangenschap, 695.
Janeiro, (Beschrijving van) 438.
nantische Tafereelen, 327.
DIJAARDS, (H. J.) Ned. Kerkregt, D. I., 178.
rland, (Gesch. van) en CZAAR PETER, 29.

S.

ADOC EN MIRJAM, 430.
dwich-Eilanden, 433.
AAB, 684.
epping der wereld, 155, 455.
ierts en luim, 297.
ELTEMA, (Mengelwerk van J.) 683.
LÄGER, (F. G. F.) Christ. Handleiding, 679.
hoonheden uit de Zeden, Nat. en Aardr. 579.
OPENHAUER, (J.) Leontine en Natalia, 700.
TT, (W.) De Abt. in 2 Deelen, 329.
GENBEEK, (M.) Gesch. der Leyds. Acad. 185.
oorwegen, 457.
natkunde van *Engeland*, 588.
TWART, (C. S.) Reis naar de Zuidzee, 431.
matra, 702.

T.

Tafereel, (Joodsch) uit de tijden van JEZUS verkeer op aarde, 430.
tfereelen, (Christelijke) voor het hart, 428.
evallen eener jonge dame genezen, 686.

U.

Uitvinding der Drukkunst, 684.

Digitized by Google

V.

Verhandeling over de gelei uit beenderen, 4
Verkwisting, 576.
Verovering van *Badharack*, 192.
VERWEIJ, (W.) over 2 Sam. I : 17—27, 424.
Vriesche taal, 48.

W.

Waldensen, 55.
Watergeuzen, (De) 585.
Wetboek, (Eerste Russisch) 36.
WLADEMIR, (Vorst) 32.
Woeker, 573.
WODAN, 34.
Woord afleidkunde, (Nederl.) 337.
Woordkoppeling, 345.

IJ.

IJzeren Spoorweg, 459.

Z.

Zamenspraken, 335.
Zegelen, (De zes) 548.
Zendelingen, (Het werk der) 436.
Zondvloed, (De) 159.
Zoroaster, 33.
Zwakheid van het menschelijk hart, 327.

Digitized by Google

REGISTER

DER VOORNAAMSTE

ZAKEN,

voorkomende in het MENGELWERK *van de* BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes laatste Maanden des Jaars* 1834.

A.

Aanwijzing van den tijd, waarop sommige dwalingen in de R. Kerk ontstaan zijn, 220.
Alexandrie, (Bibliotheek van) 369.
Amerika, (Geschenk aan den Pres. van) 359.
Anekdote, betreffende den Pred. CLAUDE, 219.
Armoede, (De schijnbare) 219.

B.

Bede op den Christ. rustdag, 223.
Been (Het beroemde) van VESTRIS, 372.
Belangloosheid, 66.
Berigt aangaande een Kunstwerk, 617.
Beschrijving van een vreemd dier, 487.
Bijzonderheden over de godsd. der oude Saxers, 605. 741.
Bijzondere huwelijkskeuze, 485.
Bibliotheek (De) van *Alexandrië*, 368.
Boetedoening, (Zonderlinge) 222.
Briefposten, 362.
BRUGMAN, (G. G.) Voorlezing, 717.

C.

Chaldeeuwsche Christenen, 358.
CRAIGH, (Iets over JOHN) 465.

D.

DIEPERINK, (T. H. M.) Over het huwelijk, 193.

Digitized by Google

Dood van HANNAH MORE, 69.
Doofstommen, (Gezegden van een') 222.

E.

Echt Fransche Water-Anekdoten, 371.
Eskimo's, (De) 733.
Exod. II: 1—10. (Dichtstuk naar) 79.

F.

Flagellanten, (Over de) 593.
Fontein, (De weder jong makende) 375.
Frankrijk en *Duitschland*, 370.
Fransche Omwentelingen, 483.

G.

Gaz (Het) feest, 487.
Gebraad, (Het vette) 472.
Gebrek in het spreken, 484.
Gedachten over het Separatismus, 601.
——— bij het einde des jaars, 716.
Geest, (De publieke) 608.
Geestdrijverij, 590.
Geestelijke hoogmoed, 53.
Geschenk aan den Pres. van *Amerika*, 359.
Geschillen (Tegenwoordige) in de godsdienst, 348.
Gestorvenen, 732.
Getal der slaven, 220.
Gewoonten, (Vreemde) 731.
Gezegde van een doofstomme, 222.
——— van een eindelijk ber. Eng. Kapellaan, 483.
Glinsterworm (De) en de reiziger, 376.
Godsdienst (De) der Siamezen, 209.
——— der oude Saxers, 605. 741.
Godsdienstige toestand van *Frankrijk*, 479.
Groote vaderlandsliefde, 62.

H.

HÄNDEL, (Levensbeschrijving van) 620.
HEBER, (De Bisschop) 489.
Hoogmoed, (Tegen den) 493.

J.

Digitized by Google

J.

JACKSON, (De President) 359.
Iets over de Briefposten, 362.
——— JOHN CRAIGH, 466.
Jesuiten, (Pogingen der hedendaagsche) 348.
Joan. XIX: 14. 717.

K.

Karakterschets van eenen steilen drijver in de godsdienst, 472.
KAREL VI. in levensgevaar, 364.
Kastijdingen, (Ligchamelijke) 593.
Kinderlijke liefde, 73.
Kluizenaars, 616.
Koelbloedigheid van den Generaal NEY, 219.
Kozakken (De) van *Ural*, 64.
KRIEGER, (L. J.) De jongmakende fontein, 375.
——— De Glinsterworm, 376.
——— Zamenspraak, 376.
Kunstwerken in het klein, 617.

L.

Landverhuizingen, 215.
LAUWTON, (SARA) 76.
Levensbijzonderheden van den ber. HANDEL, 620.
Levenswijze der Eskimo's, 733.
Linieschip (Het) van 98 stukken, 372.
Losse Spreuken, 373.

M.

Maandag, 744.
Mark. XV: 25, 718.
Monnikengeest, (De) 593.
MORE, (Dood van HANNAH) 69.
MOZES redding, 79.
Muzijk, (Liefhebberij voor de) 216.

N.

Nar, (De) met zijn staf, 214.
NEY, (Koelbl. van den Generaal) 219.

Digitized by Google

Noord-Amerikaansche verwarmingswerktuigen, 370.

O.

Onze Vader, (Berijming van het) 492.
Oordeel van den Sultan MAHOMED, 483.
Oorsprong der dwalingen in de R. K. Kerk, 221.
Ouderliefde, 735.

P.

Pietisme, (oud en nieuw) 49.
Proeve eener berijming van Gebed des Heeren, 492.
Publieke (De) Geest, 608.

R.

Roomsche Kerken, (Dwalingen der) 221.
Rustdag, (Bede op den Christelijken) 223.

S.

Sardinische vrouwen, 208.
Saxers, (Godsd. der oude) 605 en 741.
SCHAICK, (C. VAN) losse Spreuken, 374.
——————— Vertrouwen op God, 745.
Scheurzieken, (Over de) 601.
Siamezen, (Godsdienst der) 209.
Slang, (Het vangen van een) 490.
Standvastigheid des geloofs, 623.

T.

Tabel van zelfsmoorden te London, 360.
Tijdige waarschuwingen tegen Landverhuizing, 215.
Treffende gezegden van twee Aanzienlijken, 373.
Twist tusschen de Advoc. en Heelk. in Frank., 488.

U.

Uitbreidingszucht der Pietisten, 51.
Ural, (De Kozakken van) 618.

V.

Vaderlandsliefde, 63.
Verbranding der Biblioth. van *Alexandrië*, 368.
Vergelijking van het oude en hedend. Pietisme, 50.
——————— van *Mark.* XV:25 en *Joan.* XIX:14, 717.
Vertrouwen op God, 745.

Digitized by Google

Verwarmingswerktuigen in *N. Amerika*, 370.
VESTRIS, (De Danseres) 372.
Volgend (omtrent het) leven, 731.
Voorbeeld van belangloosheid, 66.
——— kinderlijke liefde, 72.
Voorbeelden van ware belangst. in de uitbreiding van het Evangelie, 729.
Vreemd geval, 489.
——— (Beschrijving van een) Dier, 489.
——— denkbeelden en gevoelens, 731.
Vrome (Eene) Familie. 76.
Vrouwen (De) in *Sardinië*, 217.

W.

Waarschuwend voorbeeld, 414.
Was dat christenzin? 482.
Wat is beter? 370.
Water-Anekdoten, 371.
Weesmeisje (Het) te *Rome*, 486.
Wenken en herinneringen van onze dagen, 345.
Wijnstokken in *Turkije*, 220.
Woorden, wenken, enz., 345.

Z.

Zamenspraak, 376.
Zelfsmoord, 216.
Zelfsmoorden (Tabel van) 361.
Zondag, 605.
Zonderlinge liefhebberij voor de Muzijk, 216.
——— boetedoening, 222.

RE-

Digitized by Google

REGISTER

VAN HET

AKADEMIE-, SCHOOL- EN KERK-NIEUWS,

voorkomende in de BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD, EN TIJDSCHRIFT VOOR DE PROTESTANTSCHE KERKEN IN HET KONINGRIJK DER NEDERLANDEN, *voor de zes laatste Maanden des Jaars* 1834.

A.

Admissie tot de H. dienst van: J. BREESTER, (Rem.) 108. J. PLETTE, J. C. EYKMAN, J. W. MIDDELBURG, J. C. VAN MARKEN, J. BOSCH, P. ERRIËT, 245. A. W. BEUKERS, J. H. CHRISTOFFELS, L. G. C. LEDEBOER, D. UITTENBOGAART, A. R. HOETINK, 251. D. VAN LEEUWEN, A. G. J. E. BRESKLINK, C. E. STOLLÉ, 253. D. J. GULDEN, J. VAN KESTEREN, J. C. TEN BRUMMELER ANDRIESSE, H. UDEN MASMAN, H. J. BUDDING, M. COENEN, 254. J. KOSTER VAN HOUTEN, J. PENON, W. VAN DER ZWAAG, F. J. HESSE, 256. G. L. VAN OOSTEN VAN STAVEREN, H. MOORREES, 258. J. H. DREWES, J. WESTHOFF, H. E. 514. C. SPEELMAN, T. H. HOOLA VAN NOOTEN, J. BOELE, H. RUTTINCK, F. PYTTERSEN, A. WITTEVEEN, 516. F. H. REKIUS, W. H. STORT, 518. J. C. VAN SCHENNEREK, 519. G. HOLWERDA, H. M. HOOGKLIMMER, B. F. JANSONIUS, D. CANNEGIETER, E. H. GROENMAN, 520. W. G. BRIL, M. J. STRUICK, D. G. THOMKINS, 521. J. ADRIANI, L. Z. T. RÖMELINGH, G. HAYUNGA, T. H. MULLER, C. H. SYTSMA, C. PETERS, 523.

ADRIANI, (N. VAN DER TUUK) Pred. te *Deyl* en *Enspijk*, ber. te *Brielle*, 393. 512. 636. afs. 758. bev. en intr. 764.

Aka-

Digitized by Google

Akademie-Nieuws van *Leiden*, 225. 233. *Utrecht*, 81. 749. *Groningen*, 495.
Amerom, (P. van) Pred. te *Doetinchem*, overl. 636. 637. 638. 762. 766.
Antwerpen, (Berigten uit) 106.
Avondmaal, (Geschenken ter viering van het) te *Amersfoort*, 97. *Groenlo*, 507. *Geertruidenberg*, 521.

B.

Bachiene, (J.) Pred. te *Langerak bezuiden de Lek*, afs. 391. bev. en intr. te *Hooge Zwaluwe*, 260.
Barends, (J. F.) Pred. te *Vollenhoven*, ged. van zijne 25 jar. Evang. dienst aldaar, 519.
Becking, (J. W.) Pred. te *Heeg*, ber. te *Ermello*, bed. 402.
Beek, (T. van de) Kand. ber. en ingez. tot Pred. in de *Oost-Indië*, 786.
Begemann, (J.) Pred. te *Ditsum*, overl. 267.
Begemann, (P. K.) Kand. ber. te *Niezijl*, 520. bev. en intr. 650.
Bergsma, (T. P.) Emer. Pred. te *Burmik*, overl. 400.
Berkum, (T. van) Pred. te *Garijp*, ber. te *Oostkem*, 401. bed. 257. 402.
Beuningen, (S. van) Levensberigt, 116.
Beijer, (T. C. M. Mispelblom) Kand. bev. en intr. te *Leersum*, 255.
Binneweg, (J.) Kand. ber. te *Westkapelle*, 515.
Blokhuizen, (H. van) Pred. te *Mijdrecht*, overl. 645. 758. 760.
Boer, (L. M. de) Pred. te *Workum*, ged. van 25 jar. dienst, 402.
Boon, (C.) Kand. ber. te *Koehengen*, 398. bev. en intr. 516.
Boon Mesch, (A. L. van der) Pred. te *Leeuwarden*, Emer. 518.

Boor,

HAAR, (B. TER) Pred. te *Vlaardingen*, ber. te *Arnhem*, 388. 505. 511.
HAESKER, (S. F. VAN) Kand. ber. te *Wommels*, c. a. 257. bev. en intr. 646.
HETTING, (M.) Pred. te *Godlinze*, ber. te *Appingedam*, bev. en intr. 642. afs. 781.
HEYST, (D. VAN) Pred. te *Gouda*, ber. te *Middelburg*, 396. bed. 392. 514.
HETTING, (H. J.) Pred. te *Appingedam*, ber. te *Emden*, pred. afs. 101. bev. en intr. 111.
HOLL, (H. R. DE) Pred. te *Zevenhuizen*, ber. te *Monnikendam*, 510. bed. 637. 773.
HUPKES, (D.) Pred. te *Schoorl*, c. a. ber. te *Zuidzijpe*, c. a. 772.
HUYDECOPER, (T. C. R.) Pred. te *Woudenberg*, pred. afs. 645. bev. en intr. te *Zutphen*, 757.

I.

INGEN, (H. J. VAN) Pred. te *Ouderkerk* in *Duiveland*, ber. te *Westkapelle*, 397. bed. 515. 516.
ITERSON, (F. H. G. VAN) Pred. te *Benthuizen*, ber. te *Thamen aan den Amstel*, 767.

J.

JACOBI, (J. C. SCHULTZ) Kand. ber. te *Culemborg*, (Luth.) 109. bev. en intr. 264. 265.
JONGKKEEL, (A. W. M.) Kand. ber. te *Burgheren*, c. a. 635.

K.

KAMMEN, (J. O. VAN) Pred. te *Westerschelling*, Emir. pred. afsch. 93.
KAMPEN, (W. C. VAN) Pred. te *Spaarndam*, ged. van zijne 25 jarige dienst, 392.
Kerkinwijding te *Steenbergen*, 259. *Berkenwoude*, 511. *Oud Vossemeer*, 515. *Nuttermoer*, 527. *Westkapelle*, 644. *Polsbroek*, 644. 777. *Kockange*, 654. *Petersburg*, 658. *Westzaandam*, 769. *Schokland*, 778.

KUI-

KUYPER, (J. F.) Pred. te *Geervliet*, ber. te *Maassluis*, neemt die beroeping aan, 90. 92. pred. afsch. 512, bev. en intr. 510.

KICHERER, (G. E. C.) Luth. Pred. te *Monnikendam*, bev. en intr. te *Utrecht*, 109. ber. te *'s Gravenhage*, 266, bed. 408.

KINDERMAN, (J. C.) Luth. Pred. te *Wildervank*, ber. te *Edam*, 526, afsch. bev. en intr. 785.

KLOVER, (R. DE) Luth. Pred. te *Breda*, overl. 263. 264.

KRAMER, (J. A.) Luth. Pred. te *Zutphen*, ber. te *'s Gravenhage*, 409. 526.

KRONENBERG, (J. F. C.) Kand. bev. en intr. te *Arnhem*, (Waalsche Kerk), 261.

Krijgslieden (Aanneming tot Lidmaten van) te *Ooy* en *Persingen*, 89. *Someren*, 103. *Assen*, 104. *Sluis*, 254. *St Michielsgestel*, 404. *Helvoirt*, 521. *Loon op Zand*, 522.

L.

LANGEWAGEN, (J. H.) Pred. te *Groot-Ammers*, ber. te *Purmerende*, pred. afsch. 512. bev. en intr. 774.

LANTZENDORFFER, (J. F.) Kand. bev. en intr. te *Welsum*, 258.

Ledematen, (Openl. Aann. van) te *Veenhuizen*, 523.

LEEMHUIS, (H. G.) Pred. te *Sellingen*, overl. 100.

LENKE, (J. A.) Pred. te *Langerhou* c. a., legt zijne dienst neder, 777.

LINDEN, (J. H. VAN DER) Emr. te *Beekbergen*, overl. 508. 649.

LULOFS, (P. H. S.) Kand. ber. bev. en intr. te *Roden*, 521.

M.

MACKAY, (D. J.) Pred. te *Amsterdam*, ged. van 25 jar. Evang. dienst, 768.

Digitized by Google

MAHLSTEDE, (J. H.) Pred. te *Leiderdorp*, overl. 635. 640. 761.
MANGEL, (J.) Pred. te *Hantum*, ber. te *Ee*, 519. bed. 647.
Maria Hoornbeke, (Berigten uit) 260. 653.
MARKEN, (J. C. VAN) Kand. ber. te *Woudenberg*, 518.
MEIJIER, (A. C. DE) Pred. te *Voorburg*, ber. te *Arnhem*, 505. 510.
MOLENAAR, (D.) Pred. te *'s Gravenhage*, ged. van 25 jar. Evang dienst, 509
MUNNIKEBUIT, (H. L.) Pred. te *Dirkland*, ged. van 25 jar. Evang. dienst ald. 249.

N.

NICOLAI, (D.) Pred. te *Hatsum*, ged. van zijne 50 jar. dienst, 528.
NIERMEIJER, (M. T.) Kand. bev. en intr. te *Ossendrecht*, c. a. 101.
NIERMEIJER, (J. F.) Pred. te *Jutphaas*, ber. te *Westkapelle*, 254.. bed. 397.
NIEUWENHUIS, (F. C. D.) bev. en intr. te *Monnikendam*, (Luth.) 110.
Nominatiën te *Brielle*, 92. 250. 393. *Westerschelling*, 93. *Middelburg*, 94. 253. 395. 643. 774. *Westkapelle*, 95. 253. 397. 751. *Groningen*, 99. *Culenborg*, (Luth.) 109. *Grootwolde*, 112. *Elburg*, 247. 389. 509. *Nieuwenhoorn*, 250. 513. 641. *Monnikendam*, 252. 772. 773. *'s Gravenhage*, (Rem.) 262. (Luth.) 265. 408. *Arnhem*, (Luth.) 266. *Arnhem*, 387. 505. *Hattem*, 388. *Langerak bezuiden de Lek*, 391. *Bekerke*, 396. *Kolijnsplaat*, 397. *Groot Ammers*, 512. *Woudenberg*, 517. *Putten*, 637. *Geervliet*, 640. 765. *Appingedam*, 651. *Lage Zwaluwe*, 653. *Schiedam*, 760. *Woerden*, 762. *Thimen aan den Amstel*, 767. *Zuidbij-*

Digitized by Google

zijpe en *Eenigenburg*, 771. *Goes*, 776. *Godlinze*, 782.
Noodlijdende Kerken (Opgave der Collecte voor) in 1832, 370.
NOORDBERGH, (A.) Luth. Pred. te *Weesp*, ged. van zijne 25 jar. Evang. dienst ald. 784.

O.

Orgelinwijding te *Didam*, 506. *Breedevoort*, 507. *Krabbendijke*, 775
OTT, (J. P.) Kand. ber. te *Groot-Ammers*, 512.
OTTO, (J. C. PH.) Kand. ber. te *Westerschelling*, 93. bev. en intr. 513.
OVERMAN, (J.) Pred te *Schiedam*, ber. te *Middelburg*, 638. 644. bed. 760. 774.

P.

PANTEKOEK, (C.) Pred. te *Emden*, overl. 266.
PARÉ, (J.) Pred. te *Didam*, ber. te *Elburg*, 737.
PROES, (L.) Pred. te *Doorn*, ber. te *Monnikendam*, 252. bed. 400.
PYZEL, (D.) Pred. te *Elkum*, ber. te *Brielle*, 247. 250. bed. 387.

R.

RABE, (W.) Luth. Pred. te *Arnhem*, Emr. 266.
REDDINGIUS, (G. B.) Pred. te *Assen*, ged. van zijne 25 jar. Evang. dienst aldaar, 783.
REYERKERK, (L. O.) Kand. ber. te *Langerak bezuiden de Lek*, 391, bev. en intr. 639.
RHEE, (J. VAN) Pred. te *Bekerke*, pred. afsch. 95, bev. en intr. te *Veen*, 102.
RIDDER, (C. O. G. DE) Rem. Pred. te *Nieuwkoop*, bed. voor *Boskoop*, 108.
ROLDANUS, (N. J. A.) Pred. te *Doesburg*, beroepen te *Schiedam*, 757. 760.
ROMIJN, (G.) Pred. te *Bodegraven*, viert ged. van zijne 25 jar. predikd. 90.

Digitized by Google

Roskes, (H. T.) Pred. te *Thamen aan den Amstel*, ber. te *Groningen*, 394. 403, pred. afsch. 767, bev. en intr. 780.
Rossum, (R. W. van) Pred. te *Nieuwenkoop*, pred. afsch. 248, bev en intr. te *Alphen*, 247.
Roy, (J. J. le) Pred. te *Oude Tonge*, ged. der 40 jar. Evang. dienst. 249.
Rutgers, (J.) Levensberigt, 118

S.

Sanders, (T.) Pred. te *'s Hertogenbosch*, ber. te *Woerden*, 763. 782.
Sanders, (W.) Pred. te *Vollenhoven*, ged. van 50 jar. dienst 780.
Schkurleer, (C. J.) Pred. te *Almelo*, overleden, 605. 757.
Schietekatte, (C.) Pred. te *Schoondijke*, Emer. 516.
Schilham, (J. J.) Pred. te *'s Heeren Abts en Sinoutskerken*, ged. van zijne 25 jar. dienst. 96.
Scholte, (A. H.) Pred. te *Druten*, ged. van 25 jar. Evang. dienst, 634.
School Nieuws van: *Haarlem*, 81. *Harlingen*, 84. *Dokkum*, 85. *Groningen*, 86. *Culenborg*, 234. *Zevenaar*, 235. *Alkmaar*, 236. *Amersfoort*, 236. *Deventer*, 238. *Appingedam*, 238. *Bergen op Zoom*, 239. *Doetinchem*, 377. *Workum*, 378. *Schiedam*, 378. *Delft*, 379. *Franeker*, 381. *Meppel*, 383. *Bolsward*, 384. *Almelo*, 385. *Doesburg*, 496. *Rotterdam*, 496. *Oldenzaal*, 499. *Enschedé*, 500. *Ootmarsum*, 501. *Kampen*, 502. *Assen*, 502. *Heusden*, 504. *Nijmegen*, 625. *'s Gravenhage*, 626. *Hoorn*, 628. *Utrecht*, 629. *Middelburg*, 632. *Sneek*, 633. *Arnhem*, 749. *Wageningen*, 750. *Zalt-Bommel*, 751. *Harderwijk*, 752. *Groenlo*, 753. *Leiden*, 754. *Gouda*, 755.

Scho-

Digitized by Google

SCHORER, (J. RADEMACHER) Pred. te *Harderwijk*, ber. te *Middelburg*, 95. bed. 253. 388.
SCHOTEL, (G. D. J.) Kand. ber. te *Lage Zwaluwe*, 653.
SCHRIKKER, (J. EILSHEMIUS) Pred. te *Kockengen*, overl., 96.
SCHRÖDER, (A. J.) Luth. Pred. te *Edam*, ber. te *Arnhem*, 266, pred. afsch. 526, bev. en intr. 657.
SENUS, (A. C. VAN) Kand. bev. en intr. te *Berkenwoude*, 392.
SIEBLESZ, (J.) Pred. te *Heino*, bed. voor *Hattem*, 258. 388. ber. te *Elburg*, 389. bed. 509. 519.
SIMONS, (C.) Pred. te *Rhoon* en *Pendrecht*, ber. te *Geervliet*, 765.
SLUITER, (I.) Pred. te *'s Gravenhage*, ged. van zijne 25 jar. Evang. dienst aldaar, 759.
STOLK, (J.) Emr. Pred. te *Neerbosch*, c. a. overl. 89.
STORM, (W.) Pred. te *Heinenoord*, ber. te *Geervliet*, bed. 639. 640.
SWALUË, (E. B.) Pred. te *Koorndijk*, ber. te *Nieuwenhoorn*, 513. bed. 640.
Synode, (Berigt van de alg.) der Hervormden, 241.
Synode, (Berigt van de Waalsche) 405.
SIPKENS, (R. BENTHEM) Kand. ber. te *Lutkegast*, 100. bev. en intr., 403.

T.

TENDALL, (J. G. H.) Pred. te *Burghoren* c. a., Emr., 635.

V.

VELDEN, (A. VAN) Pred. te *Hallum*, ged. van 50 jar. Evang. dienst, 256.
VELZEN, (S. C. THODEN VAN) Kand. ber. te *Metzlawier*, 518.
VELZEN, (S. VAN) Kand. ber. te *Drogeham*, 99. bev. en intr. 648.

VER-

Digitized by Google

VERMAAKEN, (T.) Pred. te *Aalsmeer*, ber. te *Putten*, 637. bed. 766.
VERRAPELLE, (J.) Pred. te *Zuidland*, bed. voor *Westkapelle*, 92. 95. 253.
VROTEN, (A. VAN) Pred. te *Alkmaar*, ged. van 25 jar. Evang. bed. 772.

W.

WASSENAAR, (J. J.) Pred. te *Joure*, ged. van zijne 25 jar. Evang. bed. 257.
WELDYK, (J.) rust. Pred. te *Gouda*, overl. 637. 764. 770. 771.
WEIJERS, (J. H.) Pred. te *Beverwijk*, overl. 641. 642. 768.
WERNIECK, (J.) Levensberigt, 122.
WESTHOFF, P. Z. (J.) Kand. ber. te *Kolijnsplaat*, 398.
WILDSCHUT, (D. H.) Pred. te *Amsterdam*, ged. van 25 jar. Evang. dienst, 254.
WILDSCHUT, (J.) Kand. bev. en intr. te *Vuursche*, 399.
WINDGETTER, (W.) Pred. te *Koog*, ged. van 25 jar. Evang. dienst, 641.
WITTEVEEN, (C.) Pred. te *Oosthem*, ber. te *Harderwijk*, pred. afs. 98.

Z.

ZIMMERMAN, (J. G.) Kand. ber. te *Engwierum*, 519.
ZORN, (J. S.) Pred. te *Lage Zwaluwe*, gedimitteerd, 520.
ZWAAG, (W. C. VAN DER) Kand. ber. tot adj. Pred. van *Dantumawoude* voor *Zwaag Westeinde*, 403. bev. en intr. 647.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google